ԱՂՈՒՆՀՈՐԴ

Բ–51	Բերբերիա, Հ.Փ.

Ա. գյուղ։

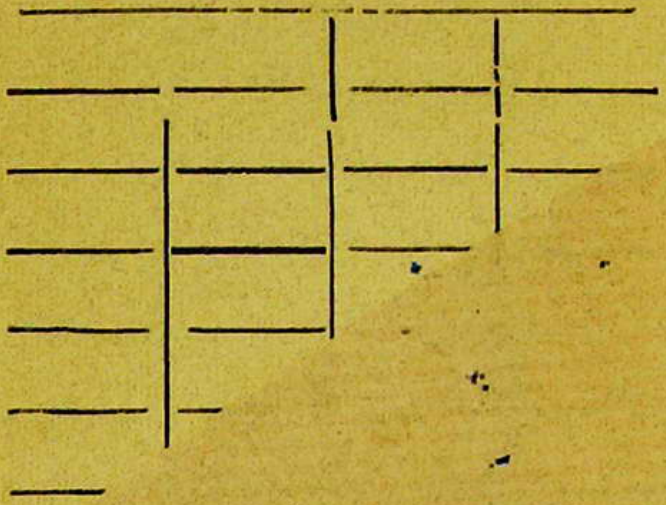

22
ՀՊ - 51
22
A 11 80493

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

կենդանի նկարագրութիւն մը Աստուածային Ծրագրի, մասնաւորապէս ուրուագծելով Աստուծոյ յառաջդիմական քայլերը հարիւրին դէմ, եւ ցոյց տալով Սատանային ու անոր բոլոր հարց կազմակերպութեանց վերջնական կործանումը. ժողովուրդին ազատագրումը. եւ արդարադատ կառավարութեան հաստատումը երկրիս վրայ։

1929

Գրեց՝ Ճ. Ֆ. ՐԸԹՀԸՐՖՈՐԴ

Հեղինակին ուրիշ երկասիրութիւնները են՝

Վերջին Օրերը,
Աստուծոյ Գաղտնիքը,
Ազգերուն Բարեկամը,
Ո՞ւր են Մեռեալները,
Ժողովուրդներուն Ազատութիւնը,
եւ դեռ շատ մը դիրքեր ու դրքոյկներ։

2,497,500 Օրինակ Հրատարակուած

("Deliverance" in Armenian)

Հրատարակիչ՝
ԴԻՏԱՐԱՆԻ Ս. ԳՐՈՑ ԵՒ ՏԵՏՐԱԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
WATCH TOWER BIBLE & TRACT SOCIETY
117 Adams Street, Brooklyn, N. Y., U. S. A.

ՄԱՄՆԱՒԻՒՂԵՐ.— Անգլիա, Գանատա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Տանիմարգա, Աւստրալիա, Ափրիկէ, եւայլն երկիրներ։

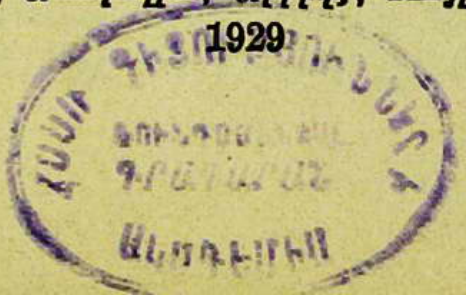

Երկնի ու երկրի Արարչին

ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

Աճուռանը Որպէս Վկայութիւն

ԱՅՍ ՀԱՏՈՐԸ ՁՕՆՈՒԱԾ Է

«Իմ վկաներս դուք էք, որ ես Իմ Աստուած»
— *Եսայեայ* ԽԳ. 12:

Copyrighted 1926 by
J. F. Rutherford

Made in U. S. A.

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ։ Ի՛նչ բաղձալի բառ։ Մարդիկ ո՛րքան մեծ պէտքը կ՚ղգան ատոր։ Երկրիս ժողովուրդները ուժասպառ եղած եւ հոգեւին ծանրաբեռնուած են։ Դառն են մարմնի ու մտքի տկարութիւնները։ Ամէն մարդ իր բեռն ունի, եւ ուրախութեամբ պիտի դիմաւորէ այն աղատութիւնը՝ որ դինք պիտի աղատագրէ այդ բեռնէն։ Ոմանց բեռը նիւթական է, ուրիշներունը մտային, ուրիշներունը ֆիզիքական. եւ գրեթէ բոլորն ալ կը տառապին դժգոհութենէ ու յուսախաբութենէ։ Մարդոց հոգեբներուն ունայնութիւնը յայտնի է ամենուս։ Անոնցմէ շատեր փորձուած են, եւ բոլորն ալ ձախողած են։ Երկրիս ժողովուրդներն իրենց դժուարութիւններէն եւ բեռներէն աղատելու ճամբայ մը չկա՞յ արդեօք։ կա՛յ։

Նա որ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, կերտեց նաեւ մարդը՝ որմէ յառաջ եկաւ ամբողջ մարդկութիւնը։ Այդ մեծ Արարչին անունը Եհովա Աստուած է։ Նա վախճանը սկիզբէն գիտէր եւ բաւարար կարգադրութիւն ըրաւ ամէն պատահականութեանց դէմ։ Հեռատես անցեալին մէջ՝ Անոր նկատմամբ գրուած էր սա մեծ ճշմարտութիւնը. «Յայտնի է Աստուծոյ իր բոլոր գործերը աշխարհի սկիզբէն հետէ» (Գործք ԺԵ. 18)։ Որոշ է նաեւ թէ Նա մտադրած էր որ օրին մէկը՝ մարդը տեղեկանայ Իր այս նպատակներուն։ Անոր Խօսքին մէջ գրուած է թէ որոշեալ ատենին ամէն մարդ պիտի ճանչնայ Տէրը, եւ թէ Անոր նկատմամբ՝ եւ մարդուն աղատագրութեան համար Անոր գծած ճամբուն դիտութիւնը պիտի ծածկէ ամբողջ երկիրը ինչպէս որ ջուրերը ծովը կը ծածկեն։ Մեզ շրջապատող բոլոր ֆիզիքական փաստերը, որոնց մարդիկ ներկայիս ամէն օր ականատես կ՚ըլլան, կ՚ապացուցանեն թէ այդ

մեծ դիտուքեան տեղեկանալու ժամանակը հասած է։ Մխիթնասէրը ժողովուրդները սկսեր են տեսնել ազատութեան ճանապարհը եւ քալելերուած են։ Սիրելի ընթերցող, դուն ալ պէտք է այդ մեծ բանակին հետ քալես, տրվիս ու աւելի երջանկանաս։ Այս հատորը քեզի ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս կրնաս տրվիլ։

Ո՛չ. ասիկա մարդուն չինած մէկ ուրիշ հնարքը չէ։ Այս դիրքը բացարձակապէս պատրաստուած է՝ մարդուն ազատագրութեան համար Աստուծոյ ունեցած ճամբան մատնանշելու նպատակաւ։ Ան ոեւէ առնչութիւն չունի մարդկային բոլոր դաւանանքներուն եւ եկեղեցական դրութեանց տեսակէտներուն հետ։ Իր պատգամը Աստուծոյ Խօսքէն առնուած է, որուն վերահասու ըլլալու յարմար առնելը հիմա է։ Դուն քեզի համար պիտի կրնաս ապացուցանել թէ հոս պարզաբանուած աստուածային ծրագիրը ճըշմարի՛տ է թէ ոչ։ Կ'արժէ որ ժամանակ տաս եւ այս դիրքը ուշադրութեամբ քննես. պիտի չզղջաս, ընդհակառակը մեծապէս պիտի վարձատրուիս։

Մարդուն մեծ բաղձանքն է՝ հիւանդութեան, տառապանքի, տխրութեան, յուսահատութեան ու մահուան ծանր լուծէն ազատագրուիլ։ Նա ուրախութեամբ պիտի դիմաւորէ այն պարզ ճամբան՝ որ կ'առաջնորդէ յաւիտենական երջանիկ կեանքի։ Աստուծոյ՝ մեծ Արարչին, կամքն է որ ամէն մարդ ճշմարտութիւնը ճշդրտօրէն գիտնայ. եւ յարմար առնելն այդ պատեհութիւնը ամենուն ալ պիտի տրուի։ Ձանապարհը ներկայիս կը բացուի. «Եւ այս է յաւիտենական կեանքը, որ ճանչնան քեզ մի միայն ճշմարիտ Աստուածդ, ու Յիսուս Քրիստոսը զոր դուն ղրկեցիր» (Յովհ. ժէ. 3)։ Ուրեմն ո՛վ ընթերցող, քեզի համար պատշաճ ու կարեւոր է կարդալ այն՝ որ կը բացատրէ աստուածային մեծ ճանա-

պարհը, եւ կ'առաջնորդէ անվերջ կեանց ու երջանկութեան։

Բարի լուրը մարքի խաղաղութիւն կը բերէ։ Գիտնալ թէ՝ մարդկութիւնը պիտի ազատագրուի իր բոլոր բեռներէն, ոչ միայն բարի լուր է, հապա նաեւ խայտանքով (քիրիլ) կը լեցնէ մեր սիրտերը։ Նոր վայի ձեռքով մարդը ազատագրելու բարի լուրը՝ պիտի լուսաւորէ քու կեանքդ եւ խաղաղութեամբ ու հրճուանքով պիտի լեցնէ քու էութիւնդ։

Հեղինակը

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾ հատորը ուրախ լուրերու պատգամ մը կը պարունակէ։ Ան ժողովուրդին կը ներկայացընէ վճռական վայրը, որու մէջոցաւ անոնք պիտի կրնան որոշել թէ ո՛վ է իրենց ոխերիմ թշնամին եւ ո՛վ է իրենց ամենամեծ բարեկամը։ Ան ցոյց կուտայ թէ ժողովուրդները ինչո՛ւ այսքան տառապանքի եւ դառնութեանց ենթարկուած են, եւ թէ անոնք ի՛նչպէս կրնան ազատիլ իրենց բոլոր թշնամիներէն։

Հատորիս մէջ մասնաւորապէս յիշուած երեք մեծ էակներու անուններն են. ԵՀովա Հայրը, եւ Յիսուս ու Սրուսեակ որդիները։ Սրուսեակ որդին կը կազմակերպէ ու յառաջ կը տանի վատ ապստամբութիւն մը, զոր ԵՀովա չ'արդիլեր մինչեւ Իրեն որոշեալ ժամանակը. յարմար առենին Նա այլեւս կ'ընդմիջէ եւ կը նուաճէ ապստամբութիւնն ու ապըստամբները։ Իր հնազանդ Որդւոյն՝ Յիսուսի միջոցաւ, Նա բոլորովին կ'ազատէ ժողովուրդը ու ապա անոնց վրայ կը տեղացնէ Իր բարեգութ օրհնութիւնները։

Այս հատորը կը մատնանշէ Աստուածային ծրագրերու իրականացման մեթոտը։ Ան՝ հաւատքը կը հաստատէ, յոյս կ'ստեղծէ, եւ հոգին կ'ուրախացնէ։ Որոշեալ ժամանակին երկրի բոլոր ժողովուրդները պարտին այս հատորին պարունակած պատգամին տեղեկանալու պատեհութիւն մ'ունենալ։ Ներկայիս հասած է ժամանակը երբ անոնք պէտք է սկսին լսել զայն։ Ամէն ոք որ կը կարդայ սոյն պատգամը թող այդ մասին իր դրացիին ալ պատմէ։ Ազատագրութեան օրը հասած է։

Հրատարակիչը

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գլուխ Ա.

ԱՐԱՐԻՋ ԵՒ ԱՐԱՐԱԾՆԵՐ

Ինձմէ՛ համար աշխարհիս վրայ ա՛յսքան տառապանք եւ ապշութիւն կայ։ Ինչո՞ւ համար ազգերը այսքան բուռն կերպով պատերազմի կը պատրաստուին։ Ինչո՞ւ համար մարդոց մէջ այսքան չահախնդրութիւն կայ։ Ինչո՞ւ համար մարդիկ խարդախօրէն կը բարձրացնեն ուտեստեղէնի եւ հագուստեղէնի գները ու այսպէս կը չահագործեն ժողովուրդը։ Քաղաքագէտները ու կղերները ինչո՞ւ կը խաբեն ու կը մոլորեցնեն ժողովուրդը եւ չահախնդիր դրամատէրներուն նեցուկ կ'ըլլան։ Ինչո՞ւ համար ժողովուրդը այսքան ընկճուած է. եւ այսքան կը տառապի սովէ, համաճարակէ եւ հիւանդութենէ։ Ինչո՞ւ համար մարդիկ հիւանդութեան, տխրութեան, տառապանքի եւ մահուան զոհերն են։ Ինչո՞ւ համար մարդը այսքան բազմաթիւ չարիքներու դերին եղած է։ Այս բոլոր դժբախտութեանց պատասխանատուն ո՞վ է։ Արդեօք ժողովուրդը պիտի ազատի՞ այս տխուր վիճակէն, եւ պիտի վայելէ՞ խաղաղութիւն, առատութիւն, առողջութիւն, կեանք, ազատութիւն եւ երջանկութիւն։ Ես ինչո՞ւ համար գոյութիւն առեր եմ։ Ո՞րկէ եկայ, եւ ի՞նչ կրնամ ընել իմ ընկերս արարածներուս օգնելու համար։

Ասոնք եւ ասոնց նման չատ մը հարցեր կը խճողէին երիտասարդին մխքը որ կը փափաքէր բարելաւել թէ՛ իր եւ թէ իր ընկերս արարածներուն վիճակը։ Նա չանաց որ եթէ կարելի է, զոհացուցիչ պատասխան մը գտնէ իր հարցումներուն։ Նա այցելեց ու հարցաքննեց փիլիսոփաները, բժիշկները, կղերները, գիտուննեը եւ իմաստուն ճանչցուած ուրիշ մարդիկ։ Անոնց իւրաքանչիւրին ալ տուած պատասխանները,

մարդկային կարծիքի վրայ հիմնուած ըլլալով, բոլորովին անդոհացուցիչ էին։

Ի՞նչ արժէք ունի անկատար մարդոց փաստաղուրկ կարծիքը։ Արդեօք այդ բոլոր անձերն ալ նոյն անհաճոյ ճամբէն գացող հսկայ բազմութեան մէկ մասը չէ՞ն կազմեր։ Հեղինակաւոր ապացոյցներ պէտք է ներկան, որոնց կարենայ վստահիլ տրամաբանող միտքը։ Ա՛հա՛ այսպէս մենախօսեց երիտասարդ հետապնդողը։ Ապա նա հանդիսականաց չափահաս ու ալեհեր մարդու մը՝ որ աղնիւ դէմք մ'ունէր եւ քաղցրաշնորհ էր։ Երբ վերոյիշեալ հարցումներն անոր ալ ուղղուեցան, նա իր անձնական գաղափարը չէր որ արտայայտեց։ Անիկա էապէս հետեւեալ կերպով պատասխանեց.

«Դուն իրաւունք ունիս եզրակացնելու թէ՝ մարդուն փաստաղուրկ գաղափարը արժէք չունի։ Մեկ Յաւետնական Աստուած մը կայ, որմէ կը բղխի ամեն բարի բան։ Մեծ հարազործ մըն ալ կայ, որ Աստուծոյ թշնամին՝ եւ մարդուն բնաւկալն է։ Այդ թշնամին վաղուց ի վեր մահուան իշխանութիւն ունեցած է։ Արդարադատն Աստուած՝ չէ արդիլած այս էակին յառաջ տարած չար գործը, հապա Իր արարածները փորձելու ծառայեցուցած է զայն։ Անօրէնութիւնը մշտնջենապէս պիտի չհրապեմ։ Որոշեալ ժամանակին չարը եւ անոր չար աղեցութիւնը պիտի ոչնչացուին։ Ժողովուրդին ազատագրութիւնը բացորոշ է եւ անկասկած պիտի գայ։

«Իմ խօսած այս մեծ ճշմարտութիւններս արձանագրուած են այն սքանչելի գրքին մէջ՝ զոր Աստուածաշունչ կը կոչենք։ Ան՝ թերակատար մարդուն գաղափարը չէ որ կը պարունակէ. ան՝ Ամենակարող Աստուծոյ, երկնի ու երկրի Արարչին Խօսքն է։ Ան՝ վաղեմի սուրբերուն կողմէ գրուեցաւ, մեծ Եհովայի զօրութիւնը անոնց մտքերուն վրայ ներգործելով։ Ես ըսել կուզեմ թէ Ան՝ աստուածային ներշնչմամբ գրուեցաւ։ Ան՝ կը յայտնէ մարդուն ծագումը, թէ ին-

չո՛ւ տառապած է մարդը. եւ թէ ե՛րբ ու ի՛նչպէս մարդկութիւնը պիտի ազատի իր բոլոր թշնամիներէն եւ բոլոր կեղեքիչներէն: Այս մեծ ճշմարտութիւնները այնպէս մը արտայայտուած են Ս. Գրոց մէջ որ՝ երկար դարեր գաղտնիք մըն էին եւ չէին կրնար հասկցուիլ Աստուծոյ որոշեալ ժամանակէն առաջ: Ներկայիս որոշեալ ժամանակն է զանոնք ըմբռնելու:

«Այժմ բաւական յառաջացած ենք քսաներորդ դարու մէջ: Գիտութիւնը խիստ ծաղկած է եւ երթեւեկութիւնը մեծապէս դիւրացած. Աստուած ըսած է որ այդ բաները ցոյց պիտի տան թէ հասած է այն ժամանակը՝ երբ կարելի պիտի ըլլայ ըմբռնել իր գաղտնիքը պարունակող Գիրքը: Անտարակոյս, Ամենակալութիւնը սկիզբէն ի վեր ծրագիրը մ'ունեցած ըլլալու է, որ պարտի իր սուրբ կամացը համաձայն յառաջանալ: Ժամանակը հասած է որ մարդիկ հասկնան թէ աստուածային այդ ծրագիրը ի՛նչպէս յառաջացած է: Կը յորդորեմ քեզ որ ուշադրութեամբ քննես Աստուծոյ գիտութեան մեծ գանձարանը: Հոն քու հարցումներուդ լուծում եւ գոհացուցիչ պատասխանը պիտի գտնես:»

Այս յորդորանքին համաձայն՝ ճշմարտասիրը փնտռեց ու գտաւ Գիրքը, Աստուածաշունչը, եւ հոն կարդաց. «Տէրոջը վախը (ակնածանքը) իմաստութեան սկիզբն է» (Սաղմ. ՃԺԱ. 10). եւ «Տէրոջը ընտանութիւնը (Անգ. գաղտնիքը) իրմէ վախցողներուն (ակնածողներուն) հետ է, ու իր ուխտը (ծրագիրը) անոնց կը տրվեցնէ» (Սաղմ. ԻԵ. 14): Վերոյիշեալ հարցերու պատասխանները ակնածական մտքով եւ անկեղծ նպատակով պրպտուած են գիտութեան այդ մեծ գանձարանին մէջ, եւ յետագայ էջերը ցոյց կուտան անկէ երեւան հանուած ճշմարտութիւնները:

ԱՐԱՐԻՉԸ

Մեծ Արարչին անունը ԵՀովա է: Այս անունը կը նշանակէ Ինքնագոյ, Յաւիտենական, Անմահ:

«Դուն՝ որուն անունը միայն Եհովա է» (Սաղմոսաց ՁԳ·18)։ Անմահ ըլլալ՝ մահուան ենթակայ չըլլալ, հապա անդաժան կեանք ունենալ ըսել է։ Մեծ Եհովա Աստուծոյ մասին գրուած է. «Նա միայն ունի անմահութիւն՝ անմերձենալի լոյսին մէջ բնակած. զոր մարդոցմէ մէկը չտեսաւ, ոչ ալ տեսնելու կարող է, որուն պատիւ եւ զօրութիւն յաւիտեան» (Ա. Տիմ. Զ. 16)։ Նա առաջին անգամ Իր անունը Մովսէսի յայտնեց (Ելից Զ. 3)։ Նա երկինք ու երկրի մեծ Արարիչն է (Եսայ. Խ. 28, ԽԲ. 5)։ Ամէն բարի ու կատարեալ պարգեւ Անկէ կուգայ (Յակ. Ա.17)։ Նա կը վարձատրէ զանոնք՝ որ ուշադրութեամբ զինքը կը փնտռեն (Եբրայեցիս ԺԱ. 6)։ Նա յաւիտենից մինչեւ յաւիտեան է (Սաղմոսաց Զ. 2, ՂԳ. 2)։ «Տէր Եհովային մէջ յաւիտենական զօրութիւն կայ.»— Եսայեայ ԻՁ. 4։

ԼՕՂՈՍԸ (ԲԱՆԸ)

Ի հարկէ կար ժամանակ մը, երբ Եհովա Աստուած միայնակ էր։ Այդ ժամանակը էակներու կամ ուրիշ բաներու ստեղծումէն առաջ էր։ Իր Խօսքը կը յայտնէ մեզ արարչագործութեան սկիզբը։ Աստուծոյ աներեւոյթ զօրութիւնը ներգործելով Յովհաննէս առաքեալին մտքին վրայ, ներշնչմամբ նա գրեց. «Սկիզբէն էր Լօղոսը, եւ Լօղոսը Աստուծոյ քովն էր, ու Լօղոսը Աստուած մըն էր։ Անիկա սկիզբէն Աստուծոյ քովն էր։ Ամէն բան անով եղաւ, եւ առանց անոր բան մը չեղաւ՝ ինչ որ եղաւ։ Կեանքը անով էր, ու կեանքը մարդոց լոյսն էր»։—Յովհ. Ա. 1—4։

Աստուծոյ ստեղծագործութեան սկզբնաւորութեանը համար գործածուած անուններէն մին է Լօղոս բառը (Յայտ. Գ. 14)։ Անոր մասին գրուած է. «Զոր աներեւոյթ Աստուծոյ պատկերն է՝ բոլոր ստեղծուածներու անդրանիկը. ինչու որ անով ամեն բան ստեղծուեցաւ, ինչ որ երկինքը ու ինչ որ երկրի վրայ, անոնք որ կ'երեւնան եւ անոնք որ չեն երեւ-

նար, թէ՛ աթոռները՝ թէ տէրութիւնները՝ թէ պետութիւնները՝ թէ իշխանութիւնները. բոլորն ալ անով ու անոր համար ստեղծուեցան. ու անիկա ամեն բանէն առաջ է, եւ ամեն բան անով հաստատ կը կենայ»։— Կողոսացիս Ա. 15—17։

Ս. Գրոց այս համարներով մեզի ըսուած է թէ Լոգոսը (Բանը), Եհովա Աստուծոյ միակ ուղղակի ստեղծագործութիւնն էր, եւ թէ անկէ վերջ կատարուած բոլոր արարչագործութեանց մէջ՝ Լոգոսը (Բանը) Եհովայի աշխոյժ գործակատարն էր։

Սողոմոն ալ Լոգոսի մասին կը գրէ եւ այնպէս կը ներկայացնէ իբր թէ Նա Ինքն Իր մասին հետեւեալ բառերով կը խօսի. «Տէրը իր ճամբուն սկիզբը՝ իր վաղեմի գործքերէն առաջ ինծի ստացեր էր։ Ես յաւիտենէ՝ երկրիս սկիզբէն առաջ օծուեցայ։ Անդունդները չեղած՝ առատ ջուրերուն աղբիւրները չեղած՝ ես ծնած էի։ Լեռները չտեղաւորուած՝ բլուրներէն առաջ ես ծնած էի։ Տակաւին երկիրը ու բաց տեղուանքը եւ աշխարհիս հողերուն բարձր տեղերը չստեղծուած, երբոր երկինքները կը պատրաստէր, ու անդնդոց երեսին վրայ կամար կը ձգէր, ես հոն էի։ Երբոր վերի ամպերը կ'ուժովցնէր, եւ անդնդոց աղբիւրները կը հաստատէր, երբոր ծովերուն կանոն կը դնէր, որ ջուրերը իր հրամանէն դուրս չ'ելլեն, ու երբոր երկրիս հիմերը կը ձգէր, անատենը ես անոր քովը ճարտարապետ էի, եւ ամեն օր անոր զուարճութիւնն էի, ու միշտ անոր առջեւը կ'ուրախանայի»։—Առակաց Ը. 22—30։

Ս. Գիրքը որոշապէս կը հաստատէ այն կէտը թէ՝ Լոգոսը, որ ուրիշի մը համար խօսող մէկը կը նշանակէ, Եհովա Աստուծոյ կողմէ՝ ժամանակէ ժամանակ իբրեւ մեծարուած պատգամախօս գործածուեցաւ։ Իբրեւ Եհովայի մասնաւոր դեսպանը՝ Նա այլ եւ այլ առաքելութիւններով հոս ու հոն ղրկուեցաւ (Ելից Գ. 2, 15, Ծննդոց ԺԸ. 1, Ելից ԻԳ. 20, Յեսուի Ե. 14)։ Աստուծոյ արարչագործութեան րա-

կիղբը՝ եւ ինչպէ՞ս Իր անունը կը յայտնէ, Աստուծոյ մանաւանդ պատգամախօսն ըլլալով, ի հարկէ Լօղոսը մտերիմ բարեկամութեան մէջ էր Եհովայի հետ։ Ուրեմն տրամաբանական պիտի ըլլայ խորհիլ թէ՝ արարչագործութեան շուրջ Եհովա Անոր հետ պիտի խօսէր ու խորհրդակցէր։

Ս. Գիրքը ցոյց չտար Աստուծոյ աներեւոյթ պետութեան պատկանող հրեշտակաց արարչագործութեան կարգը. բայց յայտնած է թէ ան կը պարունակէ քերովբէները, սերովբէները, հրեշտակները եւ ուրիշներ, որոնց ամէնն ալ «Աստուծոյ որդիք» կոչուած են։

Քերովբէներն հոգեղէն էակներ են, որոնք յայտնի է թէ Աստուծոյ նպաստակներու գործադրութեանը մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն.—Ծննդոց Գ. 24, Եզեկիելի Ժ. 13—15։

Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Սերովբէներն ալ երկնային էակներ են, որոնք աստուածային ծրագրի գործադրութեանը մէջ՝ ծառայական կարեւոր դիրք մ'ունին.— Եսայեայ Զ. 2—6։

Հրեշտակները պատգամախօսներ կամ դեսպաններ են, որոնք երկնային պալատներէն կը ղրկուին պատգամներ տալու եւ հրամաններ գործադրելու համար.— Ծննդ. ԺԹ. 1, 15, ԻԸ. 12, Սաղ. ՂԱ. 11։

Ուրեմն, Աստուծոյ բոլոր արարածները, որոնք Անկէ կ'ստանան իրենց կեանքը, պաշտաճօրէն Անոր որդիքը կոչուած են։ Իր տիրապետութեան վերաբերեալ անցքերու նկատմամբ խորհրդածելու եւ նոր հրամաններ ստանալու համար, այս որդիները՝ որոշեալ ժամանակներու մէջ, Եհովայի առջեւ կը ներկայանան.— Յոբայ Ա. 6, Բ. 1։

ԱՐՈՒՍԵԱԿ

Եհովա Աստուծոյ հզօր արարածներէն մէկը ըսկիղբէն Արուսեակ կը կոչուէր։ Անոր անունը լուսակիր կամ «Առաւօտեան Աստղ» կը նշանակէ։ Աստու-

Ծոյ մարգարէն անոր կ'ակնարկէ իբրեւ «Առաւօտեան Որդի» (Եսայեայ ԺԴ. 12—Տես Անգլ. Ս. Գիրքը)։ Դժուար պիտի ըլլայ դեղեցկութիւն նկարագրող՝ առանց մէկ տարբեր բառեր գտնել։ Նա երկնային տիրապետութեան կը պատկանէր եւ հետեւաբար Աստուծոյ սուրբ թագաւորութեանը մէջ էր, եւ անոր նկարագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ նա այդ վսեմաւոր միջավայրին պատկանողներուն մէջ կը փայլէր։ Այս նկարագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ՝ նա երկնի միւս արարածներէն աւելի ցուցամոլ էր։ Անոր մասին գրուած է. «Քու ծածկոցդ ամեն պատուական քարերն էին, սարդիոն, տոպազիոն ու ադամանդ, ոսկեքար, եղինձնաքար եւ յասպիս, չափիւղա, կարկեհան եւ զմրուխտ ու ոսկի. քու թմփուկներուդ ու սրինգներուդ գործը քու ստեղծուած օրդ քեզի պատրաստըուեցաւ։ Դուն տարածուած ու ծածկող քերովբէ մըն էիր, ու ես քեզ դրի. եւ դուն Աստուծոյ սուրբ լեռանը վրայ էիր, դուն հրեղէն քարերուն մէջտեղուանքը կը շրջէիր։ Դուն քու ճամբաներուդ մէջ կատարեալ էիր, քու ստեղծուած օրէդ մինչեւ այն օրը՝ որ քու վրադ անօրէնութիւն գտնուեցաւ»։—Եզեկիէլ ԻԸ. 13—15։

Երբ դիշեր ատեն մեր գլխուն վերեւ տարածուող անծայրածիր միջոցը կը դիտենք, նոյնիսկ բընական աչքերով անթիւ աստղեր կը տեսնենք. բայց զօրաւոր հեռադիտակով մը՝ այս հրեղէն գունդերէն բիւրաւորներ կրնան տեսնուիլ, որոնք մեծ Արարչին փառքը կ'արտացոլեն։ Կերպարանքով խիստ փառաւոր եւ գեղանի այդ հզօր Արուսեակը անտարակոյս առանձնաշնորհն ունէր շրջապատելու այս աստղերուն կամ մոլորակներուն միջեւ ու զուարճանալու Յաւիտենականին արարչագործութեան գանձերովը։

Անշուշտ ամեն բաներու ստեղծման մէջ Աստուծոյ աշխոյժ գործակատարը, Լոգոսն էր որ ստեղծեց Արուսեակը։ Այս երկուքը, Արուսեակն ու Լո-

ղոսը, Ս. Գրոց մէջ իբրեւ «Առաւօտեան Աստղեր» կոչուած են: Լօղոսը, Իր հաւատարմութեան համար, չարունակ մեծ Յաւիտենականին մերթ առարկան էր: Քանի որ Ս. Գիրքը կը յայտնէ թէ Աստուծոյ բոլոր արարչագործութիւնը կատարեալ է, (Բ. Օրինաց ԼԲ. 4), պէտք է ենթադրենք որ երկնային այս բոլոր էակները զեղանի ու փառահեղ էին, եւ խաղաղութեամբ ու ներդաշնակութեամբ կ'ապրէին մէասին, եւ բոլորն ալ փառք ու գովաբանութիւն կուտային Եհովա Աստուծոյ:

Ամենակարող Յաւիտենականը ծրագրած ըլլալով մարդուն ստեղծումը՝ ժամանակի ընթացքին իրեն հաճելի թուեցաւ որ անոր համար բնակավայր մըն ալ պատրաստէ: Արձանագրութիւնը կ'ըսէ. «Ըսկիզբէն Աստուած երկինքն ու երկիրը ստեղծեց», ու «ամպը անոր հանդերձ դրի, եւ մէգը խանձարուր (Ծննդոց Ա. 1, Յոբայ ԼԸ. 9): Անտարակոյս, երկինքի այս արարածներուն տեղեկացուած էր թէ երկիր մոլորակը մարդ արարածին բնակութեան համար կը պատրաստուէր, ու այս տեղեկութիւնը մեծապէս ուրախացուցած ըլլալու էր երկնային այս արարածները: Գրուած է թէ երբ Աստուած երկրի հիմերը կը դնէր մարդուն բնակութեանը համար՝ Առաւօտեան Աստղերը միասին կը փառաբանէին ու Աստուծոյ բոլոր որդիները ցնծութեամբ կ'աղաղակէին.— Յոբայ ԼԸ. 4—9:

Ս. Գիրքը որոշ կերպով կ'ուսուցանէ թէ երկու հզօր արարածներ կային որոնք «Առաւօտեան Աստղեր» կը կոչուէին, այսինքն, Լօղոսը եւ Սրուսեակը: Երկրի ստեղծագործութեան ակզբնաւորութեանը երկնային փառահեղ արարածները մեծ տօնախմբութիւն մ'ունեցած ըլլալու էին, եւ հաւանօրէն այս տօնախմբութեան ժամանակ էր որ Սրարիչը անոնց տեղեկացուց մարդուն բնակավայր մը պատրաստելու ու մարդ ստեղծելու Իր մտադրութիւնն ու ծրագիրը. այդ ատեն այս երկու հզօրները, «Առաւօ-

տեան Աստղերը», վիճաբանութեան երդ մը երդեցին Յաւիտենականին, եւ Աստուծոյ որդիներուն իրաքանչիւրը այնպէս թունդ ելաւ այս երդէն՝ որ բոլորը միասին ցնծութեամբ աղաղակեցին: Որքան որ մարդուն ծանօթ է, չկայ ուրիշ մոլորակ մը ուր բնակութիւն հաստատուած ըլլայ: Իրրեւ մարդուս բնակավայրն ըլլալիք երկրին ստեղծումը՝ չատ խոր հետաքրքրութիւն պիտի պատճառէր երկնային բոլոր արարածներուն:

ՄԱՐԴՈՒՆ ԱՐԱՐՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երկիրը այլեւս ստեղծուած էր. անոր վրայ ստեղուած էին տունկերն ու խոտերը, կենդանիները, թռչունները, պտուղներն ու ծաղիկները: Բայց մարդը չկար որ երկիրը մշակէր ու անոր արդիւնքը վայելէր: Աստուած մէկու մը յայտնած ըլլալու էր մարդ ստեղծելու Իր դիտաւորութիւնը, եւ տրամաբանական է խորհիլ թէ Լոդոսը ըլլալու էր այդ մէկը: Գրուած է. «Եւ ըսաւ Աստուած, մեր պատկերին ու մեր նմանութեանը պէս մարդ ընենք, եւ ծովու ձուկերուն, ու երկինքի թռչուններուն, եւ անասուններուն, ու բոլոր երկրին, ու երկրի վրայ սողացող բոլոր սողուններուն թող իշխէ: Եւ Աստուած իր պատկերովը ստեղծեց մարդը, Աստուծոյ պատկերովը ստեղծեց զանիկա, արու եւ էգ ստեղծեց զանոնք, եւ Աստուած անոնց ըսաւ, Աճեցէ՛ք ու չատցէ՛ք, ու երկիրը լեցուցէ՛ք, եւ անոր տիրեցո՛ւէք. ու ծովու ձուկերուն, ու երկինքի թռչուններուն, եւ երկրի վրայ սողացող ամեն կենդանիներուն իշխեցէք: —Ծննդոց Ա. 26—28:

Բաւական որոշ է թէ՝ հոս յիշուած պատկեր եւ նմանութիւն բառերը ձեւ կամ յօրինուածք չեն նշանակեր: Եհովայի ունեցած յաւիտենական չորս գլխաւոր ատորոգելիներն են՝ իմաստութիւն, արդարութիւն, սէր եւ զօրութիւն: Կատարեալ մարդը, իմացական էակը, այս ատորոգելիներով օժտուած ըլ-

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

լալու էր. եւ ինչպէս որ Աստուած տիեզերքին վրայ իշխանութիւն ունի, նոյնպէս ալ մարդուն իշխանութիւն տրուած էր երկրի ստորին կենդանիներուն վրայ տիրելու, նաեւ զօրութիւն ստացած էր իր նմաններն արտադրելու եւ երկիրը անոնցմով կամ անոնց սերունդովը լեցնելու:

Աստուած մարդը ստեղծելով անոր անմահ հոգի մը չտուաւ, ինչպէս որ շատեր կը խորհին: Հոգի, արարած եւ մարդ բառերը միեւնոյն նշանակութիւնն ունին: Ամեն մարդ հոգի մըն է, բայց ոչ մէկ մարդ հոգի մ'ունի: Ս. Գիրքը պարզ կերպով ցոյց կուտայ արարչագործութեան մեթոդը. «Եւ Տէր Աստուած դետնի հողէն չինեց մարդը, եւ անոր ռնդացը կենդանութեան չունչ փչեց, ու մարդը կենդանի հոգի եղաւ» — Ծննդոց Բ. 7:

Ասկա Աստուած թոյլ տուաւ որ բոլոր կենդանիները ու թռչունները Ադամի առջեւէն անցնին, եւ նա անոնց իւրաքանչիւրին անուն մը տուաւ: Իւրաքանչիւր կենդանի ու թռչուն իր ընկերը կամ տեսակը դտաւ: «Բայց Ադամին՝ իրեն յարմար օգնական մը չդտնուեցաւ: Եւ Տէր Աստուած ըսաւ, աղէկ չէ որ Ադամ մինակ ըլլայ, անոր օգնական մ'ընեմ իրեն յարմար» (Ծննդոց Բ. 18—20): Այնատեն կինը ստեղծուելով մարդուն բերուեցաւ:

Երկրի այն մասը ուր մարդը առաջին անգամ տեսաւ լոյսը, դերազանց գեղեցկութիւն մ'ունենալու էր: Եդեմը դրախտ կը նշանակէ: Եդեմի արեւելեան կողմն էր որ Աստուած պարտէզ մը տնկեց ու ստեղծած մարդը հոն դրաւ, որպէսզի զայն մշակէ: Ատիկա էր Ադամի եւ անոր կնոջ բնակարանը:

Իրրեւ հիմ առնելով այս համառօտ արձանագրութիւնը, որ գիտենք թէ ճշմարիտ է, ինչու որ աստուածային ներշնչմամբ գրուած է, կրնանք վայրկեանի մը համար մեր երեւակայութիւնը գործածել: Երկնից մէջ զօրաւոր եւ գեղեցիկ հրեշտակու խոշոր ու երջանիկ դաս մը կար: Հոն էին սերով-

բէներն ու քերովբէները, որոնք վստահութիւն պահանջող պատասխանատու դիրքերու վրայ կը դրուէին։ Հոն էր Արուսեակը՝ պայծառափայլ էակը, որ իր չքեղութեամբն ու գեղեցկութեամբը կը գերազանցէր միւսները։ Հոն էր նաեւ Լօղոսը, Եհովա Աստուծոյ մեծ ու հզօր աջ բազուկը, որու միջոցաւ ըստեղծուած էին բոլոր բաները։ Այս բոլոր արարածները Հզօր Արարչին հրճուանքն էին, նա մանաւանդ Լօղոսը։ Մինչեւ այդ ատեն բոլորն ալ Աստուծոյ հընազանդ եւ հաւատարիմ էին։

Այժմ երկրի վրայ կը գտնուէր կատարեալ մարդը, գօրաւոր, ուժեղ ու գեղանի. անոր աչքերը այնքան սուր էին որ աղօտութեան ինչ ըլլալը չէր գիտեր ու եղնիկի մը պէս արագ եւ թեթեւաչարժ էին։ Անոր գովն էր նաեւ չնորհալի եւ գերազանց գեղեցկութեամբ օժտուած կատարեալ կինը, որու նմանը ներկայիս ապրող ոչ մէկ մարդ տեսած է։ Անշուշտ, երկնային եւ երկրային այս կատարեալ արարածներուն միջեւ հաղորդակցութեան միջոց մը կար։

Մարդն ու կինը զաւակներ ծնանելու եւ իրենց սերունդովը աշխարհը լեցնելու գօրութեամբն ու իշխանութեամբը օժտուած էին, եւ երկնային արարածները ասիկա մեծ հետաքրքրութեամբ ու հաճոյքով դիտած ըլլալու էին։ Ոեւէ ապացոյց չունինք թէ երկնային այս կամ այն արարածի գօրութիւն տրուեցաւ սերունդ արտադրելու։ Այն ատեն երկրի վրայ մարդուն ստեղծումը նոր եւ անսովոր բան մըն էր, ու բոլոր երկնային գօրքը ամենախոր հետաքրքրութեամբ սպասած եւ հսկած էին այն ժամանակուան՝ երբ մարդը երկիրը ուրախ սերունդով մը պիտի լեցնէր, որոնց բոլորն ալ պիտի երկրպագէին ու փառաբանէին մեծ Եհովա Աստուածը։ Երջանկութիւնը կը տիրապետէր երկինքէ մինչ ու երկրիս վրայ։ Գողտրիկ ու բերկրալի էր ընդհանուր միջավայրը, ու ամենայն ինչ Ցաւիտենական Աստուծոյ՝ Արարչին, փառքը կը պատմէին։

Գլուխ Բ.

Ամէն կատարեալ էակ պէտք է որ ազատ կամք ունենայ։ Արարածը ազատութիւնն ունենալու է՝ իր ըօրութիւնը չարին կամ բարիին համար գործածելու մէջ։ Ուրիշ ոչ մէկ կերպով նա կրնայ վարձուիլ եւ քննութեան բովէն անցնիլ։ Աստուած կըրնար իր բոլոր արարածները այնպէս մը ստեղծել՝ որ անոնք կարող չըլլային չարութիւն գործել. բայց եթէ նա այդպէս ընէր, անոնք պիտի չկրնային ազատօրէն գործածել իրենց կարողութիւնները, եւ այսպէս Աստուած Ինքզինքը արգիլած պիտի ըլլար Իր արարածներուն հաւատարմութիւնը ստուգելէ։

Սիրտը սիրոյ կամ չարժառիթի կեդրոնն է։ Իւակին ունեցած այդ յատկութիւնն է որ գինքը գործի կը մղէ։ Եթէ սրտին մէջ անմաքրութիւն մտնէ, խիստ հաւանական է որ ատիկա անմաքուր գործունէութեան պիտի առաջնորդէ։ Ուստի գրուած է. «Ամէն զգուշութեամբ քու սիրտդ պահէ, քանզի կենաց աղբիւրները անկէ են.— Առակաց Դ. 23։

Սէրը՝ աստուածային առորոգելիներէն մէկն է։ Սէրը՝ անշահախնդրութեան կատարեալ արտայայտութիւնն է։ Շահախնդրութիւնը, որ սիրոյ ճիշտ հակառակն է, սրտին դաղտնի վիսակներէն ծագում կ'առնէ։ Շահախնդրութիւնը կը վանէ սէրը։ Սիրոյ բացակայելովը սիրտը չարակամ կ'ըլլայ։ Չար–սիրտ արարած մը՝ վերջին ծայր շահախնդիր մէկն ըլլալուն, նկատի չ'առներ ուրիշներու հանդէպ ունեցած իր պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնը, եւ մահարուն հակում մ'ունի գլուխ հանելու իր նպատակները, հոգ չէ թէ ատոնք՝ ուրիշները մեծ վնասներու ենթարկեն։

Երկնային արարածոց վիաոքն ու դեղեցկութիւնը, մարդկային զոյդին Եդեմի մէջ ունեցած կատարելութիւնը, եւ մարդուն իր նմաններուվը երկիրը լեցնելու զօրութիւնն ու իշխանութիւնը, պատեհութիւնը ստեղծեցին կամ չահախնդրութիւն եւ կամ սէր ի գործ դնելու: Փորձարկութիւնը վրայ հասաւ եւ երկնից հղօր էակներէն ոմանք ինկան անոր առջեւ: Երկնից ու երկրի խրախճանքը մեծ ողբերգութեան մը փոխուեցաւ:

Եդեմի եղերերգութեան նմանը քնաւ տեղի չէ ունեցած: Իրապէս, մինա բոլոր եղեռնագործութիւններն ու եղերերգութիւնները՝ կարելի է հոն գործուածին հետեւութիւնները նկատել: Անիկա ա՛լ աւելի ծանրակչիռ հանդամանք մը կ՚ստանայ՝ երբ նկատի կ՚առնուի չարագործին գիտակցութիւնը եւ մեծութիւնը՝ ինչպէս նաեւ Յաւիտենական Արարչին հետ ունեցած իր մտերիմ բարեկամութիւնը: Այդ սոսկալի եղեռնագործութիւնը խամրեցուց մարդոց ու հրեշտակաց յոյսերը, երկիրը կսկիծով լեցուց եւ պատճառ եղաւ բուն իսկ երկնից արտասուելուն: Ան՝ չարժման մէջ դրաւ չարին անիւները ու պատճառ եղաւ անոնց դարէ ի դար թաւալմանը. իր անզուսպ գնացքին մէջ ամէն կողմ տարածելով պատերազմ, մարդասպանութիւն, հիւանդութիւն, համաճարակ ու սով, այսպէս անթիւ միլիոններէ զամելով կենսատու արիւնը:

Գլխաւոր ոճրագործը ա՛յնքան զօրաւոր, նենգաւոր եւ խորագէտ եղած է որ մարդկութեան զգայականութիւնները՝ անզգայութեան ու թմրութեան մատնած, եւ ամբողջ դարեր ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահած է այդ ոճիրին խորաթափանց հետեւանքին նկատմամբ: Բայց ներկայիս ա՛լ հասած է Աստուծոյ ժամանակը՝ որ Նա մէկ կողմ քաշէ վարագոյրը եւ թոյլ տայ մարդուն որ սոսկալի չարագործին ու անոր չարագործութեան մասին աւելի լաւ տեղեկութիւն մը եւ ըմբռնում մ՚ունենալով՝ խոյս

տայ անօրէնին աղէկցութենէն ու ապաւէն դառնէ աշխարհի Փրկչին բաղուկներուն մէջ։

Եհովա՝ մարդուն բարերարն ու բարեկամն էր։ Նա ստեղծած էր Ադամը, անոր կին մը տուած, զինչիկ բնակարան մը պատրաստած, եւ երկրին տիրելու ու զանիկա կատարեալ մարդկութեամբ լեցնելու զօրութիւն ընծայած էր։ Բնականաբար Ադամ կը սիրէր զԱստուած։ Ասկէ ի զատ նա այնպէս մը ստեղծուած էր որ բնազդօրէն սիրտ պաշտէր զԱստուած որ իր բարեկամն ու խնամակալն էր։

Աստուծոյ կամքը Իր օրէնքն է։ Երբ այս կամքը կ'արտայայտուի մարդուն նկատմամբ, ան Աստուծոյ օրէնքն է՝ որով մարդը պէտք է կառավարուի։ Երբ արարած մը Աստուծոյ օրէնքին չհնազանդիր՝ կ'ըլլայ մի անհաւատարիմ հպատակ։ Առանց օրէնքի անկարելի սիրտ ըլլայ ստուգել մարդուն հնազանդութիւնը։ Ուղիղը քաջալերելու եւ սխալը արդիլելու համար կանոն մը կենալու է։ Աստուած մարդուն օրէնք մը տուաւ։ Ադամի կերակուրին նկատմամբ էր որ Աստուած արտայայտեց Իր կամքը կամ պատուիրանքը։ Անշուշտ պարզ կերակուրէն ունէ չար ազդեցութիւններ յառաջ պիտի չգային, ինչու որ բոլոր կերակուրները կատարեալ էին։ բայց չար արդիւնքը Աստուծոյ օրէնքը դրժելէն յառաջ պիտի գար։ Կեանքի կորուստը՝ մարդուն համար ամէն բանի կորուստը նշանակեց։ Աստուած չկրնար թոյլատրել որ օրինազանց արարած մը յաւիտենական կեանք ունենայ։ Նա էր որ պատրաստեց մարդուն սնունդը եւ անոր նկատմամբ ըսաւ. «Եւ Տէր Աստուած պատուիրեց մարդուն՝ ըսելով, պարտէզին ամէն ծառէն համաձակ կեր. բայց բարիի եւ չարի գիտութեան ծառէն մի՛ ուտեր. քանզի անկէ կերած օրդ անշուշտ պիտի մեռնիս։ — Ծննդոց Բ. 16, 17։

Մարդուն համար Աստուծոյ ըրած սիրալիր կարգադրութիւններէն մէկն ալ՝ անոնց համար վերակացու մը, օգնական մը, պաշտպան մը սահմանելն էր։

Անիկա պիտի օգնէր մարդուն որ սխալ գործելէ ետ կենալով՝ Աստուծոյ օրէնքին դրժումէն առաջ եկած պատիժէն զերծ մնար։ Պայծառապայլ էակը՝ Արուսեակն էր որ Աստուած ընտրեց եւ Եդեմի մէջ դրաւ իբրեւ մարդուն պաշտպանը։ Արուսեակի՝ եւ անոր այս պատասխանատու պաշտօնին նկատմամբ Աստուած ըսաւ. «Դուն օծուած ու ծածկող քերովբէ մըն էիր, ու ես քեզ դրի» (Եզեկ. Ի՚Ը. 14)։ Օծուած ըլլալ կը նշանակէ թէ Արուսեակ, սերովբէն, զօրութիւն եւ իշխանութիւն ունէր Աստուծոյ անունովը մասնաւոր բաներ ընելու, ու այս պարագային նա զօրութիւն եւ իշխանութիւն ունէր, իբրեւ վերակացու, «Աստուծոյ պարտէզ»ին մէջ մարդուն չահերուն վրայ հսկելու ու զանիկա ուղիղ ճամբուն մէջ պահելու։ Սերովբէ կը նշանակէ պաշտօնեայ մը կամ հոխանորդ մը՝ որուն տրուած են երկնային մասնաւոր զօրութիւններ եւ պարտականութիւններ։ «Ծածկող» բառը կը նշանակէ հովանաւորող, պատսպարող, պաշտպանող։ Ուրեմն կ՚եզրակացնենք թէ Արուսեակի զօրութիւն եւ իշխանութիւն տրուած էր՝ ծառայելու իբրեւ մարդուն խնամակալը. զայն հովանաւորելու, պատսպարելու, եւ պաշտպանելու, որպէսզի չըլլայ թէ Աստուծոյ օրէնքը դրժելով, սըխալ ընթացքի մը հետեւի։ Թէ՛ Աստուծոյ եւ թէ մարդուն հանդէպ անոր ունեցած վսեմ պարտականութիւնն էր՝ մարդկութիւնը ուղիղ ճամբէն առաջնորդել, որպէսզի այդ կերպով անիկա զԱստուած պատուէ եւ երկրի վրայ իր կեանքը երկարէ։

Աստուած մահուան զօրութիւն ալ տուած էր Արուսեակին (Եբր. Բ. 14)։ Ուրեմն Արուսեակի պաշտօնական պարտականութեան մէկ մասը կը կազմէր մարդը մահուամբ պատժել՝ եթէ նա դրժէր Աստուծոյ օրէնքը։ Այս պատճառաւ Արուսեակը Աստուծոյ եւ մարդուն հետ մտերմական կամ վստահելի առընչութիւն մ՚ունէր։ Անոր ձեռքը յանձնուած էր նուիրական առանդ մը՝ այսինքն, Աստուծոյ երկրային

նորահաստատ կառավարութիւնը մաքուր ու պատշաճ վիճակի մէջ պահելու առանձնաշնորհը։ Դատաճանութիւն մը պիտի ըլլար այդ աւանդը ոտքի տակ առնելով՝ Եղեմի մէջ Ածյ. հաստատած կառավարական կարգը տապալելը։ Այսպիսի պայմաններու տակ ով որ դատաճանութեան ոճիրը կը գործէ՝ անիկա մեծ ուխտադրուժ մը ու նողկալի եւ զարշելի արարած մը եւ ամենասեւ ոճրագործը կը դառնայ։ Լօղոսինէն զատ՝ տիեզերքի ամենապատուաւոր դիրքին վրայ հաստատուած էր Արուսեակ, նոյնիսկ Լօղոսինէն ալ տարբեր՝ որովհետեւ տիրապետութեան մը վրայ չէրթեւ կառավարիչ ու պաշտպան կարգուած էր նա. անոր այդ աւանդը ոտնակոխ ընելը այնքան տրամական էր որ մարդկային լեզուով կարելի չէ պատշաճ կերպով արտայայտել։ Ճետագայ էջերուն վրայ նըկարագրուած ահաւոր ոճիրը գործող արտին ծայրատոհմութեան ցածութիւնը ա՛լ աւելի ակներեւ կը դառնայ՝ երբ նկատի կ՚առնենք խիստ հիանալի եւ անդուդական վայրի մը մէջ ապրող կատարեալ մարդուն եւ կատարեալ կնոջ չնորհազեղութիւնը, անբծութիւնն ու անմեղութիւնը։

Արուսեակ՝ մարդուն եւ անոր կատարեալ բնակարանին ստեղծման հանդիսաւոր եղող «Առաւօտեան Աստղերգ»էն մին ըլլալով, եւ նմանապէս երբեւ մարդուն գերիշխանը վստահելի դիրքի մը վրայ հաստատուած ըլլալով, նա անշուշտ գիտէր թէ Աստուած մարդուն ղօրութիւն տուած էր իր նմանը արտադրելու, եւ թէ լինչպէս որոշեալ ատենին երկիրը կատարեալ մարդերով պիտի լեցուէր։ Նա գիտէր թէ մարդը այնպէս մը ստեղծուած էր որ պարտ էր իր բարերարը պաշտել։ Ուստի, իր ծրագիրը յառաջ տանելու համար, նա պէտք էր մարդուն մտքէն անհետացնել այն խորհուրդը թէ՝ Աստուած անոր բարերարն էր։ Արուսեակ վտանգաւորութիւնն ունեցաւ մարդկութեան տիրելու եւ ստանալու այն պաշտամունքը՝ որ իրաւամբ Աստուծոյ կը պատկանէր։

Աբրահամ իր անձնական զեղեցկութեամբը, կարեւորութեամբը եւ զօրութեամբը այնչափ ազդուած էր որ մոռցաւ թէ պարտականութիւն մ'ունէր դէպի իր Արարիչը: Շահախնդրութիւնը տիրապետեց անոր սիրտը: Անոր չարժառիթը ծուռ ըլլալուն սիրտն ալ չարացաւ: Նա չկանգ Ադամն ու Եւան պաշտպանել, բայց անոր չարժառիթը չար էր: Աբրահամի այս չար նպատակին մասին մարգարէն գրեց. «Դուն սրտիդ մէջ ըսած էիր, երկինքը ելլեմ ու իմ աթոռս Աստուծոյ աստղերէն վեր բարձրացնեմ. եւ ժողովքի լեռը հիւսիսի քովերը բնակիմ, ամպերու բարձրութիւններու վրայ ելլեմ, Բարձրելոյն նմանիմ» (Եսայ. ԺԴ. 13, 14): Ս. Գիրքը որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ Աբրահամ սակէս տրամաբանեց.

«Եդեմի մէջ ես մարդուն վերակացուն եմ: Ես զօրութիւն ունիմ մարդը մեռցնելու, բայց եթէ նոյնիսկ մարդը դրժէ Աստուծոյ օրէնքը, ես պիտի չզօրծածեմ այդ զօրութիւնս: Ես մարդը պիտի համոզեմ ու անոր խորհիլ պիտի տամ թէ Աստուած իր բարեկամը ու բարերարը չէ, հապա իրապէս ղինքը կը խաբէ: Ասկէ ի զատ Աստուած պիտի չկրնայ մարդը մեռցնել եւ միեւնոյն ատեն ինքզինքին չհակասել. ինչու որ Նա ըսած է թէ Եդեմի մէջտեղը գտնուած ծառը կենաց ծառն է, եւ թէ ով որ անկէ ուտէ յաւիտեան պիտի ապրի: Ուրեմն ես մարդը այդ ծառին պիտի տանիմ եւ ըսեմ որ անկէ ուտէ. եւ այդ ընելով նա պիտի չմեռնի՝ հապա յաւիտեան պիտի ապրի:

«Բայց ասիկա ընելէ առաջ ես նախ Ադամը պիտի համոզեմ ու հաւատացնեմ թէ Աստուած ղինքը տգիտութեան մէջ կը պահէ, եւ իրմէ կը զլանայ այնպիսի բաներ՝ որոնք իր արդար իրաւունքն են: Ադամ կը սիրէ իր կինը: Ես նախ Եւան պիտի համոզեմ որ կատարէ իմ առաջարկս, ու ապա անոր միջոցաւ կարող պիտի ըլլամ Ադամն ալ իմ ազդեցութեանս տակ առնելու: Ես այնպիսի պարագաներով պիտի չրջապա-

տեմ Ադամը՝ որ նա ալ պիտի առիպուի ուսել արդիւնաւոր դիտութեան ծառէն, ու ապա պիտի մերժեմ անոնցմէ ուրիշ մէկը մեռցնել։ Այն առեն, զանոնք անմիջապէս կեանց ծառին պիտի տանիմ ու անկէ ուտել պիտի տամ անոնց, որմէ վերջ անոնք այլեւս պիտի չմեռնին, հապա յաւիտեան պիտի ապրին։ Այս կերպով զանոնք իմ կողմս պիտի շահիմ ու յաւիտեան ողջ պիտի պահեմ զանոնք։ Ես Աստուծոյ դէմ պիտի դնեմ. ու ինչպէս որ Նա հրեշտակներու եւ ուրիշ էակներու պետութիւն մ'ունի երկինքի մէջ որոնք զինքը կը պաշտեն, ես ալ Բարձրելոյն նման պիտի ըլլամ ու պիտի պաշտուիմ ինչպէս որ Աստուած կը պաշտուի։»

Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Սրուսեակը այսպիսի խորամանկ ապստամբութիւն մը ծրագրեց։ Նա խորհեցաւ թէ լաւ ծրագիր մըն էր այդ։ Ճայտնի է թէ Աստուած սկիզբէն իսկ դիտէր անոր ապստամբութեանը մասին, բայց Նա չընդմիջեց մինչեւ որ Սրուսեակ բացէ ի բաց գործի սկսելով մարդը ծուղակը ձգեց եւ պատճառ եղաւ անոր մեղանչելուն։ Ասոր նկատմամբ Աստուած ըսաւ. «Քու դեղեցկութեանդ համար սիրտդ հպարտացաւ, քու վայելչութեանդ պատճառաւ քու իմաստութիւնդ աւրեցիր» (Եզեկ. ԻԸ. 17)։ Սրուսեակի սրտին մէջ գտնուած այս չհաւանդիր խորհուրդը՝ անոր անօրէնութեան սկզբնաւորութիւնն էր։ Մինչեւ այն առեն նա կատարեալ էր։ Անոր մասին Աստուած ըսաւ. «Դուն քու ճամբաներուդ մէջ կատարեալ էիր, քու ստեղծուած օրէդ մինչեւ այն օրը՝ որ քու վրադ անօրէնութիւն գտնուեցաւ» (Եզեկ. ԻԸ. 15)։ Սրուսեակի անկատարութիւնը այդ վայրկեանէն կ'սկսի։ Առիկա ապստամբութեան սկիզբն էր։ Անոր սրտին այդ չհաւանդիր խորհուրդն էր որ զինքը դատաճանութեան առաւոր ոճիրին առաջնորդեց, ինչպէս նաեւ այն բոլոր նզովալից արարքներուն՝ որոնք անկէ ի վեր կատարուած են։

ՈՃԻՐԸ

Աբուսեակ, խնամով պատրաստած ըլլալով իր ոճիրը, այլեւս յառաջ անցաւ զայն իրականացնելու։ Սաւիկա ընելու համար նա նենդութեան, խարէութեան եւ ստախօսութեան դիմեց։ Երբ Լօղոսը երկրի վրայ էր ըսաւ թէ Աբուսեակը «ստախօս մըն է եւ անոր հայրը» (Յովհ. Ը.44). այդպէս ցոյց տալով թէ Աբուսեակն էր որ խօսեցաւ առաջին սուտը։ Այդ սուտն է թէ՝ «Մահ չկայ». եւ չարին դաշնակիցներն ու ներկայացուցիչները անկէ ի վեր այդ սուտն է որ կը քարոզեն ժողովուրդին։

Աբուսեակ իր ծրագիրը յառաջ տանելու համար օձը գործածեց, ինչու որ Աստուծոյ ստեղծած դաշտի բոլոր գազաններէն աւելի խորամանկ էր օձը։ Ուրեմն Աբուսեակը օձին միջոցաւ խօսելով՝ ըսաւ. «Ի՞րաւ Աստուած ըսա՞ւ թէ պարտէզին ամէն ծառէն պիտի չուտէք։ Եւ կինը օձին ըսաւ, պարտէզին ծառերուն պտուղէն կ'ուտենք. բայց պարտէզին մէջտեղը եղած ծառին պտուղէն՝ Աստուած ըսաւ, անկէ մի՛ ուտէք, եւ անոր մի՛ դպչիք, որ չի մեռնիք։ Եւ օձը կնկանը ըսաւ, չէ՛ թէ անշուշտ պիտի մեռնիք. քանզի Աստուած գիտէ թէ՝ ան օրը որ անկէ ուտէք, աչքերնիդ պիտի բացուի, եւ աստուածներու պէս պիտի ըլլաք՝ բարին ու չարը գիտնալով։ Եւ կինը տեսնելով թէ ծառը աղէկ էր կերակուրի համար, եւ հաճելի՝ աչքերուն, ու փափաքելի՝ խմաստուն ընելու համար, առաւ անոր պտուղէն ու կերաւ, եւ իրեն հետ իր էրկանն ալ տուաւ, եւ անիկա կերաւ.»— Ծննդոց Գ. 1—7։

Աստուած յայտնած էր թէ այդ ծառը այնպիսի պտուղ մը կ'արտադրէր՝ որմէ ուտողները աւելի գիտութիւն պիտի ստանային։ Արդիւնքը այն եղաւ որ երբ Ադամ ու Եւա կերան այդ արգիլուած պտուղէն, Աստուծոյ ծանուցած օրէնքին համաձայն անոնց գիտութիւնը չաւցաւ։ Անոնք այլեւս զգացին այն իրողութիւնը թէ սխալ գործած էին, ինչու որ պարտէ-

դին ծառերուն մէջ պահուելեան Տէրոջը ներկայութենէն խոյս տալու համար։ Աստուած Իր առջեւ կանչեց դանոնք։ Անոնք յանձնառու ըլլալնին յայտնեցին, խոստովանելով թէ սխալ գործեր էին, որուն վրայ Աստուած հետեւեալ դատաւճիռը արձակեց.

«Եւ կինոջը ըսաւ, քու յղութեանդ ցաւերը խիստ պիտի չատցնեմ. ցաւով զաւակ ծնանիս, ու էրկանդ հնազանդ ըլլաս, ու անիկա քու վրադ իշխէ։ Եւ Ադամին ըսաւ, որովհետեւ դուն քու կինոջդ խօսքը մըտիկ ըրիր, եւ այն ծառէն կերար, որուն համար պատուիրեցի քեզի՝ ըսելով, չուտե՛ս անկէ, երկիրը քու պատճառովդ անիծեալ ըլլայ, կենացդ բոլոր օրերուն մէջ նեղութիւնով ուտես անկէ՝ եւ փուշ ու տատասկ բուսցնէ քեզի, եւ դաշտին խոտը ուտես։ Երեսիդ քրտինքովը ուտես քու հացդ, մինչեւ դառնալդ, որ անկէ առնուեցար. քանզի հող էիր դուն, ու հողին պիտի դառնաս»— Ծննդոց Գ. 16—19։

Ս. Գիրքը կը յիշէ թէ երեք տեսակ պտղատու ծառեր կային Եդեմի մէջ։ Անոնք էին. (ա) տեսնելու հաճելի եւ ուտելու աղէկ ամէն ծառը. (բ) պարտէզին մէջտեղի կենաց ծառը. (գ) բարին ու չարը գիտնալու ծառը (Ծննդոց Բ. 9)։ Աստուած Ադամի ըսաւ թէ իրեն համար լաւ եղող բոլոր ծառերէն կըրնայ ուտել։ «Եւ Տէր Աստուած առաւ մարդը, ու Եդեմի պարտէզին մէջ դրաւ, որ զանիկա գործէ ու պահէ։ Եւ Տէր Աստուած պատուիրեց մարդուն՝ ըսելով, պարտէզին ամէն ծառէն համարձակ կեր. բայց բարիի ու չարի գիտութեան ծառէն մի՛ ուտեր. քանզի անկէ կերած օրդ անշուշտ պիտի մեռնիս»— Ծննդոց Բ. 15—17։

Ս.պացօյց չկայ թէ Եդեմի մէջտեղը գտնուած կենաց ծառին մասին Ադամ ունէ տեղեկութիւն ունէր. ինչու որ առոր նկատմամբ մանաւանդ պատուէր մը տրուած չէր իրեն։ Արուսեակ, իբրեւ հոգեւոր պաշտօնեան, որուն մահուան իշխանութիւն տըր-

ուած՝ եւ մարդուն վրայ իշխան ըլլալու բարձր պաշտօնը յանձնուած էր, անշուշտ լիովին տեղեակ ըլլալու էր կենաց ծառի մասին: Այն իրողութիւնը թէ Աստուած Աղամի հրաման տուաւ պարտէզի մէջ ծառերու մասին՝ եւ կենաց ծառի մասին ոեւէ բան չըսաւ, ապացոյց մըն է թէ մարդը այս ծառին մասին ոեւէ բան չէր գիտէր: Անտարակոյս, բարիի ու չարի գիտութեան ծառէն ուտելով, Աղամ չատ չ'անցած կարող պիտի ըլլար կենաց ծառին վրայով ալ տեղեկանալու: Ուստի, անժխտելի ապացոյցը վճռականապէս ցոյց կուտայ թէ՝ Ադամ պատհուիրն չէր ունեցած կենաց ծառէն ուտելու, եւ անոր մասին տեղեկութիւն ստացաւ Եղեմի պարտէզէն արտաքսուելէն քիչ առաջ միայն:

Յանցաւորները Իր առջեւ կանչեց Աստուած, եւ իրողութիւնները լիովին լսելէ վերջ՝ դատապարտեց թէ՛ մարդկային զոյգը եւ թէ օձը, զոր Սատանան գործածած էր Եւան խաբելու համար: Արուսեակին կամ Սատանային դէմ արձակուած վերջնական դատավճիռը Եղեկիելի մարգարէութեան մէջ ցոյց տըրուած է, ուր երաշխաւորուած է թէ որոշեալ ատենին նա պիտի ոչնչացուի ու այլեւս գոյութենէ դադրի: Մարդուն դէմ արձակած դատավճիռէն անմիջապէս վերջ՝ Աստուած հոն ներկայ եղող մէկու մը հետ խօսեցաւ, եւ դրեթէ որոշ կ'երեւայ որ Նա Լոզոսին՝ Իր ճշմարիտ ու հաւատարիմ Որդւոյն հետ էր որ խօսեցաւ: Կը կարդանք. «Եւ Տէր Աստուած ըսաւ, ահա Աղամ մեզմէ մէկուն պէս եղաւ՝ բարին ու չարը գիտնալու, եւ հիմա չըլլայ որ իր ձեռքը երկնցնէ, ու կենաց ծառէն ալ առնէ, եւ ուտէ ու յաւիտեան ապրի» (Ծննդոց Գ. 22): Նկատի առնենք հոս արձանագրուած Եհովայի խօսքերը. «Մարդը մեզմէ մէկուն պէս եղաւ՝ բարին ու չարը գիտնալու»:

Գիտնալով թէ կացութիւնը վճռական էր, Աստուած անմիջապէս գործի սկսաւ. Աղամ՝ կենաց ծա-

ուն երթալու եւ անկէ ուտելու պատեհութիւն ունենալէ, եւ մինչեւ իսկ Աբրահամն ալ դեռ այդ ծառին ուր դնուիլը մարդուն յայտնելէ առաջ։ Լօղոսին ուղղուած հետեւեալ խօսքերը կարճը կապուած են, եւ ըստ երեւոյթին նախադասութիւնը դեռ չի լրացած մէջտեղէն կտրուած է. «Ես հիմա չ'ըլլայ որ իր ձեռքը երկնցնէ ու կենաց ծառէն ալ առնէ, եւ ուտէ, ու յաւիտեան ապրի»։ Մանաւանդ նկատողութեան արժանի է թէ Աստուած ուրիշ բառ մըն ալ չի խօսեցաւ, հապա անմիջապէս գործի սկսաւ. Անոր կատարած գործը յաջորդ համարին մէջ արձանագրուած է, ուր կը կարդանք. «Ուստի Տէր Աստուած Եդեմի պարտէզէն դուրս ըրաւ զանիկա, որ երկիրը գործէ, ուսկից որ առնուեցաւ։ Այսպէս վռնտեց Ադամը. ու Եդեմի պարտէզին արեւելեան կողմէն քերովբէները ու ամէն կողմ դարձող բոցեղէն սուրը դրաւ, կենաց ծառին ճամբան պահելու համար»— Ծննդոց Գ. 23, 24։

Անտարակոյս Աստուծոյ նպատակն էր՝ օր մը թոյլ տալ մարդուն որ կենաց ծառէն ուտէ ու յաւիտեան ապրի. եւ եթէ նա փորձութեան պահուն հաւատարիմ մնար, Տէրը պիտի վարձատրէր զանիկա՝ կենաց ծառէն ուտելու հրաման տալով։ Ուրեմն, Աբրահամի պատճառաւ էր որ նա փորձութեան առջեւ ինկաւ, անոր պատճառաւ էր որ նա չկրցաւ կենաց տիրանալ, եւ դարձեալ անոր պատճառաւ էր որ նա՝ իր ու իր բոլոր սերունդին վրայ բերաւ այն մեծ վիշտն ու տառապանքը, որոնց ներքեւ մարդկութիւնը դարերով հեծած է, ու դեռ կը հեծէ։

Աբրահամ ցոյց տուած էր իր անհաւատարմութիւնն ու նենգութիւնը, եւ անտարակոյս մտադրած էր կարելի եղածին չափ արագ գործել ու մարդը կենաց ծառին առաջնորդելով թոյլ տալ որ անկէ ուտէ։ Նա գիտէր որ Աստուած ըսած էր թէ այդ ծառին պտուղը կենաց պտուղ էր, եւ եթէ մարդն անկէ ուտէր, պիտի ապրէր ու չի մեռնէր։ Ուստի, Աբրահամ տը-

բամաբանեց թէ ինքը կարող պիտի ըլլար ապացուցանել Աղամի ու Եւայի թէ Աստուած դիտմամբ կը խաբէր եւ տգիտութեան մէջ կը թողուր զիրենք ու ետ կը պահէր կեանքի տիրանալու պատեհութենէն։ Մինչդեռ ինքը՝ Սրուսեակ, ճշմարտութիւնը կը խօսէր ու իրենց մեծ օրհնութիւն մը կը բերէր. ուստի, ինքը արժանի էր թէ՛ իրենցմէ եւ թէ իրենց սերունդէն պաշտուելու։

Եթէ Աղամ յաջողէր անմիջապէս ուտելու այդ կենաց ծառի պտուղէն, նոյնինքն Եհովան չէր կրնար զինքը մեռցնել, որովհետեւ Աստուած չի կրնար ինքզինք հակասել։ Աստուած ըսած էր թէ ատիկա կենաց ծառ մըն էր. եւ եթէ թոյլատրէր մարդուն անկէ ուտելու ու ապա զայն մեռցնէր, իր խօսքը պահած չէր ըլլար, բան մը որ Աստուծոյ համար անկարելի է ընել (Սաղմ. ՃԼՀ. 2, Եսայ. ԽՋ. 11, Ծե. 11)։ Հետեւաբար՝ որպէս զի Աստուած իր խօսքը անդրժելի պահէ եւ Աղամի դէմ արձակած դատավճիռը գործադրէ, անմիջապէս զանիկա եդեմէն վռընտեց ու հզօր պաշտօնեայ մը պահապան դրաւ ամէն կողմ դարձող հրեղէն սուրով մը, մարդը եդեմէն ու կենաց ծառէն հեռու պահելու համար։

Աստուած ինչո՞ւ այն ատեն չսպաննեց Սրուսեակը։ Ս. Գրոց ուրիշ համարներ ցոյց կուտան թէ ինչպէս անցեալին մէջ՝ նոյնպէս ալ ներկայիս Աստուծոյ նպատակը այն է որ՝ իր իմացական բոլոր արարածները նկատողութեան առնեն ու մեղքին չար հետեւանքներուն մասին տեղեկանան, եւ թէ Սրուսեակը ու անոր մեղքը՝ ուրիշ արարածներ փորձելու որպէս միջոց ծառայեն։ Որոշեալ ատենին, Աստուծոյ իմացական մէն մի արարած կատարեալ ու անաչառ պայմաններու տակ՝ պատեհութիւն պիտի ունենայ կա՛մ Սրուսեակի ճամբուն հետեւելով մեռնելու, եւ կա՛մ Աստուծոյ արդար հրամաններուն հնազանդելով կենաց ծառէն ուտելու թոյլտուութիւն ստանալու եւ յաւիտեան ապրելու։

Աստուած ինչո՞ւ համար անմիջապէս չսպաննեց մարդը։ Ս. Գրոց ուրիշ համարներ ցոյց կուտան թէ այն առեն մարդը զաւակ ծնանելու իր կարողութիւնը դեռ չէր գործածած։ Ոեւէ զաւակ դեռ ծնած չէր։ Սակէ ի զատ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Աստուծոյ նպատակը եղած է ու դեռ է՝ թոյլ տալ ամէն մարդու որ Ադամի վերաձառութենէն օգտուի։ Ուստի Նա թոյլատրեց որ Ադամ 930 տարի ապրի երկրի վրայ, որու տեւողութեան էր որ նա զաւակներ ունենայ։ Ադամի սերունդը ցարդ բաւականաչափ ժամանակ ունեցած է աճելու եւ երկիրը բնակչութեամբ լեցնելու։ Առանց ամենն ալ մեղքին անխուսափելի արդասիքներէն տառապած եւ ի վերջոյ մեռած են։ Բայց որոշեալ առենին անոնք պիտի վերակենդանանան ու ճշմարտութեան գիտութեամբը պիտի լուսաւորուին, որպէս զի դիտնան թէ իրենք ինչո՛ւ տառապեցան։ Այն առեն անոնք պատեհութիւն պիտի ունենան կա՛մ մեղքի մէջ մնալու եւ յաւիտենապէս ոչնչանալու, եւ կա՛մ Աստուծոյ արդար պատուէրներուն հնազանդելով յաւիտեան ապրելու։ Ուրիշ խօսքով. Աստուծոյ նպատակն է ընդհանուր մարդկութիւնը վերաձառութեամբ դաստիարակել։

Ադամ մահուան դատապարտուած էր։ Երկրին թերակատար մասին պտուղներն ուտելու բռնադատուած ըլլալով՝ իր դէմ արձակուած այդ դատաւճիռը աստիճանաբար ի գործ դրուեցաւ ու ի վերջոյ մեռաւ նա։ Այդ 930 տարուան տեւողութեան էր որ նա ունեցաւ իր զաւակները։ Թէեւ ուղղակի կերպով մահուան չէին դատապարտուած անոնք, բայց բոլորն ալ մեղաւոր ծնած էին։ Մահուան դատապարտութեան ենթարկուած անկատար Ադամը չէր կրնար կատարեալ զաւակներ յղանալ, հետեւաբար սաղմոսերգուն կը գրէ. «Ահա ես անօրինութիւնով ծնայ, ու իմ մայրս մեղքով յղացաւ զիս» (Սաղմոս. ԾԱ. 5)։ Մխիթարի կէտը կը շեշտէ նաեւ Առաքեալը Հռովմայեցւոց Ե. 12ին մէջ. «Վասնզի ինչպէս որ

մէկ մարդով մը մեղքը աշխարհ մտաւ, ու ան մեղքէն մահը, եւ այնպէս ամէն մարդոց վրայ տարածուեցաւ մահը, քանզի ամէնքը մեղանչեցին։» Այսպէս, կրնանք տեսնել այդ ապստամբութեան սոսկալի եւ հեռահաս հետեւանքները։ Ան յառաջ բերած է անցեալ 6000 տարիներու տեւողութեան ընդհանուր մարդկութեան ժառանգած բոլոր տառապանքը, վիշտը, հիւանդութիւնը, մահը, պատերազմները, սովերն ու համաճարակները։ Աղամին անդրանիկ զաւակը մարդասպան մ'եղաւ, եւ Արուսեակը, Սատանան, էր որ մղեց զայն մարդասպանութիւն գործելու. հետեւաբար Արուսեակը այդ ոճիրին մասնակից եղաւ։ Արուսեակ յանցապարտ է երկրիս վրայ գործուած բոլոր մարդասպանութեանց համար։

Աստուած թոյլ չտուաւ Արուսեակին գործածելու անուն մը՝ որ պայծառափայլ կը նշանակէ։ Անոր Արուսեակ անունը փոխուեցաւ, ու անկէ վերջ չորս տարբեր անուններով ճանչցուեցաւ, որոնք են. Սատանայ՝ որ ոսոխ կամ հակառակորդ կը նշանակէ. Բանսարկու՝ որ զրպարտող կը նշանակէ. Օձ՝ որ խաբող կը նշանակէ. եւ Վիշապ՝ որ փարատող կը նշանակէ։ Աղամի ու Եւայի ստեղծուելէն ի վեր է որ նա ընդդիմադիր դիրք մը բռնած է Աստուծոյ հանդէպ։ Նա զրպարտած է Աստուծոյ սուրբ անունը, ու անարգանք բերած է Անոր՝ ու ինչպէս նաեւ ամէն սոնոց՝ որոնք չանացած են Տէրոջը կամքը կատարել։ Նա ամէն կարելի միջոց ի գործ դրած է ժողովուրդը խաբելու եւ անոնց խորհուրդներն Աստուծմէ հեռացնելու։ Նա փորձած է փարատել կամ ոչնչացնել ամէն անոնք՝ որ հաւատարմօրէն չանացած են Աստուծոյ սուրբ կամքին հնազանդիլ։

Այս աւազ թշնամին երկրի վրայ իր չատ մը լրտեսներն ունեցած է, որոնք ինքզինքնին որպէս Աստուծոյ ներկայացուցիչները հռչակած եւ Անոր անուամբը վեր ու վար շրջած են։ Ասոնց մէջ կը գտնուէր Բէլսուբի ժամանակուան կղերականութիւնը, ո-

րոնց մասին Նա ըսաւ. «Դուք ձեր Հօրմէն Սատանայէն էք, ու ձեր Հօրը բաղձանքը կուզէք ընել, անկից սկիզբէն ի վեր մարդասպան էր, եւ ճշմարտութեան մէջ չկեցաւ, ինչու որ անոր ներսիդին ճշմարտութիւն չկայ. երբոր անիկա սուտ խօսի, բուն իրմէններէն կը խօսի, քանզի անիկա սուտախօս է եւ անոր հայրը»— Յովհ. Ը. 44:

Ապստամբութիւնը Աբրահամով ու մարդով չվերջացաւ: Երկնից մէջ հրեշտակաց բանակ մը կար, որոնցմէ չատերը յետոյ ապստամբեցան: Ժամանակին ընթացքին՝ Ադամի որդիքը բազմացան: Կիները տեսքով դեղեցիկ էին: Սատուծոյ կամքն էր որ հրեշտակները հոդեւոր մակարդակի վրայ մնան եւ ոչ թէ այդ մակարդակի վրայ ունեցած կեանքերնին կամ վիճակնին թողելով, մարդ արարածներու հետ չփման մէջ ըլլան եւ կիներու հետ կենակցին: Բայց այս հրեշտակներէն չատեր, Սատանայէն, բանսարկուէն, մոլորուելով եւ խաբուելով, Սատուծոյ դէմ լարուած ապստամբութեան մխացան, ինչպէս որ դրուած է. «Սատուծոյ որդիքը մարդոց աղջիկներուն դեղեցիկ ըլլալը տեսնելով՝ ամէն իրենց ընտրածներէն իրենց կիներ կ'առնէին: ... Այն օրերը երկրի մէջ հսկաներ կային, եւ անկէ ետքն ալ երբոր Սատուծոյ որդիքը մարդոց աղջիկներուն կը մտնէին, որոնք անոնց զաւակներ կը ծնանէին, ասոնք ի վաղուց հետէ զօրաւոր ու անուանի մարդիկ էին: Եւ Տէրը տեսաւ որ մարդոց չարութիւնը երկրի վրայ կը չատնար, եւ անոնց սրտին խորհուրդներուն բոլոր զաղափարները միայն չար էին ամէն օր»— Ծննդ. Զ. 2—5:

Իրենց նախկին վիճակը չի պահող այս ապըստամբները որոշեալ ատենին բանտարկուեցան (Յուդայի 6, Բ. Պետ. Բ. 4): Երկնից ուրիշ չատ մը հրեշտակներ Սատանային ապստամբութեանը մխանալով, ամբողջ դարեր անոր հետ ծառայած՝ ու զԱստուած նախատելու եւ մարդիկ ճնշելու անոր չար ընթացքին հետեւած են (Դանիէլի Ժ. 13, Եփես. Զ. 12,

Գ. Թագ. Իբ. 22)։ Ս. Գիրքը կը յայտարարէ թէ՝ Սատանային ապստամբութեան մէացող այս բոլոր հրեշտակները Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին պիտի ոչնչացուին։

Այս ապստամբութիւնը ի՛նչ ահաւոր աւերներ պատճառած է։ Ահեղ, գեղեցիկ ու զմայլելի Արուսեակը, ա՛լ ստորնացած, նենդութեան խորը մխրճուած, ու չարագործութեան բուն մարմնացումն եղած է։ Աւետնօք մեծ Եհովայի ժպիտը եւ հաւատարիմ Լօղոսի ընկերակցութիւնը վայելող երկնից մաքուր եւ սուրբ հրեշտակներէն չատեր չարութեան դիմեցին։ Ներկայիս բանտարկուած են անոնք ու յեղոյզ պիտի ոչնչացուին։ Ադամ՝ որ աւետնօք մաքուր, կատարեալ, սուրբ, զօրաւոր եւ աչխոյժ էր, կատարեալ Եդեմէն անկատար երկրին վրայ արտաքսուած էր։ Անոր սերունդը անկէ ի վեր բռնադատուած է իր ճակտի քրտինքով շահիլ իր հացը եւ ախտերով ու հիւանդութիւններով տառապիլ. որոնք վերջ ի վերջոյ տրտմութեամբ գերեզման կ՝իջնեն։ Մարդը ամէն բանէ աւելի՝ հզօր յաւիտենական Աստուծոյ քաղցր յարաբերութենէն էր որ զրկուեցաւ։ Այս բոլոր դարերու տեւողութեան մարդը մեղաց ու մահուան գերին եղած է, հառաչելով ու չարչարուելով, վախճաքելով, աղերսելով եւ աղօթելով որ օր մը ու կերպով մը ազատի իր թշուառ վիճակէն։

Աստուած կանուխէն սկսաւ Իր հրաշալի ծրագիրը իւ գործ դնել մարդուն ազատագրութեան եւ վերահաստատութեան համար։ Աստուած Իր զօրութիւնը արդարութեան, իմաստութեան եւ սիրոյ հետ բացարձակ ներդաշնակութեամբ գործածելով՝ Իր մեծ ծրագիրը յառաջ կը տանի այս բաղձալի նպատակին իրականացման համար։ Արդ՝ հասած է ժամանակը որ երկրիս ժողովուրդները աւելի պայծառ կերպով տեսնեն Աստուծոյ փրկութեան մեծ ծրագիրը եւ տրվին թէ ի՛նչպէս եւ ե՛րբ Նա պիտի իրականացնէ մարդուն կատարեալ ազատագրութիւնը։

ԿԵՂԾԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ

Գլուխ Գ.

ՍՈՒՐԲ Գիրքը մեծ մասամբ խորհրդաբանական լեզուով գրուած է, եւ կարելի է միայն այն ատեն հասկնալ, երբ Աստուծոյ ծրագիրը իր գործադրութեանը մէջ բաւական յառաջ գացած եւ Աստուծոյ «որոշեալ ժամանակը» հասած է։

Օձը՝ որպէս խորհրդանշան գործածուած է չար Սատանային. եւ «օձին սերունդը» կոչուած են անոնք՝ որ կամաւորապէս տեղի կուտան Բանսարկուին ազդեցութեան ու կը սատարեն անոր դատին։ Կինը՝ Եհովա Աստուծոյ արդարադատ կազմակերպութեանը որպէս խորհրդանշան գործածուած է. եւ անոնք որ արդարութիւնը կը սիրեն ու անօրինութիւնը կ'ատեն եւ կը ջանան արդարութեան ճամբայէն քալել, «կնոջը սերունդը» կոչուած են։ Ապստամբութեան ժամանակ՝ Բանսարկու Օձին նկատմամբ դատավճիռ արձակած ատեն Աստուած ըսաւ. «Քու եւ կնոջը մէջտեղը, եւ քու սերունդիդ ու անոր սերունդին մէջտեղը թշնամութիւն պիտի դնեմ. ան քու գլուխդ պիտի ջախջախէ, եւ դուն անոր գարշապարը պիտի խայթես» (Ծննդոց Գ. 15)։ Ճիշտ այդ օրէն սկսեալ՝ Բանսարկու Սատանան հակառակած է Աստուծոյ եւ կռուած է ամէն անոնց դէմ՝ որոնք իր սրտէն չանացած են Եհովայի ծառայել։ Սատանան կարելի ամէն կերպով զԱստուած նախատելէն, ծաղրելէն եւ արհամարհելէն հաճոյք զգացած է։ Անշուշտ Աստուած կրնար Բանսարկուն բանտարկել կամ ոչընչացնել. բայց Եհովայի Յօսքը կը յայտնէ թէ, Անոր նպատակն է՝ Բանսարկուին դէմ Իր վերջնական դատավճիռը գործադրելէ առաջ, թող տալ այդ չար էակին որ չարագործութիւնը իր գագաթնակէտին հասցնէ։

Ադամի՝ եդեմէն արտաքսուելէն մօտաւորապէս 250 տարի վերջ էր որ ծնաւ Ենովսը, Ադամին թոռը։ Ըստ Ս. Գրոց տեղեկագրութեան, մինչեւ այդ ատեն մարդկային ազգին իւրաքանչիւր անդամը չարութեան հետեւեցաւ։ Ս. Գրոց արձանագրութիւնը ցոյց չտար թէ Աբէլէն սկսեալ մինչեւ Ենովք գտնուեցաւ մէկ հատ բարի մարդ մը որ սիրէր զԱստուած եւ արդարութիւն։ Ասիկա կ'ապացուցանէ այն եղրակացութիւնը թէ բոլորն ալ չար Սատանային տիրապետութեան տակ էին։ Այս ըլլալով իրողութիւնը, Սատանան խորհած ըլլալու էր թէ ամէն մարդ Աստուծմէ հեռացնելով՝ յաջողած էր ինքզինքը անոնց պաշտել տալու, եւ թէ այդպէս կարող պիտի ըլլար ծաղրանքով ու կեղծաւորութեամբ յաւիտեան զԱստուած նախատելու։ Ենովսի օրերուն էր որ առաջին անգամն ըլլալով կեղծաւորութիւնը մարդոց միջոցաւ յայտնուեցաւ, եւ այն ալ կրօնական պաշտամունքի առթիւ։ Գրուած է. «Ան ատենը սկսուեցաւ Տէրոջը անունովը կանչել» (ինքզինքին— Տես Ծննդոց Դ. 26ի լուսանցքի թարգմանութիւնը)։ Բաւական որոշ կ'երեւայ թէ՝ ասիկա Սատանային մէկ հնարքն էր մարդիկ Տէրոջը անունովը կանչել տալու եւ միւս կողմէն ալ Աստուծոյ հակառակ ընթացքի մը հետեւելու, եւ այդպէս ծաղրանքի եւ արհամարհանքի առարկայ ընելու զԱստուած եւ Անոր անունը։ Այս մարդիկը կեղծաւորներ էին եւ Բանասարկու Սատանային ալ գործիքները։

Ասիկա՝ Սատանային մինչեւ հիմա յառաջ տարած գործելակերպն ի յայտ կը բերէ. այսինքն՝ իր կառավարական կազմին մէջ ունենալ կազմակերպուած կրօնք մը՝ որու միջոցաւ նա կարենայ ժողովուրդը խաբել եւ աւարգել եհովա Աստուածը։ Ասիկա հոս կը յիշենք՝ քանզի ան երեւան կը բերէ նենգաւոր ու խաբէական ծրագիրներուն հետ՝ կրօնք գործածելու Բանասարկուին հաստատ քաղաքականութիւնը։ Նա այս մեթոդը գործածած է՝ ինչու որ գիտէ թէ

մարդը այնպէս մը յօրինուած է որ բան մը պէտք է որ պաշտէ, եւ եթէ նա անկարող է ինքզինք անոնց ուղղակիօրէն պաշտել տալու, այն ատեն պիտի մղէ զանոնք որ ուրիշ բան մը պաշտեն եւ կամ ամէն գնով զԱստուած ծաղրեն։ Կը տեսնենք թէ անիկա աշխարհիս մէջ ընդհանրացած այս տեսակ շատ մը ծրագիրներ ունի, որոնք ժողովուրդը կը մղեն ճշմարիտ ու կենդանի Աստուծմէն ի զատ ուրիշ ոեւէ բան կամ արարած պաշտելու։

Մի քանի սերունդ վերջ Ենովքը ծնաւ։ Նա Ադամէն սկսեալ եօթներորդ սերունդն էր։ Անշուշտ Ադամ չար էր, ինչու որ նա դրժեց Աստուծոյ օրէնքը եւ չարունակեց իր չար ընթացքը։ Բայց Աբէլէն՝ Ադամէն մինչեւ Ենովք՝ ամէն մարդ չար էր։ Մարդկային ազգը ապականութեան եւ ամբարշտութեան ճամբէն կ'ընթանար։ Ենովք բացառութիւն մըն էր։ Նա ԵՀովա Աստուծոյ հաւատաց։ Նա հաւատաց թէ Աստուած օր մը պիտի վարձատրէ բոլոր Իրեն հնազանդողները։ Բանասիրուս Սատանան այնքան գործի վրայ եղեր էր որ՝ այն ատեն աշխարհիս ժողովուրդները նոյնիսկ կը կասկածէին ԵՀովա Աստուծոյ գոյութեանը։ Ենովքի համար կարեւոր էր Աստուծոյ գոյութեան մասին հաւատք գործածել։ ՋԱստուած հաճեցնելու համար նա պարտաւոր էր ընել այդ բանը։ «Առանց հաւատքի անհնար է զԱստուած հաճեցնել. վասնզի այն որ Աստուծոյ կը մօտենայ, պէտք է որ հաւատայ թէ Աստուած կայ, եւ թէ վարձահատոյց կ'ըլլայ անոնց որ զինքը կը փնտռեն» (Եբրայեցիս ԺԱ. 6)։ Անոր զԱստուած հաճեցնելը հետեւեալ համարով ցոյց տրուած է. «եւ Ենովք Աստուծոյ հետ քալեց, եւ չէր գտնուէր. ինչու որ Աստուած առաւ զանիկա» (Ծննդոց Ե. 24)։ Ս. Պօղոս ալ մեծ ուղղութեամբ կը վկայէ. «Հաւատքով Ենովք փոխադրուեցաւ, որ մահ չտեսնէ. ու չէր գտնուէր, ինչու որ Աստուած փոխադրեց զանիկա. քանզի անոր փո-

խաղրուեցէն առաջ վկայուեցաւ թէ Աստուծոյ հաճելի էր»— Եբրայեցիս ԺԱ. 5։

Աստուծոյ նկատմամբ իր ունեցած հաւատքին պատճառաւ, երկրիս բոլոր մարդոց մէջ աչքառու դէմք մըն էր Ենովք։ Նա՝ երկրիս վրայ եղող Աստուծոյ վկայներէն մին էր։ Անկասկած մեւս մարդիկ ալ կը ճանչնային, քանզի նա Աստուծոյ կը հաւատար ու Անոր կը ծառայէր, մինչդեռ մեւս բոլոր մարդիկ Տէրոջը հակառակ էին։ Այդպիսի անպատեհ պարագաներու տակ այդ տեսակ հաւատք մը՝ հաճելի էր Աստուծոյ, եւ Աստուած Ենովքը փոխադրելով վարձատրեց անոր այդ հաւատքը։ Այն ատեն մարդոց համար սովորական բան մըն էր 800 կամ աւելի տարիներ ապրիլ։ Ենովք 365 տարեկան էր երբ Աստուած զանիկա առաւ։ Ո՛չ ոք տեսաւ անոր երթալը, ո՛չ ոք թաղեց զայն, եւ ո՛չ ոք գիտէր անոր ուր երթալը։ Բանասարկու Սատանան մահուան իշխանութիւնն ունէր, եւ անկասկած պիտի սպաննէր Ենովքը, եթէ Աստուած չ'արգիլէր զայն։ Անշուշտ, մահուան բուն իշխանութիւնը Աստուած ունի. բայց Նա Ենովքը ոեւէ չար արարքի համար չէր որ մահուան առաջնորդեց։ Եւ ոչ ալ իր Աղամ պապէն ժառանգած հիւանդութեանց պատճառաւ էր որ մեռաւ Ենովք։ Բանասարկուն Ենովքի մեռցուելուն մէջ ոեւէ գործ չունէր։ Բաղդատմամբ իր օրուան ուրիշ մարդոց՝ նա երիտասարդ մըն էր։ Երբ նա տակաւին ապրէր երիտասարդ մըն էր, ու երբ Աստուծոյ հետ քալելով Անոր արդար օրէնքին ուրախութեամբ կը համակերպէր, Ենովքի հաւատքին նկատմամբ Տէրը Իր հաճութիւնը յայտնեց երկրիս մեղսալից տեսարաններէն յանկարծ խլելով ու խաղաղօրէն քնացնելով զայն, առանց բուն կամ ցաւատանջ մահուան զառն փորձառութիւններէն անցած ըլլալու։

Տրամաբանութեան համաձայն կը թուի խորհիլ թէ Ենովք ոեւէ մէկու մը մեռնիլը բնաւ չտեսաւ. քանզի որ Ս. Պօղոս կը վկայէ թէ Ենովք մահ չտեսաւ։

Աստուածը, հաւատացեալներու խումբ մը թուելէ վերջ, առանց մէջ բերելու նաեւ Ենովքը, կ'ըսէ. «Աստուծով ամէնը հաւատքով մեռան» (Եբր. ԺԱ. 13): Աստուածաշունչ բնականաբար այն կը հետեւի թէ՝ Ենովք երկրէս առնուած չէր ուրիշ մոլորակի մը վրայ ապրելու համար, հապա՝ Աստուած առաւ զանիկա լռիկ մնչիկ եւ անմիջապէս մահուան քունովը քնացուց, առա՛նց ցաւի կամ տառապանքի ու առանց սոսկալի մահ. ճիւաղին վախն ունենալու: Հոգ. Աստուած սկսաւ ցոյց տալ թէ ապագայ ժամանակի մը մէջ մահը պիտի անհետացնէ եւ բոլոր Իրեն հաւատացողները պիտի ազատէ իրենց ամէն թշնամիներէն, ինչպէս նաեւ մահէն՝ վերջին թշնամիէն— Ա. Կորնթ. ԺԵ. 25, 26:

Գրուած է որ Ենովք մարգարէացաւ թէ ապագայ ժամանակուան մը մէջ Տէրը սուրբերու հզօր բանակով մը պիտի գայ եւ անաստուածները դատէ (Յուդայի 14, 15): Անշուշտ նա այս մարգարէութեան մասին ուրիշներու կը խօսէր, որոնք դինքը կը ծաղրէին, կը հեգնէին ու կը պախարակէին. եւ Սատանան ալ իր բոլոր զօրութիւնը ի գործ կը դնէր զայն ոչնչացնելու համար: Բայց Տէր Եհովան Իր ձեռքը Ենովքի վրայ պահեց: Ս. Գրոց այս համարը բաւական որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ Աստուած Ենովքին ըսած էր, կամ թէ կերպով մը Ենովքի մըտքին մէջ տպաւորած էր թէ՝ ապագայ ժամանակուան մը մէջ Նա Իր հզօր Ներկայացուցիչը աշխարհ պիտի ղրկէր դատելու համար Աստուծոյ բոլոր թշնամիները եւ ժողովուրդը դերութենէ պիտի ազատէր: Տէրոջը հոգին ներգործեց Ենովքի մտքին վրայ եւ մղեց զայն այսպէս մարգարէանալու, ինչու որ անոր սիրտը ուղիղ էր առ Աստուած: Գալիք Աղատարարի մը մասին առաջին մարգարէութիւնն էր ատիկա:

Այսպէս, Ենովհով յայտնուած է կեղծաւորութիւնը, որ Աստուծոյ առջեւ զզուելի բան մըն է, ու Ենովքով ալ ճշմարիտ հաւատքը, որ հաճելի է Աս-

ստուծոյ։ Կեղծաւորութիւնը՝ անօրէնութեան պըտուղը, Սատանայէն է. հաւատքը Աստուծմէ տրուած պարգեւ մըն է։ Այսպէս Աստուած կանուխէն յայտնեց Իր կանոնը, որմէ Նա երբէք պիտի չշեղի. անոնք որ Իր վրայ հաւատք ունին ու Իր հետ արդարութեան ճամբէն կը քալեն Իր հրամանին հնազանդելով, պիտի վարձատրուին թշնամիին ձեռքէն ազատագրուելով եւ կեանց օրհնութիւններն ստանալով։ Տէրոջը բարութիւնն ու ողորմութիւնը յաւիտեան կը մնան։ Անոր բոլոր գործերը Իր ողորմածութիւնը կը յայտնեն։

* * *

Երկինքը Աստուծոյ փառքը կը պատմէ,
ու հաստատութիւնը անոր ձեռացը
գործքերը կը ցուցնէ.
Օրը օրին կը յայտնէ խօսքը,
ու գիշերը գիշերին կը ցուցնէ գիտութիւնը՝
Ձկայ ըրոյց ու չկան խօսքեր,
անոնց ձայնը չի լսուիր,
Բայց ամեն երկիր ելաւ անոնց հնչիւնը,
ու մինչեւ աշխարհի ծայրը անոնց խօսքը։
Սաղմոսաց ԺԹ. 1—4։

ԱՇԽԱՐՀԸ ԿՈՐՍԱՆՈՒԱԾ

Գլուխ Դ.

ՈՒՐՐ Գրոց առումով՝ «աշխարհ» բառը կը նշանակէ գերիշխանի մը կամ գերմարդկային իշխանութեան մը տակ կազմակերպուած՝ եւ ցեղերու կամ կառավարութիւններու վերածուած երկրիս ժողովուրդները։

Վերին իշխանութիւնը անտեսանելի է եւ «երկինք» կոչուած է. մինչդեռ երկրի վրայ դտնուած կազմակերպութիւնը տեսանելի է եւ «երկիր» կոչուած է։

Եղեմի ողբերգութենէն 1600 տարի վերջ մարդկութիւնը ողորմելի վիճակ մ՚ունէր։ Երկրիս ժողովուրդները իրարու հետ կը բնակէին իբրեւ ընտանիքներ կամ ցեղեր. եւ անոնց վրայ իշխող բարձրադոյն զօրութիւնը՝ Սատանան եւ անոր չար հրեշտակներու բանակն էր, որոնք անոր առաջնորդութեան տակ կը գործէին։ Ասիկա այդ «աշխարհ»ի անտեսանելի մասն էր։ Մարդկային մարմնով երեւնալու զօրութիւնն ունենալով, մաս մը հրեշտակներ մարմնացան եւ մարդոց աղջիկներուն հետ կենակցեցան։ Ատկէց հսկաներու սերունդ մը յառաջ եկաւ։ «Աստուծոյ որդիքը մարդոց աղջիկներուն կը մտնէին, որոնք անոնց զաւակներ կը ծնէին, ասոնք ի վաղուց հետէ զօրաւոր ու անուանի մարդիկ էին։ Ու երկիրը Աստուծոյ առջեւ ապականեցաւ, ու երկիրը անիրաւութեամբ լեցուեցաւ։ Եւ Աստուած երկրի վրայ նայեցաւ, եւ ահա ապականած էր. ինչու որ երկրի վրայ ամէն մարմին իր ճամբան ապականէր էր»— Ծննդոց Զ. 4, 11, 12։

Մարդկային մարմնով երկրի վրայ քալող ժողովուրդը աշխարհի տեսանելի մասը կը կազմէր։ Այդ աշխարհին այդ մասը խիստ ապականած էր, եւ ա-

պականութեան գլխաւոր պատճառը անոր տեսանելի մասն էր։ Սատանան, Աստուծոյ մեծ թշնամին էր ասոր բուն պատասխանատուն։ Նա՝ իր անհատական մեծութեամբը հպարտացած, եսապաշտօրէն հաւատալով թէ ինք կրնայ Աստուծոյ նպատակները լուծել հանել, ատոր համար զանազան հնարքներ ծրագրեց։ Նա տեսաւ թէ մարդկութիւնը կը մեռնէր. նա տրամաբանեց որ՝ եթէ հրեշտակները մարմնանային ու կիներու հետ կենակից էին, պիտի կրնային բարձրագոյն սերունդ մ'արտադրել, որ իր թագաւորութիւնը աւելի պիտի զօրացնէր։ Այսպէս՝ Սատանան էր հրեշտակներու եւ կիներու ապականացման բուն դրդապատճառը։

Թշնամիին ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր էր՝ որ բացի Նոյէն ու անոր ընտանեաց անդամներէն միւս բոլոր մարդիկը անոր տիրապետութեան տակ եկան։ Նոյի համար գրուած է թէ՝ նա իր սերունդին մէջ կատարեալ էր։ Ասկէ այն հասկնալու ենք թէ Նոյ եւ անոր ընտանիքը անջատ մնացին եւ ոեւէ կերպով չ'ապականեցան այդ մարմնացած հրեշտակներուն հետ չփման գալով. եւ թէ Նոյի ու անոր ընտանեաց երակներուն մէջ հոսող արիւնը մարդկային արիւն էր։ Բայց Նոյ Տիրոջը առջեւ չնորհք գտաւ։ Ասոնք են Նոյի ծնունդները. Նոյ իր դարուն մարդոց մէջ արդար ու կատարեալ մարդ մըն էր, եւ Նոյ Աստուծոյ հետ քալեց»— Ծննդոց Զ. 8, 9։

Աստուած Իր նպատակը Նոյի յայտնելով ըսաւ թէ՝ երկրի վրայ մեծ ջրհեղեղ մը պիտի բերէր ու ոչնչացնէր մարդն ու անասունը։ «Ու Աստուած ըսաւ Նոյին, բոլոր մարմինին վերջը հասած է իմ առջեւս. ինչու որ երկիրը անոնց միջոցովը անիրաւութեամբ լեցուեցաւ. եւ ահա ես զանոնք երկրին հետ (երկրէն) պիտի ոչնչացնեմ»— Ծննդոց Զ. 13։

Աստ մենք ըմբռնելու չենք թէ Աստուած պիտի կործաներ ֆիզիքական երկրագունդը, երկիր մոլո-

բակը, հապա թէ նա պիտի կործանէր աշխարհի տեսանելի մասը, Հակառակորդին կազմակերպութիւնը։ «Ես ես ահա երկրի վրայ ջրհեղեղ պիտի բերեմ, երկինքին տակը կենդանութեան շունչ ունեցող բոլոր մարմինը կորսնցնելու համար, երկրի վրայ ինչ որ կայ պիտի սատակի։ Բայց քեզի հետ իմ ուխտս պիտի հաստատեմ, ու տապանը պիտի մտնես, դուն ու քու որդիքդ, եւ կինդ, ու որդւոցդ կիները քու հետդ»— Ծննդոց Զ. 17, 18։

Նոյ հաւատաց Աստուծոյ։ Նա հնազանդ էր Եհովային, եւ իր հաւատքը հաճելի էր Տէրոջ։ «Հաւատքով Նոյ պատգամ առնելով Աստուծմէ՝ դեռ չ'երեւցած բաներուն համար, վախնալով տապանը շինեց իր տունը փրկելու համար, որով աշխարհս դատապարտեց, եւ ժառանգաւոր եղաւ ան արդարութեանը որ հաւատքով կ'ըլլայ»— Եբր. ԺԱ. 7։

Նոյ՝ իր արդար ընթացքովը Սատանայի թէ՛ տեսանելի եւ թէ անտեսանելի կազմակերպութեան դէմ վկայեց, ցոյց տալով Աստուծոյ վերահաս դատապարտութիւնը։ Նոյ Աստուծոյ մէկ վկան էր, եւ ասոր համար Բանսարկու Սատանան իր կազմակերպութիւնը Նոյի ու Աստուծոյ դէմ դարձուցած էր։ Անշուշտ Սատանան Նոյը ոչնչացնելու համար իր բոլոր զօրութիւնը ի գործ պիտի դնէր, բայց անկարող էր ընելու այդ բանը, ինչու որ Նոյ Եհովայի պաշտպանութիւնը կը վայելէր։ Մարդոց եւ հրեշտակաց խառնակեցութենէն՝ աննկարագրելիօրէն չար հսկաներու ցեղ մը յառաջ եկած էր։ Աստուած պէտք տեսաւ որ այդ խառնածին ցեղը երկրիս երեսէն բնաջինջ ընէ։ Եթէ Նոյ եւ անոր ընտանիքը մեռնէին՝ երկրի վրայ այլեւս ոչ ոք Տէրոջը համար պիտի վկայէր։ Ուստի Աստուած պէտք էր որ մաքրէր այդ անօրէն սերունդը, Նոյը եւ անոր ընտանիքը ջրհեղեղէն անդին անցնէր, եւ նոր սերունդ մ'սկսէր։ Ու այդպէս ալ ըրաւ Նա։

ՋՐՀԵՂԵՂԸ

Նոյ աղդարարեց ժողովուրդին թէ՝ երկրի վրայ տիրող անօրինութեան պատճառաւ՝ մօտ ատենէն Տէրոջը դատաստանը վրայ պիտի հասնէր։ Բայց ժողովուրդը ուշադրութիւն չընծայեց անոր աղդարարութիւններուն։ Մինչեւ այդ ատեն երկրի վրայ բնաւ չէր անձրեւած (Ծննդոց Բ. 5, 6), եւ Սատանային համար այնքան ալ դժուար բան մը չէր համոզելու ժողովուրդը թէ երբէք պիտի չ'անձրեւէր։ Ժողովուրդը անխոհեմութեամբ անարդեց Նոյը, եւ անոր մարգարէութիւնը ծաղր ու ծանակի առարկայ ըրաւ։ Նոյ Աստուծոյ հնազանդելով տապանի շինութեան ձեռնարկեց, որ երկար ժամանակէ մը վերջ ամբողջացաւ. եւ անոր շինութեան տեւողութեան նա չարունակեց քարոզել ժողովուրդին։

Որչեալ ժամանակին, Նոյ եւ իր ընտանիքը ու դանազան կենդանիները տապանը մտան։ Այն ատեն Տէրը բացաւ երկինէ պատուհանները, ու մեծ ջրհեղեղ մը ամբողջ երկիրը ողողեց եւ ոչնչացուց ամէն կենդանի արարած։ Անշուշտ այդ ոչնչացուածներէն էին նաեւ հրեշտակաց եւ մարդոց աղջիկներու ապօրինի սերունդը. բայց իրենց առջի վիճակը թողող չար հրեշտակները չ'ոչնչացուեցան, հապա բանտ դրուեցան, մինչեւ մեծ դատաստանին օրը հոն մնալու համար— Յուդայի 6, Բ. Պետրոսի Բ. 4, 5։

Սակայն ինչո՞ւ համար Աստուած երկրի վրայ ջրհեղեղ բերէր. արդեօք մի միայն չար արարածները ոչնչացնելու համար։ Ս. Գրոց ուրիշ համարներ ցոյց կուտան թէ միակ եւ ամենակարեւոր պատճառը ատիկա չէր։ Ինչպէս ներկայիս՝ նմանապէս այն ատեն ժողովուրդին համար հարց մըն էր թէ՝ Ո՛վ է հզօր Աստուածը։ Սատանան՝ գրեթէ ամէն մարդոց՝ ինչպէս նաեւ հրեշտակաց խումբի մը՝ համարձակ կերպով հաւատացուցած էր թէ ինք Եհովայէն աւելի բարձր էր։ Նա չափազանց հպարտացաւ, նկատելի չափով իր մեծութիւնն ու զօրութիւնը

ցոյց տալով եւ անոնցմով պարծենալով։ Աստուած կ՚ուզէ Իր բոլոր արարածներուն սորվեցնել թէ՝ ամէն բարի եւ կատարեալ բան Իրմէ կուգայ, եւ թէ թշնամի Սատանային հետեւիլը կործանման կ՚առաջնորդէ։ Նա կ՚ուզէ բոլոր իմացական արարածներուն սորվեցնել թէ՝ Ինքն է մեծ Յաւիտենականը, եւ թէ միայն Իրմէ կը բղխին կեանց, աղատութեան ու յաւիտենական երջանկութեան օրհնութիւնները։ Եւ տոյ՝ Յիսուս նոյն այդ սկզբունքը արտայայտեց սա խօսքերով. «Այս է յաւիտենական կեանքը, որ ճանչնան քեզ մի միայն ճշմարիտ Աստուածդ ու Յիսուս Քրիստոսը զոր դուն ղրկեցիր»— Յովհ. ԺԷ. 3։

Ջրհեղեղը ա՛յնքան ահռելի էր որ անոր նշանները դեռ երկրի վրայ կը դտնուին. եւ բոլոր ժողովուրդները, հոգ չէ թէ Աստուծոյ կը հաւատան կամ ոչ, աւանդութեամբ սորված են թէ անցեալ ժամանակուան մը մէջ երկրիս վրայ մեծ ջրհեղեղ մ՚եղած է։ Յարմար առնինն անոնք պիտի տեղեկանան ջրհեղեղը ղրկուելուն բուն պատճառին։ Մարդոց եւ հրեշտակաց տրուած այս դասով Աստուծոյ բարութիւնն ու ողորմութիւնը ցոյց տրուած էին դարձեալ։

Կարեւոր է նկատողութեան առնել Նոյի օրերուն տեղի ունեցած բաները, եւ մանաւանդ այդ անդրջրհեղեղեան «աշխարհ»ի վախճանը նշանակելի ընող դէպքը։ Ջրհեղեղը խորհրդապատկեր մըն էր այս աշխարհի վրայ գալիք աւելի մեծ ու աւելի սոսկալի նեղութեան մը, երբ Եհովա Աստուած Իր բոլոր արարածներուն ցոյց պիտի տայ թէ՝ Ինքն է Ամենակարողը, Բարձրեալը։ Տէրոջը հոգին Նոյի մտքին վրայ ներգործելով՝ մօտալուտ ջրհեղեղին մասին անոր տեղեկացուցած էր, բայց Ս. Պօղոսի խօսքերէն յայտնի է թէ՝ դարուս վերջաւորութեան գալիք աւելի մեծ պատուհաս մը կը նախապատրաստէր ջրհեղեղը— Եբրայեցիս ԺԱ. 7։

Ջրհեղեղէն երկար դարեր վերջը Յիսուս ըսաւ. «Բայց ինչպէս որ Նոյի օրերը եղաւ, Որդւոյ մարդոյ

դալուստն ալ այնպէս պիտի ըլլայ (Մատթ. ԻԴ. 37)։ Բացի իր ընտանիքէն, միւս բոլոր ժողովուրդը ծաղրեցին Նոյը, ինչու որ նա այն ատենուան չար աշխարհին վրայ դալիք աղէտին մասին կը քարոզէր։ Այն ատեն Նոյէն ու անոր ընտանիքէն ի զատ՝ բոլոր միւս մարդիկ Բանսարկուին կրօնական դրութեան մէկ մասը կը կազմէին, եւ Բանսարկուն կամ անոր այս կամ այն ներկայացուցիչը կը պաշտէին։ Ներկայիս ալ՝ կրօնական դրութիւնները ծաղր կ'ընեն աւետարանին այն քարոզութիւնը թէ՝ Սատանային կազմակերպութիւնը չուտով պիտի կործանի եւ անոր տեղ Աստուծոյ արդարադատ թագաւորութիւնը պիտի հաստատուի։ Նոյի օրը միայն մի քանիներ Աստուծոյ վկաներն էին։ Ներկայիս ալ միայն անոնք իրապէս Տէրոջ կողմէն են՝ որոնք մաքուր սրտով Տէր Եհովան կը սիրեն ու Անոր կը ծառայեն։ Հաւատարիմ դաւանակարգին է որ Եհովա ներկայիս կ'ըսէ. «Դուք էք իմ վկաներս թէ ես եմ Աստուած»— Եսայեայ ԽԳ. 10։

Ինչպէս որ Նոյի օրուան հարցն էր թէ՝ «Ո՞վ է Աստուած» նոյնպէս ալ ներկայիս հարցն է թէ՝ «Ո՞վ է Աստուած»։ Սատանային իշխանութեան տակ գտնուած այն չար աշխարհը Եհովա Ջրհեղեղով կործանելով, Իր բարկութիւնը արտայայտեց չարին ու անոր իշխանին դէմ, մտադրած ըլլալով նմանապէս սորվեցնելու Իր բոլոր իմացական արարածներուն թէ՝ Եհովայի մէջ կը բնակի բոլոր զօրութիւնը, որ կատարեալ ներդաշնակութեամբ կը գործէ իմաստութեան, արդարութեան եւ սիրոյ հետ. եւ թէ՝ մարդկութեան ճնշուածները կատարեալ աղատագրութիւն պիտի գտնեն այն ատեն միայն, երբ ուշադրութիւն կուտան այն վսեմ ծրագրին՝ զոր Աստուած Իր անհուն ողորմութեամբը պատրաստած է Իրեն հնազանդող բոլոր արարածներուն ազատագրութեանը եւ յաւիտենական օրհնութեանը համար։

Գլուխ Ե.

ՍԻԱՑՆ ուրբ հոգի Ջրհեղեղէն ազատեցան։ Ասոնք ոչնչացած (վոխուած) հին աշխարհէն (դրութենէն) անդին անցան։ Ասիկա նախապատկերացուց թէ հոն սկսած ներկայ աշխարհն ալ պիտի անցնի, եւ այս աշխարհէն ալ շատ մարդիկ նոր աշխարհը պիտի անցնին, ուր Մեծ Աղաւաբարին իշխանութեան տակ՝ յաւիտենական կենաց ճամբան պիտի սորվին։ Նոյի ու անոր ընտանեաց մէջտեղ ցոյց տրուեցաւ թէ՝ Աստուած ի՛նչպէս կարող է փրկել ամէն անոնք՝ որ Իրեն կ՚ապաւինին։ Նոյ զԱստուած կը սիրէր ու Անոր հաւատարիմ էր. եւ Ջրհեղեղի վորճառութեամբ Աստուած իր լմացական աթարածներուն կը սորվեցնէր թէ՝ անօրէնները յաւիտեան պիտի չծաղկին, հապա՝ անոնք իր որոշեալ ժամանակին պիտի ոչնչացուին, եւ մի միայն հաւատարիմները պիտի օրհնուին յաւիտենական կեանքով։ Մարգարէն սապէս արտայայտած է այդ կանոնը. «Տէրը բոլոր զինքը սիրողները կը պահէ, սակայն բոլոր ամբարիշտները կը կորնցնէ»— Սաղմոսաց ՃՆԵ. 20։

Ջրհեղեղէն վերջ՝ Աստուած դարձեալ սկսաւ բնակչութեամբ լեցնել այն երկիրը զոր մարդուն համար ստեղծած էր։ «Եւ Աստուած օրհնեց Նոյը եւ անոր որդիները, եւ ըսաւ անոնց. աճեցէ՛ք ու շատցէ՛ք, ու երկիրը լեցուցէք... Եւ դուք աճեցէք ու շատցէք, երկրի վրայ բազմացէք ու անոր մէջ շատցէք»— Ծննդոց Թ. 1, 7։

Ջրհեղեղէն վերջ՝ Նոյ 350 տարի ապրեցաւ երկրիս վրայ, եւ անոր որդիքն ու թոռները բազմացան։ Քանի որ Նոյ զԱստուած կը սիրէր ու Անոր կը ծառայէր, անշուշտ իր զաւակներուն ալ պիտի սոր-

վեցնէր Տէրը սիրել ու Անոր ծառայել՝ իբրեւ միակ ճշմարիտ եւ կենդանի Աստուածը։ Աստուծոյ որդւոց անկման պատասխանատուն Սատանան էր, որոնք Տէրոջն օրէնքը դրժելով ճղեցին իրենց առջի վիճակը, եւ իրենց վրայ բերին Աստուծոյ զայրոյթը։ Սատանան տեսած ըլլալով երկրիս չարերուն ոչնչացումը, եւ իրենց առջի վիճակը ճգնող բոլոր հրեշտակներուն բանտարկուիլը, պէտք էր իրեն այն դասը սորվեցուցած ըլլար թէ՝ ինք չէր կրնար Աստուծոյ հետ կռուիլ։ Բայց նա չսորվեցաւ իր դասը. հապա՝ ինքնահաւանութեամբ ու դողդողութեամբ չարունակեց իր չար ընթացքը։ Քանի որ Նոյ երկրի վրայ էր ու իր զաւակներուն ու թոռներուն զԱստուած սիրել ու Անոր ծառայել կը սորվեցնէր, Սատանան չատ չի յաջողեցաւ մարդկութիւնը խաբել։

Ցետոյ Ներքուիթ հրապարակ ելաւ եւ վայրի գաղաններու հզօր որսորդ մ'եղաւ։ Այդ պարագային՝ Բանսարկուն իր աղեցուիթիւնը բանեցնելով ուղեց որ ժողովուրդը Ներքուիթը պաշտէ։ Սատանային համար խիստ դիւրին բան մըն էր ժողովուրդին խորհուրդները Տէր Եհովայէն հեռացնել։ Հոգեղէն հզօր էակ մ'ըլլալով՝ Սատանան իր աղեցուիթիւնը բանեցուց մարդոց խորհուրդներուն վրայ, անոնց մտքերուն մէջ չար խորհուրդներ ներմուծելով։ Նա ըրաւ այդ բանը՝ որպէսզի կարենայ դարձեալ մարդկային աղին լիազօր իշխանն ըլլալ ու զանոնք Աստուծմէ բոլորովին հեռացնել։

Արձանագրութենէն այնպէս կ'երեւի թէ Սատանային յաջորդ փորձն էր՝ ժողովուրդը կազմակերպել իբրեւ ամփոփ մարմին մը կամ կառավարութիւն մը, որպէսզի կարենայ աւելի դիւրաւ իշխել բոլոր ժողովուրդին վրայ եւ զանոնք իր չահախնդիր կամքին հպատակեցնել։ Այս կէտին չուրջ Ս. Գրոց արձանագրութիւնը կ'ըսէ. «Եւ բոլոր երկրին լեզուն մէկ՝ ու խօսուածքը մէկ էր։ Ու եղաւ որ երբ արեւելքէն կը չուէին, Սենաար երկրին մէջ դաշտ մը

զտան ու հոն բնակեցան։ Եւ իրարու ըսին, եկէք աղիւսներ չինենք, ու զանոնք կրակով եփենք։ Եւ աղիւսները անոնց քարի տեղ եղան, ու ճիւթը անոնց ցեխի տեղ եղաւ։ Եւ ըսին, եկէք մեզի քաղաք մը ու աշտարակ մը չինենք, որ անոր գլուխը մինչեւ երկինքը հասնի, եւ մեզի անուն ստանանք, որ չըլլայ թէ բոլոր երկրի վրայ ցրուինք— Ծննդոց ԺԱ. 1–4։

Ջրհեղեղէն վերջ՝ ժողովուրդը իբրեւ կառավարութիւն մը կամ աշխարհակալ պետութիւն մը կազմակերպելու, բանասարկուին առաջին փորձն էր աուկա։ Քաղաքը խորհրդանշական արտայայտութիւն մըն է՝ որ կառավարութեան կ՚ակնարկէ. վերոյիշեալ պարագային՝ Սատանան ժողովուրդը համոզելով այն եղրակացութեան առաջնորդեց թէ՝ պէտք է որ քաղաք մը եւ աշտարակ մը չինեն։ Անոնք ձեռնարկեցին այդ գործին։ Սատանային դրդումով ժողովուրդին կառուցած Բաբելոնի այդ Աշտարակը՝ արհամարհանք մըն էր ամենակարող Աստուծոյ դէմ։ Ակներեւաբար, ահա այդ կերպով է որ նա ջանացած է ժողովուրդին մտքին մէջ սերմանել այն խորհուրդը թէ՝ իրենք Աստուծմէ կախում չունին, հապա թէ՝ իրենք իրենց անձնական ջանքերովը կրնան հայթայթել իրենց պաշտամունքին եւ բարձրացման համար պէտք եղածը, եւ ի պահանջել հարկին՝ կրնան նոյնիսկ ինքզինքին փրկել— ժողովուրդը ճշմարիտ Աստուծմէն հեռացնելու ուրիշ խորամանկ հնարք մըն ալ ասիկա է։ Բանասարկուն մինչեւ հիմա չէ փոխած իր մեթոտները կամ գործելակերպը։

Բաբելոնի Աշտարակին կառուցումը՝ խիստ կը նմանի Բարեշրջականներու եւ Արդիականներու հետապնդած ընթացքին։ Անոնք կ՚ըսեն. «Մենք ո՛չ Աստուծոյ եւ ոչ ալ Փրկչի մը կարօտ ենք։ Մենք պէտք չունինք Աստուածաշունչին։ Մեր իմաստութիւնը կը գերազանցէ անցեալի բոլոր մարդոց իմաստութիւնը։ Մենք զօրութիւնը կը պաշտենք եւ մեր կարողութիւնը կը գործածենք իրականացնելու համար

մեր յառաջդիմութիւնը»: Այսպէս՝ Բանսարկուն դիտնականները եւ ինքնակոչ խմաստուններ գործածելով՝ բազմաթիւ մարդիկ ճշմարիտ ու կենդանի Աստուծմէն կը հեռացնէ:

Այն ժամանակէն մինչեւ այսօր՝ երկրիս ժողովուրդները իրրեւ աշխարհային պետութիւններ կազմակերպելու եւ խումբ մը մարդոց միջոցաւ ամբոխը կառավարելու միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած է Սատանան: Նա յաջողած է՝ Աստուծոյ փրկութեան մեծ ծրագրին նկատմամբ ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահել, ու հեռացնել զանոնք կենսատու առաջնորդող ճամբէն: Նա՝ աշխարհի պետութեանց կառավարող տարրին մտքին մէջ ազահութիւն, շահախնդրութիւն եւ ատելութիւն սերմանած է, որոնք յառաջ կը տարուին զինու զօրութեամբ. ու կրօնական կեղծ դրութիւններ գործածելով ժողովուրդը ահաբեկած ու բռնադատած է կառավարող տարրերու վատ ուժերուն անձնատուր ըլլալու:

Աստուած թոյլատրեց որ Սենսար դաշտի մարդիկը վերջին ծայր անմտութեան դիմեն: Անոնք այդ աշտարակը անուն մը վաստկելու համար կը չինէին: Բանսարկուն իրենց այնպէս հաւատացուցած ըլլալով թէ՝ այդ կերպով իրենք իրարու քով պիտի մնան ու երկրիս վրայ պիտի չցրուին: Անշուշտ նա կ'ակընկալէր զանոնք աշտարակին ու քաղաքին չրջակայքը պահել, եւ զայն Մէջքէ մը կամ պաշտամունքի վայր մ'ընել, ուր պիտի դիմէին աշխարհի բոլոր ժողովուրդները՝ հրահանգ կամ պատուէր ստանալու համար. ու այդպէսով նա կարող պիտի ըլլար անոնց վրայ իշխել: Անիկա դրեթէ յաջողած էր ժողովուրդին միտքը այնքան մը հեռացնել Աստուծմէ որ՝ անոնք այլեւս Տէրոջ չէին ապաւիներ: Անտարակոյս Սատանան խորհեցաւ թէ՝ դարձեալ Աստուծոյ վրայ յաղթութիւն տարած էր, եւ ժողովուրդը այլեւս իրեն պիտի հպատակէր ու զինքը պաշտէր:

Մարդկային ազգի ազատագրութեան համար,

Տէր եհովան կրկին գործի սկսաւ։ Երբ Տէր Աստուած տեսաւ որ Սատանան դարձեալ ժողովուրդին միտքը իրմէ կը հեռացնէ, նա դիտէր թէ առանց իր խնամքին՝ ժողովուրդը բոլորովին Հակառակորդին չար աղեցութեան տակ պիտի լինայ։ Ուստի Աստուած ուղեց անոնց դաս մը տրվեցնել թէ՝ Սատանան չէր ճշմարիտ Աստուածը, հապա՝ միայն Տէր եհովան՝ կրնար իրենց օգնել։ Ժողովուրդին բարելաւութեանը համար Աստուած անոնց լեզուները խառնակեց։ Երբայեցերէն բնագրէն (Ծննդոց ԺԱ.1) այն կը հասկնանք թէ՝ բոլոր ժողովուրդը մէկ տեսակ շրթունք ունէր։ Անոնց շրթունքներուն ընդհանուր ձեւը մէկ էր, ուստի բոլորն ալ միեւնոյն տեսակ բառեր կը խօսէին։

Տէրը՝ իր առած այդ քայլով, ուղեց մարդուն դաս մը տրվեցնել։ «Եւ Տէրը մարդոց որդիներուն շինած քաղաքն ու աշտարակը տեսնելու իջաւ։ Եւ Տէրը ըսաւ, ահա ասոնք մէկ ժողովուրդ մ'են, ու ամենուն լեզուն մէկ է. եւ ասիկա շինելու սկսեցին, ու հիմա ինչ որ շինել կը խորհին, անոնցմէ պիտի չ'արգիլուի։ Եկէ՛ք իջնենք, եւ անոնց լեզուն հոն խառնակենք, որ ամէն մէկը իր ընկերին լեզուն չի հասկնայ։ Եւ Տէրը անկէ բոլոր երկրին երեսը ցրուեց զանոնք. ու քաղաքը շինելէ դադրեցան։ Անոր համար անոր անունը Բաբելոն կոչուեցաւ, ինչու որ Տէրը հոն բոլոր երկրին լեզուն խառնակեց. եւ Տէրը անկէ բոլոր երկրին երեսը ցրուեց զանոնք»— Ծննդոց ԺԱ. 5—9։

Այս փորձառութենէն յետոյ՝ մարդոցմէ ոմանք թերեւս խորհիլ սկսան թէ մեծ Աստուած մը կայ որ ամենէն վեր եւ ամենազօր է։ Բայց օր մը արդեօք մարդիկ պիտի տրվի՞ն թէ՝ չեն կրնար Սատանային վստահիլ։ Անոնք երբէք պիտի կրնա՞ն տրվիլ թէ մի միայն մեծ եհովան կրնայ յաւիտենական օրհնութիւններ տալ։ Ուրեմն քննենք մարդկային աշխի պատմութիւնը եւ տեսնենք։

ՍԱՒԱՋԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գլուխ Զ.

ԲԱԲԵԼՈՆի աշտարակին անկումէն վերջ՝ ժողովուրդը զանազան ցեղերու վերածուելով, խումբ խումբ ցրուեցան աշխարհի ամէն կողմերը։ Ասոնցմէ շատերը հաստատուեցան Եգիպտոսի մէջ, ուր Աստուան հիմնեց իր առաջին աշխարհակալ պետութիւնը։ Ըստ պատմութեան՝ Մենեսը առաջին իշխանն էր։ Առանց Աստուածմէ արդիլուելու, եւ հետեւաբար Անոր թոյլտուութեամբը, մարդիկ հոն աշխարհակալ մեծ պետութիւն մը հաստատեցին։ Այդ զօրաւոր պետութիւնը՝ հետզհետէ ժողովուրդը մեծապէս բռնաճնշող գինուորական հզօր կազմակերպութեան մը վերածուեցաւ։ Անիկա հարուստներու, դիտնականներու եւ կղերականներու կայսրութիւն մըն էր. այս երեք տարրերը միացած էին ժողովուրդին վրայ իշխելու ու անոնց լուծը խիստ ծանրացնելու։

Միեւնոյն ատեն՝ Աստուած Աբրահամի, Իսահակի եւ Յակոբի հետ կը յարաբերէր, յառաջ տանելով սկիզբէն մտադրած Իր մեծ ծրագիրը։ Ժամանակի ընթացքին Յովսէփ՝ Յակոբի սիրեցեալ որդին՝ իր եղբայրներուն կողմէ խումբ մը չրջիկ վաճառականներու ծախուեցաւ, որոնք զինքը Եգիպտոս տարին։ Թէ՛ Յովսէփ եւ թէ իր հայրը՝ Յակոբ, Եհովա Աստուծոյ կը ծառայէին, եւ Տէր Աստուած այնպէս մը ղեկավարեց որ Յովսէփին ծախուիլը բարիի դարձակից ըլլայ։ Ատենէ մը վերջ, զրպարտութեան մը իբր արդիւնք Յովսէփ անիրաւաբար բանտ ղրուեցաւ, ուր նա մնաց անորոշ ժամանակի մը համար։ Այդ ատեն Եգիպտոսի թագաւորը երազ մը տեսաւ, զոր չէր կրնար ըմբռնել եւ զանիկա իրեն մեկնող մըն ալ չկար։ Երազին մեկնութեան համար նա կան-

չեց մոգերը՝ Աստանայի երկրային ներկայացուցիչները, բայց անոնք չկրցան իրեն մեկնութիւն մը տալ։ Թագաւորին տեղեկացուցին բանտարկեալ Յովսեփին մասին, թագաւորը չուտով մարդ ղրկեց ու Յովսեփը բերել տուաւ։ Հոս կը տեսնենք թէ՝ Տէր Եհովա դարձեալ վարձատրեց իր հաւատարիմ ծառան։ Տէր Աստուծոյ չնորհքովը Յովսէփ մեկնեց թագաւորին երազը, յայտնելով թէ Եգիպտոսի վրայ եօթը տարի առատութիւն եւ եօթը տարի ալ սով տեղի պիտի ունենայ։ Ուստի նա թելադրեց թագաւորին որ առատութեան եօթը տարիներու տեւողութեան մեծ քանակութեամբ ուտեստեղէն ամբարուի սովի տեւողութեան դործածուելու համար։ Այդ պատեհութեամբ՝ Յովսէփ հաւատարիմ ու ճշմարիտ վկայ մ'եղաւ միակ ճշմարիտ Աստուծոյ։ իր հաւատարմութեանը համար Աստուած ալ վարձատրեց զանիկա։ Աստուած բնաւ չի թերանար վարձատրելու՝ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած հաւատարմութիւնը։

Թագաւորը այնատեն Յովսէփը իրեն փոխանորդ կարգեց, եւ Յովսէփ անկէ վերջ Եգիպտոսի ժըրաջան լշխանն եղաւ։ «Եւ Փարաւոն ըսաւ իր ծառաներուն, կրնա՞նք գտնել ասոր պէս մէկը՝ որ իր ներսի դին Աստուծոյ Հոգին ունի։ Եւ Փարաւոն ըսաւ Յովսէփին, որովհետեւ Այս ամէնը քեզի ցուցուց, քեզի պէս հանճարեղ ու իմաստուն չկայ։ Դուն իմ տանս վրայ կեցիր, եւ իմ բոլոր ժողովուրդս քու բերանդ նային. ես միայն աթոռով քեզմէ մեծ ըլլամ» — Ծննդոց ԽԱ. 38–40։

Յովսէփ Եգիպտացւոց առջեւ մեծ ու բարի վկայ մըն էր։ Նա ժողովուրդին զաղափար մը տուաւ՝ Տէր Եհովայի մեծ ծրագրին նկատմամբ թէ՝ Նա ինչպէս պիտի փրկէր, ազատագրէր ու օրհնէր զիրենք։ Անշուշտ անոնք այնատեն չ'ըմբռնեցին այդ բանը, բայց ատիկա մասնաւորապէս գրուած էր ներկայի այն մարդոց համար՝ որոնք թոյլտուութիւն ունին ըմբռնելու աստուածային ծրագիրը։

Առաւօտեան ճօթը տարիներուն, Յովսէփ բացարձակ զօրութեամբ, հացահատիկի մեծ չտեմարաններ կառուցած ու զանոնք լեցուցած էր։ Սովին սաստկանալովը երկրին ժողովուրդը մեծ կարօտութեան մատնուեցաւ։ Պաշար գնելու եկողներուն ամբողջ ստակը Յովսէփ հաւաքեց ու Փարաւոնին տարաւ։ Յաջորդ տարին ժողովուրդը վերադարձաւ ու ըսաւ Յովսէփի. «Մեզի հաց տուր. քանզի ստակ չ'ըլլալուն համար ինչո՞ւ մեռնինք քու առջեւդ»։ Յովսէփ ըսաւ անոնց. «Ձեր անասունները բերէք, եւ եթէ ստակ չկայ, ձեր անասուններուն փոխարէն տամ ձեզի»։ Եւ ժողովուրդին բոլոր անասունները թագաւորին համար գնեց փոխարէնը ցորեն տալով անոնց։ Յաջորդ տարին սովը չարունակեց, եւ ժողովուրդը իրեն գալով ըսին. «Ստակը հատաւ, եւ մեր անասուններն ալ մեր Տէրոջը եղան, ալ բան մը չմնաց մեր Տէրոջը առջեւ. բայց մեր անձերը ու երկիրը ... մեզ ու մեր երկիրը հացով ծախու առ»։ Եւ Յովսէփ բոլոր երկիրը եւ բոլոր ժողովուրդը թագաւորին համար ծախու առաւ։ Հաց ստանալու եւ սովամահ չըլլալու համար՝ ժողովուրդը իրենց բոլոր ստակը, բոլոր անասունները, բոլոր երկիրը ու բոլոր անձերնին Փարաւոնի յանձնեցին ու անոր ծառաները եղան յօժարակամ (Ծննդոց ԽԷ. 14–23)։ Այսպէս, ժողովուրդը ամէն բան զոհեց Յովսէփէն հաց ստանալու համար։

Ասիկա ցոյց տուաւ թէ՝ ինչպէս որոշեալ ժամանակին ժողովուրդը կամաւոր ծառաները պիտի դառնան Յովսէփով պատկերացուած արդարութեան Արեգակին, որպէսզի կենաց հացը ստանալով՝ ապրին։ Յովսէփ վերակազմեց Եգիպտոսի խնդիրները եւ ժողովուրդը գոհ էր։ Այսպէս Աստուած ցոյց տուաւ թէ՝ ինչպէս բարութիւնն ու հաւատքը խաղաղութեան եւ օրհնութեան վարձատրութիւնը կը բերեն։ Ուրեմն Յովսէփ Եգիպտոսի մէջ Տէրոջը համար հզօր վկայ մ'եղաւ։

Յովսէփի մահէն վերջ՝ Եգիպտոսի դահը բարձրացաւ նոր թագաւոր մը՝ որ դիւրին որս մը դարձաւ Սատանայի հնարքներուն: «Այդ Եգիպտոսի վրայ նոր թագաւոր մը ելաւ, որ Յովսէփը չէր ճանչնար» (Ելից Ա. 8): Սատանային այս դառը դործակալին իշխանութեան տակ ժողովուրդը շուտով մոռցաւ այն բարիքները՝ զորս ստացած էին Եհովայէն՝ Անոր հաւատարիմ ծառային, Յովսէփի միջոցաւ: Այնատեն Եգիպտոս մեծցաւ ու հսկայ եւ հարուստ աշխարհակալ պետութիւն մ'եղաւ, որուն նմանը աշխարհ բնաւ չէր տեսեր: Սատանան կրկին խաբեց ժողովուրդը. անոնք մոռցան զԱստուած եւ Անոր տեղը չորքոտանի գազաններ ու սողուններ պաշտեցին: Անոնք այս անգամ ալ Բանսարկուին կառավարական թակարդին մէջ ինկան:

Իսկ հարուստները՝ գինուորականութեան ալկոհոլներն էին, կրթուած գիտնականները՝ շահամոլ դիւանապէտներու վերածուած էին, եւ սադայեցական կրօնքի քահանաներն ալ՝ ժողովուրդը Սատանայական անիմաստ պաշտամունքի առաջնորդելով, զանոնք տգիտութեամբ եւ նախապաշարումով կուրացուցին ու վախի մէջ պահեցին: Սատանային կազմակերպած առեւտրական, դիւանադիտական եւ կրօնական այս երեք տարրերը միասին գործակցելով՝ կազմեցին աշխարհակալ պետութիւն մը, որու միջոցաւ Բանսարկուն տիրեց ժողովուրդին վրայ: Այսպիսի աշխարհակալ պետութիւն մը, իսկապէս պատշաճութեամբ, գազանով մը պատկերացուած է: Կառավարութիւնը, այսինքն՝ տիրող ուժերը, դառնացան ու Աստուծոյ դէմ ապստամբեցան եւ ժողովուրդը հարստահարեցին: Մինչեւ հիմա պահուած կը մնան Փարաւոններու արձաններ, որոնց դէմքերուն վրայ դեռ կարելի է տեսնել դառնութիւն, խոժոռութիւն եւ արհամարհանք: Ժողովուրդին խորհուրդները ճշմարիտ ու կենդանի Աստուծմէ հեռացնելու եւ աստուածային ծրագրին

նկատմամբ զանոնք տգէտ պահելու համար՝ Սատանան իր սովորական մեթոտին հետեւելով մարդոց մէջ զանազան կուռքեր եւ չաստուածներ հաստատեց ու զրկեց զանոնք որ աստոնց պաշտամունք մատուցանեն:

Այդ ամբողջ ժամանակաշրջանին՝ Աստուած առանց վկայի չէր երկրի վրայ: Յովսէփ իր հայրն ու եղբայրները Եգիպտոս բերած էր: Անոնց սերունդը խիստ բազմացած էր, եւ Եգիպտոսի մէջ Իսրայէլացիներու մեծ բազմութիւն մը կար: Ասոնք Աստուծոյ ժողովուրդն էին, որոնք ճշմարիտ ու կենդանի Աստուածը կը պաշտէին: Յակոբի մահէն յետոյ՝ Եհովա զանոնք ճանչցաւ իբրեւ երկրի վրայ եղող Իր ընտրեալ ժողովուրդը: Ասոր համար Սատանան զանոնք մեծապէս չարչարելու ետեւէ եղաւ: Եթէ Տէրը չպաշտպաներ՝ Սատանան զանոնք բոլորովին կ'ոչնչացներ: Անտարակոյս, Տէրը անոր համար թոյլատրեց որ Իր ժողովուրդը ժամանակուան մը համար Եգիպտոսի մէջ մնայ՝ որպէսզի Իր իմացական արարածները պիտանի դասեր սորվին յարմար առնելին:

Յակոբ իր մահուան–անկողնին մէջ մարգարէացաւ թէ՝ Յուդայի սերունդէն Հզօր Մէկը պիտի ելլէր, որ ժողովուրդին մեծ Աղատարարը (Փրկիչը) պիտի ըլլար, եւ թէ ժողովուրդները անոր պիտի հնազանդէին (Ծննդոց ԽԹ. 10): Անշուշտ Սատանան տեղեակ էր այս մարգարէութեան: Նա այս խոստացեալ էակը ոչնչացնելու համար սկսաւ մեքենայութիւններ հնարել: Իսրայէլի որդիքը չարունակեցին Եգիպտոսի մէջ բնակիլ, եւ անոնց սերունդը Եգիպտացիներէն աւելի մեծ համեմատութեամբ բազմացեր էր: Ուստի թագաւորը հրաման ըրաւ մանկաբարձներուն որ Եբրայեցի կիներուն ծննդաբերութեան ատեն երեխաներուն նային. եթէ անոնք արու ըլլան՝ սպաննեն, իսկ եթէ էգ՝ թող տան որ ապրի: Ըրուշ է թէ ասիկա Սատանային մէկ հը–

նարքն էր. նա կ'ուզէր բոլոր արուները սպաննել, որպէսզի վաստահաբար կարենայ ձեռք ձգել այն Մէկը՝ որ խոստման համաձայն Ծուղակի սերունդէն աշխարհ պիտի գար: Սատանան չէր ուզէր խընդիրը բաղդին յանձնել եւ թոյլ տալ որ այս Հզօրը ծնի ու ապրի: Բայց նա անզօր էր ի դերեւ հանել Աստուծոյ նպատակները, թէեւ ինք անձնաւստահութենէ մղուելով խորհեցաւ թէ յաջողած էր իր ծրագրին մէջ:

Աստուած օգնեց Իսրայէլացի կանանց, եւ Եբրայեցի մանկանց ծնունդը չարունակուեցաւ: Վերջապէս ծնաւ Մովսէս, եւ Աստուծոյ մէկ հրաշքովը ոչնչացումէ ազատեցաւ: Նա թագաւորին պալատը տարուելով, հոն վայելեց արքայական ընտանեաց բոլոր առանձնաշնորհները (Ելից Բ. 1–10): Տէրը պարապանները այնպէս հովանաւորեց որ Մովսէս կենդանի մնայ, ինչու որ Նա մտադրած էր Մովսէսով պատկերացնել ապագայի Հզօր Փրկիչը (Աղատարարը). եւ մենք վերջէն պիտի տեսնենք թէ՝ Սատանան ինչպէս Մովսէսը ոչնչացնելու համար իր ի գործ դրած միեւնոյն մեքենայութիւնը յառաջ տանելով՝ չկրցաւ աշխարհի Փրկիչը ոչնչացնել:

Մովսէս Աստուծոյ կը հաւատար (Եբրայեցիս ԺԱ. 24, 25): Անիկա նախընտրեց իր ժողովուրդին հետ մնալ եւ ճշմարիտ ու կենդանի Աստուածը պաշտել, քան թէ վայելել այն բոլոր հաճոյքները, հանդստութիւնն ու պատիւը, զորս Սատանան ու անոր աշխարհային իշխանութիւնը կրնային չնորհել իրեն: Աստուած չարունակեց հովանաւորել եւ ձեւակերպել Իր ընտրեալ ժողովուրդին պարապանները, որպէսզի յարմար առենին մարդուն վկայութիւն մը տայ Իր բարութեան եւ ողորմածութեան նկատմամբ՝

Պարապաններու բերմամբը Մովսէս ստիպուեցաւ ուրիշ երկիր մը երթալ: Եգիպտոսի Փարաւոն թա-

զաւորը Իսրայէլի տագնապալի վիճակը աւելի ու աւելի եւս ապստկացուց։ Անոնց աղաղակը Ամենակարող Աստուծոյ հասաւ։ «Եւ Տէրը ըսաւ (Մովսէսի), Եգիպտոսի մէջ եղող ժողովուրդիս չարչարանքը յիրաւի տեսայ. եւ զործավարներուն պատճառովը անոնց վերցուցած աղաղակը լսեցի. ինչու որ անոնց նեղութիւնները զիտեմ, եւ զանոնք Եգիպտացւոց ձեռքէն ազատելու, ու զանոնք ան երկրէն մէկ աղէկ ու լայնարձակ երկիր մը՝ կաթ ու մեղր բղխող երկիր մը՝ Քանանացւոց ու Քետացւոց եւ Ամօրհացւոց ու Փերեզացւոց եւ Եբուսացւոց ու Գերգասացւոց տեղը հանելու իջայ։ Եւ ահա հիմա Իսրայէլի որդւոցը աղաղակը ինծի հասած է, ու Եգիպտացիներուն անոնց ըրած հարստահարութիւնները ալ տեսայ։ Ուստի եկո՛ւր հիմա՝ քեզ Փարաւոնին ղրկեմ, եւ իմ ժողովուրդս Իսրայէլի որդիքը Եգիպտոսէն հանես»— Ելից Գ. 7–10։

Եհովայէն հրահանգուած՝ Մովսէս առաջ անցաւ Իսրայէլի ժողովուրդին համար գործելու, եւ Տէրը Ահարոնը ղրկեց որպէս օգնական Մովսէսի։ Տէրոջը հրամանին հնազանդելով՝ Մովսէս ու Ահարոն Փարաւոնին առջեւ եկան ու ըսին, «Իսրայէլին Եհովա Աստուածը այսպէս կ՚ըսէ, իմ ժողովուրդս թող տուր որ անապատին մէջ ինծի տօնախմբութիւն ընեն»։ Եգիպտոս այդ ատեն հզօր աշխարհական պետութիւն մըն էր, եւ Սատանան էր անոր աներեւոյթ իշխանը։ Մարդկային բառերով աննկարագրելի, ամբարտաւան ու ամբարիշտ Սատանան՝ դրդեց իր տեսանելի ներկայացուցիչ Եգիպտոսի թագաւորը, որ Ամենակարող Աստուծոյ դէմ ծայր աստիճան դոռոզութիւն ու հակառակութիւն ցոյց տայ։ Մովսէսի խնդրանքին որպէս պատասխան, Եգիպտոսի թագաւորը՝ Սատանային ներկայացուցիչը, ըսաւ. «Եհովան ո՞վ է, որ անոր խօսքը մտիկ ընելով՝ Իսրայէլը թող տամ. Եհովան չեմ ճանչնար, եւ Իսրայէլն ալ չեմ թողուր»— Ելից Ե. 2։

Ա.ակէ վերջ Փարաւոն Իսրայէլացւոց բեռները ա՛լ աւելի ծանրացուց։ Աստուած Մովսէսի ըսաւ. «Ես Փարաւոնին ցոյց պիտի տամ իմ ով ըլլալս։ Հիմա պիտի տեսնես թէ Փարաւոնին ինչ պիտի ընեմ»։ (Ելից Զ. 1)։ Եգիպտոսի մէջ Իսրայէլի վրայ դրծադրուած ճնշումն ու անարդարութիւնը Աստուծոյ պատեհութիւն տուաւ որ Իր զօրութիւնը ցոյց տայ, ինչպէս նաեւ մարդոց վկայելու թէ՝ Տէրն է Աստուած եւ Յաւիտենական Աստուածը, եւ թէ Նա արդարութեան, իմաստութեան, սիրոյ եւ զօրութեան Աստուած մըն է։ Ժողովուրդը մոռցած էր զԱստուած, հետեւաբար հասած էր ժամանակը որ Աստուած Եգիպտոս իջնէ ու Իր տեսանելի ներկայացուցչիներուն մէջոցաւ Իրեն աւուն մը շինէ։ Վերջէն, մարգարէն, այս անգամ աւելնալով, գրեց. «Եւ ո՞ր ազգը երկրիս վրայ քու ժողովուրդիդ Իսրայէլին պէս է, որուն համար Նոյն Ինքն Աստուած եկաւ գաղիկա փրկելու, ու իրեն մեծ անուն վաստկելու, եւ քու երկրիդ մէջ սա մեծ ու սոսկալի բաները ընելու, քեզի համար Եգիպտոսէն ազատած ժողովուրդիդ առջեւէն ազգերը ու անոնց աստուածները վռնտելով» (Բ. Թագաւորաց է. 23)։ Այն ատեն Աստուած ըսաւ Մովսէսի. «Եւ երբոր իմ ձեռքս Եգիպտոսի վրայ երկնցնեմ ու Իսրայէլի որդիքը անոնց մէջէն հանեմ, պիտի դիտնան Եգիպտացիք թէ ես եմ Տէրը»— Ելից է. 5։

Իր ծրագրին ու նպատակներուն իրագործմանը առթիւ՝ Աստուած դարձեալ Մովսէսն ու Ահարոնը Եգիպտոսի թագաւորին ղրկելով խնդրեց որ ժողովուրդին թոյլ տրուի Եգիպտոսը ձգելու։ Ասիկա մերժուեցաւ։ Այն ատեն Աստուած պատուհասներ ղրկեց Եգիպտոսի վրայ։ Գետը արիւնի փոխուեցաւ։ Գորտերու, ոջիլի եւ ճանճերու պատուհաս մը ղրկեց. Փարաւոն զղջաց ու խոստացաւ թողուլ որ Իսրայէլի որդիքը Եգիպտոսը ձգեն, բայց վերջէն դարձեալ զոռոզացաւ եւ արդիլեց անոնց մեկնումը։

Այն ատեն Աստուած ըսաւ Մովսէսի. «Փարաւոնին վրայ ու Եգիպտոսի վրայ հարուած մը եւս պիտի բերեմ, անկէ վերջ ձեզ ասկէ պիտի արձակէ, եւ երբոր ձեզ արձակէ, ձեզ ասկէ բոլորովին դուրս պիտի ընէ» (Ելից ԺԱ. 1)։ Արդ՝ Տէրը սկսաւ պատրաստութիւն տեսնել մեծ ցոյց մը տալու, որով Նա պիտի տրվեցնէր Ժողովուրդին եւ Իր բոլոր իմացական արարածներուն թէ՝ Ինքն է մեծ Եհովա Աստուածը։ Նա պատուիրեց Մովսէսին որ Իսրայէլի առաջնորդները համախմբէ եւ անոնց ըսէ որ Նիսանի՝ առաջին ամսուան, 10րդ. օրը իւրաքանչիւր ընտանիք հօտէն անարատ եւ մէկ տարեկան գառնուկ մ'առնէ, թէ անոնք այս գառնուկը պէտք է պահեն մինչեւ այդ ամսուան 14րդ. օրը, երբ պէտք է մորթուի եւ արիւնը տանը դրանդեացը ու դռանը վրայ սրսկուի։ Այս օրէնքը պահող Իսրայէլացւոց պաշտպանութեանը համար էր որ Տէրը տուաւ վերոյիշեալ պատուէրը։ «Եւ ան գիշերը Եգիպտոսի երկրէն պիտի անցնիմ, ու Եգիպտոսի երկրին մէջ ամէն առջինեկը՝ մարդէն մինչեւ անասունը պիտի զարնեմ. եւ Եգիպտոսի բոլոր աստուածներուն վրայ դատաստան պիտի կատարեմ. ես եմ Տէրը։ Եւ արիւնը ձեր եղած դռներուն վրայ նշանի համար ըլլայ, ու երբոր արիւնը տեսնեմ՝ ձեր վրայէն պիտի անցնիմ. եւ հարուածը ձեր վրայ պիտի չգայ ձեզ կորսնցնելու, երբոր Եգիպտոսի երկիրը զարնեմ»— Ելից ԺԲ. 12, 13։

Մովսէս՝ Իսրայէլացւոց կատարել տուաւ Աստուծոյ տուած հրահանգները, եւ ամէն բան պատրաստ էր գիշերուան համար։ Գառնուկը ներս առնող ու անոր արիւնը դրանդեացը վրայ սրսկող իւրաքանչիւր ընտանիք, ներս գնաց ու սպասեց։ Այդ նշանակեալ գիշերը, երբ գոռոզ Թագաւորը եւ Սատանային ուրիշ Եգիպտացի հպատակները ըստ երեւոյթին ապահով կերպով կը քնանային, տիեղերքի մեծ Աստուածը հրամայեց Իր հրեշտակին որ երկը-

ըչն անցնի եւ տապալէ Եգիպտացւոց կեղծ աստուածները ու մահուամբ հարուածէ անոնց բոլոր անդրանիկները։ Ոչ ոք խնայուած էր Իսրայէլացիներէն ի զատ, որոնք Տէրոջը հնազանդելով՝ զատնուկին արիւնը դրանդեացը վրայ սրսկած էին։ Մահուամբ պատուհասուելու սահմանուած էին թէ՛ արու զաւակները եւ թէ անասունները, Թագաւորին ընտանիքէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին ընտանիքը։ Կէս գիշերին Թագաւորը ելլելով իր անդրանիկը մեռած գտաւ։ Ահազանգը տրուած էր, եւ երկրին ամէն կողմերէն ժողովուրդը մեծ աղաղակ ու ողբ բարձրացուց, ինչու որ բոլոր Եգիպտոսի մէջ չկար տուն մը ուր մէկը մեռած չ՚ըլլար։

Թագաւորը կանչել տուաւ Մովսէսն ու Ահարոնը եւ հրամայեց որ իրենք ու իրենց բոլոր զաւակները անմիջապէս մեկնին Եգիպտոսէն։ «Նաեւ ձեր հօտերը ու ձեր արջառները առէք՝ ինչպէս որ ըսիք, ու գացէք եւ դիս ալ օրհնեցէք։ Եւ Եգիպտացիք բռնադատեցին ժողովուրդը՝ որ չուտով ան երկրէն դուրս ղրկեն զանոնք. քանզի ըսին, ամէնքս ալ կը մեռնինք» (Ելից ԺԲ. 32, 33)։ Այսպէս, Աստուած, հաւատարիմ Իր խօսքին, փարաւոնին բաւականաչափ պատճառներ տուաւ զիտնալու թէ ով է Աստուած, իրրեւ պատասխան իր գոռոզ եւ արհամարհոտ հարցումին (Ելից Ե. 2)։ Տէրը ամբողջ երկրին մէջ զարկած եւ ոչնչացուցած էր Եգիպտացւոց բոլոր արձաններըը եւ կեղծ աստուածները, ու ամբողջ Եգիպտոսը վշտով ու կոծով լեցուցած էր։ Գրուած է. «Եգիպտացիք իրենց մեռելները կը թաղէին, քանզի Տէրը անոնց բոլոր անդրանիկները չարդեց. եւ Տէրը անոնց աստուածներուն վրայ դատաստան ըրաւ»— Թուոց ԼԳ. 4։

Եգիպտոսի բոլոր անդրանիկներուն պատահած այդ սոսկալի աղէտը, որ տապալեց ու կործանեց անոնց բոլոր կեղծ աստուածները, ըստ երեւոյթին բաւարար դաս մ՚եղած ըլլալու էր Փարաւոնին, եւ

նոյնիսկ անոր զերազոյն–տիրոջ՝ Սատանային, թէ անօգուտ է Աստուծոյ դէմ կռուիլը: Բայց այդ չար էակին անձնապաշտութիւնն ու զոռոզութիւնը կ'երեւի թէ սահման չունի: Աստուած դիտէր փարաւոնին սիրտը, ինչպէս նաեւ Սատանային անոր տալիք թեյադրութիւնները: Արդ՝ Նա ծրագրեց անոնց ուրիշ դաս մըն ալ սորվեցնել. «Ու Եգիպտացիք պիտի գիտնան թէ ես եմ Տէրը»— Ելից ԺԴ. 4:

Իսրայելացւոց մեծ բազմութիւն մը, աւելի քան 600,000 հոգի, բանակ դրած էր կարմիր ծովուն եզերքը: Եգիպտոսի թագաւորը իր մեռած զաւկին վրայ ժամանակ մը ողբալէ վերջ, երբ ըմբռնեց այն դառն իրողութիւնը թէ Իսրայելացիք չուած են, հրամայեց իր պատերազմական կառքերու ու մարդոց բանակին որ Իսրայելացիները հետապնդեն ու ջարդեն զանոնք: Եգիպտացիք՝ բանակ դնող Իսրայելացւոց վրայ հասան: Իսրայելացիք խիստ վախցան, ու Տէրոջը աղաղակեցին, եւ նախատեցին Մովսէսը, որ զիրենք հոն բերած էր Եգիպտացիներէն ջարդելու համար: «Եւ Մովսէս ըսաւ ժողովուրդին, մի՛ վախնաք, կայնեցէ՛ք, ու տեսէք Տէրոջը փրկութիւնը՝ որ այսօր պիտի ընէ ձեզի; ինչու որ այս օրուան ձեր տեսած Եգիպտացիները մէյմըն ալ պիտի չտեսնէք յաւիտեան: Տէրը ձեզ համար պիտի պատերազմի, ու դուք լուռ կեցէք»— Ելից ԺԴ. 13, 14:

Ներկայիս դիտե՛նք Աստուծոյ ահեղ զօրութիւնը: Նա հրամայեց իր հրեշտակին՝ Իսրայելի բանակին առջեւը երթալ եւ ամպի սիւնը Իսրայելացւոց ու Եգիպտացւոց մէջտեղը կայնեցնել, որ «Եգիպտացւոց ամպ ու խաւար եղաւ, բայց Իսրայելացւոց գիշերը լոյս կուտար»: Ապա՝ Մովսէս, Տէրոջը հրամանովը, իր ձեռքը ծովուն վրայ երկնցուց, եւ Տէրը արեւելեան զօրաւոր հովի մը միջոցաւ ծովը ետ վանեց. այս հովը ամբողջ գիշերը փչելով ջուրերը բաժնուած պահեց եւ ծովուն յատակը չորցուց— Ելից ԺԴ. 21–23 համարները:

Ապահով կերպով կարմիր ծովուն արեւելեան եզերքը անցած եւ Եգիպտացւոց վոհմակներէն վերկուած ըլլալով՝ Իսրայէլի որդիքը ազատագրութեան երդ մը երգեցին։ «Այն ատեն Մովսէս ու Իսրայէլի որդիքը այս երդը երգեցին Տէրոջը, եւ խօսեցան ըսելով, Պիտի երգեմ Տէրոջը, ինչու որ փառքով վառաւորեալ է. ձին ու անոր հեծեալը ծովը նետեց։ Տէրն է իմ զօրութիւնս ու իմ գովութիւնս, եւ իմ փրկութիւնս եղաւ. անիկա է իմ Աստուածս, ու պիտի փառաւորեմ զանիկա. իմ հօրս Աստուածն է, ու պիտի բարձրացնեմ զանիկա։ Տէրը հզօր պատերազմող է, անոր անունը Եհովա է»— Ելից ԺԵ. 1–3։

Ահա ա՛յդպէս վերջացաւ Սատանային առաջին աշխարհակալ պետութիւնը։ Ան՝ մեծ աղօրիքի քարի մը պէս ծովը նետուեցաւ։ Ահա այդպէս Աստուած կեղծ աստուածներուն դէմ դործադրեց Իր դատաստանը եւ բարձրացուց Իր անունը (Ելից ԺԲ. 12)։ Տէրը ուղեց որ ժողովուրդը իրենց լաւութեանը համար միշտ յիշեն այդ օրը։ Ուստի՝ Իր բարի նպատակներուն համար, Աստուած Իր մարգարէներուն արձանագրել տուաւ այդ մեծ դէպքը.

«Եւ Մոթոր ըսաւ, Օրհնեալ ըլլայ Տէրը՝ որ ազատեց ձեզ Եգիպտացւոց ձեռքէն ու Փարաւոնին ձեռքէն, ինչու որ ազատեց ժողովուրդը Եգիպտացւոց ձեռքին տակէն։ Հիմա գիտեմ որ Եհովան բոլոր աստուածներէն մեծ է. քանզի ինչ բանի մէջ որ կը հպարտանային, անոնցմէ վեր երեւցաւ»— Ելից ԺԸ. 10, 11 համարները։

«Դուն՝ միայն դուն Տէր ես. երկինքը, երկինից երկինքը եւ անոր բոլոր զօրքերը, երկիրը ու բոլոր անոր վրայ եղածը, ծովերը ու բոլոր անոնց մէջ եղածը դուն ստեղծեցիր. եւ ամենուն դուն կենդանութիւն կուտաս, ու երկինից զօրքերը քեզի երկրպադութիւն կ՚ընեն։ ... Ու Եգիպտոսի մէջ մեր հայրերուն նեղութեանը նայեցար, ու Կարմիր ծովուն վրայ անոնց աղաղակը լսեցիր. եւ Փարաւոնին ու անոր բո-

լոր ծառաներուն, ու անոր երկրին բոլոր ժողովուրդին նշաններ ու հրաշքներ ցուցուցիր. վասնզի դիտցար որ անոնց վրայ հպարտացան. ու աս օրուան պէս քեզի անուն վաստկեցար»— Նէեմեայ Թ. 6–10:

«Բայց զանոնք իր անուանը համար փրկեց, որ իր մեծ զօրութիւնը ճանչցնէ»— *Սաղմ. ՃՁ. 8:*

Եհովա Իր հաւատարիմ Յովսէփի ծառային միջոցաւ՝ Իր բարութիւնը յայտնեց Եգիպտոսի աղդին ու ժողովուրդին: Եգիպտացիները թերացան գնահատել այդ բարութիւնը ու մերժեցին Աստուծոյ անսալ, հապա՝ Սատանային եւ անոր ներկայացուցիչներուն հետեւեցան: Աստուած Սատանային ու անոր կառուցած աշխարհակալ պետութեան դէմ արտայայտեց Իր զայրոյթը, եւ միեւնոյն ատեն գալիք աւելի մեծ բաներու պատկերներ չինեց:

Եգիպտոս խորհրդապատկեր մըն էր աշխարհի վերջաւորութեանը. ան՝ պատկերացուց ներկայ աշխարհակալ պետութեանց կազմակերպութիւնը, որ սոսկալի նեղութեան ժամանակուան մը մէջ պիտի տապալի (Յայտ. ԺԸ. 21–24): Աստուած զարմանալի կերպով Իր բարութիւնը արտայայտած է այս աշխարհի ժողովուրդներուն: Իր բարութիւնը արհամարհուած է, եւ ասիկա տեղի ունեցած է Քրիստոսի Սատանային մեքենայութեամբը: Եգիպտոսի պատահածը դարձեալ պիտի կրկնուի, միայն թէ չատ աւելի մեծ համեմատութեամբ— *Մատթ. ԻԴ. 21, 22:*

Բայց Աստուած ինչո՞ւ ապաննեց Եգիպտոսի անդրանիկները ու ապա ծովուն մէջ ընկղմեց ամբողջ բանակը: Արդեօք Աստուած պարզապէս վրէժխնդրական նպատակի համա՞ր ըրաւ այդ բաները: Աստուած ոեւէ չահախնդրական նպատակէ չ'առաջնորդուիր: կեանքը Աստուծոյ պարգեւն է (Հռովմ. Զ. 23): Բոլոր մարդկութիւնը Աստուծոյ չնորհքովը միայն կ'ապրի, Ադամի մեղքին պատճառաւ ապրելու ոեւէ իրաւունքէ զրկուած ըլլալով: Եգիպտոսի անդրանիկները, անտարակոյս, այդ օրէնքին ներքեւ

կ'իյնային։ Սակայն Աստուծոյ ծրագրին նախատեսութեանը համաձայն՝ անոնք ապագային մահուընէ պիտի ազատէին, եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններու ներքեւ, կեանքի տիրանալու անհատական պատեհութիւն մը պիտի ստանան։ Եգիպտոսի կառավարական մարմիններուն իւրաքանչիւրին սիրտը սերտօրէն իր անդրանիկին կապուած էր։ Անդրանիկներուն մահը, որպէս պատիժ իրենց զԱստուած անարգելնուն, Եգիպտոսի այս կառավարական գեկավարներուն պիտի տրվեցնէր թէ իրենց աստուածները կեղծ էին ու զօրութիւն չունէին կեանք տալու, եւ ոչ ալ զօրութիւն կամ կարողութիւն ունէին կանգնելու մեծ Եհովա Աստուծոյ առջեւ։

Վերոյիշեալ համարները կը յայտնեն թէ զօրութեան այդ մեծ ցուցադրութիւնը տեղի կ'ունենար որպէսզի Աստուած Իրեն անուն մը շինէ։ Արդեօք Աստուած որո՞ւ մտքին մէջ փափաքեցաւ մեծարել ինքզինքը ու Իրեն համար անուն մը շինել։ Անշուշտ ոչ թէ Սատանային մտքին մէջ, ինչու որ Սատանան զԱստուած բոլորովին արհամարհելով՝ շատ յառաջ գնացած էր իր անօրէնութեան ճամբուն մէջ, եւ մահուան դատապարտութեան տակ կը գտնուէր։ Իսրայէլի ժողովուրդին մտքին մէջ էր որ Աստուած կը փափաքէր Իրեն համար անուն մը հաստատել։ Նա այդ ժողովուրդը Իրեն համար ընտրած էր, եւ ներկայիս կուզէր Իր նպատակներուն համար գործածել զանոնք։ Ուրեմն անոնց՝ ինչպէս նաեւ Աստուծոյ բոլոր ապագայ ժողովուրդներուն օգտին համար էր որ Աստուած կատարեց այդ զարմանալի եւ հրաշալի գործը։

Թող ժողովուրդը գիտնայ թէ Եհովան է Ամենակարող Աստուածը, եւ Եգիպտոսի կործանումը Անոր մեծ ծրագրին գործադրութիւնը ցուցնող քայլերէն մին էր։ Երբ երկրի ժողովուրդները կը տրվին թէ Ամենակարող Աստուծոյ զօրութիւնը սիրոյ հետ շարունակ ճշդրիտ ներդաշնակութեամբ՝ եւ մարդկութեան

օգտին համար կը գործէ, այնատեն անոնք պիտի տօրւին սիրել, հնազանդիլ ու ծառայել Անոր, եւ ստանալ Յաւիտենականէն այն օրհնութիւնները՝ զորոնք Նա պատրաստած է ամէն անոնց համար՝ որոնք զինքը կը սիրեն ու Իրեն կը հնազանդին։

Աստուած ազատած էր Իսրայէլացւոց իւրաքանչիւր ընտանիքի անդրանիկները՝ անոնց հայրերուն հաւատքին ու հնազանդութեանը համար։ Ասիկա անոնց դաս մ'ըլլալու էր թէ՝ անկէ վերջ պարտ էին չարունակ հնազանդ ըլլալ ճշմարիտ ու սիրալիր Աստուծոյ։ Արդեօք անոնք այդպէս պիտի ընէի՞ն։

* * *

Անոնց մէջ արեւին համար վրան մը կանգնեց։
Ու անիկա (արեւը) իր առագաստէն ելած
փեսայի պէս է,
Հզօր մարդու (հերոս) պէս իր ճամբան
վազելով կ'ուրախանայ։
Անոր ելքը երկինքի մէկ ծայրէն է,
Ու անոր շրջանը մինչեւ միւս ծայրը,
Եւ անոր տաքութենէն (պայծառութենէն)
բան մը չծածկուիր։

Սաղմոսաց ԺԹ. 4—6։

ԱՑԼԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Գլուխ Է.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ մը անհատներու կամ խըմբակցութիւններու սիստեմաւոր կարգադրութիւն մըն է՝ իրագործելու համար որոշ ծրագիր մը։ «Ցայտնի է Աստուծոյ իր բոլոր գործքերը աշխարհի սկիզբէն հետէ» (Գործք ԺԵ. 18)։ Աստուած սկիզբէն որոշ ծրագիր մ'ունենալով, անտարակոյս Նա իր սրբարածները սիստեմաւոր կերպով կարգադրած ըլլալու էր՝ իրագործելու համար իր այդ որոշ ծրագիրը (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 10)։ Աստուծոյ արարչագործութիւնը կը վկայէ թէ Նա ամէն բան կարգով կանոնով եւ պատշաճ կազմակերպութեամբ կ'ընէ։ «Երկինքը Աստուծոյ փառքը կը պատմէ, ու երկնից հաստատութիւնը անոր ձեռացը գործքերը կը ցուցնէ։ Օրը օրին կը յայտնէ խօսքը, ու գիշերը գիշերին կը ցուցնէ գիտութիւնը։ Չկայ զրոյց ու չկան խօսքեր. անոնց ձայնը չի լսուիր. բայց ամէն երկիր ելաւ անոնց հնչիւնը, ու մինչեւ աշխարհի ծայրը՝ անոնց խօսքը։ Անոնց մէջը արեւին համար վրան մը կանգնեց»— Սաղմոսաց ԺԹ. 1—4։

Կարգապահութիւնը՝ մարդոց սորվեցնելիք ամենադժուար դասերէն մէկն է։ Աստուած չ'ուզեր որ Իր արարածները չեղին Իր գծած ճամբէն։ Մարդկութեան խոտորումները, սովորաբար տկարութիւններու եւ կամ տգիտութեամբ ուրիշներէն խաբուելու արդիւնք են։ Տէրոջը սահմանած ճամբայէն կամաւրապէս ու գիտակցօրէն չեղիլը դաւաճանութիւն է։

Ծոնարհութիւն կը նշանակէ՝ Աստուծոյ հնազանդըլլալ եւ Անոր սահմանած ճամբային հետեւիլ։ Ծոնարհութիւնը հպարտութեան ճիշտ հակառակն է։ «Կոտորածին առջեւէն հպարտութիւն, ու կործանման առջեւէն՝ ամբարտաւանութեան ոգին կ'երթայ» (Առակաց ԺԶ. 18)։ Աստուած հպարտը իրմէ կը վանէ, ու Իր չնորհքը միայն խոնարհներուն ցոյց կու-

տայ (Ա. Պետ. Ե. 5)։ Այն որ ուրախութեամբ Աստուծոյ ճամբուն կը համակերպի՝ առ Աստուած ունեցած իր սէրը կը յայտնէ (Ա. Յովհ. Ե. 3)։ Կրնանք բոլորովին վստահ ըլլալ թէ՝ ամենադէտ Աստուած՝ Իր ծրագիրը գործադրելու համար մխայն մէկ ճամբայ ունի։ Անոր համար անբանաւոր պիտի ըլլար զանազան ճամբաներ ունենալ։ Սկիզբէն ի վեր Սատանային կերպն ու ձանքը եղած է, մարդոց հաւատացնելու թէ՝ իրենք բաւականաչափ ճեռներէցութիւն եւ իմաստութիւն ունին իրենց անհատական կարգադրութիւնն ընելու, ու զայն առանց Աստուծոյ Խօսքին օգնութեանը ի գործ դնելու։ Այսպիսի ընթացքի մը հետեւողները վիշտերու կը մատնուին։ «Ճու օրէնքդ սիրողներուն շատ խաղաղութիւն կայ, ու անոնց գայթակղութիւն չըլլար» (Սաղմ. ՃԺԹ. 165)։ Ոչ ալ անոնք մէկ կողմ պիտի դառնան Աստուծոյ կազմակերպութենէն ու ծրագրէն։ Եթէ անոնք սիրեն Տէրոջը գործելակերպը եւ ջանան ուրախութեամբ կատարել զայն, այն ատեն առանց վարանելու Անոր պիտի ապաւինին, ու այսպէս ընելով պիտի վայելեն Աստուծոյ խաղաղութիւնը՝ որ վեր է մարդկային ոեւէ ըմբռնումէ։ Ինչ զօրաւոր եւ բացարձակապէս վճռական ապացոյցներ կան թէ՝ Աստուած ծրագիր մ'ունի։ Մարդիկ պէտք է տրուին թէ Աստուած ինչ տեսակ սիստեմաւոր կազմակերպութիւն մ'ունի Իր ծրագիրը իրագործելու համար։ Ահա այդ բանն է որ կ'ուսումնասիրենք այս առթիւ։ Մարդ պէտք չէ որ սպառէ իր բոլոր ժամանակը գիտնալու համար թէ արդեօք Աստուած ծրագիր մ'ունի՞։ Բոլորն ալ դիւրաւ ըմբռնած եւ ընդունած ըլլալու են այդ կէտը։ Մարդ նախ հասկնալու է թէ Աստուած ի՛նչպէս յառաջ կը տանի Իր ծրագիրը, ու ապա Աստուծոյ գործելակերպին բացարձակապէս համակերպելով՝ ուրախութեամբ նոյն ճամբէն քալելու է։

Եդեմէն մինչեւ Եգիպտոսի կործանումը, Աստուած այն մեծ դասը կը տպաւորէր Իր պատրաստակամ ու հնազանդ ծառաներուն մտքին վրայ թէ՝ Տէրն է ամենակալ Աստուածը, որ կատարեալ եւ հա-

առաքակիչին չափով օժտուած է՝ իմաստութեան, արդարութեան, սիրոյ եւ զօրութեան յատկութիւններովը: Նա ընտրեց Յակոբի կամ Իսրայէլի սերունդը, ու զանոնք որպէս ազգ կազմակերպեց՝ յառաջ տանելու համար Իր որոշ ծրագիրը: Իսրայէլացւոց տրվեցուցած առաջին դասն էր թէ՝ Տէրն է Աստուած: Անոնց օգտին համար Նա Իրեն անուն մը չինեց երբ նուաճեց Եգիպտացիները եւ կործանեց անոնց կեղծ աստուածները: Իսրայելի տրուած դասերը թէ՛ անոնց եւ թէ անոնցմէ վերջը եկողներուն օգտին համար էին:

Շուքը անդրադարձուած պատկեր մըն է, ըլլայ ան հայելիէ մը կամ հանդարտ ջուրի վճիտ մակերեսէն: Ան՝ իրական բանի մը նմանութիւնն է: Տիպ կամ նախատիպ բառերը երբեմն մխեւնոյն իմաստով գործածուած են: Ան՝ գալիք բանի մը պատկերը կամ նմանութիւնն է: Իսրայելի ազգին հետ Աստուծոյ յարաբերութիւնը, եւ մասնաւորապէս անոնց տրուած օրէնքը, վերջէն գալիք լաւագոյն բաներու շուքն էին: Ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ.«Որոնք գալիք բաներու շուքն են» (Կողոս. Բ. 17): եւ «Օրէնքը գալիք բարիքներուն շուքը ունենալով, եւն.» (Եբր. Ժ. 1): Իսկ՝ Իսրայելի փորձառութիւններուն ակնարկելով, կ'ըսէ. «Բայց այս ամէն բաները իբրեւ օրինակ կը պատահէր անոնց. խսկ մեզի, որոնց դարերուն վերջը հասաւ, խրատ ըլլալու համար գրուեցան» (Ա. Կորնթացիս Ժ. 11): Աստնց եւ Ս. Գրոց ուրիշ նոյնիմաստ համարներու վրայ հիմնուելով կ'եզրակացնենք թէ՝ Տէրոջը կողմէ կազմակերպուած Իսրայելի ազգը, Իր այլաբանական կազմակերպութիւնն էր, եւ նախապատկերեց Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին գալիք աւելի լաւ բան մը: Այս պատճառաւ՝ Տէրոջն Իսրայելի հետ ունեցած յարաբերութիւնները խիստ հետաքրքրական են անոնց համար՝ որոնք կենաց կը բաղձան եւ որոնք կ'ուզեն

դիտնալ Աստուծոյ այն ճամբան որ մարդը կենաց ու երջանկութեան կ'առաջնորդէ։

Աբրահամ՝ սկիզբն էր Աստուծոյ նախատիպ կամ այլաբանական կազմակերպութեան։ Նա պապն էր Յակոբի։ Անիկա կոչուած է հաւատարիմներուն հայրը։ Նա արդար մարդ մըն էր եւ Աստուծոյ ալ բարեկամը։ Որպէս մարդ նա անշուշտ անկատար էր, ինչու որ Ադամի սերունդէն էր։ Բայց նա արտով ուղիղ ըլլալով՝ հաւատաց ու ծառայեց Աստուծոյ. անոր ցոյց տուած հաւատքին համար, Աստուած ալ զանիկա արդար սեպեց— Հռովմայեցիս Դ. 9, 24, Գալատացիս Գ. 6։

Աբրամ իր հօրը Թարայի հետ Քաղդէացւոց Ուր քաղաքը կը բնակէր։ Ադամի մահէն իվեր միայն երկու սերունդ անցած էր. աւանդութեամբ Աբրամ տեղեկացած ըլլալու էր Ադամի բռնած սխալ ընթացքի մասին։ Նա լսած ըլլալու էր Աբելի եւ Ենովքի վրայով, եւ թէ ինչպէս Աստուած վարձատրեց անոնց հաւատքը։ Նա սորված ըլլալու էր նաեւ թէ՝ Նոյի ցոյց տուած հաւատքին պատճառաւ էր որ Աստուած ազատեց զանիկա ջրհեղեղէն, որպէսզի անոր միջոցաւ երկրիս վրայ կրկին բնակչութիւն հաստատէ։ Երբ Աստուածդ Աբրամը Տէր Աստուծոյ հաւատալու եւ ապաւինելու ճամբան ընտրեց (Ծննդոց ԺԲ. 1—3)։ Աստուծոյ հրամանին հնազանդելով Աբրամ ձգեց իր ծննդավայրը ու պանդխտացաւ օտար երկրի մը մէջ՝ ուր քանանացիներ կը բնակէին, ու աստր համար որպէս քանանու երկիրը ճանչցուած էր (Ծննդոց ԺԲ. 7)։ Անկէ յետոյ Աբրամ երկրին հարաւային կողմը ուղեւորեցաւ։ Բայց այդ երկրին մէջ սով տիրելուն համար Աբրամ Եգիպտոս գնաց։

Աստուած Աբրամի ըսած էր թէ սերունդ մը պիտի ունենայ, եւ թէ իրմով ու իր սերունդովը պիտի օրհնուին երկրի բոլոր ազգերը։ Սատանան աստց այդ սերունդը (Ծննդոց Գ. 15)։ Անտարակոյս նա տեղեակ

էր Աբրամի տրուած այս խոստումին մասին։ Ուստի նա սկսաւ այնպիսի դաւադրութիւն մը նիւթել որ Փարաւոն՝ Սառանայի այդ մէկ ուրիշ ծառան, Աբրամի կինը պղծէ, որպէս զի Աստուած բռնադատուած զգայ կա՛մ այդ անսուրբ ծնունդը որպէս խոստացեալ սերունդը ընդունելու եւ կամ Իր խօսքը ետ առնելու։ Սառանան այնպէս մը կարգադրեց որ Փարաւոնին իշխանները տեսնեն Աբրամի գեղանի կինը, եւ ապա երթան ու Փարաւոնին յանձնարարեն զայն իր կիրքերը յագեցնելու համար, որ անշուշտ դիւրին դործիք մը պիտի ըլլար Սառանային դաւադրութիւնը գլուխ հանելու համար (Ծննդոց ԺԲ. 15–17)։ Հետեւաբար Փարաւոն առաւ Սարան՝ Աբրամի գեղանի կինը, ու իր պալատը բերաւ զայն իր ցանկութիւնը յագեցնելու համար։ Բայց Տէր Աստուած պաշտպանեց Աբրամն ու Սարրան, Փարաւոնին տանը վրայ մեծ պատուհասներ բերելով. եւ թագաւորը վախնալով՝ Սարրան անարատ վիճակի մէջ Աբրամի վերադարձուց։ Այսպէս ի դերեւ ելաւ Սառանային մէկ ուրիշ չար հնարքը։

Այն ատեն Աբրամ Քանան վերադարձաւ, ու Աստուած դարձեալ անոր խոստացաւ թէ՝ այդ երկիրը իրեն ու իրմէ վերջն ալ իր սերունդին պիտի տայ (Ծննդոց ԺԳ. 15)։ Երբ Աբրամ 99 տարեկան էր, Աստուած անոր երեւցաւ ու ըսաւ. «Ես եմ ամենակարող Աստուածը. իմ առջեւս քալէ, ու կատարեալ եղիր։ Ու այսուհետեւ քու անունդ Աբրամ չ'ըսուի, հապա քու անունդ Աբրահամ ըլլայ. ինչու որ քեզ ազգերու բազմութեան հայր ըրի։ Եւ քեզ խիստ պիտի աճեցնեմ ու քեզ ազգեր պիտի ընեմ. ու քեզմէ թագաւորներ պիտի ելլեն։ Եւ իմ ու քու մէջտեղ՝ ու քեզմէ ետքը քու սերունդիդ մէջտեղը իրենց ազգերուն մէջ՝ իմ ուխտս պիտի հաստատեմ՝ յաւիտենական ուխտ մը, որ քեզի՝ ու քեզմէ ետքը քու սերունդիդ Աստուածն ըլլամ։ Եւ պիտի տամ քեզի՝ ու քեզմէ վերջը

քու սերունդիդ յաւիտենական ժառանգութեան համար այն երկիրը՝ ուր որ պանդուխտ եղար, բոլոր Քանանու երկիրը. ու անոնց Աստուած պիտի ըլլամ»— Ծննդոց ԻԷ. 1, 5–8:

Միշտ Տէրոջը նպատակները լ դերեւ հանելու հետամուտ ըլլալով՝ Սատանան դարձեալ փորձեց Սարրան՝ Աբրահամի կինը, ձեռք ձգելու եւ ապականելու, որպէսզի խոստացեալ սերունդը պղծուի: Աստուած դարձեալ խափանեց անոր չար նպատակը — Ծննդոց Ի. 1–7:

Երբ Սարրա այլեւս զաւակ ծնանելու ժամանակը անցուցած էր, եւ Աբրահամ ալ հարիւր տարեկան էր, Աստուած այդ արտաքնապէս աննպաստ պարագաները այնպէս մը հովանաւորեց որ Սարրան յղացաւ ու զաւակ մը ծնաւ, որուն անունը Իսահակ դրուեցաւ: Տէրը այն ատեն Աբրահամի խոստում ըրաւ, ըսելով. «Իսահակով քեզի սերունդ պիտի կոչուի» (Ծննդոց ԻԱ. 1, 12): *Աստուածային արձանագրութիւնը որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ՝ Իսահակ նախապատկերեց այն «խոստացեալ սերունդը»ը՝ որուն միջոցաւ պիտի գան մարդոց օրհնութիւնները: Տես Գաղատացիս Գ. 8, 16, Դ. 22–28:*

Այդ պարագային Աստուած կենդանի պատկեր մը չինեց, որ նախապատկերեց Անոր ծրագրին մէկ մասին քօղազերծումը: Այդ պատկերին մէջ Աբրահամ գործածուած էր զԱստուած պատկերացնելու, մինչդեռ Իսահակ գործածուած էր պատկերացնելու Աստուծոյ միածին ու սիրեցեալ Որդին, որ վերջէն Ճիսուս կոչուեցաւ: Զոհի սեղանին վրայ Աբրահամի կողմէ Իսահակի մատուցումը նախապատկերեց թէ Աստուծոյ Որդին որպէս մեծ զոհ մը կամ մեղաց պատարագ մը պիտի մատուցուի, աշխարհի օգտին համար. որպէս զի Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին երկրի ժողովուրդները կարենան ազատիլ թշնամիին ճիրաններէն, անոր չար ազդեցութենէն ու վատ գոր-

ծերէն՝ որոնք մարդկութեան վրայ մահ բերած էին։ Աբրահամ չըմբռնեց պատկերին նշանակութիւնը։ Ըստ անոր, ատիկա պարզ հաւատքի խնդիր մըն էր։ Աստուած անոր հրամայեց թէ ինչ ընելու է ու նա այնպէս ըրաւ։ Աբրահամի համար հաւատքի ծանր փորձարկութիւն մըն էր ատիկա, բայց նա քաջաբար տոկաց փորձարկութեան եւ Աստուած վարձատրեց անոր հաւատքը։

Այս պատկերը չհինելու համար՝ Տէր Աստուած պատուիրեց Աբրահամի որ իրեն հետ առնէ Իսահակը՝ իր միակ որդին, զոր կաթոգին կը սիրէր եւ որուն վրայ կեդրոնացուցած էր իր բոլոր յոյսերը, ու Մորիա Լեռը երթայ եւ հոն զայն որպէս ողջակէզ մատուցանէ։ Աբրահամի համար ծանր փորձարկութիւն մըն էր զոհել այն միակ որդին՝ որուն համար Աստուած ըսած էր թէ Իսահակով քեզի սերունդ պիտի կոչուի», եւ անոր միջոցով է որ պիտի գային օրհնութիւնները։ Հնազանդելով Տէրոջը հրամանին, Աբրահամ սեղանին համար փայտ պատրաստեց, եւ կրակ ու դանակ առնելով իր որդւոյն հետ դէպի Մորեայ Լեռը ուղեւորեցաւ։ Աբրահամ սեղան մը շինեց, փայտը անոր վրայ դրաւ, իր որդին Իսահակը կապեց, եւ սեղանին փայտին վրայ պառկեցուց, ու ապա ձեռքը երկնցնելով դանակը առաւ իր որդին սպաննելու։ Բայց մ'եւս եւ նա դանակը պիտի իջնար ու իր սիրական որդին պիտի անշընչանար։ Աստուծոյ նպատակն էր այդ առթիւ փորձել ու ապացուցանել Աբրահամի հաւատքը։ Նա փորձարկութենէն յաջող դուրս եկած ըլլալով՝ Տէր Աստուած կայնեցուց այն ձեռքը որ իր որդին պիտի սպաննէր։ Արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

«Եւ Տէրոջը հրեշտակը երկինքէն անոր կանչեց, ու ըսաւ. Աբրահա՛մ՝ Աբրահա՛մ. եւ անիկա ըսաւ, ահա հոս եմ։ Եւ ըսաւ, տղուն ձեռք մի՛ զպցընէր, եւ անոր բան մը մի՛ ընէր. քանզի հիմա դիտցայ որ

Աստուածմէ կը վախնաս. որովհետեւ քու մէկ հատիկ որդիդ ինձմէ չի խնայեցիր: Եւ Աբրահամ իր աչքերը վեր վերցուց ու նայեցաւ, եւ ահա իր ետեւը խիտ մացառներուն մէջ եղջիւրներէն բռնուած խոյ մը կար. ու Աբրահամ գնաց ու խոյը առաւ, եւ զանիկա իր որդւոյն տեղը ողջակէզ մատուց: Եւ Աբրահամ այն տեղին անունը ԵհովայիրԷ կոչեց, որ մինչեւ այս օրս կ'ըսուի, Տէրը լերանը մէջ պիտի երեւնայ: Եւ Տէրոջը հրեշտակը երկրորդ անգամ երկինքէն Աբրահամը կանչեց, ու ըսաւ, իմ անձիս վրայ երդում ըրի՝ կ'ըսէ Տէրը, որովհետեւ այս բանը ըրիր, ու ինծի համար քու մէկ հատիկ որդւոյդ չի խնայեցիր, քեզ օրհնելով պիտի օրհնեմ, ու քու սերունդդ երկինքի աստղերուն, ու ծովեզերքը եղող աւազին պէս խիստ պիտի շատցնեմ. եւ քու սերունդդ իր թշնամիներուն քաղաքները պիտի ժառանգէ. ու երկրի բոլոր ազգերը քու սերունդովդ պիտի օրհնուին. որովհետեւ իմ ձայնիս ականջ դրիր» (Ծննդոց ԻԲ. 11–18): Այս պատկերով չինուած շուքը վերջէն իր բոլոր մանրամասնութեամբը կը կատարուէր— Յովհ. Գ. 16, 17:

Վերջէն, Ռեբեկայ, Իսահակի կին եղաւ, եւ Ռեբեկա ամուլ էր: Իսահակ իր կնոջը համար Տէրոջը թախանձեց, եւ Ռեբեկայ յղացաւ, ու երկուորեակ զաւակներ ծնաւ, որոնք անուանուեցան Եսաւ եւ Յակոբ: Աստուած յայտնեց թէ Յակոբ պիտի ըլլայ խոստումին ժառանգը, որու միջոցաւ պիտի գայ մարդկութիւնը օրհնող սերունդը: Սատանան, միշտ պատրաստ չարագործութեանց՝ եւ իր սովորական ընթացքին հետեւելով, դաւադրութիւն մը նիւթեց, որով Եսաւ պիտի ապաննէր իր Յակոբ եղբայրը (Ծննդոց Իէ. 42, 43): Յակոբ Յարանու երկիրը փախաւ: Ճամբան բլուրի մը վրայ քնացաւ, զոր վերջէն Բեթէլ կոչեց: Բարձի տեղ քար մը գործածեց, իսկ անկողնոյ տեղ՝ մերկ գետինը, եւ վերմակի տեղ ալ երկինքը ամպհովանին: Երազին մէջ Տէրը անոր ե-

բեւցաւ ու ըսաւ. «Ես եմ Եհովան՝ քու հօրդ Աբրահամին Աստուածը, ու Իսահակին Աստուածը. այդ երկիրը որուն վրայ դու կը պառկիս, քեզի ու քու սերունդիդ պիտի տամ. Եւ քու սերունդդ երկրի աւազին չափ չատ պիտի ըլլայ, ու դէպի արեւմուտք ու արեւելք, եւ դէպի հիւսիս ու հարաւ պիտի տարածուի, ու երկրի բոլոր աղգերը քեզմով ու քու սերունդովդ պիտի օրհնուին: Եւ ահա ես քեզի հետ եմ, ու ամէն օր ուր որ երթաս՝ զքեզ պիտի պահեմ, ու քեզ այս երկիրը պիտի դարձնեմ. քանզի մինչեւ որ իմ քեզի ըրուցածս չընեմ, քեզ պիտի չթողում»— Ծննդոց ԻԸ. 13–15:

Այս մխեւնոյն Յակոբի որդին Յովսէփն էր որ՝ ծախուելով Եգիպտոս գնաց ու վերջէն այդ երկրին իշխանն ըլլալով Տէր Աստուծոյ անուանը մեծ վկայ մ'եղաւ: Այս մխեւնոյն Յակոբն էր որ հայրն եղաւ այն Իսրայելացի մեծ բազմութեան՝ զորոնք Աստուած հրաշալի կերպով ազատեց Եգիպտոսէն: Այդ օրէն մինչեւ այսօր՝ Աստուած յառաջ բերաւ չարք մը անգքեր՝ որոնք նախապատկերեցին Իր մեծ ծրագրին աստիճանաբար պարզուիլը, աշխարհի Փրկիչը մատնանիշ ընելով, որ թշնամիէն ու անոր չար ազդեցութենէն պիտի ազատէ ամէն անոնք՝ որ հաւատարմութեամբ Աստուծոյ կը ծառայեն:

Յակոբ տասներկու որդի ունէր, որոնք Իսրայելի ազգին տասներկու ցեղերուն կամ ճիւղերուն գլուխներն եղան: Յակոբ ծերացաւ, ու մեռնելու ժամանակը հասաւ: Նա իր քով կանչեց իր որդիները, եւ իր միտքը Աստուծոյ աներեւոյթ զօրութենէն ազդեցած հեռեւեալ մեծ մարգարէութիւնն ըրաւ. «Իշխողութիւնը (մականը) Յուդայէն պիտի չի պակսի, ո՛չ ալ անոր ոտքերուն մէջտեղէն օրէնսդիրը, մինչեւ որ Սեղովը գայ. ու ժողովուրդները անոր պիտի հնազանդին»— Ծննդոց ԽԹ. 10:

Մականը իշխանութեան իրաւունք կը նշանակէ։ Օրէնսդիրը կը նշանակէ մէկը՝ որ ժողովուրդը իրենց երթալիք ճամբուն մէջ պիտի առաջնորդէ, եւ զանոնք պիտի պաշտպանէ ու անոնց սորվեցնէ կենաց ճամբան։ Սելովը Մեսիան կամ մեծ Ազատարարը կը նշանակէ։ «Ժողովուրդները անոր պիտի հնազանդին»։ Այսպէս Տէր Աստուած Յակոբի մէջոցաւ Իր ըրած մարգարէութեամբը նախաձայնեց Անոր գալուստը, որ պիտի քակէ Սատանային չար գործքերը ու նմանապէս պիտի ընէ այն՝ ինչ որ Արուսեակը պէտք էր ընել երբ կատարեալ էր, երբ դեռ իր մէջ անօրինութիւն չկար։

ՕՐԷՆԲԻ ՈՒԽՏԸ

Իսրայէլի որդիքը՝ ապահով կարմիր Ծովուն արեւելեան եզրը հասնելով, Եգիպտոսէն հրաշալի կերպով իրենց ազատագրութեան առթիւ երգ մը երգեցին (Ելից ԺԵ. 1–21)։ Ահկէ երեք ամիս վերջ անոնք Սինայի անապատը հասան։ Մովսէս, որ Աստուծմէ գործածուած էր զանոնք Եգիպտոսի գերութենէն ազատելու համար, լեռը ելաւ, ուր Տէր Աստուած անոր ըսաւ. «Յակոբին տանը ասանկ ըսես, եւ Իսրայէլի որդւոցը իմացնես. դուք տեսաք ինչ որ ըրի Եգիպտացւոց, եւ ինչպէս ձեզ արծիւի թեւերուն վրայ վերցուցի եւ քովս բերի։ Եւ հիմա թէ որ իրաւցնէ իմ ձայնիս հնազանդիք ու իմ ուխտս պահէք, դուք ինծի սեփական ժողովուրդ պիտի ըլլաք ամէն ազգերէն. ինչու որ բոլոր երկիրը իմս է։ Եւ դուք ինծի քահանաներու թագաւորութիւն ու սուրբ ազգ մը պիտի ըլլաք. Իսրայէլի որդւոցը ըրուցելու խօսքերդ ասոնք են։ Եւ Մովսէս եկաւ ու ժողովուրդին ծերերը կանչեց, եւ Տէրոջը իրեն պատուիրած այս բոլոր խօսքերը անոնց առջեւ դրաւ։ Եւ բոլոր ժողովուրդը միաբերան պատասխանեցին ու ըսին, Տիրոջը բոլոր ըսածները պիտի ընենք։ Եւ Մովսէս ժողովուրդին խօսքերը Տիրոջը դարձուց»— Ելից ԺԹ. 3–8։

Ամէն երեք օր վերջ՝ Աստուած հաստատեց Եգիպտոսի երկրին մէջ Զատկուան առեն Իսրայէլի հետ ըրած իր օրէնքի ուխտը. եւ անոնց առաջնորդութեանը համար մանրամասնութիւն օրէնքներ տուաւ, որոնցմէ են հետեւեալները. «Եւ Աստուած այս բոլոր խօսքերը ըրաւ՝ ըսելով, Ես եմ Եհովա քու Աստուածդ՝ որ քեզ Եգիպտոսի երկրէն՝ ծառայութեան տունէն հանեցի։ Ինձմէ զատ ուրիշ աստուածներ չունենաս։ Դուն քեզի կուռք չի շինես, ոչ ալ վերը երկինքի մէջ՝ կամ վարը երկրի վրայ՝ կամ երկրին տակի ջուրերուն մէջ եղած բաներուն մէկ նմանութիւնը. անոնց երկրպագութիւն չընես, ու զանոնք չի պաշտես. ինչու որ ես քու Տէր Աստուածդ նախանձոտ Աստուած եմ որ կը հատուցանեմ հայրերուն անօրէնութիւնը որդւոցը վրայ՝ մինչեւ անոնց երրորդ ու չորրորդ ազգը՝ որ կ՚ատեն զիս. եւ կ՚ողորմիմ անոնց մինչեւ հազար ազգը՝ որ կը սիրեն զիս ու իմ պատուիրանքներս կը պահեն։ Տէրոջը քու Աստուածոյդ անունը պարապ տեղը բերանդ չ՚առնես. ինչու որ Տէրը իր անունը պարապ տեղը բերան առնողը անմեղ պիտի չի սեպէ»— Ելից Ի. 1–7։

Առնցմով մանաւորապէս կը շեշտուի այն կէտը թէ՝ Աստուած այդ ուխտով ու անոր օրէնքով պատուիրեց որ ժողովուրդը Իրմէ ի զատ ուրիշ աստուածներ պէտք չէ ունենայ. թէ՝ անոնք պէտք չէ որ կուռքեր ունենան, եւ պէտք չէ որ անոնց երկրպագեն, եւ ո՛չ ալ ծառայեն անոնց։ Ի՞նչ էր այս օրէնքին շարժառիթը։ Արդեօք Եհովա վախցա՞ւ թէ Իր թշնամին, Իր անհնազանդ որդին՝ Սատանան, պիտի ըստանայ այն երկրպագութիւնը, որ Իր իրաւունքն էր։ Արդեօք չահախնդրութիւնն էր որ մղեց զԱստուած այս օրէնքը դնելու թէ ուրիշ աստուածներ պէտք չէ ըլլան։ Ո՛չ։ Այս պատճառներէն եւ ոչ մէկը ուղիղ է։ Սատանան չատերը համոզած է հաւատալու թէ չահախնդրութիւնն էր որ Եհովան գործի մղեց, բայց

ասիկա ուղիղ չէ։ Աստուած արդէն ցոյց տուաւ թէ՝ ինք անսահման զօրութիւն եւ կարողութիւն ունի երկրային ու երկնային արարածները՝ ինչպէս նաեւ Բանասարկու Սատանան՝ ոեւէ առեն ոչնչացնելու։ Աստուծոյ համար անկարելի է վախնալ։ Ուրեմն օրէնքին մէջ ինչո՞ւ համար ըրաւ այս կարգադրութիւնը։ Տէր Աստուած դիտէր թէ Սատանային անյագ փափաքն էր, եւ դեռ է, վայելել ուրիշ արարածներու երկրպագութիւնը։ Նա դիտէր թէ՝ եթէ ժողովուրդը Սատանային հետեւէր, անոնք անօրէնութեան պիտի առաջնորդուէին եւ պարտաւոր պիտի ըլլային մեռնելու։ Մեծ ջրհեղեղը եւ Եգիպտացւոց կործանումը, արդարեւ բաւ էր բոլոր բանաւոր էակներու ապացուցանել այս կէտը։ «Ես կենդանի եմ կ'ըսէ Տէր Եհովան, որ ամբարիշտին մեռնիլը չեմ ուզեր»— Եզեկիէլ ԼԳ. 11։

Տէրոջը ուրախութիւնը չարերու կործանմանը մէջ չի կայանար։ Նա Իր իմացական արարածներուն ամենակարեւոր դաս մը կ'ուզէ սորվեցնել։ Նա կ'ուզէ որ ժողովուրդը հաւատայ եւ ըմբռնէ թէ մի միայն բարեգործութեամբ է որ կենաց եւ երջանկութեան կրնան տիրանալ. եւ թէ՝ յաւիտենական մեծ Բարեբարին հետ անհամերաշխ մէկը չկրնար բարին գործել։ Մարդկութեան հանդէպ Աստուծոյ ունեցած սէրն էր որ պատրաստեց օրէնքի ուխտը, եւ մանաւանդ այն հրամանը թէ՝ Իսրայէլացիները իրմէ զատ պէտք չէ ուրիշ աստուածներ ունենան։

Այսպէսով, Տէր Աստուած Իսրայէլացիները՝ Իր փրկութեան մեծ ծրագրին չուքերն ու պատկերները չինելու համար գործածեց։ Նա Հզօր Ազատարար մը պատրաստած էր, եւ խոստացած էր թէ՝ այդ Հզօրը Իսրայէլի սերունդէն պիտի գար։ Եթէ Իսրայէլի ժողովուրդը զոնէ չափով մը չի պաշտպանուէր, Սատանան զանոնք պիտի խաբէր ու անոնց խորհուրդները Աստուծմէ հեռացնէր, եւ վերջ ի վերջոյ

անոնք պիտի կորսնցնէին Աստուծոյ օրհնութիւնները. այսինքն, այն ազգատոհմն ըլլալու պատիւը՝ որու միջոցաւ պիտի գար մեծ Ազատարարը: Ուրեմն Աստուած իր օրէնքը կերտեց պաշտպանելու համար Իսրայէլացիները, որպէս անոնց ուսուցիչը ծառայելու, եւ զանոնք ուղիղ ճամբէն առաջնորդելու մինչեւ այն հզօր էակին գալուստը, որ ժողովուրդը բռնակալին լուծէն պիտի ազատէր: Աստստացուած օրհնութիւնները չէին կրնար օրէնքի ուխտին միջոցաւ գալ, բայց օրէնքը կարեւոր էր Հրէաները ուղղութեան ճամբուն մէջ պահելու եւ մտքի ու սրտի ուղիղ վիճակ մը մշակելու անոնց մէջ, որպէս զի յարմար առենին կարենային ընդունիլ այն ժառանգը՝ որուն միջոցաւ պիտի գային օրհնութիւնները: Այս կէտին շուրջ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ.

«Վասն զի եթէ ժառանգութիւնը օրէնքէն ըլլայ, ուրեմն ալ խոստմունքէն չէ. բայց Աբրահամին խոստմունքով չնորհեց Աստուած: Հապա ինչո՞ւ համար է օրէնքը. յանցանաց համար վրայ աւելցաւ, մինչեւ որ գայ այն սերունդը՝ որուն որ խոստացուեր էր, հրեշտակներով տրուած՝ միջնորդի մը ձեռքով»— Գաղատացիս Գ. 18, 19:

ՇՈՒՔԵՐ

Ջատիկը՝ Իսրայէլացիներուն տրուած Աստուծոյ օրէնքին սկզբնաւորութիւնն է: Այդ օրէնքը ցոյց տալու թէ՝ զոհաբերութեան համար գառնուկ մը պէտք է առնուի, եւ այդ գառնուկը պէտք է անարատ ըլլայ: Մանաւոր ժամանակին ան պէտք էր մորթուէր, եւ անոր արիւնը դրանդեացը եւ դրանը վրայ պէտք էր սրսկուէր, ու զատկուան գիշերը այդ արիւնը որպէս պաշտպանութիւն պիտի ծառայէր այդ ընտանեաց անդրանիկին, ինչպէս նաեւ զօրաւոր հիմ մը պիտի ըլլար յաջորդ օրը ժողովուրդը Եգիպտացիներուն ձեռքէն ազատագրելու համար:

Ասիկա գալիք լաւագոյն բան մը նախապատկերեց։ Գառնուկը նախապատկերեց այն Մէկը՝ որ մարդկութեան աղատարարը պիտի ըլլայ, աշխարհի մեղքը վերցնելով։ Երբ Յիսուս եկաւ, Նա հակատիպ կամ իրական գառն էր։ Յովհաննէս Մկրտիչ մարգարէն՝ Տէրոջը առաքելութեան սկզբնաւորութեանը Անոր մասին ըսաւ. «Ահա Աստուծոյ գառը՝ որ աշխարհի մեղքը կը վերցնէ» (Յովհ. Ա. 29)։ Ուրեմն գառիկը հաստատող օրէնքը Քրիստոսի մատնանշեց։ Գառիկը տարին մէկ անգամ տօնուելու էր։ Երբ Յիսուս Քրիստոս խաչին վրայ մեռաւ, Նա գատկուան մեծ հակատիպ գառն էր որ ամենուն համար մէկ անգամ մեռաւ, եւ այդպէսով հանուր մարդկութեան համար հայթայթեց մեծ փրկագինը.— Եբրայեցիս ժ. 10, ԺԲ. 9։

Օրէնքը Իսրայէլացիներէն կը պահանջէր որ տարին մէկ անգամ՝ իրենց քաւութեան օրուան զոհաբերութեան արարողութիւնը կատարեն, եւ ասիկա ալ գալիք լաւագոյն բաներու շուք մըն էր։ Մովսէս օրէնքէն առաջնորդուելով՝ այդ նպատակին համար անապատին մէջ խորան մը կառոյց։ Ան՝ տախտակներով շրջապատուած վրան մըն էր, եւ երկու մաս կամ սենեակ ունէր, որոնք կը կոչուէին՝ սրբութիւն եւ սրբութիւն սրբութեանց։ Ան՝ վարագոյրներէ շինուած պատով մը շրջապատուած էր. այս պատերուն ու խորանին մէջտեղը գտնուած միջոցն ալ գաւիթ կը կոչուէր։ Քաւութեան օրը՝ քահանայապետէն կը պահանջուէր գաւիթին մէջ զուարակ մը ըսպաննել ու անոր արիւնը ամանի մը մէջ առնել, անոր հետ միասին նաեւ խունկ եւ կրակով լեցուն բուրվառ մը, ու սրբութիւն սրբութեանցը երթալ եւ հոն քաւութեան սեղանին առջեւ խունկը կրակին (բուրվառին վրայի կրակին— տես Եբր. Թ. 3, 4) վրայ ցանել, ու ապա արիւնը քաւութեան սեղանին վրայ եւ անոր առջեւ, խաչի ձեւով, եօթը անգամ սրսկել։

Քաւութեան օրուան զոհաբերութեանց արձանագրութիւնը կը գտնուի Ղեւտացիս ԺԶ. Գլուխին մէջ։ Այս կերպով մատուցուած զուարակին արիւնը մեղաց-քաւութիւն մըն էր, ինչպէս որ գրուած է. «Եւ Ահարոն իր մեղքի պատարագին զուարակը պիտի մատուցանէ, եւ իրեն համար ու իր տանը համար քաւութիւն պիտի ընէ» (Ղեւտ. ԺԶ. 6)։ Ապա քահանան՝ նոխազ(այծ) մ'առնելով զանիկա մորթելու էր, որպէս զի անոր արիւնը որպէս մեղաց-պատարագ գործածէ։ Զուարակին արեան նման՝ այս Տէրոջը նոխազին արիւնն ալ արդարութիւն արդարութեանցը տանելով, քաւութեան սեղանին վրայ կը սրսկէր զայն. ասիկա ալ կը կազմէր ժողովուրդին մեղաց-պատարագը։ Այս զոհաբերական արարողութիւնը տարին մէկ անգամ կը կատարուէր։ Ասիկա նախապատկերեց այն մեծ մեղաց-պատարագը՝ որ ապագային պիտի կատարուէր ժողովուրդին համար։ Մորանը պարզապէս օրինակ մը կամ պատկեր մըն էր ու լաւագոյն բան մը կը նախապատկերացնէր.— Եբրայեցիս Թ. 1–24։

Գօղոս առաքեալ՝ Եբրայեցւոց Թ. Գլուխին մէջ, մեզի կ'ըսէ թէ խորանը բուն իսկ երկնից օրինակ մըն էր. եւ թէ անասուններու զոհաբերութիւնները Քրիստոս Յիսուսի արիւնը կը պատկերացնէին, որ ինքզինքը անարատ կերպով Աստուծոյ մատոյց մարդկութեան մեծ փրկագինն ըլլալու համար։ Մեր նպատակը չէ հոս մանրամասնօրէն բացատրել քաւութեան օրուան զոհաբերութեան իմաստն ու նշանակութիւնը. ատիկա մանրամասնօրէն բացատրուած է՝ մեր «ԽՈՐԱՆԻ ՇՈՒՔԵՐ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՋՈՀԵՐՈՒ» գրքին մէջ։ Հոս մեր նպատակն է ցոյց տալ թէ՝ օրէնքին պահանջած քաւութեան օրուան զոհերը պարզապէս գալիք լաւագոյն բաներու չուքերն էին, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Իսրայէլացիները խորհըր-

դարանական ժողովուրդ մըն էին, եւ կազմեցին Աստուծոյ այլաբանական կազմակերպութիւնը։

Մովսէս այս օրէնքի ուխտին միջնորդն էր։ Մովսէս՝ զայրիք աւելի մեծ Մէկու մը նախատիպը կամ չուքը ըլլալը նոյն իսկ ինք անձամբ վկայեց, երբ ըսաւ. «Ձեր Տէր Աստուածդ քու եղբայրներուդ մէջէն ինծի պէս մարգարէ մը պիտի հանէ քեզի, անոր մըտիկ ըրէք։... Քեզի պէս մարգարէ մը պիտի հանեմ անոնց յիրենց եղբայրներուն մէջէն, եւ իմ խօսքերս անոր բերանը պիտի դնեմ, ու ինչ որ անոր պատուիրեմ, անոնց պիտի ըսուցէ»։— Բ. Օր. ԺԸ. 15, 18։

Այս օրէնքի ուխտը նախապատկերեց թէ Աստուած նոր ուխտ մը պիտի ընէ, եւ թէ Տէր Յիսուս Քրիստոսը պիտի ըլլայ այդ ուխտին Միջնորդը, որուն միջոցաւ պիտի դան ժողովուրդին օրհնութիւնները։— Եբրայեցիս Ը. եւ Թ. Գլուխները։

Աստուած՝ Իսրայէլը գործածեց այն պարզ նըպատակին համար որ՝ անոնց միջոցաւ նախատիպեր առաջ բերէ, որոնք պիտի նախապատկերացնէին մարդկային ընտանիքին փրկութեանը եւ աղատագըրութեանը համար Իր պատրաստած ծրագրին կատարումը։ Երկրիս մէւս բոլոր ազգերը Սատանային տիրապետութեանը տակ էին, ու Սատանան կամ Սատանային այլեւայլ ձեռագործները կը պաշտէին։ Թէ որ Իսրայէլացիները վահան մը եւ պաշտպան մը, ու ղիրենք ուղիղ ճամբուն մէջ պահող ուսուցիչ մը չունենային, Սատանան պիտի կրնար մոլորեցնել զանոնք, ու ամբողջ աշխարհը դարձեալ չարութեան մէջ պիտի իյնար։ Աստուծոյ հաւատալով եւ Անոր երկրպագութիւն ընելով էր միայն՝ որ Իսրայէլացիները կրնային պաշտպանուիլ եւ ղիրենք առաջնորդող ուսուցիչ ունենալ։ Ահա ատոր համար Աստուած անոնց տուաւ Իր օրէնքը ու պատուիրեց թէ Իրմէ ի զատ ուրիշ աստուածներ պէտք չէ ունենան։ Տէր Աստուած անոնց հետ ճշմարիտ կրօնքը հաստատեց,

անոնց բարիքին համար։ Աստուած իր ծրագիրը կազմած եւ խոստացած էր անպատճառ կատարել զայն։ Նա պարտաւոր էր չի դրժել իր խօսքը ու տալ նոր ինքնուածին պէս իրագործել այդ ծրագիրը.— Եսայեայ ԾԵ. 11, ԽԶ. 11։

Աստուծոյ արժանապատուութեանը դէմ էր հրամայել ոեւէ արարածի՝ որ իր անձնական օգուտին համար գինք երկրպագէ։ Նա ոչինչ կը պարտի մարդկութեան։ Եթէ Աստուած բացարձակապէս արդարութեան հետեւած ըլլար՝ նա մարդկութիւնը դատապարտէր բոլորովին ալիտի ընչչէր, բայց մարդուն հանդէպ իր ունեցած սէրը՝ առաջնորդեց գինքը որ անոր ազատագրութեանը համար ծրագիր մը յօրինէ. եւ զայն պատրաստած ըլլալով, ալիտի իրականացնէ ալ։ Ուրեմն Իսրայէլի հետ ըրած օրէնքի ուխտին նպատակը կարելի է հետեւեալ կերպով ամփոփել. (ա) ան՝ ժողովուրդին լաւութեանը համար կազմուած էր, որպէս դաստիարակ մը՝ զանոնք ուղիղ ճամբէն առաջնորդելու մինչեւ Փրկչին գալուստը. (բ) ապացուցանելու ժողովուրդին ու հանուր մարդկութեան թէ՝ ոչ ոք կրնայ իր ջանքերովը կենաց օրհնութիւնները ստանալ. եւ (գ) ապացուցանել մեծ Փրկչի մը, Միջնորդի մը եւ Ազատարարի մը անհրաժեշտութիւնը։

Քանանու երկիրը մտնելէ առաջ, Աստուած ամբողջ քառասուն տարի Իսրայէլի որդիքը անապատին մէջ թափառեցուց։ Այդ ատեն՝ անոնք պատեհութիւն ունեցան շատ մը դասեր սորվելու։ Մովսէսի առաջնորդութեան տակ, անոնց ունեցած անապատային փորձառութիւնները, այլաբանական էին. նախապատկերելով այն Քրիստոնեաներու փորձառութիւնները՝ որոնք Աւետարանական Դարու անապատային շրջանին Քրիստոս Յիսուսի քայլերուն կը հետեւին, երբ իշխանութեան գլուխը կեցողները Հեթանոսներն են, այս աշխարհի աստուածոյն՝ բան-

սարկու Սատանային, հովանաւորութեան տակ (Բ. Կորնթ. Դ. 3, 4)։ Այդ քառասուն տարուան շրջանի վերջաւորութեանը Իսրայէլացիք Քանան՝ այժմու Պաղեստինը՝ մտան, եւ հոն Տէրը չարունակեց անոնց հետ յարաբերիլ եւ զանոնք դործածել ապագայ լաւագոյն բաներու, այսինքն Իր թագաւորութեան ու ժողովուրդը աղատելու եւ օրհնելու կերպին համար՝ չուքեր կամ նախապատրաստներ չինելու համար։

Ժամանակի ընթացքին՝ Աստուած Իսրայէլացիներուն թոյլ տուաւ որ թագաւոր ունենան։ Սաւուղ այդ ժողովուրդին որպէս առաջին թագաւորը օծուեցաւ։ Իշխանութեան գլուխ անցնելէն քիչ վերջ, Տէրը անոր հրամայեց երթալ ու Ամաղէկացիները ոչնչացնել, որոնք Սատանայի կարդադրութիւնը ներկայացնող ցեղերէն մէկն էին։ Ամաղէկացիները հակառակած էին Իսրայէլացւոց՝ երբ անոնք դէպի Քանան կը յառաջանային։ Սատանան զանոնք համոզած էր այդպէս ընելու ու այդ նպատակին համար դործածած էր զանոնք։ Անոնց անօրինութեան չափը այլեւս լեցուցած էր։

Սաւուղ կեղծեց ու թերացաւ կատարել Տէրոջը պատուէրները։ Իր անհնազանդութեանը համար թագաւորութիւնը իրմէ առնուեցաւ։ Սամուէլ մարգարէն, որպէս Տէրոջը ներկայացուցիչը, Սաւուղի ըսաւ. «Արդեօք Տէրոջը առջեւը ողջակէզները ու զոհերը Տէրոջը ձայնին հնազանդութիւն ընելու չափ հաճո՞յ է. ահա հնազանդութիւնը՝ զոհէն, ու խօսք մտիկ ընելը խոյերու ճարպէն աղէկ է. քանզի ապստամբութիւնը կախարդութեան մեղքին պէս, ու կամակորութիւնը կռապաշտութեան պէս է. որովհետեւ դուն Տէրոջը խօսքը մերժեցիր, անիկա ալ քեզ մերժեց՝ որ թագաւոր չըլլաս»։— Ա. Թագաւորաց ԺԵ. 22, 23։

Տէրոջմէն մերժուելով, Սաւուղ սկսաւ Սատանային մխիթարանք եւ սփոփանք փնտռել, պարզա-

պէս Սատանային դաշնակիցներուն՝ չար ոգիներուն հետ յարաբերելով (Ա.Թագ. ԻԸ. 6–11)։ Սաւուղի փորձառութիւնը կը ներկայացնէ ու կը նախապատկերէ անուանապէս Քրիստոնեայ եկեղեցիները։ Ինչպէս որ Երեմեայ մարգարէ կ'ըսէ թէ՝ Աստուած եկեղեցին որպէս ընտիր որթ մը տնկեց, իսկ այսօր մենք զայն վատասերած եւ օտար կամ երկրի որթի մը վերածուած կը տեսնենք (Երեմ. Բ. 21–23)։ Անուանապէս Քրիստոնեայ եկեղեցական դրութիւնները, Տէրը լքելով Սատանային ձեռք երկնցուցած են. ու ներկայիս անկէ մխիթարանք կը վնտռեն չար ոգիներուն հետ յարաբերելով։ Այս կրօնական դրութիւնները ժողովուրդը մեծ չփոթութեան մէջ կը ձգեն, ինչպէս որ իրենց Բաբելոն անունը ցոյց կուտայ։ Անոնք երկրիս բոլոր ազգերուն եւ կառավարութիւններուն հետ խառնակեցութիւն ըրած ու զանոնք իրենց սխալ վարդապետութիւններովը գինովցուցած են։ Անոնց նկատմամբ գրուած է. «Ինկաւ՝ ինկաւ մեծ Բաբելոնը, եւ դեւերու բնակարան եղաւ, ու բոլոր պիղծ ոգիներու արգելանոց, եւ բոլոր պիղծ ու ատելի թռչուններու վանդակ»։— Յայտնութեան ԺԸ. 2։

Այս անօրէն դրութիւնները, իրենց նախատիպին պէս, Տէրոջը անունովը չքեղ ցոյցեր կ'ընեն ժողովուրդին առջեւ՝ որպէսզի զանոնք մոլորեցնեն։ Բայց Աստուած զանոնք մերժած է ինչպէս որ մերժեց Սաւուղը։

Սաւուղին յաջորդեց Դաւիթ։ Դաւիթ՝ սիրեցեալ կը նշանակէ, եւ նախապատկերեց ամէն անոնք՝ որ Տէրը կը սիրեն ու Անոր հաւատարիմ են։ Սատանան ամէն կարելի միջոցներով ջանաց Դաւիթը սպաննել, որովհետեւ նա Աստուծոյ հաւատարիմ էր։ Դաւիթ կատարեալ չէր, եւ սակայն գրուած է թէ Աստուած զայն «իմ սրտիս համեմատ մարդ մը» (Գործք ԺԳ. 22) կոչեց։ Այսպէս՝ Դաւիթին առ Աստուած

ցոյց տուած հաւատարմութեանը համար էր։ Ոեւէ առեն, երբ նա տկարութեան պատճառաւ սխալ մը կը գործէր, նա չուտով Աստուծոյ կը խոստովանէր եւ Անկէ թողութիւն կը խնդրէր. եւ ամէն պարագաներու տակ նա հաւատարմարար Տէրը ներկայացուց։ Նա ճշմարիտ Քրիստոնեաները նախապատկերացուց, որոնք հաւատքի բարի պատերազմը կը մղեն եւ կը մերժեն ոեւէ կերպով համաձայնիլ Սատանային եւ կամ անոր կազմակերպութեան ոեւէ մասին հետ։ Դաւիթէն վերջ եկաւ Սողոմոնի խաղաղարար եւ փառաւոր տիրապետութիւնը, որ նախապատկերեց Քաղաղութեան մեծ Իշխանին՝ փառաւորուած Քրիստոսի, խաղաղարար եւ փառաւոր տիրապետութիւնը։

Աստուծոյ՝ երկար ժամանակ Իսրայէլի հետ յարաբերելուն պատճառներէն մէկն ալ այն էր՝ որպէսզի անոնք Իր վկաներն ըլլան։ Իսրայէլացիք յաճախ անհաւատարիմ գտնուեցան Տէրոջը ու Անկէ հեռացան. եւ շատ անգամներ անոնք Անոր աղաղակեցին ու Անիկա լսեց անոնց աղաղակը եւ ազատեց զանոնք իրենց թշնամիին ձեռքէն։ Այս փորձառութիւնները կը պատկերացնեն թէ՝ ինչպէս Տէրը Իր բարեսրտութեամբը, որուշեալ ժամանակին պիտի ազատագրէ հանուր մարդկութիւնը՝ երբոր անոնք Իր անունը պիտի կանչեն ու Իրեն ծառայեն։

Աստուծոյ կազմակերպութեան անունն է՝ Սիօն։ Այդ կազմակերպութեան ոեւէ մէկ մասը պատշաճօրէն կրնայ Սիօն կոչուիլ։ Երբ Իսրայէլացիք հաշտ էին Աստուծոյ հետ, ու երբ անոնք Աստուծոյ ժողովուրդն էին, ազգովին Աստուծոյ կազմակերպութեան մէկ մասն էին, ուստի Սիօն կոչուեցան։ Երբ Իսրայէլացիք Բաբելոն գերի տարուեցան ու երբ անոնցմէ խնդրուեցաւ Սիօնի երգ մը երգել, անոնք արտասուեցին երբ Սիօնը յիշեցին, մտաբերելով իրենց երանաւէտ վիճակը՝ երբ Աստուծոյ հնազանդ

էին եւ Անոր կազմակերպութեանը մէկ մասը կը կազմէին.— Սաղմոսաց ճԼէ. 1–3։

Որպէս աղէտ կազմակերպուած եւ Աստուծոյ հետ ուխտ ըրած Իսրայէլի ժողովուրդը՝ նախատիպն էր ճշմարիտ Սիօնի, զոր Աստուած ընտրած է որպէս Իր բնակավայրը եւ ուրկէ Նա կը փայլի (Սաղմ. ճԼԲ. 13, Ծ. 2)։ Անշուշտ Թշնամի Սատանան չարունակ հակառակած է Սիօնի, Նա ժամանակէ ժամանակ ապականեց Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը, համոզելով զանոնք որ դէւեր պաշտեն ու ճշմարիտ Աստուծմէ հեռանան։ Աստուծոյ հետ ուխտ ըրած ըլլալով՝ կուռքեր պաշտելով այդ ուխտը դրժելը, չարերուն հետ ապօրինի յարաբերութիւն կազմել կը նշանակէր։ Տէրը ասիկա պախարակեց որպէս պոռնկութիւն ուրիշ չաստուածներու հետ, եւ ասոր համար պատժեց զանոնք։ Բայց երբ Իսրայէլ ապաշխարեց ու դարձի եկաւ, եւ թողութիւն խնդրեց, Տէրը զանոնք Իր չնորհին մէջ վերահաստատեց (Երեմ. Գ. 1–12)։ Աստուած գիտէր թէ Սատանան էր որ զանոնք Իրմէ հեռացուցած էր, ուստի անոնց նկատմամբ Նա գթառատ կը գտնուէր։ Ամէն անգամ որ Իսրայէլացիք Սատանայէն խաբուելէ ու Թշնամիներուն ծառները ճնշումին ենթարկուելէ յետոյ Տէրոջը կ'աղաղակէին, Նա կը լսէր անոնց աղաղակը եւ կ'ազատէր զանոնք իրենց Թշնամիներուն ձեռքէն.— Տես Երեմեայ Զ. եւ Է. Գլուխները։

Թէեւ Իսրայէլացիներուն մեծ մասը անհաւատարիմ գտնուեցաւ Տէրոջը հանդէպ, բայց անոնց եպիստոսէն աղաւաղուած օրէն մինչեւ Քրիստոս Փիսուսի գալուստը, չէ եղած ժամանակ մը որ Տէրը երկրի վրայ առանց ոեւէ հաւատարիմ վկայի ըլլայ։ Այդ այլաբանական ժողովուրդէն ոմանք Տէրոջը հաւատարիմ մնացին մինչեւ այն Հզօրին գալուստը՝ որուն նախատիպն էր Մովսէս։

ԱՄԲԱՐՏԱԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՍՏՈՒԱԾ

Գլուխ Ը.

ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ չարուեստական նպատակը եղած է՝ նախատել Եհովան։ Աստուած թոյլատրած է անոր՝ մեայն որոշ չափով մը յառաջանալ եւ ոչ աւելի։ Նա իր յարմար նկատած ատեն յանդիմանած է Սատանան, ոչ թէ այդ չար էակին՝ հապա ժողովուրդին օգտին համար, որպէսզի անոնց ամէնն ալ չմոռնան թէ՝ ամենակարող, երկնի եւ երկրի Արարիչ մը գոյութիւն ունի։

Ժամանակ առ ժամանակ՝ Սատանան աշխարհական իշխանութիւններ կազմակերպած է, եւ ատոնց աչքառու յատկանիշները ցոյց կուտան թէ՝ Աստուծոյ հակառակելու համար նա ի՛նչ տեսակ կազմակերպութիւններ առաջ կը բերէ։ Եգիպտոս հարստութեան եւ զինուորականութեան մէջ գերազանց էր։ Անոր իշխանները երբեմն ծայր աստիճան զոռոզ էին։ Աստուած խստիւ յանդիմանեց անոր զոռոզ վերաբերումը, ինչպէս որ նախընթաց էջերու վրայ ցոյց տրուած ենք։ Ասորեստան՝ որ ուրիշ մեծ ազգ մը եւ քաղաքական հզօր իշխանութիւն մըն էր, չաստուածները կը պաշտէր ու Եհովան կը նախատէր։ Մեծ Բաբելոնը, ինչպէս որ Ս. Գիրքը որոշ կերպով ցոյց կուտայ, մասնաւորապէս կը փառաւորէ Սատանային կազմակերպութեան կրօնական տարրերը։ Նկատողութեան արժանի է թէ այս բոլոր աշխարհական պետութիւններուն մէջ ալ՝ իշխող ուժերը երեք տարրերէ կը բաղկանային. այսինքն՝ առեւտրական, քաղաքական եւ եկեղեցական։ Այդ աշխարհական պետութեանց իւրաքանչիւրին մէջ՝ կա՛մ առեւտրական, կա՛մ քաղաքական, եւ կա՛մ եկեղեցական տարրը մասնաւորապէս կը տիրէր. եւ ատոնց ամէնքն ալ ե-

հովայի կը հակառակէին։ Եգիպտականին մէջ՝ առեւտրականը մեծագոյն տեղը կը գրաւէր. Ասորեստանականին մէջ՝ քաղաքական զօրութիւնը կը դերասանցէր. իսկ Բաբելոնականին մէջ՝ եկեղեցական տարրն էր առաջնակարգ դիրք գրաւողը։

Դանիէլ՝ Աստուծոյ մարգարէն, այս աշխարհկալ պետութիւնները վայրի գազաններու կը նմանցընէ. Յայտնութեան գրքին մէջ ալ նոյնանման խորհրդապատկեր մը գործածուած է անոնց համար։ Աշխարհակալ պետութեանց համար «գազան»է աւելի պատշաճ խորհրդապատկեր մը չէ կարելի գտնել, ինչու որ անոնց իւրաքանչիւրին պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ գազանաբարոյ, անգութ եւ ճնշող եղած են. եւ իւրաքանչիւրը Սատանային կողմանէ գործածուած է նախատելու համար Եհովա Աստուածը։ Անշուշտ այս բոլոր աշխարհային պետութիւնները տեսանելի իշխաններ ունեցած են, բայց անոնց բուն իշխանը կամ աստուածը անտեսանելի Սատանան է։ Երկրիս վրայ մէկ ազգ կայ որ պատշաճօրէն չէ կարելի այս գազանաբարոյ կառավարութեանց կարգը դասել. ատիկա է՝ Իսրայէլի ազգը։ Աստուած՝ այդ ազգը ժողովուրդին օգտին համար կազմակերպեց, ցոյց տալու թէ երկրիս բոլոր ժողովուրդներուն համար որդեգրած Իր ծրագիրը ի՛նչպէս յառաջ պիտի տանէր։ Իսրայէլ թերացաւ՝ Աստուծոյ հանդէպ ցոյց տուած իր անհաւատարմութեանը պատճառաւ, որմէ վերջ Սատանան եղաւ հանուր աշխարհի աստուածը։ Այս բոլոր աշխարհային պետութիւնները կամ կառավարութիւնները չարին ձեռքը գործիք դարձած են եւ ամէնը մէյ մէկ կերպով արգելք հանդիսացած են Աստուծոյ փրկութեան ծրագրին յառաջացմանը։

Երբեմն պարագաներն այն աստիճանին հասած կը թուին ըլլալ՝ երբ թէ չարին զօրութիւնները լիովին չփոթութեան մատնած եւ յաղթահարած ըլլան

արդարութեան Աստուածը: Բայց, ոչ: Ամենակարողը թոյլ տուած է որ Սատանան ու անոր հրեշտակները իրենց անօրէն ընթացքը հետապնդեն մինչեւ այն աստեն՝ որ Աստուած յարմար առիթը հասած համարելով ցնծագին զգայ միջամտելու եւ Իր զօրութիւնը արտայայտելու, որ չըլլայ թէ ժողովուրդը բոլորովին մոռնայ Իր անունը: Այս բոլոր աշխարհային կառավարութեանց մէջ ալ՝ վերոյիշեալ առեւտրական, քաղաքական եւ եկեղեցական երեք տարրերն ալ աչքառու կերպով երեւցած են: Վերջին ժամանակներուս, այս երեք տարրերը, Սատանային հովանաւորութեանը տակ միանալով, կազմած են մինչեւ հիմա նմանը չտեսնուած ամենէն նենգաւոր եւ անօրէն աշխարհավար զօրութիւնը: Ասոնք՝ Անուանական Քրիստոնէութեան տիտղոսին տակ կը գործեն. եւ խաբէական ու հայհոյիչ յաւակնութեամբ մը կ'ըսեն թէ՝ իրենք են որ Քրիստոսի թագաւորութիւնը կը կազմեն երկրիս վրայ:

Կեղծաւորութիւնը ամենէն առաջ Ենովսի ժամանակ յայտնուեցաւ, երբ ժողովուրդը կեղծաւորաբար Տէրոջը անունը իրենց վրայ առին. բայց մեր այս վերջին օրերուն վերապահուած էր, աշխարհիս մէջ նմանը չտեսնուած կեղծաւորութեան ականատես ըլլալ: Այդ կեղծիքը կը տարածուի Քրիստոնէութեան անուան տակ, որու միջոցաւ Սատանան մխիթարուր ժողովուրդ մոլորեցուցած է խորհելտալու թէ՝ այդ հայհոյիչ կազմը, Աստուծոյ թագաւորութեան քաղաքական արտայայտութիւնն է երկրիս վրայ:

Եգիպտոս, Ասորեստան եւ Բաբելոն, Աստուած ասոնց իւրաքանչիւրն ալ յանդիմանեց: Ս. Գիրքը որոշ կերպով կը յայտնէ թէ՝ Քրիստոնեայ Աշխարհին՝ Սատանայի կազմակերպութեան այդ ամենէն զօրաւորին ու նենգաւորին, վիճակուած է այնպիսի աստիճ յանդիմանութիւն մը, որուն նմանը անցեալ

լոյն մէջ ոեւէ իշխանութիւն չէ ստացած. եւ անոր կատարեալ տապալումովը Սատանան պիտի կապուի, որպէսզի ազգերը ա՛լ չմոլորեցնէ։ Դարերու տեւողութեան, այլեւայլ ժամանակներ, Աստուած յանդիմանած է Սատանայի կազմակերպութիւնները. բայց ասոնք պարզապէս նախապատկերեցին այն մեծ, ահռելի եւ ջախջախիչ յանդիմանութիւնը, զոր ի մօտոյ երկրէս պիտի վերցնէ Սատանային իշխանութիւնը։

Մեր նպատակն է՝ այս գլուխին մէջ ուշադրութիւն հրաւիրել Սատանայի ներկայացուցիչներէն եւ տեսանելի իշխաններէն, Ասորեստանի հին թագաւորներէն, մէկուն յանճնապաստանութեանը եւ ամբարտաւանութեանը ու Տէրոջը անոր ըրած սոսկալի յանդիմանութեանը մասին։ Այդ դէպքը ցոյց կուտայ թէ ինչպէս աստուածային ծրագիրը հետզհետէ կը պարզուի, եւ Ս. Գրոց ուսանողին կարելի կ'ընէ աւելի լաւ կերպով գնահատել այն՝ ինչ որ նա կ'ակնկալէ թէ տեղի պիտի ունենայ Ամենակարող Աստուծոյ մեծ ու սոսկալի օրուանը մէջ, զոր մարդկութեան գլխուն վերեւ կախուած կը մնայ եւ կ'սպասնայ փրթիլ ոեւէ ատեն։ Որպէսզի կարենանք գաղափար մ'ունենալ այն գայրոյթին մասին զոր Աստուած զոռոզութեան եւ յանճնապաստանութեան դէմ արտայայտած է, հոս նկատողութեան կ'առնենք այն յանդիմանութիւնը՝ զոր Նա ցոյց տուաւ Հանդէպ Ասորեստանի Սենեքերիմ թագաւորին։

Այն ատեն Եզեկիա Իսրայէլի՝ Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդին, թագաւորն էր։ Իր իշխանութեան սկսելէն առաջ՝ Ասորեստանի թագաւորը գրաւած էր Սամարիան, եւ շատ մը Իսրայէլացիներ գերի տարած էր։ Աստուած թոյլատրեց ասիկա, որովհետեւ Իսրայէլացիք զինքը մոռցած էին եւ Սատանային ու անոր չաստուածներուն ետեւէ երթալով պոռնկացած էին։ Եզեկիա մէր հօրը Դա-

ւիթին բոլոր ըրածին պէս Տէրոջը առջեւը ուղղութիւն ըրաւ: Ասիկա բարձր տեղուանքը վերցուց, եւ արձանները կոտրտեց, եւ Աստարովթի կուռքերը կոտրեց, ու Մովսէսին չինած պղինձէ օձը կտոր կըտոր ըրաւ, (ինչու որ մինչեւ այն օրերը Իսրայէլի որդիքը անոր խունկ կը ծխէին) ու զանիկա Նէեսթան կոչեց: Անիկա Իսրայէլի Տէր Աստուծոյն ապաւինեցաւ. եւ անկէ ետքը Յուդայի բոլոր թագաւորներուն մէջ անոր նմանը չեղաւ, ոչ ալ անկէ առաջ եղողներուն մէջ. ու Տէրոջը յարեցաւ եւ անոր ետեւէն չի խոտորեցաւ, ու Տէրոջը Մովսէսին պատուիրած պատուիրանքները պահեց: Եւ Տէրը անոր հետ էր, եւ ուր որ կ'երթար, յաջողութիւն կը գտնէր: Եւ Ասորեստանի թագաւորէն ապստամբեցաւ ու անոր ծառայութիւն չըրաւ:... Ու Եզեկիա թագաւորին չորեքտասաներորդ տարին Ասորեստանի Սենեքերիմ թագաւորը Յուդայի բոլոր պարսպաւոր քաղաքներուն վրայ եկաւ, ու զանոնք առաւ».— Դ. Թագաւորաց ԺԸ. 3–7, 13:

Սենեքերիմ անունը «Լուսին-չաստուած» կը նշանակէ, եւ մեղքի խորհրդանշան մըն է: Այս թագաւորը նախ չանաց Ասորեստանի թշնամիները չախչախել, ու ապա իր ուշադրութիւնը դարձուց Սամարիայի ու վերջէն ալ Յուդայի թագաւորին՝ Եզեկիային: Սենեքերիմ յարձակեցաւ Յուդայի պարսպապատ քաղաքներուն վրայ ու զանոնք գրաւեց: Այնատեն Եզեկիա տաճարէն ու թագաւորին պալատէն առաւ արծաթն եւ ոսկին ու Սենեքերիմի տուաւ, յայտնապէս անոր բարկութիւնը հանդարտեցնելու եւ Երուսաղէմի վրայ ըրած անոր արշաւանքին առջեւը առնելու համար: Անշուշտ նա այս կէտին մէջ թերահաւատեցաւ Աստուծոյ վրայ. բայց վերջէն Տէրը ներեց անոր: Սենեքերիմ վճռեց գրաւել Երուսաղէմը. բայց յարձակումը սկսելէ առաջ՝ իր զիտաւորութիւնը բացատրող պատգամով մը՝ նա

պատգամաւորները ղրկեց Երուսաղէմի Եղեկիա թագաւորին. յայտնի է թէ աստիկա դիտմամբ ըրաւ որ Եղեկիային Աստուծոյ վրայ ունեցած հաւատքը քանդէ: Սեննեքերիմ խորհեցաւ թէ կրնայ քանդել՝ եհովային նկատմամբ Եղեկիայի ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը, եւ այդպէս վերջ դնելով անոր ապըստամբութեանը՝ զանիկա պիտի կրնար իրեն հպատակեցնել, ու Ասորեստան տէր պիտի դառնար ամբողջ Պաղեստինի:

Սեննեքերիմի պատգամաւորները երեւցան Երուսաղէմի պարիսպներուն առջեւ եւ իրենց թագաւորին մեծ զօրութեամբը պարծենցան, ու նախատեցին Ամենակարող Աստուածը: Երբ Եղեկիա լսեց Ասորեստանի թագաւորին ժպիրհ պատգամը, մեծապէս խըռովեցաւ: Նա պատռեց իր հանդերձները ու ինքզինքը քուրձով ծածկելով Տէրոջը տաճարը գնաց: Նա մարդ ղրկեց Եսայիի, Տէրոջը մարգարէին, հետեւեալ պատգամով. «Այսօր նեղութեան, կշտամբանաց ու նախատանաց օր է. քանզի տղաքը մինչեւ ծննդելու վայրկեանին հասան, բայց ծննդելու ոյժ չկայ: Կարելի է որ քու Տէր Աստուածդ Ռաբսակին բոլոր խօսքերը լսէ, որն որ իր տէրը Ասորեստանի թագաւորը ղրկեց կենդանի Աստուածը նախատելու համար, ու քու Տէր Աստուածդ ան իր լսած խօսքերուն համար յանդիմանութիւն տայ. ուրեմն դուն գտնուող մնացորդին համար աղօթք ըրէ» — Դ. Թագաւորաց ԺԹ. 3, 4:

Եսայի մարգարէ Աստուծոյ վրայ վստահութիւն ունէր: Նա՝ անայլայլօրէն Անոր կը վստահէր, եւ Տէրը ըսաւ իրեն թէ ինչ ընելու էր: Նա՝ Եղեկիա թագաւորին հետեւեալ պատգամը ղրկեց. «Ձեր տիրոջը ասանկ ըսէք, Տէրը այսպէս կ'ըսէ. մի՛ վախնար այն լսած խօսքերէդ, որոնցմով Ասորեստանի թագաւորին ծառաները զիս հայհոյեցին: Ահա ես անոր վրայ մէկ ոգի մը կը ղրկեմ, ու մէկ լուր մը լսելով

եւ երկիրը պիտի դառնայ, ու զանիկա իր երկրին մէջ սուրով պիտի կործանեմ»։— Դ. Թագ. ԺԹ.6,7։

Եղեկիա Թագաւոր, Աստուծոյ մարգարէէն ըսուցած պատգամովը զօրացած, եւ ղրկեց Սեննեքերիմի ծառաները։ Աստ վրայ Սեննեքերիմ խրոխտ նամակ մը գրեց Եղեկիա Թագաւորին եւ իր լրատուներուն հետ զայն Ցուդայի Թագաւորին ղրկեց։ Այս նամակին մէջ նա ըսաւ. «Ան քու Աստուածդ՝ որուն դուն ապաւիներ ես, թող քեզ չի խաբէ ըսելով, Երուսաղէմ Ասորեստանի Թագաւորին ձեռքը պիտի չի տրուի։ Ահա դուն լսեցիր ինչ որ Ասորեստանի Թագաւորները բոլոր երկիրներուն ըրին, ու ինչպէս զանոնք բոլորովին կործանեցին, ու հիմա դուն պիտի ազատիս։ Արդեօք իմ հայրերուս կործանած ազգերուն՝ Գոլզանին, Խառանին, Ռեսեփին ու Թելասարի մէջ եղող Եդեմի որդւոցը աստուածները զանոնք ազատեցի՞ն»։— Դ. Թագ. ԺԹ. 10–12։

Եղեկիա առաւ նամակը ու կարդաց զայն, եւ Տէրոջը տունը երթալով նամակը Տէրոջը առջեւ տարածեց։ Բոլորովին ճարահատ ըլլալով, նա ամբողջ բեռը Տէրոջը առջեւ դրաւ եւ պէտք եղած օգնութեան համար Անոր աղաղակեց։ Ամէն անոնք որ այսպէս Տէրոջը աղաղակած են՝ միշտ վարձատրուած է իրենց հաւատքը։ «Եւ Եղեկիա Տէրոջը առջեւ աղօթք ըրաւ ու ըսաւ, Ո՛վ Տէր Աստուած Իսրայէլի, որ քերովբէներուն մէջեւ կը նստիս, երկրիս ամէն թագաւորութիւններուն վրայ Աստուած մինակ դուն ես. երկինքը ու երկիրը դուն ստեղծեցիր։ Ո՛վ Տէր, ականջդ խոնարհեցուր ու լսէ, ով Տէր, աչքերդ բաց ու նայէ, եւ լսէ Սեննեքերիմին խօսքերը, որ ղրկեց կենդանի Աստուածը նախատելու համար։ Ո՛վ Տէր, իրաւցնէ Ասորեստանի Թագաւորները ազգերը ու անոնց երկիրը աւրեցին, եւ անոնց աստուածները կրակի տուին, վասնզի անոնք աստուած չէին, հապա մարդու ձեռագործ՝ փայտ ու քար էին. անոր հա-

մար զանոնք կորսնցուցին։ Եւ հիմա դուն՝ ո՛վ Տէր Աստուած մեր, ազատէ՛ մեզ անոր ձեռքէն, որպէսզի երկրիս բոլոր թագաւորութիւնները գիտնան, որ Տէր Աստուած մխայն դուն ես»։ — Դ. Թագաւորաց ԺԹ. 15–19։

Միայն Սատանան էր որ՝ Եզեկիայի ղրկուածին նման անարգական եւ անզգամ նամակ մը կրնար գրել տալ Ասորեստանի թագաւորին։ Մինչեւ այդ ատեն՝ Եհովա Աստուծոյ դէմ այդպիսի խրոխտ արտայայտութիւն եղած չէր։ Սատանան է հեղինակը բոլոր այս տեսակ ամբարտաւանութիւններուն, դոռոզութիւններուն եւ խրոխտանքներուն։ Տէր Եհովայի ժամանակը եկած էր յանդիմանելու այս դոռոզութիւնը, որպէսզի ժողովուրդը գիտնայ եւ միտք ալահէ թէ Նա է մեծ Եհովան։ Տէրը առաջնորդեց Եսային որ Սեննեքերիմի դէմ հետեւեալ կերպով մարգարէանայ։

«Դուն ո՞վ նախատեցիր ու հայհոյեցիր, ու որո՞ն վրայ ձայնդ վերցուցիր, եւ աչքերդ Իսրայէլի սուրբին դէմ վեր վերցուցիր։ Քու դեսպաններուդ ձեռքովը Տէրը նախատելով ըսիր, Իմ կառքերուս շատութիւնովը լեռներուն բարձրութիւնը՝ Լիբանանու քովերը ելայ, ու անոր բարձր եղեւիններն եւ ընտիր մայրերը կտրեցի. ու անոր վերջին բնակութիւնը անոր Կարմեղոսին անտառը պիտի մտնեմ։... Բայց ես քու բնակութիւնդ, ելլելդ ու մտնելդ, եւ ինծի ունեցած սրտմտութիւնդ գիտեմ։ Որովհետեւ ինծի ունեցած սրտմրտութիւնդ իմ ականջներուս հասաւ, ես ալ իմ կարթս քու քիթիդ՝ եւ իմ սանձս քու բերանդ պիտի դնեմ, ու քու եկած ճամբայէդ քեզ ետ պիտի դարձնեմ։... Ասոր համար Ասորեստանի թագաւորին վրայով Տէրը այսպէս կ՚ըսէ. անիկա այս քաղաքը պիտի չմտնէ, ու անոր նետ պիտի չնետէ, եւ անոր առջեւը վահանով պիտի չդայ, ու անոր դէմ պատնէշ պիտի չի կանգնէ. իր եկած ճամ-

բայէն ետ պիտի դառնայ, ու այս քաղաքը պիտի չի մտնէ, կ'ըսէ Տէրը: Եւ այս քաղաքը պիտի պաշտպանեմ, ու զանիկա ազատեմ ինծի համար ու իմ ծառայիս Դաւիթին համար»: — Դ. Թագաւորաց ԺԹ. 22, 23, 27, 28, 32–34:

Սրդ՝ Եհովա Աստուծոյ վրայ Եզեկիայի ունեցած հաւատքին, ինչպէս նաեւ Սատանային եւ անոր ներկայացուցիչներուն չհնազանդելուն համար, Տէր Աստուած անոր վստահեցուց թէ՝ այդ անդուր եւ ամբարտաւան արշաւողը չպիտի կրնայ դինքը յաղթել. եւ Եզեկիա Տէրոջը վստահեցաւ:

Այդ դիշեր՝ սուրբ քաղաքին մէջ խիստ անշշուկ իրարանցում մը տեղի ունեցած ըլլալու էր: Անոր պարիսպին առջեւ, ռազմիկներու հզօր բանակ մը տեղաւորուած էր, այնպիսի հրամանատարի մը առաջնորդութեան տակ՝ որ անկէ առաջ բնաւ չէր պարտուած: Պարիսպէն ներս՝ Իսրայէլի ծնունդները իրենց կրցած լաւագոյն միջոցներովը կը ջանային պաշտպանել իրենց կիներն ու պղտիկները. իսկ երիտասարդներն ալ պարիսպներուն վրայ կը հսկէին, զինուած ու յարձակելու պատրաստ: Վախով ու դողով քաղաքին բնակիչները կ'սպասէին թէ արդեօք ուրիշ օրուան մը արշալոյսէն առաջ ինչե՛ր տեղի պիտի ունենային: Ան՝ անորոշութեան մեծ դիշեր մըն էր: Ոմանք հաւատք ունէին Եզեկիայի եւ Աստուծոյ մարգարէին՝ Եսայիի, վրայ, ու կը հաւատային թէ Տէրը պիտի լսէր իրենց աղօթքը եւ մարգարէներուն միջոցաւ պիտի խօսէր ժողովուրդին, ու զանոնք պիտի պաշտպաներ. իսկ ուրիշ շատեր ալ հաւանօրէն բնաւ հաւատք չունէին:

Տէր Աստուած՝ դիշերուան վարագոյրը կամ խաւարի պատանքը քաշեց սուրբ քաղաքին պարիսպին բոլորտիքը: Այդ դիշեր՝ ոչ ոք կը յանդգնէր քաղաքին պարիսպէն դուրս երթալ: Առաւօտուն՝ երբ արեւելեան հորիզոնին վրայ կ'սկսէին ցոլցլալ լոյսի

առաջին դորշ նշոյլները, պարիսպներուն եւ աշտանակներուն վրայ գտնուող պահակները աչքերնին լայն բացած, կ'ակնկալէին որ Թշնամին պատերազմական կարգով քաղաքին վրայ արշաւէ։ Բայց մեծ ապշութեամբ ու զարմանքով տեսան թէ՝ Թշնամիին բանակին մէջ ոչ ոք կը շարժեր։ Հոն կարծես թէ կեանք չկար։ Երբ օրը լաւ մը լուսցաւ, պահապանները աւուդեցին թէ ինչ տեղի ունեցած էր։ Մինչդեռ Իսրայէլացիք չունէին բանած Թշնամիին յարձակմանը կ'սպասէին, Տէրը Թշնամիին դէմ երկընցուցած էր Իր աջ ձեռքը, եւ ահա գետնին վրայ փռուած էին Սեննեքերիմի ամենաքաջ մարտիկներուն 185,000 անկենդան մարմինները։

Այդ նշանակելի դիշերուան մէջ պատահածը՝ Տէրը Ս. Գրոց մէջ հետեւեալ կերպով կ'արձանագրէ համառօտաբար. «Ու եղաւ որ այն դիշերը Տէրոջը հրեշտակը ելաւ, եւ Ասորեստանի բանակին մէջ հարիւր ութսունըհինգ հազար մարդ զարկաւ. ու երբոր առաւօտուն կանուխ ելան, ահա անոնց ամէնը մեռած մարմիններ էին։ Եւ Ասորեստանի Սեննեքերիմ թագաւորը չուեց գնաց, ու դարձաւ Նինուէի մէջ նստաւ։ Ու երբոր անիկա իր աստուածոյն՝ Նեսրաքին տանը մէջ երկրպագութիւն կ'ընէր, անոր որդիքը՝ Ադրամելէք ու Սարասար զանիկա սուրով զարկին, ու Արարատի երկիրը (Հայաստան) փախան. եւ անոր տեղը անոր որդին՝ Ասորդան թագաւոր եղաւ»։— Դ. Թագաւորաց ԺԹ. 35–37։

Ահա՛ այսպէս Տէրը Իր զայրոյթը արտայայտեց այդ մեծ ամբարտաւանութեան եւ գոռոզութեան դէմ, ու ժողովուրդին հաւատալու ուրիշ պատճառ մը տուաւ՝ թէ Եհովան է Աստուած եւ թէ Անկէ զատ ուրիշ Աստուած չկայ։

Ամենակարող Աստուածը՝ երկար դարեր գրովանօք առաջնորդեց Իսրայէլի որդիքը։ Իսկ Թշնամի Սատանան ալ՝ չարունակ չանաց անոնց արգելք հան-

դիտանալ ու Աստուածմէ հեռացնել զանոնք: Եղան ժամանակներ՝ երբ Իսրայէլ Սատանային եռեւէն գնաց ու Սատանայական կրօնքի եւ անոր ներկայացուցիչներուն առջեւ խոնարհեցաւ: Այս պարագաներուն՝ Տէրը անոնցմէ հեռացուց Իր չնորհքը ու թոյլ տուաւ որ իրենց թշնամիներէն պարտուին: Բայց երբ անոնք մեծ նեղութեան մէջ ըլլալով կ'ապաշխարէին եւ Տէր Աստուծոյ կ'աղաղակէին օգնութեան համար, Նա անոնց նկատմամբ ողորմութիւն եւ գթութիւն ցոյց կուտար ու զանոնք Իրեն կը վերադարձնէր: Շատ անգամ՝ Տէրը Իր սուրբ մարգարէները ղրկեց զանոնք զգուշացնելու այն աղէտէն՝ որուն պիտի ենթարկուէին Սատանային ու անոր ներկայացուցիչներուն հետեւելնուն համար: Այս զգուշացումներն ի դերեւ հանելու, ժողովուրդը խաբելու եւ Աստուծոյ հակառակելու համար, Սատանան կեղծ մարգարէներ կը ղրկէր՝ որոնք կեղծաւորաբար եւ Տէրոջը անունովը ժողովուրդին կը ներկայանային. կ'ըսէին թէ իրենք Եհովա Աստուածը կը ներկայացնեն, եւ սուտ մարգարէութիւններ կ'ընէին ժողովուրդին (Երեմ. Իէ. 14): Ահա՛ այսպէս երեսուն կը բերուի Սատանային քաղաքականութիւնը, որ դիւրաւ կը նանք տեսնել թէ մինչեւ հիմա ալ կը շարունակուի, այն տեսակէտով որ՝ ներկայիս ալ անոր ներկայացուցիչները կը յաւակնին Եհովան ներկայացնել, թէեւ կրկին ու կրկին կը մերժեն Տէր Աստուծոյ հրնազանդիլ: Իսրայէլի առաջնորդներուն սոսկալի անօրէնութեանը համար՝ Աստուած վճռեց այդ աղգէն վերցնել Իր պաշտպանութիւնը: Բայց սակայն ընդէ առաջ Նա Իր Երեմիա մարգարէն ղրկեց՝ մօտալուտ աղէտէն զանոնք զգուշացնելու համար, որ թերեւս ապաշխարեն ու Իրեն դառնան: Միեւնոյն ատեն, թշնամի Սատանան ալ կեղծ մարգարէներ ղրկեց ժողովուրդին մէջ, որոնք Երեմիայի հակառակ մարգարէացան:

Ճետոյ՝ որպէս զի Իր զօրութիւնը ցոյց տրուի եւ ժողովուրդը յիշէ ու մի՛շտ դիտնայ թէ Ինք է միակ ճշմարիտ ու կենդանի Աստուածը, այդ անօրէն մարգարէին նկատմամբ Տէր Աստուած Իր տհաճութիւնը դարձեալ արտայայտեց հետեւեալ բառերով. «Ու Երեմիա մարգարէն Անանիա մարգարէին ըսաւ, հիմա լսէ՛ ո՛վ Անանիա, Տէրը քեզ ղրկած չէ, ու դուն այս ժողովուրդը ստութեան յուսացուցիր: Անոր համար Տէրը այսպէս կ՚ըսէ. ահա ես քեզ երկրի երեսէն պիտի վռնտեմ, դուն այս տարի պիտի մեռնիս, վասնզի Տէրոջը դէմ ապստամբութիւն խօսեցար: Եւ Անանիա մարգարէն ան տարուան եօթներորդ ամսուան մէջ մեռաւ» — Երեմիա ԻԸ. 15–17:

Բայց Սատանան չարունակեց Տէրոջը անունովը սուտ մարգարէներ ղրկել ժողովուրդը մոլորեցնելու համար: Այսպէս է նաեւ ներկայիս: Շատ մը քարոզիչներ՝ որոնք կ՚ըսեն թէ Տէրոջը անունովը կը քարոզեն, կը ջանան ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահել թէ՛ ճշմարիտ Աստուծոյ՝ եւ թէ մարդոց փրկութեան համար Անոր ունեցած մեծ ծրագրին նկատմամբ:

Սեղեկիա Իսրայէլի վերջին թագաւորն էր: Նա Տէրոջը առջեւ շատ մը չարութիւններ ըրաւ: Սատանան զայն գործածեց՝ Եհովա Աստուծոյ անունը նախատելու համար: Նա Տէրոջը առջեւ անհնազանդ, դառդ եւ ամբարտաւան գտնուեցաւ: Այնատեն, Տէր Աստուած թէ՛ ժողովուրդին բարիքին համար եւ թէ անոնց յիշեցնելու թէ Ինքն է անոնց ճշմարիտ բարեկամը ու բարերարը, Սեղեկիայի դէմ այս վճիռը արձակեց. «Անոր համար Տէր Եհովան այսպէս կ՚ըսէ, որովհետեւ դուք ձեր անօրէնութիւնը յիշեցուցիք, երբոր ձեր յանցանքները յայտնուեցան, ու բոլոր գործերնուդ մէջ ձեր մեղքերը երեւցան, զանոնք յիշեցնելնուդ համար ձեռքով պիտի բռնուիք: Եւ դուն՝ ո՛վ պիղծ ու ամբարիշտ իշխան Իսրայէլի, որ

քու օրդ հասեր է, քու անօրէնութեանդ ժամանակին վախճանը, Տէր Եհովան այսպէս կ'ըսէ. խոյրը վերցուր ու թագը հանէ, ասիկա այսպէս չըլլար. ցածը բարձրացուր ու բարձրը ցածցուր: Զանիկա տակնուվրայ, տակնուվրայ, տակնուվրայ պիտի ընեմ. ու ալ պիտի չըլլայ, մինչեւ որ գայ անիկա՝ որուն իրաւունքն է, ու անոր պիտի տամ»— Եզեկիա ԻԱ. 24—27:

Քրիստոսէ առաջ 606-ին էր որ այդ վճիռը գործադրուեցաւ եւ Իսրայէլի ժողովուրդը Բաբելոնի գերի տարուեցաւ. ուր եօթանասուն տարի այդ ազգին ծառայեց: Թէեւ վերջէն՝ Իսրայէլէն մնացորդ մը Երուսաղէմ վերադարձաւ, բայց անոնք այլեւս թագաւոր չունեցան: Վերոյիշեալ մարգարէութեամբ Աստուած դարձեալ յիշեց Անո՛ր գալուստը՝ որուն իրաւունքն է ժողովուրդներուն իշխանն ըլլալ, եւ որ Աստուծոյ որոշած ատենին՝ անպատճառ երկրիս ազգերը պիտի օրհնէ ու աղատէ որպէս Եհովային կողմէ սահմանուած Ազատարարը:

Սատանան գիտէր որ շատ մը Հրէաներու համար կրօնքը՝ իրենց ամենանուիրական բանն էր: Ուրեմն նա գիտէր թէ զանոնք խաբելու համար՝ անոնց մէջ պէտք էր ղրկել այնպիսի մարդիկ որոնք կը յաւակնէին թէ զԱստուած կը ներկայացնեն: Երբ Ս. Գրքով ցոյց տանք թէ՝ Սատանան այդ բանը նենգութեամբ ի գործ դրաւ Հրէական Դարու տեւողութեան, արդեօք աւելի զօրաւոր պատճառ մը չունի՞նք ակնկալելու որ Քրիստոնէական Դարու տեւողութեանն ալ ճիշտ այդ տեսակ նենգաւոր ծրագիր մը ի գործ դրուի երկրիս ժողովուրդներուն նկատմամբ— Սատանային կողմէ անոնց մէջ ղրկուելով այնպիսի մարդիկ՝ որոնք կը յայտարարեն թէ Տէրը կը ներկայացնեն ու Անոր անունով կը քարոզեն, եւ որոնք սակայն Բանսարկուին ներկայացուցիչներն են բա-

ցարձակապէս։ Ճետագայ փաստերը ցոյց կուտան թէ ահա այդ է պարզ իրողութիւնը։ Ինչպէս որ Հրէից կործանման ժամանակ՝ Տէրը անոնց խոստացաւ Ա-զատարար մը ղրկել, մինչեւնոյն խոստումը կը կըրկնուի նաեւ Քրիստոնեաներուն ու ամէն անոնց համար ալ՝ որոնք ի վերջոյ Տիրոջը պիտի դառնան։

* * *

Տիրոջը օրէնքը կատարեալ է—
հոգին կը նորոգէ,
Տիրոջը վկայութիւնը ճշմարիտ է—
Տգէտը խմաստուն կ'ընէ.
Տիրոջը կանոնները շիտակ են—
սիրտը կ'ուրախացնեն,
Տիրոջը պատուիրանքները պայծառ են—
աչքերուն լոյս կուտան.
Տիրոջը վախը սուրբ է—
յաւիտեան կը մնայ,
Տիրոջը դատաստանները ճշմարիտ
ու բոլորովին արդար են.
Ճանկալի են անոնք ոսկիէն—
ու շատ փորձուած ոսկիէն,
Մեղրէն անուշ են—ու խորխոխէ կաթած մեղրէն։
Նաեւ քու ծառադ անոնցմով կը խրատուի—
ու զանոնք պահելուն վարձքը շատ է։
Ո՞վ կրնայ միտք առնել իր յանձանքները,
ծածուկ մեղքերէն զիս մաքրէ,
Ամբարտաւան մեղքերէն ալ պահէ քու ծառադ—
թող անոնք ինծի չի տիրեն.
Ան ատենը անմեղ կ'ըլլամ—
ու կը մաքրուիմ մեծ անօրէնութենէ։
Բերնիս խօսքերը ու սրտիս խորհուրդը—
քու առջեւդ ընդունելի ըլլան,
Ո՛վ Տէ՛ր, իմ վէմս ու իմ փրկիչս։

Սաղմոսաց ԺԹ. 7—14։

ԱՋԱՏԱՐԱՐԸ

Գլուխ Թ.

ՊՕՂՈՍ առաքեալ՝ մէկն էր Աստուծոյ ներշնչեալ այն վկաներէն, որոնք գրեցին Տիրոջը Յիսուսին մէկ մասը: Նեմի եղերերդութենէն 4000 տարիէն աւելի վերջ էր որ Պօղոս առաքեալ գրեց իր թուղթերը: Այդ ամբողջ շրջանին տեւողութեանը՝ որպէս բռնակալին գերիները՝ ժողովուրդները մարմնաւոր ցաւով, մտային անձկութեամբ, վիշտով ու հիւանդութեամբ տառապած ու մեռած են, եւ դեռ կը տառապին ու կը մեռնին: Ատոնց գիտակից էր առաքեալը, քանզի ինքն ալ շատ մը տառապանքներ քաշած էր. ուստի գրեց՝ «Քանզի գիտենք որ ամէն արեղծուածները մինչեւ հիմա մէկտեղ կը հառաչեն ու ծնանելու ցաւ կը քաշեն» (Հռոմ. Ը. 22): Միեւնոյն ատեն, ետայի մարգարէին խօսքերը մէջ բերելով, ըսաւ. «Սիոնէն պիտի գայ Ազատարարը» — Հռոմայեցիս ԺԱ. 26:

Սիոնը Աստուծոյ կազմակերպութեան համար տրուած անունն է: Որոշ կերպով գրուած է թէ Աստուծոյ կազմակերպութենէն՝ Սիոնէն, պիտի գայ մարդկութեան Ազատարարը: Եթէ մարդիկ իրապէս կը հաւատան թէ Եհովա Աստուած գոյութիւն ունի, թէ՝ Նա է Ամենակարող Աստուածը, Բարձրեալը, երկինքի ու երկրի Արարիչը. թէ՝ Նա ամենաողջ է եւ սիրոյ մարմնացումը. եւ թէ՝ Նա մարդկութեան ազատագրութիւն խոստացած է: Ուրեմն մարդիկ իրենց ազատագրութեան համար ինչո՞ւ տարբեր աղբիւրներու դիմեն: Ճայտնի է թէ՝ թշնամի Սատանան չահախնդիր նպատակաւ խաբած է մարդկութիւնը, եւ անիրաւաբար ոգի ի բռին հակառակած է մարդոց հանգստութեան համար թափուած բոլոր ջան-

քերուն։ Ամէն լրջախոհ անհատ պարտի ըմբռնել թէ՝ մի միայն Ամենակարող Աստուածն է որ Իր կազմակերպութեան միջոցաւ, կրնայ մարդկութիւնը իր թշնամիներէն ազատել։

Բարեշրջականները կ'ուսուցանեն թէ մարդս իր բարձրացումը բուն իսկ իր անհատական ջանքերովը պիտի կրնայ դլուխ հանել, ուրեմն Փրկիչի կամ Աղատարարի պէտքը չ'ունի։ Այսպիսի ուսուցում մը ոչ միայն անտրամաբանական է, հապա նաեւ խիստ որոշ է թէ՝ աստր հեղինակը Սատանան է. նա՝ այդ տեսութիւնը հրապարակ հանած է բուն այն նպատակաւ որ՝ կարենայ խաբել ժողովուրդը ու զանոնք հեռացնել Աստուծմէ, եւ մարդուն ազատագրութեանը համար Անոր պատրաստած ծրագրէն։ Ամէն խոհեմ անհատ թէ՛ փորձառութեամբ եւ թէ քննութեամբ գիտէ որ թէ՛ ինք եւ թէ բոլոր մարդիկ անկատար են։ Ոչ միայն այդ, հապա ամէն ոք պէտք է ընդունի թէ ինք մեղաւոր է։ Մարդը ի՞նչպէս կրնայ ազատիլ այս անկատարութենէն։ Աստուած կը պատասխանէ. «Հիմա եկէ՛ք վիճաբանինք (որամաբանենք), կ'ըսէ Տէրը. թէ որ ձեր մեղքերը կրկնակի կարմիրի պէս են, ձիւնի պէս պիտի ճերմկնան. եւ թէ որ որդան կարմիրի նման են, սպրի պէս ճերմակ պիտի ըլլան»— Եսայեայ Ա. 18։

Այն իրողութիւնը թէ Աստուած մարդէն կը խնդրէ որ Իրեն հետ որամաբանէ, ցոյց կուտայ թէ Նա կամայականօրէն պիտի չ'ազատէ մարդը կամ օրհնութիւններ տայ առանց անոր հաճութեանը։ Եթէ մարդուն ճակատագիրը վճռուած ըլլար, առանց նրկատի առնելու թէ նա պիտի ընդունի թէ մէրժէ իրեն համար եղած նախապատրաստութիւնը, այն աստեն Տէրոջը հետ որամաբանելու պէտքը պիտի չունենար անիկա։ Այս իրողութիւնը յայտնապէս կը պապանձեցնէ ամէն արարածի նախասահմանուած ըլլալու վարդապետութիւնը։

Դարձեալ, այն իրողութիւնը թէ Աստուած կը հրաւիրէ մարդը տրամաբանել իր փրկութեան հարցին շուրջ, վճռական փաստ է թէ Աստուծոյ մարդուն համար պատրաստած փրկութեան ծրագիրը տրամաբանական է, եւ ոչ թէ յիմարական։ Շատեր՝ Աստուածային խարուսած ըլլալով կ'ըսեն. «Հոգ չէ թէ մարդ ինչ բանի կը հաւատայ, հերիք է որ նա անկեղծ ըլլայ իր հաւատքին մէջ, ատիկա կը բաւէ։ Մէկու մը հաւատացածը այնքան լաւ է որքան ուրիշի մը»։ Մարդուն մէկը կ'ըսէ. «Իմ ծնողքս բարի Պապականներ էին, եւ անոնց կրօնքը ինծի կը բաւէ»։ Ուրիշ մը կ'ըսէ. «Իմ մայրս Լուսաւորչական էր, անոր կրօնքը ինծի ալ կը բաւէ»։ Այդ Պապական եւ Լուսաւորչական երկու անհատներուն ծնողներն ալ կրնային հաւատարապէս անկեղծ եղած ըլլալ. բայց բացարձակապէս որոշ է թէ երկուքն ալ չէին կրնար ուղիղ եղած ըլլալ, ինչու որ անոնց փրկութեան տեսակէտներն իրարմէ խիստ կը տարբերին։ Ուրեմն ինչպէ՞ս կրնանք որոշել մեր ընելիքը։ Տէրը կը պատասխանէ. 'Ելէք իմ Յօգքիս լոյտուը տրամաբանեցէք ինծի հետ, եւ ես ձեզի ցոյց պիտի տամ կենաց ճամբան'։ Յիսուս կ'աւելցնէ. «Այս է յաւիտենական կեանքը, որ ճանչնան քեզ մի միայն ճշմարիտ Աստուածդ, ու Յիսուս Քրիստոսը որ դուն ղրկեցիր»— Յովհ. ԺԷ. 3։

Տրամաբանել կը նշանակէ՝ առաջադրութենէ մը կամ հաստատ կէտէ մը սկսելով՝ եւ գործողութեան որոշ սկզբունքներուն կամ կանոններուն համաձայն ծանօթ իրողութիւնները քայլ առ քայլ նկատի առնելով՝ ճշդրիտ եզրակացութեան մը յանգիլ։

Բուն հարցը մարդուն փրկութիւնն է։ Առաջադրութիւնը սա է. Մարդը մահկանացու է, կը տառապի իր ներկայ անկատար վիճակին մէջ ու կը բաղձայ ազատագրուիլ։ Եզրակացութիւնն է հետեւեալը. Աստուծոյ ծրագիրը պատրաստած է կատարեալ ծրագիրը՝ մարդը իր բոլոր տկարութիւններէն

ազատագրելու եւ զանիկա կենաց ու երջանկութեան մէջ կատարելապէս վերահաստատելու համար: Այն իրողութիւնները որոնց միջոցաւ այս եզրակացութեան յանգած ենք՝ կը գտնուին Աստուծոյ Խօսքին, Ս. Գրոց մէջ, եւ Ս. Գիրքը ճշմարիտ է անոր համար որ անիկա Այն Անհուն եւ Յաւիտենական Էակին Խօսքն է: Այս իրողութիւններուն վրայ կը բարդուին նաեւ իւրաքանչիւր գիտակից անհատի տեսած եւ փորձառութեամբ զգացած բաները:

Սկզբունք ըսելով՝ կը հասկնանք գործունէութեան կանոն մը: Եհովայինն գլխաւոր յատկութիւններն են՝ իմաստութիւն, արդարութիւն, սէր եւ զօրութիւն, որոնք չարունակ ներդաշնակ կերպով գործելով՝ ցոյց կուտան Աստուծոյ գործունէութեան սկզբունքը:

Մարդը Աստուծոյ պատկերովն ու նմանութեամբը ստեղծուած էր, ինչու որ Աստուած զայն օժտած էր իմաստութեան, արդարութեան, սիրոյ եւ զօրութեան ստորոգելիներովը: Թէեւ մարդը ինկած է իր կատարելութենէն ու մեծապէս վատասերած, սակայն ամէն լրջախոհ անհատ գտնէ չափով մը դեռ կը պահէ Աստուծոյ պատկերը՝ ու քիչ մը արդարութիւն, քիչ մը իմաստութիւն, քիչ մը սէր եւ քիչ մըն ալ զօրութիւն ունի: Նա պէտք է որ այս ստորոգելիները ներդաշնակ կերպով գործածել սորվի: Նա չի կրնար զանոնք կատարեալ ներդաշնակութեամբ գործածել, բայց եւ այնպէս գտնէ կրնայ չափաւոր ներդաշնակութեամբ մը գործածել զանոնք:

Իւրաքանչիւր մարդ կը բաղկանայ մխիթէ մը, կամքէ մը, սիրտէ մը եւ մարմինէ մը: Մխիթը էակին այն կարողութիւնն է՝ որու միջոցաւ իրողութիւնները կ'որոնէ, ու այդ իրողութիւնները կը կշռէ ու նկատողութեան կ'առնէ, եւ եզրակացութեան մը կը յանգի:

Կամքը այն կարողութիւնն է՝ որու միջոցաւ մարդ այսինչ բանը ընելու կամ չընելու վճիռ կուտայ։ Ան՝ վճռելու, որոշելու, կարողութիւնն է. երբ միտքը նկատի առած է իրողութիւնները եւ եզրակացութեան մը հասած՝ կամքը մէջ կը մտնէ ու կը վճռէ եւ կ'որոշէ խնդիրը։

Մեր հոս գործածած սիրտ բառը չի նշանակեր այն գործարանը որ արիւնը շնչերակներուն մէջ կը հոսեցնէ. հապա այս բառը հոս այլաբանօրէն գործածուած է, եւ կ'ակնարկէ մարդուն այն կարողութեանը որ գործունէութեան կը մղէ։ Ան՝ շարժառիթի, սիրոյ եւ գորովի կամ զուրգուրանքի կեդրոնն է։ Երբ մարդու մը շարժառիթը երեւութապէս չար է՝ կ'ըսեն թէ այդ անձը գէշ սիրտ մ'ունի. եւ երբ անոր շարժառիթը երեւութապէս բարի է՝ այն ատեն կ'ըսեն թէ նա բարի սիրտ մ'ունի։

Ոչ մէկ արարած կրնայ առանց յօրինուածքի (մարմնի) ապրիլ։ Մարդը ֆիզիքական յօրինուածք մ'ունի, ու այդ յօրինուածքին մէջ գտնուած կենաց չունչը կը կենդանացնէ յօրինուածքը եւ պատճառ կ'ըլլայ բոլոր կարողութեանց գործունէութեանը։ Ըը կարդանք թէ Աստուած մարդը գետնի հողէն շինեց, եւ անոր ռնգացը կենաց չունչ փչեց, ու մարդը կենդանի հոգի մ'եղաւ (Ծննդոց Բ. 7)։ Ամէն մարդ հոգի մըն է։ Սատանայինն ու անոր գործակատարներուն խաբեպատիր ուսուցումն է որ համոզած են մարդիկ հաւատալու թէ՝ մարդ հոգի մ'ունի, եւ թէ այդ հոգին մարդուն անմահ մասը կը կազմէ։

Արարածի մը ստորոգելիները են՝ իմաստութիւն, արդարութիւն, սէր եւ զօրութիւն։ Ասոնք մտաւորական կարողութիւններ են։ Այս ստորոգելիներով մարդը Աստուծոյ նման է։ Ամէն մարդ նկարագիր մըն է։ Ոչ մէկ մարդ նկարագիր մ'ունի, ինչպէս որ նա հոգի մը չունի։ Երբ մարդ մը բարի կամ չար է, անոր համար կ'ըսուի թէ նա բարի նկարագիր մը, եւ

կամ չար նկարագիրը մըն է. ինչու որ նա կա՛մ բարի եւ կա՛մ չար մարդ մըն է: Կատարեալ նկարագիրը այն է որ այս չորս ստորոգելիները կամ յատկութիւնները կատարելապէս հաւասարակշռուած են իր մէջ: Աստուած է կատարեալ նկարագիրը: Գլխաւոր ստորոգելիները Անոր մէջ կատարեալ կերպով հաւասարակշռուած են, ու անոնք միշտ ճշդիւթ ներդաշնակութեամբ կը գործեն:

Աստուած մարդը ստեղծեց երկրիս վրայ յաւիտեան ապրելու համար: Իմաստութիւնը այնպէս սահմանեց թէ մարդը պէտք է որ փորձի ենթարկուի յաւիտենական կենաց մրցանակը ստանալէ առաջ: Փորձարկութիւնն էր թէ՝ արդեօք մարդը Աստուծոյ հնազանդ ու հաւատարիմ պիտի ըլլա՞յ: Ադամ փորձի ենթարկուեցաւ ու ինկաւ:

Արդարութիւնը պահանջեց որ Ադամ կորսնցնէ իր կեանքը, որովհետեւ նա դրժած էր Աստուծոյ օրէնքը, եւ արդարութիւնը պարտաւոր էր օրէնքին գործադրութեանը հետամուտ ըլլալ: Մարդուն դիտումնաւոր չարագործութեանը համար կարելի չէր ներում գտնել՝ առանց արդարութեան օրէնքը դըրժելու: Եթէ արդարութիւնը առանձինն գործէր մարդը յաւիտեանս պիտի ոչնչացուէր: Սէրը, որ անչափահինդրութեան կատարեալ արտայայտութիւնն է՝ կանխապատրաստեց մարդուն փրկութիւնն ու ազատագրութիւնը: Ուստի զալիք փորձարկութեան ներքեւ բոլոր յաղթողները կամ հնազանդողները մարդկային կատարելութիւններին պիտի վերստանան եւ յաւիտենական կեանք պիտի ժառանգեն: Այսպէս կը տեսնենք թէ իմաստութիւնը, արդարութիւնը եւ սէրը միշտ կատարեալ եւ ճշդիւթ ներդաշնակութեամբ կը գործեն:

Զօրութիւնը՝ Աստուծոյ ծրագիրը իւ գործ կը դնէ: Ուրեմն Եհովային չորս ստորոգելիները շարու-

նակ ներդաշնակութեամբ եւ կատարեալ հաւատարակշռութեամբ կը դործեն։

Պէտք է ընդունիլ թէ Ամենադէտ Արարիչը սկիզբէն ծրագիրը մ'ունէր։ Սատանան՝ չհաւխնդիր պատճառներով մարդը Աստուծոյ օրէնքը դրժելու մղած ըլլալով՝ բնականաբար պիտի հակառակի Տիրոջը ծրագրին դործադրութեան մէն մի քայլին՝ որ մարդուն փրկութեանն ու ազատագրութեանը կ'առաջնորդէ։ Դարձեալ, պարտինք հետեւցնել թէ՝ մարդուն ազատագրութեան համար թելադրուած ամէն ծրագիր որ Աստուծոյ ծրագրին հակառակ է, Սատանայէն է· զոր նա յառաջ կը բերէ բուն իսկ մարդուն մխքը Աստուծոյ ծրագրէն հեռացնելու համար։ Աստուծոյ ծրագիրը արդարութեան եւ տրամաբանութեան վրայ հիմնուած է։ Ուրիշ ոչ մէկ մարդկային ծրագիր տրամաբանական է։ Ուրեմն դիւրաւ կը տեսնուի թէ մարդոց կողմէ թելադրուած բոլոր դարմաններն ալ անզօր, անտրամաբանական եւ Սատանայական են, ու մարդոց մտքերուն մէջ ներմուծուած են պարզապէս զանոնք Աստուծոյ ծրագիրը նկատողութեան առնելէ ետ պահելու համար։

Հարկ չկայ որ մարդուն օրհնութեանը համար մէկէն աւելի ծրագիրներ ի դործ դրուին։ Բացայայտ է թէ հազարաւոր մարդակերտ ծրագիրներ դրուած են ժողովուրդին առջեւ։ Բանաւոր մէկ մը պէտք է անմիջապէս եզրակացնէ թէ սոնց եւ ոչ մէկը չիտակ է, ինչու որ անոնց ամէն մէկն ալ իրարմէ տարբեր եւ անտրամաբանական են· ու երբ անոնց բուն դրդապատճառը քննէ, պիտի տեսնէ թէ անոնք ամէնքն ալ Սատանայէն թելադրուած են։ Ասիկա մղելու է իմացականութեան տէր մէկը որ աւելի զգուշութեամբ քննէ աստուածային ծրագիրը ու հասկնայ Անոր դործելակերպը։ Ուստի Աստուած կը հրաւիրէ մարդը որ դայ ու Իրեն հետ տրամաբանէ։ Նա կ'ըսէ· եթէ դուք ընես ասիկա, հոդ չէ թէ որքան չար եղած ըլլաս, ես

քեզի ցոյց պիտի տամ ուղիղ ճամբան. ու եթէ իմ ճամբուս հետեւիս, քեզ սպիտակ բուրդի պէս պիտի ճերմկցնեմ ու երկինքէն եկած ձիւնին պէս պիտի մաքրեմ։

Արդ՝ տրամաբանութեամբ քննենք Աստուծոյ ծրագիրը՝ որ կը գտնուի Աստուածաշունչին մէջ։ Մարդս ինքզինք ապերջանիկ վիճակի մը մէջ կը գըտնէ. նա հիւանդ է, կը տառապի ու կը մեռնի։ Ի՞նչ է պատճառը։ Աստուած կը պատասխանէ. Ադամ մեղանչեց եւ արդարութեան պահանջին համաճայն մահուան դատապարտուեցաւ։ Անիկա՝ իր զաւակներէն ոեւէ մէկուն ծնանելէն առաջ էր որ այդ դատավճռին ենթարկուեցաւ։ Ուստի, Ադամին սերունդը իր ծնողքէն անկատարութիւն ժառանգած ըլլալով՝ բոլորն ալ մեղաւոր մահուան դատապարտութեան տակ էինկան։ Դատապարտուիլ կը նշանակէ՝ յանցաւոր համարուիլ (Տես Գաբամաճեանի Հայ լեզուի բառարանը)։ «Վասն զի ինչպէս որ մէկ մարդէ մը մեղքը աշխարհ մտաւ, եւ ան մեղքէն մահը, եւ այնպէս ամէն մարդոց վրայ տարածուեցաւ մահը, քանզի ամէնքը մեղանչեցին» (Հռոմ. ե. 12)։ «Ահա ես անօրինութիւնով ծնայ, ու իմ մայրս մեղքով յղացաւ զիս»— Սաղմոսաց ԾԱ. 5։

Աստուած ինչո՞ւ թոյլատրեց որ ամէնը մեղքի մէջ ծնին։ Ս. Գիրքը պատր կը պատասխանէ. «Բայց գիրքը ամէնը մեղքի տակ գոցեց, որ խոստմունքը Յիսուս Քրիստոսի հաւատքովը տրուի» (Գաղատացիս Գ. 22)։ Անշուշտ անկատար հօրմէ մը անկատար զաւակ կը ծնի։ Աստուած Իր իմաստութիւնն ու սէրը գործածելով՝ մարդուն փրկութեանը համար կանխապատրաստութիւն տեսաւ։ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. «Ուրեմն ինչպէս որ մէկուն յանցանքովը բոլոր մարդոց դատապարտութեան վճիռ եղաւ, անանկ ալ մէկուն արդարութիւնովը բոլոր մարդոց կենաց արդարութեան շնորհք եղաւ։ Վասն զի ինչպէս որ մէկ

մարդուն անհնազանդութիւնովը չատերը մեղաւոր եղան, անանկ ալ մէկուն հնազանդութիւնովը չատեր արդար պիտի ըլլան»— Հռովմայեցիս Ե. 18, 19:

Կեանքը կամ կենաց արդարացումը՝ Աստուծոյ մէկ պարգեւն է: Պարգեւ մ'ստանալու համար կարեւոր է նախ գիտակցութիւն ունենալ: Ոչ մէկ մարդ կրնայ պարգեւ մ'ընդունիլ, առանց գիտնալու թէ ատիկա իրեն կը մատուցուի: Աստուած այնպէս տնօրինած է որ իր իմացական արարածները գիտութիւն ունենան: Այս գիտութիւնը՝ Նա մարդուն կը ներկայացնէ առ նուազն երեք կերպերով. (ա) Հրահանգներով, այսինքն՝ պատուէրներով կամ գործունէութեան հեղինակաւոր կանոններով, եւ կամ, Իր Խօսքին՝ Ս. Գրոց մէջ արտայայտուած Իր կամքով: (բ) Օրինակով, այսինքն՝ վերջէն գալիք բաներու համապատասխանող նմանութեամբ կամ պատկերացումով, չուքերով եւ նախատիպերով, ինչպէս նաեւ մարդիկ որ կը գործածուին ուրիշ մարդոց դաս սորվեցնելու համար. եւ (գ) Հաճոյքի ու տառապանքի փորձառութեամբ:

Տէրը՝ դասատանդութեան այս կերպերը լայնօրէն բացած է մարդոց առջեւ. ու ներկայ Քրիստոնէական դարաշրջանի վախճանին, Աստուած Իր Խօսքին ու տեղի ունեցող անցքերուն վրայ աւելի մեծ լոյս սրտռած է, որպէս զի անոնք որ կ'ուզեն, Իր ծրագրին կատարմանը չուրջ գիտութիւն մ'ունենան (Ա. Կորընթացիս Ժ. 11): Այս պատճառով՝ ներկայիս կարելի է Ս. Գրոց մասին գիտնալ չատ մը բաներ՝ որոնք ասկէ առաջ մարդոց անըմբռնելի էին: Ուրեմն ուսանողը մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտէ Ամենակալ Աստուծոյ վեհաշուք քայլերը, երբ Նա հեռուէն իր աչաց առջեւ կը պարզէ այն մեծ ծրագիրը՝ որուն գործադրութեան ընթացքին կ'ընտրուի Նա՛ որ մարդկային ազգը պիտի ազատէ: Ան նոյնպէս հետա-

քըրքրութեամբ կը դիտէ թէ՝ Սատանան ինչպէս կը ջանայ արգելք հանդիսանալ Եհովայի ծրագրին։

Այն առաջին որոշ փաստը թէ՝ Աստուած կ՚սկսէր մարդուն մաքրագործման եւ ազատագրութեան իր ծրագիրը իդործ դնել՝ Աբրահամի տրուած խոստման մէջ կը գտնուի, երբ Տէրը ըսաւ Աբրահամի. «Քու սերունդովդ պիտի օրհնուին աշխարհի բոլոր ազգերը»։ Այս խոստումէն այն պէտք է հասկնանք թէ՝ Աստուած մտադրած է դարմանել մարդուն տկարութիւնները եւ ապա՝ եթէ հնազանդի, վերահաստատել զանիկա այն վիճակներուն՝ զորս մարդկութեան նախածնողքը կը վայելէր Եդեմի եղերերդութենէն առաջ։ Այս խոստացուած օրհնութիւնը սերունդին միջոցաւ պէտք է գայ։ Օրհնութիւնը սկսելէ առաջ՝ նախ սերունդը պէտք է զարդանայ ու յատնուի։ Պօղոս առաքեալ կը պատասխանէ այդ հարցման. «Արդ՝ խոստումնքները Աբրահամին ու անոր սերունդին եղան. չըսեր, եւ քու սերունդներուդ՝ որպէս թէ շատերու համար, հապա որպէս թէ մէկու մը համար, եւ քու սերունդիդ, որ ան Քրիստոս է»— Գաղատացիս Գ. 16, 29։

Քրիստոս՝ օծեալ կը նշանակէ. եւ օծեալ կը նշանակէ՝ մէկը որ իշխանութիւն ստացած է մասնաւոր գործեր կատարելու։ Ուրեմն ըմբռնելու ենք թէ Աստուած մէկու մը իշխանութիւն պիտի տար՝ մարդկութեան պարգեւելու համար այն օրհնութիւնները՝ զորս Ինքը խոստացեր էր։ Մեսիա ու Քրիստոս միեւնոյն նշանակութիւնը ունին։ Հրէաները երկար ատենէ ի վեր Մեսիայի գալստեանը սպասած են, եւ Անոր միջոցաւ ակնկալած են ստանալ իրենց խոստացուած օրհնութիւնները։ Աստուծոյ այլաբանական ժողովուրդը՝ իր Եդիպտոսի մէջ քաշած գերութեամբը պատկերացուց ամբողջ մարդկութեան գերութիւնը Սատանային ու անոր կազմակերպութեան տակ։ Մովսէս անօրէն Փարաւոնին ձեռքէն ազատեց ժողո-

վուրդը, եւ այս ընելով նա պատկերացուց Քրիստոսը կամ Մեսիան՝ որ հանուր մարդկութիւնը սիտի ազատէ Սատանայէն ու անոր մահաւիթ ազդեցութիւններէն: Մովսէս ըսաւ թէ ինքը մեծ Մեսիային կամ Ազատարարին նախապատկերն էր: Նա ըսաւ թէ երբ Մեսիան գայ, իշխանութիւն պիտի ունենայ Աստուծոյ անունովը խօսելու. եւ թէ՝ խոստացուած օրհնութիւնները ստանալու համար ժողովուրդը պէտք է որ Անոր հնազանդի: Մովսէս ժողովուրդին յայտնեց թէ Աստուած իրեն ըսած էր.

«Քեզի պէս մարգարէ մը պիտի հանեմ անոնց իրենց եղբայրներուն մէջէն, եւ իմ խօսքերս անոր բերանը պիտի դնեմ. ու ինչ որ անոր պատուիրեմ, անոնց պիտի գրուցէ: Եւ ով որ մտիկ չընէ իմ խօսքերս, որ անիկա իմ անունովս պիտի խօսի, ան մարդէն ես վրէժ պիտի խնդրեմ»— Բ. Օրինաց ԺԸ. 18, 19:

Յակոբ իր մահուան անկողնին մէջ մարգարէացաւ թէ՝ Ազատարարը Յուդայի տունէն պիտի գար (Ծննդոց Իթ. 10): Դաւիթ Յուդայի ցեղէն էր: Նա օծուած էր Իսրայէլի վրայ թագաւոր ըլլալու: Իր անունը սիրեցեալ կը նշանակէ: Նա նախապատկեր մըն էր այն Հզօրին որ պիտի ազատագրէր մարդկութիւնը: Դաւիթի համար գրուած է թէ Աստուծոյ սրտին համեմատ մարդ մըն էր (Գործք ԺԳ. 22, Ա. Թագաւորաց ԺԳ. 14): Դաւիթ ինչո՞ւ Աստուծոյ սրտին համեմատ մարդ մըն էր, քանի որ Ուրիայի դէմ մեծ ոճիր մը գործեց: Այդ ոճիրին համար Աստուած պատժեց զանիկա: Բայց անոր Աստուծոյ սրտին համաձայն մարդ մ'ըլլալու պատճառը այն էր որ՝ նա վայրկեան մ'իսկ չի հեռացաւ ճշմարիտ Աստուծմէ ուրիշ չաստուածներ պաշտելու համար: Սատանան ընաւ չի յաջողեցաւ Դաւիթը խաբել եւ կուռքեր պաշտել տալ: Դաւիթ միշտ հաւատարիմ էր Աստուծոյ: Նա եւ ոչ մէկ տեղն լքեց Տիրոջը դատ՝ ի հաշիւ Սատանային անարդար կազմակերպութեանը:

Այս առթիւ նկատողութեան առնելու ենք թէ՝ Դաւիթ նաեւ պատկերացուց այն դասակարգը զոր Տէրոջը գնահատութեանը պիտի արժանանայ։ Ոչ ոք երբէք Տէրոջը գնահատութեանը պիտի արժանանայ եւ Անոր թագաւորութեանը իբրեւ մի անդամը ընդունուի՝ որ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կը հեռանայ ճշմարիտ Աստուածը երկրպագելէ. եւ կամ կ՚աջակցի, խորհուրդ կուտայ ու կ՚օգնէ Սատանայի կազմակերպութեան ոեւէ մէկ մասին։ Այն որ կ՚ուզէ Տէր Աստուծոյ գնահատութեանը արժանանալ՝ պէտք է կատարելապէս հաւատարիմ ըլլայ Տէրոջը։

Սատանան իր տրամադրութեանը տակ գտնուած ամէն մէկոց գործածեց Դաւիթը ոչնչացնելու համար, բայց Աստուած արդիլեց զայն։ «Եւ Փղշտացիք Դաւիթին Իսրայէլի վրայ թագաւոր օծուիլը լսելով, բոլոր Փղշտացիք ոտք ելան որ Դաւիթը փնտռեն. երբոր Դաւիթ այս բանը լսեց, բերդը իջաւ։ Ու Փղշտացիք եկան եւ Ռափայնոց հովիտին մէջ տարածուեցան։ Ու Դաւիթ Տէրոջը ըսաւ, Փղշտացւոց դէմ ելլե՞մ, զանոնք իմ ձեռքս պիտի մատնե՞ս։ Եւ Տէրը Դաւիթին ըսաւ. ելիր. քանզի Փղշտացիները անշուշտ քու ձեռքդ պիտի մատնեմ։ Ան տեղը Դաւիթ Բաալ-փարասին գնաց. ու Դաւիթ զանոնք հոն զարկաւ, ու ըսաւ, Տէրը իմ թշնամիներս իմ ձեռքովս պատառեց, ինչպէս որ ջուրերը թումբերը կը պատառեն. անոր համար ան տեղին անունը Բաալ-փարասին ըսուեցաւ»— Բ. Թագ. Ե. 17–20։

Աստուած Դաւիթի յաղթութիւն շնորհեց Իսրայէլի թշնամի ազգերուն դէմ, նաեւ անոնց դէմ՝ որոնք իր անձնական թշնամիներն էին։ «Եւ Դաւիթ, այն օրը որ Տէրը զանիկա իր բոլոր թշնամիներուն ձեռքէն ու Սաուղին ձեռքէն ազատեց, այս երգին խօսքերը Տէրոջը խօսեցաւ, ու ըսաւ. ... Իմ նեղութեանս մէջ Տէրոջը կանչեցի, ու իմ Աստուծոյս աղաղակեցի. որ իր տաճարէն իմ ձայնս լսեց, ու իմ

աղաղակս անոր ականջներուն հասաւ։ ... Իմ զօրեղ թշնամիէս ու դիսատողներէն ազատեց զիս, վասնզի ինձմէ զօրաւոր էին։ Իմ նեղութեանս օրը իմ առջեւս առին բայց Տէրը ինծի հաստատութեան գաւազան եղաւ. եւ զիս լայնարձակ տեղ մը հանեց, ու զիս ազատեց, ինչու որ ինծի հաւնեցաւ։ Տէրը իմ արդարութեանս պէս ինծի վարձատրէն կուտայ. իմ ձեռացս մաքրութեանը համեմատ հատուցում կ'ընէ ինծի։ Վասն զի Տիրոջը ճամբաները պահեցի, ու իմ Աստուծոյս դէմ ամբարշտութիւն չըրի։ Քանզի անոր ամէն դատաստանները իմ առջեւս էին, ու անոր օրէնքներէն չդի հեռացայ։ Եւ անոր առջեւը կատարեալ եղայ, ու իմ անօրէնութենէս զգուշացայ։ Ու Տէրը ինծի հատուցում ըրաւ, իմ արդարութեանս համեմատ. իմ ձեռացս մաքրութեանը համեմատ, որ անոր աչքերուն առջին է։ Ողորմածին հետ ողորմած կ'ըլլաս, կատարեալ մարդուն հետ կատարեալ կ'ըլլաս։ Մաքուրին հետ մաքուր կ'ըլլաս, ու ծուռին հետ կը ծռիս։ Եւ վշտացած ժողովուրդը դուն կ'ազատես. ու քու աչքերդ ամբարտաւաններուն վրայ են որ զանոնք ցածցընես։ Քանզի իմ ճրագս դուն ես, ով Տէր, ու իմ խաւարս Տէրը կը լուսաւորէ։ Վասն զի քեզմով գունդի մը վրայ կը վազեմ, ու իմ Աստուածովս պարիսպէ կ'անցնիմ։ Աստուածոյ ճամբան կատարեալ է. Տիրոջը խօսքերը փորձուած են. անիկա ամէն իրեն յուսացողներուն ասպար է։ Քանզի Տիրոջմէ զատ ո՞վ է Աստուած, կամ մեր Աստուծմէն զատ ո՞վ է վէմ։ Իմ զօրաւոր բերդս Աստուած է, ու իմ ճամբաս կատարեալ կ'ընէ։ Իմ ոտքերս եղջերուի ոտքերուն պէս կ'ընէ, ու իմ բարձր տեղերուս վրայ զիս կը կայնեցընէ։ Ձեռքերս պատերազմի կը վարժեցնէ, ու իմ բազուկներս պղնձէ աղեղ կը լարեն։ Ինծի նաեւ քու փրկութեանդ ասպարը տուիր, ու քու քաղցրութիւնդ զիս մեծցուց։ Իմ քալելու ճամբաս ներքեւս լայնցու-

ցիր, ու իմ ոտքիս յօդուածները չսասանեցան»— Բ. Թագաւորաց Ի Բ. 1, 7, 18–37:

Եհովա այնպէս կարգադրեց որ գալիք Ազատարարը Դաւիթի տունէն ըլլայ, ինչպէս որ Ս. Գրոց մէջ կը կարդանք. «Տէրը երդում ըրաւ Դաւիթին ճշմարտութեամբ, ու ետ չդառնար անկէ թէ քու որովայնիդ պտուղէն քու աթոռիդ վրայ պիտի նստեցընեմ: Թէ որ քու որդիներդ պահեն իմ ուխտս ու վկայութիւններս որ անոնց պիտի սորվեցնեմ, ան ատենը անոնց որդիներն ալ քու աթոռիդ վրայ պիտի նստին յաւիտեան»— Սաղմ. ՃԼԲ. 11,12:

Տէրը չթոյլատրեց որ Դաւիթ կառուցանէ տաճարը, ինչու որ նա պատերազմի մարդ մըն էր ու արիւն թափած էր: Բայց Դաւիթ միշտ հաւատարիմ էր Աստուծոյ եւ այդ հաւատարմութեանը համար Աստուած վերջէն Դաւիթի սերունդէն մէկուն չնորհ ըրաւ, ինչպէս որ գրուած է. «Որովհետեւ Դաւիթ Տիրոջը առջեւ ուղղութիւն ըրաւ, ու իր կենաց բոլոր օրերուն մէջ բնաւ անոր պատուիրանքներէն չի խոտորեցաւ, բեռացի Ուրիայիին բանէն ի զատ»— Գ. Թագաւորաց ԺԵ. 5:

Դաւիթ իր տիրապետութեան տակ՝ զոնուող ժողովուրդը համախմբեց՝ անոնց խօսելու համար Տիրոջը տանը եւ կամ տաճարին մասին, զոր նա մտաղրած էր կառուցանել: «Եւ Դաւիթ թագաւոր ոտքի վրայ կայնեցաւ, ու ըսաւ, ով իմ եղբայրներս ու իմ ժողովուրդս, ինծի մտիկ ըրէք. իմ սրտիս մէջը ունեցայ որ Տիրոջը ուխտի տապանակին, ու մեր Աստուծոյն ոտիցը պատուանդանի համար մէկ հանգըստեան տուն մը շինեմ, ու շինելու պատրաստութիւն տեսայ. բայց Աստուած ինծի ըսաւ, դուն իմ անուանըս տուն պիտի չի շինես, քանզի դուն պատերազմի մարդ ես ու չատ արիւն թափեցիր: Եւ Իսրայէլին Տէր Աստուածը իմ հօրս բոլոր տունէն զիս ընտրեց, որ յաւիտեան Իսրայէլի վրայ թագաւոր ըլլամ.

քանզի առաջնորդը Ծուղայէն, ու Ծուղային տունէն իմ հօրս տունը ընտրեց. ու իմ հօրս որդւոցը մէջէն ինծի հաւնեցաւ, որ ղիս բոլոր Իսրայէլի վրայ թագաւոր ընէ: Եւ իմ բոլոր որդիներէս՝ (որովհետեւ Տէրը ինծի շատ որդիներ տուաւ) իմ որդիս Սողոմոնը ընտրեց, որ Իսրայէլի վրայ Տիրոջը թագաւորութեանը աթոռը նստի. ու ինծի ըսաւ, քու որդիդ Սողոմոն՝ ինքը պիտի չինէ իմ տունս ու իմ սրահներս, քանզի զանիկա ինծի որդի ընտրեցի, ու ես անոր հայր պիտի ըլլամ, եւ անոր թագաւորութիւնը յաւիտեան պիտի հաստատեմ, թէ որ այս օրուան պէս իմ հրամաններս ու դատաստաններս ի գործ դնելու մէջ յարատեւէ»— Ա. Մնացորդաց Իբ. 2—7:

Ծետոյ Դաւիթ, իբրեւ Տիրոջը օծեալը, եւ հետեւաբար իբրեւ Անոր ներկայացուցիչը, իր որդւոյն Սողոմոնին դառնալով՝ որ Իսրայէլի վրայ իշխան ընտրուած էր, ըսաւ. «Եւ դուն՝ որդեակ իմ Սողոմոն, քու Հօրդ Աստուածը ճանչցիր, ու անոր կատարեալ սրտով ու յօժար կամօք ծառայութիւն ըրէ. քանզի Տէրը ամէն սիրտերը կը քննէ, ու ամէն մտաց խորհուրդները կը ճանչնայ. թէ որ զանիկա փնտռես՝ պիտի գտնես, եւ թէ որ զանիկա թողուս՝ ան ալ քեզ յաւիտեան պիտի մերժէ»— Ա. Մնաց. Իբ 9:

Սողոմոնի իշխանութիւնը խաղաղութեամբ օժտուած էր: Նա՝ իր ժամանակակիցից ոեւէ մէկէն աւելի իմաստութիւն ու գանձեր ունէր: Ուրիշ ազգեր եկան եւ անոր յարգ ու պատիւ ընծայեցին: Բայց խորամանկ Թշնամի Սատանան անգործ չէր: Նա այս իմաստուն իշխանը խաբելու ճամբայ մը գտաւ: Բանական որոշ է թէ կին մարդը Սատանային ձեռքերուն մէջ պատրաստ գործիք մըն է: Եդեմի մէջ խորհուրդ յառաջ բերելու համար, նա եւան գործածեց: Սողոմոնի մանաւանդ տկարութեանը մասին տեղեկանալով՝ Թշնամի Սատանան զայն հրապուրիչ կիներու խումբով մը շրջապատեց: Փարաւոնի՝ Սո-

տանայի ներկայացուցչներէն մէկուն աղջիկը՝ Սողոմոնին կին եղաւ։ Ասկէ ի զատ նա 700 ուրիշ հեթանոս կիներ ալ ունէր։ Այս կիները՝ որ դիւապաշտներ էին, Սատանայի կողմէ գործածուեցան Սողոմոնի մխիթը մեծ Եհովա Աստուծմէ հեռացնելու համար։ Սողոմոն կռապաշտութեան յարելով Սատանան պաշտեց. ուստի կորնցուց իր առջեւ դրուած մեծ պատիւը։

Սողոմոն թագաւորի խոստման, եւ Աստուծոյ խոստման արժանանալու իրաւունքը անկէ առնուելու մասին գրուած է. «Եւ Սողոմոն թագաւորը փարաւոնին աղջիկէն ի զատ շատ օտարազգի կիներ, այսինքն Մուաբացի, Ամմոնացի, Եդոմացի, Սիդոնացի ու Քետացի կիներ սիրեց. այն ազգերէն որոնց համար Տէրը Իսրայէլի որդւոցը ըսած էր, անոնց քովը մի՛ մտնէք, ու անոնք ալ ձեր քովը չի մտնեն, որ ձեր սիրտերը իրենց աստուածներուն չի դարձնեն, Սողոմոն սիրով անոնց յարեցաւ։ Եւ անկա եօթը հարիւր իշխանազուն կնիկ, ու երեք հարիւր հարճ ունէր. ու անոր կնիկները անոր սիրտը խոտորցուցին։ Եւ Սողոմոնին ծերութեան ժամանակը անոր կնիկները անոր սիրտը օտար աստուածներու դարձուցին, ու անոր սիրտը իր Տէր Աստուծոյն հետ իր հօրը Դաւիթին սրտին պէս կատարեալ չէր։ Եւ Սողոմոն Սիդոնացւոց չաստուածուհւոյն՝ Աստարովթին ետեւէն, ու Ամմոնացւոց գարշելի Մելքոմին ետեւէն գնաց։ Եւ Սողոմոն Տէրոջը առջեւը չարութիւն ըրաւ, ու Տէրոջը ետեւէն իր հօրը Դաւիթին պէս կատարեալ սրտով չի գնաց։ Ան ատեն Սողոմոն Երուսաղէմին դիմացը եղող լեռանը վրայ Մուաբացւոց գարշելի Քամովսին համար բարձր տեղ մը շինեց, ու Ամմոնացւոց գարշելի Մողոքին համար ալ։ Եւ իր բոլոր օտարազգի կնիկներուն համար ալ այնպէս ըրաւ, որոնք իրենց չաստուածներուն խունկ կը ծխէին ու զոհ կը մատուցանէին։ Եւ Տէրը Սողո-

մոնին բարկացաւ, վասնզի նա իր սիրտը խոստոյցուց Իսրայէլի Տէր Աստուծմէն, ան որ երկու անգամ իրեն երեւցաւ, ու այս բանիս համար պատուիրեց որ ուրիշ չաստուածներու ետեւէ չ'երթայ. բայց անիկա Տէրոջը պատուէրը չի պահեց: Եւ Տէրը Սողոմոնին ըսաւ, որովհետեւ դուն ասիկա ըրիր, եւ իմ ուխտս ու քեզի պատուիրած կանոններս չի պահեցիր, քու թագաւորութիւնդ անշուշտ քեզմէ պիտի պատռեմ (բաժնեմ), ու զանիկա քու ծառայիդ պիտի տամ: Միայն թէ այս բանը քու օրերուդ մէջ չեմ ըներ քու հօրդ Դաւիթին (սիրոյն) համար. բայց զանիկա քու որդւոյդ ձեռքէն պիտի պատռեմ: Սակայն բոլոր թագաւորութիւնը պիտի չի պատռեմ, հապա իմ ծառայիս Դաւիթին համար, ու իմ ընտրած Երուսաղէմիս համար քու որդւոյդ մէկ ցեղ մը պիտի տամ»— Գ. Թագաւորաց ԺԱ. 1—13:

Թերեւս Սատանան խորհեցաւ թէ յաղթութիւնը տարած էր՝ Իսրայէլի այս խմաստուն թագաւորը խաբելով, որուն տրուած էր Աստուծոյ խոստումը: Բայց ոչ: Եհովա չկրնար պարտուիլ: Նա Իր ձեռքին մէջն ունէր Ցուդայի ցեղը զայն Իր նպատակին համաձայն գործածելու համար: Դաւիթի եւ անոր որդւոցը համար գրուած է. «Եւ Երուսաղէմի մէջ անոր ծնած տղոցը անունները սոսնձ են. Սամաա, Սուբաբ, Նաթան, Սողոմոն» (Բ. Թագ. Ե. 14): Ուստի անոր որդին Նաթանը եղաւ չարաւիղը՝ որու միջոցաւ եկաւ խոստացեալ սերունդը:

Հրէից մէջ՝ ամուլ կին մը նախատինքի ենթակայ մըն էր, ինչու որ Հրէաները արու զաւակի մը ծնունդը կ'ակնկալէին՝ որ իրենց ազգին թագաւորը պիտի ըլլար, եւ դուրս պիտի վռնտէր իրենց թշնամիները ու լիովին պիտի աղատէր զիրենք: Եսայի մարգարէաբար գրած էր այսպիսի թագաւորի մը ու անոր զօրութեանը մասին. «Վասնզի մեզի մանուկ մը ծնաւ, մեզի որդի մը տրուեցաւ, եւ իշխանութիւնը

անոր ուսին վրայ պիտի ըլլայ, ու անոր անունը պիտի կոչուի, Սքանչելի, Խորհրդակից, Հզօր Աստուած, Յաւիտենականութեան Հայր, Խաղաղութեան Իշխան»— Եսայեայ Թ. 6:

Գալիլիայի երկրին, Նազարէթ քաղաքին մէջ Մարիամ անուն կոյս մը կ'ապրէր: Անիկա Նաթանէլ, Դաւիթի մէկ որդւոյն, ուղղակի սերունդն էր, ուրեմն՝ Դաւիթի տունէն եւ Յուդայի ցեղէն էր: Նա Յովսէփի նշանուած էր. Յովսէփ ալ Յուդայի ցեղէն եւ Դաւիթի տունէն էր, բայց Սողոմոնի սերունդէն էր: Տէր Աստուած Իր Գաբրիէլ հրեշտակը ղրկեց այս Եբրայեցի խոնարհ կնոջը. «Ու հրեշտակը անոր գալով ըսաւ, ողջո՛յն քեզ՝ ո՛վ չնորհընկալ կոյս, Տէրը քու հետդ է, դուն կանանց մէջ օրհնեալ ես: Եւ անիկա տեսնելով՝ անոր խօսքին վրայ չփոթեցաւ, ու ինքն իրեն կը մտածէր թէ ինչպիսի բան մը պիտի ըլլայ այս ողջոյնը: Եւ հրեշտակը անոր ըսաւ, մի՛ վախնար՝ Մարիամ, ինչու որ Աստուծմէ չնորհք գտար, եւ ահա պիտի յղանաս ու որդի մը պիտի ծնանիս, եւ անոր անունը Յիսուս պիտի դնես: Անիկա մեծ պիտի ըլլայ, ու Բարձրելոյն Որդին պիտի ըսուի, եւ Տէր Աստուած պիտի տայ անոր՝ իր հօրը Դաւիթին աթոռը, ու Յակոբին տունը վրայ յաւիտեան պիտի թագաւորէ, եւ անոր թագաւորութիւնը վերջ պիտի չունենայ: Ու Մարիամ ըսաւ հրեշտակին, Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ այդ բանը, որովհետեւ ես երիկ մարդ չեմ գիտեր: Եւ հրեշտակը պատասխան տալով ըսաւ անոր. Հոգին Սուրբ պիտի գայ քեզի, ու Բարձրելոյն զօրութիւնը քու վրադ հովանի պիտի ըլլայ. ուստի ան քեզմէ ծնանելու սուրբը Աստուծոյ Որդին պիտի ըսուի»— Ղուկաս Ա. 28—35:

Սատանան որ երկնից մէջ ազատ մուտք ունէր, եւ Աստուծոյ արդար լրաբերներու շարժումները կը լրտեսէր, ի հարկէ աչալրջութեամբ պիտի դիտէր՝ որ երէկ կարելի է տեղեկութիւն մ'ստանայ «խոս-

տումի սերունդ»ին մասին։ Նա տեղեակ ըլլալու էր թէ ինչպէս այն հզօր հրեշտակը երկնից ապարանքներէն եկեր ու Գալիլիոյ կոյսին այցելեր էր։ Նա լսած ըլլալու էր կոյսին տրուած աւետիսը թէ՝ նա պիտի յղանայ ու որդի մը պիտի ծնանի, եւ թէ այդ որդին «խոստումի սերունդ»ը պիտի ըլլայ, որ որոշեալ ժամանակին պիտի ոչնչացնէ Սատանան ու անոր գործքերը։ Իր անօրինութեան մէջ յարատեւելով, Սատանան սկսաւ մանուկը ոչնչացնելու ծրագիրներ պատրաստել։ Նկատի առնենք այն նենգալի ու անօրէն կերպը՝ որով նա գործի սկսաւ։

Մովսիսական օրէնքով՝ պոռնիկ կինն մը ենթակայ էր քարկոծուելու (Ղեւտացիս Ի. 10)։ Յովսէփի նշանուած ըլլալով, Մարիամ, ըստ Հրէական կարգադրութեան, անոր կինը կը նկատուէր, ուստի ենթակայ էր օրէնքի տրամադրութեանց։ Սատանան ջանաց Յովսէփը համոզել՝ որ Մարիամը հասարակութեան առջեւ խայտառակէ, որուն իբր արդիւնք հասարակութիւնը զանիկա պիտի քարկոծէր, ու այսպէս, ահա անծին մանուկը պիտի մեռցուէր։ Բայց Տէր Աստուած ի դերեւ հանեց Սատանայինն նպատակները։ Յովսէփ, արդար մարդ մ՚ըլլալով, չի փափաքեցաւ Մարիամը ժողովուրդին առջեւ խայտառակել՝ զայն դահիճներու կողմէ քարկոծել տալով. հապա մտադրած էր գաղտնի կերպով զայն արձակել։

«Եւ Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը այս կերպով էր. անոր մայրը Մարիամ Յովսէփին նշանուած, դեռ իրարու քով չեկած՝ Ս. Հոգիէն յղացած գտնուեցաւ։ Եւ Յովսէփ անոր էրիկը արդար մարդ մ՚ըլլալով՝ ու չ՚ուզելով որ զանիկա խայտառակէ, մտածեց գաղտնաբար արձակել զանիկա։ Եւ քանի որ նա այս բանը կը մտածէր, ահա Տիրոջը հրեշտակը երազի մէջ երեւցաւ անոր ու ըսաւ, Յովսէփ՝ Դաւիթին որդին, մի՛ վախնար քեզի առնել քու Մարիամ կինդ, ինչու

որ անոր ներսի դին ծնածը (յղացածը) Մ. Հոգիէն է։ Եւ որդի մը պիտի ծնանի, ու անոր անունը Յիսուս դնես. քանզի Անիկա իր ժողովուրդը իրենց մեղքերէն պիտի փրկէ»— Մատթ. Ա. 18—21։

ՅԻՍՈՒՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Ներկան՝ մեծ դիւտերու օրն է. որովհետեւ ան Տիրոջը օրն է զոր Իր մարգարէին նախաձայնեց (Դան. ԺԲ. 4)։ Բէտիօն եւ օդանաւը դարուս հրաշալիքներուն ամենաաչքառուներէն են։ Երեւակայեցէք թէ երբ դիշերուան վարագոյրը կը տարածուի եւ լռութիւնը լուիկ հոգիի մը պէս երկրի վրայ կը տիրէ, ննջասենեակի անդորրութեանը մէջ մարդ մը կը հանգստանայ, որուն աչքերէն հեռացած է քունը։ Իր թեւը երկնցնելով, նա իր Բէտիօին կողմնացոյցը կը դարձնէ։ Ահա աներեւոյթ տեղէ մը իրեն կը հասնի քաղցր նուագի մեղեդիներ, որոնք կը պատմեն Աստուծոյ փառքը եւ մարդկութիւնը օրհնելու համար Անոր ըրած զարմանալի կանխապատրաստութիւնը։ Անոր սիրտը ուրախութեամբ կը լեցուի։ Ապա, մէկէն, թանձր խաւարին մէջէն լուսոյ հեղեղ մը կը պոռթկայ, եւ նա վերը երկնաճեմարին վրայ կը տեսնէ օդանաւերու մեծ տորմիղ մը՝ որոնք բիւրաւոր լոյսերով լուսաւորուած են ու քաղցր երգիչներու բազմութիւն մը կը կրեն։ Նուագը եւ լոյսերը իր հոգին ըմբկրութեամբ կը լեցնեն ու նա քնազդօրէն կը բացականչէ, «Ո՛հ ո՛րքան զարմանալի, ո՛րքան հրաշալի է»։ Բայց այս պատկերը չատ թերի է։ Ան՝ անարժէք բան մը կը դառնայ՝ երբ Յիսուսի ծննդեան դիշերը տեղի ունեցածներուն հետ կը բաղդատենք։

Եղեմի եղերերգութենէն ի վեր 4000 տարի անցած էր։ 2000 տարի բոլորած էր այն նշանակելի անցքէն ի վեր՝ երբ Աստուած Աբրահամը կանչած ու անոր ըսած էր. «Քու սերունդդ երկնից աստղերուն եւ ծովեզերքի աւազներուն պէս պիտի բազմացնեմ,

եւ քու սերունդովդ պիտի օրհնուին երկրիս բոլոր ազգերը»։ Այդ ամբողջ ժամանակաշրջանին երկրի ժողովուրդները ցաւով հառաչած եւ տառապանքով երկունք քաշած էին, ազատագրութեան օրուան ըսպասելով։ Այդ ամբողջ ժամանակաշրջանին, երկնից հաւատարիմ հրեշտակները, աշխարհի փրկչին ծննդեանը սպասած էին։ Այս մեծ անցքը տեղի ունենալու ժամանակը ա՛լ մօտեցած էր։

Երկրային պատրաստութիւնը պարզ էր, զոր մի քանի խօսքով պատմուած է։ Մարդկային ոչ մէկ պատրաստութիւն պիտի կրնար այդ մեծ անցքին վրայ ունէ պատիւ կամ մեծարանք աւելցնել։ Տէր Աստուած այնպէս մը հովանաւորեց որ Սատանայի աշխարհային ներկայացուցիչներէն եւ ոչ մէկը թոյլատրուեցաւ ներկայ ըլլալու Իր սիրեցեալ Որդւոյն ծննդեան առեն։ Փարիսեցիներն ու այդ օրուան եկեղեցականները՝ ժողովուրդին առջեւ ինքզինքին կը ցուցադրէին իբրեւ Աստուծոյ ներկայացուցիչները, ինչպէս որ ներկայիս կ'ընեն մեր օրուան կղերականները. բայց ասոնցմէ եւ ոչ մէկը կանչուած էր ներկայ ըլլալ աշխարհի փրկչին ծննդեան տօնախմբութեանը։ Ընդհակառակը Աստուած մի քանի պարզ ու անկեղծ հովիւներ ընտրեց՝ վկաներ ըլլալու այդ անզուգական անցքին։

Երկնից մէջ պատրաստութիւնը աւելի չքեղ էր։ Գաբրիէլ հրեշտակին յանձնուած էր պատուաւոր առանձնաշնորհը՝ Եհովայի ապարանքներէն մեծ պատգամով մը կոյս Մարիամին գալու, թէ նա զաւակ մը պիտի ունենայ, որ ժողովուրդները իրենց թշնամիներէն պիտի ազատէ եւ հնազանդողները Աստուծոյ հետ կատարեալ յարաբերութեան մէջ պիտի վերահաստատէ։ Այս ամենակարեւոր պատգամին տրուելէն ի վեր ինն ամիս անցած էր։ Միեւնոյն ժամանակ Գաբրիէլ երկինք վերադարձած ու անտարակոյս շատ մը սուրբ հրեշտակներու հետ խօսակցած էր, անոնց

յայտնելով իր դէպի երկիր ըրած ուղեւորութեանը մասին: Աստուծոյ գահին առջեւ այսպիսի միլիոնաւոր փառաւոր արարածներ կան (Դան. է. 10): Մեծ Եհովան հրամայեց երկնային զօրաց բազմութիւն մը կազմակերպելու, որոնք որպէս պատուոյ պահակներ, մասնաւոր հրեշտակին պիտի ընկերանային դէպի երկիր, հոն իր սիրեցեալ Որդւոյն ծնընդեանը վկաներն ըլլալու: Երկինէ մէջ ահագին հրճուանք եւ անսահման փառաբանութիւն տեղի ունեցած ըլլալու էր առ Աստուած՝ երբ այս հզօր թաւիւրը դէպի երկիր սկսաւ ուղեւորիլ: Հաւանական է որ մի քանի օր կը պահանջուէր Բազմատեղքէն (Փլիխտիս) երկիր ուղեւորելու համար. ու մինչդեռ երկնային լրաբերները կը յառաջանային իրենց ճամբուն մէջ, երկրի վրայ թատերաբեմը կը պատրաստուէր:

Յովսէփ ու Մարիամ, կնասրին հրովարտակին ի պատասխան, Բեթլէհէմ կ'ուղեւորէին արձանագրուելու համար: Յովսէփ՝ թէեւ աղքատ, բայց անկեղծ մէկն էր. եւ ամէն բանէ աւելի Եհովա Աստուծոյ կը ծառայէր: Նա իրեն հետ ծառաներու մեծ բազմութիւն մը չունէր, ոչ ալ ճամբուն վրայ ժողովուրդը զայն կը բարեւէր ու անոր առջեւ կը խոնարհէր կամ թէ ոտքին բթամատը կը համբուրէր: Ո՛րքան տարբեր ներկայի մարդոցմէն՝ որոնք կը խորհին թէ իրենք կանչուած են խիստ բարձր պարտականութիւն մը կատարելու եւ կամ պաշտօն մը վարելու: Իր կոյս կինը աւանակի մը վրայ նստեցուցած՝ զաւազան ի ձեռին յոգնած քայլերով Մարիամի քովէն կը յառաջանար բլուրներու վրայէն ու ձորերու մէջէն, առանց տեսանելի ընկերակիցներու: Սատանան գիտէր թէ ո՛ւր կ'երթային այս օրհնեալ մարդն ու կինը, ինչպէս նաեւ անոր պատճառը. եւ անկասկած ճամբուն վրայ նա պիտի սպաննէր զանոնք եթէ Աստուած չ'արգիլէր: Կրնանք վստահ ըլլալ թէ երկինէ սուրբ հրեշտակներէն ոմանք յանձնարարուած էին Յովսե-

ւիլ եւ անոր հարսին կողքէն քալելու, ու երբ անոնք հանգստանալու համար դադար կ'առնէին, այս պատգամաբերները անոնց չուրջը կը բանակէին ու զանոնք կը պաշտպանէին թշնամիին յարձակումներէն եւ կ'ազատէին զանոնք ամէն վտանգէ— Սաղմոսաց ԼԴ. 7։

Մի քանի օրուան դժուար ու վտանգաւոր ճամբորդութենէ վերջ անոնք Բեթլէհէմ հասան, երբ ցնծութիւնը ուշ տեսն՝ երբ պանդոկներուն մէջ ամէն տեղ զբաւուած էր։ Անոնք տեղէ տեղ երթալով դիմում ըրին, բայց ի զուր, վերջապէս գոմի մը մէջ հանգստանալու տեղ մը գտան։ Աչխարհի Փրկչին ծնընդեանը համար ո՛րչափ պատշաճ վայր մըն էր այդ։

Գիշեր էր։ Հովիւներն իրենց հօտերը փարախին մէջ հաւաքած կը հսկէին՝ որ չ'ըլլայ թէ վայրի գազանները զանոնք յափշտակեն։ Անոնք պարզ, խոնարհ եւ բարեսիրտ մարդիկ էին. ապա թէ ոչ Տէրը զանոնք չէր գործածէր։ Անոնք տեղեակ էին՝ Աստուծոյ իրենց նախահայրերուն տուած խոստումներուն։ Շատ հաւանական է թէ՝ նոյնիսկ այդ պահուն անոնք իրարու կը կրկնէին այդ խոստումները ու կը խօսակցէին ապագային վրայով թէ՝ օրին մէկը Տէրը իրենց Թագաւոր մը պիտի ղրկէ որ զիրենք պիտի ազատէ Հռովմէական լուծին տակէն։ Անոնք ծանօթ էին այն մարգարէութեանց՝ որոնք գալիք Թագաւորին եւ Ազատարարին կ'ակնարկէին. անոնք կարդալու համար լոյս չունէին, ու քանի որ ստիպուած էին արթուն մնալ եւ հսկել իրենց հօտերուն, անոնք այդ ժամանակը կը գործածէին՝ իրարու հետ խօսակցելով իրենց սրտերուն մօտ ու սիրելի եղած բաներուն վրայով։

Արդ՝ ժամը հասած էր։ Երկնային Թափորը ժամանած էր։ Աստուած ամէն բան ժամանակին կ'ընէ։ Այս յառաջացող երկնային զօրաց գլուխը կը գտնուէր Աստուծոյ հզօր հրեշտակներէն մէկը, որուն իշ-

խանութիւն տրուած էր ծանուցանելու Աստուծոյ սիրեցեալ Որդւոյն ծնունդը: Հաւանական է որ այս հրեշտակը Գաբրիէլն էր. ինչու որ նախորդ առաքելութեանատեն նա ղրկուած էր Մարիամի: Երբ անոնք Բեթլէհէմի մօտեցան, անտարակոյս հրեշտակաց բազմութիւնը կանգ առաւ պահ մը՝ մինչ այդ երկնային խումբին առաջնորդը յառաջ անցնելով աւետիս տուաւ այն լռնարհ մարդոց՝ որոնք վկաները պիտի ըլլային Քիստոսի ծննդեան: Հովիւները կը հակէին իրենց հօտերուն, արշալոյսին սպասելով: «Եւ ահա Տիրոջը հրեշտակը անոնց վրայ իջաւ, ու Տիրոջը փառքը անոնց բոլորտիքը ծագեցաւ. ու խիստ շատ վախցան: Եւ հրեշտակը ըսաւ անոնց, Մի՛ վախնաք, ինչու որ ահա ես ձեզի մեծ ուրախութեան աւետիս կուտամ, որ բոլոր ժողովուրդին պիտի ըլլայ. վասնզի ձեզի այսօր Փրկիչ մը ծնաւ Դաւիթի քաղաքին մէջ, որ ինքը Օծեալ Տէրը է»— Ղուկասու Բ. 9—11:

Տիրոջը փառքը այս հովիւներուն շուրջը փայլեցաւ. եւ այդ փառքը երկնից մէջ մեծ լոյս մ'եղած ըլլալու էր, որովհետեւ սովորաբար Տիրոջը փառքը այս կերպով կ'երեւի վկաներուն (Գործք Թ. 3): Ստիկա շատ աւելի զարմանալի եւ գեղեցիկ լոյս մ'եղած ըլլալու էր քան լուսաւորուած օդանաւերու ամբողջ նաւատորմիղները՝ որոնք կրնան ներկայիս սաւառնիլ քաղաքներու վրայէն: Այն ատեն այդ հովիւներու խումբին ականջներուն հասան նուագի քաղցր մեղեդիներ՝ որպիսին ոչ մէկ մահկանացուի ականջ երբէք լսած էր: Երկնային այդ մասնաւոր աւետաբերին ընկերացող հրեշտակաց հզօր բազմութեան մէկ երգն էր ատիկա: Աւետիս տուող այդ գլխաւոր պատգամաբերին այժմ ընկերակիցներ էր Աստուծոյ փառաբանութիւն երգող երկնային զօրաց խումբ մը. եւ ահա թէ ինչ լսեցին հովիւները. «Բարձրութեան մէջ

Աստուծոյ փառք, ու երկրի վրայ խաղաղութիւն, մարդոց մէջ հաճութիւն»— Ղուկասու Բ. 14:

Ահիկա ոչ միայն քաղցր ու ներդաշնակ երգ մըն էր, հապա նաեւ մարգարէութիւն մըն էր թէ՝ Դաւիթի քաղաքին մէջ այդ վայրկեանին ծնանողը, Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին պիտի պաշտպանէր Իր Հօրը անունը, երկրի վրայ խաղաղութիւն պիտի բերէր եւ բոլոր մարդոց մէջ հաճութիւն պիտի հաստատէր: Հրեշտակաց բազմութեան այս երգը ետ՝ դէպի երկինք հասած ըլլալու էր եւ հոն անոր ձայնակցած ըլլալու էին Ամենակարող Աստուծոյ գահին առջեւ գտնուող բոլոր սուրբ հրեշտակները: Մինչ քաղցր մեղեդին միջոցին մէջէն որոտաց՝ կարծես աստղերն ու մոլորակներն ալ ուրախութեամբ պիտի ուզէին պարել եւ փառաբանութեան երգին մասնակցիլ: Մեզի ըսուած է թէ անոնք ճիշտ այդ բանը ըրին երբ Աստուած երկրի հիմերը կը դնէր՝ զայն որպէս բնակարան պատրաստելով կատարեալ մարդուն համար (Յոբայ ԼԸ. 7): Անոնք ո՛րքան աւելի փառաբանութեան երգեր երգած ըլլալու էին, երբ ծնաւ Այն՝ որ պիտի փրկէր մարդկութիւնը եւ երկիրը մարդուն բնակութեան յարմար վայրի մը պիտի վերածէր:

Ո՞վ էր Բեթլէհէմի մսուրին մէջ ծնանողը, եւ ո՞ւրկէ եկած էր Ան: Աստուծոյ արձանագրութիւնը կ'ըսէ թէ՝ Նա սկիզբէն Լոգոսն էր: Նա՝ Աստուծոյ առաջին եւ ուղղակի կերպով ստեղծած միակ արարածն էր: Ուրեմն Նա Եհովայի ժրաջան գործակատարն էր ստեղծուած միւս բոլոր բաները ստեղծելու մէջ: Ամենակարող Աստուծոյ կամաց հնազանդելով՝ Անոր կեանքը հոգեւոր մակարդակէն մարդկային մակարդակի փոխանցուեցաւ: Լոգոսը «մարմին եղաւ եւ մարդոց մէջ բնակեցաւ», որպէս զի կարենայ աշխարհին մեղքը վերցնել— Յովհ. Ա. 1—29:

Աստուած իր մարգարէին միջոցաւ նախաձայնած էր թէ՝ այս հզօր Իշխանն ու Աղատարարը Բեթլէհէմի մէջ պիտի ծնէր (Միքիայ Ե. 2)։ Որոշեալ ժամանակին եւ իրեն յատուկ տեղին վրայ կատարուեցաւ այս մարգարէութիւնը, ու Սատանան չէր կրնար ոեւէ բանով խաբանել Աստուծոյ ծրագրին գործադրութիւնը։ Անտարակոյս Սատանան Յիսուսի ծնունդէն՝ ու երկնային հրեշտակներու կողմէ այդ ծնունդը ծանուցանող աւետիսէն տեղեկութիւն ունեցած ըլլալու էր։ Մենք կրնանք նոյն իսկ վստահ ըլլալ թէ՝ Աստուծոյ հզօր հրեշտակաց ուրիշ խումբ մը ետ կը պահէր Սատանան ու անոր չար հրեշտակները որպէս զի անոնք չկրնան ոեւէ կերպով արգիլել Փրկչին ծնունդը։ Այս զարմանալի անցքը եւ Աստուծոյ զօրութեան այս հրաշալի արտայայտութիւնը պէտք էր որ համոզէր Սատանային ետեւէ գացող բոլոր չար հրեշտակները թէ՝ Եհովա Աստուած ամենակարող է, թէ՝ ո՛չ մէկ բան կրնայ արգիլել զԱնիկա իր ծրագիրները գործադրելէ, եւ թէ՝ իրենց յաւիտենական կենաց եւ օրհնութեան յոյսը մշտնջենապէս պիտի խամրի եթէ չարունակեն Սատանային հետեւիլ։ Ան՝ բաւ ըլլալու էր մինչեւ իսկ Սատանան համոզելու որ դադրի իր սխալ ընթացքէն։ Բայց Սատանան, անտարակոյս բոլորովին ապականած ըլլալով՝ եւ վճռապէս որոշած ըլլալով չարութեան մէջ յարատեւելու, չարունակեց հետապնդել իր անզգամ ընթացքը՝ իր ետեւէն քաշելով նաեւ չար հրեշտակներու վոհմակ մը՝ իբրեւ իրեն օգնականները։

ԴԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Թշնամի Սատանան սկսաւ կերպեր ու միջոցներ հնարել մանուկ Յիսուսը մեռցնելու համար։ Հռովմայեցիները կը տիրէին Պաղեստինի. եւ Հերովդէս Հռովմայեցւոց հովանաւորութեան տակ՝ կը պաշտօնավարէր իբրեւ ստորադաս կառավարիչ կամ թագաւոր։ Նա խիստ չար մարդ մըն էր եւ պատրաստ գոր-

ծիք մը Սատանայի ճեռքին մէջ։ Նա պիտի չի վարանէր ոչնչացնելու ոեւէ մէկը՝ որ ըստ իր կարծիքին կրնար կերպով մը արդելք հանդիսանալ իր թագաւորական պաշտօնին։ Նա մէկն էր այն անխիղճ ու վատ քաղաքագէտներէն՝ որոնք կրնան դիմել ոեւէ ստորին եւ անօրէն միջոցի, ու ոչ մէկ բան զիրենք կը կասեցնէ իրենց չար նպատակներն իրագործելէ։ Նա Սատանային հրապոյրներէն ազդուելով՝ ինքզինքը այս դիրքին մէջ դրած էր։

Միեւնոյն ատեն՝ Պարսկաստանի մէջ գիտուն կամ իմաստուն կոչուած մարդիկ կը բնակէին։ Անոնք կախարդներ ու մոգեր էին, որոնք աստղեր եւ ուրիշ առարկաներ կը պաշտէին, զոր վճռապէս ցոյց կուտար թէ՝ այդ մոգերը կռապաշտ եւ դիւապաշտ մարդիկ էին (Ա. Կորնթ. ժ. 20)։ Սատանայի կազմակերպութեան իշխանները՝ մոգեր կամ այդ կարգի մարդիկ կը գործածէին իբրեւ խորհրդատուներ։ Այդ «իմաստուն մարդիկը» ոգեհարցութեան միջնորդներ էին, որոնց միջոցաւ կը գործէր մեծ հակառակորդը։ Սատանան՝ զանազան ատեններ այսպիսիները գործածած է որպէս իր տեսանելի գործիքները (Ելից է. 11)։ Անոնցմէ շատեր կրնային անկեղծ մարդիկ եղած ըլլալ, բայց Սատանային խաբուած ըլլալով անոնք հեռացած էին ճշմարիտ ու կենդանի Աստուծմէ, պաշտելու ոեւէ բան բացի Տէր Եհովայէն։ Թչնամի Սատանան կրնար ոեւէ ատեն այդ մոգերը որպէս միջոց գործածել՝ կուրօրէն յառաջ տանելու համար իր չար հնարքները։

Արեւելքի այս իմաստուն կոչուած մարդիկը աստղագէտներ էին՝ որոնք կը հաւատային թէ աշխարհ եկող ամէն մի մանուկի համար աստղ մը կը նշանակուի, անոր մասնաւոր կարեւորութեանը համեմատ։ Շատ մը դիպուածներ կան որոնք ցոյց կուտան թէ՝ Սատանան ու անոր չար հրեշտակները զօրութիւն ունէին լոյսեր արտադրելու եւ զանոնք մի-

ջոցին մէջ չարժման մէջ դնելու եւ աստղերու նման երեւցնելու։ Բայց մենք դիտենք թէ աստղերը այս կերպ չեն չարժիր։ Սատանան այս աստղագէտներուն լոյս մը ցոյց տուաւ որ աստղի երեւոյթ ունէր, եւ զանոնք համոզեց հաւատալու թէ Հրէից թագաւոր ըլլալու համար ծնած մանուկին աստղն էր ան։

Թշնամիին ծրագիրն էր այդ մոգերը Հերովդէսի բերել ու անոր հարցնել տալ թէ՝ «Ո՞ւր է անիկա որ Հրէից թագաւոր ըլլալու համար ծնած է»։ Այս տեղեկութիւնը Հերովդէսի մտքին մէջ անմիջապէս մարդասպանութեան խորհուրդը պիտի յղացնէր, ու նա պիտի վնտռէր մանուկը եւ զայն սպաննել տար, որպէս զի չըլլայ թէ իր թագաւորութեանը արդելք հանդիսանայ։ Տէր Աստուած թոյլ տուաւ որ թշնամի Սատանան յառաջ տանի իր նենգութիւնները մինչեւ վտանգի կէտը, բայց չթողուց որ անիկա այդ կէտէն անդին յառաջանայ։ Յետագայ իրողութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ Յիսուսի ծնունդէն մէկ կամ երկու տարի վերջ ըլլալու էր որ Սատանան փորձեց իրականացնել իր դաւադրութիւնը։

Յովսէփ եւ Մարիամ այն տեն Բեթլէհէմի մէջ կը բնակէին։ Այս աստղագէտները կամ մոգերը Հերովդէսի ներկայանալով ըսին. «Ո՞ւր տեղ է այն որ Հրէաներուն թագաւոր ծնաւ. ինչու որ մենք արեւելքի մէջ անոր աստղը տեսանք, ու եկանք անոր երկրպագութիւն ընելու» (Մատթ. Բ. 2)։ Հերովդէսի բերուած այս տեղեկութիւնը խռովեցուց թէ՛ զինքը եւ թէ իր պաշտօնական ընտանիքը։ Առաջին քանը որ նա խորհեցաւ՝ իր կղերական դաշնակիցներն էին— քահանաները ու Փարիսեցիները։ Նա լրատարներ ղրկելով զանոնք իր առջեւ հաւաքեց։

Անտարակոյս, Սատանան աներեւոյթ կերպով ներկայ ըլլալու էր, ուղղելով Հերովդէսի իւրաքանչիւր չարժումը։ Սատանան էր որ բոլոր կուսակիցները դաւադրութեան մէջ բերաւ կամ շարեց, ճիշտ

Ինչպէ՞ս որ թախտախաղ խաղցող մը իր զարերը կը շարէ։ Երբ կղերականները թագաւորին առջեւ ներկայացան, նա անոնցմէ պահանջեց իրեն ըսելու թէ՝ Քրիստոս ո՞ւր պիտի ծնէր (Մատթ. Բ. 4—6)։ Ապա, Հերովդէս, իր գերիվերոյ տէրոջմէն՝ Սատանայէն՝ առաջնորդուած, զաղտնի տեսակցութիւն մը կարգադրեց «մողեր»ուն հետ եւ անոնցմէ ստացաւ բոլոր կարելի տեղեկութիւնները այն «աստղ»ին մասին զոր անոնք տեսած էին։ Անտարակոյս Սատանան ասիկա այնպէս մը կարգադրեց որ Հերովդէս խորհեցաւ թէ ինքն է որ յառաջ կը տանէր այս հնարքը։

Ապա Հերովդէս հրաման տուաւ որ այս մարդիկը Բեթլէհէմ ղրկուին (Մատթ. Բ. 8)։ Հոս կեղծաւորութեան ուրիշ աչքառու պարագայ մը կայ։ Մենք կը յիշենք թէ կեղծաւորութիւնը առաջին անգամ ինչպէս յայտնուեցաւ։ Սատանան միշտ կը ջանայ որ յարմար ժամանակին երեւան գայ իր չար նպատակները իրագործելու համար։ Հերովդէս քնաւ նպատակ չունէր երկրպագել Տէր Աստուած կամ Անոր սիրեցեալ Որդին երբ Անիկա գտնուէր. անոր նպատակն էր գտնել մանուկը որպէս զի մեռցնէ զԱնիկա։ Աստղագէտները ճամբայ ելան Բեթլէհէմ երթալու. եւ Սատանան հետամուտ եղաւ որ աստղ կարծուած լոյսը անոնց առջեւէն երթայ։ Հոս նկատի առնելու է թէ աստղերը նախ արեւելքէն արեւմուտք, ու ապա հարաւէն հիւսիս չեն շարժիր, եւ ոչ ալ մարդոց թեւաղրութեանը կամ քմահաճոյքին համաձայն, եւ կամ մարդիկ առաջնորդելու նպատակաւ այս կամ այն ուղղութեամբ կ'երթան։ Անիկա ինքնին ապացոյց մըն է թէ այդ լոյսը աստղ մը չէր, թէեւ այդ մարդիկը անկասկած խորհեցան թէ ատիկա աստղ մըն էր։ Ան՝ Սատանային կողմէ արտադրուած լոյս մըն էր, իբրեւ մին այն միջոցներէն՝ որ հնարած էր իր չար գաւադրութիւնը գլուխ հանելու համար։

Երեք աստղագէտները Բեթլէհէմ հասան։ «Եւ տունը մտնելով, տեսան մանուկը իր մօրը Մարիամին հետ, ու ինկան երկրպագութիւն ըրին անոր, եւ իրենց գանձերը բանալով՝ ընծաներ տուին անոր, ոսկի եւ կնդրուկ եւ զմուռս» (Մատթ. Բ. 11)։ Մանուկը այլեւս գտնուած էր, եւ Սատանան խորհեցաւ թէ չուտով կարող պիտի ըլլայ մանուկը ոչնչացնել տալ։ Բայց Աստուած միջամտեց։

«Ու հրաման առնելով երազի մէջ՝ որ նորէն Հերովդէսին չի դառնան, ուրիշ ճամբով դարձին իրենց երկիրը։ Ու երբոր անկէ դարձին անոնք, ահա Տիրոջը հրեշտակը երազի մէջ երեւցաւ Յովսէփին ու ըսաւ, ելի՛ր, ա՛ռ մանուկը ու անոր մայրը եւ Եգիպտոս փախիր, եւ հոն կեցիր մինչեւ որ ես քեզի ըսեմ, քանզի Հերովդէս պիտի փնտռէ այդ մանուկը կորսընցնելու համար։ Ան ալ ելաւ, մանուկը ու անոր մայրը գիշերով առաւ եւ գնաց Եգիպտոս, ու մինչեւ Հերովդեսին մահը հոն էր։ Որպէս զի կատարուի Տիրոջմէն ըսուածը մարգարէին ձեռքովը, որ կ'ըսէ, Եգիպտոսէն կանչեցի իմ որդիս։ Այն ատեն երբոր տեսաւ Հերովդէս թէ խաբուեցաւ մոգերէն, սաստիկ բարկացաւ, ու ղրկեց ջարդեց Բեթլէհէմի եւ անոր ամէն սահմաններուն մէջ գտնուած բոլոր տղաքը՝ երկու տարեկանէն վար, այն ժամանակին համեմատ զոր մոգերէն ստուգեց»— Մատթ. Բ. 12—16։

Հերովդէսի՝ երկու տարեկան ու անկէ վար եղող բոլոր մանուկներու ջարդել տալը ապացոյց մըն է թէ՝ Յիսուսի ծննդեան գրեթէ երկու տարի վերջն էր որ այս դէպքերը տեղի կ'ունենար։ Թշնամիին նենգալի հնարքներէն ի դերեւ հանելու եւ Իր սիրեցեալ Որդին պաշտպանելու համար՝ Աստուած զԱնիկա Եգիպտոս փոխադրեց ու հոն պահեց մինչեւ Հերովդէսի մահը (Մատթ. Բ. 19–21)։ Վերջէն, Յովսէփ ու Մարիամ Նազարէթ վերադարձան, եւ հոն տղան հնազանդ էր Յովսէփի ու Իր մօրը։

ՅԻՍՈՒՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Յիսուս աշխարհ եկաւ որպէս զի Աստուծոյ ծրագրին ճշմարտութեանը վկան ըլլայ (Յովհաննու ԺԸ. 37)։ Երբ Նա երեսուն տարեկան ըլլալով՝ ըստ Հրէական օրէնքի չափահաս եղաւ, անմիջապէս Աստուծոյ նպատակները իրականացնելու համար Իրեն տրուած առաքելութեանը սկսաւ։ Իր առաջին գործն էր Յովհաննէսի դիմել Յորդանանու մէջ եւ անկէ մկրտուիլ։ Նա կատարեալ մարդ մըն էր։ Նա ինչո՞ւ պէտք էր մկրտուէր։ Ջուրով մկրտութիւնը թաղուելու կամ մահացուելու խորհրդապատկեր մըն է։ Յիսուսի մկրտութիւնը խորհրդապատկեր մըն էր այն իրողութեան թէ, Յիսուս մեծ զոհողութեամբ՝ Իր Հօրը հպատակած էր մինչեւ ի մահ Անոր կամքը կատարելու, հոգ չէ թէ ինչ ըլլար այդ կամքը (Մատթ. Գ. 15–17)։ Յովհաննէս, Յիսուսը Ջուրին տակ ընկղմելով ու զԱնիկա Ջուրէն դուրս բարձրացնելով, Եհովան ներկայացուց. եւ այս իրողութիւնը այլաբանօրէն յայտարարեց թէ՝ Յիսուս Իր Հօրը ձեռքերուն մէջ էր՝ Անոր սուրբ կամքը կատարելու եւ Անոր նպատակները իրականացնելու համար, եւ թէ՝ ատիկա Իր մահուանը պատճառ պիտի ըլլար. բայց թէ՝ Հայրը զԱնիկա մահուընէ պիտի յարուցանէր։ Յորդանանու մէջ Նա կատարեց այն՝ ինչ որ մարգարէն կանխաւ Իրեն համար ըսած էր. «Ահա կուգամ ես. ... ով իմ Աստուածս՝ քու կամքդ կատարելու փափաքեցայ, ու քու օրէնքդ իմ ներսի դիս է— Սաղմոսաց Խ. 7, 8։

Յորդանանու մէջ Յիսուսի մկրտուած տեսնուան մասին գրուած է թէ՝ «երկինքը անոր բացուեցաւ, ու տեսաւ Աստուծոյ Հոգին որ աղաւնիի պէս կ'իջնէր, ու կուգար Իր վրայ. եւ ահա երկինքէն ձայն մը եկաւ որ կ'ըսէր. ատիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն հաւներ եմ» (Մատթ. Գ. 16, 17). այսպէս Անիկա Յովհաննէսի արտազին ցուցադրութիւն

մը տուաւ, իբրեւ վկայութիւն թէ Նա էր Աստուծոյ սիրեցեալ Որդին. որ ծնած էր մարդկութեան Ազատարարն ըլլալու:

Թշնամի Սատանան չանտեսեց այդքան կարեւոր պարագայ մը: Անտարակոյս նա լսեց Յիսուսի մասին խօսուած այս դնահատական խօսքերը: Նա անմիջապէս սկսաւ միջոցներ հնարել Յիսուսը ոչնչացնելու համար: Նա գիտէր թէ Յիսուսի կեանքը Աստուծոյ՝ Իր Հօրը հնազանդ ու հաւատարիմ ըլլալէն կախում ունէր: Սատանան այնքան յաւակնոտ կամ անճնապաշտ էր որ կը հաւատար թէ ինք կարող պիտի ըլլար Յիսուսը ետհովայի հանդէպ անհաւատարմութեան մղել ու այդպէսով Անոր կեանքին կործանման պատճառ դառնալ: Յիսուս քառասուն օր եւ գիշեր խոպան լեռը կը դոնուէր առանց կերակուրի, ու անտարակոյս, խիստ անօթեցած ըլլալու էր այդ երկար ծոմապահութեան վերջաւորութեանը: Սատանան պատեհութենէն օգտուելով զԱնիկա փորձեց, Անոր մարմնաւոր պէտքերուն ու պահանջներուն դիմելով, որ արտաքնապէս անմեղ փորձութիւն մը կը թուի ըլլալ. եւ սակայն, եթէ անոր տեղի տրուէր, Սատանան գիտէր թէ ատիկա Յիսուսի մահուանը պատճառ պիտի ըլլար. «Թէ որ դուն Աստուծոյ Որդին ես, ըսէ որ այս քարերը հաց ըլլան» (Մատթէոս Դ. 3): Անշուշտ նա խորհեցաւ թէ Յիսուս պիտի ըսէր. Ես ինծի համար քիչ մը հաց պիտի պատրաստեմ ու անօթութիւնս յագեցնեմ:

Օրինապահ կամ կարգապահ (ՅՕՐԻ) ըլլալ կը նշանակէ՝ հնազանդ ըլլալ աստուածային օրինաց դրին եւ հոգիին: Աստուծոյ օրէնքը Իր կամքին արտայայտութիւնն է, մասնաւորապէս այն օրէնքը որ Ս. Գրոց մէջ գրուած է: Հաւատարիմ (ՓԷՅԹՓՈՒԼ) ըլլալ կը նշանակէ՝ բոլոր սրտով ու ամէն ժամանակ Տիրոջը նուիրուած ըլլալ, եւ ոչ մէկ առեն ուրիշի մը հպատակութիւն (ԷԼԻՆՔՆՍ) յայտնել կամ նոյն իսկ

համակրութիւն ցոյց տալ ընթացքի մը՝ որ հակառակ է Եհովայի ճծած ճամբուն։

Անտարակոյս, Յիսուս զօրութիւն ունէր քարերը հացի վերածել ու յագեցնել իր անօթութիւնը։ Թերեւս ոմանք առարկեն. Այդ քարերէն հաց չինելով ինչ վնաս պիտի գար ոեւէ մէկուն։ Պատասխանն այն է թէ՝ Աստուած Անոր այդպէս ընել չէր պատուիրած։ Աստուծոյ կամքն էր որ Յիսուս Իր (Աստուծոյ) արտայայտած կամքովը կառավարուի, եւ Հօրը որոշեալ ժամանակին սպասէ՝ Անկէ առաջնորդուելու համար թէ ինչ ուղղութեան հետեւելու է։ Հօրը հաւատարիմ ըլլալով, Նա մերժեց տեղի տալ այս փորձութեան, ու Սատանային պատասխանեց. «Գրուած է թէ ոչ մխայն հացով կ'ապրի մարդ, հապա այն ամէն խօսքով որ Աստուծոյ բերնէն կ'ելլէ» (Մատթէոսի Դ. 4)։ Ուրիշ խօսքով, մարմնին բնական պէտքերուն համար թէեւ հացը կարեւոր է, բայց առիկա ժամանակաւորապէս մխայն կեանքը վառ կը պահէ։ Կեանքը Աստուծմէ տրուած պարգեւ մըն է, եւ այն որ կեանք ունի պէտք է Աստուծոյ բերնէն ելած խօսքովը կառավարուի։

Այն առեն Սատանան ուրիշ մեթոտ մը փորձեց։ Նա գիտէր թէ Յիսուս Հրէից թագաւոր ըլլալու համար ծնած էր։ «Թէ որ դուն Աստուծոյ Որդին ես, ինքզինքդ ասկէ վար ձգէ, ինչու որ գրուած է թէ իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, ու ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարին զարնես» (Մատթ. Դ. 6)։ Ուրիշ խօսքով՝ Սատանան Յիսուսի ըսել ուզեց.

«Դուն թագաւորութիւն մը հաստատելու եւ Հրէից թագաւոր ըլլալու համար եկած ես։ Դուն գործի սկսած ես չատ խեղճուկ կերպով։ Քու բռնած ընթացքդ խիստ հեզ ու խոնարհ է։ Այս ընթացքին հետեւելով դուն մեծ դժուարութիւն պիտի կրես համոզելու ժողովուրդը թէ դուն թագաւոր մըն ես։ Պա-

ղեստինի մէջ չատ հարուստներ կան, եւ անոնց կ'ընկերակցին նաեւ վարպետ քաղաքագէտներ, ու անտարակոյս քահանաներն ալ անոնց հետ են, ինչպէս նաեւ դպիրներն ու փարիսեցիները: Ասոնք մեծ ազդեցութեան տէր մարդիկ են, որոնց կը նայի ժողովուրդը իրատի համար: Դուն ոեւէ բան գլուխ հանելէ առաջ՝ այնպիսի բան մը կատարելու ես որ զերազանցէ այս ազդեցիկ մարդոց մեծութիւնը եւ այդպէսով կարող ըլլաս ժողովուրդը համոզելու թէ դուն երկինքէն ղրկուած ես: Ինչո՞ւ չես ցուցադրեր անոնց թէ Աստուծմէ ղրկուած ես: Ոչ ոք այդ տաճարին սրածայր աշտարակին վրայ ելած ու վար նետուած է: Արդ դուն այդ տաճարին գագաթը ելլէր ու վարը ձորին մէջ նետուէ: Դուն Աստուծոյ Որդին ըլլալով, քու Հայրդ հոգ պիտի տանի որ դուն չի վնասուիս. ու այդպէսով ժողովուրդը պիտի ըսէ, Անկասկած դուն Աստուծմէ ղրկուած ես եւ հասարակ մահկանացու մը չես. ու անոնք քեզ անմիջապէս թագաւոր պիտի ընեն: Ըսածիս իբրեւ ապացոյց թէ՝ Աստուած պիտի չի թոյլատրէ որ դուն վնասուիս, գրուած է թէ նա իր հրեշտակներուն պիտի պատուիրէ քեզի համար, ու ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարին զարնես»— Սաղմոսաց ՂԱ. 11:

Ատիկա նենգաւոր եւ խորամանկ փորձութիւն մըն էր, բայց չյաջողեցաւ Տէր Յիսուսը Աստուծոյ դէմ անհնազանդութեան մղելու: Ինչու որ ատոր առջեւ տեղի տալը Տէր Յիսուսի համար պիտի նշանակէր Իր Հայրը փորձել: Եթէ Անիկա գիտնար ալ թէ Իր Հայրը թող պիտի չտար որ այդպիսի պարագաներու տակ Ինք վնասուի, դարձեալ Իրեն համար սխալ պիտի ըլլար Իր Հայրը այս կերպով փորձել: Ուստի Յիսուս պատասխանեց Սատանային. «Դարձեալ գրուած է թէ քու Տէր Աստուածդ չի փորձես» (Մատթէոսի Դ. 7): Սատանան կրկին ձախողեցաւ:

Արդ՝ Սատանան ուրիշ հնարք մ'եւս փորձելու էր՝ տեսնելու համար թէ արդեօք պիտի կրնա՞ր յաջողիլ իր նպատակները իրագործել։ Աստուած Արուսեակը իբրեւ աշխարհի իշխան կարգած էր, ու երբ նա Սատանայ եղաւ այս պաշտօնը իրմէ չառնուեցաւ։ Այն աեն նա ամբողջ աշխարհի աստուածն էր։ Պօղոս առաքեալ ահա այդպէս կ'ըսէ Բ. Կորնթացիս Դ. 3, 4ին մէջ։ Բիսուս չարունակ Սատանան իբրեւ «այս աշխարհիս իշխանը» ճանչցաւ, եւ չ'ուրացաւ անոր տիտղոսը (Յով. ԺԲ. 31)։ Եւ հիմա Սատանան Բիսուսի առջեւ խորամանկ փորձութիւն մը դրաւ։ Անոր ըսածներուն պարզաբանութիւնը սա է. «Այս աշխարհիս բոլոր թագաւորութիւնները ու անոնց փառքը իմս են։ Դուն կ'ընդունիս թէ ես այս աշխարհիս իշխանն ու կառավարիչն եմ։ Դուն թագաւոր ըլլալու նպատակաւ եկած ես։ Դուն այս աշխարհի թագաւորն ըլլալու համար պէտք է դիս արտաքսես։ Բայց ես հիմա քեզի կը յանձնուիմ։ Ես քեզի պիտի տամ աշխարհիս բոլոր թագաւորութիւնները. եւ քեզմէ միայն մէկ բան պիտի խնդրեմ, ատիկա է որ՝ Դուն իյնաս եւ ինծի երկրպագես»— Մատթ. Դ. 8, 9։

Սատանան այս անգամ դարձեալ յայտնեց երկրպագութիւնը իր անյագ բաղձանքը։ Նա քալ գիտէր թէ՝ եթէ Տէր Բիսուս իրեն միայն մէկ վայրկեան երկրպագէր, այն ատեն Եհովա Աստուած Բիսուսէն եւ պիտի առնէր Անոր բոլոր իրաւունքներն ու առանձնաշնորհները։ Սակայն Սատանան այնքան յաւակնոտ եւ անբարոյական էր որ կը հաւատար թէ՝ պիտի կրնար համոզել Բիսուսը որ այդ ընթացքին հետեւի։ Նա չարակամօրէն կը ջանար Բիսուսը ոչնչացնել։ Բիսուսի պատասխանը ցոյց տուաւ թէ՝ փորձիչին եւ թէ փորձութեան հանդէպ Անոր ունեցած բացարձակ զգուանքը։ Նա ըսաւ. «Ետի՛ս գնա սատանայ, ինչու որ գրուած է թէ քու Տէր Աստուածդ երկրպագութիւն ընես, եւ միայն զանիկա պաշտես» (Մատթէոսի

Դ. 10)։ Ահաւասիկ վճռական ապացոյց մը թէ՝ տիեզերքի մէջ ամէն արարած օր մը որոշելու է թէ՝ Աստուծո՛յ երկրպագելու է թէ ոչ Սատանային. եւ թէ՝ Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին ամէն մարդու բանականաչափ գիտութիւն պիտի տրուի որպէս զի պատեհութիւն ունենայ այս ընտրութիւնն ընելու։ Սատանային նենգալի հնարքները ձախողեցան։ Տէր Յիսուս տարաւ յաղթանակը, եւ գրուած է. «Սատանան զանիկա թողուց»— Մատթէոսի Դ. 11։

ՀԱԼԱԾԱՆՔ

Յիսուս Իր առաքելութեանը սկսաւ քարոզելով. «երկնից թագաւորութիւնը մօտեցած է» (Մատթէոսի Դ. 17)։ Բայց Յիսուս ի՞նչ ըսել կ'ուզէր այս խօսքերով, քանի որ մօտաւորապէս 1900 տարի անցած է այս խօսքերը արտասանելէն ի վեր։ Թագաւորութիւն բառին գլխաւոր նշանակութիւնն է՝ իշխելու իրաւասութիւն ունեցող կառավարական մարմիններ։ Երբոր Աստուած տապալեց Սեդեկիան, Իսրայէլի վերջին թագաւորը, Նա ըսաւ. «Զանիկա տակնուվրայ ... պիտի ընեմ ... մինչեւ զայ անիկա որուն իրաւունքն է. եւ անոր պիտի տամ» (Եզեկ. ԻԱ. 27)։ Արդ՝ Յիսուս Իր մկրտուած ատեն օծուելով իշխելու իրաւասութիւն ստացաւ։ Ուրեմն եկած էր անիկա, որուն իրաւունքն էր։ Անոր տրուած էր թագաւոր ըլլալու իրաւասութիւնը. ուստի Նա իշխանութեամբ կրնար ըսել. «երկնից թագաւորութիւնը մօտեցած է»։ Այլեւս ներկայ էր Աբքայազունը, թագաւորը, որ որոշեալ ժամանակին Իր օրինաւոր իշխանութիւնը պիտի գործածէր։ Վերոյիշեալ յայտարարութիւնը կարենալ ընելու համար՝ կարեւոր չէր որ Նա այն ատեն սկսէր թագաւորել։ Աստուծոյ կամքն էր որ՝ Նա որպէս թագաւոր Իր իշխանութիւնը իրապէս գործածել սկսելէն երկար ատեն առաջ տէրն ըլլար այդ իրաւունքին։ Այդ իրաւունքը, ինչպէս որ Ս. Գիրքը ցոյց

կուտայ, Նա մօտաւորապէս 1900 տարի վերջը սկսաւ գործածել։

Յիսուս՝ Իր առաջին գալստեան ժամանակ, ըսկսաւ ժողովուրդը արդարութեամբ դաստիարակել եւ անոնց սորվեցնել որ Եհովան երկրպագեն իբրեւ ճշմարիտ ու կենդանի Աստուածը. Նա նմանապէս բժշկեց հիւանդները, բացաւ կոյրերուն աչքերը, եւ դեւերը դուրս հանեց։ Շնորհալի խօսքեր արտասանեցին Անոր շրթները, եւ «հասարակ ժողովուրդը զինքը ուրախութեամբ լսեց» (Մարկ. ԺԲ. 37)։ Յիսուսի գործած բազմաթիւ հրաշքները ժողովուրդին ուշադրութիւնը Իր վրայ հրաւիրեցին, եւ մեծ բազմութիւնները եկան զինքը լսելու։ Նա անոնց մարմինները հացով եւ ձուկով կերակրեց, նաեւ անոնց մտքերուն համար ալ սնունդ հայթայթեց։ Հասարակ ժողովուրդը անձկագին կը փափաքէր լսելու Եհովա Աստուծոյ եւ Անոր ճամբաներուն մասին եւ դիտնալու թէ Նա ինչպէս պիտի իրականացնէր իրենց ազատագրութիւնն ու օրհնութիւնը։ Կղերները երկար ժամանակէ ի վեր էր որ կ'իշխէին ժողովուրդին վրայ։ Անոնք կը բաղկանային Փարիսեցիներէ, դպիրներէ եւ քահանաներէ։ Անոնց պարտականութիւնն էր ժողովուրդին սորվեցնել Աստուծոյ Խօսքը, բայց անոնք թերացած էին կատարել իրենց պարտականութիւնը։ Ներկայ ժամանակուան իրենց պաշտօնակիցներուն նման՝ անոնք ինքզինքին կերակրեցին եւ թող տուին որ Տէրոջը հօտը առանց հովիւի արօտ փնտռէ ու գտնէ ուր որ կրնայ, եւ կամ սովամահ ըլլայ։ Անոնք՝ իրենց գոռոզութեամբն ու կեղծ բարեպաշտութեամբը, ժողովուրդը խրտչեցուցած եւ վախցուցած էին իրենցմէ։

Յիսուս անոնցմէ բոլորովին տարբեր էր։ Նա եկաւ ու հասարակ ժողովուրդին մէջ ապրեցաւ եւ անոնց հետ խօսակցեցաւ։ Նա մայրերու զրկերէն առաւ անոնց մանուկները, չոյեց անոնց այտերը ու

բարեսրտութեամբ խօսեցաւ անոնց հետ ու օրհնեց զանոնք։ Անոր խօսքերը խրախուսեցին ամէն անոնք որ Իրեն հետ չփոխեցան։ Հասարակ ժողովուրդը այնպէս աղդուեցաւ Անոր քաղցր խօսքերէն եւ սքանչելի ծառայութիւններէն ու կատարած հրաշքներէն որ՝ անոնք բռնութեամբ կ'ուզէին առնել զԱնիկա ու թագաւոր ընել (Յովհ. Զ. 15)։ Բայց Անոր թագաւորութիւնը սկսելու համար Աստուծոյ սահմանած ժամանակը դեռ չէր եկած։ Աստուծոյ ծրագիրը պէտք էր եղածին պէս իրականացուէր, եւ Յիսուս խիստ յօժար էր կատարելու Իր բաժինը։

Իսրայէլի ազգը այլաբանական ժողովուրդ մըն էր, որոնց Աստուած տուած էր Իր օրէնքը՝ որ դաստիարակի մը դերը կատարեց զանոնք Քրիստոսի առաջնորդելու համար (Գաղ. Գ. 24)։ Քրիստոս այլեւս եկած էր։ Հրեաները որպէս ազգ մինչեւ Սեղեկիայի ժամանակը Տիրոջմէ պաշտպանուած էին, եւ նոյնիսկ անկէ վերջ ամէն անոնք որ Բաբելոնական գերութենէն Երուսաղէմ վերադարձան ու Աստուծոյ հաւատացին, անոնք ալ նմանապէս պաշտպանուեցան։ Եթէ Հրէից ազգը ընդունած ըլլար Տէրը որպէս իրենց թագաւորը, անոնք որպէս միջնորդ ծառայող Մովսէսի միջոցաւ կատարուած ուխտէն Քրիստոսի, Մովսէսէն աւելի մեծին, պիտի փոխանցուէին, եւ նոր թագաւորութեան բոլոր արքայական ընտանիքը Հրեաներէն պիտի ընտրուէր։ Ուրեմն Հրեաները կ'սպասէին թագաւորութեան հաստատման ժամանակին, եւ անոնք որ իրապէս հաւատացին Յիսուսի, մեծապէս կը փափաքէին զԱյն առնել ու թագաւոր ընել։

Թշնամի Սատանան միշտ աչալրջութեամբ Յիսուսը մեռցնելու միջոց մը կը փնտռէր։ Նա չուտով գտաւ մարդիկ՝ որոնք պատրաստ գործիքներ էին իր չար նպատակին իրագործմանը համար։ Իսրայէլի կղերական առաջնորդները, որոնք դպիրներէ, փարիսեցիներէ, քահանաներէ եւ օրէնքի վարդապետներ-

րէ կը բաղկանային, այս պատրաստ գործիքներն էին։ Անոնք խիստ մեծ վախճաք ունէին հասարակ ժողովուրդը իրենց հպատակեցնելու։ Անոնք վերջին աստիճան շահախնդիր էին, ճիշտ ինչպէս որ անոնց այս օրուան պաշտօնակիցները վերջին աստիճան շահախնդիր են։ Սատանան գիտէր թէ դիւրին բան մը պիտի ըլլար այդ կրօնական առաջնորդները Քրիստոսի դէմ լարելը։ Նա գիտէր թէ՝ անոնց սրտերուն մէջ խոր արմատ ձգած չարամիտ ատելութեամբը՝ ինք պիտի կրնար անոնց համար ճամբայ մը գտնել Քրիստոսը կառավարական, դրամական եւ քաղաքական դեկավարներուն առջեւ բերելու եւ Անոր դէմ անհաւատարմութեան կամ դաւաճանութեան ամբաստանութիւնն ընելով զԱյն մեռցնելու, եւ այն ալ ըստ երեւոյթին օրինաւոր կերպով մը։ Նա գործի սկսաւ իրականացնելու իր այս դաւաճանութիւնը։ Նա փարիսեցիներուն մտքերուն մէջ Քրիստոսի նկատմամբ չար խորհուրդներ ներմուծեց։

Քրիստոսի առաքելութեան նոյնիսկ սկզբնաւորութեանը՝ փարիսեցիները եւ կղերականութեան տարբեր անդամները սկսան հակառակիլ Անոր։ Անոնք Քրիստոսը եւ Անոր աշակերտները օրինազանցութեամբ ամբաստանելու համար մասնաւոր պատճառ մը փընտռեցին։ Այս փարիսեցիները օրէնքի գրին կը վարէին, բայց կ'ուրանային անոր հոգին։ Այսպէս են նաեւ ներկայիս կղերականները։ Զոր օրինակ, անոնք կը պնդեն ոգեւից ըմպելիքը արգիլող օրէնք մ'ունենալ, սակայն պարագան ներկայացած ատեն չեն վարանիր մի քանի գաւաթ ըմպելէ, եւ անոնցմէ ոմանք միջոց մը կը գտնեն իրենց մառաններուը լեցնելու արգիլուած ըմպելիքներով։ Հոս այս կէտին վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելնուս նպատակն է ցոյց տալ թէ՝ Սատանան միշտ հակասութեանց մէջ ձգած է այն ամէնը՝ որոնք որ կրցած է տիրապետել։ Ստութիւնը Սատանային գործունէութեան գլխաւոր մե-

թոռներէն մին է։ Նա բան մը գլուխ հանել կը ձեւացնէ, մինչդեռ իրապէս անոր հակառակը կ'ընէ։

Երբոր Փարիսեցիները տեսան թէ Յիսուսի աշակերտները շաբաթ օրը ցորենի հասկեր կը փրցնէին ուտելու համար, օրէնքին դիմը պաշտպանող կեղծաւոր կղերները խստիւ բողոքեցին թէ աշակերտներուն արարքը օրէնքին հակառակ էր։ Այնատեն Յիսուս Ջանաց անոնց օրէնքի հոգին սորվեցնել. թէ՝ շաբաթը մարդուն համար եղած էր եւ ոչ թէ մարդը շաբաթին համար։ Բայց անոնք լսելու կամք չունէին։ Երբ Յիսուս շաբաթ օրը հիւանդ մը բժշկեց, այս սրբաճեւ կամ կեղծ բարեպաշտ (փայըս կամ պէնֆբիմոնիըս) Փարիսեցիները մեծապէս զայրացան։ Անոնք անմիջապէս իրարու քով գալով խորհուրդ ըրին թէ ինչպէս կրնային Յիսուսը մեռցնել (Մատթ. ԺԲ. 14)։ Սատանան անոնց սրտերուն մէջ մարդասպանութեան չար վճիռքը մտցուցած էր. եւ անոնք պատրաստ էին այդ վճիռքնին իրականացնել։

Ուրիշ առթիւ մը Յիսուս դպիրներուն եւ Փարիսեցիներուն ներկայութեանը հետեւեալ առակը խօսեցաւ. «Տանուտէր մարդ մը կար՝ որ այգի մը տնկեց ու ցանկով պատեց զանիկա, եւ անոր մէջը հնձան փորեց ու աշտարակ շինեց, եւ զանիկա մշակներու յանձնեց, ու ինքը օտար երկիր մը գնաց։ Երբոր պտուղի ժամանակը մօտեցաւ, իր ծառաները մշակներուն ղրկեց, որ անոր պտուղները առնեն։ Եւ մշակները անոր ծառաները բռնեցին, մէկը ծեծեցին՝ միւսը սպաննեցին՝ մէկ ուրիշը քարկոծեցին։ Նորէն ուրիշ ծառաներ ղրկեց առաջիններէն շատ, եւ անոնց ալ անանկ ըրին։ Վերջը իր որդին ղրկեց անոնց՝ ըսելով, գուցէ ամչնան իմ որդիէս։ Բայց մշակները երբոր տեսան որդին, իրարու ըսին, ասիկա է ժառանգը, եկէք զանիկա սպաննենք ու անոր ժառանգութիւնը տիրենք։ Եւ առին զանիկա՝ այգիէն դուրս հանեցին ու սպաննեցին։... Ու երբոր քահանայա-

պետները եւ Փարիսեցիները Անոր առակները լսեցին, իմացան որ իրենց համար կ'ըսէր։ Եւ կը փնտռէին թէ ինչպէս բռնեն զանիկա, բայց ժողովուրդէն վախցան, ինչու որ մարգարէի պէս կ'ընդունէին զանիկա— Մատթէոսի ԻԱ. 33–39, 45, 46։

Յիսուսը սպաննել ուզողը իրապէս Սատանան էր։ Նա գիտէր թէ Յիսուսն էր՝ Աստուծոյ Աբրահամի ըրած խոստումին ժառանգը։ Նա իր աներեւոյթ զօրութիւնը կը գործածէր դրգռելու Փարիսեցիները որպէս զի Յիսուսը մեռցնեն։ Սատանային ծրագիրը իր յաջողութեան ճամբուն մէջ կը գտնուէր։ Բայց տակաւին հասած չէր ժամանակը որ Աստուած այդ բանին իրականացումը թոյլատրէր։ Յիսուս տեղեակ էր անոնց մտքի խորհուրդներուն, եւ ատոր համար էր որ անոնց խօսեցաւ այդ առակը։

Ուրիշ պարագայի մը Յիսուս Ինքզինք Աստուծոյ Որդին կոչեց։ Սատանայի գործակալները՝ կղերականները, ասիկա հայհոյութիւն կոչելով, դարձեալ ջանացին զԱնիկա մեռցնել։ Կը կարդանք. «Վասն զի այն որ Աստուած ղրկեց, Աստուծոյ խօսքերը կը խօսի, ինչու որ Աստուած անոր չափով չի տուաւ Հոգին։ Հայրը կը սիրէ Որդին, եւ ամէն բան անոր ձեռքը տուած է։ Այն որ Որդուն կը հաւատայ, յաւիտենական կեանք ունի, եւ այն որ Որդուն չի հնազանդիր, անիկա կեանք պիտի չտեսնէ, հապա Աստուծոյ բարկութիւնը անոր վրայ կը մնայ»։... Եւ Յիսուս պատասխան տուաւ անոնց, Իմ Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, ես ալ կը գործեմ։ Ատոր համար ալ աւելի կը փնտռէին Հրեաները զանիկա սպաննել, վասն զի չէ թէ միայն շաբաթ օրը կը լուծէր, հապա նաեւ զԱստուած իր Հայրը կ'անուանէր, ու այսպէս ինքզինքը Աստուծոյ հաւասար կ'ընէր— Յովհաննու Գ. 34—36, Ե. 17, 18։

Փարիսեցիները Սատանային խաբուելու ոեւէ պատճառ չունէին։ Անոնք գիտէին թէ Աստուած թէ՛

Իր խօսքերով եւ թէ պատկերներով նախապատկերած էր Մեսիային գալուստը: Անոնք գիտէին որ Անոր գալստեան ժամանակը հասած էր: Իրապէս, անոնք գիտէին թէ Յիսուս էր Մեսիան: Բայց իրենց սրտերուն մէջ բոյն դրած չհաւատքութեան պատճառաւ, եւ ժողովուրդին վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու վախճաքով, անոնք Սատանային պատրաստ գործիքներն էին. ու նա անոնցմէ օգուտ քաղեց: Անտարակոյս Յիսուս գիտէր թէ Սատանան ամէն բանի եռեւը կը գտնուէր, եւ թէ այս մարդիկը իր կեանքը կը փընտռէին: Անոնք վայրկեան մ'իսկ չի կրցան խաբել զինքը:

Ուրիշ առթիւ մը Նա անոնց ըսաւ. «Գիտեմ որ Աբրահամի սերունդ էք, բայց կը փնտռէք զիս մեռցնել, ինչու որ իմ խօսքս ձեր ներսի դին տեղ չունի: Ես ինչ որ տեսայ իմ Հօրս քովը՝ ան կը խօսիմ. եւ դուք ալ ինչ որ տեսաք ձեր հօրը քովը՝ ան կ'ընէք: Պատասխան տուին ու ըսին անոր, մեր հայրը Աբրահամն է. ըսաւ անոնց Յիսուս, թէ որ Աբրահամի որդիք ըլլայիք, Աբրահամին գործքերը պիտի գործէիք: Բայց հիմա կը փնտռէք սպաննել զիս, անանկ մարդ մը՝ որ ձեզի ճշմարտութիւն խօսեցայ, որն որ Աստուծմէ լսեցի. Աբրահամ այդ բանը չըրաւ: Դուք ձեր հօրը գործքերը կ'ընէք. անատենը ըսին անոր, մենք պոռնկութենէ չենք ծնած, մենք մէկ հայր մը ունինք՝ որ է Աստուած: Յիսուս ըսաւ անոնց, թէ որ Աստուած ձեր հայրը ըլլար, պիտի սիրէիք զիս. ինչու որ ես Աստուծմէ ելայ ու եկայ, եւ չէ թէ ես ինքիրմէս եկայ, հապա՝ անիկա զիս ղրկեց: Ինչո՞ւ դուք իմ խօսուածքս չէք հասկնար, անոր համար որ չէք կրնար իմ խօսքս մտիկ ընել: Դուք ձեր հօրմէն Սատանայէն էք, ու ձեր հօրը բաղձանքը կ'ուզէք ընել. անիկա սկիզբէն ի վեր մարդասպան էր, եւ ճշմարտութեան մէջ չի կեցաւ, ինչու որ անոր ներսի դին ճշմարտութիւն չկայ. երբոր անիկա սուտ խօսի

խօսի, բուն իրիններէն կը խօսի, քանդի անիկա սըտախօս է եւ անոր հայրը: Բայց որովհետեւ ես ճշմարտութիւն կը խօսիմ, ինծի չէք հաւատար: Զեզմէ ո՞վ կրնայ զիս յանդիմանել մեղքի համար. իսկ թէ որ ես ճշմարտութիւն կը խօսիմ, ինչո՞ւ ինծի չէք հաւատար: Ան որ Աստուծմէ է, Աստուծոյ խօսքերը մտիկ կ'ընէ. դուք անոր համար մտիկ չէք ըներ, որ Աստուծմէ չէք»— Ցովհ. Ը. 37—47:

Այդ առթիւ Յիսուս պարզ կերպով այն մարդոց ըսաւ թէ Սատանան իրենց հայրն էր, թէ՝ նա իրենց ետեւը կայնած էր, թէ՝ իրենք Սատանային նպատակները յառաջ կը տանէին, եւ թէ իրենք Աստուծոյ Որդւոյն կեանքը կը փնտռէին որովհետեւ Սատանայէն էին:

Կասկած չկայ թէ նոյն ինքն Սատանան էր որ Յիսուսի մահուան մասին կը ծրագրէր: Յիսուս դիտէր ատիկա. Նա դիտէր թէ Սատանան կղերները կը դրդծածէր եւ թէ նա անոնց միջոցաւ Ցուդան կը պատրաստէր իր նպատակին իրագործմանը համար: Ժողովարանին մէջ՝ Իր աշակերտներուն եւ ուրիշներուն ներկայութեանը խօսելով, ըսաւ. «Ինչպէս որ կենդանի Հայրը զիս ղրկեց, ու ես կենդանի եմ Հօրը ձեռքովը, այսպէս ալ այն որ զիս կ'ուտէ, ինքն ալ իմ ձեռքովս կենդանի կը մնայ: Այս է այն հացը որ երկինքէն իջաւ. չէ թէ ինչպէս որ հայրերնիդ մանանան կերան ու մեռան. ով որ այս հացը ուտէ յաւիտեան պիտի ապրի»— Ցովհ. Զ. 58, 59:

Շատեր որ մինչեւ այն ատեն Յիսուսի հետեւած էին՝ Անկէ երես դարձուցին ու ա՛լ Անոր չհետեւեցան: «Այն ատեն Յիսուս տասներկուքին ըսաւ, արդեօք դո՞ւք ալ կուզէք երթալ: Սիմոն Պետրոս պատասխան տուաւ անոր, Տէր՝ որո՞ւ պիտի երթանք, դուն յաւիտենական կենաց խօսքերն ունիս. եւ մենք հաւատացինք ու գիտցանք թէ դուն ես Քրիստոսը՝ Աստուծոյ Որդին: Յիսուս պատասխան տուաւ ա-

նոնց, եա ձեղ տաննէրկուքդ չընտրեցի՞, ու ձեզմէ ալ մէկը Սատանայ է»— Յովհ. Զ. 67—71:

Յիսուս քնաւ չէր խաբուած: Նա գիտէր թէ Իր Հօրը նպատակները յառաջ կը տանէր, եւ գիտէր թէ ի՛նչ պիտի ըլլար արդիւնքը: Նա անյողդողդ քայլերով յառաջ գնաց Իր գործին մէջ: Նա չարունակեց աղքատներուն պէտքերուն ծառայել, հիւանդները բժշկել, կոյրերուն աչքերը բանալ, կաղերը քալեցնել տալ եւ մեռելները վերակենդանացնել: Յիսուսի մեծ զօրութեամբը Ղազարոսի մեռելներէն յարուցուիլը՝ Սատանային պատեհութիւն տուաւ դարճեալ գրգռելու կղերը: Անոնք այլեւս կատաղութեան աստիճանին հասած էին եւ բուռն փափաք մ'ունէին գործի ձեռնարկելու: Կղերին համար ա՛լ պատեհ առիթ էր դատաղրութեան մէջ քաշելու իրենց դաշնակիցները՝ կառավարական, դրամական եւ քաղաքական ուժերը: Անոնք իրենց գերիվերոյ տէրոջը՝ Սատանային, հովանաւորութեանը տակ յառաջ անցան իրենց չար ծրագիրը գործադրելու:

Ուստի՝ անոնք վճռեցին երկրին կառավարող տարրերուն դիմել ու անոնց ցոյց տալ թէ երկիրը վտանգի (°) տակ էր այս Յիսուս մարդուն պատճառաւ, եւ եթէ չուտով առար առջեւը չ'առնէին՝ անոնք պիտի կորսնցնէին թէ՛ իրենց ստացուածքը եւ թէ պաշտօնի իրաւասութիւնը: Երբ շահախնդրութիւնն է մղիչ ուժը, ուրիշ շահախնդիր մարդիկ դիւրաւ իրարու հետ կը համաձայնին: Սատանան աշխարհի աստուածն էր: Ելեւմտական, քաղաքական եւ եկեղեցական ուժերը անոր ծառաներն էին: Ուստի զանոնք գործի մղելու համար՝ Սատանային կը մնար անոնց պարզապէս ցոյց տալ թէ իրենց սիրած բաները կորսնցնելու վտանգ կայ:

«Ուստի քահանայապետները եւ փարիսեցիները ժողով գումարեցին ու ըսին, ի՞նչ ընենք, քանզի այս մարդը շատ հրաշքներ կ'ընէ: Թէ որ անոնք այսպէս

թող տանք, ամէնքն ալ անոր պիտի հաւատան, եւ Հռովմայեցիները պիտի գան ու մեր տեղը ու ազգը պիտի վերցնեն: Եւ անոնցմէ մէկը Կայափա անուանուլ՝ որ այն տարուան քահանայապետն էր, ըսաւ անոնց, դուք բան մը չէք գիտեր, եւ չէք ալ խորհիր թէ աղէկ է մեզի՝ որ մէկ մարդ մը ժողովուրդին համար մեռնի, ու բոլոր ազգը չի կորսուի: Բայց այս բանը չէ թէ ինք իրմէն խօսեցաւ, հապա այն տարուան քահանայապետը ըլլալով, մարգարէացաւ թէ Յիսուս ազգին համար պիտի մեռնէր. եւ չէ թէ միայն ազգին համար, հապա որ Աստուծոյ ցիրուցան եղած որդիները ալ մէկտեղ ժողվէ: Ալ այն օրէն ետեւ խորհուրդ ըրին որ սպաննեն զանիկա»— Յովհ. ԺԱ. 47–53:

Ջատիկը մօտեցած էր եւ ամէն մարդ կ՚ակնկալէր որ Յիսուս Երուսաղէմ գայ զատիկը տօնելու համար, ինչու որ Նա կը պահէր օրէնքին թէ՛ հոգին եւ թէ տառը: Կղերականները դիտնալով ասիկա, Սատանային հովանաւորութեանը տակ, սկսան պատրաստուիլ Յիսուսը բռնելու համար. «Իսկ քահանայապետները ու Փարիսեցիները պատուէր տուէր էին, որ եթէ մէկը գիտնայ անոր ուր ըլլալը՝ իմացնէ, որ զանիկա բռնեն»— Յովհ. ԺԱ. 57:

Բայց թերեւս մէկը հարցնէ. Ի՞նչ պէտք կայ վերյիշելու այս բոլոր տոսկալի բանները որ այն տեսուան կղերականներն ըրին, եւ զանոնք ներկայէ կղերականներուն նմանցնել: Առկէ ի՞նչ օգուտ կարելի է քաղել: Կը պատասխանենք թէ՝ մեր այդպէս ընելուն նպատակը ո՛չ մարդու վնաս հասցնել է եւ ոչ ալ մարդիկ ծաղրել: Այդպիսի ընթացքի մը հետեւիլը չի կրնար իրական բարիք յառաջ բերել: Մեր իրական նպատակն է ապացուցանել տրամաբանական մտքերու թէ՝ Սատանան Աստուծոյ ու Քրիստոսի, ինչպէս նաեւ արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն սիրող ժողովուրդին թշնամին է. թէ՝ նա է որ կարգադրած է վատ մեքենայութիւնները եւ դասադրած է չար եւ

չահախնդիր մարդոց միջոցով ժողովուրդը լրեն հըլատակեցնել. թէ՝ նա է որ մարդոց սրտերուն մէջ շահախնդրութիւն ներմանած է. եւ թէ՝ իր ծրագիրներն իրականացնելու համար նա անհատական շահերը վնտռող դաշնակցութեան մէջ բերած է առեւտրական, քաղաքական եւ եկեղեցական տարրերը, որպէս զի կարենայ Աստուծոյ կամաց հակառակ ժողովրդային կառավարութիւն մը հաստատել: Մարդոց հայթայթած բոլոր դարմանները ձախողած են, որովհետեւ Սատանան անոնց բոլորին ալ միջամուխ եղած է, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով:

Դարձեալ, մեր նպատակն է հոս ցոյց տալ թէ՝ մի միայն Աստուածային դարմանն է որ ժողովուրդին հանգստութիւն պիտի կրնայ պարգեւել. եւ թէ՝ երբ որոշեալ ժամանակին Աստուծոյ դարմանը ժողովուրդին օգտին համար գործածուի, ան կատարեալ աղատագրութիւն եւ օրհնութիւններ պիտի բերէ ժողովուրդին՝ որոնց համար անոնք այնքան մեծ պէտք ու վաւակ ունին: Երբ ժողովուրդը տեսնէ թէ կղերը Սատանային գործիքն է, ինչպէս որ Փարիսեցիները էին Յիսուսի ժամանակ, կղերին ժողովուրդը խաբելու զօրութիւնը պիտի կոտրի, եւ ժողովուրդին ըմբռնումի աչքերը բացուած ըլլալով, կարող պիտի ըլլան տեսնել Աստուծոյ պատրաստած դարմանը ու ինքզինքնին մտքի ու սրտի պատշաճ վիճակի մը մէջ պիտի դնեն ընդունելու՝ ընծայուած երջանկաւէտ օրհնութիւնները:

Ուրեմն մարդկութեան օգտին համար է որ այս բանները կը յայտնենք ու ցոյց կուտանք Աստուծոյ ծրագրին գործադրութիւնը եւ Սատանային հակառակութիւնը. որպէս զի ժողովուրդը կարենայ տեսնել թէ ո՛վ է իրական թշնամին եւ ով է ճշմարիտ բարեկամը: Ճշմարիտ բարեկամն անիկա է որ քեզ միշտ կը սիրէ (Առակ. ԺԷ. 17), եւ Եհովայի ծրագրին ուսումնասիրութեամբը պիտի տեսնուի թէ ամէն բանի

մէջ ու ամէն պարագայի տակ Աստուած Իր սէրը արտայայտած է ժողովուրդին համար։ Ա՛լ հասած է Աստուծոյ ժամանակը՝ որ Նա հաստատէ Իր անունը ժողովուրդին մտքերուն մէջ, ոչ թէ Իր օգտին՝ հապա ժողովուրդին օգտին կամ բարիքին համար։

Բայց Աստուած ինչո՞ւ թոյլատրեց Սատանային որ Իր սիրեցեալ Որդին հալածէր ու այն ժամանակուան կրօնական ուսուցիչներն իրեն որպէս օգնական գործածէր այդ անդութ հալածանքին մէջ։ Ատոր պատասխանը սա է. Աստուած գիտէր որ եթէ չ'արդիլէր, Սատանան առաջին պատեհութեամբ պիտի սպաննէր Յիսուսը։ Նա գիտէր թէ այդ օրուան կեղծաւոր կղերական առաջնորդները, որոնք արդէն ցոյց տուած էին իրենց անհաւատարմութիւնը թէ՛ հանդէպ Իրեն եւ թէ հասարակ ժողովուրդին, կամաւոր գործիքներ պիտի ըլլային Սատանային՝ իրականացնելու անոր վատ նպատակները։ Աստուած այդ կերպով զանոնք փորձարկութենէ մըն է որ կ'անցնէր։ Յիսուս որոշ կերպով անոնց ըսած էր թէ Սատանան էր իրենց հայրը։ Նա չէր կրնար զանոնք խաւարին մէջ պահել։ Նա կը կրնար անոնց օգնել։ Անոնք կը յաւակնէին Աստուծոյ ներկայացուցիչներն ըլլալ։ Յիսուս անոնց կ'ըսէր. եթէ դուք Աստուծմէ, իմ Հօրմէս ըլլայիք, այն ատեն դուք Անոր գործերը պիտի ընէիք. բայց քանի որ դուք այն չարին գործերը կ'ընէք, կ'ապացուցանէք թէ անկէ էք։ Աստուած կը թոյլատրէր որ կրօնական առաջնորդները մեծ փորձարկութենէ մ'անցնին, որուն ներքեւ անոնք իննկան։ Ուրիշ խօսքով, անոնք Սատանային հետեւեցան, փոխանակ Աստուծոյ հնազանդելու եւ Անոր ծառայելու։

Աստուած կրնար արդիլել Իր սիրեցեալ Որդուն կրած հալածանքը, բայց Անոր խմաստութիւնը տարբեր կերպ տնօրինեց։ Յիսուսի համար կարեւոր էր որ աննպաստ պայմաններու տակ կրած տառապանք-

ներչն հնազանդութիւն սորվէը։ Նա ալ փորձարկութենէ անցնելու էր. ու երբ փորձարկութեան ենթարկուեցաւ, Նա միշտ յաղթական դուրս ելաւ— Եբր. ե. 8, 9, Փիլիպ. Բ. 5—11։

Աստուած Աղամի յաւիտենական կեանք պարգեւելէ առաջ՝ որոշեց զանիկա փորձարկութեան ենթարկել որպէս կատարեալ մարդ։ Աղամ այդ փորձարկութենէն յաղթուեցաւ։ Աստուած Քհսուսի օրուան կղերական առաջնորդներն ալ փորձարկութեան ենթարկեց, եւ անոնք ալ յաղթուեցան։ Քհսուս կատարեալ մարդ մըն էր, եւ Անոր առջեւ դրուած էր տիեզերքի ամենամեծ պարգեւը։ Աստուծոյ նպատակն էր որ Իր Որդին ալ փորձարկութեան ենթարկուի այս մեծ պարգեւը ստանալէ առաջ։ Քհսուս փորձարկուեցաւ եւ յաղթանակը չահեցաւ։

Աստուած յարմար դատեց թոյլատրել Սատանային ու անոր գինակիցներուն որ իրենց չարութիւնը իր Ծայր աստիճանին հասցնեն, ու ապա հովանաւորել անոնց բարկութիւնը Իր փառքին համար։ «Իրաւցնէ մարդուն բարկութիւնը քեզ պիտի դովէ»— Սաղմոսաց Հգ. 10։

Ներկան՝ ժողովուրդին յարմար ժամանակն է տեսնել եւ ըմբռնել ճշմարտութիւնը. ու մասնաւորապէս հասկնալ թէ՝ իրենց մէջ տեղի ունեցած կռիւները, կրօնական դրութեանց մէջեւ տեղի ունեցող բաղխումները, եւ երկրիս վրայ սիզաճեմ քալող չարագործութիւններն ու վատութիւնները,— այդ բոլոր անօրէնութիւնները—, Սատանային ծագում առին. նա այդ մէկոցները գործածած է՝ որպէս զի ժողովուրդին միտքը Աստուծմէ հեռացնէ։ Ժողովուրդին համար հասած է ժամանակը տեսնելու թէ՝ Աստուած է իրենց բարեկամն ու բարերարը։ Թող մեր ընթերցողները մի անգամ ընդ միշտ իրենց մըտքէն արտաքսեն այն խորհուրդը թէ՝ մենք այս տողերով կը ջանանք ժողովրդային դասակարգերը իրա—

րու դէմ լարել։ Ո՛չ, այդ չէ մեր նպատակը. սակայն Սատանային ու անոր չար ընթացքին որպէս հակադրութիւն՝ պէտք է որ ճշմարտութիւնը յայտարարուի, որպէս զի ժողովուրդը տեսնէ թէ Եհովան է Աստուած. թէ՝ Անոր սիրեցեալ Որդին Յիսուսը, Քրիստոսն է. եւ թէ՝ Տէրը կենաց ճամբայ մը դծած է, որմէ ի զատ կեանք ստանալու ուրիշ միջոց չկայ։

Ժամանակը հասած ըլլալով՝ Յիսուս պարտաւոր էր ինքզինքը պաշտօնապէս Հրէից ընծայել որպէս անոնց թագաւորը։ Աւրիկա Նիսան ամսուն տասներորդ օրը պէտք էր կատարուէր, զատիկէն անմիջապէս առաջ, ինչու որ Աստուծոյ ծրագիրն էր որ այդ բանը կատարուի։ Զաքարիայի մարգարէութեան որպէս իրականացում՝ Յիսուս իշու մը վրայ նստած Երուսաղէմ մտաւ (Զաքար. Թ. 9, 12)։ Երբոր թագաւորները թագադրութեան կուգային, սովորութիւն էր իշու մը վրայ հեծնել։ Այդ առեն Յիսուսի համբաւը ամբողջ Պաղեստինի մէջ տարածուած էր։ Շատեր կը հաւատային Անոր։ Ճամբուն վրայ մեծ բազմութիւններ հաւաքուեցան ու իրենց հանդերձները ճամբուն վրայ տարածեցին, ծառերէն ճիւղեր կտրեցին եւ ճամբուն վրայ դրին որպէս զի Յիսուս անոնց վրայէն անցնի, այսպէս ցոյց տալով զԱնիկա ընդունելնին. եւ ժողովուրդը կ'աղաղակէր Անոր. «Ովսաննա Որդւոյ Դաւթի, օրհնեալ է այն որ Տէրոջը անունովը կուգայ»— Մատթ. ԻԱ. 1–9. Յովհ. ԺԲ. 12։

Հասարակ ժողովուրդին այս մեծ ու արտաքուստ ուրախութեան աղաղակները կ'եռացնէին փարիսեցիներուն արիւնը, եւ Սատանան չանաց անոնց բարկութեան բոցին վրայ աւելի վառելանիւթ աւելցնել։ Ուստի փարիսեցիները շուտով արեան ժողով մը գումարեցին։ «Տես փարիսեցիները իրարու կ'ըսէին, կը տեսնէ՞ք որ բան մը չէք կրնար ընել. ահա բոլոր աշխարհ անոր ետեւէն գնաց»— Յովհ. ԺԲ. 19։

Մի քանի օր վերջ զատիկ էր։ Յիսուս որպէս օրէնքը կատարեալ կերպով պահող մէկը, տօնեց այս զատիկը։ Երբ Անիկա զատիկը կ'ուտէր Իր աշակերտներուն հետ, մեծ տրտմութիւն մ'եկաւ Իր վրայ, եւ Նա անոնց ըսաւ. «Ձեղմէ մէկը զիս պիտի մատնէ»։ Յիսուս Իր սիրեցեալ աշակերտին՝ Յովհաննէսի, կամաց մը խօսելով, էապէս ըսաւ. Դիտէ զանիկա՝ որուն պատառը պիտի տամ պնակին մէջ թաթխելէ վերջ. անիկա է որ զիս պիտի մատնէ։ Ապա Յիսուս հացը Յուդայի տուաւ. «Ու պատառէն ետքը Սատանան անոր ներսը մտաւ։ Եւ Յիսուս ըսաւ անոր, Ի՛նչ որ պիտի ընես, չուտով ըրէ»— Յովհ. ԺԳ.27։

Յիսուս արդեօք ի՛նչ ըսել ուզեց. «Պատառէն վերջը Սատանան անոր ներսը մտաւ» արտայայտութեամբ։ Ամենայն հաւանաբար ատով Նա ըսել կ'ուզէր թէ՝ այդ վայրկեանէն սկսեալ Սատանան լիովին տէրը կը դառնար Յուդայի մտքին, եւ հիմա Յուդայ որոշած էր գլուխ հանել իր չար նպատակը։ Անկա վճռական փաստ մըն է թէ Յիսուսը մեռցնելու ետեւէ եղողը՝ Սատանան էր. ինչու որ նա տեղեակ ըլլալով թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է՝ կը փափաքէր զԱնիկա մէջտեղէն վերցնել, որպէս զի ինք կարող ըլլար տիրապետել աշխարհին։

Այն ատեն Յուդայ աճապարանօք մեկնեցաւ իր դաւադիր ընկերակիցներուն միանալու, որոնց ձեռքը մատնել խոստացած էր Քրիստոս Յիսուսը եռասուն կտոր արծաթ՝ չնչին գումարի մը համար (Մատթ. ԻՋ. 15, 16)։ Անշուշտ Յուդայ ալ գիտէր թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին էր. բայց նա թոյլատրած էր որ դառնութիւնը իր սրտին մէջ բոյն դնէ, եւ այժմ նա անձկութեամբ կը փափաքէր գլուխ հանել դաւադրութիւնը ու նիւթական չահ մըն ալ ունենալ։ Նա ատացաւ իր դրամը ու ապա՝ խուժանին գլուխը անցած՝ զանոնք Յիսուսի առաջնորդեց։ Այնպիսի կեղծաւորութեամբ մը, որուն յղացումն ու ծը-

նունդը Սատանայէն էր, եւ ինչպէս որ ուրիշ առթիւ ալ յայտնուած էր, Յուդայ այժմ Տէր Յիսուսի կը մօտենայ ու զԱյն կը համբուրէ եւ այդ նշանով խուժանին ցոյց կուտայ թէ՝ Անիկա է ձերբակալուելիք անձը: Յիսուս չընդդիմացաւ խուժանին՝ հասկա անոնց տեղի տուաւ, որոնք ինքը բռնեցին ու տարին:

Գերագոյն ատեանը արդէն դումարուած էր, ինչու որ կանխաւ գիտէին թէ ձերբակալութիւնը տեղի պիտի ունենար: Այդ դատարանին օրինաց հակառակ էր գիշեր ատեն ատեան գումարել. բայց այդ դատարանը կազմող քահանաներն ու փարիսեցիները, օրէնքի վարդապետները, հարուստներն ու քաղաքագէտները, պատրաստ էին անտեսելու այդ օրէնքը: Քահանայապետներն ու ժողովուրդին մեծերը, եւ Հրէից բոլոր կրօնական առաջնորդները հոն էին օգնելու եւ քաջալերելու դէխաւոր դատաւորը: Կղերներն ու անոնց դաշնակիցները այնքան չարասրտօրէն որոշած էին Յիսուսը ոչնչացնել որ՝ Յիսուսի դէմ սուտ վկաներ բռնեցին զԱյն կարենալ սպաննելու համար (Մատթ. ԻՋ. 59): Այդ դատարանին անդամները, որոնք ենթադրուած էին ազնիւ ու արդարադատ մարդիկ ըլլալ, այս պահուս անոնք իրենց լրջութիւնը կորսնցուցած էին. ինչու որ այն անօրէնը անոնց սրտերուն մէջ սերմանած էր՝ այն Անմեղը անիրաւաբար սպաննելու խորհուրդը: Անկարող ըլլալով գտնել վկաներ՝ որոնք յանձն առնէին Յիսուսի դէմ վկայելու ոեւէ սխալ արարքի համար, այդ սատանայական դատարանի անդամները— բոլորովին բռնաբարելով իրենց օրէնքը եւ մինչեւ իսկ դատարանի կանոնները— բռնադատեցին ամբաստանեալ Յիսուսը Ինքն Իր դէմ վկայելու: Այն ատեն քահանայապետը ինքզինքը դատախազ ընելով՝ կատաղաբար սա հարցումը ըրաւ. «Դուն ես Քրիստոս Որդին Աստուծոյ» (Մատթ. ԻՋ. 63): Յիսուս պատասխանեց անոր. «Դուն ըսիր»: Այս վկայութեան վրայ Նա հայհոյու-

թեան յանցանքով դատապարտուեցաւ, եւ դատարանը վճիռ արձակեց թէ նա «մահապարտ է»— Մատթէոսի ԻԶ. 63—66:

Ժողովուրդը ե՞րբ պիտի ըմբռնէ Աստուածոյ ներշնչեալ վկային երկար տարի առաջ ըրած յայտարարութիւնը թէ՝ Սատանան է այս աշխարհիս աստուածը, որ կուրացուցեր է մարդոց մտքերը (Բ. Կորընթացիս Դ. 3, 4): Ինչա՞ տրուշ կը տեսնուի թէ՝ եթէ Սատանան ուզէ որ նոյնիսկ երկրիս դատարաններն անզգամօրէն իր կամքը կատարեն, նա կրնայ ատիկա դիւրութեամբ ընել տալ: Մօտ ապագային Աստուած պիտի թոյլատրէ ժողովուրդին տեսնելու թէ՝ Եհովան է Աստուած. եւ թէ՝ Իր արդար ճամբան է որ լիովին պիտի ազատէ զանոնք: Արդ՝ յառաջ անցնելով քննենք Աստուծոյ ծրագրին իրականացման եղանակը, որպէս զի հրճուելու պատճառ ունենանք:

Անպաշտպան, անվնաս եւ արդար Յիսուսը այդ դատարանին առջեւ կայնած մահուան դատապարտուեցաւ. եւ այն ալ առանց պատճառի: Քանզի Նա քաղաքական բարձր կառավարիչին առջեւ տարուեցաւ դատավճիռին վաւերացմանը համար. եւ թէեւ այդ օգոստափառ կառավարիչը ու հարուստներուն եւ կրօնականներուն դաւնակիցը Յիսուսի վրայ ոեւէ յանցանք չի գտաւ, սակայն նա բարոյական քաջութիւնը չունէր զԱյն ազատ արձակելու: Ներկայիս՝ մեր օրուան պարագաներն ալ տակէ տարբեր չեն:

Սատանային համար հասած էր գործելու գերագոյն վայրկեանը, եւ նա այս չար գործին մասնակցող իր բոլոր ծառաները ամուր մը բռնած էր իր ճանկերուն մէջ: Կղերական առաջնորդներու թախանձանքներուն տեղի տալով՝ քաղաքական պետը՝ Պիղատոս, պաշտօնապէս հաւանութիւն տուաւ մահուան դատավճռին. ու ապա անոր պատասխանատուութենէն ինքզինք ազատ պահած ըլլալու համար, նա ջուր առնելով ժողովուրդին ներկայութեանը իր

ձեռքերը լուաց ու ըսաւ. «Ես այդ արդարին արիւնէն անպարտ եմ»: Հրեաները կամովին իրենց վրայ առին յանցանքը, եւ յետոյ Յիսուսը մեռցնելու տարին— Մատթէոսի ԻԷ. 24, 25:

Կեղծաւորութիւնն ու ծաղրանքը Սատանայէն են: Տիրոջը հոգին ունեցողներէն ոչ ոք այսպիսի մեթոտներու պիտի դիմէ: Յիսուս ըսած էր. «Ես Աստուծոյ Որդին եմ»: Թշնամի Սատանան, խորհելով թէ այլեւս Յիսուսի վրայ իշխանութիւն ունէր, որչեց Աստուծոյ Որդւոյն անունը անարգել տալ, ու մղել խուժանը որ զԱնիկա որպէս Աստուծոյ Որդի ծաղրեն: Սատանան դիտէր թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին էր, եւ հիմա զԱնիկա ծաղր ու ծանակի ենթարկելը Հօրը համար ալ նախատինք մը պիտի ըլլար: Ուստի թշնամին դրդեց իր աշխարհային ներկայացուցիչները որ ծաղրական չատ մը ձեւակերպութիւններ ընեն: Անոնք նախ եւ առաջ Յիսուսի ծիրանի պատմուճան մը հագցուցին, որ արքայականութեան խորհրդապատկեր է. ապա փուշէ պսակ մը շինելով Անոր գլուխը դրին՝ որ խորհրդապատկեր է իշխանութեան. ապա Անոր ձեռքը եղէգէ գաւազան մը տուին, որ խորհրդապատկեր մըն է իշխելու իրաւասութեան, իսկ վերջէն ալ, անոնք կեղծաւորաբար Անոր առջեւ խոնարհեցան երկրպագելու ձեւով, եւ զինքը ծաղրելով, ըսին. «Ողջոյն, Թագաւոր Հրէից»: Ահա՛ այդ պահուն էր որ կը կատարուէին մարգարէին խօսքերը. «Քեզ նախատողներուն նախատինքը իմ վրայ իննկաւ» (Սաղմ. ԿԹ. 9): Սատանան այդ պահուն ԵՀովան էր որ կը նախատէր: Նա դարեր է ի վեր ծաղրած էր զԱնիկա, եւ հիմա այս նախատինքները իրենց գագաթնակէտին կը հասնէին ու Իր սիրեցեալ Որդւոյն Յիսուսի վրայ կը կուտակուէին:

Առով ալ չի գոհանալով. եւ իբր ուրիշ նշան մը իր չարակամ առեւտրականները, Թշնամի Սատանան համոզեց իր գործակալները որ թքնեն Յիսուսի վրայ եւ

Անոր ձեռքէն եղէգի գաւազանը առնելով Անոր գլխին: Ծաղրանքի այս շատ մը ձեւակերպութիւններէն անցնելէ վերջ, Յիսուսը Իր սովորական հագուստովը հագուեցուցին ու զԱյն խաչելու պատրաստուեցան: Իրենց գայրոյթի մէկ ուրիշ արտայայտութիւնն էր՝ Անոր լեղիով խառնուած քացախ տալ: Անկէ վերջ՝ Նա անգթօրէն խաչին վրայ գամուեցաւ ու այդպէս մարդուս ծանօթ ամենանախատական մահուան ենթարկուեցաւ: Մինչդեռ Նա երկնից ու երկրի մէջեւ կախուած կը մնար, քահանայապետներն ու մեւս կղերականները իրենց չարսիրտ ատելութիւնը ա՛լ աւելի ցոյց տալու համար՝ խուժանին առջեւէն երթալով հեգնեցին ու ծաղրեցին Տէր Յիսուսը: Կը տեսնենք թէ Աստուած թոյլ տուաւ որ Սատանան ու անոր գործակալները իրենց գայրոյթը իր ծայր աստիճանին հասցնեն, եւ այդ բաներէն վերջն էր մէկն որ Աստուած ցոյց տուաւ թէ Ինք տեղեակ էր անց ու դարձերէն, եւ թէ Իր քով կը գտնուէր բոլոր զօրութիւնը:

Ամբողջ երեք ժամ թանձր խաւար տիրեց երկրի վրայ: Այսպէս Տէր Եհովա պատկերացուց թէ Իր սիրեցեալ Որդւոյն առնուելովը խաւարը պիտի տիրէր երկրի վրայ: Այդ խաւար չրջանին վերջաւորութեան՝ Յիսուս բարձրաձայն աղաղակեց ու մեռաւ: Յիսուսի մեռած վայրկեանին Եհովա երկիրը շարժեց: Լեռները ցնցուեցան եւ ապառաժները ճեղքուեցան: Տաճարին մեծ վարագոյրը որ երեսուն ոտք երկայն, երեսուն ոտք լայն եւ չորս մատնաչափ թանձր էր, Յիսուսի մեռած վայրկեանին, վերէն վար երկուքի բաժնուեցաւ (Մատթ. ԻԷ. 51): Հաչելութիւնը զինուորները մեծ վախի եւ սոսկումի ենթարկուեցան, երբոր Եհովայի զօրութեան այդ արտայայտութիւնը տեսան: Անոնք Յիսուսի մասին ըսին. «Ճշմարտօրէն սա իկա Աստուծոյ Որդին էր»: Ո՛չ անկէ առաջ եւ ո՛չ ալ անկէ վերջ ոեւէ մարդու մը մահը Եհովա Աստու-

ծոյ այսպիսի զօրութեան արտայայտութեամբ մը նշանակելի եղած է։ Դարձեալ՝ Աստուած ժողովուրդին այն դասը կուտար թէ՝ Եհովան է Աստուած. եւ յարմար առնին այդ կենսական դասը սորվելով շատեր Եդեմական երջանկութեան պիտի տիրանան։

Յիսուսի մարմինը թաղման համար պատրաստուելով Յովսէփ Արիմաթացիին նոր պատրաստուած գերեզմանին մէջ դրուեցաւ։ Աստուծոյ Թագաւորութեան գահաժառանգը մեռած էր։ Զարմանոյր հրճռանքով մը թշնամի Սատանան ինքզինքը չնորհաւորեց այն խորհրդով թէ երկար պայքարին մէջէն յաղթող դուրս եկած էր։ Ա՛հա այդպէս վերջացաւ երկրի վրայ գտնուած միակ ճշմարիտ ու բարի մարդուն երկրային առաքելութիւնը։ Նա առանց յանցանքի, անբիծ ու անարատ էր։ Նա սուրբ, անմեղ եւ մեղաւորներէն բաժնուած էր։ Նա Աստուծոյ Որդին էր, ու մինչեւ այդ ատեն Նա հաւատարմութեամբ կատարած էր Իր բաժինը աստուածային ծրագրին մէջ։

Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին ամէն մարդ պիտի փորձարկուի ցոյց տալու՝ թէ արդեօք պիտի սիրէ՞ արդարութիւնը եւ Աստուծոյ հնազանդի, թէ ոչ պիտի նախադասէ անիրաւութիւն ընել եւ չար ընթացքի մը հետեւիլ։ Ամէն իմացական արարած պէտք է պատեհութիւն մ՚ունենայ այսպէս զործածելու իր ազատ կամքը։ Յիսուսի խաչելութեան ժամանակ՝ դպիրները, փարիսեցիները եւ ուրիշներ՝ իրենց պատեհութիւնը ունեցան։ Յիսուսի սպանութեան մէջ մատ ունեցող Հրեաներուն մէկ մասը տեղեկութիւն չունէր այն իրողութենէն թէ Նա Աստուծոյ Որդին էր։ Իշխաններէն ոմանք ալ անտեղեակ էին (Գործք Գ. 17)։ Բայց դպիրները, փարիսեցիները եւ քահանաները անտեղեակ չէին։ Յուդան ալ անտեղեակ չէր, եւ անշուշտ Սատանան ալ անտեղեակ չէր։ Տէր Աստուծոյ եւ Քրիստոս Յիսուսի դէմ անգիտակցաբար մեղանչողներուն պիտի ներուի։ Բայց անոնք որ դէ-

տէրն թէ Նա Քրիստոսն էր՝ սուրբ Հոգիին դէմ մեղանչեցին։ «Եւ ով որ Որդւոյ Մարդոյ դէմ բան կ՚ըսէ, պիտի ներուի անոր. բայց ով որ Հոգւոյն Սրբոյ դէմ կ՚ըսէ պիտի չի ներուի անոր, ոչ այս աշխարհիս մէջ՝ եւ ոչ ալ գալու աշխարհին մէջ»— Մատթէոսի ԺԲ. 32։

Ներկայիս կան այնպիսիներ որոնք դիտեն թէ Յիսուս Քրիստոս Թագաւորաց Թագաւորը ու տէրերու Տէրն է. անոնք դիտեն թէ վոքրիկ խումբ մը կայ որոնք Ժողովուրդին կը վկայեն այս իրողութեանց մասին։ Եւ սակայն այս ինքնակոչ իմաստուններըը կեղծ բարեպաշտներ ձեւանալով, Տէր Յիսուսի անունովը կը ջրջին, եւ այնպէս կը յայտարարեն թէ ղԱյն կը ներկայացնեն, թէեւ կամաւորապէս կը մեղանչեն իրենց ունեցած լոյսին դէմ ու կը հալածեն զանոնք որ խաղաղ կերպով Աստուծոյ փրկութեան մեծ ծրագիրը կը պատմեն։ Տէր Յիսուս այդ միեւնոյն դասակարգին ակնարկեց՝ Իր ոչխարներու եւ այծերու մասին ըսած առակովը— Մատթ. ԻԵ. 31—46։

Սուրբ Հոգիին դէմ մեղանչելը էակի մը կամ անձի մը դէմ մեղանչել չի նշանակեր, հապա՝ ան կը նշանակէ դիտակցօրէն ընդդիմանալ ճշմարտութեան լոյսին։ Սուրբ Հոգին Աստուծոյ աներեւոյթ զօրութիւնն է՝ որ կը լուսաւորէ մարդոց միտքերը։ Ուրեմն սուրբ Հոգիին դէմ մեղանչելը կը նշանակէ՝ բարկի ու չարի մասին ունեցած դիտութեան հակառակ կամաւոր եւ կանխամտածուած ընթացք մը բռնել։ Վատասիրտ մէկը միայն կրնայ սուրբ Հոգիին դէմ մեղանչել, որ կը նշանակէ՝ թէ այդպիսի մէկը Աստուծոյ օրէնքին համար յարգանք չունի, եւ ոչ ալ նկատի կ՚առնէ ուրիշներուն իրաւունքները, հապա՝ սոսկալի կերպով չարագործութեան հակած է՝ անճնասէր նպատակ մը գլուխ հանելու համար, եւ ատիկա ալ դիտակցօրէն կ՚ընէ։

ՊԻՏԻ ԷՐ ՈՐ ԳԻՍՈՒՍ ՄԵՌՆԷՐ

Աստուած չէ՞ր կրնար արդիւնել Իր սիրեցեալ Որդւոյն մահը։ Քանի որ Աստուած ամենազօր է՝ ուրեմն Նա կրնար արդիւնել Իր սիրեցեալ Որդւոյն մահը։ Եթէ Գիսուս սուրբ եւ անմեղ էր, ուրեմն ինչ պէտք կար որ Նա մեռնէր։ Երբ Նա աշխարհ գալու եւ մարդ ըլլալու համար երկինքը ձգեց, Աստուծոյ կամքն էր որ Նա որպէս մարդ մեռնէր՝ մարդոց մեծ փրկագինը կարենալ տալու համար։ Կատարեալ մարդուն մեռնիլը կարեւոր էր, որպէս զի մարդկութիւնը պատեհութիւն մ'ունենար ապրելու։ Ասիկա ճշմարտութիւն մ'ըլլալով՝ արդեօք Սատանան աւելի նուա՞զ յանցաւոր է Գիսուսի կեանքին դէմ դաւադրելուն եւ իր գործակալները դրդռելուն համար որ Գիսուսը սպաննեն։ Ո՛չ։ Սատանային իշխանութիւն չէր տրուած Գիսուսը մեռցնելու։ Ոչ ալ ոեւէ մէկ ուրիշին իրաւասութիւն տրուած էր Գիսուսը ոչնչացնելու համար դաւադրել։ Վատասրտութեամբ էր որ Սատանան զԱնիկա մեռցնել ուզեց, քանզի դիտէր թէ Գիսուս Աստուծոյ Որդին էր, եւ կ'ակնկալէր ու կը վախնար թէ Գիսուս թագաւոր պիտի ըլլար ժողովուրդին վրայ եւ իրմէ պիտի առնէր իշխանութիւնը։

Դպիրները, փարիսեցիները եւ ուրիշները որոնք դիտակցօրէն մասնակցեցան մեծ դաւադրութեան, ատիկա ըրին՝ պարզապէս անձնասիրութենէ կամ չարասրտութենէ դրդուելով, ինչու որ անոնք վախցան թէ ժողովուրդին մէջ իրենց ունեցած դիրքերը պիտի կորսնցնեն։ (Յովհ. ԺԱ. 47, 48)։ Իրապէս Սատանան անզօր էր խլելու Գիսուսի կեանքը՝ եթէ Գիսուս Իր Հօրը դիմէր Անոր անսահման զօրութիւնը խնդրելու՝ Իր անձին պաշտպանութեանը համար։ Երբոր Պետրոս կտրեց քահանայապետին ծառային ականջը, այդ առթիւ կը կարդանք. «Այնատեն Գիսուս ըսաւ անոր, սուրդ իր տեղը դարձուր, ինչու որ ամէն սուր առնողները սուրով պիտի կորսուին։ Կը

կարծե՞ս թէ չեմ կրնար հիմա իմ Հօրս աղաչել, եւ ինծի հազիւ տասներկու գունդէն (լեգէոնէն) աւելի հրեշտակներ։ Բայց ի՞նչպէս պիտի կատարուին գրքերը, թէ պէտք է ասանկ ըլլայ»— Մատթէոսի ԻԶ. 52—54։

Յիսուս այնքան կատարեալ կերպով նուիրուած էր Իր Հօրը որ Անոր կամքին հակառակ ոչ մէկ բան կ'ընէր։ Նա ըսաւ. «Ինչու որ ես երկինքէն իջայ, չէ թէ իմ կամքս ընելու, հապա անոր կամքը որ զիս ղրկեց» (Յովհ. Զ. 38)։ «Ես եմ բարի հովիւը. բարի հովիւը իր կեանքը ոչխարներուն համար կը դնէ։... Ինչպէս որ Հայրը զիս կը ճանչնայ, ես ալ Հայրը կը ճանչնամ, ու իմ կեանքս ոչխարներուն համար կը դնեմ։ Ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ, որոնք այս բակէն չեն. անոնք ալ պէտք է որ բերեմ, ու իմ ձայնիս պիտի լսեն, եւ պիտի ըլլան մէկ հօտ ու մէկ հովիւ։ Անոր համար Հայրը զիս կը սիրէ, որ ես իմ կեանքս կը դնեմ, որ նորէն առնեմ անիկա։ Մէկը չի հաներ անիկա ինձմէ, հապա ես կը դնեմ զանիկա ինքիրմէս. իշխանութիւն ունիմ անիկա դնելու, եւ իշխանութիւն ունիմ անիկա նորէն առնելու. այս պատուէրը իմ Հօրմէս առի»— Յովհաննու Ժ. 11, 15—18։

Գիտնալով թէ Իր Հօրը կամքն էր որ Ինքը մեռնի, Յիսուս կամաւորապէս մահուան դիմաց եւ նոյնիսկ այդ բանը արգիլելու համար օգնութիւն չի խնդրեց։ Հրեաներէն մասնաւորներ խաչեցին Տէրը (Գործք Բ. 36, Է. 52)։ Բայց անոնց այսպէս ընելուն պատճառը Քրնամի Սատանային չար ազդեցութիւնն էր։ Աստուած Թոյլատրեց Իր Որդւոյն այս կերպով մեռնիլը սա իմաստով թէ՝ Նա չ'արգիլեց զայն. որովհետեւ Իր կամքն էր որ Յիսուս մեռնի որպէս զի Իր ծրագիրը կատարուի։ Նա կրնար տաբեր կերպով կարգադրել Իր Որդւոյն մահը, բայց քանի որ Սատանան վատասիրտ հակում մ'ունէր զԱյն սպաննելու՝ Աստուած Թոյլ տուաւ անոր որ ցոյց տայ իր բոլորո-

վին վատասիրտ ըլլալը, եւ մխեւնոյն ժամանակ Նա փորձի ենթարկեց անոնք որ Սատանային պիտի հետեւէին, գիտնալով թէ Ինք վերջէն Յիսուսը մեռնելու պիտի յարուցանէր։

Խիստ կարեւոր է որ մարդիկ ըմբռնեն Յիսուսի մեռնելուն պատճառը, ինչու որ ասիկա ըմբռնելով մարդիկ կարող պիտի ըլլան տեսնել Աստուծոյ սէրը՝ որ Նա յայտնած է ու դեռ կը յայտնէ հանդէպ մարդուն։

ՆԱԽ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ

Երբ կը յառաջանանք՝ Ս. Գրոց մէջօրեայ յայտնուած աստուածային ծրագրին քննութեանը մէջ, կը տեսնենք թէ Եհովան մտադրած է մարդկութիւնը ազատել մեղքէն ու մահէն եւ Սատանային բոլոր չար ազդեցութիւններէն։ Ո՛վ պիտի ազատէ մարդը այս դերութենէն։ Ի՞նչ են օրինաւոր պահանջները։ Անիկա ե՞րբ պիտի կատարուի եւ ի՞նչպէս։ Ասոնք խիստ կարեւոր հարցեր են, եւ Յիսուսի մահը այդ հարցերէն իւրաքանչիւրին հետ ալ ուղղակի կերպով կապ ունի։ Ազատագրութիւնը՝ միայն փրկութենէն վերջ կրնայ տեղի ունենալ։ Ուրիշ խօսքով, մարդուն իրաւունքները նախ պէտք է գնուին ու ապա մարդկութիւնը կրնայ ազատագրուիլ։ Այս պատճառութեամբ լաւ է որ քննենք ազատագրութեան հարցը, եւ անոր քննութեանը մէջ պիտի տեսնուի թէ ինչո՞ւ համար կատարեալ մարդ Յիսուսը պէտք էր մեռնէր։

Ադամ Եդեմի մէջ եղած ատեն կատարեալ մարդ մըն էր։ Մեղքի պատճառով նա մահուան դատապարտուեցաւ։ Աստուած յայտարարած էր թէ Իր օրէնքը դրժողը պէտք է որ մեռնի։ Ուրեմն արդարութիւնը կը պահանջէր օրէնքին գործադրութիւնը, որ կը նշանակէր Ադամին մահը։ Երբ վերջնական իրաւասութիւն ունեցող երկրային դատարան մը վճիռ կ'արձակէ, չկայ ոեւէ զօրութիւն որ կարենայ բեկանել այդ

դատավճիռը: Ուրեմն ա՛լ աւելի զօրաւոր պատճառաւ մխեւնոյն կանոնը կրնանք ակնկալել Եհովայի դատարանէն: Երբ Նա Ադամը մահուան դատապարտեց այդ դատավճիռը վերջնական էր, եւ պարտ էր գործադրուիլ: Աստուծոյ համար անկարելի է փոխել Իր դատավճիռը: Ուստի անկարելի էր որ Ադամի դէմ արձակուած դատավճիռը անտեսուէր կամ փոխուէր: Բայց խնդրոյ մը մասին արձակուած վերջնական դատավճիռ մը՝ խիստ պատշաճութեամբ կարելի է փոխանորդի մը միջոցաւ գոհացում տալ:

Քիչ մ'աւելի լուսաբանենք այս կէտը. Ենթադրենք թէ Թորոսը Մարկոսին դէմ հազար տալէրի դատավճիռ մ'ունի վերջնական դատարանէն վաւերացուած: Այս դատավճիռը այն օրինական իշխանութեամբ արձակուած է թէ՝ եթէ Մարկոս թերանայ վճարել զայն, կրնայ բանտարկուիլ: Վճարելու կարող չըլլալուն համար պարտականը բանտ կը դրուի: Մարկոսի հայրը կը սիրէ իր որդին, ուստի անոր հազար տալէրի պարտքը Թորոսին կը վճարէ, Թորոս ալ զայն կ'ընդունի որպէս վճարում իր դատավճռին: Ուրեմն օրէնքը կը պահանջէ որ վճիռը գոհացուած նկատելով՝ Մարկոսը ազատ արձակուի: Ասիկա արդարութեան կանոն մըն է:

Մխեւնոյն օրէնքը աւելի զօրաւոր ազդեցութեամբ Եհովայի դատարանին մէջ կը գործադրուի: Ադամի դէմ արձակուած դատավճռին գոհացում տալու համար՝ Աստուած կրնար փոխանորդի մը միջոցաւ պատշաճ կարգադրութիւն մ'ընել: Բայց այդ բանը պարտ էր օրինաւոր կերպով կատարուիլ. այսինքն, աստուածային օրինաց համաձայն ըլլալու էր: Ուրեմն օրէնքը ի՞նչ կը պահանջէր: Պատասխանն է, «կեանքի տեղ կեանք» (Բ. Օրինաց ԻԹ. 21): Կատարեալ մարդ մը, Ադամ, մահուան դատապարտուած էր: Ուրեմն օրէնքը մարդկային կատարեալ կեանք մը կը պահանջէր: Փրկութեան գինը, Ադամի ազատու-

թեան համար դատավճռին վոխանորդաբար զոհացում տուող բանը, պարտ էր Աղամի կորնցուցած կեանքին համահաւասար կեանք մ'ըլլալ: Ուրիշ խօսքով, կամաւորապէս մեռնող մարդկային կատարեալ էակ մը միայն կրնար զոհացում տալ աստուածային օրինաց պահանջներուն:

Մարդկային ամբողջ սերունդը Աղամէն յառաջ եկաւ, ուրեմն բոլորն ալ մեղքով ծնած եւ անօրինութեամբ յղացուած էին (Հռոմ. ե.12, Սաղմ. ԾԱ.5): Հետեւաբար աշխարհի վրայ չկար մարդ արարած մը՝ որ կարենար Աղամի դէմ արձակուած աստուածային դատավճռի պահանջներուն զոհացում տալ: Սակայն ասիկա պէտք չէ արդարութիւնը զոհացնելու իմաստով ըմբռնուի: Արդարութիւնը Աղամի մահով արդէն զոհացած էր. եւ այն դատավճիռը՝ որ կը նշանակէր օրինական որոշումը, Աղամը յաւիտեան մահուան մէջ պիտի պահէր, բացի այն պարագայէն որ Աղամի համահաւասար վոխանորդ մը գտնուելով՝ Աղամին տեղը դրուէր, անոր դէմ արձակուած վճռին զոհացում տալու եւ զանիկա ազատ արձակելու համար: Փոխանորդը պարտ էր կատարեալ մարդու մը կեանքն ըլլալ:

Արդեօք կարելի չէ՞ր հրեշտակ մը կամ աստուածային էակ մը գործածել՝ Աղամի դէմ արձակուած վճռին զոհացում տալու եւ զանիկա մահուան դատապարտութենէն ազատելու համար: Պատասխանն է, Ո՛չ. որովհետեւ Աստուծոյ օրէնքը դատավճռին պահանջածէն ո՛չ աւելի եւ ոչ պակաս կրնայ ընդունիլ. եթէ ոչ՝ Աստուած ինքզինք հակասած պիտի ըլլար, բայց Նա չկրնար ինքզինք հակասել: Այդ առթիւ Սատանան դարձեալ իր խորամանկ հնարքներն ի գործ դրաւ՝ մեծ փրկութեան զոհի ճշմարիտ փիլիսոփայութեան նկատմամբ մարդկութիւնը կուրացնելու համար: Նա՝ Տիրոջը անունովը չրջող իր երկրային ներկայացուցիչները համոզած է որ ժողովուրդին

որվեցնեն թէ՝ Քիսուս Քրիստոս երկրի վրայ եղած առեն աստուած էր եւ ոչ թէ մարդ. եւ թէ՝ Նա որպէս աստուածային էակ մեռաւ: Ոեւէ տրամաբանող միտք կրնայ տեսնել որ եթէ Աստուած մարդ էակի մը փրկութեանը համար աստուածային էակ մը պահանջէր, Նա անարդար պիտի ըլլար: Այս սխալ տրամաբանութիւնը չատերը հեռացուցեր է Տիրոջմէն եւ Անոր Խօսքէն:

Ուրեմն քանի որ օրէնքը կատարեալ մարդու մը կեանքը կը պահանջէր, եւ քանի որ Ադամի բոլոր սերունդը անկատար էին ու են, մարդկութիւնը երեւութապէս անօգնական վիճակի մը մէջ կը գտնուէր: Աստուծոյ մարգարէն այսպէս կ'ըսէ. «Մէկը բնաւ չի կրնար փրկել իր եղբայրը, ոչ ալ անոր փրկանքը Աստուծոյ հատուցանել» (Սաղմ. ԽԹ. 7): Արդեօք Աստուած փրկութեան համար պատրաստութիւն պիտի տեսնէր: Անոր Խօսքը կը պատասխանէ. «Զանոնք գերեզմանին ձեռքէն պիտի փրկեմ, զանոնք մահուընէ պիտի ազատեմ. քու ժանտախտդ ո՞ր է ո՛վ մահ, քու աւերումդ ո՞ր է ո՛վ գերեզման, իմ աչքերէս զղջումը պիտի ծածկուի»— Ովսեայ ԺԳ. 14:

Ահաւասիկ Եհովայի վճռական խօսքը թէ՝ Նա մարդկութեան փրկութեան համար պատրաստութիւն պիտի տեսնէր: Ահաւասիկ անշուշտ պիտի կատարուի: «Ես խօսեցայ ու ես պիտի կատարեմ, ես խորհեցայ ու ես ի գործ պիտի դնեմ» (Եսայ. ԽԶ. 11): «Իմ բերնէս ելած խօսքն ալ այնպէս պիտի ըլլայ, ինծի պարապ պիտի չի դառնայ, հապա իմ կամքս պիտի կատարէ ու յաջողութեամբ ի գործ դնէ այն բանը՝ որուն համար զանիկա ղրկեցի»— Ես. ԾԵ. 11:

Այս նպատակով «Լոգոս (Բանը) մարմին եղաւ ու մեր մէջ բնակեցաւ» (Յովհ. Ա. 14): Բայց քանի որ Լոգոս Իր Հօրը հետ հոգեւոր մակարդակի վրայ էր՝ ուրեմն Նա ի՞նչպէս կրնար մարմին ըլլալ: Աստուծոյ համար անկարելի բան չկայ: Լոգոսին հաւանու-

թեամբը Հայրը Անոր կեանքը հոգեւորէն մարդկային մակարդակի վրայ փոխադրեց։ Նա սուրբ հոգիին զօրութեամբը, այսինքն՝ Եհովայի աներեւոյթ զօրութեամբը, կոյս Մարիամի արգանդին մէջ յղացուեցաւ (Մատթ. Ա. 18)։ Որոշեալ ժամանակին՝ Նա ծնաւ այս մարդկային մօրմէն (Ղուկ. Բ. 9–11)։ «Երբոր ժամանակը լեցուեցաւ, Աստուած Իր որդին ղրկեց, որ կինէ մը եղաւ» (Գաղ. Դ. 4)։ Անկատար Ադամի անկատար արիւնէն ոչ մէկ կաթիլ կը գտնուէր Յիսուսի երակներուն մէջ, որովհետեւ Անոր կեանքը Եհովայի զօրութեամբը յղացուած կամ ըսւած էր։ Ուրեմն, երբ Նա մարդ եղաւ՝ սուրբ, անմեղ, անարատ եւ մեղաւորներէն բաժնուած էր (Եբրայեցիս է. 26)։ Որպէս մարդ՝ Նա ճիշդ եւ ճիշդ կը համապատասխանէր կատարեալ Ադամին։ Ուստի Յիսուսը կարող էր Ադամի ու անոր սերունդին փրկիչն ըլլալ։

Բայց կատարեալ մարդ Յիսուսը կրնա՞ր Ադամի ու հանուր մարդկութեան փրկագինն ըլլալ։ Կը պատասխանենք. Այո՛։ Աստուած ահա այդպէս ծրագրած էր։ Մէկ մարդ մըն էր ընդհանուր մարդկութեան հայրը։ Մէկ կատարեալ մարդ մը կրնար փրկել ընդհանուր մարդկութիւնը, ինչպէս որ Առաքեալը ցոյց կուտայ Հռովմայեցիս Ե. 18, 19–ին մէջ։

Թերեւս մէկը հարցնէ. Ինչո՞ւ համար Աստուած Ադամի սերունդը մահուան մատնէր՝ քանի որ անոնք փորձի չէին ենթարկուած։ Նկատի առնելու ենք Առաքեալին խօսքերը։ Նա չ'ըսեր թէ ամբողջ մարդկութիւնը մահուան վճիռ (սէնթէնս) ստացաւ։ Հապա կ'ըսէ թէ՝ ամբողջ մարդկութիւնը մահուան դատապարտուեցաւ (գընտէմտ)։ Երբ մահուան վճիռ տրուած է, այդ կը նշանակէ թէ նախ դատապարտութիւն մը տեղի ունեցած է։ Դատապարտութիւն կը նշանակէ՝ չհաւանիլ, մերժել։

Զոր օրինակ, գետի մը վրայ կամուրջ մը կայ։ Ժամանակէ մը վերջ ապահով չ'ըլլար անոր վրայէն անցնիլը. ուստի ան կը դատապարտուի, ինչու որ վտանգաւոր է։ Ատիկա կամուրջին յանցանքը չէ։ Յանցանքը այն ատաղձինն է՝ որմէ շինուած է կամուրջը։

Ոչ մէկ մարդ ինքզինք չինեց կամ ստեղծեց։ Ոչ մէկ մանուկ ինքզինք աշխարհ բերաւ։ Աստուած Ադամի եւ Եւայի սերնդագործութեան զօրութիւն տուաւ։ Այս զօրութիւնը գործածած ժամանակ անոնք անկատար ըլլալով, անոնց զաւակները անկատար ծնան։ Աստուած ոեւէ անկատար բանի չի կրնար հաւանիլ։ Անկատարութիւնը մանուկին յանցանքը չէ. հապա՝ յանցանքը այն նիւթին կամ ատաղձինն է որմէ շինուած է մանուկը։ Մերժուած ըլլալով՝ ան դատապարտուած է, բայց այս դատապարտութիւնն ու մերժումը Ադամի մեղքին արդիւնքն են։ Ուրեմն բոլորն ալ դատապարտութեան տակ ինկան. բայց Աստուած այնպէս կարգադրած է որ Իր սիրեցեալ Որդւոյն միջոցաւ կենաց ճրի պարգեւը ամենուն պիտի գայ, անոնց պատեհութիւն մը տալով հնազանդելու եւ ապրելու։

Արդ՝ Յիսուսը երկրի վրայ կը գտնենք 30 տարեկան հասակին մէջ, կատարեալ եւ չափահաս մարդ մը։ Նա ինչո՞ւ համար աշխարհ եկած էր։ Անոր համար որ Աստուած խոստացեր էր փրկել մարդկութիւնը (Ովսեայ ԺԳ. 14)։ Օրէնքը փրկանք պատրաստելու համար կատարեալ մարդու մը կեանքը կը պահանջէր։ Յիսուս ըսաւ թէ Ինք եկած էր Իր կեանքը որպէս փրկանք մը տալու —Մատթ. Ի. 28։

Փրկանք բառը, իրապէս, փրկագին կը նշանակէ, եւ կամ բան մը՝ որու միջոցաւ կարելի է ուրիշ բան մը ազատ արձակել։ Ուրիշ խօսքով, ան կը նշանակէ գին մը կամ արժէք մը՝ զոր կարելի է գործածել գերութեան մէջ եղող, արգիլուած եւ կամ բանտար-

կուած բան մը ազատելու համար։ Կարեւոր է որ վրկագինը համարժէք կամ ճիշդ համապատասխան ըլլայ այն բանին՝ զոր արդարութիւնը կը պահանջէ դերութեան մէջ գտնուած բանէն կամ էակէն։

Աղամի դէմ արձակուած դատավճիռը՝ անկէ կը պահանջէր՝ որպէս կատարեալ մարդկային էակ ապրելու իրաւունքը։ Այդ դատավճիռը՝ Աղամէն առաւ ապրելու իրաւունքը։ Ուրեմն ուրիշ կատարեալ մարդկային էակի մը ապրելու իրաւունքն էր միայն որ կրնար վրկագին մ'ըլլալ։ Կատարեալ մարդ Յիսուսը ունէր ճիշդ այդ բանը, այսինքն՝ երկրիս վրայ որպէս մարդ ապրելու իրաւունքը։

Աստուծոյ արտայայտած կամքն է որ մարդը վրկուի մահէն ու անոր աղէտութիւններէն (Ա. Տիմոթէոսի Բ. 4)։ Յիսուս եկաւ Աստուծոյ կամքը կատարելու, ինչպէս որ Անոր համար գրուած է. «Ահա կուգամ ես. գրքի տոմսին մէջ ինծի համար գրուած է։ Ո՛վ իմ Աստուածս. քու կամքդ կատարելու փափաքեցայ, ու քու օրէնքդ իմ ներսի դիս է»— Սաղմոսաց Խ. 7, 8։

Աստուած խոստացած ըլլալով վրկել մարդը, Նա Իր Որդւոյն կամաւոր մարդեղութեամբը՝ միջոց մը պատրաստած է իրականացնելու Իր խոստումը։ «Եւ կերպարանքովը մարդու պէս գտնուելով, ինքզինքը խոնարհեցուց՝ մինչեւ մահուան հնազանդ եղաւ, ու ան ալ խաչին մահուանը» (Փիլ. Բ. 8)։ Յիսուս կամովին հնազանդեցաւ մահուան, ինչու որ Աստուծոյ կամքն էր այդ կերպով պատրաստել վրկագինը։

Արդ՝ համառօտ կերպով պատասխան տրուած է այն հարցման թէ՝ Յիսուս ինչո՞ւ պարտ էր մեռնիլ։ Կատարեալ մարդ Յիսուսը կենդանի մնալով, չէր կրնար վրկագին մը պատրաստել։ Նա այժմ պարտաւոր էր Իր կատարեալ մարդկային կեանքը արժէքաւոր պարտակալուածքի (էսկէք) մը վերածել, որ բաւ

պիտի ըլլար ազատելու մարդը դատավճռէն ու անոր դատապարտութենէն: Նա պէտք էր որ Իր մարդկային կեանքը տար, որպէս զի անոր արժէքը աստուածային արդարութեան ներկայացուէր Ադամի կորնցուցած կեանքին տեղը, եւ Ադամն ու անոր սերունդը ապրելու պատեհութիւն մ'ունենային: Ուրիշ խօսքով, Քիստոս պարտաւոր էր Իր մարդկային կեանքը ու անոր իրաւունքը օրինական վճարադնի (ւիկըլ թէնտըր) մը վերածել Ադամի պարտքը վճարելու համար:

Օրինական վճարադինը՝ ընթացիկ արժէք (էքրընսի), դրամ կամ արժէքաչափ կը նշանակէ, զոր օրէնքը կը պահանջէ ու կ'ստանայ պարտքերու կամ պարտաւորութեանց որպէս հատուցում:

Արժանիքը՝ չահուած արժէք կը նշանակէ: Քրիստոս Քիստոսի արժանիքովը ըսելով՝ մենք ըսել կ'ուզենք Քիստոսի մարդկային կատարելութիւնն ու անոր հետ կապ ունեցող բոլոր իրաւունքները՝ արժէքի կամ պարտակալուածքի վերածուած, որ օրինական վճարադին մըն է մարդուն պարտքին հատուցմանը համար:

Օրինակով մը ցոյց տանք այս կէտը. Առնենք մարդ մը, զոր դիւրութեան համար Թորոս կը կոչենք, որ որպէս հատուցում հարիւր տոլարի իր տուգանքը չկարենալ վճարելուն՝ բանտին մէջ կը տառապի: Թորոսին եղբայրը՝ Մարկոս կ'ուզէ վճարել այս տուգանքը, բայց դրամ չունի: Մարկոս զօրաւոր ու աշխոյժ է, ժամանակ ունի աշխատելու եւ կ'ուզէ աշխատիլ. բայց ո՛չ իր զօրութիւնն ու ժամանակը եւ ոչ ալ աշխատելու փափաքը կարող պիտի ըլլան վճարել իր եղբօր՝ Թորոսին տուգանքը: Կիրակոս կը փափաքի գործաւոր մ'ունենալ, որուն օրավարձը վճարելու դրամ ալ ունի: Մարկոս կ'ակսի Կիրակոսին գործել, հարիւր տալէր կը չահի ու կ'ստանայ զայն: Մարկոս այս կերպով իր ժամանակը եւ զօրու-

թիւնը դրամական արժէքի վերածած է, որ դնումի զօրութիւն ունի, ինչպէս նաեւ Թորոսի պարտքին վճարմանը օրինական վճարագիրն է: Այս դրամը կարելի է պատշաճ կերպով արժանիք կոչել, իր դնելու կամ փրկելու արժէքին համար: Ցետոյ՝ Մարկոս կը ներկայանայ իր եղբայրը դատապարտող դատարանին առջեւ, եւ կը վաւերաքի վճարել՝ օրէնքին իր եղբօրմէն պահանջած հարիւր տոլարի տուգանքը: Դատարանը կ'ընդունի հարիւր տոլարը ու Թորոսը ազատ կ'արձակէ: Այս կերպով Թորոս ըստ օրինի ազատուած է դատապարտութենէն. եւ իր եղբայրը՝ Մարկոս, իր փրկիչը կամ ազատարարն եղած է:

Ադամ Աստուծոյ մէկ որդին էր: Եհովա ըստ օրինի վճռած էր թէ Ադամ պէտք է իր կեանքը մահուամբ կորսնցնէ: Այս դատավճիռը Ադամի ու անոր բոլոր սերունդին յաւիտենական մահը պիտի նշանակէր՝ եթէ մէկը չփրկէր զիրենք: Քանի որ Ադամ այս օրինական դատապարտութենէն առաջ զաւակներ ունենալու զօրութիւնը ունէր, Ադամի բոլոր սերունդը այս դատավճռի ազդեցութեանց տակ ինկան: Ներկայիս Ադամ բռնուած է մահուան բանտին մէջ՝ օրէնքի պահանջներուն գոհացում տալու համար: Ամբողջ մարդկութիւնը նոյնանման վիճակի մը մէջ է, որպէս արդիւնք Ադամի սկզբնական մեղքին:

Ցիսուս կատարեալ մարդը, Աստուծոյ Որդին, Տիրոջմէն որպէս «մարդուն Որդին» կոչուած էր. այս տիտղոսը կը նշանակէր թէ՝ Նա Ադամէն ի վեր ապրող առաջին ու միակ կատարեալ մարդն ըլլալով, իրաւասութիւն ունէր Ադամի պատկանող բոլոր բաներուն—կենաց եւ անոր ընկերացող ամէն օրհնութեանց: Ցիսուս զօրութիւն ունէր կատարեալ սերունդ մ'արտադրելու, եւ ամէն կերպով՝ անմեղ Ադամի ճիշդ համահաւասարն էր: Աստուծոյ կամքն էր որ Ցիսուս փրկէ Ադամը ու անոր սերունդը: Ցիսուս կ'ուզէր վճարել Ադամի պարտքը ու փրկել զայն.

բայց կատարեալ, արդար մարդ Յիսուսը չէր կրնար իրագործել այս նպատակը քանի որ մարմնով կեն-դանի էր, ճիշդ միեւնոյն պատճառաւ որ Մարկոս չէր կրնար իր զօրութիւնը եւ ժամանակը գործածել իր եղբօր՝ Թորոսի պարտքը վճարելու համար, հապա նախ եւ առաջ ասոնք դնումի արժէքի մը պէտք էր վերածել։

Յիսուս պարտ էր Իր կատարեալ մարդկութիւնը արժէքաչափի մը վերածել (այս արժէքաչափը մենք արժանիք կը կոչենք), այս արժէքը կամ արժանիքը կը կազմէ Աղամին եւ անոր սերունդին պարտքի օ-րինական վճարագինը, անոնց ամէնն ալ ըստ օրինի ազատելու բաւարար գինը պատրաստելով։ Այս փըր-կագինը պատրաստելու համար Յիսուս պարտ էր որ մեռնէր։ Բայց անոր արժէքը Եհովայի առջեւ ներ-կայացնելու համար նա պէտք էր կենդանանար եւ Ե-հովայի դատարանը մտնելու առիթ ունենար։

Յորդանանու մէջ կատարեալ մարդ Յիսուս, ինքզինքը նուիրմամբ ներկայացուց Եհովայի կամքը կատարելու, եւ Աստուծոյ կամքն էր որ Յիսուս հոն Իր կեանքը մահուան մատնէր, բայց թէ նա պէտք չէր որպէս մարդ կորսնցնէր իր կեանց օրինաւոր ի-րաւունքը։ Աստուծոյ կամքն էր որ Քրիստոս Յիսուս մահուընէ որպէս աստուածային էակ մը վերակեն-դանանար, եւ ձեռք առնէր Իր մարդկային կատար-եալ կենաց այդ արժանիքը, իրաւունքը եւ կամ ար-ժէքը, ու զայն աստուածային կամաց համաձայն որ-պէս օրինական վճարագին մը գործածէր. այսինքն՝ ըստ օրինի ազատէր մարդկութիւնը եւ անոնց կեանք պարգեւէր։ Ինչո՞ւ ուրեմն չի գործածել «օրինաւո-րապէս ազատելու» ոճը։ Տէրը մարդկութեան համար չէր կրնար օրէնքի հակառակ ազատութիւն տալ, ինչու որ նա պէտք է արդար ըլլայ։ Մենք հոս «օրի-նաւորապէս ազատելու» ոճը կը գործածենք, որով-հետեւ առիկա կը նշանակէ թէ ազատելու գործը օ-

*բինաւորապէս կը կատարուի անոր ձեռքովը՝ որ ա-
ղատելու իշխանութիւն ունի։*

*Այս պատճառաբանութիւնը համաձայն է Քիսու-
սի խօսքերուն հետ. «Գողը չի գար, միայն գողնալու
եւ սպաննելու ու կորսնցնելու համար. ես եկայ որ
կեանք ունենան, եւ ալ աւելի ունենան։ Ես եմ բարի
հովիւը, բարի հովիւը իր կեանքը ոչխարներուն հա-
մար կը դնէ։... Ինչու որ Հայրը զիս կը ճանչնայ,
ես ալ Հայրը կը ճանչնամ, ու իմ կեանքս ոչխարնե-
րուն համար կը դնեմ։... Անոր համար Հայրը զիս
կը սիրէ, որ ես իմ կեանքս կը դնեմ, որ նորէն առ-
նեմ անիկա։ Մէկը չհաներ անիկա ինձմէ, հապա ես
կը դնեմ անիկա ինքիրմէս. իշխանութիւն ունիմ ա-
նիկա դնելու, եւ իշխանութիւն ունիմ անիկա նորէն
առնելու. այս պատուէրը իմ Հօրմէս առի»— Յով-
հաննու ժ. 10, 11, 15, 17, 18։*

*Սատանան շատ բան ըրած է ճշմարտախոյնե-
րուն միտքը փրկանքի իմաստասիրութեան նկատ-
մամբ ամպոռտելու համար։ Նա ոմանց հաւատացու-
ցած է թէ փրկանքը միայն մի քանիներու համար
պատրաստուած էր, եւ թէ մնացեալ բոլորը կորսը-
ւելու նախասահմանուած են։ Իսկ ուրիշներու ալ
հաւատացուցած է թէ՝ փրկանքը ոեւէ արժէք չունի։*

*Քիսուս որո՞ւ համար մեռաւ։ Այս հարցը Սբ.
Գրքով պէտք է պատասխանուի։ Ամէն ոք փափաքե-
լու է գիտնալ ճշմարտութիւնը։ «Քու խօսքդ ճշմար-
տութիւն է» (Յովհ. ժէ. 17)։ Տարօրինակ պիտի
ըլլար՝ եթէ Աստուած իր օրհնութիւնը միայն մի քա-
նիներու տար եւ ամենուն նոյնանման պատեհութիւն
մը չպարզեւէր։ Ս. Գիրքը կը պատասխանէ. «Ինչու
որ Աստուած անանկ սիրեց աշխարհը մինչեւ որ իր
միածին Որդին տուաւ, որ ամէն ով որ անոր հաւա-
տայ՝ չի կորսուի, հապա յաւիտենական կեանք ու-
նենայ։ Վասն զի Աստուած իր Որդին չի ղրկեց աշ-*

խարհ որ աչխարհը դատէ, հապա որ աչխարհս ա-նով փրկուի»— Ծովհ. Գ. 16, 17:

Պօղոս Առաքեալ այս խնդիրը կը յուզէ. եւ (ինչ-պէս որ դիտենք) ներշնչմամբ դրելով կը յայտարա-րէ թէ՝ Աստուծոյ կամքն է որ փրկագնի չնորհիւ ա-մէն մարդ փրկուի մահուընէ, եւ թէ այն ատեն ամէն ոք պատեհութիւն ունենայ Աստուծոյ կարգադրու-թեան շուրջ գիտութիւն մ'ունենալու, որպէս զի ա-մէն ոք իր ազատ կամքը գործածելու պատեհութիւն ունենալով՝ ընդունի կամ մերժէ փրկագնի միջոցաւ եկած կենաց պարգեւը: Նա այսպէս կ'ըսէ. «Ինչու որ ան է աղէկը ու ընդունելին մեր Փրկիչ Աստուծոյ առջեւը. որ կ'ուզէ թէ ամէն մարդիկ փրկուին ու ճշմարտութիւնը ճանչնալու գան: Քանզի մէկ Աստ-ուած մը կայ, ու մէկ միջնորդ մը Աստուծոյ ու մար-դոց միջեւ՝ Քրիստոս Յիսուս մարդը, որ իր անձը ամենուն տեղը փրկանք տուաւ՝ իր ատենին վկայու-թիւն ըլլալու»— Ա. Տիմ. Բ. 3–6:

Մեւնոյն առաքեալը դարձեալ կ'ապացուցանէ թէ՝ Յիսուս կատարեալ մարդ մըն էր եւ ոչ թէ հո-գեղէն էակ մը. եւ թէ՝ Նա կատարեալ եղած էր որ-պէս զի կարենայ փրկել մարդկութիւնը: Նա կ'ըսէ. «Սակայն Յիսուսը փառքով ու պատուով պսակուած կը տեսնենք՝ որ հրեշտակներէն քիչ մը վար եղած էր մահուան չարչարանքին համար, որ Աստուծոյ չնորհքովը ամենուն համար մահ ճաշակէ»— Եբ-րայեցիս Բ. 9:

Բայց մարդ մը ինչպէ՞ս կրնար՝ կատարեալ ըլ-լալով հանդերձ՝ մարդկութիւնը ազատել պարզապէս մեռնելով: Եթէ Նա մեռած մնար՝ պիտի չի կրնար իրականացնել փրկութիւնը եւ ազատագրութիւնը, ինչու որ մեռած մարդ մը ոչինչ կրնայ ընել: Մեծ դատարանը՝ որ մարդուն դէմ վճիռ արձակեց, եւ ուր պէտք է ներկայացուի փրկագինը, Եհովային դատարանն է: Անշուշտ Եհովա կրնար ուրիշ մէկը

սահմանել որ կատարեալ Յիսուս մարդուն զոհաբերութեան արժէքը Իրեն ներկայացնէ, բայց Անոր հաճելի չի թուեցաւ այդպէս ընել։ Անոր նպատակն էր որ մարդկութեան թէ՛ փրկիչը եւ թէ ազատարարը Յիսուսն ըլլար. բայց եթէ Նա մեռած մնար չէր կըրնար մարդուն ազատարարն ըլլալ։ Ուրեմն Յիսուսի համար կարեւոր էր յարութիւն առնել։

Թերեւս մէկը հարցնէ. եթէ Յիսուս որպէս մարդ մեռած էր, եւ Անոր որպէս մարդ՝ կատարած զոհաբերութեան արժէքը պէտք էր երկնից մէջ ներկայացուէր, ուրեմն մարդ մը ինչպէ՞ս կրնար երկնից մէջ երեւնալ ու փրկագինը ներկայացնել։ Պատասխանը այն է թէ՝ Նա չէր կրկար ընել այդ բանը, այն պատճառաւ որ ոչ մէկ մարդկային էակ կրնայ հոգեղէն աշխարհի մէջ մուտք գտնել։ Մարդկային էակը մխայն երկրի վրայ կրնայ ապրիլ։ Յիսուս որպէս մարդ մեռաւ, բայց Իր Եհովա Հայրը դինքը մահուանէ յարոյց՝ որպէս հոգեղէն էակ մը։ Առաքեալը այս մասին որոշ կերպով կ'ըսէ. «Վասնզի Քրիստոս ալ մեղքի համար մէկ անգամ չարչարուեցաւ, արդարը անարդարին համար, որ մեզ Աստուծոյ մօտեցնէ. որ թէպէտ մեռաւ մարմնով, բայց կենդանի եղաւ հոգիով»— Ա. Պետրոսի Գ. 18։

ԱՆՈՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեռելոց յարութիւնը կը նշանակէ՝ մահուընէ արթննալ եւ կատարեալ կեանց մէջ վերականգնիլ։ Մարդ Յիսուսը մեռած էր եւ որպէս մարդ յաւիտեան պարտ էր մեռած մնալ, որպէս զի իբրեւ մարդ ապրելու Իր այս իրաւունքը հայթայթէր փրկագինը։

Յիսուսի յարութիւնը՝ մինչեւ այն առեն մարդոց յայտնուած Աստուծոյ զօրութեան ամենամեծ ցուցադրութիւնն էր։ Անոր յարութիւնը մարդոց ազատագրութեան համար Աստուծոյ պատրաստած մեծ ծրագրին մէկ մասը կը կազմէ։ Այսիկա ճշմարիտ ըլլալով, կրնանք ակնկալել որ Սատանան իր

կրցածին ամենալաւն ընէր արդիւնելու Քիսուսի յարութիւնը. եւ այդ կէտին մէջ ձախողելով՝ կարելի ամէն միջոց գործածէր ժողովուրդը աւտր իրողութեան նկատմամբ կուրացնելու համար: Ահա ճիշդ այս բանն է որ կը գտնենք արձանագրութեանը մէջ: Տրամաբանական է խորհիլ թէ Սատանան տեղեակ էր մարգարէութեանց: Քիսուսի մասին գրուած էր. «Իսկ ես արդարութեամբ պիտի տեսնեմ քու երեսդ. երբոր քու նմանութեամբդ արթննամ, պիտի գոհ ըլլամ» (Սաղմ. ԺԷ. 15): «Վասն զի իմ հոգիս գերեզմանին մէջ պիտի չթողուս, ու քու սուրբիդ ալ ապականութիւն տեսնել պիտի չտաս: Կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցնես. քու ներկայութեանդ լեցուն ուրախութիւն կայ, քու աջ կողմդ միշտ հաճութիւններ կան» (Սաղմ. ԺԶ. 10, 11): Ս. Գրոց այս համարները բաւ են ցոյց տալու թէ՝ Քիսուսի յարութիւնը կ'ակնկալուէր: Քիսուսի մահուան առաջին օրը՝ կրնանք երեւակայել որ Սատանան ու անոր անտեսանելի հրեշտակները, եւ թերեւս անոր տեսանելի ներկայացուցիչներէն ոմանք ալ, տօնախմբութեան մէջ ըլլային: Անոնք Քիսուսի մահուան առթիւ զիրար պիտի չնորհաւորէին: Բայց իրենց ըզգաստութեան առաջին վայրկեանին իսկ անոնք պիտի յիշէին Իր յարութեանը ակնարկող Քիսուսի խօսքերը՝ ինչպէս որ գրուած է. «Եւ հետեւեալ օրը որ ուրբաթին կը յաջորդէր, քահանայապետները ու փարիսեցիները ժողվուեցան Պիղատոսին քով, ու ըսին, Տէր՝ կը յիշենք որ այն մոլորեցուցիչը իր կենդանութեան ժամանակ կ'ըսէր թէ երեք օրէն վերջ յարութիւն կ'առնեմ: Ուստի հրաման ըրէ որ մինչեւ երրորդ օրը գերեզմանին զգուշութիւն ընեն. չըլլայ թէ իր աշակերտները գիշերով գան՝ գանիկա գողնան, եւ ժողովուրդին ըսեն թէ մեռելներէն յարութիւն առաւ. ու վերջի մոլորութիւնը առաջինէն գէշ ըլլայ: Պիղատոս անոնց ըսաւ, դուք ունիք պա-

հապան դինուորները, զայեք զգուշութիւն ըրէք ինչպէս որ դիտէք: Անոնք ալ գացին գերեզմանին զգուշութիւն ըրին, քարը կնքելով ու պահապան դինուորներ դնելով»— Մատթ. Ի. 62–66:

Բայց քահանայապետներն ու փարիսեցիները ի՞նչպէս կրնային գիտնալ Յիսուսի ըսած ըլլալը թէ ինք երրորդ օրը մահուընէ յարութիւն պիտի առնէր: Ապացոյց չկայ թէ Նա անոնց ներկայութեանը այսպիսի բան մ'ըսած էր: Ընդհակառակը Մ. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ՝ Յիսուս Իր աշակերտներուն էր որ ըսած էր թէ երրորդ օրը պիտի կենդանանայ: Բայց Նա առանձին եղած ժամանակ ըսած էր անոնց, եւ նոյնիսկ անոնք այն ատեն չըմբռնեցին թէ Նա ինչ ըսել կ'ուզէր. բայց վերջէն ըմբռնեցին զայն— Մատթէոսի ԺԶ. 21, Ի. 17, 18, Մարկոսի Թ. 31, Ղուկասու Թ. 19–22, ԺԸ. 31–33:

Տրամաբանական է եզրակացնել թէ՝ քանի Սատանան տեղեակ էր Յիսուսի Իր աշակերտներուն ըսած խօսքերուն, եւ թէ նա այդ խորհուրդը փարիսեցիներուն մտքին մէջ ներմուծած էր: Սատանան տրամաբանած ըլլալու էր թէ իր կարելին պիտի ընէր արդիլելու համար Յիսուսի յարութիւնը, իսկ եթէ չէր յաջողէր, նա այնպէս մը պիտի չվոթէր ժողովուրդին մխքը որ անոնք պիտի չկրնային հաւատալ թէ Յիսուս մեռելներէն յարութիւն առած էր: Սատանան իր առաջին մտադրութեանը մէջ ձախողեցաւ, բայց նա լաւ յաջողած է Յիսուսի յարութեան ճշմարտութիւնը խառնակելու մէջ: Սակայն՝ Աստուած Յիսուսի յարութիւնը ապացուցանող այնքան առատ վաստեր տուած է որ, բոլորն ալ կրնան դիտնալ, եւ անոնց ամէնն ալ պիտի դիտնան երբոր անոնց մխքերը բացուին, իրողութիւնը պատշաճ կերպով ըմբռնելու համար:

Վերոյիշեալ համարներէն կը տեսնուի որ Յիսուս մասնաւոր վախճաք ունէր՝ Իր աշակերտներուն

հետ մինակ եղած ատեն Իր յարութեան մասին խօսելու անոնց։ Ուրեմն Փարիսեցիները չէին կրնար երեք օրերու տեւողութեան ակնկալել Անոր յարութիւնը, եթէ թշնամին անոնց միտքերուն մէջ այսպիսի խորհուրդներ ներմուծած չըլլար։ Սատանայէն այս թելադրութիւնը ստացած եւ Պիղատոսէն ալ պահապաններ կարգելու արտօնութիւն առած ըլլալով՝ կղերականները խումբ մը պահապաններ վարձեցին Յիսուսի գերեզմանը պահպանելու համար։ Պահապանները աչալրջօրէն հսկեցին. բայց որոշեալ ատենին գերեզմանը իջաւ Եհովայի հրեշտակը, անոր դռնէն ետ դլորեց մեծ քարը ու բացաւ գերեզմանը։ Պահապանները խիստ ահաբեկեցան իրենց տեսածներէն ու լսածներէն, եւ աճապարանօք քաղաք գացին կղերականներուն ըսելու թէ Յիսուս մեռելներէն յարութիւն առած է։

Անսուրբ եռապետութիւնը անմիջապէս ժողով գումարեց։ Այս ժողովին եկած էին վաճառականական, քաղաքական եւ կղերական տարրերը, որոնք իրենց ունեցած ամբողջ իմաստութեամբը կը ջանային լուծել այս դժուար խնդիրը։ Երկար վիճաբանութենէ վերջ՝ եռապետութեան դրամատիրական մասը խոշոր գումար մը դոյացնելով կղերականներուն տփը դրաւ, որոնք իրենց կարգին կաշառեցին պահապանները որ հետեւեալ տուտ վկայութիւնը տան. «Անոր աշակերտները դիշերով եկան անիկա գողցան՝ երբոր մենք կը քնանայինք։ Եւ թէ որ այդ բանը կուսակալին ականջը հասնի, մենք զանիկա կը համոզենենք, եւ ձեզ ապահով կ'ընենք։ Անոնք ալ ստակը առին՝ ու սորվածնուն պէս ըրին. եւ այս ձայնը Հրէից մէջ տարածուեցաւ մինչեւ այս օրս»— Մատթէոսի ԻԸ. 13–15։

Անոնք այս հնարքը այնքան վարպետութեամբ իւրացուցին որ՝ ատելի քան տասնըմեկը դար անցեր է, բայց երկրիս ժողովուրդին մեծ մասը դեռ չի հաս-

տար Յիսուսի յարութեան: Սատանան այնպիսի կասկած մը ստեղծած է որ՝ շատեր չեն կրցած դիտնալ թէ արդեօք Տէր Յիսուս յարութիւն առա՞ւ, թէ ոչ աշակերտները եկան ու Անոր մարմինը տարին: Բայց չնայելով թշնամիին այս չանքին, Եհովա առատ ապացոյցներ տուաւ, որոնք բաւ էին այն առենուան ու յետագայ ճշմարտախոյզները համոզելու թէ Անիկա մեռելներէն յարուցած է Իր սիրեցեալ Որդին:

ԱՊԱՑՈՑԸ

Երբ Աստուած Յիսուսը մեռելներէն յարոյց, մեծ Վարդապետը կղերականներուն չէր որ երեւցաւ՝ որպէս զի պինքը տեսնեն եւ Իրեն վկաներ ըլլան: Եթէ նոյնիսկ երեւցած ալ ըլլար անոնք պիտի չի խօսէին ճշմարտութիւնը: Գիտնալու ենք թէ՝ Տէրը ոչ մէկ առեն չարերը կը գործածէ իբրեւ Իր պաշտօնական վկաները: Ոմանք թերեւս Իր անունովը խօսին, բայց անոնք առանց իրաւապութեան կ'ընեն առիւկա: Տէրը յարութեան իբր վկաներ ընտրեց միայն անոնք՝ որ Իրեն հաւատարիմ եղած եւ պինքը սիրած էին:

Մատթէոս Աւետարանիչ հաւատարիմ մարդ մըն էր: Նա վերջէն իր վկայութիւնը տուաւ. եւ քանի որ կանխաւ Տէրը իրեն խոստում տուած էր թէ՝ երկրի վրայ աշակերտներուն խօսած Իր խօսքերը երկնից մէջ պիտի հաստատուին, Մատթէոսի վկայութիւնը կարեւի է որպէս նշանակալից ու բացարձակ իրողութիւն ընդունիլ: Անոր վկայութիւնն է թէ շաբաթ օրուան վերջաւորութեանը, որ կը նշանակէ շաբթուան առաջին օրուան առաւօտը, զոր հասարակ լեզուով կիրակի կը կոչենք, երկու հաւատարիմ կիներ մեր Տիրոջ գերեզմանը գացին: Անոնք հոն Տիրոջը հրեշտակը տեսան, որ մարդու մը կերպարանքովը երեւցաւ: «Պատասխան տուաւ հրեշտակը ու ըսաւ կիներուն, դուք մի՛ վախնաք, քանզի գիտեմ որ կը փընտռէք Յիսուսը որ խաչուեցաւ. անիկա հոս չէ, ին-

չու որ յարութիւն առաւ, ինչպէս որ ըսաւ. եկէ՛ք տեսէ՛ք այն տեղը՝ ուր որ Տէրը պառկած էր։ Եւ չուտ մը գացէք անոր աշակերտներուն ըսէք թէ անիկա մեռելներէն յարութիւն առաւ, եւ ահա ձեզմէ առաջ Գալիլիա կ՚երթայ, հոն պիտի տեսնէք զանիկա. ահա ձեզի ըրուցեցի։ Եւ անոնք չուտ մը դերեզմանէն ելան վախով ու մեծ ուրախութիւնով՝ եւ կը վազէին աշակերտներուն պատմելու։ Ու երբոր կ՚երթային անոր աշակերտներուն պատմելու, ահա Յիսուս ա-նոնց դէմը ելաւ՝ ու ըսաւ, Ողջո՛յն ձեզ։ Եւ անոնք մօտենալով՝ անոր ոտքերը բռնեցին, ու երկրպագութիւն ըրին անոր։ Այն ատեն Յիսուս ըսաւ անոնց, մի՛ վախնաք, գացէք իմ եղբայրներուս ըսէք որ Գալիլիա երթան, ու հոն զիս պիտի տեսնեն»— Մատթէոսի ԻԸ. 5–10։

Տասնըմէկ հաւատարիմ աշակերտները տրուած հրամանին հետեւելով՝ Յիսուսի յիշած Գալիլիոյ լեռը ուղեւորեցան, ուր զԱնիկա տեսան եւ Անոր երկրպագութիւն ըրին— Մատթ. ԻԸ. 16, 17։

Միեւնոյն նիւթի շուրջ վկայող վկաներու ճըշմարտախօսութիւնը փորձելու ամենալաւ մեթոտներէն մէկն է՝ նայիլ թէ անոնց վկայութիւնը իր հիմնական կէտերուն մէջ միեւնոյնն է։ Եթէ վկաներէն մին քառ առ քառ կը կրկնէ այն՝ ինչ որ ուրիշ վկայ մը ըսած է, գրեթէ վճռական ապացոյց մը պիտի ըլլայ թէ երկու վկաներն ալ սուտ բան մը կը պատմեն, զոր մանաւանդ նպատակի մը համար շինծու բան մը պատրաստած են։ Բայց երբոր իրենց վկայութեանը մէջ միեւնոյն գլխաւոր կէտերը չեշտուած են, թէեւ տարբեր ձեւով մը, ատիկա զօրաւոր ապացոյց մըն է թէ անոնք ճշմարտութիւնը կը խօսին։ Ս. Գրոց այս վկաներուն տուած վկայութեանց մէջ չօշափելի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի։ Անոնց իւրաքանչիւրը՝ իր պատմութիւնը իր մաս-

նաւուր ոճովը գրի առած է, ու ճշմարտութիւնն է որ կը պատմէ։

Մարկոս Աւետարանիչին վկայութիւնը գրեթէ Մատթէոսինին չար եւ նման է (Մարկ. ԺԳ. 1–7)։ Ղուկասի վկայութիւնն ալ կը համաձայնի վերոյիշեալ երկու վկաներուն հետ։ Նա կը պատմէ կինեերու գերեզման երթալը եւ քարը մէկ կողմ գլորուած ըլլալը. թէ ինչպէս անոնք գերեզման մտան ու Յիսուսի մարմինը հոն չի գտան. եւ մինչդեռ չփոթած՝ տեղի ունեցածին վրայ կը խորհէին, իրենց երկու մարդիկ (իրապէս հրեշտակները) երեւցան ու ըսին. «Ինչո՞ւ համար ողջը մեռելներուն հետ կը փնտռէք. հոս չէ ան, հապա յարութիւն առաւ»— Ղուկաս. ԻԴ. 5, 6։

Յովհաննէս Աւետարանիչին վկայութիւնը իր մանրամասնութեանց մէջ մի քիչ կը տարբերի. բայց հիմնական կէտերը միեւնոյնն են՝ ինչպէս միւս երեք Աւետարանիչներունը (Յովհ. Ի. 1–10)։ Այս աշակերտները ամենէն առաջ գերեզմանը այցելող կիներէն հասած էին իրենց տեղեկութիւնները, եւ անոնց իւրաքանչիւրը իր լսածին ու տեսածին համաձայն պիտի արձանագրէր իրողութիւնները։ Քանի որ գլխաւոր իրողութեանց մէջ ոեւէ տարբերութիւն չկայ, ուրեմն այս երեք վկաներէն եւ ոչ մէկուն վկայութեան մասին տարակուսելու պատճառ կայ։ Ասկէ ի զատ, արձանագրութիւնը ներշնչման տակ գրուած եւ Տիրոջմէն հովանաւորուած էր, ուստի առանց ոեւէ դժուարութեան՝ կարելի է զայն որպէս ճշմարտութիւն ընդունիլ։

Աստուծոյ նպատակն էր վճռական հիմերու վրայ դնել Տիրոջը յարութեան ապացոյցները, ոչ թէ թշնամիին՝ հապա անոնց օգտին համար՝ որոնք այն ատեն կամ անկէ վերջ պիտի փափաքէին այդ մասին տեղեկութիւն ունենալ։ Ասոր համար Տէր Յիսուս մի քանի անգամներ իր աշակերտներուն երեւցաւ,

իւրաքանչիւր անդամին կարճ ժամանակուան մը համար, եւ աչքառու ու համոզիչ վկայութիւններ ձըգեց։ Նա՝ իր խաչուած մարմնովը չերեւցաւ։ Եթէ այդպէս ընէր, անոնք պիտի խորհէին թէ Ան պարզապէս մարդ Յիսուսն էր, որ քնացած ու դարձեալ արթնցած էր։ Եհովա՝ այդ խաչուած մարմինը հրաշքով մը տեղ մը պահեց։ Ատիկա ապականութիւն չտեսաւ, ինչու որ Տէրը ըսաւ թէ ան պիտի չ'ապականի (Սաղմ. ԺԶ. 10)։ Երբ Յիսուս մահուընէ կենդանացաւ, Նա այլեւս մարդ չէր, ընդհակառակը Եհովայի բուն պատկերն էր եւ Անոր մեծութեան աջ կողմը նստաւ (Եբր. Ա. 3, Փիլիպ. Բ. 6–11)։ Այդ բանը մարդ արարածի մը համար անկարելի պիտի ըլլար։ Մարմին եւ արիւն չեն կրնար ժառանգել Աստուծոյ թագաւորութիւնը— Ա. Կորնթ ԺԵ. 50։

Յիսուս մահուընէ կենդանացած առեն յայտարարեց. «Ես ան եմ որ մեռայ, եւ ահա՛ կենդանի եմ յաւիտեանս յաւիտենից. եւ ես ունիմ մահուան ու դժոխքին բանալիները» (Յայտ. Ա. 18)։ Դարձեալ Նա ըսաւ թէ երկնային ու երկրային բոլոր զօրութիւնը Իր ձեռքը յանձնուած էր (Մատթ. ԻԸ. 18)։ Երկնային ու երկրային ամէն զօրութեամբ օժտուած ըլլալով, պարտինք եզրակացնել թէ մեր Տէրը զօրութիւնը ունէր ուզած առեն մարմին մը ստեղծելու, որուն չնորհիւ Նա կրնար Իր աշակերտներուն երեւնալ. եւ ասիկա կը բացատրէ թէ Նա ի'նչպէս այլեւայլ առեններ տարբեր մարմիններով անոնց երեւցաւ։ Եթէ Իր խաչուած մարմինովը երեւցած ըլլար, անոնք անմիջապէս պիտի ճանչնային զինքը, բայց կը յիշենք թէ Մարիամ զինքը տեսած առեն չի ճանչցաւ մինչեւ որ Նա Իր սովորական կերպովը անոր չխօսեցաւ։ Յիսուս Իր յարութենէն քիչ վերջ հետեւեալ կերպերով երեւցաւ Իր վկաներուն.

Կիրակի առաւօտ, շաբթուան առաջին օրը, Իր յարութեան առաւօտը, Մարիամ Մագդաղինացի

դէպի ծովեզրին մօտերը տեսաւ զինքը. «Եւ չէր գիտէր թէ Յիսուս էր։ Յիսուս անոր ըսաւ, Կնի՛կ՝ ինչո՞ւ կուլաս, ո՞վ կը փնտռես» (Յովհ. Ի. 14–17)։ Այս պարագային Մարիամ խորհեցաւ թէ ան պարտիզպանն էր, մինչեւ որ լսեց Անոր ծանօթ ձայնը։

Միեւնոյն առաւօտուն կիները դերեզմանէն վերադարձած ատեն Տէրը տեսան. «Ու երբոր կ՚երթային անոր աշակերտներուն պատմելու, ահա՛ Յիսուս անոնց դէմ ելաւ՝ ու ըսաւ, Ողջոյն ձեզ։ Եւ անոնք մօտենալով անոր ոտքերը բռնեցին, ու երկրպագութիւն ըրին անոր։ Ան ատենը Յիսուս ըսաւ անոնց, Մի՛ վախնաք, գացէ՛ք իմ եղբայրներուս ըսէ՛ք որ Գալիլեա երթան, ու հոն զիս պիտի տեսնեն»— Մատթէոսի ԻԸ. 9, 10։

Միեւնոյն օրը, Սիմոն Պետրոս, Երուսաղէմի մօտերը Յիսուսը տեսաւ (Ղուկ. ԻԴ. 34)։ Այդ միեւնոյն կիրակի առաւօտուն, երբ երկու աշակերտները դէպի Էմմաուս կ՚ուղեւորէին, Յիսուս անոնց ընկերացաւ. Նա թէեւ անոնց հետ քալեց բայց զինքը չճանչցան մինչեւ որ Նա սեղան նստաւ անոնց հետ ճաշելու եւ կերակուրը իր սովորական կերպովը օրհնեց— Ղուկ. ԻԴ. 13–21, 30, 31։

Միեւնոյն կիրակի իրիկունը Երուսաղէմի մօտ տասը աշակերտները տեսան զինքը— Յովհաննու Ի. 19–25։

Անկէ վերջ Նա դարձեալ Երուսաղէմի մէջ աշակերտներուն երեւցաւ, երբ Թովմաս անոնց հետ էր։ Ասիկա Իր յարութենէն մէկ շաբաթ վերջն էր— Յովհաննու Ի. 26–29։

Մի քանի օր վերջը՝ երբ Իր ետքը աշակերտները ձկնորսութիւն կ՚ընէին Գալիլեայի ծովուն վրայ, Նա անոնց երեւցաւ ու հետերնին խօսեցաւ— Յովհաննու ԻԱ. 1–13։

Մի քանի օր յետոյ Գալիլեայի մօտակայ լեռնե-
րէն մէկուն վրայ տասնըմէկին երեւցաւ— Մատ-
թէոսի ԻԸ. 16–20:

Դարձեալ նա հինգ հարիւրէ աւելի բազմութեան
մը երեւցաւ Գալիլիոյ մէջ որոնք ժամադրութեամբ
խմբուած էին— Ա. Կորնթ. ԺԵ. 6:

Ուրիշ առթիւ մը Յակոբոս զԱնիկա առանձինն
տեսաւ— Ա. Կորնթ. ԺԵ. 7:

Անոր վերջին երեւումը Ջիթենեաց լերանը վրայ
էր, Իր համբարձման ժամանակ— Գործք Ա. 6–9:

Տարսոնցի Սօղոսը Տիրոջը հակառակած եւ զԱ-
նիկա հալածած էր: Տիրոջը աշակերտները սպաննե-
լու մխտումով՝ Սօղոս Դամասկոս կ'ուղեւորէր, երբ
յանկարծ անոր բոլորտիքը լոյս մը փայլեցաւ որ
կէս օրուան արեւէն ալ պայծառ էր: Ա.նիկա Տիրոջը
մէկ յայտնութիւնն էր Իր յարութիւն առած փառ-
քովը: Այս առթիւ Տէրը Սօղոսի խօսելով՝ ըսաւ.
«Ես եմ Յիսուսը զոր դուն կը հալածես» (Գործք թ.
1–9): Վերջէն Տարսոնցի Սօղոսը Պօղոս կոչուեցաւ:
Նա Տէրը ընդունեց, սուրբ հոգիէն յղացուեցաւ եւ
օծուեցաւ, ու Քրիստոսի մէկ մասնաւոր ծառան ե-
ղաւ. զօրութեամբ եւ իշխանութեամբ օժտուեցաւ
Ճշմարտութեան Խօսքը քարոզելու— Ա. Կորնթ-
թացիս Ա. 1, 2:

Պօղոս՝ Տէր Յիսուս Նազովրեցիին մասին գրե-
լով՝ ըսաւ. «Ինչու որ ամենէն առաջ ես ձեզի աւան-
դեցի անիկա՝ որն որ ես ալ ընդունեցի, թէ Քրիս-
տոս մեր մեղքերուն համար մեռաւ գիրքերուն ը-
ստածին համեմատ, եւ թէ թաղուեցաւ, ու յարու-
թիւն առաւ երրորդ օրը՝ գիրքերուն ըստածին համե-
մատ. եւ թէ երեւցաւ Կեփասին, ու ետքը տասներ-
կուքին. ետքը հինգ հարիւրէն աւելի եղբայրներուն
մէկտեղ երեւցաւ, որոնցմէ շատերը մինչեւ հիմա
կան, եւ ոմանք ալ ննջեցին. ու ետքը երեւցաւ Յա-
կոբոսին, ետքը բոլոր առաքեալներուն: Ամենէն ետ-

քը որպէս թէ վիժածի մը՝ ինծի ալ երեւցաւ»— Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 3–8:

Ասպա՝ Պօղոս առաքեալ Տիրոջը յարութեանը մասին որոշ եւ համոզիչ փաստ կը ներկայացնէ, որով նա կ'ապացուցանէ թէ Քրիստոս Յիսուս մեռելներէն կենդանացաւ, եւ թէ Անոր յարութիւնը կարեւոր էր, ու եթէ Նա յարութիւն չ'առնէր՝ մարդկային ընտանիքին համար ոեւէ յոյս պիտի չըլլար: Բայց վճռականօրէն նա կը հաստատէ թէ՝ Քրիստոս մեռելներէն յարութիւն առած եւ ննջեցեալներուն առաջին պտուղը եղած է, եւ թէ՝ Քրիստոս Յիսուսի յարութիւնը երաշխիք մըն էր թէ Աստուծոյ յարմար ժամանակին Նա պիտի յարուցանէ նաեւ ուրիշ մեռելները— Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 12–26:

Դարձեալ Պօղոս առաքեալ գրեց թէ՝ աշխարհի դատաստանին համար Աստուած օր մը որոշած է, եւ թէ՝ Նա Յիսուս Քրիստոսը մեռելներէն յարուցանելով՝ այդ ժամանակուան նկատմամբ ապահովութիւն տուած է— Գործք ԺԷ. 31:

Յովհաննէս՝ սիրեցեալ առաքեալը, որ մինչեւ վերջը Տիրոջը հաւատարիմ ու հնազանդ մնաց, ներշնչմամբ հետեւեալը գրեց Տէր Յիսուսի մասին. «Կենաց Բանին վրայով որ սկիզբէն էր, որու համար լսեցինք, զոր մեր աչքերովը տեսանք, որու նայեցանք ու մեր ձեռքերը չօշափեցին. (եւ կեանքը յայտնուեցաւ, ու տեսանք եւ կը վկայենք ու ձեզի կը պատմենք այն յաւիտենական կեանքը, որ Հօրը քով էր ու մեզի յայտնուեցաւ). զայն որ տեսանք ու լսեցինք, ձեզի կը պատմենք, որպէս զի դուք ալ մեզի հետ հաղորդութիւն ունենաք. եւ մեր հաղորդութիւնը Հօրը հետ է՝ ու իր Որդւոյն Յիսուս Քրիստոսի հետ է: Եւ այս բաները կը գրենք ձեզի, որպէս զի ձեր ուրախութիւնը կատարեալ ըլլայ»— Ա. Յովհ. Ա. 1–5:

Ս. Գիրքը Տէր Յիսուս Քրիստոսի յարութիւնը այնքան զօրաւոր եւ համոզիչ կերպով կ'ապացուցա-

նէ որ՝ ոեւէ կասկած չթողուր անոնց մտքին մէջ՝ որոնք կը հաւատան թէ Աստուածաշունչը Աստուծոյ գրի առնուած խօսքն է։

ՄԵՂԱՑ–ՊԱՏԱՐԱԳ

Գողգոթայի խաչին վրայ զոհաբերուած մարդկային կատարեալ կեանքի արժէքը, որուն կենաց իրաւունքը սակայն չարունակեց զոյութիւն ունենալ, գնման գինը եւ կամ փրկագինը կը կազմէ՝ զոր մենք արժանիք կը կոչենք, ինչպէս որ ասկէ առաջ բացատրուած է։ Քիստոս թէեւ խաչին վրայ մեռաւ, բայց Անոր ապրելու իրաւունքը Իրմէ չէր առնուած։ Ապրելուն՝ եւ ապրելու իրաւունք ունենալուն մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։ Ադամ ապրելու իրաւունք ունէր, բայց մեղանչեց։ Անոր դէմ արձակուած դատավճիռէն անմիջապէս վերջ՝ անոր կեանքի իրաւունքը զացած էր, եւ սակայն նա 930 տարի վերապրեցաւ։ Քիստոս թէեւ իրապէս մեռաւ խաչին վրայ, բայց իբրեւ կամաւոր զոհ մը մեռնելովը, Իր կենաց իրաւունքը չոչնչացաւ, հապա չարունակեց զոյութիւն ունենալ։

Ադամի մեղանչման համար էր որ Աստուած զանիկա մահուան դատապարտեց։ Եթէ Ադամ կամ անոր սերունդէն ոեւէ մէկը պիտի ազատուի, մեղայ համար մատուցուելիք զոհէն վերջը պէտք է ըլլայ, եւ այս զոհաբերութիւնը պարտ է փրկագինը ըլլալ, այսինքն՝ մարդկային կատարեալ կեանքի մը արժանիքը կամ արժէքաւոր բանը եւ կամ իրաւունքը։ Այս զոհը պէտք է որ երկինէ մէջ մատուցուի։ Ուրեմն Քիստոս Իր մեղաց–պատարագը ներկայացնելու համար պարտ է մահուընէ որպէս հոգեղէն էակ մը վերակենդանանալ ու երկինէ մէջ Աստուծոյ առջեւ ներկայանալ եւ հոն՝ դատապարտող դատարանին առջեւ ներկայացնել Իր զոհին արժէքը— Եբրայեցիս թ. 20–26։

Աղաղոյցը վճռական է թէ՝ Յիսուս մարմնացած ու մարդոց մէջ բնակած է. թէ՝ Նա մեռաւ որպէս զի մարդոց համար պատրաստէ փրկութեան դինը. թէ՝ Աստուած զԱնիկա մահուընէ որպէս աստուածային էակ մը յարոյց ու տիեզերքի մէջ եղած միւս բոլոր էակներէն աւելի բարձր դիրքի մը բարձրացուց, մինչ Աստուած բացառութիւն կազմելով։ «Որ Աստուծոյ կերպարանքը ունենալով, չի խորհեցաւ յափշտակութեամբ Աստուծոյ հաւասար ըլլալ. հապա անձը ունայնացուց ծառայի կերպարանք առնելով՝ մարդոց նման ըլլալով, եւ կերպարանքովը մարդու պէս գտնուելով, ինքզինքը խոնարհեցուց՝ մինչեւ մահուան հնազանդ եղաւ, ու ան ալ խաչին մահուանը։ Ասոր համար Աստուած ալ զանիկա խիստ բարձրացուց, ու անոր անուն մը տըւաւ՝ որ ամէն անունէն վեր է. որ Յիսուսի անունին ամէն ծունկ ծռի՝ երկնաւորներէն ու երկրաւորներէն եւ երկրին տակը եղողներէն. եւ ամէն լեզու դաւանի թէ Յիսուս Քրիստոս Տէր է՝ Հօր Աստուծոյ փառքին համար»— Փիլիպպեցիս Բ. 6–11 (Ըստ Տայըվլաթ–ի Թարգմ.)։

ՆԱԽԱՊԱՏԿԵՐՈՒԱԾ

Այժմ կարող ենք ըմբռնել՝ Աբրահամի իր Իսահակ որդին զոհելովը կատարած պատկերացումը։ Հոն՝ Աբրահամ Եհովա Աստուծոյ պատկերն էր։ Իր միակ որդին Իսահակ՝ Յիսուսի, Եհովայի սիրեցեալ ու միածին Որդւոյն, նախապատկերն էր։ Աբրահամ Իր որդին կենդանի զոհ մը մատուցանելուն մէջ կարելի եղածին չափ յառաջացաւ՝ առանց իրապէս անոր կեանքը առնելու։ Բայց պատկերը բաւական էր ցոյց տալու թէ Աստուած Իր սիրեցեալ Որդին կենդանի զոհ մը պիտի մատուցանէր, եւ ատիկա էր Եհովայի սորվեցնել ուզած դասը։ Այն վայրկենին՝ երբ Աբրահամ դանակը կ'իջեցնէր իր

որդին սպաննելու, Աստուած կանդնեցուց զանիկա եւ իր հրեշտակին միջոցաւ անոր խօսեցաւ, ըսելով. «Եւ Տիրոջը հրեշտակը երկինքէն անոր կանչեց ըսելով, Աբրահամ, Աբրահամ. եւ անիկա ըսաւ, ահա հոս եմ: Եւ ըսաւ, տղուն ձեռք մի՛ ղպցներ, եւ անոր բան մը մի՛ ըներ. քանզի հիմա գիտցայ որ Աստուծմէ կը վախնաս. որովհետեւ քու մէկ հատիկ որդիդ ինձմէ չխնայեցիր»— Ծննդ. Իբ. 11, 12:

Ճիշդ այդ ատեն Աստուած Աբրահամի տուաւ այն խոստումը՝ որուվ խիստ հետաքրքրուած է ամբողջ մարդկութիւնը, որովհետեւ ան կը նախաձայնէ մարդկութեան մեծ Ազատարարին գալը, Որու միջոցաւ պիտի օրհնուին երկրի բոլոր ազգերը: Կը կարդանք. «Իմ անձիս վրայ երդում ըրի՝ կ'ըսէ Տէրը, որովհետեւ այս բանը ըրիր, ու ինծի համար քու մէկ հատիկ որդուդ չի խնայեցիր, քեզ օրհնելով պիտի օրհնեմ, ու քու սերունդդ երկինքի աստղերուն, ու ծովեղերքը եղող աւազին պէս խիստ պիտի չատցնեմ. եւ քու սերունդդ իր թշնամիներուն քաղաքները պիտի ժառանգէ. ու երկրի բոլոր ազգերը քու սերունդովդ պիտի օրհնուին. որովհետեւ իմ ձայնիս ականջ դրիր»— Ծննդ. Իբ. 16–18:

Դարձեալ Ցխսուսի մահը Եգիպտոսի մէջ հաստատուած զատիկովը նախապատկերուած էր (Ելից Ժբ. 1–12): Նիսանի տասներորդ օրը գառնուկ մը կ'առնուէր, որ անբիծ ու անարատ ըլլալու էր: Մինչեւն ամսուան տասնըչորսերորդ օրը գառնուկը պէտք էր մորթուէր եւ արիւնը դրանդեաց վրայ սրսկուէր, որ այդ տանը մէջ գտնուող անդրանիկին պաշտպանութեան նշան մըն էր՝ եւ ատիկա Տիրոջմէն սահմանուած էր բոլոր Իսրայելացիներու եւ գիպտոսէն ազատագրուելէ ճիշդ առաջ: Այդ գառնուկով Ցխսուսը կը պատկերացուէր, ինչպէս որ գրուած է. «Հետեւեալ օրը (Ցովհաննէս) տեսաւ Ցխսուսը որ իրեն կուգար, եւ ըսաւ, Ահա Աստուծոյ

Գառը՝ որ աչխարհի մեղքը կը վերցնէ» (Յովհաննու Ա. 29)։ «Ես տեսայ որ աթոռին ու չորս կենդանիներուն մէջտեղը եւ երէցներուն մէջտեղը կայնած Գառնուկ մը կար՝ որպէս թէ մորթուած, որ եօթը եղջիւր ու եօթը աչք ունէր, որոնք Աստուծոյ եօթը հոգիներն են՝ որ բոլոր երկիրը կը ղրկուին»— Յայտնութեան Ե. 6։

Այս վերջին համարին մէջ թիւ եօթը ամբողջութեան խորհրդանշան է. եղջիւրները՝ կատարեալ զօրութեան խորհրդանշան են. աչքերը՝ կատարեալ իմաստութեան խորհրդանշան են. այսպէս վկայելով թէ Աստուծոյ մեծ հակատիպ կամ իրական Գառնուկը աստուածային ծրագիրը իրագործելու համար կատարեալ իմաստութեամբ եւ ամենայն զօրութեամբ ու իշխանութեամբ օժտուած պիտի ըլլար. եւ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ ահա ճիշդ այդ բաներն էին որ չնորհուած էին Յիսուսի— Մատթէոսի ԻՀ. 18։

Զատկուան առթիւ զոհուելիք գառը «անարատ՝ արու՝ մէկ տարեկան պէտք է ըլլայ» (Ելից ԺԲ. 5)։ Պետրոս առաքեալ Յիսուսի արիւնովը պատրաստուած փրկագնին մասին գրելով՝ ներշնչմամբ ըսաւ, «Քրիստոսի պատուական արիւնովը՝ որպէս թէ անբիծ ու անարատ գառի մը»— Ա. Պետ. Ա. 19։

Յիսուս իրական կամ հակատիպ զատկուան գառը ըլլալով՝ պէտք էր որ Նիսանի տասներորդ օրը ինքզինքը Հրէից մատուցանէր։ Նիսանի տասներորդ օրն էր որ Յիսուս աւանակի վրայ հեծած Երուսաղէմ մտաւ եւ ինքզինքը Հրէից մատոյց (Մատթ. ԻԱ. 1–9)։ Նա պարտ էր Նիսանի տասնըչորսերորդ օրը մեռնիլ խորհրդապատկերը իրականացնելու համար, եւ Նիսանի տասնըչորսերորդ օրն էր որ խաչուեցաւ։

ԽՈՐԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Աստուած Մովսէսի հրամայեց անապատին մէջ խորան մը շինել, որ մասնաւորապէս քաւութեան օրուան զոհաբերութեանց համար կը գործածուէր, եւ որ նախապատկերացուց Քիստոսի մահուամբը եւ յարութեամբը պատրաստուած մեծ մեղաց–պատարագը։ Քաւութեան օրը տարին մէկ անգամ տեղի կ'ունենար։ Այդ օրը գաւիթին մէջ զուարակ մը կը մորթուէր։ Այս զուարակին արիւնը ամանի մը մէջ կը դրուէր եւ քահանայապետը զայն՝ ինչպէս նաեւ խունկ եւ զոհի սեղանէն ալ կրակ հետը առնելով՝ գաւիթէն դէպի սրբութիւն սրբութեանցը կ'երթար։ Հոն՝ նա քաւութեան սեղանին առջեւ բուրվառի մը մէջ կ'այրէր խունկը իսկ արիւնն ալ քաւութեան սեղանին վրան ու առջեւը եօթը անգամ կը սրսկէր։

Այս արարողութիւններով մեղքի մեծ պատարագը կը պատկերացուէր։ Գաւիթին մէջ եղող զուարակը նախապատկերացուց կատարեալ մարդ Քիստոսը։ Գաւիթը կը պատկերացնէ ոչ թէ երկինքը՝ հապա երկրի վրայ եղող վիճակը։ Սրբութիւն սրբութեանցը երկինքը պատկեր մըն է։ Իսրայէլի քահանայապետը ներկայացուց Քրիստոս Քիստոս Օծեալը՝ որ իբրեւ քահանայ Եհովայի ծրագիրը ի գործ կը դնէ։ Գաւիթին մէջ զուարակին մահը կը ներկայացնէ Քրիստոս Քիստոս մարդուն մահը։ Արիւնով մխասին՝ քահանայապետին սրբութիւն սրբութեանցը մտնելը նախապատկերացուց Քրիստոս Քիստոսի՝ մեծ քահանայապետին երկինք երթալը, որպէս մեղաց–պատարագ ներկայացնելու համար Իր կատարեալ մարդկային կենաց արժէքը։

Պօղոս առաքեալ Եբրայեցւոց Թ. Գլուխին մէջ կը պարզաբանէ այս խնդիրը։ Առաքեալը նախ ցոյց կուտայ թէ խորանը պարզապէս չուք մըն էր գալիք աւելի լաւ բաներու, ու ապա կ'աւելցնէ. «Եւ գրեթէ ամէն բան արիւնով կը մաքրուի օրէնքին նայելով,

ու արիւն չի թափուած թողութիւն չըլլար։ Ուստի հարկ է որ երկնային բաներու օրինակները աստնոյ-մով մաքրուին. բայց բուն երկնաւորները աստնոյմէ աւելի աղէկ զոհերով։ Գանդի Քրիստոս չէ թէ ձեռադործ սրբարանը մտաւ, որ ճշմարիտին օրինակն է, հապա բուն երկինքը՝ որ հիմա մեզի համար Աստուծոյ առջեւը ներկայանայ. չէ թէ՝ որ շատ անդամ իր անձը սպատարագ մատուցանէ, ինչպէս քահանայապետը՝ որ ամէն տարի սրբարանը կը մտնէ իրը չեղած արիւնով. ապա թէ ոչ՝ պէտք էր իրեն աշխարհի սկիզբէն հետէ շատ անգամ չարչարուիլ. բայց հիմա մէկ անգամ մը դարերուն վերջը իր անձին պատարագովը յայտնուեցաւ՝ մեղքը մէկդի ձըդելու համար։ Եւ ինչպէս որ մարդոց սահմանուած է մէկ անգամ մը մեռնիլ, ու անկէ ետքը դատաստան, անանկ ալ Քրիստոս մէկ անգամ մը պատարագ մատուցուեցաւ՝ շատերուն մեղքը վերցնելու համար, բայց երկրորդ անգամին առանց մեղքի պիտի յայտնուի փրկութեան համար անոնց որոնք անոր կ'սպասեն»— Եբր. Թ. 22–28։

ՄԵՍԻԱՆ

Յիսուսը Մեսիա՞ն է։ Անշուշտ կարեւոր է որ այս հարցին Ս. Գրոց միջոցաւ պատասխանենք, եւ գանիկա այնքան որոշ կերպով հաստատենք որ՝ պատասխանին ճշդութեան մասին ոեւէ կասկած չմնայ։ Մեսիային ակնարկող առաջին մարգարէութիւնն է. «Իշխանութիւնը Յուդայէն պիտի չպակսի, ոչ ալ անոր ոտքերուն մէջտեղէն օրէնսդիրը, մինչեւ որ Սելոմը գայ. ու ժողովուրդները անոր պիտի հնազանդին»— Ծննդոց ԽԹ. 10։

Հոս յիշուած Սելոմը Մեսիան է։ Ժողովուրդները Անոր պիտի հնազանդին։ Ուրեմն վճռականօրէն կը հետեւի թէ Մեսիան պիտի ըլլայ մարդկութեան մեծ Աշտապարը, որուն մէկ պատկերն էր

Մովսէս՝ որ Իսրայէլը Եգիպտոսէն ազատեց (Բ. Օրինաց ԺԸ. 15, 18)։ Այս բոլոր ապացոյցներու քննութենէն կը տեսնուի որ Յիսուսը մարգարէն Քրիստոսը, մեծ Մեսիան եւ Աստուածն է։

Մեսիայի ինքնութիւնը երկար տեսնել իվեր կասկածի առարկայ եղած է մխիթարուած Հրեայ ու Հեթանոս անկեղծ ժողովրդոց մտքերուն մէջ։ Իրական Հրեաները կը հաւատան ինչ որ Մովսէս եւ ուրիշ մարգարէները վկայեցին։ Ընդհակառակը ուսումնասիրող մը մինչեւ հիմա կարող եղած պէտք է ըլլայ ըմբռնելու թէ՝ որոնք են որ չհաղորդուած են Մեսիայի նկատմամբ ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահել։ Հրեաներուն մասին Պօղոս առաքեալ պարզ կերպով կ'ըսէ. «Անոնց միտքերը կուրցան» (Բ. Կորնթացիս Գ. 14)։ Մեսիայի ինքնութեան ստուգումը արդարեւ ուրախութիւն պիտի բերէ հաւատացեալներու սըրտերուն։ Աւետիս այսպիսիներուն համար ուրախ լուրեր պիտի ըլլայ։ Աւետարանը ուրախ լուր կը նշանակէ։ Արդ՝ Մեսիայի ուրախ լուրերուն մասին ներչնչեալ վկան կը գրէ. «Իսկ թէ որ մեր աւետարանը ծածկուած ալ է, կորսուածներուն մէջ ծածկուած է. որոնց մէջ այս աշխարհիս աստուածը անհաւատներուն միտքերը կուրցուց, որ Քրիստոսի փառաց աւետարանին լոյսը անոնց վրայ չծագէ, որ ինքն է Աստուծոյ պատկերը»— Բ. Կորնթ. Դ. 3, 4։

Թշնամի Սատանան՝ այս աշխարհի աստուածն էր որ կուրութեան ենթարկեց թէ՛ Հրեաները եւ թէ Հեթանոսները։ Այդ բանը գլուխ հանելու համար նա զանազան միջոցներ գործածած է. անիկա ամէն միջոցի դիմած է զանոնք Աստուծոյ նպատակին նկատմամբ կուրցնելու եւ անոնց խորհուրդները Աստուծմէ եւ Անոր ազատագրութեան միջոցներէն հեռացընելու համար։ Ներկայիս յառաջ պիտի անցնինք ու քննենք մաս մը մարգարէութիւններ որոնք Մեսիային կ'ակնարկեն։

Մեսիա օծեալ կը նշանակէ։ Քրիստոսն ալ միեւնոյն բանը կը նշանակէ։ Օծուած ըլլալ կը նշանակէ թէ՝ օծեալը իշխանութիւն ստացած է օծումը կատարողին համար գործելու։ Ուրեմն Մեսիան իշխանութիւն ստացած է գործելու՝ որպէս Եհովա Աստուծոյ մեծ գործադիրը պաշտօնեան։ Մենք ակնկալելու ենք մարգարէութեանց մէջ գտնել բան մը՝ որ մեզի կարելի ընէ Մեսիային ինքնութիւնը ստուգել եւ նոյն ատեն հաստատէ անոր հետ կապ ունեցող ուրիշ ապացոյցներ։

Մարգարէութիւն կը նշանակէ ապագային պատահելիք դէպքերը շատ կանուխէն գուշակել։ Ոչ մէկ մարդ կրնայ ճշգրտօրէն գուշակել ապագայ անցքերը։ Բայց Աստուած որ վախճանը սկիզբէն գիտէ, կրնայ նախաձայնել ապագայ անցքերը. եւ անցելոյն մէջ Նա մարդկային այլեւայլ գործակալներ որպէս միջոց գործածած է Իր մարգարէութիւնները արտասանելու եւ արձանագրելու համար։ Աստուծոյ աներեւոյթ զօրութիւնը, այսինքն՝ Անոր սուրբ հոգին, վաղեմի սուրբերու մտքին վրայ գործելով, զանոնք մղեց արձանագրելու անցքեր՝ որոնք ապագային տեղի պիտի ունենային։ Անոնք չհասկցան այն ատենուան իրենց մարգարէութիւնները։ Անոնք Ամենակարող Աստուծոյ մարգարէութիւններն էին, եւ այս մարդիկը կամ մարգարէները պարզապէս արձանագրեցին այն բանները՝ զորս մարմարգարէացան սուրբ հոգիին առաջնորդութեամբը — Բ. Պետրոսի Ա. 21։

Պետրոս առաքեալ կը վկայէ թէ սուրբ մարգարէները չհասկցան իրենց մարգարէացած բանները (Ա. Պետ. Ա. 11, 12)։ Անոնք ինչո՞ւ չհասկցան։ Պատճառն այն էր թէ՝ Աստուծոյ ժամանակը դեռ հասած չէր որ մարդիկ այդ բանները հասկնային, եւ թէ՝ հասկցողութեան սուրբ հոգին դեռ մարդոց չէր տրուած։ Այս մարգարէութիւնները աւելի լաւ կը-

պով ըմբռնելու յարմար ժամանակը հիմա է, եւ Աստուած անո՛նց միայն կը յայտնէ Իր Հօսքին խոր բանները՝ որոնք բոլորովին Իրեն նուիրուած են եւ կը ջանան հասկնալ զանոնք (Ա. Կորնթ. Բ. 9, 10)։ Ոեւէ բարեպաշտ անհատ որ կը կարդայ մարգարէութիւնները ու կը տեսնէ անոնց կատարումը կրնայ հասկնալ զանոնք։

Բայց ինչպէ՞ս կրնանք գիտնալ թէ մարգարէութեան մը չուրջ մեր ունեցած ըմբռնումը ուղիղ է։ Եթէ տեսնենք որ Աստուած այս ինչ բաներուն տեղի ունենալը նախաձայնած է, եւ յետոյ այդ նախաձայնուած բաներուն իրականացման ականատեսը կ՚ըլլանք, այն ատեն կրնանք վստահ ըլլալ թէ ատիկա աստուածային մարգարէութեան իրականացումն է։

Օրինակներէն մէկը՝ Հեթանոսաց (ոչ Հրեայ ազգաց) տիրապետութեան ժամանակուան վերջաւորութեան նկատմամբ Դանիէլի ըրած մարգարէութիւնն է։ Ժ.Բ. Գլխուն 4-րդ համարին մէջ Դանիէլ կը գրէ թէ այն ատեն մարդիկ ապրին անդին պիտի պտըտին (մեծ երթեւեկութիւն տեղի պիտի ունենայ) եւ գիտութիւնը խիստ պիտի ծաղկի։ Այսօր ամէն մարդ ականատես կ՚ըլլայ այս մարգարէութեան կատարմանը։

Մարգարէութիւնը մի միայն տեղի ունենալէն վերջ, եւ կամ իր կատարմանը չրջանին, կրնայ ըմբռնուիլ։ Երբ ան կատարուած է, մենք այդ կատարմանը ակնարկելով զայն պատշաճօրէն չօշափելի իրողութիւններ կը կոչենք. այսինքն, իրողութիւններ որոնք որպէս լուռ վկաներ կը կանգնին՝ վկայելով աստուածային մարգարէութեամբ դուշակուած մասնաւոր անցքերու կատարմանը։

Միտք պահելով այս կանոնը, արդ նկատի առնենք Աստուածաշունչին մէջ արձանագրուած եւ Մեսիային ակնարկող մարգարէութիւններէն ոմանք,

եւ ապա տեսանենք թէ Յիսուս Նազովրեցին ինչպէս կատարեց այդ մարգարէութիւնները. եւ եթէ վկայութիւնը ոեւէ կասկածէ վեր ցոյց տայ թէ Նա կատարեց զանոնք, ատիկա վճռական ապացոյց պիտի ըլլայ զԱնիկա որպէս մեծ Մեսիան ընդունելու, որուն մէկ նախապատակերն էր Մովսէս: Մենք պիտի տեսնենք թէ այդ մարգարէութիւնները կը նախազուշակեն Անոր ծնունդը, մահն ու յարութիւնը:

Եսայի մարգարէի միջոցաւ Աստուած նախաձայնեց թէ «կոյսը պիտի յղանայ ու որդի պիտի ծնանի, եւ անոր անունը Էմմանուէլ պիտի կոչուի» (Եսայ. է. 14): Յիսուսի մայրը Մարիամ, սուրբ հոգիին զօրութեամբը յղացաւ. եւ որոշեալ ատենին ծնունդ տուաւ Յիսուս մանուկին՝ որպէս կատարում այս մարգարէութեան— Մատթ. Ա. 18–25:

Աստուծոյ մարգարէն նախաձայնեց թէ մանուկը փրկիչ եւ Իշխան պիտի ըլլայ. եւ թէ՝ Անիկա Բեթլէհէմի մէջ պիտի ծնի (Միքիայ Ե. 2): Յիսուս Բեթլէհէմի մէջ ծնաւ, ճիշդ ինչպէս որ այս մարգարէութիւնը նախաձայնած էր— Մատթէոսի Բ. 4, 5, Ղուկասու Բ. 9–11:

Նախաձայնուած էր թէ Մեսիան Յուդայի ցեղէն պիտի ըլլայ (Ծննդ. ԽԹ. 10): Յիսուս մանուկին մայրը՝ Մարիամ, Յուդայի ցեղէն էր. նոյնպէս ալ անոր ամուսինը՝ Յովսէփը, միեւնոյն ցեղէն էր — Ղուկասու Գ. 23–38:

Աստուծոյ մարգարէն նախազուշակեց թէ՝ Մեսիան ըլլալու համար ծնանող այդ Մանկիկը Յաղթութեան Իշխանը պիտի ըլլար, որ երկրիս վրայ խաղաղութիւն եւ մարդոց մէջ հաճութիւն պիտի բերէր (Եսայ. Թ. 6, 7): Յիսուսի ծննդեան ժամանակ երկնային հրեշտակաց բանակը Անոր մասին երգեց. «Փառք Աստուծոյ վերուք, ու

երկրի վրայ խաղաղութիւն, մարդոց մէջ հաճութիւն»— Ղուկ. Բ. 14:

Երեմիա մարգարէ նախատեսեց թէ Յիսուսը սպաննելու փորձ պիտի ըլլայ, եւ թէ աւիկա իրականացնելու համար ուրիշ մանուկներ պիտի սպաննուէին (Երեմ. ԼԱ. 15): Յիսուսի ծնունդէն քիչ վերջ իրականացաւ այս մարգարէութիւնը, երբ Հերովդէս հրամայեց ջարդել երկու տարեկան ու անկէ վար եղող բոլոր մանուկները— Մատթ. Բ. 16–18:

Աստուծոյ մարգարէն գուշակած էր թէ՝ նախասահմանուած մեծ Մեսիային ծնողքը մանուկին հետ Եգիպտոս պիտի փախչէին, եւ թէ Աստուծոյ Որդին Եգիպտոսէն պիտի կանչուէր: Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ ասիկա իրականացաւ, մանուկ Յիսուսը Եգիպտոս տարուած ու Հերովդէսի մահէն վերջ ետ բերուած ժամանակ— Ովսեայ ԺԱ. 1, Մատթ. Բ. 15:

Մարգարէներուն կողմէ ըսուած էր թէ՝ Աղատարար կամ Փրկիչ ըլլալու սահմանուած Անձը Նազովրեցի պիտի կոչուէր: Անոր ծնողքը զԱնիկա իբրեւ մանուկ Նազարէթ տարին՝ որպէս իրականացում այս մարգարէութեան— Մատթ. Բ. 22, 23:

Դաւիթ մարգարէ Մեսիայի մասին գրեց թէ՝ Նա Աստուծոյ կամքը ընելու համար պիտի գայ (Սաղմ. Խ. 7, 8): Պօղոս առաքեալ կը վկայէ թէ Յիսուս իրականացուց այս մարգարէութիւնը— Եբրայեցիս Ժ. 7:

Մարգարէն Մեսիայի մասին գրեց. «Վասն զի քեզի համար նախատինքի համբերեցի, ամօթը ծածկեց իմ երեսս: Եղբայրներուս օտար՝ ու մօրս որդուոցը անծանօթ եղայ: Ինչու որ քու տանդ նախանձը զիս կերաւ, ու քեզ նախատողներուն նախատինքները իմ վրայ իննկան (Սաղմ. ԿԹ. 7–9): Սատանան չարունակ նախատած է Եհովան, ինչպէս որ ասկէ առաջ ցոյց տուինք. եւ վկայութիւնը ցոյց կուտայ թէ այս մեղմոյն նախատինքները Յիսուսի

վրայ ինկան երբ Նա աչխարհ եկաւ— Հռովմայեցիս ԺԵ. 3:

Եսայի դարձեալ Մեսիայի մասին մարգարէացաւ, ըսելով. «Ո՞վ հաւատաց մեր տուած լուրին, ու Տիրոջը բազուկը որո՞ն յայտնուեցաւ» (Եսայ. ԾԳ. 1): Յովհաննէս առաքեալ կը դրէ թէ Յիսուս ճիշդ եւ ճիշդ իրականացուց այս մարգարէութիւնը —Յովհաննու ԺԲ. 37, 38:

Եսայի դարձեալ մարգարէացաւ Մեսիայի նըկատմամբ. «Անիկա մարդոցմէ անարգուեցաւ ու ետեսէ ձգուեցաւ» (Եսայ. ԾԳ. 3): Յովհաննէս առաքեալ Յիսուսի մասին կը վկայէ թէ «Նա իրիններուն եկաւ, եւ իրինները զինքը չընդունեցին» (Յովհաննու Ա. 11): Ակէ առաջ առատ ապացոյցներ մէջ բերած ենք թէ՝ Հրեաները ինչպէս մերժեցին Յիսուսը եւ նախատեցին զԱնիկա:

Եսայի Մեսիային նկատմամբ դարձեալ մարգարէանալով յայտնեց թէ՝ Նա մեր անօրինութեանց համար վիրաւորուեցաւ. «Անիկա անիրաւութիւն կրեց ու չարչարուեցաւ, բայց իր բերանը չբացաւ. մորթուելու տարուող ոչխարի պէս, ու իր խուզողներուն առջեւը մունճ կեցող մաքիի պէս՝ իր բերանը չի բացաւ: Նեղութեամբ եւ դատապարտութեամբ վերցաւ. ու անոր ազգատոհմը ո՞վ կրնայ պատմել. քանզի անիկա կենդանեաց երկրէն կտրուեցաւ. անիկա իմ ժողովուրդիս յանցանքին համար զարնուեցաւ: անոր գերեզմանը ամբարիշտներու հետ դրուեցաւ. բայց երբոր մեռաւ, հարուստին հետ եղաւ. քանզի անիկա անօրինութիւն մը չի գործեց, ու անոր բերնին մէջ նենգութիւն մը չգտնուեցաւ» (Եսայ. ԾԳ. 7–9): Յիսուս այս ամէնը իրականացուց, ինչպէս որ ցարդ մէջ բերուած փաստերը կ'ապացուցանեն: Երբ Նա Իսրայէլի ամենաբարձր դատարանին եւ ապա Պիղատոսի առջեւ բերուեցաւ, ինքզինքը չպաշտպանեց. Նա երկու աւազակներու մէջտեղը

խաչուեցաւ եւ Յովսէփ Արիմաթացի հարուստին գերեզմանը թաղուեցաւ։

Եսայի դարձեալ կը մարգարէանայ Մեսիայի մասին. «Անոր անձը մեղաց համար զոհ պիտի ըլլայ» (Եսայ. ԾԳ. 10)։ Ասկէ առաջ մէջ բերուած վկայութիւնները ցոյց կուտան թէ Քիստոս մարդկութեան համար մեղքի մեծ պատարագ մ'եղած է։

Դաւիթ մարգարէ ալ Մեսիայի մասին գրեց. «Իմ հանդերձներս իրենց մէջը կը բաժնեն, ու պատմուճանիս վրայ վիճակ կը ձգեն» (Սաղմ. ԻԲ. 18)։ Մատթէոս աւետարանիչ կը վկայէ թէ այս մարգարէութիւնը իրապէս կատարուեցաւ՝ երբ Քիստոսի խաչելութեան ժամանակ անոր պատմուճանին վրայ վիճակ ձգեցին ու անոր հանդերձները զինուորները իրենց մէջը բաժնեցին— Մատթ. ԻԷ. 35։

Օրէնքը կը պահանջէր որ զատկուան գառնուկին ոչ մէկ ոսկորը կոտրուի (Թուոց Թ. 12)։ Մենք ակնկալելու ենք որ այս պատկերին իրականացումը կամ հակատիպը Քիստոսի հետ կապ ունեցող մէկ դէպքին համապատասխան ըլլայ։ Մարգարէն Մեսիայի մասին գրեց. «Անոր բոլոր ոսկորները կը պահէ. անոնցմէ մէկը չկոտրուիր» (Սաղմ. ԼԴ. 20, ԻԲ. 17)։ Քիստոս խաչուած ատեն անոր ոչ մէկ ոսկորը կոտրեցին, եւ արձանագրութիւնը կ'ըսէ թէ ասիկա տեղի ունեցաւ որպէս զի մարգարէութիւնը կատարուի— Յովհ. ԺԹ. 33–36։

Մարգարէն գուշակած էր այդ կերպ սպաննուելու սահմանուած էակին յարութիւնը, որ Դաւիթի հակատիպն էր. «Վասն զի իմ հոգիս գերեզմանին մէջ պիտի չթողուս, ու քու սուրբիդ ալ ապականութիւն տեսնել պիտի չտաս։ Կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցնես. քու ներկայութեանդ լեցուն ուրախութիւն կայ, քու աջ կողմդ միշտ հաճութիւններ կան» (Սաղմ. ԺԶ. 10, 11)։ Այս մարգարէութիւնը ամէն տեսակէտէ իրականացաւ։ Քիստոս մահուընէ վերա-

կենդանացաւ ու Իր մարմինը ապականութիւն չտեսաւ, ինչպէս որ ասկէ առաջ ցոյց տուած ենք։

Ահա ասոնք են մարգարէական այն վկայութիւնները՝ որոնք Յիսուսի Յնունդէն տարիներ առաջ տրուած էին, եւ որոնց ամէն մէկ մասը Յիսուսի կողմէ տառականապէս կատարուեցան։ Ասիկա բաւ ըլլալու է համոզելու ոեւէ տրամաբանական միտք թէ՝ Յիսուս Աստուծոյ Որդին, մարդկութեան մեծ Փրկիչը, Օծեալը եւ Մեսիան էր. Անիկա՛ որ մարդկութեան մեծ Աւգտարարը պիտի ըլլար։ Բայց մենք պարտաւորուած չենք այս անուղղակի կամ երկրորդական ապացոյցներով զոհանալու։ Արդ՝ նկատի առնենք ուղղակի եւ վճռական վկայութիւնները՝ որոնք սուրբ հոգիէն ներշնչուած մարդոց միջոցաւ գրուեցան։

Պօղոս առաքեալ որոշ կերպով կ'ըսէ թէ՝ երբ Աստուած Աբրահամի խոստում ըրաւ ու անոր ըսաւ թէ իր սերունդովը պիտի օրհնուին երկրի բոլոր ազգերը, հոս մատնանշուած խոստումի սերունդը, որուն միջոցաւ պիտի գան օրհնութիւնները, Քրիստոս Մեսիան է— Գաղ. Գ. 16։

Պետրոս առաքեալ՝ Հոգեզալստեան ժամանակ ներշնչմամբ վկայելով Հրէից ըսաւ թէ՝ իրենց անդթօրէն խաչած եւ յետոյ մեռելներէն վերակենդանացուած Անձը Քրիստոսն էր— Գործք Բ. 23–26։

Ինչպէս որ ասկէ առաջ ըսուած է, Սիօնը Աստուծոյ կազմակերպութիւնն է։ Պօղոս առաքեալ՝ Յիսուս Քրիստոս Փրկչին եւ մարդկութեան Աւգտարարին մասին գրելով՝ կ'ըսէ. «Սիօնէն պիտի գայ Փրկիչ» (Հռոմ. ԺԱ. 26)։ Այսպէս Ս. Գիրքը որոշ կերպով երեւան կը բերէ Լօղոսի ինքնութիւնը, որ վերջէն Յիսուս եղաւ, ու խաչուեցաւ եւ մեռելներէն յարութիւն առաւ մարդկութեան որպէս մեծ Աւգտարարը։

Յիսուսի յղացուած ժամանակէն սկսեալ, եւ Անոր ծնունդէն առաջ, մինչեւ խաչին վրայ Անոր զոհուիլը, Քրիստոս Սատանան ամէն միջոց ի գործ դրաւ զԱնիկա ոչնչացնելու համար: Աստուած թոյլատրեց Քրիստոսին որ իր ամբողջ զօրութիւնը գործածէ. բայց եւ ոչ մէկ առեն անոր թոյլ տուաւ յաջողելու, ինչու որ նա երբէք չկրնար Աստուծոյ դէմ յաջողիլ: Աստուած նախասահմանեց որ մահը իր ճիրանին մէջ չպահէ Իր սիրեցեալ որդին, ու երբ Յիսուս մահուընէ վերակենդանացաւ, մարգարէութիւնը իրականացած էր. «Մահը յաղթութեան մէջ ընկղմեցաւ» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 54, Եսայ. ԻԵ. 8): Նա այն Մէկն է որ առեն մը մեռած էր եւ հիմա կենդանի է յաւիտեան, եւ որ ունի դժոխքի (դերեզմանի) ու մահուան բանալիները: Անոր տրուած է ամէն զօրութիւն եւ իշխանութիւն, եւ կարող է լիովին փրկել եւ ազատել. ու Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին Նա մարդկութիւնը ալիտի ազատէ եւ բոլոր հնազանդներուն բերէ այն օրհնութիւնները զորս Աստուած վերապահած է զինքը սիրողներուն եւ Իրեն ծառայողներուն համար:

ԿԱՑՍՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գլուխ ԺԸ.

ԿԱՑՍՐՈՒԹԻՒՆ կը նշանակէ լայնածաւալ կառավարութիւն մը, որ գերագոյն զօրութիւն, վեհապետութիւն կամ իշխանութիւն ունի ու կը գործածէ զայն: Հոս ակնարկուած կայսրութիւնը Աստուծոյ կառավարութիւնը կամ թագաւորութիւնն է, որ գերագոյն զօրութիւն ունի ու կը գործածէ զայն իր արարածներուն՝ եւ մասնաւորապէս մարդուն օգտին համար: Այս կառավարութիւնը կամ կայսրութիւնը նա իր սիրեցեալ Որդւոյն յանձնած է. ուստի պատշաճ կերպով ան Մեսիային կայսրութիւնը կամ կառավարութիւնը կոչուած է: Գերագոյն զօրութիւնը երկնից Աստուծմէն կուգայ, ուրեմն կայսրութիւնը պատշաճօրէն կոչուած է նաեւ երկնից թագաւորութիւնը: Մենք այնպէս հետեւցնելու չենք թէ Աստուած իր հնազանդ արարածները միշտ կառավարած չէ: Եհովայի գերագոյն զօրութեան գործածութեան սկզբնաւորութեանը մասին արձանագրութիւն չկայ: Իրապէս Ս. Գիրքը, Բարձրեալն Աստուծոյ քահանայ Մելքիսեդէկի մասին կը խօսի, որ որպէս թէ նա Աստուծոյ գործաղիր պաշտօնեան կը պատկերացնէ, ամէն ժամանակ յառաջ տանելով աստուածային ծրագիրը: Անոր օրերու սկզբնաւորութեանը եւ կեանքին վերջաւորութեանը չուրջ ոեւէ գրութիւն չկայ:

Բայց այս առթիւ մենք նկատի կ'առնենք մարդոց համար Աստուծոյ գծած ծրագիրն ու ըրած կարգադրութիւնները (Եսայ. ԽԵ. 12, 18): Աստուծոյ բացայայտ նպատակն է որ կատարեալ մարդը երկրի վրայ տիրապետութիւն կամ իշխանութիւն ունենայ: Մարդուն առաջին գերիշխանը, Ադամեա-

կը, որ Աստուծոյ դէմ դաւաճանութեան մեծ ոճիրը գործեց, համոզեց մարդը Աստուծմէ հեռանալու. եւ այդպէսով մարդը կորսնցուց կեանքն ու կենաց իրաւունքը: Սրուսեակը, որ ներկայիս Բանսարկու Սատանան է, լինքն իրեն համար մեծ կազմակերպութիւն մը յառաջ բերաւ՝ մարդը իրեն հնազանդ պահելու եւ անոր խորհուրդները Եհովայէն հեռացնելու համար, որպէս զի լինքը կարենայ ստանալ մարդուն երկրպագութիւնը: Աստուծոյ ծրագիրն ու նպատակն է ազատել մարդը Սատանայի զօրութենէն եւ ազդեցութենէն ու զայն իր նախկին կատարեալ կենաց եւ օրհնութեանց վիճակին մէջ վերահաստատել: Այս նպատակով՝ Աստուած հզօր կայսրութիւն մը կամ թագաւորութիւն մը կը հիմնէ Իր սիրեցեալ Որդին որպէս թագաւոր նշանակելով: Անոր կարգադրութեամբը Քրիստոս Յիսուս Իրեն հետ հարիւր քառասունըչորս հազար ընկերակիցներ պիտի ունենայ, որոնք Իր կայսրութեան մէկ մասը պիտի կազմեն: Այս կայսրութիւնը հիմնելու համար Աստուած աճապարանքի մէջ չէ եղած, հապա Իր բարի նպատակին համաձայն վեհափառօրէն յառաջ տարած է անոր կազմակերպումը:

Սիոն եւ Երուսաղէմ անունները Աստուծոյ կազմակերպութեանը համար գործածուած են: Սիոնի այս կազմակերպութենէն է որ պիտի գայ Ազատարարը (Հռոմ. ԺԱ. 26): Ուրեմն հարկաւոր է որ այս մեծ կայսրութեան հիմը Աստուծոյ կազմակերպութեան մէջ դրուի: Ուստի գրուած է. «Ահա ես Սիոնի մէջ վէմ կը դնեմ իբրեւ հիմ, ընտիր վէմ, պատուական անկիւն, հաստատուն հիմ. ով որ հաւատայ անոր, պիտի չարտորայ վախչելու» (Եսայ. ԻԸ. 16): Այս մարգարէութիւնը անտարակոյս Յիսուս Քրիստոսի՝ Աստուծոյ սիրեցեալ Որդւոյն, կ'ակնարկէ, որուն տրուած է բոլոր զօրութիւնը երկնից մէջ ու երկրիս վրայ: Այս մեծ կայսրութիւ-

նը այլաբանօրէն քարէ շէնքով մը ներկայացուած է, որուն հիմնաքարը Քրիստոս է։ Նա փորձուեցաւ, եւ ամենախիստ փորձարկութեան տակ իսկ ցոյց տուաւ Իր առ Աստուած ունեցած հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը։ Բացայայտ է թէ Աստուած չարունակ կրնայ վստահիլ Անոր։ Նա իրաւացիօրէն չահնցաւ «Հաւատարիմ ու ճշմարիտ» տիտղոսը։

Յիսուս «պատուական անկիւնաքարը» կոչուած է, ինչու որ Նա Եհովայի սրտին ամենասիրելի գանձն է։ Նա տասը հազարին մէջ ամենագեղեցիկն է եւ բոլորովին սիրելի։ «Ո՛վ Հզօր, թուրդ մէջքդ կապէ քու փառքովդ ու վայելչութիւնովդ։... Արդարութիւնը կը սիրես ու անօրէնութիւնը կ'ատես. անոր համար, Աստուած՝ քու Աստուածդ ուրախութեան իւղով օծեց քեզ քու ընկերներէդ աւելի»— Սաղմ. ԽԵ. 3, 7, Եբր. Ա. 8, 9։

Յիսուս «հաստատուն հիմ»ն է, զոր բնաւ չէ կարելի քանդել. Նա չարունակ վեր կը բռնէ Եհովա Աստուծոյ արժանապատուութիւնն ու բարի անունը։ Այս հիմնաքարը հիմն ու դլխաւոր անկիւնաքարն է այն կայսրութեան՝ որ պիտի իրականացնէ մարդուն ազատագրութեանը համար պատրաստուած Աստուծոյ մեծ ծրագիրը։

Գալով այս հիմնաքարի գետեղման ժամանակին, մենք Ս. Գրքէն ապացոյց ունինք թէ՝ առիկա Յորդանանու մէջ Յիսուսի նուիրման առենն էր որ տեղի ունեցաւ։ Այդ ժամանակ Յովհաննէս Մկրտիչ անոր ակնարկելով՝ ըսաւ. «Ահա՛ Աստուծոյ Գառը, որ աշխարհի մեղքը կը վերցնէ» (Յովհ. Ա. 29)։ Այդ առեններն էր որ Յիսուս Յորդանան կուգար Յովհաննէսէն մկրտուելու համար, եւ հոն էր որ Անոր մասին գրուած մարգարէութիւնը կը կատարուէր, այսինքն. «Այն ժամանակ ըսի թէ Ահա կուգամ ես. գիրքի տոմսին մէջ ինծի համար գրուած է։ Ո՛վ իմ Աստուածս՝ քու կամքդ կատարելու փափաքեցայ,

ու քու օրէնքդ իմ ներսի դիս է»— Սաղմոսաց Խ. 7, 8, Եբրայեցիս Ժ. 7:

Քիսուս նաեւ իբրեւ մորթուած գառնուկ մը պատկերացուած է: Այդ ժամանակէն սկսեալ Նա մորթուած՝ եւ մարդուն համար որպէս մեծ մեղաց–պատարագը հաշուըուած էր: Անոր մասին գըրուած է. «Աշխարհիս սկիզբէն ի վեր մորթուած գառնուկը» (Քայտ. ԺԳ. 8): Այսպէս ահա հաստատուած է այս թանկագին հիմին գետեղման ժամանակը. այսինքն, Քիսուս Յորդանանու մէջ մկրտուած եւ սուրբ հոգիէն յղացուած ժամանակ:

ԻՇԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

Աստուած Քիսուսի առաջին գալուստէն առաջ կազմած էր Իր ծրագիրը: Ըստ այդ ծրագրին կարգադրութեան՝ այն թանկագին անկիւնաքարին վրայ չէնք մը պիտի կառուցուի, բաղկացած ուրիշ քարեր որոնք այս հզօր կայսրութեան մէկ մասը պիտի կազմեն: Ուրեմն անվիճելի հետեւութիւնն այն է թէ՝ կայսրութեան մէկ մասը կազմող անձերու այս դասը, ինչպէս նաեւ անոնց ընտրութեան, փորձուելուն եւ ամբողջանալուն կերպը, կանխաւ կարգադրուած էր Աստուծոյ բարի նպատակին համաձայն: Ասոր պէտք է. «Օրհնեալ է Աստուած ու մեր Տէր Քիսուս Քրիստոսի Հայրը, այն որ մեզ օրհնեց ամէն հոգեւոր օրհնութիւններով երկնաւորներուն մէջ Քրիստոսով. ինչպէս որ մեզ անով աշխարհիս սկիզբէն առաջ ընտրեց, որ մենք սուրբ ու անարատ ըլլանք իր առջեւը սիրով. եւ առաջուց մեզ սահմանեց իրեն որդեգիր ըլլալու Քիսուս Քրիստոսի ձեռքովը իր կամքին հաճութեանը պէս» (Եփես. Ա. 3–5): Առաքեալին այս խօսքերը մի միայն անոնց կը վերաբերին՝ որոնք պիտի կազմեն Աստուծոյ մեծ կայսրութիւնը, որ որոշեալ ատենին պիտի կառավարէ երկրի բոլոր ազգերը:

Ինչո՞ւ հետաքրքրական է նկատել թէ՝ կայսրութեան մէջ Քրիստոս Յիսուսի ընկերակցողները երկնից հրեշտակներէն չեն ընտրուած: Ասոնք է որ Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ կ'ընտրէ զանոնք, որը որպէս բարձրեալն Աստուծոյ ներկայացուցիչը կը դործէ: Նա զանոնք մարդկութենէն կ'առնէ, այսինքն, Նա կ'ընտրէ այնպիսի մարդիկ՝ որոնք Աբրահամի հաւատքը ունին, ինչպէս որ դրուած է. «Քանդի քնաւ հրեշտակներուն ձեռք չի բռներ, հապա Աբրահամի սերունդին ձեռք կը բռնէ»— Եբր. Բ. 16:

Աբրահամը՝ իրմէ առաջ ապրած մարդոցմէ զանազանող բանն է՝ Աստուծոյ վրայ անոր ունեցած հաւատքը: Աբրահամ բացարձակօրէն Եհովայի ապաւինելով՝ իր կեանքը ըստ այնմ ուղղեց: Անոր ցոյց տուած հաւատքին նման հաւատքն է որ՝ որպէս վկայական կը ծառայէ այս արքայական տան անդամներու ընտրութեանը մէջ: Աւելի համաձայն է այն դասին հետ՝ զոր Յիսուս սորվեցուց Իր աշակերտներուն՝ զայն գերազանցօրէն կարեւոր նկատելով. այդ դասն էր, «Աստուծոյ վրայ հաւատք ունեցէք» (Մարկ. ԺԱ. 22): Ս. Գիրքը որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ՝ Աստուած Իր չնորհքը միայն անոնց կը յայտնէ որոնք բացարձակօրէն Իր Խօսքին կ'ապաւինին:

Յիսուսի քարոզած բաներէն չատերը՝ աշակերտները այն ատեն չէին կրնար հասկնալ: Անոր յարութիւն առնելէն ու երկինք համբառնալէն վերջն էր որ անոնց չատ բաներ սորվեցուց: Անտարակոյս, Նա այն ատեն անոնց միտքերը առաջնորդեց: Անոնց հետ մարմնաւորապէս անցուցած վերջին գիշերին Նա ըսաւ. «Ձեզի տակաւին չատ բաներ ունիմ ըսելու, բայց հիմա չէք կրնար տանիլ» (Յովհ. ԺՋ. 12): Անոնք ինչո՞ւ համար այն ատեն չէին կրնար ըմբռնել: Որովհետեւ դեռ սուրբ հոգին տրուած չէր: Սուրբ հոգիին տրուելէն առաջ կարեւոր էր որ Յիսուս մեռ-

նէր, մեռելներէն յարութիւն առնէր ու ապա երկնից մէջ Աստուծոյ ներկայանար եւ Իր զոհին արժանիքը Եհովային ներկայացնէր։ Աշակերտներուն ղրկուած սուրբ հոգին ապացոյց մըն էր թէ՝ Յիսուսի մատուցած զոհը ընդունուած էր՝ որպէս մեծ մեղաց–պատարագը։

Յիսուս ըսած էր Իր աշակերտներուն. «Բայց ես ճշմարիտը կ'ըսեմ ձեզի, աղէկ է ձեզի թէ որ ես երթամ. քանզի թէ որ ես չերթամ, մխիթարիչը ձեզի չգար. հապա թէ որ երթամ, անկից ձեզի կը ղրկեմ» (Յովհ. ԺԶ. 7)։ Հոս յիշուած մխիթարիչը սուրբ հոգին է (Յովհ. ԺԴ. 26)։ Այդ առթիւ տրուած խոստումն էր թէ՝ երբոր սուրբ հոգին տրուէր, այն ատեն աշակերտները պիտի ըմբռնէին Յիսուսի բոլոր տրուած յայտնութիւնները եւ ինչ որ Նա դեռ անոնց պիտի տրուէր։ «Իսկ երբոր ինքը՝ ճշմարտութեան հոգին գայ, ամէն ճշմարտութեան պիտի առաջնորդէ ձեզի, ինչու որ չէ թէ ինքնիրմէն պիտի խօսի, հապա ինչ որ լսէ, այն պիտի խօսի ու գալիքները ձեզի տիտի պատմէ»— Յովհ. ԺԶ. 13։

Ս. հոգին Աստուծոյ աներեւոյթ զօրութիւնն է, որը Աստուծոյ կամաց համաձայն կը գործէ մարդկանց նկատմամբ։ Յիսուսի գալուստէն առաջ սուրբ հոգին, Աստուծոյ կամքովը, կը գործէր միայն անոնց մարգերուն վրայ, զորոնք Աստուած որպէս Իր ծառաները կամ մարգարէները ընտրած էր։ Այս բարեպաշտ մարդիկը որպէս մարգարէներ խօսեցան այնպէս՝ ինչպէս որ Աստուած Իր հոգիովը անոնց միտքերը շարժման մէջ դրաւ խօսելու կամ գրելու— Բ. Պետ. Ա. 21։

Յովէլ՝ մարգարէներէն մէկն էր։ Նա մարգարէացաւ թէ ժամանակ պիտի գայ երբ Աստուած Իր հոգին զինքը կանչողներուն վրայ պիտի թափէ (Յովէլեայ Բ. 28, 29)։ Յովէլի այս մարգարէութիւնը Պենտէկոստէին իրականացաւ։ Պենտէկոս-

ուէն Յիսուսի յարութեան յիսնեորդ օրն էր։ Յիսուս երկինք համբարձած ժամանակ Իր աշակերտները Զիբեննայ Լեռան վրայ համախմբած էր։ Նա հոն անոնց հրամայեց որ Երուսաղէմ մնան մինչեւ որ սուրբ հոգին առանան, ու անոնց ըսաւ թէ այն առեն զօրութիւն պիտի ընդունին եւ Իր վկաները պիտի ըլլան աշխարհի ամենահեռաւոր մասերուն մէջ (Գործք Ա. 4–8)։ Այս հրամանին հնազանդելով՝ աշակերտները Երուսաղէմ մնացին։ «Եւ Պենտէկոստէին օրը հասնելուն՝ ամէնքն ալ մէկտեղ էին։ Ու յանկարծակի երկինքէն ձայն մը եղաւ աստկաչունչ հովի մը ձայնին պէս, եւ բոլոր տունը լեցուց՝ ուր որ նստեր էին։ Եւ բաժնուած լեզուներ երեւցան անոնց որպէս թէ կրակէ, ու ամէն մէկուն վրայ նստաւ։ Եւ ամէնքն ալ Հոգւով սրբով լեցուեցան, ու սկսան ուրիշ լեզուներով խօսիլ, ինչպէս որ Հոգին անոնց խօսիլ կուտար» (Գործք Բ. 1–4)։ Քովէն վերյիշեալ մարգարէութեան իրականանալը ահա այդպէս կը տեսնուէր, ինչպէս որ առաքեալն ալ մասնաւորաբար ատոր ակնարկելով կը խօսի— Գործք Բ. 16–20։

«Բաղաք» բառը՝ Ս. Գրոց մէջ կառավարութեան եւ կամ կայսրութեան խորհրդանշաւոր է։ Կայսրութեան կամ թագաւորութեան մասին գրուած է. «Եւ քաղաքին պարիսպը տասներկու հիմեր ունէր, ու անոնց վրայ՝ Գառնուկին տասներկու առաքեալներուն տասներկու անունները գրուած էր» (Յայտ. ԻԱ. 14)։ Այդ թագաւորութեանը մէջ Տէր Յիսուս Քրիստոսը գլխաւոր անկիւնաքարն է՝ իսկ Գառնուկին առաքեալներն ալ տասներկու հիմերն են— Ա. Պետ. Բ. 6։

Տէր Յիսուս՝ խաչելութենէն առաջ խոստացեր էր՝ Իր հաւատարիմ առաքեալներուն երկրի վրայ ըրածները երկնից մէջ վաւերացնել կամ հաստատել (Մատթ. ԺԸ. 18)։ Պենտէկոստէին եւ սուրբ հոգին

ընդունելէն վերջն էր որ Ս. Գնարտա Յիսուս Քրիստոսի մասին վկայից հետեւեալ կերպով. «Անիկա է այն քարը ձեզմէ չինողներէդ անարդուած, որ անկիւնին գլուխը եղաւ։ Եւ ուրիշ մէկով մը փրկութիւն չկայ. ինչու որ անկէ ի զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքին տակը մարդոց մէջ տրուած, որ անով կարող ըլլանք փրկուիլ»— Գործք Դ. 11,12։

Հրեաները խորհած էին կայսրութիւն մը հիմնել. եւ անոնք այդ կայսրութեան ապահովին, որը Մեսիան որպէս գլուխ ունենալով երկրի բոլոր ազգերուն վրայ պիտի իշխէր։ Այն ժամանակուան կրօնականները մասնաւորապէս խորհեցան թէ իրենք էին գլխաւոր շինողները. բայց գլխաւոր անկիւնաքարը դրուած ժամանակ անոնք զայն մերժեցին, ինչպէս որ մարգարէն գուշակած էր այլպէս ընելնին (Եսայ. ԻԸ. 3, Յովհ. Ա. 11, 12)։ Հրեաներու կողմէ գլխաւոր անկիւնաքարին մերժուիլը՝ ոչ մէկ կերպով արգիլից կամ ուշացուց շինութեան յառաջացումը։ Այդ ատեն՝ նոր եւ գլխաւոր կայսրութեան գլխաւոր անկիւնաքարը եւ հիմը դրուած ըլլալով՝ անոր շինութիւնը սկսաւ եւ յառաջացաւ Աստուծոյ կամացը համաձայն։ Մարգարէն վկայած էր թէ՝ այս գլխաւոր անկիւնաքարին վրայ պիտի հանդիպէի այն նոր կառավարութիւնը որ ժողովուրդին ապաստութիւն պիտի բերէ։ «Ահաւասիկ մեղի մանուկ մը ծնաւ, մեղի որդի մը տրուեցաւ, եւ իշխանութիւնը անոր ուսին վրայ պիտի ըլլայ, ու անոր անունը պիտի կոչուի Սքանչելի, Մարհրդատու, Հզօր Աստուած, Յաւիտենականութեան Հայր, Խաղաղութեան Իշխան։ Դաւիթին աթոռին վրայ ու անոր թագաւորութեանը վրայ, անոր իշխանութեանը մեծնալուն ու խաղաղութեանը սահման չկայ, որ հիմակուընէ մինչեւ յաւիտեան իրաւունքով ու արդարութիւնով հաստատէ եւ զօրացնէ զանիկա։ Զօրաց Տէրոջը նախանձը պիտի ընէ սոյնիկա»— Եսայ. Թ. 6, 7։

Առաքեալները մարգարէներ ալ էին, որովհետեւ Աստուծմէ ներշնչուելով նախապուշակեցին բաները՝ որոնք հետաւոր ապագային մէջ տեղի պիտի ունենային։ Ճշմարիտ մարգարէն այն է որ աստուածային իշխանութեամբ կը վկայէ։ Յիսուս Քրիստոս եւ Անոր առաքեալներուն երբեմն կարգին մնծ կայսրութեան գլխաւոր անկիւնաքարը եւ հիմը կազմելը, եւ ուրիշներու անոնց վրայ աւելցուիլը՝ գողտրուն առաքեալ ներշնչմամբ կը յայտնէ, որ նմանապէս մարգարէ մըն էր։ «Ուրեմն ալ ասկէետեւ դուք օտար ու պանդուխտ չէք, հապա սուրբերուն քաղաքացիները եւ Աստուծոյ ընտանիքը՝ Առաքեալներուն ու Մարգարէներուն հիմին վրայ շինուած, որ անոր անկիւնին գլուխը Յիսուս Քրիստոս է։ որով բոլոր շէնքը մէկտեղ յարմարութեամբ կազմուած՝ կ'աճի սուրբ տաճար մը կ'ըլլայ Տիրոջմով։ որ անով դուք ալ մէկտեղ կը շինուիք՝ Աստուծոյ բնակարան ըլլալու հոգւով սրբուիք— Եփես. Բ. 19–22։

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐՊԸ

Կայսրութեան անդամները մարդոց կամ մարդակերտ կազմակերպութիւններէ չեն ընտրուած։ Աստուած է որ ընտրած է զանոնք Իր սիրեցեալ Որդւոյն Քրիստոս Յիսուսի միջոցաւ (Եփես. Ա. 4, Բ. Թեսաղ. Բ. 13, Բ. Տիմ. Բ. 4, Յակոբ. Բ. 5, Ա. Պետ. Բ. 4)։ Անոնք որ արքայական ցեղը կազմելու համար ընտրուած են, Տէր Աստուծմէ կանչուած կամ ընտրուած են Անոր սիրեցեալ Որդւոյն Քրիստոս Յիսուսի միջոցաւ (Ա. Կորնթ. Ա. 2, է. 15, Եփես. Դ. 4, Կողոս. Գ. 15, Ա. Թեսաղ. Բ. 12)։ Աշխոյժ ունէ եկեղեցական յարանուանութեան մը քահանան կամ քարոզիչը չի կրնար մեղաւոր մը կանչել Աստուծոյ թագաւորութեանը մէկ մասը կազմելու ու ապա այդ նպատակին համար ընտրել զայն։ Ո՛չ քահանայ մը եւ ո՛չ ալ ունէ կղերական մը այդպիսի զօրութիւն կամ իշխանութիւն ունի։ Սր.

Գիրքը պէտք է մխակ առաջնորդը ըլլայ՝ անոնց կանչուելու կամ ընտրուելու իմդրոյն մէջ։ Մեղաւորին Աստուծոյ մօտենալու միակ ճամբան Յիսուս Քրիստոսն է, ինչպէս որ Նա կ'ըսէ. «Յիսուս ըսաւ անոր, ես եմ ճամբան ու ճշմարտութիւնը եւ կեանքը. մէկը Հօրը գով չէ գար, եթէ ոչ ինձմով» (Յովհ. ԺԴ. 6)։ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Յիսուս Քրիստոսի մէջոցաւ Աստուծոյ կրնանք գալ գիտութեան, հաւատքի, նուիրման ու արդարացման ճամբով։

Հաւատք կը նշանակէ գիտնալ Աստուծոյ Խօսքը ու ապա անոր վստահիլ։ Ուրեմն գիտութիւնը պէտք է հաւատքէն առաջ գայ։ «Ուրեմն հաւատքը լսելէն է, ու լսելը Աստուծոյ Խօսքէն» (Հռոմ. Ժ. 17)։ Մարդս Աստուծոյ Խօսքէն կը սորվի թէ ինքը մեղաւոր ծնած էր, թէ Յիսուս Քրիստոսի անունէն զատ՝ երկնիզ տակ տրուած ուրիշ անուն մը չկայ որու միջոցաւ կարենայ զարճնալ Աստուծոյ հետ հաչտուիլ։ Նա կը սորվի թէ Յիսուս խաչին վրայ մեռաւ, եւ թէ ով որ Անոր հաւատայ պիտի չկորսուի, հապա յաւիտենական կենաց պատեհութիւն մը պիտի ունենայ (Յովհ. Գ. 16, 17)։ Մարդը այս իրողութեան տեղեկանալով՝ Յիսուսի կ'առաջնորդուի, ու կը սորվի թէ Յիսուս իր Փրկիչն է, եւ թէ զԱստուած հաճեցնելու համար նա պէտք է հետեւի այն ճամբան՝ զոր Տէր Յիսուս կը ցուցնէ։ Այն որ այսպէս Տէր Աստուածը կը փնտռէ, պէտք է հիմա հաւատք գործածէ. եւ առաջին կարեւոր բանն է հաւատալ թէ Եհովա գոյութիւն ունի, եւ թէ Նա կը վարձատրէ ամէն անոնք՝ որոնք աչալրջօրէն զինքը կը փընտռեն (Եբր. ԺԱ. 6)։ Յիսուս այսպիսիներուն կ'ըսէ. «Թէ որ մէկը իմ ետեւէս գալ կ'ուզէ, թող իր անձը ուրանայ եւ իր խաչը վերցնէ ու իմ ետեւէս գայ»— Մատթէոսի ԺԶ. 24։

Անձնանուիրութիւն՝ կը նշանակէ յօժարակամօրէն ինքզինքը բոլորովին Աստուծոյ յանձնել, ու յան-

ձըն առնել Աստուծոյ կամքը կատարելու. միեւնոյն առնն Քրիստոս Յիսուսի զոհաբերութեան արժանիքին ապաւինելով: Ասիկա նուիրում է: Ահա այդ բանն էր որ Յիսուս ըրաւ Յորդանան եկած առեն, ինչպէս որ Իր մասին գրուած է. «Կուգամ քու կամքդ կատարելու ո՛վ իմ Աստուածս» Ասիկա համաձայնութիւն մըն է Թէ՝ անկէ վերջ մարդը իր կամքն ու միտքը Աստուծոյ կամացը համաձայն պիտի գործածէ, Աստուծոյ կամքը դիտնալու եւ ապա զայն կատարելու համար:

Այդ պարագային՝ Տէր Յիսուս նուիրուող անձը Եհովային կը ներկայացնէ: Եհովա Աստուած է որ օրինաւորապէս կը վճռէ Թէ այդ ներկայացուած անձը արդար է Թէ ոչ: Արդարացուիլը Աստուծոյ հետ հաշտուիլ կը նշանակէ, ուրեմն կարեւոր է որ նուիրուողի մը արդար ըլլալը Եհովայի կողմէ օրինաւորապէս վճռուի: Ուստի՝ Ս. Գիրքը արդարացման հետ կապ ունեցող երեք անջատ ու տարբեր բաներ ցոյց կուտայ. (ա) Հաւատք. (բ) Յիսուսի արիւնը. (գ) Եհովայի օրինական վճիռը, ինչպէս որ գրուած է. «Ուստի մենք հաւատքով արդարացած ըլլալով՝ խաղաղութիւն ունինք Աստուծոյ հետ մեր Տիրոջը Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը» (Հռովմայեցիս Ե. 1): «Ուրեմն հիմա որ իր արիւնովը արդարացանք, որչափ աւելի իրմով պիտի ազատինք բարկութենէն» (Հռովմ. Ե. 9): «Աստուած է որ կ'արդարացնէ»— Հռովմ. Ը. 33:

Պենտէկոստէէն մինչեւ կայսրութեան ամբողջանալը՝ արդարացումը հաւատքով է եւ այն նպատակաւ է որ՝ այդպէս արդարացած մէկը զոհաբերէ իր բոլոր աշխարհային յոյսերն ու ակնկալութիւնները, մասնաւորապէս երկրի վրայ իբրեւ կատարեալ մարդ ապրելու իր իրաւունքը, եւ բաժին ունենայ գլխաւոր յարութեանը մէջ եւ Քրիստոսի հետ էչխէ այդ կայսրութեան որպէս մէկ անդամը Բ. Տէ-

մէթէոսի Բ. 11, Յայտ. Ի. 6)։ Ուրեմն՝ Եհովայէն արդարացուիլը՝ թագաւորութեան կամ կայսրութեան անդամակցելու կանչուիլ կամ հրաւիրուիլ կը նշանակէ։ Ատկէ անմիջապէս վերջ Աստուած այդպիսի մէկը Իր հոգիովը կը յղացնէ։

Յղանալ՝ սկսիլ կը նշանակէ. այս յղացումը կամ սկսումը՝ կենաց յոյսի մը եւ անապական ժառանգութեան մը համար է։ Հոգիին այս յղացումը ուխտ մըն է՝ զոր Աստուած կ'ընէ նուիրուողին հետ։ Աստուած այսպիսի մէկուն Իր ճշմարտութեան Խօսքը կուտայ. ու ապա Նա Իր աներեւոյթ զօրութեամբը այնպէս մը կը գործէ այն անձին վրայ, որուն տուած էր Իր Խօսքը, որ այդ յղացուած անհատը կ'սկսի կերպարանափոխուիլ եւ նմանցուիլ Իր Գլուխին՝ Քրիստոս Յիսուսի, որ Սիօնի մէջ դրուած գլխաւոր անկիւնաքարն է։

Գրուած է. «Իր ուզելովը մեզ յղացաւ ճշմարտութեան խօսքովը, որ մենք իր ստեղծածներուն երախայրի մ'ըլլանք» (Յակոբոս Ա. 18)։ Պետրոս առաքեալ հետեւեալ կերպով կը խօսի այսպէս յղացածներուն. «Ընտրուած Հօր Աստուծոյ կանխագիտութեանը համեմատ՝ հոգիին սրբացնելովը, հնազանդութեան եւ Յիսուս Քրիստոսի արեանը սրսկելուն համար. չնորհք եւ խաղաղութիւն ձեր վրայ շատնայ։ Օրհնեալ է Աստուած ու մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի Հայրը, որ իր առատ ողորմութեանը համեմատ մեզ նորէն ծնաւ կենդանի յոյսի համար՝ Յիսուս Քրիստոսի մեռելներէն յարութիւն առնելովը անեղծ ու անարատ եւ անթառամ ժառանգութեանը համար որ երկինքը պահուած է ձեզի, որ Աստուծոյ զօրութեամբը պահուած էք հաւատքով այն փրկութեանը համար՝ որ պատրաստուած է վերջի ժամանակը յայտնուելու»— Ա. Պետրոսի Ա. 2–5։

Աստնք աստուածային բնութեան համար յղացուած են։ Աստուած այսպիսիներուն աստուածային բնութիւն խոստացած է՝ եթէ մինչեւ ի մահ հաւատարմութեամբ կատարեն՝ իրեն հետ ըրած իրենց ուխտի բաժինը։ Աստուած չարունակ հաւատարիմ է իր բաժինը կատարելու մէջ։ «Ինչպէս որ իր աստուածային զօրութիւնը կենաց եւ աստուածպաշտութեան վերաբերեալ ամէն բաները մեզի տուաւ անոր դիտութիւնովը՝ որ մեզ փառքով ու առաքինութիւնով հրաւիրեց. որոնցմով ամենամեծ ու պատուական խոստմունքներ տրուած են մեզի, որպէս զի աստնցմով աստուածային բնութեան հաղորդ ըլլանք՝ աշխարհի մէջ ցանկութիւններէ յառաջ եկած ապականութենէն փախչելով»— Բ. Պետ. Ա. 3, 4։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՔԱՐԵՐ

Ս. հոգիով յղացած անհատը այլեւս Քրիստոսով նոր արարած մըն է (Բ. Կորնթ. Ե. 17)։ Նա այժմ կը յուսայ հոգեւոր մակարդակի վրայ Յիսուս Քրիստոսինին նման կեանք մ'ստանալ։ Նա իբրեւ մարդկային արարած՝ մեռած կը հաշուըուի, որովհետեւ իր զոհաբերութեան ընդունուելովը վերջ գտաւ իրեն որպէս մարդկային էակ ապրելու իրաւունքը։ Առաքեալը այսպիսիներուն կ'ըսէ. «Վերի բաները մտածեցէք, չէ թէ այս երկրիս վրայինները։ Ինչու որ դուք մեռաք, ու ձեր կեանքը պահուած է Աստուծոյ քովը Քրիստոսի հետ»— Կողոս. Գ. 2, 3։

Նուիրուած անհատ մը՝ պէտք է որ Աստուծոյ տաճարին մէջ չինուի իբրեւ կենդանի քար մը, եթէ կը փափաքի արքայական դասէն ըլլալ ու բաժին ունենալ մեծ կայսրութեանը մէջ։ Ան դեռ նոր սկսած ըլլալուն համար նորածին մանուկ կոչուած է. եւ Պետրոս առաքեալ այս հոգեւոր մանուկներուն ակնարկելով՝ կ'ըսէ. «Նորածին մանկանց պէս բանական ու անխարդախ կաթին փափաքեցէք, որ

անուլ մեծնաք, թէ որ Տիրոջը քաղցր ըլլալուն համը առիք. որուն մօտենալով այն կենդանի Վէմին, որ թէպէտ մարդիկներէն անարգուած է, բայց Աստուծմէ ընտրուած ու պատուական է, դուք ալ կենդանի քարերու պէս շինուիք հոգեւոր տաճար մը, սուրբ քահանայութիւն մը, Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը Աստուծոյ հաճելի պատարագներ մատուցանելու։ Որովհետեւ գիրքին մէջ ալ կայ թէ ահա՛ Սիոնի մէջ ընտիր պատուական անկեան վէմ մը կը դնեմ. եւ ով որ անոր հաւատայ, բնաւ պիտի չամչնայ։ Ուստի ձեզի հաւատացեալներուդ պատուական է այն. բայց անհաւատներուն՝ ան քարը որ շինողները անարգեցին, անիկա անկիւնին գլուխը եղաւ. եւ գլորման վէմ ու դայթակղութեան քար անոնց՝ որ չհաւատալով խօսքին կը դայթակղին, որուն ահմանուած ալ էին»— Ա. Պետ. Բ. 2–8։

Պետրոս առաքեալ այն առեն գրեց այս խօսքերը՝ երբ մանաւորապէս Հրեայ ժողովուրդին առաջնորդները մերժեր էին Յիսուսը, գլխաւոր անկիւնավէմը։ Առաքեալը կ՚աւելցնէ. «Այն որ անոր կը հաւատայ, պիտի չ՚ամչնայ»։ Հաւատալ կը նշանակէ հաստատ ու հաւատարիմ մնալ. մենք մեր հաւատքը պէտք է որ մեր գործքերովը ցոյց տանք։ «Ուստի ձեզի հաւատացեալներուդ պատուական է ան»։ Պատուական բան մըն է նկատողութեան առնել գլխաւոր անկիւնաւէմը ու Անոր նմանութեամբը կերպարանիլ։ Այսպիսիները կանչուած են Անոր քայլերուն հետեւելու (Ա. Պետ. Բ. 21)։ Օծութիւն մը ստացած են ամէն անոնք՝ որ այսպէս սահմանուած են Աստուծոյ շէնքին մէջ որպէս կենդանի քար մը դետեղուելու։ Օծուիլ կը նշանակէ կայսրութեան մէջ դիրքի մը սահմանուիլ։ «Բայց այն որ մեզ ձեզի հետ մէկտեղ Քրիստոսով հաստատեց, ու մեզ օծեց, Աստուած է» (Բ. Կորնթ. Ա. 21)։ Անոնք՝ օծուած են Եհովան եւ Տէր Յիսուս Քրիստոսը ներկայացնելու։

Քանի որ Աստուած այս խոստումը ըրած է, եւ քանի որ Նա Իր խոստումները բնաւ չդրժեր, հետեւաբար Անիկա Իր օծեալները ներկայիս նոր թագաւորութեանը կամ կայսրութեանը եւ կամ աղդին մէկ մասը կը հաշուէ: Ուստի անոնց նկատմամբ առաքեալը կ'ըսէ. «Բայց դուք ընտիր ցեղ մըն էք, թագաւորական քահանայութիւն, սուրբ աղդ, սեփհական ժողովուրդ մը, որ քարոզէք անոր կատարելութիւնները, որ ձեզ խաւարէն իր սքանչելի լոյսին կանչեց» (Ա. Պետ. Բ. 9): Եհովա Աստուծոյ կատարելութիւնները (կատարեալ յատկութիւնները) քարոզելու համար անոնք ոչ միայն պէտք է հաւատան թէ Եհովա Աստուած է, հապա նաեւ պէտք է ուրախութեամբ հնազանդին Անոր կամացը, ներկայացնեն Անոր դատը, եւ ունեցած բոլոր կարողութիւնները գործածեն վկայելու համար՝ Անոր մեծ անուանը ու բարութեանը եւ նպատակներուն մասին: Աւելի ընելու համար մէկը չի կրնար չար աշխարհին նմանութեամբը կերպարանիլ, հապա պէտք է անկէ անջատ մնայ եւ Տէր Աստուծոյ ծառայէ: Անոր առաջնորդը Աստուծոյ Խօսքն է: Ճշմարտութեան Խօսքը անոր կը տեղեկացնէ թէ նա պէտք չէ որ աշխարհին նմանութեամբը կերպարանի, որովհետեւ Բընաման Սատանան է այս աշխարհիս աստուածը: Այսպիսիներուն նկատմամբ առաքեալը կը գրէ. «Եւ մի' կերպարանիք այս աշխարհիս կերպարանքովը, հապա ձեր մտքին նորոգութեամբը նորոգուեցէք, որ քննէք թէ ինչ է Աստուծոյ կամքը, ան որ բարի ու հաճելի եւ կատարեալ է»— Հռոմ. ԺԲ. 2:

Քրիստոնեան ներկայիս իր կերպարանափոխութեան գործը յառաջ կը տանի. նա Աստուծոյ Խօսքին ուսումնասիրութեամբը կը չինէ իր միտքը, անոր միջոցաւ Աստուծոյ կամքին տեղեկանալով եւ քննելով թէ ինչ է Անոր բարի ու հաճելի եւ կատարեալ կամքը: Դիւրին է տեսնել թէ՝ Տէրը ոեւէ մէկը այդ

կայսրութեան անդամ պիտի չ'ընէ՝ եթէ ան լիուին ու բոլորովին հաշտ կամ ներդաշնակ չէ Տէր Յիսուսի՝ գլխաւոր անկիւնաքարին հետ, ինչպէս որ գրուած է. «Վասն զի անոնք որ առաջ կը ճանչնար, առաջուց ալ սահմանեց իր Որդւոյն պատկերին կերպարանակից ըլլալու. որ անիկա անդրանիկ ըլլայ շատ եղբայրներու մէջ» (Հռոմ. Ը. 29): Այսիկա կը նշանակէ թէ ամէն անոնք որ ի վերջոյ այդ կայսրութեան մէկ անդամը պիտի ըլլան, պարտին աճիլ Տէր Յիսուսի նմանութեամբը, Տիրոջը հոգիին զօրութեամբը օր ըստ օրէ կերպարանափոխուելով, Աստուծոյ բարի կամքին փաւիաքելու եւ զայն կատարելու համար— Բ. Կորնթ. Գ. 18:

«Այս աշխարհ» ասացուածքը կը նշանակէ՝ այս երկրի ժողովուրդը՝ որոնք իրենց դերիշխան թշնամի Սատանային հովանաւորութեանը տակ կազմակերպուած են որպէս զանազան տեսակ կառավարութիւններ (Բ. Կորնթ. Դ. 3, 4): Սատանան այս աշխարհիս իշխանը կամ կառավարիչն է (Յովհաննու Ժ Դ. 30): Նա թշնամին է Տէր Յիսուս Քրիստոսի ու Աստուծոյ, նաեւ ամէն անոնց որ կը ջանան Աստուծոյ կամքը կատարել: Անոնք որ կը յուսան ի վերջոյ արդարութեան կայսրութեանը մէջ բաժին ունենալ, պէտք չէ սիրեն աշխարհը, ինչպէս որ առաքեալը կ'ըսէ. «Մի՛ սիրէք աշխարհս, ոչ ալ ինչ որ աշխարհիս մէջ է: Թէ որ մէկը աշխարհը կը սիրէ, անոր ներսի դին Հօրը սէրը չիկայ. քանզի ամէն բան որ աշխարհի մէջ է, մարմնոյ ցանկութիւնը եւ այս կեանքիս ամբարտաւանութիւնը, Հօրմէն չէ, հապա այս աշխարհէս է: Աշխարհս ալ կ'անցնի, անոր ցանկութիւնն ալ. բայց այն որ Աստուծոյ կամքը կը կատարէ, յաւիտեան կը մնայ»— Ա. Յովհ. Բ. 15–17:

Եկեղեցիին նախնական փորձառութիւնները ցոյց կուտային թէ՝ Աստուծոյ հաճութեանը արժանանալու համար կարեւոր էր նախ Յիսուս Քրիստոսի նը-

մանուքեամբը կերպարանիլ։ Քրիստոս Յիսուս որդիներու տանը գլուխն է, եւ ընտանիքին մէջ բոլոր անդամները պարտին Եհովան պատուել ինչպէս որ Յիսուս պատուեց։ Անոնք պարտին զԱստուած բոլորանուէր սրտով սիրել եւ փափաքիլ Անոր կատարելութիւնները քարոզել ու վկայել թէ Նա է Աստուած, ինչպէս որ կ'ընեն արդէն։ Անոնց արդարութեան ճամբէն քալելը՝ Թշնամի Սատանային հակառակութիւնը պիտի դրգռէ։

ՀԱԿԱՔՐԻՍՏՈՍ (ՆԵՌ)

Յիսուսի մահէն վերջ՝ Թշնամի Սատանան կարծեց թէ յաղթած էր ոչնչացնել խոստման ժառանգը, Որուն թագաւորութիւն մը խոստացուած էր։ Ուստի Սատանան որոշեց թէ՝ կարող պիտի ըլլար շարունակել աշխարհի իր տիրապետութիւնը առանց ոեւէ յաղթող ընդդիմութեան։ Նա յուսահատ եղած ըլլալու էր երբ Յիսուս մեռելներէն վերակենդանացաւ։ Նա Պենտէկոստէին տեղի ունեցածը դիտած ու նկատած ըլլալու էր թէ՝ ինչպէս ուրիշ կենդանի քարեր ալ սկսած էին գետեղուիլ Քրիստոս Յիսուսի, գլխաւոր անկիւնաքարին, նմանակերպութեամբ։ Տրամաբանական է ենթադրել թէ՝ նա ծանօթ էր ներշնչուած առաքեալներուն կողմէ եկեղեցիին ալատկանողներուն տրուած հրահանգներուն։ Նա ըմբռնած ըլլալու էր թէ անոնք որ Քրիստոսով միացած էին՝ խոստացուած սերունդին մէկ մասը պիտի կազմէին, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ վկայած էր (Գաղ. Գ. 16, 27–29)։ Եթէ կարելի ըլլար այդ սերունդը ոչնչացնել՝ Աստուծոյ անունը նախատանաց պիտի կրնար ենթարկուիլ, ուրեմն Թշնամի Սատանան այդ նպատակին ու ծրագրին իրագործմանը հետամուտ եղաւ այդ օրէն սկսեալ։ Նա տեսաւ թէ Տէր Յիսուս Քրիստոսը աստուածային բնութեան բարձրացուած ըլլալով՝ այլեւս իր (Սատանային) զօրութեան հասողութենէն անդին կը գտնուէր։ Նա ըմ-

բռնեց թէ աստուածային ծրագիրը ի դերեւ կարենալ հանելու համար՝ պէտք էր կերպով մը չեզոքացնել Քրիստոսի բերուածներուն ազդեցութիւնն ու զօրութիւնը։

Հակաքրիստոս կամ Նեռ կը նշանակէ այն՝ որ Քրիստոս Մեսիային տեղը որպէս փոխանորդ՝ եւ հետեւաբար Անոր որպէս հակառակորդ՝ յառաջ բերուած է։ Թշնամի Սատանան գործի սկսաւ՝ կազմակերպելու համար «անօրէնութեան խորհուրդը»· կարգադրութիւն մը որ Քրիստոսի հակառակ պիտի ըլլար։ Ցայտնի է թէ նա դիտէը որ Յովհաննէս առաքեալ ըսած էր եկեղեցիին. «Վերջին ժամանակն է» (Ա· Յովհ· Բ· 18)։ Ուրեմն Սատանան կը տրամաբանէր թէ՝ եթէ կարենար ապականել խոստացուած սերունդը եւ անոնց ու ժողովուրդին խորհուրդները Աստուծմէ հեռացնել՝ ինք պիտի յաջողէր պարտութեան մատնել Աստուծոյ նպատակները։ Հասկանալի է որ անիկա տեսաւ թէ խոստացեալ սերունդին զարգացումը երկար ժամանակ պիտի առնէր. ուստի նա պաղարիւնութեամբ յառաջ անցաւ հակաքրիստոսը (Նեռը) պատրաստելու։

Ենովխի օրերուն էր (Ծննդ· Դ· 26 լուսանցքի թարգմ·) որ Սատանան կեղծաւորական ծրագիրը որդեգրեց համոզելու ժողովուրդը որ՝ Տիրոջը անունը վրանին առնեն եւ մխեւնոյն ատեն Տէրը սխալ ներկայացնեն։ Այդ կերպով նա զԱստուած ծաղրեց ու Անոր անուանը անարգանք բերաւ։ Քրիստոնէական դարաշրջանի սկիզբները Թշնամի Սատանան կեղծաւորութեան նոյնանման ծրագիր մը որդեգրեց, բայց շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ։ Նա գիտէը թէ մարդիկ այնպէս մը կազմուած են որ՝ ստիպուած են բանի մը երկրպագել· եւ եթէ Սատանան չէր կրնար համոզել իրենք զիրենք Քրիստոնեայ կոչող ժողովուրդները՝ որ ուղղակիօրէն զինքը պաշտեն, այն ատեն նա հնարամտութիւն մը բանեցնե-

լով կարող պիտի ըլլար անոնց խորհուրդները Աստուծմէ հեռացնել եւ նոյն ժամանակ թոյլ տալ անոնց որ ինքզինքին Քրիստոնեայ կոչեն։

Սատանան տեսաւ թէ Քրիստոնեաներուն ժողովրդավարականացումը իր ծրագրին համար աւելի չահաբեր պիտի ըլլար. ուստի Քրիստոնէական կրօնքը իր չար աշխարհին կրօնքը դարձաւ։ Սատանան Քրիստոնեաներու մէջ փառասէր մարդիկ գետեղեց. մարդիկ՝ որոնք ժողովուրդին մէջ փայլելու փափաք ունէին եւ որոնք ժամանակի ընթացքին՝ ինքզինքնին եպիսկոպոսներու եւ գլխաւոր երէցներու դիրքին սահմանեցին կամ ընտրեցին. եւ իր ատենին կրօնական դասակարգ մը հաստատուեցաւ, բոլորովին տարբեր աշխարհական կամ հասարակ ժողովուրդէն։ Այսպէս կազմակերպուած կղերը՝ եկեղեցիին մէջ մտցուց հեթանոս փիլիսոփաներու քարոզած սխալ վարդապետութիւնները, որոնք անշուշտ բուն իսկ Սատանայինն վարդապետութիւններն էին։ Անոնք գործածուեցան ապականելու համար Տէր Աստուծոյ պատգամը։ Այն ատեն՝ եկեղեցիին կղերականներն ու իշխանները կրօնական վարժարաններ հաստատեցին՝ կղերականներ պատրաստելու եւ յառաջ տանելու համար իրենց արդէն իսկ կազմակերպուած եւ չարժման մէջ դրուած կրօնական հաստատութեանց գործերը։ Ճետոյ հաւատոյ հանգանակներ կազմելով Քրիստոնէութիւն դաւանողներուն ներկայացուցին, եւ անոնք որ այս հանգանակներէն տարբեր կ'ուսուցանէին, հերետիկոսներ կը նկատուէին ու ըստ այնմ կը վարուէին անոնց հետ։

Աղատ համարձակ սխալ վարդապետութիւնները հրապարակ հանեցին ու ճշմարտութեան տեղը անցուցին։ Անոնց մէջ էին ու դեռ են՝ երրորդութեան, հոգիներու անմահութեան, չարերու յաւիտենական տանջանքի, կղերականաց եւ թագաւորաց աստուածային իրաւասութեամբ իշխելու, վարդապետու-

Թիւններըը։ Ժամանակի ընթացքին աստուածացուցին Մարիամը՝ մանուկ Յիսուսի մայրը. եւ ժողովուրդին պատուէրը տուին զանիկա պաշտել որպէս Աստուծոյ մայրը։ Անշուշտ այս բոլորին մէջ Սատանային նպատակն էր՝ ժողովուրդին խորհուրդները ետեւ վայէն հեռացնել։ Քաչելութեան պատկերներ կը կանգնեցնէին եւ ժողովուրդին պաշտամունքը աստոնց կը դարձնէին, վոխանակ Թոյլ տալու որ անոնք դէպ ակզօրէն երկրպագեն Տէր Եհովան եւ Տէր Յիսուս Քրիստոսը։ Համրիչներ, սուրբ կուր կոչուած եւ նոյնանման ուրիշ բաներ կը գործածուէին, ժողովուրդը կուրացնելու համար։ Սատանան՝ աստիճանաբար խորամանկութեամբ, նենգութեամբ եւ վատութեամբ՝ կամաւոր գործիքներու միջոցաւ ապականեց զանոնք՝ որ իրենք իրենց Քրիստոնեայ անունը կուտային։

Այն աստեն Հռովմը աշխարհակալ մեծ պետութիւնն էր, որպէս աստուած ունենալով Սատանան (Բ. Կորնթ. Դ. 3, 4)։ Զորրորդ դարու տեւողութեանն էր որ այս աշխարհակալ մեծ պետութիւնը՝ Քրիստոնէութիւնը իրեն որպէս պետական կամ կառավարական կրօնք ընդունեց։ Այսպէս Սատանան յաջողեցաւ ժողովուրդը մղել, որպէս զի Աստուծոյ եւ Քրիստոսի անունը վրանին առնեն եւ մխեւնոյն աստեն չարունակ Տիրոջը անուան նախատինք բերեն, եւ իրականութեան մէջ Սատանան ներկայացնեն։ Ծոյց տալու համար թէ որպիսի խորամանկութեամբ եւ նենգութեամբ Սատանան ժողովուրդը խաբեց ու անոնց խորհուրդները ճշմարիտ Աստուծմէ հեռացուց, «Հին Հռովմէական Աշխարհ» անուն պատմական գրքէն հետեւեալը մէջ կը բերենք.

«Երկրորդ Դարուն Պողիկարպոսէ, Իգնատիոսէ, Յուստինիանոս նահատակէ, Կղեմինտէ, Մելիտոսէ եւ Ապողոնիոսէ աւելի մեծ անուններ գոյութիւն չունին, հեզ եպիսկոպոսներ կամ անվեհեր մարտի-

րոնները էին անոնք, որոնք վերնատուներու մէջ կը քարոզէին իրենց հօտերուն, եւ որոնք աշխարհային դէրքեր չ'ունէին. անոնք իրենց սրբակեցութեամբը եւ կենցաղավարութեան պարզութեամբը անուանի էին մխայն, անոնց անունները յիշուած են մխայն իրենց քաշած չարչարանքներուն եւ ունեցած հաւատքին համար: Մարտիրոսներու մասին կը կարդանք, որոնցմէ ոմանք պատուական ճառեր եւ պաշտպանողականներ գրեցին. բայց անոնց մէջ բարձր տիտղոսի տէր մարդիկ չենք գտներ: Աղնուականութեան կամ աշխարհային իշխանութեան տեսակէտէ Քրիստոնեայ ըլլալը նախատինք մըն էր: Նախկին Քրիստոնէական դրականութիւնը գլխաւորաբար պաշտպանողական է, եւ վարդապետական բնոյթը պարզ ու գործնական: Եկեղեցիին մէջ կայ'ն հակաճառութիւններ, աստիկ կրօնական կեանք, մեծ գործունէութիւններ, մեծ առաքինութիւններ, բայց ո՛չ արտաքին բաղխումներ, ոչ ալ աշխարհային պատմութիւն: Անոնք կառավարութեան եւ կամ կայսրութեան ընկերական մեծ հաստատութեանց վրայ դեռ չարձակում գործած չէին: Ան՝ մաքուր եւ անմեղադրելի մարդոց պզտիկ մարմին մըն էր, որոնք չէին ցանկար մարդկային ընկերական կազմին վրայ իշխել: Բայց անոնք իրենց վրայ հրաւիրած էին կառավարութեան ուշադրութիւնը եւ քաւականաչափ նշանակութիւն ստացեր էին հալածուելու համար: Անոնք որպէս մոլեռանդներ նկատուած էին, որոնք կը ջանային ոչնչացնել գոյութիւն ունեցող հաստատութեանց հանդէպ տածուած ակնածանքը:

* * * * *

«Այս դարուն՝ Եկեղեցիին աշխարհավարական ճգտումները անշշուկ կերպով ձեւակերպուեցան: *Անդամներուն միջեւ կազմակերպուած ընկերակցութիւն չկար. եպիսկոպոսներ ազդեցիկ դարձեր էին, ոչ թէ ընկերական շրջանակին՝ հապա Քրիստոնեանե-*

րուն մէջ. թեմեր եւ ծուխեր հաստատուած էին. զանազանութիւն մը կար քաղաքի եւ դիւղի եպիսկոպոսներուն միջեւ. եկեղեցիներու պատուիրակներ կը համախմբուէին հաւատքի վերաբերեալ հարցեր ծածելու եւ կամ նորածագ հերձուածողութիւններ խափանելու. թեմական դրութիւնը աճեցաւ, եւ եկեղեցական կեդրոնացումը սկսաւ. սարկաւագները սկսան բարձրաստիճան կղերականութեան հետ հաշուրուիլ. բանադրանքի զէնքերը դարբնուած էին. մխիթնարական ջանքեր յառաջ կը տարուէին. եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնները ստեղծուած էին. Գիտաղանդութիւնը (Նասթիսիզմ— հաւատքի տեղ գիտութիւնով փրկուելու փիլիսոփայութիւնը) չատ մը ականաւոր անձանց կողմէ որդեգրուած էր. կրօնադիտական դպրոցները հաւատքը սիստեմականօրէն կ'ուսուցանէին. մկրտութեան ձեւերը եւ Տէրունական Ընթրիքը մեծ կարեւորութիւն ստացան. եւ վանականութիւնը ժողովրդական դարձաւ: Ահա այս կերպով Եկեղեցին իր ապագայ աշխարհավարական ձգտումներուն եւ զօրութեան հիմը կը դնէր:

«Երրորդ Դարը Եկեղեցին աւելի զօրեղ գտաւ իրեւ հաստատութիւն մը: Կայսրութեան մեծ քաղաքներուն մէջ կանոնաւոր սինոդներ գումարուած էին. արքեպիսկոպոսական դրութիւնը զօրացեր էր. Եկեղեցիին կանոնները որոշ կերպով նշանակուած էին. աստուածաբանական մեծ դպրոցներ կը հրապուրէին խուզարկու մտքերը. վարդապետութիւնները սիստեմատորուած էին (այսինքն՝ որոշուած, սահմանուած, եւ դաւանութեանց ու հաւատոյ հանգանակներու վերածուած էին): Քրիստոնէութիւնը այնքան լայնածաւալ կերպով տարածուած էր որ՝ զանիկա պէտք էր կամ հալածել եւ կամ օրինաւորապէս ընդունիլ. մեծ եպիսկոպոսներ կ'իշխէին աճող եկեղեցիին վրայ. մեծ կղերականներ իրենց խորհուրդին առարկայ ըրին այնպիսի հարցեր (աստանուն փիլի-*

սուխայութիւնները եւ դիտուքիւնները), որոնք Ծունական դպրոցներու մէջ կը յուղուէին. եկեղեցական շէնքերը ընդլայնուեցան եւ խրախճանքներ հաստատուեցան ի յարգանս մարտիրոսներու։ Եկեղեցին արագօրէն այնպիսի դիրքի մը կը յառաջանար՝ որ իրեն կը քաշէր մարդկութեան ուշադրութիւնը։

«Չորրորդ Դարուն էր միայն՝ *երբ կայսերական հալածանքը այլեւս դադրած էր. երբ Կոստանդիանոս (Հռոմէական կայսրը) դարձի եկած էր. երբ Եկեղեցին կառավարութեան հետ դաշնակցած էր. երբ նախնական սուրբ հաւատքը ապականած էր. երբ նախապաշարումը եւ դատարկ փիլիսոփայութիւնը հաւատարիմներու շարքերուն մէջ մուտք գտած էին. երբ եպիսկոպոսներ պալատականներ (կամ շողոքորթողներ) եղած էին. երբ եկեղեցիները թէ՛ հարստացան եւ թէ հոյակապ եղան. երբ սինոդները քաղաքական ազդեցութեան տակ բերուեցան. երբ վանականներ առաքինութեան կեղծ սկզբունք մը հաստատած էին. երբ դիւանագիտութիւն եւ վարդապետութիւն (կրօնական) ձեռք ձեռքի կը յառաջանային, եւ կայսրները բռնութեամբ ի գործ կը դնէին կրօնական առեանները վճիռները— այնպէս որ բարձրաստիճան մարդիկ սկսան Եկեղեցիին միանալ։ Երբ Քրիստոնէութիւնը պալատին եւ վայելչասէր դասակարգերուն կրօնքը դարձաւ, այն ատեն զայն դրծածեցին պաշտպանելու բուն իսկ այն անօրինութիւնները՝ որոնց դէմ ան սկիզբէն կը բողոքէր։ Եկեղեցին ոչ միայն տոգորուած էր մոլորութիւններով եւ հեթանոսական փիլիսոփայութիւններով, հապա նաեւ՝ ան որդեգրեց շատ մը արեւելեան պաշտամունքի ծէսեր, որոնք թէ՛ մանրակրկիտ եւ թէ չքեղաշուք էին։*

«Չորրորդ դարուն, *եկեղեցիները այնքան հոյակապ (կամ տիրական) դարձան, որքան որ հին կռապաշտական տաճարները էին։ Ննճոյքները աւելի*

յաճախադէպ եւ մեծաթիւյ էին: Ժողովուրդները անոնց վարեցան որովհետեւ անոնցմէ զրկիւռ եւ աշխատանքէ զաղար կ'ստանային: Սուրբերուն ընծայուած մեծարանքը արճաններու ներմուծմանը առաջնորդեց— ժողովրդական կրապաշտութեան ապազայ աղբիւր մը: Քրիստոնէութիւնը զեղազնըւած էր փառաշուք ծիսակատարութիւններով: Սուրբերու ընծայուած մեծարանքը զրեթէ անոնց աստուածացմանը հասաւ, եւ նախապաշարումը մեր Տիրոջ մայրը բարձրացնելով՝ բացարձակ պաշտամունքի առարկայ մ'ըրաւ: Հաղորդութեան սեղանները մեծաւիւռ երեւոյթ մ'առին՝ խորհրդապատկերացնելով Հրէական զոհաբերութիւնները, եւ նահատակներու նշխարները որպէս նուիրական հմայեակներ (Ձիւսխէ) պահուեցան: Վանական կեանքն ալ ապաշխարութեան եւ քաւչական ծէսերու հսկայ դրութեան մը վերածուեցաւ: Վանականներու բանակներ մթին եւ կղզիացեալ վայրեր քաշուեցան, եւ ինքզինքնին նուիրեցին քերթողութեանց, ծոմապահութեանց եւ ինքնաքաւութեանց: Անոնք մելամաղձոտ եւ մոլեռանդ մարդիկ էին, ու կ'անտեսէին կեանքի գործնական նպատակները:

«Կղերականը, փառասէր ու աշխարհասէր, դիրքի եւ պատիւի ետեւէ եղաւ: Անոնք նոյնիսկ իշխաններու ապարանքները խուժեցին եւ աշխարհային պատիւներու ցանկացին: Անոնք այլեւս հաւատարիմներու կամաւոր նուիրատուութիւններովը չէին ապրեր, հապա կառավարութեան կողմէ հայթայթուած եկամուտներով կամ հին (կրապաշտական) տաճարներէ ժառանգուած կալուածներով: Հարուստներու կողմէ մեծ կտակներ կ'ըլլային Եկեղեցիին, որոնց վրայ կը տիրէր կղերը: Այս կտակները անսպառ հարստութեանց աղբիւրներ դարձան: Ու երբ հարստութիւնը աճեցաւ ու կղերին տրամադրութեան տակ դրուեցաւ, անոնք ժողովուրդին պէտքերուն

Հանդէպ անտարբեր գտնուեցան— իրենց նիւթական օժանդակութիւնը ոչ եւս անոնցմէ ստացած ըլլալով։ Անոնք ծուլացան, գոռոզացան եւ անկախ եղան։ Ժողովուրդը Եկեղեցւոյ վարչական գործերէն դուրս կը ձգուէր։ Եպիսկոպոսը մեծ անձնաւորութիւն մ'եղած էր. նա էր որ կ'ընտրէր իր ստորադաս կղերները եւ անոնց վրայ կ'իշխէր։ Եկեղեցին կառավարութեան հետ դաշնակցած էր, եւ կրօնական հաւատալիքները աւազանին սուրովը կը պարտադրուէին։

«ՄԵԾԱՓԱՌԹԱՄ ԿՐՕՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԷՐ ԱՃԵԼԻՍԱՃԵԼ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐՈՎ, ՈՐՈՒՆ ԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ԿԵՆԱՐ ՀՌՈՎՄԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ։

«Կայսրը կը վճռէր հաւատքի վերաբերեալ հարցերը, եւ կղերը ազատ էր կառավարական տուրքերէ։ Մեծ խուժում մը կար քահանայական պաշտօններու համար՝ քանի որ կղերները այնքան զօրութիւն կը գործածէին ու խիստ կը հարստանային. եւ մարդիկ բարձր պաշտօններու (եպիսկոպոսական աթոռներու) բարձրացուած էին, ոչ թէ իրենց սրբակեցութեան կամ տաղանդին համար, հապա մեծամեծներուն քով ունեցած իրենց ազդեցութեանը չնորհիւ։ Եկեղեցիին առաքելութիւնը անտես եղած էր՝ կառավարութեան հետ կնճռուած նուաստացուցիչ դաշնակցութեամբ մը։ Քրիստոնէութիւնը չքահանդէս մըն էր, ծիսականութիւն մը, կառավարութեան մէկ բաղուկը, ունայն փիլիսոփայութիւն մը, նախապաշարում մը եւ արտաքին ձեւակերպութիւն մը»։

Կոպապաշտ Հռովմը՝ անտարակոյս միշտ թշնամի Սատանային իշխանութեանը տակ եղած էր։ Այդ աշխարհակալ պետութեան կրօնքը բուն իսկ Սատանային կրօնքն էր։ Ըստ այ նա կեղծաւորաբար Քրիստոնէական կրօնքը որդեգրեց. իր աշխարհակալ պետութիւնը Պապական Հռովմ անունը վրան առաւ, պապ անուամբ ու տիտղոսով տեսանելի ներկայացուցիչ մ'ունենալով, որը կը յայտարարէր Տէր Քիստո

Քրիստոսի ներկայացուցիչն ըլլալ, սակայն իրականութեան մէջ Սատանային ներկայացուցիչն էր, հոգ չէ թէ նա դիտցած ըլլար թէ ոչ: Միլիոնաւոր բարի մարդիկ խաբուեցան այս կեղծաւորական չարժումէն: Հաւանաբար չատ մը կղերականներ ալ խաբուեցան, բայց վստահօրէն անոնցմէ ոմանք չէին խաբուած: Պապը ամբարտաւանօրէն կը յայտարարէր թէ ինք որպէս Քրիստոսի տեսանելի ներկայացուցիչը կ'իշխէ: Ամբողջ հազար տարի Պապական Հռովմը իշխեց երկրի ազգերուն վրայ. եւ թէեւ Ք. Թ. 1800–ին անիկա դրկուեցաւ իր աշխարհային ղօրութենէն, սակայն նա երկրի կառավարութեանց վրայ տակաւին մեծ ազդեցութիւն կը բանեցնէ:

Այդ ամբողջ ժամանակաշրջանին Պապական կազմը մէջ բերած է Պետրոս առաքեալի խօսքերը (Ա. Պետ. Բ. 9), յայտարարելով թէ ինք է Տիրոջը կողմէ հոն յիշուած ընտիր ժողովուրդը: Բայց մենք կը տեսնենք թէ այդ յայտարարութիւնը բացարձակապէս սխալ է: Ներշնչուած առաքեալին յիշած ազգը սուրբ ազգ մըն է. եւ Հռովմէական կայսրութիւնն ու Հռովմէական եկեղեցին փոխանակ սուրբ ըլլալու, ընդհակառակը պատմութեան ամենաստեւ ոճիրները այդ կազմին անունովը եւ ձեռքովը գործուած են:

Աստուածավախ մարդոցմէ ոմանք՝ Քրիստոսի անունով բողոքեցին այդ կազմին անօրէն տիրապետութեանը դէմ: Ուիքլիֆ, Հուս, Լուտեր եւ ուրիշներ բացէն պայքարեցան Պապականութեան դէմ: Ատկէց յառաջ եկան բողոքական յարանուանութիւնները, բողոքական եկեղեցիներ կոչուած եւ Քրիստոսի անունովը կազմակերպուած: Անշուշտ այդ յարանուանութիւններուն մէջ չատ մը բարի ու Աստուածավախ մարդիկ գտնուեցան. բայց ժամանակի խնդիրը էր միայն ու Սատանան խաբեց զանոնք: Այս բողոքական կազմերը որպէս իսկական քաղաքական

ընկերութիւններ կազմակերպուած են։ Իրաւացիօրէն ըսուած է թէ՝ Մեթոտական յարանուանութիւնը աշխարհի ամենաղօրաւոր քաղաքական կազմակերպութիւններէն մէկն է։

Այս զանազան յարանուանութիւնները իրենց դործը եւ առաքելութիւնը նկատած են աշխարհը դարձի բերել. եւ հետեւաբար կը խորհին թէ կարեւոր է իրենց յարանուանութեան մէջ բերել հարուստ եւ աղդեցութեան տէր եղող մարդիկ։ Անոնք այսպիսիներուն առջեւ բացած են իրենց դռները ու զանոնք իրենց հօտերուն գլխաւորներն ըրած են։ Անոնք կը ղեկավարութիւնը կազմակերպած են, եւ որպէս աշխարհականներէն անջատ դասակարդ մը. ու այս կը ղեկները խորհրդաժողովներ եւ սինոդներ կը գումարեն ու անոնց միջոցաւ կը տիրեն կազմին կամ յարանուանութեան, եւ զանիկա քաղաքական նպատակներու համար կը դործածեն։ Անոնք ինքզինքին աշխարհի մէկ մասը կ'ընեն ու կը յայտարարեն թէ իրենց յարանուանութիւնը Աստուծոյ թագաւորութիւնը կը կազմէ երկրիս վրայ։

Յակոբոս առաքեալ այսպիսիներուն խօսելով՝ կ'ըսէ. «Շնացողներ՝ չէ՞ք գիտեր որ այս աշխարհիս սէրը Աստուծոյ դէմ թշնամութիւն է. ուստի ով որ կ'ուզէ աշխարհի բարեկամ ըլլալ, ինքզինքը Աստուծոյ թշնամի կ'ընէ» (Յակոբոս Դ. 4)։ Հոս գործածուած շնացողներ բառով սեռային պղծութեանց չ'ակնարկուիր, հապա եկեղեցիին ու կառավարութեան միջեւ հաստատուած ապօրինի յարաբերութեան։ Ան կը նշանակէ թէ այս եկեղեցական կազմերը աշխարհին հետ բարեկամացած են եւ աշխարհի վաճառականական ու քաղաքական զօրութեանց հետ դաշնակցած են. եւ ատոնք բոլորը միասին կը կազմեն Սատանային կազմակերպութեանը տեսանելի մասը, որ Ս. Գրոց մէջ «զազան» անունովն ու խորհրդապատկերովը մատնանշուած է։

Եւ հիմա, ճիշդ մեր օրերուն, ինքզինքին Տիրոջ ներկայացուցիչը յայտարարող այդ եկեղեցական կազմերը իրենց որպէս առաջնորդ ունին կղերականաց դասակարգ մը՝ որոնք իրենք իրենց Արդիական անունը կուտան։ Ընդունուած է թէ կղերականներուն մէջ Արդիականները մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Արդիականը այն է՝ որ կ'ուրանայ մարդուն ստեղծագործութեան մասին Աստուածաշունչի արձանագրութիւնը, կ'ուրանայ մարդուն կատարելութենէ իյնալը եւ մահուան դատապարտուիլը, կ'ուրանայ մեծ Փրկութեան Յոհը եւ անոր կարեւորութիւնը, կ'ուրանայ Տիրոջը թագաւորութիւնը։

Աստուած կանխաւ գիտէր թէ՝ Պապական, Լուսաւորչական եւ Բողոքական եկեղեցական կազմերը Քրիստոսի անունով Սատանային պիտի խաբուէին ու անոր կազմակերպութեան որպէս մէկ մասը, անոր նպատակներուն պիտի ծառայէին։ Երեմիա մարգարէին միջոցաւ Տէրը ըսաւ. «Ու ես քեզ ընտիր որթ, ու բոլորովին հարազատ սերմ տնկեր էի. եւ դուն ի՞նչպէս վայրենի որթի անպիտան ճիւղերու պէս եղար ինծի։ Թէ որ բորակով լուացուիս ու շատ ալ օճառ գործածես, քու անօրէնութիւնդ առջեւս բիծի պէս կը մնայ, կ'ըսէ Տէր Եհովան։ Ի՞նչպէս կրնաս ըսել, ես չպղծուեցայ, Բահաղին (Սատանային) եւ չեմ գացի. հովիտին մէջ քու ճամբադ նայէ, ինչ ըրածդ գիտցիր, ով խոտորնակ ճամբաներ պտրտող արագընթաց տաճիկ ուղտ։ Անապատը սովրած վայրենի էշը՝ որ իր հոգւոյն ցանկութեամբը օդը կը ծծէ, իր ցանկութենէն ո՞վ կրնայ ետ դարձնել. զանիկա ամէն փնտռողները չեն յոգնիր, զանիկա իր ամսուն մէջ կը գտնեն։ Ոտքդ մերկութենէ՝ ու կոկորդդ ծարաւէն ետ պահէ. բայց դուն ըսիր, Անկարելի է, չըլլար. վասն զի օտարները սիրեր եմ, ու անոնց ետեւէն պիտի երթամ»— Երեմ. Բ. 21–25։

Հոս մարգարէն, մեր տեսած իրողութեանց համաձայն ցոյց կուտայ թէ՝ եկեղեցականութիւնը վայրենի որթի անպիտան ճիւղերու փոխուած է, թէ ան ապականած է, թէ ան Բահաղին (Սատանայի կրօնքին) եռեւէ զացած է. թէ նա հովիտին մէջ եղած է, Սատանային կազմակերպութեան քաղաքական եւ դրամական հատուածներուն մէջեւ. եւ տաճիկ ուղտի մը կամ վայրենի իշու մը յատկանշական հակումներուն նման, նա անպատշաճօրէն բաղմամիլիոնատէրին եւ մեծ ազդեցութեան տէր եղողին եռեւէն կը վազէ, որպէս զի վայելէ մարդոց գովասանքը ու այն պատիւը զոր աշխարհը կրնայ տալ իրեն: Եկեղեցականութիւնը ասիկա Տէր Աստուծմէ չստացաւ, հապա ատիկա Սատանային չար ազդեցութեանը տակ իյնալուն արդիւնքն էր:

ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ

«Եկեղեցականութիւն» բառը կը գործածուի Կաթոլիկ, Լուսաւորչական եւ Բողոքական բոլոր յարանուանութեանց համար, որոնք աշխարհին իշխելու նպատակաւ՝ երկրի դրամական եւ քաղաքական տարրերուն հետ միացած են կազմելու համար կառավարող կամ տիրապետող ուժերը: Սատանան այս եկեղեցականներուն երեք մեծ փորձութիւններ ներկայացուց: Նա այս փորձութիւնները ներկայացուցեր էր նաեւ Եւայի: Եւա տեղի տուաւ ու ինկաւ: Այս միեւնոյն երեք փորձութիւնները Սատանան Քրիստոսի ալ ներկայացուց, ինչպէս որ ասկէ առաջ ցոյց տրուեցաւ, բայց Նա ատոնց բոլորն ալ մերժեց ու յաղթանակը տարաւ: Այժմ նկատի առնենք թէ այդ փորձութիւնները ինչպէս եկեղեցական սիստեմներուն ներկայացուեցան՝ եւ թէ ինչպէս անոնց ամէնն ալ Սատանայի նենգութիւններուն պատճառաւ ինկան ու անոր կազմակերպութեան մէկ մասը եղան:

Ս. Գիրքը կը յայտնէ թէ Աստուած ոեւէ մէկը չփորձեր: «Զըլլայ թէ մէկը որ փորձութեան մէջ է՝

ըսէ թէ Աստուծմէ կը վախնամ. ինչու որ Աստուած չար բաներով չվախնար, ոչ ալ ինքը մէկը կը վախնայ: Սակայն ամէն մէկը կը վախնայ՝ իր ցանկութիւններէն հրապուրուած ու խաբուած: Անկէ ետեւ ցանկութիւնը յղանալով, մեղք կը ծնանի, եւ մեղքը որ կատարուի, մահ կը ծնանի» (Յակոբ. Ա. 13–15): *Այս եկեղեցական առաջնորդներուն պատուի ու զօրութեան վախճաքն էր՝ որ ղիրենք վախնալու առաջնորդեց:*

Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ հօտին մեծ Հովիւն է (Եբր. ԺԳ. 20, Ա. Պետ. Բ. 25): *Եկեղեցիին կազմակերպութեանը մէջ Տէրը հովիւներ տուաւ, զանոնք երէցներ կամ ուսուցիչներ որոշելով: Աստոյ վրայ կը յանդրանայ Աստուծոյ հօտը կերակրելու պաշտօնն ու պարտականութիւնը, անձնուիրաբար անոնց բարելաւութեանը հոգ տանելով* (Ա. Պետ. Ե. 2–4), *եւ ոչ թէ Տիրոջը ժողովուրդին վրայ իշխելու: Յարանուանական եկեղեցիներու հովիւները եւ երէցները, Աստուծոյ Յօսքին հակառակ, խորհուրդներ, սինոդներ, երիցաժողովներ կազմակերպեցին եւ քաղաքական մարմիններու նման՝ իրենց շարքերէն բարձրաստիճան պաշտօնեաներ ընտրեցին, պապեր, կարտինալներ, եպիսկոպոսներ, օրհնքի վարդապետներ, վերապատուելիներ, եւայլն, ու այսպէս կազմեցին եւ ստեղծեցին այն, ինչ որ պատշաճ կերպով կը կոչուի՝ Քրիստոնեայ Աշխարհի եկեղեցականութիւնը, Կաթոլիկ, Լուսաւորչական եւ Բողոքական եկեղեցիներու բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները: Աստուած այս մարդիկը այդպէս ընել չվորձեց: Անոնք իրենց վախճաքներէն առաջնորդուելով է որ այդ քայլերը առին. ու այդպէսով անոնք պատեհութիւն ընծայեցին մեծ փորձիչին որ իրենց այդպիսի վորձութիւններ ներկայացնէ՝ զորոնք կանխաւ ներկայացուցած էր Եւայի ու Ադամի, իսկ վերջէն ալ Յիսուս Քրիստոսի: Վերոյշեալ երեք*

վորձութիւններն էին՝ (ա) Մարմնի ցանկութիւնը, (բ) Աչքի ցանկութիւնը, (գ) Կեանքի հպարտութիւնը կամ ամբարտաւանութիւնը։

(ա) Մարմնի ցանկութիւնը. Եկեղեցականները՝ եկեղեցին մէջ ձեռք ձգած զօրութիւններին իրենց դիրքին բերմամբը, իրենց չահախնդիր նպատակներուն համար գործածած են։ Անոնք ինքզինքնին կերակրած են եւ Աստուծոյ հօտին ուշադրութիւն չեն տուած (Եզեկ. ԼԴ. 8)։ Անճնասիրաբար անոնք իրենց անհատական չահերը յառաջ տարած են, թոյլ տալով որ ժողովուրդը առանց հոգեւոր սնունդի մնայ, եւ այսպէս երկրի վրայ Աստուծոյ Խօսքը լսելու սովի մը պատճառ եղած են։ Իրենց զօրութիւնները չահախնդիր նպատակներու համար գործածելու վորձութեան առջեւ տեղի տալով՝ անոնք ինկան— Ամովսայ Ը. 11։

(բ) Աչքի կամ մտքի ցանկութիւնը. փափաքելով տիրանալ այս աշխարհի խարուսիկ բաներուն, եւ Աստուծոյ հաճութենէն աւելի մարդոց հիացումը վայելելու, կղերականները տեղի տուած են աչքի ցանկութեան առջեւ. անոնք ծիրանի եւ ալեծածան երկար հանդերձներ հագած՝ ու թանկագին քարերով զարդարուած՝ գոռոզաբար բարեպաշտական կերպարանք մը ցուցադրած են, մինչեւ յն ատեն ուրանալով անոր զօրութիւնը։ Անոնք պատրաստ զոհեր եղան այս վորձութեան։

(գ) Կեանքի հպարտութիւնը կամ ամբարտաւանութիւնը. Յիսուս Իր ներկայացուցիչներուն պատուիրեց քարոզել Իր Թագաւորութեան աւետարանը եւ համբերութեամբ սպասել Իր երկրորդ գալստեանը՝ երբ Նա պիտի հաստատէ խոստացած Թագաւորութիւնը։ Նա զանոնք խրատեց ինքզինքնին անջատ պահել աշխարհէն։ Եկեղեցականները կամ կղերականները, համարձակօրէն կեղծած են Տէրը ներկայացնել երկրիս վրայ։ Սատանան անոնց առջեւ դրաւ

այն փորձութիւնը թէ՝ իրենք որպէս Տիրոջը ներկայացուցիչները, առանց Քրիստոսի երկրորդ գալըստեանը սպասելու՝ կրնան երկրիս վրայ հաստատել Աստուծոյ թագաւորութիւնը. սակայն այն պայմանաւ որ գործակցին աշխարհի վաճառականական եւ քաղաքական իշխանութեանց հետ, որոնք արդէն Սատանային տիրապետութեանը տակ կը գտնուէին: Ասիկա հաճելի թուեցաւ անոնց կեանքի ամբարտաւանութեանը: Անոնց համար հիանալի բան մըն էր քաղաքագէտները եւ դրամատէրները եկեղեցիին մէջ բերել: Անոնք տեղի տուին այս նենգալի փորձութեան առջեւ. անոնք անմիջապէս գործի սկսան ձեռք ձգելու աշխարհի տիրապետական ու կառավարական ղէկը, առանց Տիրոջը օգնութեանը եւ հակառակ Անոր Խօսքին:

Կղերականները սիրայօժար կատարեցին Սատանային առաջարկած պայմանները, ու այսպէս ինկան Աստուծոյ չնորհքէն: Անոնք Սատանային երկրպագած, սլատերազմը սրբացուցած, դրամի սիրուն համար որպէս զինուորական զօրահաւաքիչ պաշտօնեաներ ծառայած, եւ իրենց չհախնդիր ու վատաչէր բաղձանքներուն գոհացում տալու համար սատանայական ուրիշ մեթոտներու դիմած են: Անոնք անտեսած են զԱստուած եւ Տէր Յիսուսը, եւ հրըստացած ու զօրացած են, իրենց դաշնակիցներուն ընկերակցելով այս աշխարհի գերամիտ աստուծոյն առաջնորդութեանը տակ: Ինչպէս որ Յիսուս մարգարէացաւ, անոնք կ'ըսեն. «Ես հարուստ եմ ու մեծցայ, եւ բանի մը կարօտ չեմ. ու չես գիտեր որ դուն խեղճ ու թշուառական ես՝ եւ աղքատ ու կոյր եւ մերկ՝ (Յայտ. Գ. 17): Անոնք փորձութեան առջեւ ինկած եւ Սատանայի կարզադրութեանը մէջ իրենց բաժինը հաւատարմօրէն կատարած են, այսինքն՝ Աստուծոյ նպատակներուն նկատմամբ ժողովուրդը կուրացուցած են: Անոնք իրենց խոստո-

վանութեամբը յանցաւոր կը մնան Աստուծոյ եւ մարդոց առջեւ։

ՍՏԱՑՕԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եկեղեցականները, այսինքն. պապերը, կարտինալները, եպիսկոպոսները, վերապատուելիները եւ աստուածաբանական վարդապետները, կը յայտարարեն թէ բացարձակ իրաւունք եւ իշխանութիւն ունին Ս. Գիրքը մեկնելու, եւ ամբարտաւանօրէն կը մերժեն ոեւէ մէկուն քարոզելու իրաւունք տալ՝ որ իրենց կողմէ չէ ձեռնադրուած։ Անոնք մէկ կողմ դրած են Աստուծոյ Խօսքին մաքուր վարդապետութիւնները եւ իրենց զանազան կազմակերպութեանց մէջոցաւ՝ ինքզինքնին սահմանած են որպէս վարդապետական աղբիւրները. եւ այս վարդապետութիւնները դեռ մը նման դուրս տուած են, յայտարարելով թէ աստնք ժողովուրդին օգտին ծառայող կենսապարգեւ դետ մըն են, մինչդեռ ճշմարտութիւնն ու իրողութիւնը այն է թէ՝ այդ ուսուցումները խաբդախութեան եւ նենգութեան պատգամ մ'եղած են ու հլւանդութեան եւ մահուան դետ մը։ Այս մոլորական եւ խաբէական վարդապետութիւններուն պատճառաւ ժողովուրդը կուրացած է Աստուծոյ նպատակներուն նկատմամբ, եւ Անոր փրկութեան ծրագիրը ծածկուած է անոնց աչքերէն։

Պնդելով թէ իրենք միայն իրաւասութիւն ունին Ս. Գիրքը մեկնաբանելու, եկեղեցականները երկար ժամանակ ժողովուրդը տգէտ պահեցին Աստուածաշունչի բնագրին նկատմամբ, պարզապէս յուսահատեցնելով զանոնք որ Ս. Գիրքը չուսումնասիրեն. բայց ներկայիս, մեծագոյն ուսմունքի այս ժամանակաշրջանին, երբ ժողովուրդին համար կարելի է կարդալ եւ ըմբռնել Աստուածաշունչը, այս եկեղեցական առաջնորդները համարձակ եւ անպատկառ կերպով կ'ուրանան Աստուծոյ Խօսքին ներշնչուած ըլլալը։ Նախատեսելով թէ անոնք այս ընթացքին

պիտի հետեւին, Աստուած Երեմիա մարգարէին մի-ջոցաւ անոնց մասին գրել տուաւ. «Ձիս՝ կենաց ջուրին աղբիւրը (կենաց եւ ճշմարտութեան ակը) թո-ղուցին, եւ իրենց դուրեր (մարդակերտ դրութիւն-ներ եւ վարդապետութիւններ) փորեցին, ծակոտ դուրեր՝ որ չեն կրնար ջուր պահել (իրապէս կենաս-տու ճշմարտութիւնները չեն պարունակեր)»— Ե-րեմեայ Բ. 13:

Ծողովուրդին մտքերը ճշմարիտ Աստուծմէ հե-ռացնելու եւ զանոնք կուրացնելու նպատակով եկե-ղեցականները մոլար վարդապետութիւններ ուսու-ցած են, որոնց մի քանիները հետեւեալներն են, զո-րոնք հոս մէջ կը բերենք հակադրութեամբ ճշմար-տութեան հետ բաղդատելու համար, սոսկ են.

Ս. Գիրքը կը սորվեցնէ թէ՝ մարդը կատարեալ ստեղծուած էր, եւ թէ մեղքի պատճառավ նա մահ-ուան դատապարտուեցաւ, եւ կորսնցուց իր Փիլի-քական կատարելութիւնն ու կենաց իրաւունքը:

Արդի եկեղեցականները կ'ուսուցանեն թէ՝ մար-դը բարեշրջուած արարած մըն է. թէ՝ նա բնաւ չին-կաւ, եւ մեղքի պատճառով բնաւ չկորսնցուց կե-նաց իրաւունքը:

Աստուածաշունչը որոշ կերպով կ'ըսէ թէ՝ մար-դը մահկանացու է, եւ թէ՝ Ադամի մեղքին պատճա-ռով, բոլոր մարդիկ մեղաւոր ծնած են՝ մահ-ուան ենթակայ:

Եկեղեցականները կ'ուսուցանեն թէ ամէն մարդ անմահ հոգի մ'ունի, որ չկրնար մեռնիլ. այս վար-դապետութիւնը միայն Սատանային մեծ սուտովը պաշտպանուած է— Ծննդ. Գ. 4, Յովհ. Ը. 44:

Աստուածաշունչը որոշ կերպով կ'ուսուցանէ թէ մեղաց վարձքը մահ է, եւ թէ կամակոր չարերու պատիժը մահ եւ ոչնչացում է— Հռովմայեցիս Զ. 23, Յովհաննու Գ. 36:

Եկեղեցականները կը սորվեցնեն թէ՝ իրական

մահ չկայ, թէ՝ չահախնդիր ու չար մարդոց պատիժը յաւիտենական չարչարանք է. եւ թէ այս սոսկալի պատիժէն խուսափելու համար ժողովուրդը պարտի յարանուանական եկեղեցիներուն անդամակցիլ:

Ս. Գիրքը որոշ կերպով կ'ուսուցանէ թէ՝ Եհովան է Աստուած, մեծ Սկզբնա-Պատճառը. եւ թէ Յիսուս Քրիստոսը Իր միածին Որդին, մարդկութեան Փրկիչն է:

Եկեղեցականները՝ Ս. Գրոց հակասող եւ զԱստուած անարգող երրորդութեան վարդապետութիւնը կը քարոզեն:

Աստուծոյ ներշնչեալ Մովսէսը կը յայտնէ թէ՝ Յիսուս Քրիստոս բոլորին Փրկիչն է. եւ թէ՝ մարդկային ազգի մէն մի անդամը, որոշեալ ժամանակին, պատեհութիւն պիտի ունենայ մեծ Փրկանքին ծանօթանալու եւ ընդունելու անոր բարիքները:

Եկեղեցականներու՝ բարեշրջութեան, մարդկային անմահութեան, յաւիտենական տանջանքի եւ երրորդութեան ուսուցումները լռելեան կ'ուրանան Փրկագինը. իսկ այդ ստայօդ վարդապետութեանց դէմ ասոնց ըսելիքը այն է թէ՝ Յիսուս հասարակ մարդէ մ'աւելի բան մը չունէր. թէ՝ Անոր զոհը ոեւէ արժէք չունէր. կ'ուրանան Աստուծոյ գոյութիւնը եւ Տէր Յիսուս Քրիստոսի արիւնը՝ որու միջոցաւ մարդկութիւնը փրկուած է:

Ս. Գիրքը կը սորվեցնէ թէ՝ Քրիստոս Յիսուս Թագաւոր է, թէ՝ Նա միայն իրաւունք եւ իշխանութիւն ունի կառավարելու երկիրը Աստուծոյ յարմար առենին:

Եկեղեցականները կ'ուսուցանեն թէ մեծ առեւտրականներէն կարգուած երկրային թագաւորները աստուածային իրաւասութիւն ունին ժողովուրդը կառավարելու. եւ եկեղեցականները մեծ դրամատէրներուն ու մեծ աշխարհավարներուն հետ միացած են գործադրելու այս իշխանութիւնը եւ տիրե-

լու երկրի ժողովուրդներուն, որովհետեւ, անոնք կ'ըսեն. աստուածային կարգադրութիւնն է որ իրենք տիրեն:

Յիսուս Իր առաքեալները թագաւորութեանը որպէս հիմ հաստատեց, եւ Ս. Գիրքը կը սորվեցնէ թէ առաքեալները յաջորդներ չունէին:

Եկեղեցականները՝ ներգաւորաբար յայտարարած են թէ իրենք առաքեալներուն յաջորդներն են, եւ այդպէս զոռոզաբար մեծ իշխանութիւն իւրացուցած՝ ուրճած են ժողովուրդը խաբել ու յաջողած են:

Աստուածաշունչը կը քարոզէ ու կը շեշտէ Քրիստոսի՝ մեծ Թագաւորութեան Իշխանին, երկրորդ գալստեան մասին, թէ Նա ի՛շխելու Իր զօրութիւնը ձեռք պիտի առնէ. եւ կը յորդորէ Տիրոջը բոլոր հետեւողներուն որ հաւատարմօրէն հոգիակեն Անոր գալիք թագաւորութեան պատգամը, եւ ամէն մարդու հետ խաղաղութեամբ ապրին:

Եկեղեցականները պատերազմ կը սորվեցնեն ու կը ջատագովեն. անոնք պատերազմը սրբացուցած եւ Աստուածաշունչը խեղաթիւրած են արդարացնելու համար իրենց ընթացքը: Անոնք յաճախ աշխարհի մեծ զօրավարներուն հետ լուսանկարուելով ինքզինքին ցուցադրած են անոնց հետ. անոնք իրենց եկեղեցական չէնքերը զօրահաւաքութեան կայաններու վերածած են. անոնք երիտասարդները զինուորագրելով՝ կառավարութեան մատուցած իրենց ծառայութեան համար անարդ ղրամ ստացած ու ընդունած են, եւ այդպէս անոնք իրենց քարոզներով երիտասարդները խրամատները ղրկած են: Ու հիմա որ բացայայտ ու վճռական ապացոյցներ կան թէ հին աշխարհը վերջացած, Տէր Յիսուս երկրորդ անգամ ներկայ եղած եւ երկնից թագաւորութիւնը մօտեցած է, եկեղեցականները կ'անտեսեն այդ ապացոյցները, ու կը ծաղրեն, կ'անարգեն եւ կը հալածեն զանոնք որ կը համարձակին ժողովուրդին ճըշ-

մարտութիւնը քարոզել։ Փոխանակ վիառաց Թագաւորին գալուստը ուրախութեամբ ողջունելու եւ ժողովուրդին քարոզելու Անոր Թագաւորութեանը եւ այն օրհնութիւններուն մասին զոր այն աշեն պիտի ընծայուին, անոնք երկրիս ժողովուրդները կառավարելու համար Սատանային ունեցած ծրագիրներուն բացայայտօրէն կը միանան՝ Ազգերու Ընկերակցութիւն (կամ Ազգաժողով) կոչուած դաշինքով մը. եւ կեղծապաշտ ու նենգաւոր կերպով կը յայտարարեն թէ Ազգաժողովը՝ «երկրիս վրայ Աստուծոյ Թագաւորութեան քաղաքական կամ դիւանագիտական արտայայտութիւնն է»։

ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐ ՄԸ

Բոլոր յարանուանութիւններէն անջատուած եւ հաստատ կերպով Տիրոջ կողմը անցած Քրիստոնեաներու բազմութիւն մը՝ Սատանայի կազմակերպութեան մաս կազմող եկեղեցականութեան դէմ 1924, Յուլիս 26–ին որոշմնագիր մը որդեգրեց ամբաստանագրի մը ձեւին տակ։ Այս ամբաստանագիրը իրական կացութիւնը ա՛յնքան որոշ կերպով կը պարզէ ժողովուրդին մտքին առջեւ, որ ամբողջութեամբ հոս մէջ կը բերենք.

«Մենք՝ համաժողովի մէջ հաւաքուած Միջազգային Ս. Գիրք Ուսանողներս, մեր անվերապահ հաւատարմութիւնը կը յայտարարենք Քրիստոսի՝ որ հիմա ներկայ ըլլալով Իր Թագաւորութիւնը կը հաստատէ։

«Մենք կը հաւատանք թէ՝ Աստուծոյ իւրաքանչիւր նուիրուած զաւակը Քրիստոսի մէկ դեսպանն է եւ պարտական է՝ ի նպաստ Անոր Թագաւորութեան հաւատարիմ ու ճշմարիտ վկայութիւն մը տալու։ Իրրեւ Քրիստոսի դեսպաններ, եւ առանց մեր անճնական ոեւէ արդարութեան վերագրելու, կը հաւատանք ու կը դաւանինք թէ Աստուած մեզի պաշտօն

տուած է «մեր Աստուծոյն վրէժխնդրութեան օրը հրատարակելու, ամէն սգաւորները մխիթարելու»— Եսայեայ ԿԱ. 2:

«Մենք կը հաւատանք ու կը դաւանինք թէ՝ Աստուծոյ յարմար առնելը եկած է որ Իր տհաճութիւնը արտայայտէ ամբարիշտ կազմերուն դէմ, որոնք ճըշմարտութեան դէմ ժողովուրդին աչքերը կուրացուցած ու զանոնք խաղաղութենէ եւ յոյսէ զրկած են. եւ մենք այս ամբաստանագիրը կը ներկայացնենք, որ Ս. Գրոց վրայ հիմնուած է եւ կը մատնանշէ Աստուածային ծրագրին՝ իբրեւ միակ դարմանը մարդուն կատարեալ ազատագրութեան, որպէս զի ժողովուրդը ճշմարտութիւնը գիտնայ ու մի քիչ մխիթարութիւն եւ ապագայ օրհնութեանց յոյս մ'ստանայ:

«Մենք այն ամբաստանութիւնը կը ներկայացընենք թէ՝ Սատանան ժողովուրդը տգիտութեան մէջ պահելու համար դաւ մը սարքեց, որ Աստուծոյ անունց համար պատրաստած կենաց, ազատութեան ու երջանկութեան օրհնութիւններէն անտեղեակ մնան. եւ թէ ուրիշներ, այսինքն՝ անհաւատարիմ քարոզիչներ, անխիղճ դրամատէրներ ու անգութ քաղաքագէտներ, կամաւ թէ ակամայ յիշեալ դաւին մասնակցած են:

«Թէ՝ անհաւատարիմ քարոզիչները խորհրդաժողովներէ, կրօնական ժողովներէ, երիցաժողովներէ, ընկերակցութիւններէ, եւայլնէ բաղկացող եկեղեցական սիստեմներ կազմած ու անոնց մէջ ինքզինքին պապեր, կարտինալներ, կաթողիկոսներ, պատրիարքներ, հայրապետներ, տէր հայրներ, վերապատուելիներ, եւայլն կարգած ու զիրար այսպիսի պաշտօններու ընտրած են, որոնց ամբողջութեանը հոս «կղերականութիւն» անունը կուտանք. եւ թէ ասոնք յօժարակամօրէն մեծ դրամատէրներն ու վարպետ քաղաքագէտները իրենց հօտերուն իբրեւ րնտիրներն ըրած են:

«Մենք այն ամբաստանութիւնը կը ներկայացնենք թէ՝ կղերականութիւնը Սատանային ներկայացուցած փորձութիւններուն առջեւ տեղի տալով, Աստուծոյ Խօսքին հակառակ, յիշեալ դաւին մասնակցած ու զայն յառաջ տանելու համար հետեւեալ ոճիրները գործած է, որոնք են.

«(ա) Թէ՝ անոնք իրենց դիրքին չնորհիւ վայելած հոգեւոր զօրութիւնները, իրենց անձնասիրական փափաքներուն գոհացման համար գործածելով՝ Աստուծոյ Ճշմարտութեան Խօսքով ժողովուրդը կերակրելու եւ կրթելու տեղ, ինքզինքին կերակրած ու բարձրացուցած են.

«(բ) Թէ՝ այս աշխարհի փառքը սիրելով ու մարդոց առջեւ փայլելու եւ մարդոց հաճութիւնը ստանալու փափաքով (Ղուկ. Դ. 8, Յակոբոս Դ. 4, Ա. Յովհ. Բ. 5), անոնք չքեղ կերպով հագուած, զոհարներով զարդարուած, եւ աստուածպաշտութեան կերպարանք մը ստացած են, մինչդեռ Աստուծոյ Խօսքն ու անոր զօրութիւնը կ'ուրանան.

«(գ) Թէ՝ անոնք զանց ըրած ու մերժած են ժողովուրդին քարոզել Մեսիայի Թագաւորութեան պատգամը, եւ ցոյց տալ անոնց՝ Անոր երկրորդ գալստեան վերաբերեալ ապացոյցները. եւ չուզելով Տիրոջը Թագաւորութեան հաստատման յարմար աւետիսը սպասելու, եւ խմաստուն ու մեծ երեւնալու փառասիրութեամբ, անոնք՝ իրենց դաւակիցներուն հետ միասին, երկրի վրայ առանց Աստուծոյ՝ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը հաստատելու կարողութիւնին հռչակած, Ազգերու Լիկան որդեգրած ու զայն «Երկրի վրայ Աստուծոյ Թագաւորութեան քաղաքական արտայայտութիւնը» կոչած են, որով Տէր Յիսուս Քրիստոսի անհաւատարմութիւն՝ եւ Սատանային, չար աստուծոյն, հաւատարմութիւն յայտարարած են. եւ այս նպատակով պատերազմը չատագոված ու արբացուցած, իրենց եկեղեցական չէնքերը

դինուորագրութեան կայաններու վերածած, դրամի համար իրենց դինուորագրող պաշտօնեաները ծառայած, եւ իրենց քարոզներով մարդիկ խրամատները ղրկած են՝ հոն տառապելու եւ մեռնելու համար. ու երբ Տէրը իրենց որոշ եւ անվիճելի ապացոյցը ներկայացուց թէ՝ աշխարհը վերջացած ու Իր թագաւորութիւնը մօտեցած է, անոնք այդ վկայութիւնը հեգնելով մերժեցին, ու Տիրոջը վկաները հալածեցին, եւ ձերբակալել ու բանտարկել տուին։

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Մենք ղարձեալ այն ամբաստանութիւնը կը ներկայացնենք թէ՝ կղերական դասակարգը ինքզինք իրեւ վարդապետութեանց աղբիւր սահմանած, եւ յիշեալ դաւանանութիւնը յառաջ տանելու համար ժողովուրդին մէջ վարդապետութիւններ տարածած է՝ որպէս թէ Աստուծոյ Խօսքին վրայ հիմնուած, թէեւ լաւ գիտեն թէ իրողութիւն չէ այդ, այլ ինքն՝

«(ա) Թէ՝ անոնք կեղծօրէն կը յորջորջուին Քրիստոս Երկնչեալ առաքեալներուն յաջորդներն ըլլալ, մինչդեռ Ս. Գիրքը որոշապէս կը ցուցնէ թէ Տիրոջը առաքեալները յաջորդներ չունին.

«(բ) Թէ՝ անոնք կը հաւատան որ Ս. Գիրքը մեկնելու միակ իրաւունքը ունենալով՝ միայն իրենք գիտեն թէ ժողովուրդը ի՛նչ բանի պէտք է հաւատայ. եւ այս միջոցաւ ժողովուրդը Աստուածաշունչի նկատմամբ տգիտութեան մէջ պահած են. ու ներկայիս որ գիտութիւնը ծաղկած է, եւ ժողովուրդը կարդալու եւ հասկնալու շատ մը դիւրութիւններ ունի, այս ինքնակոչ «առաքեալներու յաջորդները» ժողովուրդը չեն քաջալերեր որ Աստուածաշունչը եւ Աստուածաշունչի նկատմամբ գրուածները կարդան. կ'ուրանան Ս. Գրոց Երկնչուած ըլլալը, բարեշրջութիւն կ'ուսուցանեն, ու այս միջոցներով ժողովուրդին մտքերը Աստուծմէ եւ Ճշմարտութեան Խօսքէն կը հեռացնեն.

«(դ) Թէ՝ անոնք սորվեցուցած են ու դեռ կը սորվեցնեն թէ թաղաւորները աստուածային իրաւասութիւն ունին ժողովուրդներուն վրայ իշխելու, ըսելով թէ այդ իշխանութիւնները Աստուծոյ թաղաւորութիւնն են երկրիս վրայ. անոնք կը դաւանին թէ իրենք եւ իրենց հօտին ընտիրները (դվխաւորները) Աստուծմէ յանձնարարուած են ազգերու քաղաքականութիւնն ու ընթացքը առաջնորդելու, եւ թէ՝ եթէ ժողովուրդը հլու հնազանդ կերպով չհամակերպի այդ քաղաքականութեան, անոնք հայրենասէր եւ հաւատարիմ չեն.

«(դ) Անոնք երրորդութեան անտրամաբանական ու կեղծ վարդապետութեան հեղինակներն են, որուն մէջօրայ կը յայտարարեն ու կ'ուսուցանեն թէ Եհովա, Քիսուս եւ Սուրբ Հոգի միացած երեք անձեր են,— խաբէութի՛ւն մը որ իրենք կը խոստովանին թէ անկարելի է հասկնալ ու բացատրել. թէ՝ այս կեղծ վարդապետութիւնը ժողովուրդին աչքերը կուրացուցած է Քիսուս Քրիստոսի այն մեծ փրկութեան Ջոհին ճշդրիտ նշանակութեան մասին, որո՛վ միայն մարդիկ կրնան փրկուիլ.

«(ե) Թէ՝ անոնք մարդկային անմահութեան կեղծ վարդապետութիւնը ուսուցած են ու կ'ուսուցանեն. այսինքն թէ՝ ամէն մարդ իբրեւ անմահ հոգի ստեղծուած է ու չկրնար մեռնիլ. այս վարդապետութեան կեղծ ըլլալը իրենք քալ գիտեն, որովհետեւ աստիկա լոկ Սատանային խօսքին վրայ հիմնուած է, որուն մեծ սուտ մ'ըլլալը Քիսուս կը յայտարարէ— Յովհ. Ը. 44, Մննդ. Գ. 4.

«(զ) Թէ՝ անոնք յաւիտենական տանջանքի վարդապետութիւնը կը քարոզեն ու կ'ուսուցանեն. այսինքն թէ՝ մեղաց պատիժը դժոխքի մէջ յաւիտեան տեւող զգալի տանջանք է, մինչդեռ իրենք գիտեն որ Ս. Գիրքը կ'ուսուցանէ թէ մեղաց վարձքը մահ է. թէ՝ դժոխքը մահուան կամ գերեզմանի վիճակն է.

թէ՝ մեռելները մինչեւ յարութիւն անղգայ են, եւ վրկազինը պատրաստուած է որ ամէնն ալ յարմար առնին Տիրոջը հաւատալու եւ հնազանդելու պատեհութիւնը ունենան, իսկ կամակոր ամբարիշտները յաւիտենական կործանումով կամ մահով մը պիտի պատժուին, եւ ոչ թէ տանջուին.

«(է) Թէ՝ անոնք կ'ուրանան Իր Թագաւորութիւնը երկրիս վրայ հաստատելու Տիրոջը իրաւունքը, լաւ դիտնալով հանդերձ Յիսուսի ուսուցումը թէ աշխարհի վախճանին Ինք դարձեալ պիտի գար, եւ թէ այդ ժամանակին հասած ըլլալը պիտի հասկըցուէր երբ Քրիստոնեայ(՞) ազգեր համաշխարհային պատերազմի մը բռնուէին, որուն անմիջապէս պիտի յաջորդէր սովը, համաճարակը, յեղափոխութիւնները, Աստուծոյ չնորհքին Հրեաներուն վերադառնալը, ազգերու տագնապն ու ապշութիւնը. եւ թէ՝ այսպիսի ժամանակի մը տեւողութեան երկնից Աստուածը Իր Թագաւորութիւնը պիտի հաստատէր որ յաւիտեան պիտի մնայ (Դան. Բ. 44). Թէ՝ այս որոշ ճշմարտութիւնները անտեսելով ու մերժելով, անոնք, իրենց դաշնակիցներուն՝ դրամատէրներուն ու քաղաքագէտներուն հետ մէկտեղ, կամովին չարունակած են խաւարի մէջ մնալ, մինչեւոյն ատեն Ջանացած են համաշխարհային զօրութիւն մը հաստատել, ժողովուրդին վրայ իշխելու եւ զանոնք իրենց հպատակ պահելու նպատակաւ, որոնց ամէնը Աստուծոյ Յօսքին հակառակ եւ Անոր արժանապատուութեան ու բարի անուան դէմ են:

«Կղերականները կը խոստովանին թէ՝ իրենք ուսուցած են այն վարդապետութիւնները եւ կատարած են այն արարքները որոնց մասին յիշեցինք քիչ առաջ. եւ այս ամբաստանագրին ամէն մէկ կէտին նկատմամբ՝ անոնք իրենց խոստովանութեամբ յանցաւոր կը մնան Աստուծոյ եւ աշխարհի առջեւ՝ ան-

վիճելի իրողութեանց եւ Աստուծոյ Յօսքին օրէնքին վրայ հիմնուած։

«Ներկայիս կատարուող Աստուծոյ Յօսքին մարդարէական հեղինակութեան վրայ հիմնուած, կը յայտարարենք թէ՝ ներկան Քրիստոնեայ Աշխարհին վրայ Աստուծոյ բարկութեան օրն է. եւ թէ՝ Նա աշխարհի հզօրներուն ու տիրող աղդակներուն՝ այսինքըն կղերականութեան ու անոնց հօտին ընտիրներուն (դվխաւորներուն) մէջտեղ կայնած է զանոնք դատելու եւ անոնց անարդար սիստեմներուն ու վարդապետութեանց դէմ Իր արդար բարկութիւնը արտայայտելու համար։

«Դարձեալ՝ կը յայտարարենք թէ երկրի ժողովուրդներուն խաղաղութեան ու երջանկութեան մի՛ակ յոյսը Մեսիայի թագաւորութիւնն է, որուն համար Յիսուս Իրեն հետեւողներուն աղօթել սորվեցուց։

«Ուստի երկրի ժողովուրդներուն ու աղգերուն կը դիմենք որ հոս ըսուած խօսքերուն ճշմարտութեանը վկայեն. եւ որպէս զի ապշութեան ու տագնապի այս ժամանակին ժողովուրդը կարենայ յոյս եւ մխիթարութիւն ունենալ, կը թախանձենք իրենց որ աղօթքով ու չերմեռանդութեամբ Աստուածաշունչը ուսումնասիրեն եւ սորվին թէ՝ Աստուած Քրիստոսի եւ Անոր թագաւորութեան միջոցաւ կատարեալ ու զոհացուցիչ ծրագիր մ'ունի երկրի վրայ մարդկութիւնը խաղաղութեամբ, բարօրութեամբ, աղատութեամբ, երջանկութեամբ ու յաւիտենական կեանքով օրհնելու, եւ թէ՝ Անոր թագաւորութիւնը մօտեցած է»։

Մարդիկ ծաղրելու համար չէ որ այս իրողութիւններուն մասին կը մատնանշենք այս առթիւ, հապա ժողովուրդին հասկցնելու թէ՝ Պապական, Լուսաւորչական եւ Բողոքական եկեղեցիներու կազմերը Սատանային հովանաւորութեան եւ տիրապե-

տուքեան տակ կը գտնուին ու անոր տեսանելի կազմակերպութեան մէկ մասն են, եւ հետեւաբար հակաքրիստոսը (նեռը) կը կազմեն։ Ասիկա ճշմարիտ է այն պատճառաւ որ՝ անոնք թէեւ Քրիստոնէութեան անունով ու տիտղոսով կը շրջին, սակայն բացարձակ կեղծաւորութեամբ կ'ընեն այդ բանը, ինչպէս մեր քիչ առաջ յիշած իրողութիւնները ցոյց կուտան։ Անոնք իրենք իրենց վրայ Տիրոջը անունը առած են, մինչդեռ իրականութեան մէջ անոնք Սատանան կը ներկայացնեն։ Ենովքի օրով սկսած կեղծաւորութիւնը այսօր այնքան աչքառու է որ՝ անոնք որ բաց մխիք ունին կրնան տեսնել զայն։

ՏԱՌԱՊԱՆԱՑ ՄԷՋ

Տէրը յարմար դատած է որ տառապալից պայմաններու տակ պատրաստուին կայսրութեան անդամները։ Իրական Քրիստոնեաները աշխարհի մէջ ժողովրդականութիւն չեն վայելեր։ Աւետարանական Դարու ամբողջ տեւողութեան անոնք շատ հալածանք կրած են։ Անոնք մարդոց մէջ որպէս կեղտ նկատուած են։ Քրիստոնեաները որոնցմէ՞ է որ կրնան հալածանք եւ տառապանք ակնկալել։ Անտարակոյս, Սատանայէն եւ անոր կազմակերպութենէն. որովհետեւ Աստուած Եդեմի մէջ յայտարարեց թէ կնոջը սերունդին (կայսերական դասակարգին) եւ օձին սերունդին (Սատանային կազմակերպութեան) միջեւ թշնամութիւն պիտի ըլլայ։ Մենք կասկածի մէջ ձըղուած չենք թէ ո՛վ կը կազմէ Սատանային սերունդը կամ զաւակները։

Քհուս երկրի վրայ եղած ատեն դպիրներէն, փարիսեցիներէն եւ քահանաներէն հալածուեցաւ, որոնց բոլորը միասին կը կազմէին այդ օրուան կըղերականութիւնը եւ կը յայտարարէին թէ Աստուծոյ ներկայացուցիչներն են։ Անոնք կեղծաւորներ էին։ Քհուս ահա այդպէս ըսաւ։ Այդ դասակարգը

ինքզինքը կը մեծարէր, ինչպէս որ այսօրուան կը-
ղերները կ'ընեն։ Անոնք ինքզինքնին որպէս մեծ ար-
դարասէրներ ցոյց կուտային։ Յիսուս անոնց համար
ըսաւ. «Վա՛յ ձեզի՝ կեղծաւոր դպիրներ ու փարիսե-
ցիներ՝ որ երկինից թագաւորութիւնը մարդոց առ-
ջեւ կը գոցէք. քանզի դուք չէք մտներ, եւ մտնող-
ներն ալ չէք թողուր որ մտնեն։ Վա՛յ ձեզի՝ կեղծա-
ւոր դպիրներ ու փարիսեցիներ՝ որ որբեւարիներուն
տուները կ'ուտէք, ու մարդոց երեւնալու համար
աղօթքը կ'երկնցնէք. անոր համար աւելի դատա-
պարտութիւն պիտի ընդունիք» (Մատթէոսի ԻԳ.
13, 14)։ Այս միեւնոյն կեղծաւորները կը յայտա-
րարէին Աստուծոյ որդիներն ըլլալ. բայց Յիսուս
որոշ կերպով անոնց ըսաւ. «Դուք ձեր հօրմէն Սա-
տանայէն էք»— Յովհաննու Ը. 42–44։

Աչխարհի պատմութեանը մէջ չրջան մը կայ՝
որը որպէս հաւատաքննութեան չրջան ճանչցուած է։
Այդ ժամանակաշրջանին էր որ այլեւայլ երկիրներու
մէջ եկեղեցական դատարաններ կազմուեցան, եւ
մարդիկ այդ դատարաններուն առջեւ կը բերուէին ու
հերետիկոսութեան ոճիրով կ'ամբաստանուէին։ Ա-
նոնք կեղծ դատավարութենէ մը վերջ, ամէն տեսակ
անգութ եւ ահռելի տանջանքներու կ'ենթարկուէին
ու կը բռնադատուէին անխմաստ դաւանութիւն մ'ըն-
լու։ Ո՞վ էր Քրիստոնեաներու այս անգութ հալա-
ծանքներուն պատասխանատուն։ Կղերակա՛նը, որ կը
յայտարարէր Աստուծոյ եւ Քրիստոսի ներկայացու-
ցիչն ըլլալ, բայց յիրաւի եւ ճշմարտապէս Սատա-
նան կը ներկայացնէր։ Անոնք կեղծաւորներ էին։
Այդպիսի հալածանքները միայն Պապական կազմին
մէջ չէր սահմանափակուած։

Իրենց կարգին՝ Բողոքականներն ալ նոյնանման
հալածանքներու դիմեցին։ Մտաբերենք պատկառելի
Յովհաննէս Կալվինը, Երիցականներուն հայրը, որ
ատորագրեց Սերվիթոսի մահագիրը, ու զայն խա-

րոյկի վրայ կամաց կամաց այրեց, որովհետեւ նա չէր համաձայնած այդ եկեղեցական կազմին ուղղափառ (անուանապէս) վարդապետութիւններուն հետ։ Ջրխտոսի եւ Անոր հետեւողներուն կրած բոլոր անօրէն հալածանքները եկած են կղերներէն եւ կամ անոնց սադրանքներովը. անոնք կեղծաւորաբար է որ կը հաւաստեն ներկայացնել սիրոյ Աստուածը եւ Անոր սիրեցեալ Որդին։

Վիշապը՝ Բանսարկուն, այս եկեղեցական դրութեանց հայրը, այս հալածանքներուն բուն դրդիչն էր։ Այս եկեղեցական դրութիւնները, մանաւանդ կղերը եւ հօտին դլխաւորները, մէկ մասը կազմած են ու կը կազմեն աշխարհին՝ զոր Քշնամի Սատանային տիրապետութեան տակ է։ Անոնք՝ ինչպէս անցեալին մէջ՝ նմանապէս ալ ներկայիս հակասական վարդապետութիւններ կը քարոզեն եւ իրարու հետ կը կռուին, ու երբ մէկը Աստուծոյ Ճշմարտութեան Ծօնքովը յառաջ դայ, այն ատեն անոնք իրենց հայր Սատանային առաջնորդութեան տակ դալով՝ մխացեալ ուժով կռիւ կը մղեն Տիրոջը ներկայացուցիչին դէմ։

Հալածանքն ու տառապանքները ոչ մէկուն վրայ վաչքելի են։ Ամէն ոք կը նախընտրէ խաղաղութեամբ եւ երջանկութեամբ ապրիլ։ Յիսուս եւ Անոր ճշմարիտ հետեւողները հալածուած են Աստուծոյ նկատմամբ իրենց ցոյց տուած հնազանդութեանն ու հաւատարմութեանը պատճառաւ։ Անիկա իրականութիւն մը՝ եւ Աստուած ալ ամենազօր ու բուն իսկ սիրոյ արտայայտութիւնն ըլլալով՝ Նա ինչո՞ւ թոյլատրէր որ Իր սիրեցեալ Որդին ու Անոր հաւատարիմ հետեւողները հալածուէին Սատանային ու անոր ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Ս. Գրոց պատասխանն է թէ՝ Աստուած Սատանային հետապնդած կամաւոր անօրինութիւններուն արգելք չէ հանդիսացած. Նա թոյլ տուած է անոր

որ իր չարամիտ բնաւորութիւնը ցուցադրէ եւ նախատէ զԱստուած ու ամէն անոնք՝ որոնք Աստուծոյ հաւատարիմ եղած են. որովհետեւ այս հալածանքները պատեհութիւններ կը հայթայթեն Տէր Յիսուսի եւ Անոր հաւատարիմ հետեւողներուն ապացուցանելու Եհովայի հանդէպ ունեցած իրենց հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը, եւ այն ալ ամենէն աննպաստ պարագաներու տակ:

Յիսուսի նկատմամբ գրուած է. «Որ իր մարմնին օրերը սաստիկ դոչումով ու արցունքով աղօթք եւ աղաչանք մատուց անոր՝ որ կարող էր ղինքը մահուընէ ազատելու, ու լսուեցաւ իր բարեպաշտութեանը պատճառով. ու թէպէտ ինքը Որդի էր, բայց իր չարչարանքներէն հնազանդութիւն սորվեցաւ»— Եբրայեցիս Ե. 7, 8:

Եթէ մարդ մը փոխանակ Աստուծոյ հաճութեան՝ ֆիզիքական հաճոյք, հանգստութիւն եւ խաղաղութիւն կը նախադասէ, այն ատեն նա ինքզինքը չի հալածուելու վիճակի մը մէջ պիտի դնէ, եւ նա այդ բանը պիտի կրնայ ընել մի միայն Աստուծոյ անհնազանդ ու անհաւատարիմ դտնուելով: Բայց միշտ վստահութեան արժանի պիտի ըլլայ անիկա՝ որ Աստուծոյ հնազանդ ու հաւատարիմ մնալու համար ամենանախատալի մահուան իսկ կը հանդուրժէ:

Յիսուսի մասին գրուած է. «Եւ կերպարանքովը մարդու պէս դտնուելով, ինքզինքը խոնարհեցուց՝ մինչեւ մահուան հնազանդ եղաւ, ու ան ալ խաչին մահուանը: Ասոր համար Աստուած ալ զանիկա խիստ բարձրացուց, ու անոր անուն մը տուաւ՝ որ ամէն անունէն վեր է. որ Յիսուսի անունին ամէն ծունկ ծռի՝ երկնաւորներուն ու երկրաւորներուն եւ աներդարամետականներուն (դերեզմանին մէջ դտնուողները). եւ ամէն լեզու դաւանի թէ Յիսուս Քրիստոս Տէր է՝ Հօր Աստուծոյ փառքին համար»— Փիլիպպեցիս Բ. 8–11:

Այսպէս ահա հիմնաքարը, դլխաւոր անկիւնաքարը, փորցուած քար մ'եղաւ, ինչպէս որ մարգարէն նախադուշակած էր: Աստուած՝ կայսրութեան դլուխը ըլլալու բարձր վարձատրութիւնը Տէր Յիսուսի պարդեւելէ առաջ դԱնիկա ամենադառն կերպով փորձեց: Անոնք որ կ'ուզեն Աստուծոյ դնահատանքին արժանանալ ու կայսրութեան մէկ մասը կազմել, պարտին Յիսուսի քայլերուն հետեւիլ, որ կը նշանակէ նաեւ ուղիղը դործելնուն կամ ճշմարտութիւնը խօսելնուն համար տառապիլ: «Քանզի դուք այս բանիս համար կանչուեցաք, որ Քրիստոս ալ ձեզի համար չարչարուեցաւ, ու ձեզի օրինակ թողուց՝ որ իր չափերուն հետեւիք»— Ա. Պետրոսի Բ. 21:

Ինչո՞ւ համար կը տառապին ճշմարիտ Քրիստոնեաները: Որովհետեւ Աստուած զանոնք ընտրած ու աշխարհէն զատած է, եւ որովհետեւ անոնք կը մերժեն Սատանային կազմակերպութեանը հետ դործակցիլ: Յիսուս Իրեն հետեւողներուն նկատմամբ ըսաւ. «Թէ որ աշխարհէս եղած ըլլայիք, աշխարհ իրինները կը սիրէր. բայց որովհետեւ աշխարհէ չէք՝ հապա ես ձեզ աշխարհէն ընտրեցի, անոր համար աշխարհ ձեզ կ'ատէ: Մխոքերնիդ բերէք այն խօսքը որ ձեզի ըսի Թէ ծառան իր տիրոջմէն մեծ չէ. Թէ որ զիս հալածեցին, ձեզ ալ պիտի հալածեն. Թէ որ իմ խօսքս պահեցին, ձերն ալ պիտի պահեն»— Յովհաննու ԺԵ. 19, 20:

Համաշխարհային Պատերազմի տեւողութեան (1914—1918), Գերմանիոյ մէջ բնակող խոնարհ Քրիստոնեաները ամէն կարդի վատ հալածանքներու եւ պատիժներու ենթարկուեցան՝ քանզի անոնք նախընտրեցին հնազանդիլ Աստուծոյ հրամանին, «Մի՛ սպաններ»: Անգլիոյ, Քանատայի եւ Ամերիկայի մէջ անոնց նման Յիսուս Քրիստոսի հետեւողները ծեծուեցան, բանտարկուեցան, անոնց մարմին-

ները նախ սեւ ճիւթով ծեփեցին եւ յետոյ վրան փետուր փակուցին, եւ անոնցմէ ոմանք ալ սպաննուեցան. ինչու որ անոնք մերժեցին իրենց ընկեր արարածներուն դէմ զէնք վերցնել եւ անմեղ արիւն թափել: Պատերազմը պատճհուրիւն մը եւ պատրուակ մը հայթայթեց կղերներուն, որոնք որպէս Սատանայի ներկայացուցիչները՝ կ'ատէին այս խոնարհ Քրիստոնեաները, եւ անոնք էին որ դրդեցին դրամական եւ քաղաքական ուժերը որ անարդարօրէն պատժեն այս Քրիստոնեաները: Ասոնց ամէնը ըսպանութիւնը մերժելնուն համար չէր որ հալածուեցան. ոմանք հալածուեցան, պարզապէս անոր համար որ Տիրոջը վկաներն էին: Պատերազմական ծառայութեան համար խիստ ծեր եղող մարդիկ, եւ կիներ՝ որոնք բնաւ զինուորական ծառայութեան ենթակայ չէին, Քրիստոնեայ ըլլալնուն համար Սատանան ատեց. զանոնք. եւ անոր սերունդը՝ կղերը, պատճառ եղաւ այսպիսիներուն հալածմանը եւ բանտարկութեանը: Այս անարդար ու անվայել հալածանքներուն մանրամասն տեղեկագրութիւնը կը գտնուի՝ ՈՍԿԵԴԱՐԸ (Տհը Կօլտըն Էյճ) Անգլերէն պարբերաթերթին 27-րդ Թիւին մէջ:

Բայց Քրիստոնեան կրնայ արդարութեան սիրոյն համար հալածանքներու համբերել առանց իր սրտին մէջ զինքը հալածողներուն դէմ գառնութիւն սնուցանելու: Նա կ'ըմբռնէ թէ Աստուած այդ բաները կը թոյլատրէ՝ ճիշդ ինչպէս թոյլատրեց որ Քրիստոսի վրայ ալ գան, որպէս զի փորձուի Քրիստոնէին հնազանդութիւնը եւ հաստատմութիւնը: Քրիստոնեան կը վստահի Աստուծոյ խոստումներուն ու կը հրճուի:

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Տառապանքը Քրիստոնէին կրթութեան մէկ մասը կը կազմէ՝ զանիկա Աստուծոյ թագաւորութեանը

պատրաստելու համար: Երբ նա ուղիղը կը գործէ ու այդ պատճառաւ կը չարչարուի Սատանայի ներկայացուցիչներէն, այնատեն կրնայ ուրախանալու պատճառ ունենալ: «Երանի անոնց՝ որ հալածուած են արդարութեան համար, ինչու որ երկնից թագաւորութիւնը անոնցն է» (Մատթ. Ե. 10): Քրիստոնեան ծանօթ է այն իրողութեան թէ Եղեմի ժամանակէն սկսեալ Սատանան նախատած է զԱստուած: Յիսուսի մասին գրուած է. «Քեզ նախատողներուն նախատինքները իմ վրաս ինկան» (Սաղմ. ԿԹ. 9): Սատանան նախատեց Տէր Յիսուսը երբ Նա երկրիս վրայ էր: Քրիստոսի հետեւողները միեւնոյն բանը կ'ակնկալեն, եւ առաքեալը որոշ կերպով կ'ըսէ թէ Տէրոջը վրայ ինկած այս նախատինքները անոր մարմնոյ անդամներուն վրայ ալ ինկան— Հռոմայեցիս Ը. 3:

Ասկա առաքեալը կը յառաջանայ եւ ցոյց կուտայ թէ՝ Քրիստոնեաներուն համար առանձնաշնորհ մըն է Քրիստոսի հետ այսպէս տառապիլ, ըսելով. «Ինչու որ ձեզի տրուեցաւ Քրիստոսի համար՝ չէ թէ միայն անոր հաւատալ, հապա անոր համար չարչարուիլ ալ» (Փիլ. Ա. 29): Տառապիլը առանձնաշնորհ մըն է այն պատճառաւ որ՝ այդ կերպով է որ կրնանք թագաւորութիւնը մտնել: «Շատ նեղութիւններով պէտք է մեզի Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել» (Գործք ԺԴ. 22): Պօղոս առաքեալ այդ բանը կը չեշտէ երբ կը գրէ. «Եւ ամէն անոնք որ կ'ուզեն աստուածապաշտութեամբ ապրիլ Քրիստոս Յիսուսով՝ հալածանք պիտի կրեն» (Բ. Տիմ. Գ. 12): Տէրը ահա այս կերպով հաճած է ընտրել եւ պատեհութիւն մը տալ Քրիստոնեաներուն՝ որպէս զի Իրեն հանդէպ ունեցած իրենց սիրալիր նուիրումը ցոյց տան:

Այն որ արդարութեան սիրուն համար կամուխին յանձն կ'առնէ ամէն կերպ հալածանաց եւ նոյն իսկ մահուան հանդուրժել, այսպիսին կարելի է զօրու-

թիւն եւ իշխանութիւն վստահիլ։ Առաքեալը ցոյց կուտայ թէ արդարութեան համար տառապիլը մէկն է այն նշաններէն՝ որով կրնանք գիտնալ թէ Տէրը մեզի հետ որպէս Քրիստոս Յիսուսի հետեւողները կը վարուի. «Նոյն ինքն հոգին վկայութիւն կուտայ մեր հոգիին հետ, թէ մենք Աստուծոյ որդիքն ենք. եւ թէ որ որդիք, ուրեմն ժառանգներ, Աստուծոյ ժառանգներ ու Քրիստոսի ժառանգակիցներ. որ եթէ իր չարչարանացը կցորդ ըլլանք, իր փառացն ալ հաղորդ ըլլանք»— Հռոմ. Ը. 16, 17։

Որպէս ապահով կանոն կրնանք ասոր հետեւիլ. Երբ մէկը կ'ըսէ թէ ինք Քրիստոնեայ է, բայց Քրիստոսի անունով ուրիշ մը հալածել կ'սկսի, նա կեղծաւոր մըն է եւ ո՛չ թէ ճշմարիտ Քրիստոնեայ մը։ Տէր Յիսուս Իր նախատուած առեն իսկ ուրիշները չնախատեց։ Ուրեմն եկեղեցական դրութիւններու յառաջ տարած հալածանքը ապացոյց է թէ անոնք իրենց Հօրմէն՝ Սատանայէն են եւ անոր կամքը կը կատարեն։

Ճշմարիտ Քրիստոնեան տարօրինակ բան չնկատեր այն կրակոտ փորձութիւնները՝ որոնք իրեն վրայ կուգան Տիրոջը հանդէպ ունեցած իր ճշմարիտ նուիրման ու հաւատարիմ ընթացքին պատճառաւ։ Նա հալածանքի խնդրոյն մէջ կը վստահի Պետրոս առաքեալին տուած ներշնչեալ վկայութեանը՝ որ կ'ըսէ. «Սիրելիներ՝ օտար բան մի՛ սեպէք այն նեղութեան բորբոքը (կրակոտ փորձութիւնները), որ ձեզ փորձելու համար կ'ըլլայ, որպէս թէ օտար բան մը ձեզի հանդիպած է. հապա ուրախ եղիք՝ քանի որ Քրիստոսի չարչարանքներուն հաղորդ եղած էք, որ անոր փառքին յայտնուելուն առեն ալ ցնծութեամբ ուրախանաք։ Թէ որ Քրիստոսի անունը համար նախատուիք, երանելի էք. ինչու որ փառաց (եւ զօրութեան) եւ Աստուծոյ հոգին ձեր վրայ հանգչած է. յիրաւի անոնց կողմանէ կը հայհոյուի անիկա,

բայց ձեր կողմանէ կը փառաւորուի»— Ա. Պետրոսի Դ. 12—14:

Երբ Յիսուս լրացնելու վրայ էր Իր երկրային առաքելութիւնը, Իր փորձութիւններուն մէջ Իրեն հետ եղող հաւատարիմ աշակերտներուն ուղղելով խօսքը՝ ըսաւ. «Եւ դուք անոնք էք՝ որ միշտ ինծի հետ կը կենայիք իմ փորձութիւններուս մէջ. ես ալ ձեզի թագաւորութիւն մը ուխտ կ՚ընեմ, ինչպէս որ իմ Հայրս ինծի թագաւորութիւն մը ուխտ ըրաւ» (Ղուկ. ԻԲ. 28, 29): Այսպէս Տէրը ցոյց տուաւ թէ կայսերական դասակարգը պիտի բաղկանայ անոնցմէ՝ որոնք հաւատարիմ են Աստուծոյ եւ Իրեն: Զենք ակնկալեր որ ատոնք մեծ բազմութիւն մը պիտի ըլլան: Ընդհակառակը Տէրը ըսաւ. «Մի՛ վախնար՝ պզտիկ հօտ, ինչու որ ձեր Հայրը հաճեցաւ որ թագաւորութիւնը ձեզի տայ»— Ղուկ. ԺԲ. 32:

Կեղծաւոր եկեղեցականները ժողովուրդին հաւատացուցած են թէ՝ երկիւղածաւոր մարդիկ Աստուծոյ երկնային թագաւորութեանը մէջ պիտի ըլլան: Ապահովագոյն կերպը մեր Տիրոջ խօսքերուն հետեւիլն է: Տիրոջը ըսածը հաստատելով առաքեալը կ՚ըսէ. «Այս խօսքը հաւատարիմ է. վասն զի թէ որ անոր հետ մեռանք, անոր հետ ալ պիտիապրինք. թէ որ համբերենք, անոր հետն ալ պիտի թագաւորենք. թէ որ զինքը ուրանանք, ինքն ալ մեզ պիտի ուրանայ» (Բ. Տիմ. Բ. 11, 12): Տէր Յիսուս յորդորեց Իրեն հետեւողները՝ չվախնալ այս բաներէն, ու ապա անոնց սա ապահովութիւնը տուաւ. «Մինչեւ ի մահ հաւատարիմ եղիր եւ ես քեզի պիտի տամ կեանց պսակը»— Յայտ. Բ. 10:

Մարգարէութեանց եւ Յայտնութեան գրքին մէջ՝ Աստուածայի կազմակերպութիւնը մատնանշելու համար «զազան» եւ «զազանին պատկեր» խորհրդապատկերները գործածուած է: Անոնք՝ որոնց խոստացուած է երկնից արքայական ընտանիքին մէկ

անդամն ըլլալ, կը մերժեն ոեւէ հաւատարմութիւն ցոյց տալ «զազան»–ին, Սատանայի կազմակերպութեանը: Գրուած է. «Եւ աթոռներ տեսայ, ու նստան անոնց վրայ. եւ անոնց դատաւորութիւն տրուեցաւ. նաեւ Յիսուսի վկայութեանը համար ու Աստուծոյ խօսքին համար գլխատուածներուն հոգիները տեսայ, եւ անոնք որ երկրպագութիւն չըրին գազանին՝ ո՛չ ալ անոր պատկերին, ու անոր դրօշմը իրենց ճեռքին վրայ չընդունեցին. եւ ապրեցան՝ ու Քրիստոսի հետ հազար տարի թագաւորեցին»— Յայտնութեան Ի. 4:

Առաքեալը ցոյց կուտայ թէ արքայական զարմի բոլոր անդամները միեւնոյն փորձութեանց ենթակայ են (Եբր. Բ. 18): Եւայի ալ ներկայացուած էր միեւնոյն փորձութիւնը, որուն նա տեղի տուաւ ու ինկաւ. նոյն փորձութիւնը եկեղեցականներուն ալ ներկայացուեցաւ, եւ անոնք ալ տեղի տուին ու ինկան: Ատոր նման փորձութիւն մըն ալ Տէր Յիսուսի ներկայացուեցաւ, բայց Նա դէմ կեցաւ անոր ու յաղթութիւնը չահեցաւ: Արքայական ընտանիքի բոլոր անդամները միեւնոյն փորձութեան ենթակայ են: Մի միայն յաղթողներն են որ պիտի կրնան թագաւորութեան անդամներէն մին ըլլալ: Յաղթել՝ կը նշանակէ Սատանային կազմակերպութեանը դէմ յաղթանակ տանիլ, բոլորովին մերժելով անոր ոեւէ մէկ մասին հաւատարմութիւն ցոյց տալ, եւ ընդհակառակը մինչեւ վերջը Աստուծոյ հնազանդ եւ հաւատարիմ գտնուիլ: Այսպիսի յաղթողներուն տրուած են հետեւեալ խոստումները.

«Այն որ կը յաղթէ՝ անիկա իմ Աստուծոյս տաճարին մէջ սիւն մը պիտի ընեմ, ու ալ դուրս պիտի չելլէ. եւ անոր վրայ իմ Աստուծոյս անունը պիտի գրեմ, ու իմ Աստուծոյս քաղաքին անունը, այսինքն նոր Երուսաղէմին, որ երկինքէն իմ Աստուծմէս կ՛իջնէ, եւ իմ նոր անունս» (Յայտ. Գ. 12): «Այն որ կը

յաղթէ, իմ հետս իմ աթոռս նստիլ պիտի տամ անոր, ինչպէս որ ես ալ յաղթեցի ու իմ Հօրս հետ անոր աթոռը նստայ» (Յայտ. Գ. 21)։ «*Այն որ կը յաղթէ ու իմ գործերս մինչեւ վերջը կը պահէ, անոր իշխանութիւն պիտի տամ ազգերուն վրայ, եւ պիտի հովուէ զանոնք երկաթէ գաւազանով. անոնք բրուտի ամաններու պէս պիտի փշրուին. ինչպէս որ ես ալ իմ Հօրմէս առի*»— Յայտ. Բ. 26, 27։

ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սիօն բառը՝ երկրի վրայ գտնուած Աստուծոյ ժողովուրդին համար գործածուած է, որովհետեւ անոնք Սիօնի կը պատկանին, որ Աստուծոյ կազմակերպութիւնն է։ Բաբելոն՝ խառնակութիւն կը նշանակէ, եւ եկեղեցականութեան նկատմամբ գործածուած բառ մըն է՝ անոր բազմաթիւ կազմերուն եւ հակասական ու մոլար վարդապետութիւններուն համար։ Երկար ժամանակ՝ Աստուծոյ ճշմարիտ որդիները Բաբելոնական կազմերուն մէջ գերի էին, եւ համբերութեամբ իրենց ազատագրութեանը կ'սպասէին։ Ասոնք անկեղծօրէն աղօթած են ինչպէս որ Յիսուս պատուիրեց աղօթելու. «Քու թագաւորութիւնդ գայ. քու կամքդ ըլլայ, ինչպէս երկինքը՝ նոյնպէս երկրիս վրայ»։ Անոնք Տիրոջը երկրորդ գալստեանը եւ Անոր թագաւորութեան հաստատմանը սպասած ու յուսացած են, միշտ ի մտի ունենալով Անոր մեկնելէն անմիջապէս առաջ Իր աշակերտներուն տուած խոստումը. «Կ'երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ։ Եւ թէ որ երթամ ու ձեզի տեղ պատրաստեմ, նորէն կուգամ եւ ձեզ քովս կ'առնեմ, որպէս զի ուր որ ես եմ՝ դուք ալ հոն ըլլաք»— Յովհաննու ԺԴ. 2, 3։

Մեր Տէրը՝ Իր ցորենի եւ որոմի առակով ցոյց կուտար թէ՝ այս թագաւորական դասակարգը որոմներուն գերի պիտի ըլլար՝ մինչեւ դարուն վերջա-

ւորութեանը տեղի ունենալիք հնձումի ժամանակը (Մատթ. ԺԳ. 24–30): Ապա Յիսուս որոշ կերպով ըսաւ թէ՝ այդ կեղծաւորական որոմները Սատանային կողմէ ցանուած էին, թէ՝ հունձքը դարուն վախճանն է, թէ՝ որոմները Սատանային սերունդն են, եւ թէ՝ բարի սերմը Թագաւորութեան որդիներն են— Մատթ. ԺԳ. 38, 39:

Դանիէլ մարգարէ նախագուշակեց «վերջին ժամանակ»–ուան նկատմամբ. այսինքն, այն ժամանակուան կամ շրջանին մասին՝ որու տեւողութեան աշխարհը պիտի վերջանայ կամ դազաթնակէտի մը հասնի: Մարգարէութիւնը միայն այնատեն կարելի է հասկնալ՝ երբ ան կատարուած է եւ կամ կատարման ընթացքին մէջ է: Այս մարգարէութեան մէջ արձանագրուած է. «Եւ անիկա ըսաւ, գնա՛ ո՛վ Դանիէլ, քանզի այս խօսքերը մինչեւ վերջին ժամանակը գոցուած ու կնքուած են: Շատերը պիտի մաքրուին ու պիտի ճերմկնան ու պիտի փորձուին, բայց ամբարիշտները ամբարշտութիւն պիտի ընեն. ու բնաւ մէկ ամբարիշտ մը պիտի չհասկնայ, հապա իմաստունները պիտի հասկնան» (Դանիէլի ԺԲ. 9, 10): Հոս յիշուած իմաստունները անոնք են՝ որոնք Տիրոջը եւ Անոր Թագաւորութեան գալստեանը համար հսկած ու սպասած են: Անոնք ներկայիս կը հասկնան:

Կատարուած մարգարէութիւնը ցոյց կուտայ թէ՝ 1874–ի ժամանակները ու անկէ վերջ՝ Տէրը ըսկսաւ հետզհետէ աւելի լոյս սփռել Իր Խօսքին վրայ եւ ճշմարիտ Քրիստոնեաները Բաբելոնական գերութենէն ազատել ու անոնց վերընծայել այն մեծ հիմնական ճշմարտութեանց ըմբռնումը՝ զորոնք առաքեալները թէեւ քարոզած էին, բայց ծածկուած էին Սատանային կուրացուցիչ ազդեցութեամբը: Սաղմոսերգուն, այսպէս իրենց յոյսերուն կատարմանը սպասող հաւատարիմ Քրիստոնեաներուն համար

կ'ըսէ. «Երբոր Տէրը Սիօնին դերութիւնը դարձուց, երազ տեսնողներու պէս եղանք: Այնատեն մեր բերանը խնդութիւնով լեցուեցաւ, ու մեր լեզուն ցնծութիւնով. ան ժամանակ հեթանոսաց մէջ ըսին թէ Տէրըասոնց համար մեծ բաներ ըրաւ: Տէրը մեզի համար մեծ բաներ ըրաւ, ու մենք ուրախացանք»— Սաղմոսաց ՃԻԶ. 1—3:

Աստուծոյ այլաբանական թագաւորութիւնը, այսինքն՝ Իսրայելի ազգը, Ք. Ա. 606–ին կործանեցաւ: Այդ թուականը կը նշանակէ Ազգերու (հեթանոսաց) ժամանակներուն սկիզբը: Աստուած այդատեն տապալած կամ տակնուվրայ ըրած ըլլալով Իսրայէլի կառավարելու իրաւունքը, Սատանան ամբողջ աշխարհի աստուածը եղաւ, Իսրայէլն ալ մէջը հաշուելով: Եզեկիէլ մարգարէ կ'ըսէ թէ՝ հեթանոսները (ոչ–Հրէայ ազգերը) առանց արգիլուելու սկսած չարունակեն տիրել իրենց դերիշխանին (Սատանայինին) իշխանութեան տակ՝ մինչեւ որ «Գայ անիկա որուն իրաւունքն է» (Եզեկ. ԻԱ. 24—27): Ուրիշ համարներ ցոյց կուտան թէ Ազգերու ժամանակաշրջանը 2520 տարի է:

Երբոր 1874–էն վերջ Քրիստոս Ճիսուսի ճշմարիտ հետեւողները սկսան դուրս գալ Բաբելոնական կազմերէն, եւ Ս. Գիրքը քննելով տեսան այս սքանչելի մարգարէութիւններէն ոմանք եւ անոնց կատարման ապացոյցները, անոնք չուտով այն եզրակացութեան հասան թէ՝ Ազգերու չրջանին 2520 տարիները պարտ էին 1914–ին վերջանալ: Ուստի անոնք մեծ ակնկալութեամբ 1914–ին սպասեցին: Տիրոջը մարգարէութեանց կատարմանը հսկելնուն համար Տէրը զանոնք առաւօրէն վարձատրած է:

ԱԶԳԸ ԾՆԱԾ

Գլուխ ԺԱ.

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ գործածուած «ազգը ծնած» բառերը կը նշանակեն թէ՝ տիրապետելու իրաւունքը ունեցող կազմակերպեալ իշխանութիւնը գործի սկսած է. այսինքն թէ՝ ան սկսած է տիրապետել:

Մարդկային պատմութեան մէջ՝ թագաւորութիւնները հասարակ լեզուով ազգեր կոչուած են: Կազմակերպուած ժողովուրդի մը վրայ տիրող եւ օրինաւորապէս հաստատուած իշխանութիւն մը՝ թագաւորութիւն, ազգ կամ կառավարութիւն կը կոչուի: Այս ոճերը կարելի է փոխաբերաբար գործածել: Կառավարութիւն եւ կայսրութիւն միեւնոյն բանը կը նշանակեն: Եթէ պզտիկ տարբերութիւն մը կայ, այն ալ ա՛ս է թէ՝ կայսրութիւնը աւելի մեծապարփակ է: Պատշաճ պիտի ըլլայ ըսել թէ՝ թագաւորութիւն մը կամ ազգ մը կրնայ պզտիկ համեմատութեամբ սկսիլ. բայց երբ ան այնքան մը ծաւալած է որ շատ մը ժողովուրդներ կը պարփակէ, եւ բացարձակ ու դերագոյն զօրութեամբ կ'իշխէ, այն ատեն պատշաճօրէն կարելի է զայն կայսրութիւն կոչել:

Ս. Գիրք՝ ՄԵԾ ՔՐԻՍՏՈՍԸ «սուրբ ազգ» կը կոչէ (Ա. Պետ. Բ. 9): Ծնիլ կը նշանակէ յառաջ բերուիլ կամ գործունէութեան սկսիլ: Ան՝ հոս այլաբանական կամ նկարագրական իմաստով գործածուած է, եւ երբ ազգի մը վերաբերմամբ գործածուի՝ կը նշանակէ թէ այդ ազգը սկսած է իշխանութիւն ի գործ դնել: Կին մըն է որ ծնունդ կուտայ: «Նա արու զաւակ մը ծնաւ» (Եսայ. ԿԶ. 7): Սիօն՝ Աստուծոյ կազմակերպութիւնը, որ ծնունդ կուտայ արու զաւակին, այլաբանօրէն կին կոչուած է:

կառավարութեան մը կամ իշխանութեան մը մէջ՝ կառավարելու իրաւունքը՝ օրինաւորապէս հաստատուած իշխանութեան մը ձեռքը կը գտնուի։ Մեսիայի մասին գրուած է. «Իշխանութիւնը անոր ուսին վրայ պիտի ըլլայ» (Եսայ. Թ. 6)։ Թագաւորութիւնը (կառավարութիւնը) Տիրոջն է, ու ան կը տիրէ ազգերուն վրայ» (Սաղմ. ԻԲ. 28)։ Երբ Յիսուս աշխարհի վրայ էր՝ Նա Իր անձին ակնարկելով «Թագաւորութիւնը» կոչեց, որովհետեւ Ինք իշխանութեան համար սահմանուած էր (Մատթ. ժ. 7)։ Մարգարէն Թագաւորութեան ակնարկելով եւ ցոյց տալով թէ՝ ան անջատ ու տարբեր է զայն կազմող անհատներէն, կ՚ըսէ. «Եւ Թագաւորութիւնը ու իշխանութիւնը, եւ բոլոր երկինքին տակը եղող թագաւորութեանց մեծութիւնը Բարձրեալոյն սուրբերուն ժողովուրդին պիտի տրուի. անոր թագաւորութիւնը յաւիտենական թագաւորութիւն է, ու բոլոր իշխանները անոր պիտի ծառայեն ու պիտի հնազանդին» (Դան. է. 27)։ Ըստ Ս. Գրոց՝ Թագաւորութիւնը է գործ դնողները պիտի ըլլան Յիսուս եւ Անոր մարմնոյ անդամները։

Իր այլաբանական Թագաւորութեան՝ Իսրայէլի ազգին կործանման ժամանակ, Աստուած ցոյց տուաւ թէ նախասահմանուած որոշ ժամանակէ մը վերջ, Նա՝ որուն իրաւունքն էր պիտի գար ու իշխէր, եւ որ առեն Նա Իր զօրութիւնը պիտի ստանձնէր ու սկսէր Իր տիրապետութիւնը (Եզեկ. ԻԱ. 27)։ Մեսիան է այն որ իշխելու իրաւասութեամբ կուգայ եւ Աստուծոյ որոշեալ ժամանակին կ՚սկսի Իր իշխանութիւնը (Ծննդ. ԽԹ. 10)։ Ուրեմն կը հետեւի որ երբ Նա՝ որուն իրաւունքն է իշխել, Իր զօրութիւնը կ՚առնէ ու կ՚սկսի Իր տիրապետութիւնը, թշնամի Սատանային հովանաւորութեան տակ գտնուած աշխարհը պէտք է վերջանայ։ Բարեպաշտ Հրեաներ՝ իրենց եղրակացութիւնները Աստուծմէ տրուած չատ

մը մարդարէութեանց վրայ հիմնելով՝ ըմբռնեցին ու հաւատացին թէ Մեսիայի գալստեամբ աշխարհը պիտի վերջանար, եւ թէ Մեսիայի թագաւորութիւնը դործի պիտի սկսէր եւ օրհնէր զիրենք իրենց վաստակած օրհնութիւններովը: Յիսուսի մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնացող տասներմէկ աշակերտները հաւատացին թէ Նա էր Մեսիան: Պետրոս առաքեալ որոշ կերպով այդպէս ըսած էր եւ իր այդ յայտարարութեանը համար Յիսուսի գնահատութեանը արժանացած էր, ու անտարակոյս, միւս աշակերտներն ալ լսած ու միեւնոյն բանին հաւատացած էին— Մատթէոսի ԺԶ. 16:

Այս աշակերտները հաւատալով եւ ակնկալելով թէ Սատանայ իշխանին տիրապետութեան տակ գըտնուած աշխարհը պիտի վերջանայ եւ թէ այնատեն անոր պիտի յաջորդէ Մեսիայի թագաւորութիւնը, առանձինն Անոր մօտեցան ու հետեւեալ հարցումը ըրին. «Ըսէ՛ մեզի՝ ... քու գալստեանդ ու աշխարհիս վերջին նշանը (ապացոյցը) ի՞նչ պիտի ըլլայ»— Մատթէոսի ԻԴ. 3:

Այդ հարցումով ո՞ր աշխարհին էր որ կ՚ակնարկուէր: Աշխարհը՝ աներեւոյթ դերիշխանի մը մատակարարութեան տակ գտնուած եւ կառավարական զանազան ձեւերով կազմակերպուած մարդկութիւնը կը նշանակէ: Ս. Գրոց մէջ, առիկա այլաբանօրէն երկինք եւ երկիր կոչուած է (Բ. Պետ. Գ. 7): Երկինքը աշխարհի աներեւոյթ մասը կը նշանակէ, որը թէ՛ անտեսանելի եւ թէ տեսանելի մասերուն վրայ կը պաշտօնավարէ, դանոնք գործունէութեան մէջ կը դնէ ու կը ղեկավարէ: Երկիրը այլաբանօրէն կը ներկայացնէ կազմակերպութեան այն մասը որ տեսանելի է մարդկային աչքերուն: Աշակերտներուն այս հարցումը ըրած ժամանակ՝ Սատանան էր աշխարհիս աստուածը, իշխանը եւ կառավարիչը— Բ. Կորնթացիս Դ. 3, 4, Յովհաննու ԺԴ. 30:

Յիսուս որոշ կերպով ըսաւ. «Իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհէն չէ» (Յովհ. ԺԸ. 36)։ Անշուշտ Անոր թագաւորութիւնը կամ ազդն ու կառավարութիւնը չէր կրնար հոն յիշուած աշխարհէն ըլլալ, ինչու որ Սատանան կը տիրէր անոր. Յիսուսի տիրապետութիւնը սկսելու համար Աստուծոյ սահմանած ժամանակը դեռ չէր եկած։ Աշակերտները ըմբռնելին թէ Սատանային աշխարհը պէտք էր որ վերջանար եւ թէ Մեսիայի աշխարհը ապագայ ժամանակուան մը մէջ պէտք էր սկսէր. եւ ահա այս պատճառաւ էր որ անոնք Յիսուսի ուղղեցին վերոյիշեալ հարցումը։

Աշակերտներուն հարցին տրուած պատասխանը մարգարէական ոճով էր։ Պատասխանը կարելի չէր լիովին ըմբռնել կամ գնահատել մինչեւ որ չհասնէր անոր կատարուելու ժամանակը, երբ Փիղիքական իրողութիւնները տեսնողներն ու զանազանողները՝ կարող պիտի ըլլային հասկնալու մարգարէութիւնը։ Յիսուսի մարգարէական ոճով տուած պատասխանին ժամանակը հասած ըլլալով, անոնք որ մարգարէութիւնը արթնութեամբ կը քննեն ու կը բաղդատեն զայն Փիղիքական իրողութիւններու հետ, կը տեսնեն ու կ'ըմբռնեն զանոնք։

Յիսուս՝ հարցին պատասխանելով, նախ զգուշացուց աշակերտները որ չթողուն որ ոեւէ մէկը զիրենք խաբէ։ Անոր տուած պատասխանին բուն իմաստը սա է. Վախճանը գալէ առաջ պատերազմներ եւ պատերազմներու լուրեր պիտի ըլլան։ Առնոց պատճառաւ մի՛ խռովիք, ինչու որ վերջը դեռ չէ եկած։ Եւտոյ Նա անոնց յայտնեց թէ ինչ պիտի ըլլար աշխարհի վերջը հասած ըլլալուն առաջին նշանը կամ ապացոյցը։ Նա ըսաւ. «Վասն զի ազգ ազգի վրայ պիտի ելլէ, ու թագաւորութիւն թագաւորութեան վրայ, եւ տեղ տեղ սովեր ու մահտարաժամներ եւ երկրաշարժներ պիտի ըլլան։ Բայց ասոնք ամէնը ցաւերուն սկիզբն են»— Մատթ. Իդ. 7, 8։

Սրդ՝ քննենք ֆիզիքական իրողութիւնները ու տեսնենք թէ անոնք որքան լաւ կերպով կը յարմարին Յիսուսի մարգարէական խօսքերուն հետ։ Նա ըսաւ թէ ցաւերու, այսինքն՝ հին աշխարհի մահուան ցաւերուն սկիզբը՝ ազգ ազգի ու թագաւորութիւն թագաւորութեան վրայ յարձակելովը յայտնի պիտի ըլլայ։ Անշուշտ Նա մեծ պատերազմ մ'ըսել ուզեց, քանի որ քիչ առաջ պատերազմներու մասին կը խօսէր։ 1914–էն առաջ մղուած բոլոր պատերազմները բանակ բանակի՝ եւ տոհմ տոհմի դէմ եղած էին։ 1914—1918 մղուած պատերազմին նմանը՝ մարդկային անցեալ պատմութեան մէջ բնաւ տեղի չէր ունեցած։ Կռուող ազգերը ի՛նչ զօրութիւն որ ունէին՝ ամէնքն ալ դործունէութեան կանչած էին։ Մարդիկ ճակատը ղրկուած էին, ինչպէս նաեւ կիները. իսկ այն այրերն ու կիները որ տունը կը մնային, իրենց կառավարութեան՝ հրամանովը պարտաւորուած էին հայթայթելու պատերազմին ջիղերն ու մկանները։

Ազգին վերաբերեալ բոլոր բաները՝ պատերազմական նպատակներու դործածութեանը յատկացուած էին։ Մինչեւ իսկ մանուկները պարտաւորուած էին կռիւի մէջ իրենց բաժինը կատարել, ինչու որ անոնց աննդեղէնը պաշտօնապէս նուազեցուած էր որպէսզի ճակատը գտնուող բանակներուն համար առատ պարէն հայթայթուի։ Պատերազմը չահելու համար ցորենէ եւ եգիպտացորենէ ալիւրի, շաքարի եւ ուրիշ աննդեղէններու քանակը նուազեցուած էր տունը մնացողներուն համար։ Ազգ ազգի ու թագաւորութիւն թագաւորութեան դէմ էր, բովանդակելով Քրիստոնեայ Աշխարհի դրեթէ բոլոր ազգերը. եւ անոր նման ուրիշ պատերազմ մը բնաւ տեղի ունեցած չէր։ Ասիա անոր յաղորդեցին մեծ սովերը Ռուսիոյ, Աւստրիոյ, Գերմանիոյ, Հայաստանի եւ Արեւելքի այլեւայլ երկիրներու մէջ։ Սովէն մեռնողները պատերազմի մէջ սպաննուածներէն շատ աւելի էին։

Ցետոյ վրայ հասաւ Սպանական Ինֆլուէնճա կոչուած համաճարակը, որ սառնայիններէն մինչեւ հասարակածային երկիրները արշաւելով սրբեց տարաւ հսկայ բազմութիւնները: Մէկ տարուան մէջ այս համաճարակին պատճառաւ մեռածներուն թիւը չատ աւելի էին՝ քան ռազմադաշտին վրայ չորս տարիներու տեւողութեան սպաննուածներուն թիւը:

Ցիշելու ենք նաեւ թէ՝ 1914–էն ի վեր աւելի կործանիչ երկրաշարժներ տեղի ունեցած են՝ քան աշխարհի պատմութեան ուրիշ ժամանակուան մը մէջ: Ասոնք ֆիզիքական իրողութիւններ են՝ զորոնք ոեւէ մէկը կրնայ ըմբռնել բացի քարոզիչներէն: Կղերականները իրապէս աչքերնին գոցած են վկայութեանց այս չարքին առջեւ: Տէրը այնպէս մը պարզած է իրողութիւնը՝ որ «ճամբուն մէջ քալող յիմարները անդամ» կրնան ըմբռնել: Բայց անոնցմէ ոմանք պիտի չ'ըմբռնեն— Եսայեայ ԼԸ. 8, Սաղմոսաց ՁԲ. 5, Դանիէլի ԺԲ. 10:

Ապա Ցիսուս ըսաւ. «Այն ատեն ձեզ նեղութեան պիտի մատնեն եւ ձեզ պիտի սպաննեն, ու իմ անունիս համար ամէն ազգերուն ատելի պիտի ըլլաք» (Մատթ. ԻԴ. 9): Այս Համաշխարհային Պատերազմի տեւողութեան՝ Քրիստոնեաներու պզտիկ խումբ մը կար՝ որոնք իրենց ամենալաւ ջանքերը ի գործ կը դնէին ժողովուրդին ըսելու թէ Համաշխարհային Պատերազմը ապացոյց մըն էր աշխարհի վերջանալուն ու Մեսիայի Թագաւորութեան գալուն: Անշուշտ անոնք որպէս Քրիստոսի աշակերտները պէտք է դասուին, որովհետեւ Անոր ըսածներուն չուրջ վկայեցին. եւ այս պատճառաւ Քրիստոնեաներու այս փոքրիկ խումբը աւուեցաւ ու հալածուեցաւ ամէն ազգի մէջ ուր որ կը գտնուէին: Ասկէ առաջ մենք ՈՍԿԵԴԱՐԸ անունով Անգլերէն պարբերաթերթին 27–րդ թիւին ակնարկած ենք, որ կը պարունակէ այս հալածանքներուն մանրամասն արձանագրու-

թիւնը. որը 1918–ին, Համաշխարհային Պատերազմի վերջանալէն անմիջապէս առաջ իր գաղաթնակէտին հասաւ։

«Եւ այն առենը չատերը պիտի գայթակղին, ու մէկզմէկ պիտի մատնեն, եւ մէկզմէկ պիտի ատեն» (Մատթ. ԻԴ. 10)։ Այս համարը տառապէս իրականացաւ 1914—1918 այն իրողութեամբ թէ՝ Քրիստոս Ճիսուսի հետեւող դաւանողներէն ոմանք՝ կառավարական պաշտօնեաներուն ձեռքը մատնեցին անոնք՝ որոնք կը ջանային հաւատարմօրէն Տէրը ներկայացնել։

1918 Նոյեմբեր 11–ին, զինադադարի ստորագրութեամբ, պատերազմը անմիջապէս վերջացաւ։ Ոչ ոք կրնար դոհացուցիչ բացատրութիւն մը տալ թէ՝ պատերազմը ինչո՞ւ այն առեն վերջացաւ, ինչու որ ոչ մէկ կողմը յաղթութիւն չահած էր։ Կռիւին այն առեն դադրելուն իրական պատճառը որոշ կերպով ցոյց տրուած է Ս. Գրոց մէջ։ Տէրը փափաքեցաւ որ Համաշխարհային Պատերազմը, սովը, համաճարակը, երկրաշարժները, Քրիստոնեաներու հալածուիլը, եւայլն, որպէս վկայութիւն ծառայեն անոնց՝ որոնք պիտի տեղեկանան թէ՝ Քրիստոս ներկայ է. թէ՝ Անոր թագաւորութիւնը մօտեցած է. եւ թէ՝ հին աշխարհին վախճանը հասած է։ Բայց այս վկայութիւնը կարելի չէր ազատօրէն քարոզել ազգերուն եւ ժողովուրդներուն՝ քանի որ պատերազմը մեծ թափով յառաջ կը մղուէր եւ քանի որ Տէրոջը վկաներէն չատեր բանտերու մէջ կը տառապէին։

Տէրը պատճառ եղաւ որ պատերազմը յանկարծ դադրի, որպէս զի Մատթէոսի ԻԴ. 14–ի մէջ իր ըրած յայտարարութիւնը կատարուի, որ է՝ «Եւ արքայութեան այս աւետարանը բովանդակ աշխարհի մէջ պիտի քարոզուի՝ բոլոր ազգերուն վկայութիւն ըլլալու, եւ անկէ ետքը վերջը պիտի գայ»։ 1918–էն

ի վեր՝ Քրիստոնեաներու այս ազգին խումբը քարոզած է Տիրոջը ներկայութեանը ուրախ լուրերը, աշխարհի վերջանալը, եւ Մեսիական թագաւորութեան սկսիլը, այն բոլոր ազգերուն մէջ ուր որ Քրիստոսի անունը կը յիշուի. եւ անտարակոյս այս վկայութիւնը տրուած է որպէս կատարում Տիրոջը մարգարէական խօսքերուն, եւ որ ներկայ ժամանակուան որպէս մէկ ուրիշ ապացոյց կը ծառայէ:

Ճիտուս ուրիշ վկայութիւններ ալ տուաւ, որոնք իր կանխաւ ըրածները կը հաստատեն եւ ցոյց կուտան թէ՝ աշխարհը վերջացած ու Իր թագաւորութիւնն ալ եկած է: «Ու Երուսաղէմ ազգերուն ոտից կոխան պիտի ըլլայ, մինչեւ որ ազգերուն ժամանակները լմնանան» (Ղուկ. ԻԱ. 24): Այս տեղ Երուսաղէմ բառով անտարակոյս Հրէից ժողովուրդին կ'ակնարկուի, որովհետեւ համարը զանոնք Հեթանոս ազգերէն կը զանազանէ: Մօտաւորապէս երկու հազար տարիներէ ի վեր է որ Հրէաները փափաքած են Պաղեստին վերադառնալ: Պաւերազմի վերջաւորութեան առեններն էր որ Բրիտանական Կայսրութիւնը, որ այն առեն Պաղեստինի խնամակալութիւնը ստանձնած էր, իր ներկայացուցիչին՝ Մր. Պալֆուրի մէկոցաւ յայտարարեց թէ՝ Բրիտանական Կայսրութեան նպատակն ու քաղաքականութիւնն է որ Հրէաներն իրենց հայրենիքը վերադառնան ու հոն հաստատուին: Իրական է թէ այս ուղղութեամբ կանխաւ պատրաստութիւններ եղած էին, բայց ասկա առաջին անգամն էր որ ոեւէ հեղինակաւոր քայլ կ'առնուէր Հրէաները իրենց հայրենիքին մէջ վերահաստատելու համար:

Հետեւաբար 1918–ի գարնան Տաքթըր Ճայմ Ռայզմըն՝ որ Հրէական կազմակերպութեան գլուխը կը դառնուէր, Երուսաղէմի մէջ պաշտօնական դրասենեակներ բանալով՝ սկսաւ Հրէական տահմանադրութիւնը պատրաստել: Անկէ ի վեր Պաղեստինի

մէջ Հրէայ ժողովուրդը հետզհետէ աւելցած է. եւ մարգարէութեան որպէս բացայայտ իրականացում, անոնք հող գնած, տուներ չինած, դաղութներ հաստատած, գործարաններ կառուցած, ոռոգման ջրծառուցները (փլէնբ-ս) հաստատած, Երուսաղէմի մէջ իրենց մեծ համալսարանը բացած, եւ ուրիշ շատ մը բաներ ըրած են Պաղեստինը Հրէաներուն համար եւ Հրէաներով վերաշինելու դիտումով: Այս բաները այնքան ակնյայտնի են որ՝ ոչ ոք կրնայ տարակուսիլ թէ ատոնք Յիսուսի եւ ուրիշ սուրբ մարգարէներուն ըրած մարգարէութեանց իրականացումն են:

Դարձեալ՝ աշխարհի վերջաւորութեան մասին Յիսուս ըսաւ. «Ու արեգակին ու լուսնին ու աստղերուն վրայ նշաններ պիտի ըլլան, ու երկրի վրայ ազգերը ապշութեամբ պիտի տագնապին; եւ ծովը ու ալիքները պիտի գոռան. մարդոց սրտերը պիտի նուաղին իրենց վախէն՝ եւ աշխարհի վրայ գալու բաներուն սպասելէն, ինչու որ երկնից զօրութիւնները պիտի շարժին» (Ղուկ. ԻԱ. 25, 26): Արեգակը աստուածային ծրագրի լոյսին խորհրդապատկերն է: Լուսինը խորհրդաբանական արտայայտութիւն մըն է եւ գործածուած է ներկայացնելու աստուածային օրէնքը. մինչդեռ աստղերը այլաբանօրէն կը ներկայացնեն եկեղեցական առաջնորդները: 1918–էն ի վեր՝ զանազան յարանուանութեանց կղերները հակառակած են Աստուծոյ եւ Անոր Թագաւորութեան հաստատման ծրագրին: Անոնք մերժած են աստուածային օրէնքին համաձայն քալել. ուստի անոնք ինկած են, որ այլաբանօրէն աստղերով ներկայացուած էին:

Թէեւ Համաշխարհային Պատերազմը վերջանալուն տասը տարիէն աւելի է, սակայն բոլոր ժողովուրդներն ալ լիուլին կ'ըմբռնեն այն իրողութիւնը թէ՝ դեռ «երկրի վրայ ազգերը ապշութեամբ կը տագնապին»: Այս համարին մէջ յիշուած ազգերը

բառով, որոշ է թէ՝ երկրիս կազմակերպուած կառավարութեանց կ՚ակնարկուի. եւ այս բոլոր կառավարութիւնները ներկայիս ապշութեան ու տառապանքի մէջ են, եւ ինչ ընելին չեն դիտեր: Անոնք վախի ու սոսկումի մէջ են թէ պիտի կորանցնեն իրենց զօրութիւնը: Տէրը չարունակելով՝ ըսաւ. «Ծովը ու ալիքները պիտի գոռան. մարդոց սրտերը պիտի նուաղին իրենց վախէն՝ եւ աշխարհի վրայ դալիք բաներուն սպասելէն» (Ղուկ. ԻԱ. 25, 26): Ծով բառը մարդկութեան անհանդարտ ու խռովեալ տարրը կը ներկայացնէ. ասոնք մխիթանց եւ կառավարութեանց դէմ կը բաղխին եւ կը գոռան: Նոյն իսկ հասարակ ժողովուրդը կը վախնայ այն բաներէն՝ որոնց աշխարհի վրայ դալը կը տեսնէ: Այս բոլոր բաները կը վկայեն թէ՝ ներկայ չար աշխարհը 1914–ին իր վախճանին հասաւ ու սկսաւ անհետանալ. եւ թէ այդ ատեն՝ Տիրոջը ներկայութեանը ժամանակ, տեղի ունեցաւ Աղգին ծնունդը:

Դանիէլ մարգարէ կը նկարագրէ աշխարհիս թագաւորութիւնները կամ աշխարհակալ պետութիւնները, Նաբոզոդոնոսորի ժամանակէն սկսելով մինչեւ վերջին ժամանակը: Եւ ապա կ՚ըսէ թէ՝ երբ այս աշխարհակալ պետութիւնները կամ թագաւորութիւնները դեռ գոյութիւն ունին՝ Աստուծոյ թագաւորութիւնը պիտի հաստատուի: «Ու այն թագաւորներուն օրերը երկնից Աստուածը մէկ թագաւորութիւն մը պիտի հանէ, որ անիկա յաւիտեան պիտի չ՚աւրի, եւ այս թագաւորութիւնը ուրիշ ժողովուրդի պիտի չթողուի. անիկա այս բոլոր թագաւորութիւնները պիտի փշրէ ու պիտի հատցնէ, ու ինքը յաւիտեան պիտի մնայ» (Դան. Բ. 44): Աստուծոյ այս թագաւորութիւնը՝ մարգարէական ոճով «առանց ձեռքի կտրուած քար» կոչուած է, որ միւս բոլոր աշխարհային պետութեանց դէմ ի գործ կը դնէ իր զօրութիւնը (Դան. Բ. 34, 45): Այս քարը

Ծնած նոր ազգն է։ Ուրեմն Ս. Գիրքը որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ՝ Սատանայի աշխարհին վերջաւորութիւնը, երբ ազգերն ու թագաւորութիւնները պատերազմի պիտի սկսին, Տէրը ներկայ պիտի ըլլայ եւ այդ առնն պիտի Ծնանի Աստուծոյ նոր ու արդարացած թագաւորութիւնը։

ՍԻՕՆ՝ ՄԱՅՐԸ

Եհովա Աստուած կայսրութեան կամ թագաւորութեան Հայրը կամ կնանք տուողն է, ինչու որ Նա է որ կը յղայնէ ու կնանք կուտայ ամէն անոնց որոնք թագաւորական ընտանիքը պիտի կազմեն։ Սիօն՝ «Աստուծոյ Դաշաքը» Իր կազմակերպութիւնն է, որուն նաեւ Երուսաղէմ անունը տրուած է, որ մայրն է նոր կառավարութեան՝ ինչպէս նաեւ այն բոլոր անձանց որոնք կը կազմեն կառավարութիւնը։ Գրուած է. «Բայց վերի Երուսաղէմը ազատ է, որ մեր ամենուն մայրն է»— Գաղ. Դ. 26։

Աստուծոյ մարգարէն, այլաբանական ոճով կը նկարագրէ Մեսիական կառավարութիւնը, ազգը կամ թագաւորութիւնը որպէս արու զաւակ մը՝ որ Սիօնէն կը ծնի, որ այլաբանօրէն կնոջմով մը ներկայացուած է. եւ կ'ըսէ թէ այս ծնունդը անոր երկունքի ցաւերէն առաջ տեղի կ'ունենայ. եւ կամ, ուրիշ խօսքով՝ առանց երկունքի ցաւերու նա ծնունդ կուտայ։ «Ցաւ չքաշած ծնաւ, ցաւը չհասած արու զաւակ ծնաւ։ Ասանկ բան մը ո՞վ լսեց, ասանկ բաներ ո՞վ տեսաւ. մէթէ երկիրը մէկ օրուայ մէջ կը ծնանի, կամ մէկ ազգ մը մէկ անգամէն ծնաւ. քանզի Սիօն ցաւ քաշածին պէս իր տղաքները ծնաւ»— Եսայեայ ԿԶ. 7, 8։

Թագաւորութիւնը կամ ազգը փողերու մեծ հընչումով եւ թմբուկներու զարկումով ու թնթանօթներու որոտումով չծնաւ։ Բիսուս ըսած էր. «Աստուծոյ թագաւորութիւնը դրսեւորմամբ չի

զար» (Ղուկ. ԺԷ. 20)։ «Տէրոջը օրը գիշերուայ գողի մը պէս պիտի գայ» (Բ. Պետ. Գ. 10)։ Սիօն անաղմուկ, առանց ցոյցի եւ առանց ցաւի ծնունդ կուտայ թագաւորութեան կամ կառավարութեան։ Սմերկայի կառավարութիւնը, Միացեալ Նահանգներուն, մեծ տառապանքի կամ ցաւի մէջ ծնաւ, որովհետեւ անոր կառավարող տարրերը այդ ազգը յառաջ բերելու համար մեծ նեղութեան ու տառապանքի ենթարկուեցան։ Բայց Մեսիայի կառավարութիւնը, թագաւորութիւնը կամ նոր ազգը, առանց երկունքի ծնաւ։ Երբ որոշեալ ժամանակը հասաւ՝ Աստուած իր սիրեցեալ Որդին իր սուրբ գահին վրայ դրաւ— Սաղմոսաց Բ. 6։

Այն առեն մարգարէն այս հարցումը կ'ընէ. «Ասանկ բան մը ո՞վ լսեց։... Ազգ մը մէկ անգամէ՞ն կը ծնի»։ Արու զաւակը կը ներկայացնէ ծնած ազգը կամ կառավարութիւնը։ Կառավարութեան ծնած առեն ո՞վ էր կառավարիչը։ Տէր Յիսուս Քրիստո՛ս, որուն մէջ կը գտնուի բոլոր զօրութիւնը եւ իշխանութիւնը թէ՛ երկնից մէջ եւ թէ երկրիս վրայ։ Հասանական է որ՝ ազգին ծնանելէն առաջ մեռած սուրբերը արդէն բաժին ունեցած էին դէպ սուրբ յարութեանը մէջ (Ա. Թեսաղ. Դ. 16) ու այն առեն թագաւորութեան մէկ մասը կը կազմէին. բայց, այն առեն երկրի վրայ գտնուող Քրիստոսի հաւատարիմ հետեւողները անշուշտ չէին կրնար արու զաւակին կամ թագաւորութեանը մէկ մասը համարուիլ, մինչեւ որ Տէրը իր տաճարը չգար ու զանոնք քննէր եւ իր հաճութիւնը յայտնէր անոնց նկատմամբ։ Ուստի, «Սիօն ցաւ քաշածին պէս իր տղաքները ծնաւ»։ Նա իր մէ՛ս զաւակները ծնաւ, որոնց առանձնաշնորհը տրուած էր թագաւորութեան, կամ ազգին եւ կամ կառավարութեան մէկ մասն ըլլալու։ Սիօն ծնունդ տուաւ թէ՛ կառավարութեան եւ թէ անոնց որոնք կը կազմեն կառավարութիւնը։ Քրիստոս Յիսուս նոր

ստեղծագործութեան Գլուխն է, եւ Նա եկեղեցիին Գլուխն է որը Իր մարմինն է— Կողոս. Ա. 18:

Քրիստոս Յիսուս աստուածային Էակը Իր խաչելութենէն երեք օր վերջը ծնաւ: Իր մարմնոյն միւս անդամները՝ առաջին յարութեան մասնակից եղած ժամանակնին կը ծնին (Յայտ. Ի. 6): Մանուկի մը ծննդեան բնական կարգը՝ նախ գլուխն է ու ապա մարմինը: Նոյնը ճիշդ է նաեւ Քրիստոսի մարմինը կազմողներուն եւ սուրբ կառավարութեան կամ ազգին մէջ բաժին ունեցողներուն համար: Կառավարութիւնը կամ ազգը ծնաւ երբ Տէր Յիսուս Իր զօրութիւնը ստանձնելով՝ սկսաւ Իր տիրապետութիւնը. ու այն ժամանակէն սկսեալ Սիոնի միւս որդիները թաղաւորութեանը մէջ ծնած են:

Մենք պէտք է իրարմէ զանազանենք կառավարութիւնը եւ այն իւրաքանչիւր անդամները որոնք կը կազմեն այդ կառավարութիւնը կամ ազգը: 1914 թուականը Ս. Գրոց մէջ որոշ կերպով ցոյց տրուած է որպէս ազգին ծննդեան ժամանակը: Այդ տարուան մէջ՝ Սատանային կայսրութիւնը կազմող ազգերը բարկանալով՝ Համաշխարհային Պատերազմի մը սկսան: Յայտնիչը ցոյց կուտայ թէ՝ այդ թուականին էր որ Ամենակարող Աստուածը Իր սիրեցեալ Որդւոյն մէջոցաւ՝ Իր զօրութիւնը առնելով սկսաւ իշխել. եւ կամ ուրիշ խօսքով՝ ատիկա ազգին կամ կառավարութեան ծննդեան ժամանակն էր— Յայտնութեան ԺԱ. 17, 18:

Յայտնութեան ԺԲ. Գլուխին մէջ դրուած է ազգին ծննդեանը մէկ այլաբանական նկարագրութիւնը: Հոն յիշուած կինը որոշ կերպով Սիոնն է, միեւնոյն կինը որ Եսայեայ ԿԶ. 7–ին մէջ յիշուած է: Արեւը աստուածային ծրագրի լոյսին մէկ խորհրդապատկերն է, մինչդեռ լուսինը Աստուծոյ օրէնքը կը ներկայացնէ: Սիոնի, կինոյ պատկերացուած Աստուծոյ կազմակերպութեան, շուրջը կը փայլի աստուածա-

յին ծրագրի լոյսը. այսպէս նա արեւով չրջապատուած է: «Ոտքերուն տակ լուսինը» այլաբանօրէն կը ներկայացնէ թէ՝ կնոջը, Սիօնի, գործունէութեան ընթացքը շարունակ ներդաշնակ է աստուածային կամաց հետ, որ Աստուծոյ օրէնքովը ներկայացուած է: Սիօնի Գլուխը՝ գլխաւոր անկիւնաւէմը, Քրիստոս Յիսուս է. եւ այդ Գլուխին վրայ կը հանգչի թագը, որ կատարեալ ու բացարձակ իշխանութիւն կը ներկայացնէ: Թագին տասներկու աստղերը կը համապատասխանեն Գառնուկին տասներկու առաքեալներուն— Յայտ. ԻԱ. 14:

Երկրի վրայ կը գտնուի Տէր Յիսուս Քրիստոսի հաւատարիմ հետեւողներուն մէկ մասը: Աստնք մըտային տեսիլք մ'ունեցած էին Անոր թագաւորութեանը նկատմամբ. անոնք կ'ակնկալէին թէ ան 1914–ին պիտի ծնի, եւ մինչեւ ծնունդը մեծ ակնկալութեան ու անձկութեան մէջ էին: Հետեւաբար ցաւ քաշող Սիօնով պատկերացուած են, վախաքելով արու զաւակին ազատուելուն՝ որ թագաւորութիւնն է: Արու զաւակը, այսինքն՝ նոր կառավարութիւնը կամ ազգը, աշխարհի սկիզբէն ի վեր տնօրինուած էր Տիրոջմէն. բայց այլեւս ժամանակն էր անոր գործի սկսելու, եւ անոնք որ անոր ծննդեանը կ'ըսպասէին ու կ'աղօթէին, անձկութեամբ կ'ակնկալէին անոր ծնունդը: Խնդիրը այսպէս երեւցաւ անոնց:

«Ու կինը արու զաւակ մը ծնաւ, որ երկաթէ գաւազանով պիտի հովուէր բոլոր ազգերը. եւ անոր զաւակը յափշտակուեցաւ Աստուծոյ քովը ու անոր աթոռին քովը» (Յայտ. ԺԲ. 5): Այս արու զաւակը Եսայի մարգարէին յիշածն է. այսինքն՝ այն ազգը կամ կառավարութիւնն է՝ որ պիտի կառավարէ երկրի բոլոր ազգերը: Աւելկա՝ այն մխիթարեան թագաւորութիւնն է որ Դանիէլի կողմէ նկարագրուած է Բ. Գլուխի 44–րդ համարին մէջ: Այս արու զաւակը կամ նոր կառավարութիւնը այլաբանօրէն այնպէս

ներկայացուած է իբր թէ Աստուծոյ եւ Անոր աթոռին քովը կը յափշտակուի. որովհետեւ ան Աստուծոյ թագաւորութիւնը կը կազմէ, որ ներկայիս Իր կամքովն ու իշխանութեամբը սկսած է գործել։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՇՆԱՄԻԻՆ ՀԵՏ

Դիտելով կայսրութեան պատրաստութիւնը եւ նկատելով թէ ազգին ծնանելու օրը կը մօտենար, որ այլաբանօրէն արու զաւակով ներկայացուած էր, Թշնամի Սատանան աչալուրջ կը հսկէր, որ եթէ կարելի է, այս նոր ազգը կամ կառավարութիւնը ոչնչացնէ։ Յայտնութեան պատկերին մէջ՝ նա վիշապ անունով կը ներկայանայ։ Հոն՝ ան «չառագոյն վիշապ»–ով մը ներկայացուած է։ Այդ «չառագոյն» բառը հրեղէն կարմիր կը նշանակէ, եւ մանաւանդ պէս կը ներկայացնէ Սատանային հրէշային, չար եւ արիւնոտ կազմակերպութիւնը, որ արիւնարբու ոգիով մը վճռած է ոչնչացնել նոր կառավարութիւնը։ Այս կէտին մէջ Սատանան ճախողութեան մատնուեցաւ, ինչու որ Աստուած արգիլեց զանիկա։

Այդ ժամանակ նոր կառավարութիւնը կամ ազգը գործի սկսաւ. որուն առաջին գործը եղաւ Սատանան երկինքէն վռնտել։ «Եւ երկինքի մէջ պատերազմ եղաւ. Միքայէլ ու իր հրեշտակները վիշապին հետ պատերազմեցան. վիշապն ալ իր հրեշտակներովը պատերազմեցաւ ու չկրցան դէմ կենալ, ու երկինքի մէջ՝ ալ տեղ չգտնուեցաւ անոնց։ Եւ վար ձգուեցաւ մեծ վիշապը՝ ան առջի օձը որ Բանսարկու ու Սատանայ կ'ըսուի, որ բոլոր աշխարհ մոլորեցուց. ու իր հրեշտակները իրեն հետ վար ձգուեցան երկրի վրայ»— Յայտ. ԺԲ. 7–9։

Այս մեծ կռիւին մէջ՝ Միքայէլ՝ որ Յիսուս Քրիստոսն է, Իր հրեշտակներով մէկտեղ, Սատանային ու անոր հրեշտակներուն դէմ կռուեցաւ. եւ արդիւնքը այն եղաւ որ Թշնամի Սատանան երկին–

քէն վռնտուեցաւ ու երկրի վրայ ձգուեցաւ։ Ասիկա համաձայն է Պետրոս առաքեալին խօսքերուն հետ. «Երկինքը մեծ չառաչիւնով պիտի անցնի,... երկինքը բռնկած պիտի հալի» (Բ. Պետ. Գ. 10, 12)։ Հոս յիշուած երկինքը որոշ կերպով կը նշանակէ Սատանան ու անոր հրեշտակները, աներեւոյթ իշխանները— Եփես. Զ. 12։

Սատանան, այլեւս, ինքզինքը իր չար ընկերակիցներուն հետ, երկինքէն արտաքսուած ու երկրի վրայ ձգուած գտաւ. «Վայ երկրի ու ծովու բնակիչներուդ, որ Բանսարկուն ձեզի իջաւ, որ շատ բարկութիւն ունի՝ դիտնալով որ քիչ ժամանակ պիտի կենայ» (Յայտ. ԺԲ. 12— Տես լուսանցքի ծանօթութիւնը)։ Հոս յիշուած բնակիչները որոշ կերպով աղեղրու իշխող տարրին կ'ակնարկէ։ Անոնց չատ նեղութիւններ կ'սպասեն։ Ծովը՝ մարդկային ընկերութեան անհանգարտ զանգուածները կը ներկայացնէ, որոնց ալ շատ նեղութիւն կ'սպասէ։ Սատանան խիստ բարկացած է Սիօնի եւ անոր որդւոցը դէմ, եւ մեծ ու վերջնական նեղութեան մը համար նա ի մի պիտի համախմբէ բնակիչները ու մարդկութեան զանազան դասակարգերը։

Արդ՝ ընթերցողը թող այս հատորին առաջին էջը բանայ ու հոն դրուած հարցումները դարձեալ կարդայ, եւ հիմա թող ըմբռնէ անոնց պատասխանները։ Սատանան ու անոր բոլոր չար գործակիցները երկրի վրայ կը կեդրոնացնեն իրենց ուժերը ու զօրութիւնները, կառավարիչներուն՝ ինչպէս նաեւ ժողովուրդին մտքերուն մէջ դիւային ու չար խորհուրդներ սերմանելով։ Շահադէտները իրենց շահերը կը հետապնդեն անտեսելով մարդկութեան արդար իրաւունքները։ Քաղաքագէտները շահախնդրօրէն իրենց նպատակները կը հետապնդեն. քարոզիչները իրենց անձնասիրական շահերուն հետամուտ կ'ըլլան. եւ անպաշտպան ժողովուրդը ամէն կողմէ

կը ճնշուի ու կը տառապի։ Այս բոլոր նեղութեանց եւ տառապանաց պատճառը Սատանայի կայսրութեան վերջացած ըլլալն է. նա գիտէ թէ իր ժամանակը կարճ է, ուստի մեծ թափով կը ջանայ իր ուժերը համախմբել՝ մեծ ու վերջնական պայքարի մը համար։ Երկրի ժողովուրդները մեծ վախի ու դողի մէջ են եւ երկունքի ցաւ կը քաշեն ազատագրուիլ բաղձալով. անոնք «Աստուծոյ որդիներուն յայտնուելուն կ'սպասեն». այսինքն թէ՝ անոնք նոր կառավարութեան ուժերուն իրենց համար յայտնուելուն կ'սպասեն։ Անոնք կ'սպասեն առանց գիտնալու թէ ինչու կ'սպասեն. բայց անոնք ամէնն ալ կը փափաքին ազատագրուիլ։ Ներկայիս՝ ժողովուրդը թող քաջալերուի, որովհետեւ ազատագրութեան ժամանակը հասած է։

ՀԱՍՏԱՏՈՂ ԱՊԱՑՈՑՑ

Յիսուս մահուընէ յարութիւն առած ժամանակ՝ յայտարարեց թէ երկինք մէջ ու երկրի վրայ բոլոր զօրութիւնը Իրեն տրուած էր (Մատթ. ԻԸ. 18)։ Ասիկա աւելի քան տասնըւեթ դար առաջ էր։ Բայց Աստուծոյ կամքը չէր որ Նա այն ատեն սկսէր գործածել Իր զերազոյն զօրութիւնը։ Այն ատեն Եհովա Աստուած Անոր ըսաւ. «Իմ աջ կողմս նստէ, մինչեւ որ քու թշնամիներդ ոտքերուդ պատուանդան ընեմ» (Սաղ. ՃԺ. 1, Եբր. Ա. 13, Գործք Բ. 34, 35, Մատթէոսի ԻԲ. 44)։ Յիսուս երկինք մէջ երեւնալէ ու հոն իր զոհը որպէս մեղաց–պատարագ մը ներկայացնելէ վերջ, Սատանային կազմակերպութեան դէմ գործի չձեռնարկեց մինչեւ որ Աստուծոյ որոշեալ ժամանակը չհասաւ։ «Բայց ասիկա մէկ զոհ մը մատուցանելով մեղքերու համար, մշտնջենաւորապէս Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ. եւ ասկէետեւ կ'սպասէ՝ մինչեւ որ իր թշնամիները իր ոտքերուն պատուանդան դրուին»— Եբր. Ժ. 12, 13։

Պիտի գայ ժամանակ մը երբ Աստուած պիտի նուաճէ թշնամին, Բանասարկու Սատանան, ու անոր կազմակերպութիւնը: Կը կարդանք. «Տէրը քու զօրութեանդ գաւազանը Սիօնէն պիտի ղրկէ. քու թշնամիներուդ մէջտեղը դուն տիրէ» (Սաղմ. ՃԺ. 2): Ասիկա տեղի կ'ունենայ նոյն այն ժամանակ՝ որուն մարգարէն կ'ակնարկէ ըսելով. «Ես օծեցի (դրի) իմ թագաւորս իմ սուրբ լերանս Սիօնին վրայ»— Սաղմոսաց Բ. 6:

Նոր կառավարութիւնը ներկայիս ծնած է: Քրիստոս Յիսուս Թագաւորը ներկայիս կը կանգնի, Իր զօրութիւնը եւ իշխանութիւնը կ'առնէ ու կ'սկսի իշխել, թէեւ թշնամին դեռ ՝ տիրապետէ. բայց թշնամիին աշխարհը կամ ժամանակաշրջանը վերջացած ըլլալով՝ անոր տիրապետելու իրաւունքը վերջացած է: Ուրեմն ահա այդ ատեն է որ պատերազմը կ'սկսի երկինքի մէջ. Փառաց Թագաւորը ու Անոր հրեշտակները մէկ կողմը. իսկ հին Վիշապը՝ Սատանան, Աստուծոյ անհնազանդ որդին ու անոր հրեշտակները միւս կողմն ըլլալով:

Ան իրապէս Ամենակարող Աստուծոյ կռիւն է Սատանային դէմ: Աստուծոյ կողմէն կռիւը յառաջ տանողն է Անոր սիրեցեալ Որդին, եւ այդ կռիւին մէջ Նա կը նուաճէ թշնամին: Սաղմոսերգուն այսպէս կը նկարագրէ Տէր Յիսուս Քրիստոսի զործի սկսիլը. «Ո՛վ Հզօր, թուրդ մէջքդ կապէ քու փառքովդ ու վայելչութեամբդ: Ու քու վայելչութիւնովդ յաջողուէ. ճշմարտութեան ու հեզութեան եւ արդարութեան համար հեծիր. ու քու աջ ձեռքդ քեզի ահաւոր բաներ պիտի սորվեցնէ»— Սաղմ. ՂԵ. 3, 4:

Ասիկա ցոյց կուտայ ազգին կամ կառավարութեան ծնունդի ժամանակը. «Սրբութեան զարդարանքներով քու երիտասարդութեանդ ցօղը՝ արշալոյսին (Սիօնի, կնոջ) արգանդէն աւելի պիտի ըլլան քեզի» (Սաղմ. ՃԺ. 3): Արու զաւակով պատերազմ-

ուած ու ներկայիս ծնած նոր ազգը, կառավարութիւնը, իր երիտասարդութեան կորովին զօրութեանը մէջ է եւ ներկայիս յառաջ կ'երթայ իշխելու. ան գործունէութեան մէջ եղող Աստուծոյ կառավարութեան սկզբնաւորութիւնն է:

ՄԵՐԾՈՒԱԾ ՔԱՐԸ ԳԼՈՒԽԸ ԵՂԱԻ

Բաւական ակներեւ է թէ՝ Դանիէլ մարգարէ՝ «առանձ ձեռքի կտրուած քարին» մասին խօսած ժամանակ, ազգին, կամ կառավարութեան ծնունդին կ'ակնարկէր: 1918–ին Համաշխարհային Պատերազմին վերջանալէն առաջ՝ թէ՛ Աստուածաշունչէն եւ թէ կատարուած մարգարէութիւններէն առատ ապացոյց տրուած էր եկեղեցական յարանուանութիւններուն, մանաւանդ Քրիստոս Յիսուսի հաւատալ եւ հետեւիլ ձեւացնող կղերներուն եւ անոնց հօտին առաջնորդներուն եւ գլխաւորներուն թէ՝ Տէրը ներկայ էր. թէ՝ աշխարհը վերջացած էր. թէ՝ Աստուծոյ թագաւորութեան սկսելու ժամանակը հասած էր: Իրապէս, Դաշնակից բանակներու կողմէ Երուսաղէմի գրաւումէն քիչ վերջ, տասը հատ նշանաւոր կղերականներ Լոնտոնի մէջ ժողով մը գումարելով՝ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրին.

«Առաջին— *թէ՝ ներկայ տագնապը ցոյց կուտայ Աղգերու (Հեթանոսաց) ժամանակաց վախճանին մերձաւորութիւնը:*

«Երկրորդ— *թէ՝ Տէրոջ յայտնութիւը կրնայ ուեէ րոպէ տեղի ունենալ. երբ Նա այնքան որոշ կերպով պիտի յայտնուի՝ որքան որոշ կերպով որ յայտնուեցաւ աշակերտներուն, Իր յարութեան իրիկունը:*

«Երրորդ— *թէ՝ ամբողջացած եկեղեցին պիտի փոխանցուի, «յաւիտեան Տէրոջը հետ ըլլալու» համար:*

«Չորրորդ— *թէ՝ Հրիաները իրենց երկրին վրայ պիտի հաստատուին անհաւատութեամբ. եւ*

յետոյ՝ Քրիստոսի իրենց համար յայտնութիւնը՝ դարձի պիտի գան։

«Հինգերորդ— Թէ՝ վերաշինութեան համար եղած մարդկային բոլոր ծրագիրները մեր Տիրոջ երկրորդ գալստեան ուղղութեամբ պէտք է ըլլան, որովհետեւ բոլոր աղգերը Անոր իշխանութեան պիտի հպատակին։

«Վեցերորդ— Թէ՝ Քրիստոսի միրապետութեան առեն՝ Ս. Հոգւոյ ուրիշ մեծ արտահոսութիւն մը պիտի ըլլայ ամէն մարմնի վրայ։

«Եօթերորդ— Թէ՝ այս յայտարարութեան մէջ պարփակուած ճշմարտութիւնները գործնական մեծ արժէք ունին՝ որոշելու Քրիստոնէական նկարագիրը եւ գործունէութիւնը ներկայի ճնշող խնդիրներու նկատմամբ»։

Այս աչքառու յայտարարութիւնը ստորագրողներն էին՝ Ա. Գ. Տիքսըն եւ Ֆ. Պ. Մէյըր, Մկրտչականները. Ճօրճ Քէմբել Մօրկըն եւ Ալֆրէտ Պըրտ, Ժողովականները. Ուիլեըմ Ֆուլըր Կաուէյ, Եպիսկոպոսականը. Հ. Ուէպ Փէփլօ, Ճ. Սթուըրթ Հօլտըն, Եպիսկոպոսականները. եւ Տինզտէյլ Թ. Եընկ, Մեթոտականը։

Ասոնք քաջածանօթ անուններ են, եւ աշխարհի ամենամեծ քարոզիչներու շարքին մէջ կը դասուին։ Թէ՝ տարբեր յարանուանութեանց այս բարձր անձնաւորութիւնները՝ պարտք համարեցին այսպիսի յայտարարութիւն մը հրատարակել՝ ինքնին խիստ նշանակալից է։ Այս յայտարարութիւնը աշխարհի ամէն կողմը գտնուող կղերականներուն ղրկուեցաւ բայց անոնք մերժեցին զայն։

Սակայն խնդրոյն ամենատարօրինակ բանը այն է թէ՝ բուն իսկ այն մարդիկը՝ որ ստորագրեցին այս յայտարարութիւնը, քիչ վերջը զայն մերժեցին, ու այսպէս մերժեցին այն փաստը՝ որ կ'ապացուցանէ թէ մենք աշխարհիս վախճանին հասած ենք

եւ Տիրոջը երկրորդ ներկայութեան օրուանը մէջ կը դնուինք։

Սաղմոսերգուն, Աստուծոյ մարգարէն, այս մեւնոյն ժամանակուան ու անցքին, այսինքն՝ ազգին ծնունդին եւ դլխաւոր անկիւնաւէմը ներկայիս չինել յաւակնողներուն կողմէ մերժուելուն ակնարկելով, դրեց. «Այն քարը որ չինողները անարգեցին, անկիւնին գլուխը եղաւ։ Ասիկա Տիրոջմէ եղաւ, զարմանալի է ասիկա մեր աչքերուն։ Այս այն օրն է, որ Տէրը ստեղծեց. ցնծանք եւ ուրախ ըլլանք անոր մէջը»— Սաղմ. ՃԺԸ. 22–24։

Կղերները, վոխանակ ճշմարտութիւնը լսելու եւ դայն ժողովուրդին քարոզելու, ու անոնց ըսելու թէ Քրիստոսի իշխանութեան ժամանակը եկած է, մերժեցին Քրիստոսը եւ Անոր թագաւորութիւնը. մերժեցին զԱյն որ Սիոնի դլխաւոր անկիւնաքարն է եւ բացէ ի բաց պաշտպանեցին ու քարոզեցին Քրիստոսի թագաւորութեան տեղ Սատանայի փոխադիրը (սըպըսթիթիւթ), այսինքն՝ Ազդերու Ընկերակցութիւնը. եւ յայտարարեցին թէ Ազգերու Ընկերակցութիւնը Աստուծոյ թագաւորութեան քաղաքական արտայայտութիւնն է երկրիս վրայ։ Ուրիշ խօսքով՝ անոնք կ'անտեսեն Աստուծոյ թագաւորութիւնը հաստատելու ծրագիրն ու կերպը եւ կամաւորապէս Սատանային հետ կը դաշնակցին, պաշտպանելով անոր «գազանին պատկերը»։

Անցեալին Հրեայ կղերները մերժեցին Քրիստոսը՝ դլխաւոր անկիւնաքարը։ Ներկայի կղերներն ալ մեւնոյն բանը կ'ընեն։ Անոնք, իրենց հօտի դլխաւորներուն հետ, Աստուծոյ Խօսքին անհնազանդ ըլլալով, կը դլորին ու կ'իյնան քարին կամ ներկայիս ծնած նոր կառավարութեան վրայ։ Այս ուղղութեամբ Պետրոս առաքեալի մարգարէական խօսքերը ո՛րքան լաւ կերպով կը յարմարին ներկայ վիճակին. «Ուստի ձեզի հաւատացեալներուդ պատուական է

այն, բայց անհաւատներուն՝ այն քարը որ չվինողները անարգեցին, անիկա անկիւնին գլուխը եղաւ. եւ գլորման վէմ ու գայթակղութեան քար անոնց՝ որ չհաւատալով խօսքէն կը գայթակղին, որուն սահմանուած ալ էին» (Ա. Պետ. Բ. 7, 8, Սաղմոսաց ՃԺԸ. 22, Եսայ. Ը. 14)։ Այսպէս Աստուծոյ թագաւորութիւնը կ'առնուէր անոնցմէ որոնք կը յաւակնէին Տէրը ներկայացնել, որով կը կատարուէին Քհսուսի խօսքերը (Մատթ. ԻԱ. 43, 44)։ Անոնք որ զայն մերժեցին, քարին վրայ վնկան ու ջախջախուեցան։

Արդարութեան ազգը ծնած է։ Աստուծոյ թագաւորութիւնը օրինաւոր գործունէութեան սկսած է։ Տէրը իր սուրբ տաճարին մէջ է։ Թող երկրի բոլոր ազգերն ու ժողովուրդները նկատի առնեն (Սաղմ. ԺԱ. 4–7, Ամբակ. Բ. 20)։ Տէրը դատաստան ունի այն ազգերուն հետ որոնք ընդվզեցին Սատանային յանձնած են (Երեմ. Իե. 31)։ «Տիրոջը մեծ ու սոսկալի օրը» կը մօտենայ— Յովհելեայ Բ. 31։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գլուխ ԺԲ.

ԱՍՏՈՒԾՈՑ օծեալ ծառաները տեսնելով թէ՝ Թշնամի Սատանան երկինքէն արտաքսուած ու երկրիս վրայ ձգուած է, եւ Տիրոջը ու Անոր օծեալներուն դէմ խիստ չատ բարկացած է. տեսնելով թէ՝ Թշնամին ներկայիս մոլորութեանց հեղեղով մը ներս խուժած է ժողովուրդին մտքերը Աստուծմէ հեռացնելու համար (Եսայ. ԾԹ. 19). եւ տեսնելով թէ՝ դարերու ամենամեծ ճգնաժամը կամ երկունքը աշխարհի վրայ պայթելու վրայ է, կը կրկնեն այն աղօթքը որ հեռաւոր անցեալին մէջ արձանագրուած էր իրենց նախապատուհերը եղող Դաւիթի կողմէն, ատիկա էր. «Երկինքի վրայ բարձրացիր՝ ո՛վ Աստուած, ու քու փառքդ բոլոր երկրի վրայ ըլլայ» (Սաղմ. ՃԸ. 5): Երկնից ապարանքներէն մեզի կը հասնի Աստուծոյ պատասխանը Իր սուրբ մարգարէին միջոցաւ. «Հանգա՛րտ կեցէք ու ճանչցէ՛ք որ ես եմ Աստուած. հեթանոսներուն մէջ պիտի բարձրանամ, երկրի վրայ պիտի բարձրանամ»— Սաղմոսաց ՀԶ. 10:

Մեր օրուան մէջ իրականացող Աստուածային մարգարէութեան լոյսովը՝ Տիրոջը այս խօսքերը կը հրճուեցնեն Քրիստոնեաներուն սրտերը, ինչու որ անոնք կը տեսնեն թէ մարդկութեան Սատանայի դերութենէն ազատագրուելու ժամանակը հասած է: Անոնք մեծ ակնկալութիւններով՝ գրեթէ չնչասպառ կը դիտեն մեծ ճակատամարտին առաջնորդող անցուդարձերը: Ցիսուս Իրեն հետեւողներուն պատուիրեց աղօթել. «Քու թագաւորութիւնդ գայ, քու կամքդ ըլլայ, ինչպէս երկինքը՝ նոյնպէս երկրի վրայ»: Ասիկա ինքնին վճռական ապացոյց է թէ թա

զաւրութեան կամ արդարութեան ազգին ծնունդը– վը Աստուծոյ կամքը պիտի սկսի կատարուիլ երկրիս վրայ։ Հետեւաբար Սատանային կազմակերպութիւ– նը պէտք է որ կործանի, ինչու որ արդարադատ Մե– սիան չկրնար երկրի ժողովուրդին տիրել ու զանոնք օրհնել որքան ատեն որ Սատանան կ'իշխէ։ Գիտնա– լու ենք թէ թշնամի Սատանան, որ աննկարագրելի– օրէն զոռոզ, ամբարտաւան, լիրբ ու չար է, կատա– ղի կռիւ մը պիտի մղէ իր զօրութիւնը չկորսնցնելու համար։ Անիկա երկրի վրայ այնպիսի ճակատամարտ մը պիտի նշանակէ՝ որուն նմանը մարդիկ բնաւ չեն տեսած։ Ահա այս է տրամաբանական եզրակացու– թիւնը։ Բայց Ս. Գրոց համաձա՞յն է այդ։

Ս. Գիրքը կ'ըսէ. «Վա՛յ երկրին ու ծովուն, որ Բանսարկուն ձեզի իջաւ, որ չատ բարկութիւն ունի՝ գիտնալով որ քիչ ժամանակ պիտի կենայ» (Յայտ. ԺԲ. 12)։ Համաշխարհային Պատերազմէն ի վեր՝ ժողովուրդին բեռներն ու փորձութիւնները չարու– նակ կը չատնան։ Ներկայիս անոնք փորձառաբար կը տեղեկանան վերոյիշեալ համարին մէջ գուշակուած «վայ»–երուն, բայց դեռ ոչ անոնց ամենուն։ Կառա– վարութեանց ծախսերը կը չատնան։ Անոնք անհրա– ժեշտ կը նկատեն ժողովուրդին դրամին մէկ մասը առնել՝ ուրիշ մեծ պատերազմի մը պատրաստուելու համար։ Անօրէնները բարձրացուած են եւ հպարտ– ները երեւութապէս կը թուին երջանիկ ըլլալ, թէեւ չեն։ Ու մինչ ասիկա տեղի կունենայ, Աստուծոյ հաւատարիմ վկաները կը կատարեն Տիրոջմէ իրենց տրուած հրամանը, որ ըսաւ. «Եւ արքայութեան (թագաւորութեան) այս աւետարանը բովանդակ աշ– խարհի մէջ պիտի քարոզուի՝ բոլոր ազգերուն վկա– յութիւն ըլլալու, եւ անկէ ետեւ վերջը պիտի գայ» (Մատթ. ԻԴ. 14)։ Այս համարին մէջ գործածուած «վերջը» բառը Յունարէն τέλος բառէն թարգման– ուած է, որ գործի մը կամ վիճակի մը վերջաւորու–

թիւնը, սահմանը կամ յետին եզրը կը նշանակէ։ Սակայն կը հասկցուի թէ երբ վկայութիւնը տրուի, ինչպէս որ Տէրը հրամայած է, այն ատեն Սատանային կայսրութիւնը վերջնականապէս իր վախճանին պիտի հասնի։

Ի՞նչ բանը ցոյց պիտի տայ անոր վերջաւորութիւնը։ Յիսուս կը պատասխանէ թէ ատիկա երկրի վրայ յայտնի պիտի ըլլայ այնպիսի նեղութեամբ մը՝ որուն նմանը մարդ բնաւ չէ տեսած անցեալին մէջ (Մատթ. ԻԴ. 21, 22)։ Դանիէլ մարգարէ կը հաստատէ ասիկա ու կ՚ըսէ թէ՝ յիշուած ժամանակը աղէտին ծնունդէն քիչ վերջը վրայ պիտի հասնի. որ ատեն Մեսիան, մեծ Իշխանը որ ժողովուրդին համար կը կանգնի, պիտի ելլէ։ Ատիկա է մարգարէին յիշած ժամանակը, երբ Եհովան որպէս թագաւոր կը ղրկէ Իր Օծեալը՝ կործանելու համար թշնամին ու անոր զօրութիւնը։ Ատիկա ցոյց պիտի տայ թէ հասած է ժամանակը որ ժողովուրդները ազատագրուին թշնամիին դերութենէն։ «Եւ այն ժամանակը քու ժողովուրդիդ որդւոցը վրայ կայնող Միքայէլ մեծ իշխանը պիտի ելլէ. ու անանկ նեղութեան ժամանակ պիտի ըլլայ, որ ազգ ըլլալէն մինչեւ այն ատենը անանկը եղած չէ. եւ այն ժամանակը քու ժողովուրդդ պիտի ազատի, այսինքն ով որ գրքին մէջը գրուած գտնուի»— Դանիէլի ԺԲ. 1։

ԵՀՈՎԱՆ Է ԱՍՏՈՒԱԾ

Բայց ինչո՞ւ համար մարդկային պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած մեծ նեղութիւն մը պէտք է որ գայ երկրի վրայ։ Համառօտաբար յիշենք այն՝ ինչ որ տեղի ունեցած է անցեալ վեց հազար տարիներու տեւողութեան։ Թշնամի Սատանան կատարեալ ստեղծուած էր, գեղանի ու փառահեղ. եւ Աստուած մեծապէս պատուեց զայն զօրութեամբ եւ իշխանութեամբ, ու մարդուն վրայ գերիշխան նշանա-

կեց եւ զանիկա չահակիր մ'ըրաւ։ Նա դաւաճանեց այդ աւանդն ու վստահութիւնը, ու քրէական յանցաւոր մը դարձաւ, որ բոլոր ոճրագործներուն ամենաստոկալին է, եւ անկէ ի վեր առաջնորդը եղած է ամէն չարագործութեանց։ Բոլոր դարերու տեւողութեան Սատանան զԱստուած նախատած եւ ծաղրած է, որպէս զի կարենայ մարդոց մտքերը հեռացնել իրենց միակ բարերարէն ու ճշմարիտ Բարեկամէն (Առակ. ԺԷ. 17)։ Նա ժողովուրդին մէջ կեղծաւորութիւն մտցուց որպէս զի կարենան զԱստուած ծաղրել (Ծննդ. Դ. 26—Տես լուսանցքի թարգմանութիւնը)։ Ժողովուրդին զԱստուած անտեսել եւ մերժել սորվեցնելով, Սատանան պատճառ եղաւ Բաբելոնի աշտարակի չկնութեան, ու զանոնք համոզեց հաւաստալու թէ կրնան ինքզինքին փրկել։ Հոն Աստուած ժողովուրդին դաս մը տուաւ, ու խիստ զօրաւոր դաս մը. բայց անոնք կարեւորութիւն չընծայեցին ատոր— Ծննդ. ԺԱ. 1–4։

Դարձեալ մտաբերենք թէ երբ Աստուծոյ ժողովուրդը Եգիպտոսի մէջ կը բնակէր, փարաւոնը՝ որպէս Սատանային ներկայացուցիչը, ճնշեց զանոնք. ու երբ Մովսէս փարաւոնին ղրկուեցաւ՝ անոր տալու Աստուծոյ հրամանը, նա յոխորտանքով ըսաւ. «Եհովան ո՞վ է, որ անոր խօսքը մտիկ ընելով՝ Իսրայէլը թող տամ»։ Այն ատեն Աստուած անոնց իջաւ ինքն իրեն անուն մը չինելու համար (Բ. Թագ. է. 23)։ Այս նպատակաւ Տէրը չարդեց Եգիպտացիները ու հրաշալի կերպով ազատեց Իր ժողովուրդը, զանոնք կարմիր Ովէն ապահով անցնելով։ «Բայց զանոնք իր անուանը համար փրկեց, որ իր մեծ զօրութիւնը ճանչցնէ։ Ու կարմիր Ովուն սաստեց, ու ցամքեցաւ. ու անդունդներուն մէջէն քալել տուաւ անոնց իբր թէ անապատին մէջ»— Սաղմ. ՃՋ. 8, 9։

Դարձեալ յիշենք թէ երբ Աստրեստանի թագաւորը, Սեննեքերիմ, զԱստուած նախատեց, հայհոյեց

Անոր սուրբ անուանը, ամբարտաւանութեամբ են-թադրեց թէ ինք Եհովա Աստուծմէ ալ մեծ է, ու անարգեց Տէրը եւ Անոր ժողովուրդը. Աստուած Իր հրեշտակը ղրկեց եւ մէկ դիշերուան մէջ ջարդեց Ասորական բանակը— Դ. Թագ. ԺԹ. 35–37:

Բայց երկրիս ազգերը այս բաներուն ուշադրութիւն ընծայած եւ անոնցմէ դաս սորված չեն: Անոնց կրօնական ուսուցիչները ոչ միայն թերացած են անոնց սորվեցնելու այսպիսի դասերու նշանակութիւնը, հապա իրապէս արհամարած են Ս. Գիրքը: Ներկայ մեր օրուանը մէջ Աստուծոյ դէմ գոռոզութիւնը, հպարտութիւնը, ամբարտաւանութիւնը, նախատինքը եւ հայհոյանքը իրենց գերագրական աստիճանին հասած են: Կեղծաւորութիւնը հասունցած եւ իր պտուղը արտադրած է: Անցեալ ժամանակներուն մէջ Աստուծոյ դէմ գործուած բոլոր նախատինքները, մարդոց եւ կրօնական կազմերու կողմէ ցոյց տրուած բոլոր լրբութիւններն ու անպատուութիւնները, ու մարդոց եւ կազմակերպութեանց կողմէ Անոր դէմ գործուած բոլոր ամբարտաւան մեղքերը աննշան բաներ են՝ երբ զանոնք ներկայիններուն հետ կը բաղդատենք:

Արդի անօրինութիւնները աւելի վատթար են՝ ինչու որ չարագործները իրենց չար գործերը Տիրոջը անունովը կը գործեն: Անօրինութեան եւ ամբարձրտութեան մէջ թաթխուած կրօնական հսկայ կազմ մը կայ՝ որ մէկ մարդէ մը կ'առաջնորդուի. եւ անոր պաշտօնին մասին կը հաւաստուի թէ՝ նա երկրի վրայ Քրիստոսի փոխանորդն է եւ թէ Եհովա Աստուծոյ հաւասար զօրութիւն ունի: Այդ կազմին կղերականութիւնը նենգութեամբ ժողովուրդին կը յայտարարէ թէ՝ իրենց մեռած սիրելիները Աստուծոյ բարկութեան պատճառով քաւարանին մէջ կը տանջուին, եւ թէ՝ կղերներն իրենք կրնան քաւարանի կրակէն ազատել այս տանջուողները իրենց աղօթքներուն եւ

դրամական որոշ գումարի մը մէջոցաւ։ Այսպէս, կեղծ պատրուակներով ժողովուրդէն դրամ կ'առնան եւ անոնց խորհուրդները կը հեռացնեն ճշմարիտ ու կենդանի Աստուծմէ։ Ս. Գրոց մէջ այս կարգը որպէս «մեծ պոռնիկը» կոչուած է։

Այս պիղծ կրօնական կազմին ներսունդը, աղջիկն, ալ կը յայտարարէ թէ ինք զԱստուած կը ներկայացնէ. սակայն նա ալ կ'անարգէ Անոր սուրբ անունը, սորվեցնելով թէ Աստուած միլիոնաւոր դրժբախտ հոգիները կը չարչարէ յաւիտենական կրակի լիճի մը մէջ։ Այս կրօնական դրութեանց կղերները կեղծաւորաբար իրենք իրենց վրայ Տիրոջը անունը կ'առնեն եւ ժողովուրդին առջեւ ինքզինքնին որպէս Աստուծոյ ներկայացուցիչները կը ցուցադրեն, երբ միեւնոյն ատեն կ'ուրանան Աստուծոյ Որդւոյն եւ կը մերժեն Յիսուս Քրիստոսի մարդոց փրկութեանը համար թափած արիւնը։ Այս կրօնական դրութիւնները ապօրինի յարաբերութիւն ունին աշխարհի դրամական եւ քաղաքական ուժերուն հետ. եւ Տէրը անձամբ կը դատապարտէ զանոնք՝ մէկուն որպէս պոռնիկներու մայր, իսկ միւսին ալ որպէս դուստրը (պոռնիկին) կոչելով. երկուքն ալ հաւասարապէս պիղծ ու անարդար ըլլալով։

Հովիւներն ու առաջնորդները, այս կեղծաւոր կրօնական դրութիւններուն կողմէ խօսելով, ամբարտաւանութեամբ եւ լրբութեամբ կ'ըսեն. «Ես թագուհի կը նստիմ, ... Ես հարուստ եմ ու մեծցայ, եւ բանի մը կարօտ չեմ» (Յայտ. ԺԸ. 7, 9. 17)։ Ու ներկայիս երբ ժողովուրդը ճնշող չար աշխարհը վերջացած եւ արդարութեան ազգն ալ ծնած է. երբ Տէրը ներկայ է ու Իր իշխանութիւնը սկսած է, որուն համար Իր աշակերտներուն պատուիրած էր աղօթել, աղօթք մը զոր այս կղերականները կեղծաւորաբար կրկնած են. ու երբ այս իրողութիւնները ապացուցանող վկաները անոնց ուշադրութեանը յանձնուած

են, այս ինքնահաւան եկեղեցականները ոչ միայն ասոնց խուլ ականջ կը դարձնեն, հապա կը հալածեն Յիսուսի խոնարհ հետեւողները՝ որոնք կը յանդգնին ժողովուրդին ուշադրութիւնը Ճշմարտութեան պատգամին հրաւիրել: Փոխանակ Տէրոջը խօսքերուն անսալու եւ ժողովուրդին ըսելու թէ Անոր թագաւորութիւնն է իրենց միակ յոյսը, այս եկեղեցականները պոռչկանութեամբ, անպատկառօրէն եւ ամբարտաւանութեամբ, չահադէտներու եւ վարպետ քաղաքագէտներու կը միանան Ազգերու Ընկերակցութիւն մը կազմելու, որպէս զի ժողովուրդը Սատանային տիրապետութեանը ներքեւ պահեն. ու ապա անամօթաբար կը յայտարարեն թէ այդ Ազգաց Ընկերակցութիւնը «Աստուծոյ թագաւորութեան քաղաքական արտայայտութիւնն է երկրիս վրայ»: Անոնք ոչ միայն անարգած են Աստուծոյ անունը, հապա նաեւ Տէրը մէկ կողմ քշած՝ ու ինքզինքին Անոր տեղը հաստատած են, յաւակնելով թէ իրենց իմաստութիւնը Աստուծոյ իմաստութենէն աւելի գերազանց՝ եւ ժողովուրդին համար հետեւելիք ապահով ճամբայ մըն է:

Եթէ անցեալին մէջ Աստուծոյ համար կարեւոր էր Իր անունը ժողովուրդին մտքին մէջ պահելու՝ ու զանոնք բոլորովին անհաւատութեան դիմելէ արգելու համար Սատանայի կազմակերպութեանը դէմ ցուցադրելու Իր զօրութիւնը, ներկայիս հազարապատիկ աւելի մեծ պատճառ կայ որ Նա Իր զօրութիւնը ցուցադրէ: Ուստի Նա այս չաստախօս, տմարդի, յոխորտացող եկեղեցականներուն եւ անոնց հօտին գլխաւորներուն՝ անոնց դաշնակիցներուն, կ'ըսէ. «Հանդա՛րտ կեցէ՛ք ու ճանչցէք թէ ես եմ Աստուած»: Ժամանակը հասած է որ Աստուծոյ առջեւ մարդոց ցուցադրած զոհողութիւնը վերջ գտնէ: «Եւ մարդուն ամբարշտութիւնը պիտի ցածնայ, ու մարդոց հպարտութիւնը պիտի խոնարհի, եւ

այն օրը մխայն Տէրը սիտի բարձրանայ— Սաղմոսաց ԽԶ. 10, Եսայեայ Բ.17:

Ներկայիս Աստուած երկրի վրայ Իրեն անուն մը սիտի չինէ զոր ժողովուրդը բնաւ սիտի չմոռնայ: Նա կ'զդուշացնէ երկրիս ազգերը, եւ մասնաւորապէս կղերներն ու անոնց հօտին գլխաւորները. բայց անոնք կը մերժեն լսել ազդարարութիւնը: «Անոնք չեն իմանար ու մխոք չեն առներ. խաւարի մէջ կը սլտըտին. երկրին բոլոր սիւները չարժեցան»— Սաղմոսաց ՀԲ. 5:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Ցովհաննէս առաքեալ Աստուծոյ հաւատարիմ վկայ մ'ըլլալուն համար Պատմոս կղզին աքսորուած էր: Հոն՝ Տէրը զանիկա պատուեց Իր ծրագրին չուրջ անոր տեսիլքներ տալով: Ի միջի այլոց առաքեալը Ամենակալ Աստուծոյ մեծ ու սոսկալի օրուան մէկ տեսիլքը տեսաւ: Նա տեսաւ որ ամբոխները աճապարանօք այդ օրուան մեծ պատերազմին կը դիմեն, եւ նա գրեց. «Եւ տեսայ որ վիշապին բերնէն ու գազանին բերնէն եւ սուտ մարգարէին բերնէն երեք սիղծ ոգիներ կ'ելլէին գորտերու նման. ինչու որ անոնք դեւերու ոգիներ են՝ որ նշաններ կ'ընեն, ու բոլոր աշխարհին թագաւորներուն կ'երթան, որ զանոնք Ամենակալ Աստուծոյ ան մեծ օրուանը պատերազմին համար ժողվեն:... Եւ զանոնք մէկ տեղ մը ժողվեցին, որ Եբրայեցերէն Արմագեդոն կ'ըսուի»— Յայտնութեան ԺԶ. 13, 14, 16:

Հոս ակնարկուած «վիշապ»–ը Թշնամի Սատանային մէկ ուրիշ անունն է. եւ ան մասնաւորապէս կ'ակնարկէ անոր՝ եւ անոր տեսանելի ու անտեսանելի կազմակերպութեանը, որոնք վճռած են ոչնչացնել խոստացեալ սերունդը, Յիսուս Քրիստոսի ճշմարիտ հետեւողները (Յայտ. ԺԲ. 17): Սատանային թէ' տեսանելի եւ թէ անտեսանելի կազմակերպութիւնը,

հաւատարիմներուն իրական թշնամին է. ինչպէս որ դրուած է. «Ինչու որ մեր պատերազմը արիւնի ու մարմինի հետ չէ. հապա իշխանութիւններու ու պետութիւններու հետ, եւ աս խաւար աշխարհիս իշխաններուն հետ, երկնաւորներուն մէջը եղող չար ոգիներուն հետ»— Եփես. Զ. 12:

Ինչ առաջ յիշուած համարին «զազան» բառը այլաբանօրէն գործածուած է: Ամէն անգամ որ ան Ս. Գրոց մէջ այսպէս այլաբանօրէն գործածուած է՝ ատով Սատանային տեսանելի կամ երկրային կազմակերպութեանը կ'ակնարկուի: Նաբուգոդոնոսորի օրէն սկսեալ բոլոր աշխարհակալ իշխանութիւնները թշնամի Սատանային տիրապետութեանը եւ գերիշխանութեանը տակ եղած են (Բ. Կորնթ. Դ. 3, 4): Այս աշխարհակալ իշխանութիւնները զինու զօրութեամբ կառավարած են ժողովուրդները, եւ անոնց իշխանութիւնը զազանաբարոյ, անարդար եւ անաստուած եղած է: Եւ այդ բոլորին պատասխանատուն Սատանան է: Ուրեմն այս խորհրդաբանական զազանը պատշաճ կերպով կը ներկայացնէ այն չար էակին տիրապետութեանը ներքեւ գտնուող աշխարհակալ իշխանութիւնները:

Այս աշխարհակալ իշխանութիւնները կամ «զազան»–ը կազմող տարրերը երեք են. այսինքն՝ դրամական, քաղաքական եւ եկեղեցական: Սատանան միշտ դրամական ուժերը իր կազմակերպութեանը որպէս մեծ պատնէշ գործածած է. եւ կրօնական տարրն ալ որպէս ծածկոց կը գործածէ՝ ժողովուրդը իր չար ընթացքին նկատմամբ տգէտ պահելու համար: Երբ Տէրը խորհրդապատկերով բան մը կը բնորոշէ, այդ բնորոշումը, անունը կամ խորհրդապատկերը չատ բան կը նշանակէ: Տէրը այս աշխարհակալ իշխանութիւնները որպէս «զազան» կ'անուանէ, եւ անոնք իրօք ալ այդպէս են:

«Սուտ մարգարէ»–ն բարձրաստիճան եկեղեցականներուն կ'ակնարկէ, անոնք որ կեղծ իշխանութեամբ կը յաւակնին Տիրոջը անունովը խօսիլ։ Ճշմարիտ մարգարէն այն է՝ որ աստուածային իշխանութեամբ եւ Տիրոջը անունովը կը խօսի։ Անոնք որ առանց իրաւասութեան Տիրոջը անունովը կը խօսին, եւ սուտ կը խօսին, սուտ մարգարէներ են։ «Ան ատեն Տէրը ինծի ըսաւ, մարգարէները իմ անունովս սուտ մարգարէութիւն կ'ընեն. զանոնք ես չղրկեցի եւ անոնց չհրամայեցի ու անոնց չխօսեցայ. անոնք ձեզի սուտ տեսիլքներ, անոտի գուշակութիւններ եւ իրենց սրտին խաբէութիւնները կը մարգարէանան» (Երեմ. ԺԴ. 14)։ «Մինչեւ ե՞րբ ասիկա սուտ մարգարէութիւն ընող մարգարէներուն սրտին մէջ պիտի ըլլայ, որ իրենց սրտին նենգութիւնները կը մարգարէանան։ Անոնք իրենց երազներովը՝ որ իրարու կը պատմեն, իմ անունս իմ ժողովուրդիս մոռցնել կը խորհին, ինչպէս որ անոնց հայրերը Բահաղին պատճառով իմ անունս մոռցան»— Եր. ԻԳ. 26, 27։

Երբ կրօնական կազմ մը կ'ըսէ թէ ինք Տէրը կը ներկայացնէ՝ եւ նոյն ատեն Սատանային կազմակերպութեանը հետ կը դաշնակցի, ատիկա կեղծաւոր կրօնական դրութիւն մը եւ սուտ մարգարէ դասակարգին մէկ մասը կը կազմէ։ Սատանայի կազմակերպութեան ուրիշ մասերուն հետ դաշնակցող եւ ստութիւններ մարգարէացող այսպիսի մէկ կամ աւելի դրութիւններ՝ կը կազմեն Յայտնութեան ԺԶ. 13–ի սուտ մարգարէն։ Միեւնոյն սուտ մարգարէ դասակարգը գաղանին մէկ մասը կը կազմէ, որովհետեւ Սատանային հովանաւորութեանը տակ եղող աշխարհակալ իշխանութեանց հետ դաշնակցած է։ Ուրեմն «սուտ մարգարէ» ասացուածքը, քիչ առաջ յիշուած համարին տուած նշանակութեան համեմատ, կարելի է պատշաճ կերպով վերագրել ազգերու՝ Քրիստոնեայ կոչուած, կրօնական կազմերուն,

որոնք երկրի ժողովուրդները կառավարելու համար դրամական եւ քաղաքական ուժերուն հետ դաշնակցած են։

Ոգիները աներեւոյթ եւ անշօշափելի են. ուստի «զորտերու նման պիղծ ոգիները» լուրեր, յայտարարութիւններ կամ հրապարակումներ կը խորհրդանշեն։ Գորտը մեծ բերան ունեցող կենդանի մըն է, խիստ խմաստուն ըլլալ կը ձեւացնէ, մեծ չափով կը յոխորտայ, կ'ուռի եւ չատ ձայն կը հանէ։ Նկատելու են՛ք թէ Յայտնիչը հոս երեք պիղծ ոգիներ տեսաւ զորտերու նման։ Ասիկա ուրեմն երբեակ յայտարարութիւնները, սկզբունքները, կանոնները կամ հրապարակումները կը նշանակէ, որոնք յոխորտական, գոռող եւ մեծ խօսող են։ Այս պատգամները վիշապին, գազանին եւ սուտ մարգարէին բերաններէն ելան։ Անոնք այնպէս ցոյց կուտան թէ ատոնք խմաստութեան պատգամներ են։ Բայց ատոնք ուռուցիկ պատգամներ են եւ մեծ խրոխտութեամբ ու չառաչիւնով կը հռչակուին։

«Վիշապ» Սատանան եւ անոր կազմակերպութիւնը, խոստացեալ սերունդը ոչնչացնել ջանալով հպարտութեամբ կ'ըսեն. «Աստուած ստախօս մը եւ Անոր Խօսքը անվստահելի է։ Զայն անտեսեցէք, ու մէչտեղէն վերցուցէք զանոնք որ Անոր դատը կը պաշտպանեն»։

«Գազան»-ը, Սատանայէն տեսանելի կազմակերպութիւնը, կազմուած ըլլալով դրամական, քաղաքական եւ եկեղեցական ուժերէն, կ'ըսէ. «Երկիրը մարդուն համար է եւ մարդն ալ երկրին համար։ Միայն մենք ունինք կառավարական հաստատուն եւ պատշաճ ձեւերը, եւ մենք երկիրը քնակութեան յարմար վայրի մը վերածած ենք։ Ո՞վ է Աստուած որ Անոր պիտի անսանք։ Մեր հարստութիւնն ու մեր զօրութիւնն է մեր աստուածը»։

«Սուտ մարգարէ»–ն, Սատանային կազմակերպութեան կրօնական մարգարէն, բարեպաշտ դէմքով եւ աչնծածան հանդերձներով՝ կ'ըսէ. «Մենք երկինքէն ձեռնադրուած ենք ժողովուրդին սորվեցնելու համար. մենք կը քարոզենք այն՝ ինչ որ ուղղափառ է. ուրիշ ոչ մէկ բանի պէտք է ուշադրութիւն ընծայուի. մենք պէտք է որ աղդերը մեծ դաչինքով մը միացնենք ու այսպէս հաստատենք աստուածային իշխանութիւնը: Մեր այս կարգադրութիւնը երկրի վրայ Աստուծոյ թագաւորութեան քաղաքական արտայայտութիւնն է»:

Այս բոլոր յայտարարութիւնները կեղծ՝ եւ հետեւաբար սխալ ու անմաքուր են: Թշնամի Սատանան՝ ու անոր կազմակերպութիւնն է որ կը յայտարարէն այս կեղծ պատգամները: Սատանան է անոնց ամէնուն պատասխանատուն: Արդարեւ, ահա այս կեղծ ուսուցումներուն պատճառաւ է որ երկրիս աղդերը Արմագեդոնի մեծ պատերազմին կը պատրաստուին: Եւ ինչո՞ւ համար է այդ: Պատասխանն է թէ՝ այս պատգամներուն իւրաքանչիւրը եւ անոնց պատգամախօսները կ'անարդեն Աստուծոյ սուրբ անունը, եւ որոնց նպատակն է Աստուծմէ հեռացնել ժողովուրդին խորհուրդները: Անոնք ժողովուրդը եւ անոնց կառավարիչները անհաւատութեան կը մղեն: Եւ հիմա, Եհովան, Իր Յօսքին համաձայն, Իր զօրութիւնը որոշ եւ բացայայտ կերպով սկիտի ցուցադրէ, որպէս զի ժողովուրդները կարենան տեսնել իրենց անաստուած ընթացքը ու համոզուին թէ Եհովան է Աստուած: Այդ էր պատճառը որ Աստուած թոյլատրեց մեծ ջրհեղեղը, կործանեց Բաբելոնի Աշտարակը, ոչնչացուց Սոդոմատանի թագաւորին, Սեննեքերիմի բանակը, եւ ընկղմեց Եգիպտացիները. ու այս է նաեւ պատճառը որ Նա ներկայիս աշխարհի վրայ սկիտի բերէ մեծ նեղութիւն մը: Անցեալի աղէտները միայն չուքերն էին անոր՝ որ ներկայիս

կ'սպասեմայ։ Ամենակալ Աստուծոյ մեծ օրուանը համար է որ կը համախմբուին։ Ան՝ «Տէրոջը մեծ ու սոսկալի օրն» է (Յովէլ. Բ. 31), երբ Աստուած Իրեն համար անուն մը պիտի չինէ։ Այս մեծ ու վերջնական պայքարին մէջ ամէն ազգայ ժողովուրդները պիտի տորմին թէ՝ Եհովան է ամենահզօր, ամենախմաստուն եւ արդար Աստուածը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՁՕՐԱՇԱՐԲԸ

Սատանայի կազմակերպութեան նկատմամբ մարդոց մէջ զանազան կարծիքներ կան։ Շատեր ուրանալով Սատանայի գոյութիւնը՝ կ'ուրանան նաեւ Սատանայի կազմակերպութեան մը գոյութիւնը։ Ասոնք թիւնամիէն կուրացուած են եւ Աստուծոյ Խօսքին տեղեակ չեն։ Ուրիշներ կ'ըսեն թէ կը հաւատան Սատանայի մը գոյութեանը. բայց անոնք անոր վրայ կը նային որպէս աներեւոյթ չարաճճիի մը՝ որ հոս հոն կը շրջի լինքզինքը պզտիկ չարութիւններով զուարճացնելով, եւ կը խորհին թէ նա անկարող է մարդոց ու ազգերու ծանրակշիռ հետեւանք ունեցող բաներ ընելու։ Ուրիշներ ալ կան՝ որոնք կը հաւատան Սատանայի մը գոյութեանը, բայց կ'ըսեն թէ նա ներկայիս կապուած է, ուստի չկրնար մասնաւոր վնաս մը հասցնել։ Թիւնամին ասոնք ալ կուրացուցած է։ Ուրիշներ կը հաւատան թէ Սատանայ մը կայ, բայց անոր կազմակերպութիւնը այնքան պզտիկ բան մը կը նկատեն որ կը հաւատան թէ ընկերվարականները, բանուորականները կամ անիշխանականները պիտի կրնան զայն դիւրութեամբ տապալել։

Սոսկալի ու վերջնական նեղութեան, այսինքն՝ Արմագեդոնի պատերազմին չուրջ գաղափար մը կազմելու համար, պարտինք Սատանային կազմակերպութեան ծաւալին եւ զօրութեանը մասին գաղափար մ'ունենալ։ Թիւնամի Սատանան գրեթէ տէրն է երկրիս բոլոր նիւթական հարստութեանց, որոնց

վրայ նա կ'իշխէ իր կազմակերպութեան դրամական թեւին միջոցաւ։ Նա՝ իր կազմակերպութեան քաղաքական թեւին միջոցաւ կը տիրապետէ ու կը վարէ երկրին բոլոր աշխարհակալ իշխանութիւնները կամ կառավարութիւնները։ Նա՝ իր կազմակերպութեան եկեղեցական թեւին միջոցաւ կը ղեկավարէ ու կը կառավարէ աշխարհիս գրեթէ բոլոր կրօնական յարանուանութիւնները։

Այս երեք միացեալ ուժերը կը կազմեն այն, ինչ որ մարդիկ աշխարհակալ իշխանութիւններ (Ուըրլտ Փաուըս) կը կոչեն, եւ սակայն Տէրը զանոնք «գազանը» կը կոչէ։ Ազգերու Ընկերակցութիւնը, որ Ջրհեղեղէն ետք Աշխարհի բոլոր ազգերը միացնելու ջանք մըն է, Ս. Գրոց մէջ որպէս «գազանին պատկերը» կոչուած է։ Ան՝ Սատանայէն ամենավերջին փորձն է կատարելագործելու համար կազմակերպութիւն մը՝ որ կուրացնէ ժողովուրդը, անոնց խորհուրդները Աստուծմէ ու Անոր թագաւորութենէն հեռացնէ եւ զանոնք չարին հպատակեցնէ։ Քիչեր միայն կանգ կ'առնեն նկատի առնելու՝ Սատանայի կազմակերպութեան վիթխարի զօրութիւնը, զոր նա ի գործ կը դնէ։ Գրեթէ ամէն լրագիրներն ու ծանուցմանմիջոցները պատրաստ կը կենան իր կամքը համաձայն կերտելու հանրային կարծիքը։

Եթէ պատրաստ մ'ըլլանք նիւ Եորքի առեւտրական շրջանակին մէջ, պիտի կրնանք այս աշխարհի դրամական զօրութեան մասին պզտիկ գաղափար մը կազմել։ Կամաց կամաց քալենք այդ տեղի Դաշնակցային Պահեստի Դրամատան (Ֆէտըրէլ Րիզըրվ Պէնք) շուրջ, եւ անոր պողպատէ ճողերով ամրացուած պատուհաններ ունեցող հսկայ պատերուն նայինք, սմբողջ չէնքը ըստ երեւոյթին այնքան անխորտակելի է որքան Ճիպրալթարի ապառաժը։ Նէ՛րս մտնենք վայրկեանի մը համար։ Նկատի առնենք թէ ամէն կողմ մինչեւ առաստաղին գինուորներով

պաշտպանուած է, որոնք որպէս լռիկ պահակներ, կը հսկեն ամէն ներս մտնող կամ դուրս ելլող անձանց շարժումները: Նայինք անգամ մը դրամի խոշոր հակերը, պողպատէ վանդակներու մէջ դիզուած, ուր մարդիկ պէտք է գործեն այնպէս՝ որպէս թէ բանտի վանդակապատերու ետեւը կը գտնուին: Հսկայ գանձարաններէն ներս ակնարկ մը նետենք՝ որոնք միլիոնաւոր ոսկեդրամներով ծանրաբեռնուած են: Եկէ՛ք նաեւ դիտենք անոր ապահով պահեստարաններէն մին: Հոս պահեստի համար ուրիշ միլիոններ կան: Անիկա պողպատէ հսկայ դռներով պաշտպանուած է՝ որոնք քսան թօնօ կը կշռեն, բայց այնպէս մը հաւասարակշռուած են որ՝ մարդ մը իր երկու մատերովը կրնայ դիւրութեամբ շարժել: Ասիկա՝ ասոր նման շատ մը դրամատուներու միայն մէկ նմոյշն է:

Աշխարհի հարստութեան մեծութիւնը հասարակ մարդու մը գլխու պտոյտ կը պատճառէ: Մենք ատիկա միայն թուանշաններով կրնանք հաշուել: Հետեւեալ թուանշանները կառավարական տեղեկատուութենէ քաղուած են եւ ընդհանուր կերպով կը ներկայացնեն ազգերու հարստութիւնը, տալէրի հաշուով, ատոնք են.

Միացեալ Նահանգներ	$320,803,862,000
Մեծն Բրիտանիա	130,000,000,000
Ֆրանսա	90,000,000,000
Գերմանիա	40,000,000,000
Իտալիա	35,000,000,000
Ճաբոն	22,500,000,000
Տանիմարգա	2,000,000,000
Աւստրիա–Հունգարիա	55,000,000,000
Պելճիզա	12,000,000,000

1914–ին աշխարհի երկաթուղիներու երկայնութիւնը 696,274 մղոն էր: Ասիկա բաւ է երկրագունդին չուրջը 27 գլխաւոր գծեր ձգելու եւ մաս մըն ալ

աւելցնելու։ Ուրեմն ի մտի ունենանք թէ՝ Սատանային կազմակերպութիւնը տէրն է ու կը տիրապետէ բոլոր երկաթուղիներուն, փոխադրական դրութիւններուն եւ նաւային դիծերուն. բոլոր գործարաններուն, բոլոր հանքերուն, բոլոր արտադրական ճարտարարուեստներուն, եւայլն. եւ թէ՝ ասոնց ամէնն ալ մի քանի մարդոց իշխանութեանը տակ կը գտնուին։

Թշնամիին կազմակերպութեան քաղաքական թեւը կը բաղկանայ երեք կայսրութիւններէ, քանըմէկ թագաւորութիւններէ, քառասուն հասարակապետութիւններէ (րըփըպլիք), հինգ Մահմետական ազգերէ, հինգ տիրապետութիւններէ (տոմինիըն) եւ՝ չորս խնամակալութիւններէ (փրօթէքթօրէյթ). ընդամէնը եօթանասունըուրթ հատ։ Այս ազգերէն վաթսունը Քրիստոնէութիւն կը դաւանին. եւ ասոնց բոլորը, բացի հինգէն, անդամ են Ազգերու Ընկերակցութեան։ Միացեալ Նահանգները այդ հինգ ազգերէն մէկն է։

1923–ին՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ բնակող հարիւր յիսուն հազար յարանուանական եկեղեցիներու հովիւներ, մասնաւոր գործունէութեան շաբաթ (տրայվ ուիք) մը կարգադրեցին, որուն նպատակն էր հանրային կարծիք մ'ստեղծել, որպէս զի Միացեալ Նահանգները Համաշխարհային Դատարանին (Ուըրլտ Քօրթ) անդամակցելու մղեր, որը Ազգերու Ընկերակցութեան եռեւի դուռ մըն է միայն։ Անոնք յաջողած են, եւ հաւանական է որ Միացեալ Նահանգներն ալ վերջ ի վերջոյ իրապէս Ազգերու Ընկերակցութեան պիտի միանայ։ Սատանայի կազմակերպութեան քաղաքական թեւը կ'առաջնորդէ բանակներու եւ նաւատորմիղներու բոլոր պաշտօնական գործերը, մէջը հաշուելով անոնց թնթանօթները, օդանաւերը եւ թունաւոր կազերը. եւ կը վարէ բոլոր երկիրներու կառավարական պաշ-

տօնեանները, գլխաւոր վարիչ անդամէն մինչեւ ամենայնտին պաշտօնեան։

Հետեւեալ մարդահամարի թիւերը 1925–ի «Աշխարհի Օրացոյց»–էն (The Ուըրլտ Ալմանաք) առնուած են.

Աշխարհի բնակչութիւնը ըստ երկրամասերու.

Ափրիկէ	142,000,000
Հիւսիսային Ամերիկա	136,000,000
Հարաւային Ամերիկա	64,000,000
Ասիա	921,000,000
Եւրոպա	476,000,000
Աւստրալիա	9,000,000
Համագումար	1,748,000,000

Աշխարհի բնակչութիւնը ըստ ցեղերու.

Սպիտակ	821,000,000
Դեղին	645,000,000
Սեմական	75,000,000
Սեւամորթ	139,000,000
Թուխ	40,000,000
Կարմիր	28,000,000
Համագումար	1,748,000,000

Աստանային տեսանելի կազմակերպութեան եւ կեղեցական թեւի համաշխարհային անդամակցութիւնը հետեւեալ կերպով կազմուած է.

Հռովմէական Կաթոլիկներ	273,500,000
Օրթոտոքս Կաթոլիկներ	121,801,000
Բողոքականներ	170,900,000

Բողոքական յարանուանութիւնները մի միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ 32,502,199 անդամներ

կը հաւաստեն ունենալ, որոնք հարիւր վեց տարբեր հերճուածներու բաժնուած են: Այս թիւերը կը բովանդակեն Սատանայի կազմակերպութեան Քրիստոնեայ կրօնք ըսուածը: Աստղմէ զատ կան նաեւ 1,017,983,000 կղերներէ տիրապետուած հեթանոսները, որոնք ինչպէս որ առաքեալը որոշ կերպով կ'ըսէ, Սատանային կ'երկրպագեն— Ա. Կորնթացիս ժ. 20:

Այս եկեղեցական զանազան կազմերու կղերները կ'օրհնեն իրենց պատկանեալ կառավարութեանց բանակները, որոնք դրամական եւ քաղաքական թեւերու կողմէ ռազմադաշտ կը ղրկուին. անոնք կ'օրհնեն այս բանակները՝ առանց նկատի առնելու թէ անոնք ո՛ր կողմէն կը կռուին: Կղերները բոլորն ալ այնպէս կը ձեւացնեն թէ մխիթարիչ Աստուծմէ օրհնութիւն կը խնդրեն հակամարտ բանակներուն վրայ: Համաշխարհային Պատերազմի տեւողութեան անոնց բռնած ընթացքը անտարակոյս ապիկա կը հաստատէ, զոր բոլորն ալ կը խոստովանին: Անշուշտ, անոնք ամէնն ալ, միահամուռ կերպով օրհնութիւն պիտի հայցեն Սատանային բանակներուն վրայ՝ քանի որ անոնք Արմագեդոնի համար կը համախմբուին:

Սատանային տեսանելի կազմակերպութեան այս բոլոր տարրերը՝ Արմագեդոնի մեծ պատերազմին համար է որ կը համախմբուին: Բանակին դասաւորումը կը յառաջանայ եւ իր լրումին կը մօտենայ: «Ամենակալ Աստուծոյ մեծ օրուանը» որպէս նախապատրաստութիւն՝ Սատանային կողմը համախմբուող ազգերու բանակներուն վրայ նայելով, անոնց ճակատը կանգնած կը տեսնենք Քրիստոնեայ յորջորջուած ազգերը, իրենց կղերներուն, հօտերու հովիւներուն, առաջնորդութեանը ներքեւ, որոնք իրենց հօտերու դիմաւորներուն աջակցութիւնը կը վայելեն: Անոնք ամէնն ալ ինքզինքին Քրիստոնեայ կը կոչեն. բայց ինչպէս որ մարգարէն իրաւամբ կ'ըսէ,

անոնց իւրաքանչիւրը իր հացը կ'ուտէ եւ իր հանդերձները կը հագնի (ըսել ուզելով թէ ան իր չինած վարդապետութիւններուն կը հետեւի ու իր պատրաստած վրկութեան հանդերձները կը հագնի)։ Սրդարեւ ահա ա՛յս ժամանակին էր որ կ'ակնարկէր մարգարէն երբ կ'ըսէր. «Եւ այն օրը եօթը կիներ (խորհրդապատկեր եկեղեցականութեան, Քրիստոնեայ յորջորջուած կազմերուն, որոնք միշտ կինով մը պատկերացուած են) մէկ էրիկ մարդը Քրիստոս Յիսուսի անունը) պիտի բռնեն ու ըսեն (կեղծաւորաբար), Մեր հացը ուտենք ու մեր հանդերձը հագնինք, բայց միայն քու անունդ կանչուի մեր վրայ, մեր նախատինքը վերցնելու համար»— Եսայ. Դ. 1։

Տեսակ մը ջայլամներու նման՝ որոնք թշնամիէն հետապնդուած ժամանակ գլուխնին աւազի մէջ կը ծածկեն հաւատացնելով իրենք իրենց թէ ապահով են, նոյնպէս ալ եկեղեցական առաջնորդները իրենք իրենց կը վստահացնեն թէ իրենք ապահով են, թէ՝ իրենք եթէ մի միայն Քրիստոսի անունը որ վրանին առնեն կը բաւէ, մինչդեռ կը շարունակեն Սատանային կրակին հետ խաղալ։ Անոնք իրականութեանց հանդէպ ինքզինքնին կը կուրացնեն, պարզապէս աւազ նետելով իրենց՝ ինչպէս նաեւ իրենց ընկեր ապրածներու աչքերուն մէջ։

Թշնամիին բանակին մէկ հատուածը, մօտաւորապէս երեք հարիւր իննսունըհինգ միլիոն, ինքզինքնին Քրիստոնեայ Կաթոլիկները կը կոչեն. եւ հարիւր եօթանասուն միլիոն ուրիշներ ալ՝ ինքզինքնին Քրիստոնեայ Բողոքականներ կ'անուանեն։ Այս հօտերուն գլխաւորները են չահադէտները, դրամատէրները, իշխողները, քաղաքագէտները եւ բոլոր ազդեցութեան տէր մարդիկը։ Ազգերը Արմագեդոնի պատերազմին համախմբելու գործին մէջ՝ անոնք գինուորական նուաճածութեանց եղանակին հետեւելով իրենց տեղերը կը գրաւեն, ծածանող դրօշակ-

ներով եւ զինուորական արդուզարդի չհահիւններով։ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Սատանային բանակը կը բաղկանայ զէխաւորաբար Քրիստոնեայ յորջորջուած ազգերէն։ Բայց հաւանական է որ Հեթանոս ազգերն ալ իրենց դրամական, քաղաքական եւ եկեղեցական տարրերով, գալիք պայքարին մէջ բաժին մ'ունենան։ Տիրոջը մարգարէն կ'ըսէ թէ բոլոր ազգերը պատերազմի համար Երուսաղէմի դէմ պիտի համախմբուին— Զաքարեայ ԺԴ. 2։

Երկրիս ազգերուն բնակչութեան համադումարը մօտաւորապէս 1,748,000,000 է։ Գրեթէ ասոնց ամէնն ալ թշնամիին կողմն են. կամ թէ, աւելի ճիշդը, թշնամիին ազդեցութեանը ներքեւ են, թէեւ անոնցմէ շատերը բռնադատումի կամ վախի եւ կամ իրենց կուրութեան պատճառաւ հոն կը գտնուին։ Զարմանալի չէ որ առաջնորդող ուժերը հեռուն կանգնած կ'ըսեն. Ի'նչ բան նման է այս մեծ քաղաքին (կազմակերպութեան) Յայտ. ԺԸ. 18։

Երուսաղէմը անուն մըն է որ Աստուծոյ նուիրուած ժողովուրդը կը ներկայացնէ։ Ասոնցմէ շատերը՝ այլեւայլ եկեղեցական դրութեանց գերի եղած են եւ կամ կերպով մը թշնամիին կուրացուցած է զանոնք, այնպէս որ կը վախնան Տիրոջը կողմը կանգնիլ։ Սիօն անունը մասնաւորապէս կը վերաբերի Երուսաղէմ դասակարգի այն աւելի փոքրիկ թիւին՝ որոնք ոչ միայն իրենց անձերը ընծայած՝ հապա նաեւ լիուլին Տիրոջը ու Անոր դատին նուիրուած են, Անոր հանդէպ իրենց տածած սիրոյն եւ իրենց ունեցած առանձնաշնորհները զնահատելնուն համար։ Ասոնք յաղթող դասակարգ կոչուած են։ Յաղթող դասակարգը, որ յաւիտեան Տիրոջը հետ ըլլալու խոստումն ունի, 144,000 անհատներէ պիտի բաղկանայ. եւ անտարակոյս ասոնց մեծամասնութիւնը արդէն փառաց մէջ մտած են, մինչդեռ փոքրամասնութիւնը երկրի վրայ կը մնայ իրենց յոյսե-

րու կատարմանը սպասելով: Առնցմէ հաւանական է որ 50,000–էն աւելի չի գտնուիր, թերեւս աւելի քիչ, որոնք հաւատարմօրէն եւ հրճուանօք կը վկայեն Տիրոջը սուրբ անուանը մասին: Անոնք «մնացորդն» են, որոնց դէմ կը պատերազմի Սատանան, եւ կը փորձէ զանոնք ոչնչացնել, քանզի անոնք Աստուծոյ պատուիրանքները կը պահեն եւ Յիսուս Քրիստոսի վկայութիւնը ունին— Յայտ. ԺԲ. 17:

Թշնամին եւ անոր խաւարի զօրքերը դիտելով սղտիկ խումբը՝ որոնք հաւատարմօրէն կը վկայեն Աստուծոյ անուանը մասին, եւ լսելով այս վկաներուն ըսածը, խնդալով կը ծաղրեն զանոնք: Կղերները, սուտ մարգարէները, իրենց հօտին գլխաւորներուն հետ, մեծ մեծ յաւակնութիւններ կ'ընեն իրենց կազմակերպութիւններուն մասին ու զգուանօք մատնանիշ կ'ընեն զանոնք՝ որ ներկայիս կը յայտարարեն Աստուծոյ անունը եւ Անոր գալիք թագաւորութիւնը: Տիրոջը կողմէն եղողներուն թիւը ա՛յնքան սղտիկ է, թշնամիին կողմը գտնուողներուն թիւը ա՛յնքան մեծ ու զօրաւոր է, եւ թշնամի բանակին սուտ մարգարէներուն ըրած յաւակնութիւնները ա՛յնքան չոռայլ են, որ բացի Աստուծոյ բուն ընտրեալներէն՝ բոլոր մարնացեալները չափով մը պիտի խաբուին (Մատթէոսի ԻԴ. 24): Սուտ մարգարէները ժողովուրդին պիտի ըսեն թէ ներկայ հաստատութիւնները յաւիտեան կանգնուն պիտի մնան, եւ թէ իրենք ու իրենց դաշնակիցները յանձնարարուած են երկրի վրայ հաստատելու Աստուծոյ թագաւորութիւնը. եւ անոնք ահա այս բանն է որ կ'ընեն ներկայիս:

Բայց ընտրեալները, «կնոջ սերունդին մնացորդը», բնաւ պիտի չխաբուին Սատանային չոռայլ յաւակնութիւններէն, սպառնալիքներէն, հալածանքներէն, զէնքերու ճօճումէն եւ կամ անոր զօրութեան ոեւէ ցուցադրութիւններէն: Անոնք պիտի յիշեն թէ Գողգոթա՝ թշնամի Սատանային ներկայացուցիչը,

որ Տէրոջը բանակը անարգեց, պատանի Դաւիթի ձեռքով ինկաւ, որը այդ առթիւ նախատական մըն էր Տէր Յիսուս Քրիստոսի— Ա. Թագ. ԺԷ. 48, 49:

Այս «պղտիկ հօտը» պիտի մտաբերէ թէ՝ ինչպէս Սաւուղեան Սենեքերիմ թագաւորը երուսաղէմի պարիսպներուն առջեւ կենալով, գոռոզաբար յայտարարեց թէ ինք Եհովա Աստուծմէ աւելի մեծ էր. նա Եհովան անարգեց եւ Անոր սուրբ անունը հայհոյեց, եւ թէ ինչպէս Տէրոջը հրեշտակը մէկ գիշերուան մէջ սրբեց տարաւ անոր բանակը— Դ. Թագաւորաց ԺԹ. 35:

Հաւատարիմ Քրիստոնեաներու այս փոքրիկ խումբը պիտի յիշէ թէ ինչպէս Փարաւոն՝ Թշնամի Սատանային տեսանելի ներկայացուցիչը, իր բանակովը հետապնդեց Աստուծոյ ժողովուրդը ու զանոնք պիտի ջախջախէր, սակայն Տէրը թէ՛ Փարաւոնը եւ թէ անոր ամբողջ բանակը ծովուն մէջ ոչնչացուց— Ելից ԺԴ. 27–29:

Այս հաւատարիմ Քրիստոնեաներու պղտիկ խումբը նաեւ պիտի յիշէ թէ ինչպէս Յովսափատ՝ Տէրոջը մէկ ներկայացուցիչը, պաշարուած էր Ամմոնի, Մովաբի եւ Սէիր Լեռան բանակներէն, որոնք կը համապատասխանեն ներկայիս Սատանային կազմակերպութիւնը կազմող երեք տարրերուն. եւ թէ՝ ինչպէս Տէրը իր ձեռքը իր ժողովուրդին վրայ տարածելով զանոնք պաշտպանեց, իսկ թշնամիին բանակը դէպի կործանում վարեց:

Աստուած ինչո՞ւ համար այս բաները իր Յօսքին մէջ արձանագրել տուաւ: Անշուշտ Անոր նպատակն էր ու է՝ ցոյց տալ թէ՝ ինք կրնայ իրեն համար անուն մը շինել երբոր ուզէ, եւ քաջալերել ու զօրացնել նաեւ իր ժողովուրդին հաւատքը, որպէս զի անոնք ի բոլոր սրտէ իրեն ապաւինին մեծ վտանգներու ժամանակ: Նա այսպիսիներուն ըսած է. «Տէրը սիրեցէ՛ք՝ ո՛վ անոր բոլոր սուրբերը. վասն զի Տէրը

հաւատացեալները կը պահէ, ու ամբարտաւանութիւն ընողներուն առատօրէն հատուցում կ'ընէ»— Սաղմոսաց ԼԱ. 23:

Վճիռի հովիտին մէկ կողմը կը կանգնի Թշնամի Սատանային հսկայ բանակը, որ դԱստուած կ'անարդէ, հեղնութեան աղաղակներ կը բարձրացնէ, եւ կ'սպառնայ երկնից Թուչուններուն կերցնել ամէն անոնց մարմինը՝ որոնք անոնց դէմ ելած են Տիրոջը անունը յայտարարելու: Հովիտին միւս կողմը՝ եւ դէպի արեւելք նայող լերան կողի բարձրութեանը վրայ, կը կանգնի Տիրոջը հաւատարիմ ծառաներուն փոքրիկ խումբը. թիւով թէեւ պզտիկ՝ եւ տկար անհատական զօրութեամբ, սակայն անոնք նոյնիսկ մէկ վայրկեան չեն սարսափիր Թշնամիին առջեւ: Անոնք կը ժպտին. երջանիկ են. այո՛, անոնք նոյնիսկ կը հրճուին. եւ ձայներնին միասին բարձրացնելով՝ կ'երգեն, ըսելով. Եհովա'ն է Աստուած. Քրիստոս Յիսուս Թագաւոր է. երկնից Թագաւորութիւնը մօտեցա՛ծ է. հասա՛ծ է ազատագրութեան օրը: Եհովա Աստուած կ'ըսէ անոնց. «Իմ վկաներս դուք էք,... որ ես եմ Աստուած: Տէրը ես եմ, ես եմ, եւ ինծմէ (զատ) ուրիշ Փրկիչ չկայ— Եսայ. ԽԳ. 12, 11:

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Թշնամիին տեսանելի բանակին եւ Տիրոջը բանակին Թիւերուն մէջեւ եղած տարբերութիւնը այնքան մեծ է որ՝ միայն շատ քիչերը կրնան տեսնել Թէ Թշնամիին կազմակերպութիւնը պիտի ոչնչացուի: Բաւական որոշ կը Թուի Թէ՝ ներկայիս երկրի վրայ գտնուող հաւատարիմ Քրիստոնեաներու մասնաւոր քաջալերութեանը համար՝ Աստուած հետաւոր անցեալին մէջ հետեւեալ պատկերը արձանագրել տըւաւ ներկայ ժամանակուան համար:

Յովսափատ Իսրայէլի հաւատարիմ մէկ Թագաւորն էր, եւ Յովսափատ Տէրը պատկերացուց: Սմմոն, Մովաբ եւ Սէիր Լեռանը բնակիչները դաս-

դրութիւն մը սարքեցին Յովսափատի եւ Երուսաղէմի դէմ։ Անոնք եկան Երուսաղէմի վրայ յարձակելու։ Յովսափատ Աստուծոյ աղօթեց։ Անոր աղօթքը յուղիչ է, եւ պատշաճօրէն կը պատկերացնէ մարդոց բոլորովին անօգնական ըլլալը ու Քրիստոնէին լիովին Հովայէն կախում ունենալը։ Մինչդեռ Յովսափատ կ'աղօթէր, Տէրը անոր պատգամ մը ղրկեց, ըսելով. «Ո՛վ բոլոր Յուդա ու Երուսաղէմի բնակիչներ, ու դուն Յովսափատ թագաւոր, մտի՛ք ըրէք, Տէրը ձեզի այսպէս կ'ըսէ. դուք մի՛ վախնաք, ու այս մեծ բազմութեան երեսէն մի՛ զարհուրիք. քանի պատերազմը ձերը չէ, հապա Աստուծոյ է։ Վաղը անոնց վրայ իջէ՛ք. ահա՛ անոնք Ասիսի զառ ի վեր պիտի ելլեն. ու զանոնք հեղեղատին ծայրը՝ Յերուէլի անապատին առջեւը պիտի գտնէք։ Այս պատերազմին մէջ դուք պիտի չպատերազմիք. դուք երեւցէք ու կայնեցէ՛ք, որ Տէրոջը ձեզի ըրած փրկութիւնը տեսնէք, ո՛վ Յուդա եւ Երուսաղէմ. մի՛ վախնաք ու մի՛ զարհուրիք. վաղը անոնց դիմացը ելէք, ու Տէրը ձեզի հետ պիտի ըլլայ։... Եւ ժողովուրդին հետ խորհուրդ ըրաւ, ու Տէրոջը երգեցողներ որոշեց, որ զօրքին առջեւէն ելլեն, ու Տէրոջը սուրբ փառքը օրհնեն ու ըսեն. Գոհացէ՛ք Տէրոջմէն, լինչու որ անոր ողորմութիւնը յաւիտեան է։ Ու երբոր անոնք ցնծութեան երգը ու օրհնութիւնը սկսան, Յուդայի վրայ եկող Ամմոնի ու Մովաբի որդիները ու Սէիր Լեռանը բնակիչներուն դէմ Տէրը դարանակալներ հանեց. եւ անոնք կոտրուեցան»— Բ. Մնացորդաց Ի. 15–17, 21, 22։

ԿՌԻԻԸ

Վաթսուն դարերու պատմութիւնը մեր ետեւը կը գտնուի։ Անոր մէն մի էջին վրայ թշնամի Սատանային հետքերը կը տեսնուին։ Այս վեց հազար տարիներու տեւողութեանը՝ նա զԱստուած նախա-

տած է, զԱնիկա կռիւի կանչած՝ եւ ժողովուրդը Անիկէ հեռացուցած է։ Աստուած թոյլատրած է տիկա՝ որպէս զի ժողովուրդը ժամանակէ ժամանակ դաս առնէ տակէ։ Նա ըսած է թէ ապագային ա՛լ թող պիտի չտայ որ ժողովուրդը այդպէս նենգաւորաբար խաբուի, եւ թէ պիտի բանայ ժողովուրդին աչքերը ու պիտի ազատէ զանոնք։

Հասած է ժամանակը որ Աստուած Իր սիրեցեալ Որդին ղրկէ՝ որպէս Մարգեղատ (կամ Սպարապետ, մէկէ աւելի զօրավարներու կամ բանակներու հրամանատար), Սատանային կազմակերպութիւնը ներկայացնող երկրիս չհաւխնդիր ազգերուն դէմ մըղուելիք պայքարին առաջնորդ ըլլալու համար։ Ան Աստուծոյ կռիւն է. բայց Նա Իր սիրեցեալ Որդւոյն միջոցաւ կը գործէ, զոր Նա գահին վրայ դրած է եւ Բարձրեալն Աստուծոյ քահանան է (Սաղմոսաց ՃԺ. 2, 4)։ Այս մեծ պայքարին մէջ՝ Եհովա Իր սիրեցեալ Որդւոյն օգնական աջ բազուկն է։ Նա Անով կը հրճուի որովհետեւ Ան Իր հաւատարիմ ծառան է (Ես. ԻԲ. 1)։ Նա կ'ըսէ Անոր. «Դուն մարդոց որդիներէն աւելի գեղեցիկ ես, քու շրթանցդ վրայ շնորհք լիսխուած է, անոր համար Աստուած քեզ օրհնեց յաւիտեան։ Ո՛վ Հզօր, թուրդ մէջքդ կապէ քու փառքովդ ու վայելչութիւնովդ։ Ու քու վայելչութիւնովդ յաջողուէ. ճշմարտութեան ու հեզութեան եւ արդարութեան համար հեծիր. եւ քու աջ ձեռքդ քեզի ահաւոր բաներ պիտի սորվեցնէ»— Սաղմոսաց ԽԵ. 2–4։

Անցեալին մէջ Աստուած մարգարէներուն տեսիլքներ շնորհած էր՝ մեծ պատերազմին նախապատրաստութեան եւ գործողութեան ձեռնարկման մասին։ Ամբակում տեսաւ Սատանայի կազմակերպութեան համախմբուիլը, եւ իր խօսքերը այդ կազմակերպութիւնը կազմող ազգերուն ուղղելով՝ որոնք կուռքերու երկրպագութեամբ ի գործ կը դնէին Սա-

տանային կրօնքը, կ'ըսէ. «Ի՞նչ օգուտ ունի արուեստաւորին քանդակած կուռքը, ճուլածոյ կուռքը եւ ստութիւն սորվեցնողը, որ չինողը իր չինած բանին ապաւինի, ու համր կուռքեր չինէ: Վա՛յ անոր՝ որ փայտին կ'ըսէ. Արթնցի՛ր, եւ համր քարին՝ Ելի՛ր. մթթէ անիկա բան մը պիտի սորվեցնէ՞. ահա անիկա ոսկիով ու արծաթով պատած է. բայց անոր մէջը ամենեւին հոգի չկայ»— Ամբակումայ Բ. 18, 19:

Ասկա մարգարէն ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ մեծ պատերազմին նախատակին վրայ: Նա կ'ըսէ. «Սակայն Տէրը իր սուրբ տաճարին մէջն է. անոր երեսին առջեւը լո՛ւռ կեցիր՝ ո՛վ բոլոր երկիր»— Ամբակումայ Բ. 20:

Աստուծոյ բարկութեան օրուանը չուրջ տեսիլք մը տրուած էր Երեմիայի, ու նա գրեց. «Սակայն ՅՀովան է ճշմարիտ Աստուածը, անիկա է կենդանի Աստուած եւ յաւիտենական թագաւոր. անոր բարկութենէն երկիրը կը դողայ, ու ազգերը անոր սրտմտութեանը չեն դիմանար» (Երեմ. Ժ. 10): «Ուստի դուն այս բոլոր խօսքերը անոնց մարգարէանալով՝ անոնց ըսես, Տէրը բարձրէն պիտի գոռայ, ու իր սուրբ բնակութենէն իր ձայնը պիտի տայ. իր բնակարանին վրայ ահարկու ձայնով պիտի գոռայ, խաղող կոխողներուն պէս՝ երկրիս բոլոր բնակիչներուն պատասխան պիտի տայ: Անոր բարձր ձայնը մինչեւ երկրիս ծայրերը պիտի հասնի, վասն զի Տէրը ազգերուն հետ դատաստան ունի. անիկա ամէն մարմնոյ հետ դատ պիտի վարէ, ու ամբարիշտները սուրի պիտի տայ, կ'ըսէ Տէրը»— Երեմեայ Իե. 30, 31:

Յովէլ մարգարէ դատաստանի հովիտին մէջ հաւաքուած տեսաւ բանակը, ու հետեւեալ մարգարէութիւնը ըրաւ. «Մանգաղը երկնցուցէ՛ք, քանզի հունձքը հասած է. եկէ՛ք, իջէ՛ք, քանզի հնձանը լեցուեցաւ, աւազանները կը յորդին. քանզի անոնց չարու-

թիւնը մեծ է։ Բազմութիւննե՛ր, բազմութիւններ կը ժողվուին Վճռոյ հովիտին մէջ. քանզի Տէրոջը օրը մօտ է Վճռոյ հովիտին մէջ։ Արեւը ու լուսինը պիտի խաւարի, եւ աստղերը իրենց պայծառութիւնը ետ պիտի քաշեն։ Տէրը Սիօնէն պիտի գոչէ, ու Երուսաղէմէն իր ձայնը պիտի տայ, եւ երկինքը ու երկիրը պիտի սարսին. բայց Տէրը Իր ժողովուրդին ապաւէն՝ ու Իսրայէլի որդւոցը ամրութիւն պիտի ըլլայ։ Եւ պիտի գիտնաք թէ ես եմ ձեր Տէր Աստուածը, որ իմ սուրբ լեռանս Սիօնին մէջ կը բնակիմ. ու Երուսաղէմ սուրբ պիտի ըլլայ եւ անկէ մէյմըն ալ օտարներ պիտի չանցնին»— Յովէլեայ Գ. 13–17։

Միքիա մարգարէն ալ Աստուծոյ մեծ ու սոսկալի օրուանը մասին տեսիլք մ՚ունեցաւ, եւ երկրի վրայ ներկայիս ապրող ժողովուրդներուն օգտին համար հետեւեալ կերպով մարգարէացաւ. «Տէրոջը խօսքը որ Յուդայի թագաւորներուն՝ Յովաթամի, Աքազի ու Եզեկիայի օրերը Մօրաստացի Միքիային եղաւ, եւ Սամարիայի ու Երուսաղէմի վրայով անոր յայտնուեցաւ։ Լսեցէ՛ք՝ ո՛վ բոլոր ժողովուրդներ, մտիկ ըրէ՛ք ո՛վ երկիր, ու անոր բոլոր բնակիչները. եւ Տէր Եհովան ձեզի դէմ վկայ ըլլայ, Տէրը ինքը իր սուրբ տաճարէն»— Միքիա Ա. 1, 2։

Եսայի մարգարէ մեր օրուան մասին տեսիլք մ՚ունեցաւ. եւ նա կը խօսի, Եհովայի ժրաջան գործակատար, Բարձրելոյն քահանայ եւ Մարգարէ Տէր Քիսուսի մասին, որը յառաջ կուգայ պատերազմելու Սատանային կազմակերպութեանը դէմ, ու կ՚ըսէ. «Ո՞վ է ասիկա որ Եդոմէն կուգայ, կարմրագոյն զգեստով՝ Բոսրայէ, որ փառաւոր հանդերձով զարդարուած է, եւ իր չատ զօրութեամբը պանծալով կը քալէ։ Ես եմ որ արդարութիւն կը խօսիմ ու փրկելու կարողութիւն ունիմ։ Ինչո՞ւ համար քու հանդերձդ կարմիր է, ու քու զգեստներդ հնձա-

նին մէջ կոխողին պէս է»։ Եւ մարգարէին տրուած պատասխանն է. «Քանզի իմ սրտիս մէջը վրէժխնդրութեան օր կար, ու իմ փրկածներուս տարին հասած էր»— Եսայ. ԿԳ. 1, 2, 4։

Աստուծոյ դովութիւն երգող պղտիկ հօտին աչ կողմէն՝ մէկէն ի մէկ լոյսի եւ հուրի մեծ բոց մը դուրս կը ժայթքէ։ Փողերը կը հնչեցնեն իրենց սոսկալի եղանակները. որոտումները կը գոռան, լեռները կը ցնցուին ու կը դղրդան, եւ Սիոնի բնակարանէն ձայն մը կը կանչէ։ Ան երկնից Աստուածն է որ պատերազմի կը դիմէ։ Տիրոջը մեծ ու սոսկալի օրը եկած է։ Տեսիլքը այնքան սոսկալի՝ եւ անոր աղդեցութիւնը մարգարէին վրայ այնքան մեծ էր՝ որ նա բացագանչեց. «Ո՛վ Տէր՝ քու լուրդ (համբաւդ) լսեցի ու վախցայ. քու գործքդ տարիներուն մէջ նորոգէ, ո՛վ Տէր, տարիներուն մէջը դիտցուր, բարկութեան մէջ ողորմութիւն յիշէ»— Ամբակ. Գ. 2։

Հղօր Մարտիկը կանգ կ՚առնէ, եւ ոտքերը հրեղէն ամպերու վրայ հաստատուած, «Անիկա կայնեցաւ ու երկիրը չափեց»։ Նա աչքէ անցուց թշնամիին բանակը, Աստուծոյ դէմ համախմբուած աղգերը։ Մարգարէն ապա կ՚ըսէ. «Քուշանի վրանները նեղութեան տակ տեսայ, Մադիամու երկրին վրաններըը դողացին» (Ամբակ. Գ. 6, 7)։ Քուշան սեւ երես կը նշանակէ. մինչդեռ Մադիամ՝ վիճող, կռուարար, կռիւ ընող կը նշանակէ։ Վերջին նշանակութիւնը լաւ կերպով կը նկարագրէ եկեղեցական դըրութիւններու առաջնորդները, սուտ մարգարէները, որոնք հայհոյած են Աստուծոյ սուրբ անունը եւ Աստուծոյ հաւատարիմ վկաներուն դէմ կռիւ յառաջբերած ու հալածած են ամէն անոնք՝ որ ճշմարտութիւնը կը խօսին։ Ներկայիս անոնք կը դողան Տիրոջը առջեւ, ու ինչպէս որ Բովէլ մարգարէն Գլուխ Բ. համար 6–ին մէջ կ՚ըսէ. «Ամէն երեսները դոյներնին պիտի նետեն»։ Համախմբուած աղգերը կը տես-

նեն Տիրոջը մօտեցող վեհափառութիւնն ու մեծութիւնը, եւ անոնց երեսները դոյներնին կը նետեն վախի պատճառաւ։

Այնատեն Տիրոջը բանակին հզօր Առաջնորդը կը մերկացնէ Իր սուրը եւ շարժման մէջ կը դնէ կործանումի Իր գործիքները։ «Անոր առջեւէն ժանտախտը կ'երթար, եւ անոր ոտքերուն ետեւէն հրատապնապ տենդը կ'ելլէր» (Ամբակ. Գ. 5)։ Աստնց մօտենալովը՝ հօտին հովիւներն ու գլխաւորները (ընտիրները) վախերնուն ծունկերնին իրար կը զարնեն. եւ անկարող ըլլալով ուրիշներու դէմ պատերազմելու, վախով կուրացած կը դառնան իրարու հետ պատերազմելու։

Յառաջ կ'ընթանայ նուաճող հերոսը, Աստուծոյ Բանը, որը զարերէ ի վեր այս երանելի ժամուան կ'սպասէր (Եբր. Ժ. 12, 13)։ «Անոր աչքերը կրակի բոցի պէս էր, ու անոր գլխուն վրայ շատ թագեր կար. ... Եւ արիւնով ներկուած հանդերձ մը հագեր էր» (Յայտ. ԺԹ. 12, 13)։ Բայց դիտեցէ՛ք անոր հանդերձները. ան փառահեղ է, թէեւ արիւնով ներկուած։ Նա հնձանը կը կոխէ, նա կը ճզմէ երկրի անօրէն որթը։ Անոր մօտենալովը լեռները կը դողան, եւ մեծ անդունդը կը հնչեցնէ իր սոսկալի ձայնը ու երկինք կը բարձրացնէ իր ձեռքերը։ Արեւն ու լուսինը կանգ կ'առնեն իրենց ծիրերուն վրայ, եւ վերին երկնքի բոլոր աստղերը ԾԱՂԹՈՒԹԻՒՆ կ'աղաղակեն։ Հզօր Ծաղիկը արդար զայրոյթով ու բարկութեամբ երկրի մէջէն կը յառաջանայ կամնալու համար ազգերը՝ որոնք անարգած են Աստուծոյ սուրբ անունը։ Նա կը ջախջախէ ազգերը, ու անոնց թագաւորութիւնները կը տարտղնուին եւ անոնց բարձր տեղերը կը ցածցուին։

Սուրբերը ուղղակի կերպով չեն մասնակցիր իրական կռիւին։ Անիկա Ամենակալ Աստուծոյ կռիւը է. եւ կռիւին կ'առաջնորդէ Անոր սիրեցեալ Որ-

դին, Քահանան, որուն մէկ խորհրդապատկերն էր Մելքիսեդէկ: Հետեւեալ անցեալին մէջ Եհովային մարգարէն այս ժամուան մասին գրեց. «Տէրը (Եհովան) քու աջ կողմդ է. անիկա իր բարկութեան օրը թագաւորները պիտի ջարդէ: Անիկա հեթանոսներուն մէջ դատաստան պիտի ընէ, մեռելներով պիտի լեցընէ, շատ երկիրներու վրայ գլուխ եղողները պիտի ջարդէ» (Սաղմ. ՃԺ. 5, 6): Անիկա նաեւ ժողովուրդին փրկութեանը համար կը կռուի, որպէս զի անոնք ազատին բռնակալին ձեռքէն. եւ Նա Աստուծոյ օծեալներուն համար ալ կը կռուի, որպէս զի անոնք ջատագովուին Եհովայի անուանը համար տուած իրենց հաւատարիմ վկայութեանը համար:

Աստուած կը բռնէ ու յաւիտենական ոչնչացման այրող բոցերուն մէջ կը նետէ կառավարական այն դրութիւնը՝ որուն «գազան» անունը տրուած է, որը կազմուած է շահադէտներէ, քաղաքագէտներէ եւ կղերներէ: Նոյն վիճակին կ'ենթարկէ նաեւ կրօնական այն անօրէն դրութիւնը՝ որ կեղծաւորաբար Տիրոջը անունովը չրջած է, եւ որպէս «սուտ մարգարէ» ճանչցուած է: (Յայտ. ԺԹ. 20): Այս անօրէն դրութիւնները կը տապալուին, անգամ մըն ալ չ'ելլելու պայմանաւ: Այն առեն Տէրը կը բռնէ նոյն հինքն Թշնամին, Վիշապը, այն հին Օձը, Բանսարկուն եւ Սատանան, եւ զայն կապելով՝ անդունդը կը ձգէ որպէս զի այլեւս ազգերը չի մոլորեցնէ— Յայտնութեան Ի. 2, 3:

Այսպէս ահա երկրէն կը չնջուի Սատանային կայսրութիւնը: Եհովա Աստուծոյ անունը կը ջատագովուի: Բայց Տիրոջը այս մեծ ու սոսկալի օրը նկարագրել չանացող մարդկային բոլոր բառերը խիստ անզօր են: Ուրեմն կարդանք այն խօսքերը՝ զորս Աստուած հետեւեալ անցեալին մէջ Իր սուրբ մարգարէներուն միջոցաւ գրել տուաւ, որոնք կը նկարագրեն Սատանային ամրութիւններուն եւ անոր

կազմակերպութեանը դէմ Իր վերահաշուք ու յաղթական արշաւանքը.

«Շիկիւնօթի վրայ, Ամբակում մարգարէին աղօթքը: Ո՛վ Տէր քու լուրդ (համբաւդ) լսեցի ու վախցայ. քու գործդ տարիներուն մէջը նորոգէ, ո՛վ Տէր, տարիներուն մէջը գիտցուր, բարկութեան մէջ ողորմութիւն յիշէ: Աստուած Թեմանէ եկաւ, ու Սուրբը՝ Փառան լեռնէն (Սէլա). անոր փառքը երկինքը ծածկեց, ու երկիրը անոր գովութեամբը լեցուեցաւ: Եւ անոր պայծառութիւնը լուսոյ պէս էր. անոր ձեռքէն ճառագայթներ կ'ելլէին, ու անոր զօրութեանը ծածկոյթը հոն էր. անոր առջեւէն ժանտախտը կ'երթար, եւ անոր ոտքերուն ետեւէն հրատապնապ տենդը կ'ելլէր: Անիկա կայնեցաւ ու երկիրը չափեց, նայեցաւ եւ ազգերը դողացուց. ու յաւիտենական լեռները փշրուեցան, եւ վաղէմի բլուրները խոնարհեցան. անիկա յաւիտենական ճամբաներ ունի:

«Քուշանի վրաններուը նեղութեան տակ տեսայ, Մադիամու երկրին վրաններուը դողացին: Մի՞թէ գետերուն բարկացաւ Տէրը. քու սրտմտութիւնդ գետերուն վրա՞յ էր, բարկութիւնդ ծովուն վրա՞յ էր, որ քու ձիերդ ու փրկութեան կառքերդ հեծար: Քու աղեղդ բոլորովին մերկ եղաւ, Իսրայէլի ցեղերուն երդումներուդ, ու քու խօսքիդ պէս (Սէլա). երկիրը գետերով պատռեցիր: Լեռները քեզ տեսան ու դողացին, ջուրերուն յորդութիւնը անցաւ, անդունդը իր ձայնը տուաւ, ու ձեռքերը վեր վերցուց: Արեւը ու լուսինը իրենց կարգին մէջը կայնեցան, անոնք քու նետերուդ լուսովը եւ քու չողչողուն նիզակիդ պայծառութիւնովը քալեցին: Երկրին վրայ սրտմտութեամբ պտըտեցար, ու բարկութեամբ ազգերը կոխեցիր:

«Քու ժողովուրդիդ փրկութեանը համար՝ քու օծեալիդ հետ փրկութեան համար եկար. անօրէնին

տունէն դուրս ճամբեցիր՝ հիմա մինչեւ պարանոցը բանալով (Սէլա)։ Իրենց գաւազաններուվը իրենց գլխաւորներուն գլուխը խորտակեցիր, մինչ ցրուելու համար փոթորիկի պէս ելան, անոնց ուրախութիւնը տնանկը գաղտուկ ուտելու պէս էր։ Ձու ձիերովդ ծովուն վրայ՝ շատ ջուրերուն խառնուածքնեան վրայ քալեցիր։ Լսեցի ու սիրտս սարսափեցաւ, ձայնէն շրթունքներս դողացին. ոսկորներուս մէջը փտութիւն մտաւ, ու եղած տեղս սարսափեցայ, որ հանգստութիւն ունենամ նեղութեան օրը, երբոր ժողովուրդին ելլէ ան՝ որ իր դունդերովը անոր վրայ սլիտի յարձակի»— Ամբակումայ Գ. 1–16։

Այս մեծ պատերազմին մէջ՝ ոչ մէկ Քրիստոնեայ ոեւէ մէկու մը հարուած սլիտի լլցնէ։ Անոնց այդպէս չընելուն պատճառը այն է՝ քանզի Եհովա ըսած է. «Ինչու որ պատերազմը ձերը չէ այլ Աստուծոյ է»։ Դարձեալ Տէրը անոնց ըսաւ. «Ու իմ խօսքերս քու բերանդ դրի, եւ ձեզ ձեռքիս հովանիովը ծածկեցի, որ երկինքը հաստատեմ, ու երկրին հիմերը դնեմ, եւ Սիօնին ըսեմ դուն իմ ժողովուրդս ես» (Եսայ. ԾԱ. 16)։ Տէրոջը ձեռքը Իր պզտիկներուն վրայ է. եւ անոնք որ ի բոլոր սրտէ Իրեն կ'ապաւինին ու հաւատարիմ կը մնան, զերծ են վտանգէ եւ մինչեւ վերջը սլիտի չարուներեն Անոր դովութիւններ երգել։

Դարձեալ՝ Յայտնութեան դիրքը այս վերջնական պատերազմին նկարագրութիւնը ընելով՝ զայն «զազանին եւ Գառնուկին մէջեւ պատերազմ» կը կոչէ, որուն մէջ Գառնուկը, Քրիստոս Յիսուս, յաղթական դուրս կուգայ, որովհետեւ պատերազմին մէջ Նա Եհովային կողմէն կը կռուի։ «Ասոնք Գառնուկին հետ սլիտի պատերազմին. եւ Գառնուկը անոնց սլիտի յաղթէ. քանզի անիկա տէրերուն Տէրն է, ու թագաւորներուն Թագաւորը. եւ անոր հետը

եղողները կանչուած ու ընտրուած եւ հաւատարիմ են»— Յայտնութեան ԺԷ. 14:

Թող ոչ ոք ինքզինքը խաբէ խորհելով թէ Արմագեդոնի պատերազմը մարդոց միջեւ տեղի ունենալիք պարզ կռիւ մըն է. կամ թէ ան միայն պատկեր մըն է: Ս. Գիրքը որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ ան իրական կռիւ մըն է: Ան՝ Ամենակալ Աստուծոյ պատերազմն է, որուն մէջ Նա պիտի մաքրէ երկիրը այն անօրէն ղրուխիւններէն՝ զորոնք Սատանան գործածած է այս բոլոր դարերու տեւողութեան ժողովուրդը կուրացնելու համար: Սատանան արդէն վռնտուած է երկինքէն եւ երկրիս վրայ ձգուած է: Նա ներկայիս յուսահատօրէն կը փորձէ Աստուծոյ համար վկայողները ոչնչացնել եւ բոլոր միւսները կուրացնելով Աստուծմէ հեռացնել: Բայց Արմագեդոնի վերջանալուվը, երբ անոր կազմակերպութիւնները բոլորովին կործանին, եւ երբ ինքն ալ անճահարուի, ահա այն ատեն պիտի կատարուի այն մարգարէութիւնը որ հետեւեր անցեալին մէջ գրուած էր Սատանային մասին. «Քու փառքդ եւ տաւիղներուդ ձայնը գերեզմանը իջան. քու տակդ զեռուններ տարածուեցան, ու որդերը քեզ կը ծածկեն: Ո՛վ առտուանդ ծագող Արուսեակ՝ ի՛նչպէս երկինքէն ինկար ու մինչեւ գետինը կործանեցար, դուն որ ազգերը նկուն կ՚ընէիր»— Եսայ. ԺԴ. 11, 12:

Արմագեդոնի մէկ ուրիշ նկարագրութիւնը տրուած է՝ Մադիամացւոց մեծ բազմութեան դէմ Գեդէօնի մղած պատերազմով: Մադիամացիները Աստուծոյ ժողովուրդին թշնամիներն էին: Առնցմէ հսկայ բազմութիւն մը հովիտի մը մէջ բանակած էր: Գեդէօն՝ որ Քրիստոս Յիսուսի խորհրդապատկեր մըն է, հրաման ստացած էր զանոնք փախուստի մատնելու: Իր հետեւորդներուն ըրածը՝ լաւ լերպով կը պատկերացնէ մեծ ու վերջնական պայքարին մէջ՝ Քրիստոնէին ունենալիք բաժինը:

Երբ ճակատամարտի ժամանակը հասաւ, Գեդէօն մի միայն երեք հարիւր զինուոր ունէր։ Նա առնք երեք խումբերու բաժնեց, եւ իւրաքանչիւր մարդու ձեռքը փող մը եւ պարապ սափոր մը տուաւ որուն մէջ ջահ մը կար։ Նա պատուէր տուած էր որ առնք Մադիամացւոց բանակին երեք տարբեր կողմերը դիրք գրաւեն, եւ զինքը դիտեն. եւ թէ հրամանը տրուելուն պէս ամէն մարդ պէտք է իր փողը հնչեցնէ, իր ձեռքը բռնած սափորը կոտրէ, ու իր լոյսը բարձր բռնելով՝ աղաղակէ. «Տիրոջը եւ Գեդէօնին սուրը»։ Այս հրամանին գործադրութիւնը առակութի մատնեց Մադիամացիները, որոնք խրարու վրայ իյնալով՝ զիրար ոչնչացուցին, ու այդպէս բնաջնջուեցաւ Մադիամու հսկայ բանակը (Դատաւորաց է. 16–20)։ Նոյնպէս ալ ներկայ անօրէն դարու վերջաւորութեան օրերուն եւ Տիրոջը թագաւորութեան ներածման ժամանակ՝ Ս. Գիրքը կը յայտնէ թէ ի սրտէ Տիրոջը նուիրուածներուն առանձնաշնորհն է բարձր բռնել ճշմարտութեան լոյսը եւ դաւանութիւններ երդել Եհովա Աստուծոյ, ի լուր աշխարհի հռչակելով այն պատգամը թէ՝ Եհովան է Աստուած, եւ թէ՝ Յիսուս Քրիստոս թագաւորաց թագաւորն է։

ՍՐԱԾՈՒԹԵԱՆ ՁԱՓԸ

Ամենակալ Աստուծոյ մեծ ու սոսկալի օրը, Ամագեդոնի պատերազմը, արդարութեան համար այնպիսի վճռական յաղթութեամբ մը նշանակելի պիտի դառնայ որ ամէնն ալ պիտի գիտնան։ Եհովայինն անունը պիտի բարձրանայ երկրի վրայ։ Նոյնիսկ կղերներուն բերանը յաւիտեան պիտի գոցուի՝ որպէս զի ալ Տէր Աստուծոյ մասին ամբարտաւանօրէն չխօսին։ Ներկայիս անոնք ինքզինքնին հոգին հովիւները կ'անուանեն։ Անոնք՝ որպէս գլխաւոր մարդիկ, հօտին մէջ բերած են չահադէտները, քաղաքագէտները եւ ուրիշ մեծ ազդեցութեան տէր

մարդիկը: Մարգարէն, այս չար կազմակերպութեանց եւ սուտ մարգարէներու դէմ Աստուծոյ բարկութիւնը նկարագրելով, որ Արմագեդոնին մէկ ուրիշ նկարագրութիւնն է, կ'ըսէ. «Զօրաց Տէրը այսպէս կ'ըսէ. Ահա չարիք ելիտ ելլէ, մէկ ազգէն ուրիշ ազգի մէջտ անցնի. ու երկրիս ծայրերէն մեծ մրրիկ մը ելլէ: Եւ այն օրը Տիրոջմէ սպաննուածները երկրիս մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը մը ելլան. անոնց համար սուգ մը չըռնուի, անոնք մը չժողվուին ու մը չթաղուին, երկրի երեսին վրայ աղբի պէս մը ելլան: Ողբացէ՛ք՝ ո՛վ հովիւներ՝ ու աղաղակեցէ՛ք, եւ մոխիրի մէջ թաւալեցէ՛ք՝ ո՛վ հօտին ընտիրները. վասն զի ձեր մորթուելու եւ ցիրուցան ըլլալու օրերը լրացած է, ու պատուական ամանի պէս պիտի իյնաք: Եւ հովիւներուն փախչելու ճամբան՝ ու հօտին ընտիրներուն ազատուելու միջոցը պիտի կորսուի: Հովիւներուն աղաղակին ձայնը եւ հօտին ընտիրներուն ոռնալուն ձայնը կայ, վասն զի Տէրը անոնց արօտները կորսնցուց: Ու Տիրոջը սաստիկ բարկութեանը երեսէն խաղաղութեան բնակարանները ամայութեան դարձան»— Երեմեայ իե. 32–37:

Աստուծոյ մարգարէներէն մէկ ուրիշն ալ Տիրոջը մեծ ու սոսկալի օրուանը մասին վառվռուն պատկեր մը կուտայ: Ծովը՝ չարունակաբար ապառաժներուն հետ ընդհարման եկող չուրի վիթխարի եւ անհանդարտ զանգուած մ'ըլլալով՝ պատշաճ կերպով կը ներկայացնէ մարդկային ընկերակցութեան անհանդարտ եւ փոթորկալի տարրերը, մանաւորապէս այս խռովայոյզ օրերուն, երբ ազգերու եւ կառավարութեանց հաստատ մասերուն դէմ կը զարնուին: Մեր յիշելիք մարգարէութեանը մէջ՝ մարգարէն ծովը կը զործածէ այս խորհրդաբանական իմաստով: Նաւերը զործածուած են՝ իբրեւ խորհրդապատկեր մեծ վաճառականական ձեռնարկ-

ներ յառաջ վարելու ներկայ մեթոտներուն: Աչխարհի դրամական չահարկութիւնները իրապէս ողնայարը կը կազմեն թշնամիին ներկայ տեսանելի կազմակերպութեանը: Մարզարէն կ'ակնարկէ այն ժամանակուան՝ երբ Սատանայի կազմակերպութիւնը Արմագեդոնի համար համախմբուելու եւ կամ համախմբուած ըլլալու կէտին պիտի հասնի, ըսելով. «Նաւերով ծովը իջնողները ու մեծ ջուրերու մէջ գործ գործողները»— Սաղմ. ճէ. 23:

Ազգերուն վրայ եկող մեծ տաղնապին մէջ՝ անոնք պիտի նշմարեն Տէրը. այսինքն թէ՝ անոնք այս տառապալի անցքերուն մէջ պիտի տեսնեն Անոր զօրութեան յայտնումը, ինչպէս որ նկարագրուած է Ամբակում մարգարէին կողմէ: Ասիա՝ Սաղմոսերգուն ևհովան այնպէս կը ներկայացնէ որպէս թէ կռիւը սկսելու հրաման կուտայ: Պայքարը որպէս փոթորկոտ հով մը ներկայացուած է: Փոթորկոտ հով մը միշտ նեղութեան խորհրդանշական գործածուած է: Մարգարէն կը յառաջանայ եւ այսպէս կը նկարագրէ նեղութեան մեծութիւնն ու արդիւնքը. «Վասն զի ան կը հրամայէ ու մրրկալից հովը կը հանէ, որ անոր ալիքները կը բարձրացնէ: Երկինքը կ'ելլեն ու անդունդը կ'իջնեն. անոնց անձերը նեղութենէ կը հալին՝ գինով մարդու պէս կը դողդղան ու կ'երերան, եւ անոնց բոլոր իմաստութիւնը կը հատնի: Այնատենը Տիրոջը կ'աղաղակեն իրենց նեղութեանը մէջ, ու կը փրկէ զանոնք իրենց տառապանքներէն: Մրրիկը հանդարտութեան կը դարձնէ, ու ալիքները կը դադարին: Իրենք ալ կ'ուրախանան որ դադարեցան. եւ կ'առաջնորդէ անոնց՝ իրենց ուզած նաւահանգիստը»— Սաղմ. ճէ. 25–30:

Տէր Ցիսուս՝ Համաչխարհային Պատերազմին յաջորդելիք Արմագեդոնի մեծ պատերազմին կ'ակնարկէ, երբ կ'ըսէ. «Քանդի ան ատեն անանկ մեծ նեղութիւն պիտի ըլլայ, որուն նմանը

աշխարհի սկիզբէն մինչեւ հիմա եղած չէ, ոչ ալ պիտի ըլլայ: Եւ թէ որ այն օրերը չի քիչնային, բնաւ մէկ մարմին մը պիտի չապրէր. բայց ընտրեալներուն համար այն օրերը պիտի քիչնան»— Մատթէոսի ԻԴ. 21, 22:

Ժողովուրդը կրնայ ապահովաբար վստահիլ Յիսուսի խօսքերուն թէ՝ ասիկա երկրիս վերջին տառապանքը պիտի ըլլայ, որովհետեւ Նա կ'ըսէ թէ ալ ուրիշ մը պիտի չըլլայ: Նա նաեւ կ'ըսէ թէ՝ չատեր այս նեղութենէն պիտի անցնին ու պիտի ապրին եւ չմեռնին. ուստի՝ քաջալերուելու են ամէն անոնք որ կը բաղձան աւելի լաւ վիճակ մը տեսնել:

Մարգարէներէն մէկ ուրիշը ցոյց կուտայ թէ՝ այս նեղութեան տեւողութեան երկու մասը պիտի ոչնչացուի, իսկ երրորդ մասը անոր մէջէն պիտի անցուի. «Եւ պիտի ըլլայ որ բոլոր երկրին մէջ՝ կ'ըսէ Տէրը՝ երկու մասը պիտի կտրուի ու պիտի մեռնի, ու երրորդ մասը պիտի մնայ անոր մէջը: Եւ ան երրորդ մասը կրակէ պիտի անցնեմ, ու զանոնք պիտի զտեմ, ինչպէս որ արծաթը կը զտուի, եւ զանոնք պիտի փորձեմ, ինչպէս որ ոսկին կը փորձուի. անոնք իմ անունս պիտի կանչեն, ու ես անոնց պատասխան պիտի տամ. ես պիտի ըսեմ թէ անիկա իմ ժողովուրդս է, անոնք ալ՝ Տէրը իմ Աստուածս է՝ պիտի ըսեն»— Զաքար. ԺԳ. 8, 9:

Յայտնութեան ԺԲ. 20–ին համաձայն՝ կը թուի թէ հոս յիշուած «երկու մասը» անոնք են որ զանոնք եւ սուտ մարգարէ դասակարգը կը կազմեն: Այս երկու անօրէն կազմերը պիտի ոչնչացուին. եւ ամէն անոնք որ անոնց հաւատարմութիւն ցոյց կուտան, ինչպէս նաեւ անոնց կ'օգնեն, զանոնք կը քաջալերեն ու անոնց թեւ ու թիկունք կ'ըլլան, այնպէս կը թուի թէ անոնք ալ պիտի չախչախուին, բայց ոչ յաւիտեան: Կրակին մէջէն անցուելիք «երրորդ մաս»–ով յայտնապէս կ'ակնարկուի այն

ղաժակարդի ժողովուրդները որոնք նեղութենէն ողջ դուրս պիտի գան ու այն ատեն պատեհութիւն պիտի ունենան լիակատար վերաչինութեան եւ օրհնութեան: Անտարակոյս շատ մարդիկ կան՝ որոնք Աստուծոյ նպատակներուն նկատմամբ կուրացած ըլլալով՝ Սատանայի կազմակերպութենէն ներկայիս գերեվարուած են: Քանի մի Սատանան կուրացուցեր է զանոնք, որպէս զի չըլլայ թէ Աստուծոյ թագաւորութեան ուրախ լուրերը անոնց մտքերուն մէջ փայլին, եւ չըլլայ թէ անոնք ըմբռնեն ու հաւատան եւ լքեն Սատանային կազմը (Բ. Կորնթ. Դ.4): Տէր Յիսուս՝ այս հին աշխարհի վերջաւորութեանը ու Իր թագաւորութեան յայտնութեան մասին խօսելով, ըսաւ. «Եւ այն ատեն Որդւոյ մարդոյ նշանը պիտի երեւնայ երկինքի մէջ, ու այն ատեն երկրի բոլոր ազգերը կոծ պիտի ընեն, ու պիտի տեսնեն Որդին մարդոյ երկինքի ամպերուն վրայ եկած զօրութիւնով ու մեծ փառքով» (Մատթ. ԻԴ. 30): Այս համարէն յայտնի է որ՝ Արմագեդոնի մեծ պատերազմին մէջ ժողովուրդը պիտի տեսնէ թէ՝ Տէրն է. որ կը ջախջախէ Սատանային կազմակերպութիւնը:

Աստղապարանոցները ու կամակորները, որոնք կը շարունակեն թեւ ու թիկունք ըլլալ զԱստուած անարգող ապականած դրութիւններուն, անոնց հետ պիտի տապալուին: Անտարակոյս ասիկա այն ատեն պիտի ըլլայ՝ երբ անոնք որ նենգութեամբ ու վախով գերի բռնուած են Սատանային կազմակերպութեանը մէջ, լսեն պիտի տան ու Տիրոջը պիտի աղաղակեն, եւ Նա զանոնք նեղութեան մէջէն պիտի աղատէ: Տէրը մանաւանդ ինծի հոգին խոստացած է անոնց՝ որոնք իրենց ընկեր արարածներուն նկատմամբ բարեացակամութիւն ցոյց կուտան: Իր մարգարէին միջոցաւ Նա կ'ըսէ. «Երանի՛ անոր՝ որ աղքատին հոգ կը տանի. նեղութեան օրը Տէրը պիտի փրկէ զանիկա: Տէրը պիտի պահէ ու ապրեցնէ զա-

Նիկա, երանելի պիտի ըլլայ երկրի վրայ, ու թշնամիներուն կամացը պիտի չմատնես զանիկա»— Սաղմոսաց ՃԱ. 1, 2:

Հոս ակնարկուածները երբ չափով մը այն գիտակցութեան կուգան թէ՝ մեծ նեղութիւնը Աստուծոյ զօրութեանը ու փառացը մէկ արտայայտութիւնն է, որոնք Իր թագաւորութեանը մէջէն կը փայլին, այնատեն անտարակոյս Տէրոջը պիտի աղաղակեն. եւ Նա պիտի լսէ անոնց ու նեղութեան մէջէն ապահով դուրս պիտի բերէ. եւ այն ատեն, եթէ Իրեն հնազանդ ըլլան, Նա անոնց պիտի պարգեւէ յաւիտենական կենաց օրհնութիւնները:

Աստուծոյ մարգարէն զարձեալ մխիթարիչն ժամանակուան կ'ակնարկէ երբ կ'ըսէ. «Ուրեմն ինծի ապասեցէք, կ'ըսէ Տէրը, մինչեւ այն օրը որ որպէս համար ոտք ելլեմ. քանզի իմ վճիռս ազգերը ժողվել, թագաւորութիւնները գումարել է, որ անոնց վրայ իմ սրտմտութիւնս՝ իմ բոլոր սաստիկ բարկութիւնս թափեմ. քանզի բոլոր երկիրը իմ նախանձիս կրակովը պիտի ապառի: Վասն զի այն ժամանակ ժողովուրդներուն շրթունքները մաքուր շրթունքներու պիտի դարձնեմ, որ ամէնքը Տէրոջը անունը կանչեն, ու մէկ սրտով անոր ծառայութիւն ընեն»— Սոփոնեայ Գ. 8, 9:

Ասիկա Սատանային կազմակերպութեանը վախճանը եւ ժողովուրդին անկէ ազատութիւնը պիտի նշանակէ: Այն ատեն, ինչպէս որ մարգարէն հոս կ'ըսէ. Աստուած մաքուր պատգամով մը անոնց պիտի դառնայ՝ որպէս զի անոնք ամէնն ալ Տէրոջը անունը կանչեն ու մէկ սրտով Անոր ծառայեն: Ատկէ վերջ երկրի վրայ պիտի հաստատուին այն վիճակները՝ որոնք երկիրը ապրելու յարմար վայրի մը պիտի վերածեն: Ահա այս պիտի ըլլայ Մեսիային գործը եւ աստուածային ծրագրի իրագործման յաջորդ քայլը:

ԱՇԽԱՐՀԸ ՀԱՅՏԱՏՈՒԱԾ

Գլուխ ԺԳ.

ԵՐԲՈՐ մեծ երկրաշարժ մը, աւերիչ փոթորիկ մը, կամ մակընթացութեան վիթխարի ալիք մը երկիրը կ'աւերեն, հազարաւոր տուներ եւ մարդիկ ոչնչացնելով, եւ ուրիշ հազարաւորներ անտուն թողելով՝ արդիւնքը կ'ըլլայ մեծ վիշտ ու տառապանք. եւ այս տառապանքը ամոքելու համար մեծ չանքեր կը պահանջուին: «Տիրոջը մեծ ու սոսկալի օրուանը մէջ» Սրմագեդոնի պատերազմը վերջնականապէս պիտի տապալէ Սատանային կազմակերպութիւնը: Ինչպէս որ երկրաշարժ մը կամ սոսկալի փոթորիկ մը եւ կամ մակընթացութեան ալիք մը մեծ պատուհաս մըն են համայնքի մը համար, նոյնպէս ալ Սրմագեդոնը պիտի ըլլայ ամբողջ աշխարհին, միայն թէ շատ աւելի ծանր կերպով: Անոր սկսած ժամանակ մեծ վիշտ ու տառապանք պիտի ըլլայ եւ ժողովուրդը օգնութեան համար պիտի աղաղակէ:

Ճշմարտօրէն կարելի է ըսել թէ՝ աշխարհիս պատմութիւնը մարդկութեան արիւնովը գրուած է: Բայց ամենասոսկալին դեռ տեղի չէ ունեցած: Տիտոսի կողմէ Երուսաղէմի երկարատեւ ու սոսկալի կերպով պաշարուիլը՝ Հրեաներուն աննկարագրելի տառապանք պատճառեց, եւ Հռովմայեցւոց վերջնական յարձակումով քաղաքը հիմնովին կործանեցաւ: Երուսաղէմի կործանումը աստուածային մարգարէութեան կատարումն էր, եւ նախապատկերացուց Ամենակալ Աստուծոյ մեծ պատերազմին մէջ՝ աշխարհի կազմակերպութիւններուն պատահելիքը:

Երուսաղէմի վրայ եկած տառապանքը ժողովուրդին դէմ Աստուծոյ զայրոյթին մէկ արտայայտութիւնն էր, որոնք զԱնիկա մերժելով Սատանային հետեւած էին: Այն օրուան կղերները՝ ինքզինքին

որպէս Աստուծոյ ներկայացուցիչները ցուցադրելով՝ եւ կեղծաւորաբար հաւաստելով Անոր օրէնքին մեկնիչներն ըլլալ, պատասխանատու էին քաղաքին վրայ եկած սոսկալի աղէտին։ Քրիստոնեայ Աշխարհի կործանումը՝ որ անհրաժեշտ դարձած է կղերներուն կեղծաւորութեանը պատճառաւ, քանի որ անոնք ժողովուրդին խորհուրդները Աստուծմէ հեռացուցած են, աւելի սոսկալի պիտի ըլլայ քան այն՝ որ Երուսաղէմի վրայ եկաւ Ք. Թ. 70–73–ին։ Աստուած խոստացած է որ Սատանային կազմակերպութիւններուն վրայ դալիք վերջնական նեղութեամբ լիովին պիտի կործանէ բոլոր չար դրութիւնները։

Մենք կրնանք յիշել այն բոլոր աղէտները որոնք պատահած են մարդկային ազգին. այն բոլոր պատերազմները, այն բոլոր երկրաշարժները, թաթառները եւ ուրիշ աղէտները. ու ապա յիշել թէ ասոնցմէ ոչ մէկը իր պատճառած վիշտովը պիտի կրնայ հաւասարիլ անոր՝ որը աշխարհի վրայ պիտի դայ Արմագեդոնի մեծ պատերազմին տեւողութեանը։ Յիսուսի խօսքերը կ'ապացուցանեն այս եզրակացութեան ուղիղ ըլլալը թէ՝ երկրի վրայ անանկ նեղութիւն մը պիտի ըլլայ, որուն նմանը աշխարհը սկսեւէն ի վեր եղած չէր. եւ ո՛չ ալ անոր նմանը պիտի ըլլայ այնուհետեւ։ Բայց Աստուած այնպէս տնօրինած է որ՝ այս մեծ նեղութեան ժամանակաշրջանը ի վերջոյ ժողովուրդին մեծ օրհնութեան միջոց մը պիտի ըլլայ։

Աստուծոյ արդար դայրոյթը Սատանայի կազմակերպութեանը դէմ լիովին արտայայտուելէ վերջ՝ լեռները քանդող ու ապառաժները պատռտող փոթորկաբեր հովը պիտի դադրի փչելէ. կեդրոնէն մինչեւ շրջագիծը երկիրը ցնցող երկրաշարժը ա՛լ պիտի չցնցէ. երկնավառ հրդեհները, չուառով ըսպառած ըլլալով իրենց կատաղութիւնը, այրելէ պիտի դադրին, եւ լռութիւնն ու անդորրութիւնը ան-

գամ մ՚եւս երկրի վրայ պիտի գան։ Բայց ժողովուրդին մէջէն վերապրողները յուսալքուած ու տկար պիտի ըլլան։ Անոնք իրենց տառապանքին եւ յուսահատութեանը մէջ Տիրոջը պիտի աղաղակեն։

Այն առեն երկինքէն պիտի գայ հանդարտիկ ու մեղմ ձայնը. եւ Աստուծոյ մարգարէին կողմէ հեռաւոր անցեալին մէջ խօսուած պատգամը՝ երկրի բոլոր աղնուամիտ ժողովուրդներուն քաջալերական խօսքեր պիտի ձայնէ, ըսելով. «Սուրբ հանդիսով Տիրոջը երկրպագութիւն ըրէք. վախցէ՛ք անոր երեսէն՝ ո՛վ բոլոր երկիր։ Հեթանոսներուն մէջ ըսէք թէ Տէրը կը թագաւորէ. աշխարհքն ալ հաստատուած է որ չսասանի. անիկա պիտի դատէ ժողովուրդները ուղղութիւնով։ Երկինքը թող ուրախանայ ու երկիրը ցնծայ. ծովը իր լիութեամբը թող գոռայ. դաշտը ու բոլոր անոր մէջը եղողները թող ուրախանան. ան առեն անտառին բոլոր ծառերը թող ցնծան՝ Տիրոջը առջեւը, ինչու որ կուգայ, ինչու որ կուգայ երկիրը դատելու. պիտի դատէ աշխարհքը արդարութիւնով, ու ժողովուրդները իր ճշմարտութիւնովը»— Սաղմ. ՂԶ. 9–13։

Աստուածային բոլոր մարգարէութիւնները որոշեալ առենին կը կատարուին, եւ այն առեն միայն կարելի է հասկնալ զանոնք երբոր կատարուած՝ եւ կամ կատարուելու ընթացքին մէջն են։ Վերոյիշեալ մարգարէութիւնը ներկայիս սկսած է կատարուիլ, այսինքն թէ՝ անոնք որ Աստուծոյ ծրագրի յառաջացումը կը դիտեն՝ կը տեսնեն թէ Տէրը Իր զօրութիւնը ստանձնելով սկսած է Իր իշխանութիւնը. ուստի անոնք պիտեն թէ ի մօտոյ մարգարէութիւնը լիովին պիտի կատարուի։ Այն առեն՝ Աստուծոյ բրած խոստման համաձայն, մարդկութեան վերաշինութեան եւ օրհնութեան շրջան մը պիտի գայ։

Մարգարէին մէջացաւ հոս տրուած վճռական եւ հաստատ խոստումն է թէ՝ «Աշխարհը պիտի հաս-

տատուի, թէ՝ ան պիտի չսասանի»: Հոս յիշուած «աշխարհ»–ը մարդուն օգտին համար կազմակերպութիւն մը կը նշանակէ: Ս. Գրոց մէջ գործածուած «աշխարհ» բառը երկրիս ժողովուրդներուն կ'ակնարկէ, որոնք աներեւոյթ դերիշխանի մը հովանաւորութեանը եւ տիրապետութեանը ներքեւ կառավարական այլեւայլ ձեւերով կազմակերպուած են: Ան կը բաղկանայ երկինքէ եւ երկրէ: Երկինքը՝ աշխարհին աներեւոյթ մասին կ'ակնարկէ, մինչդեռ երկիրը՝ անոր տեսանելի մասը կը նշանակէ: Ամբողջ դարերը, աշխարհի անտեսանելի մասը կազմած են՝ Սատանան ու անոր անսուրբ հրեշտակները. մինչդեռ տեսանելի մասը բաղկացած է՝ երկրի վրայ գտնուող կազմակերպուած կառավարութիւններէն, որոնք Սատանային ազդեցութեան եւ տիրապետութեան տակ եղած են: Դէպի յառաջ՝ Սատանայի աշխարհին կործանման ժամանակը դիտելով՝ Աստուած Իր մարգարէին միջոցաւ ըսաւ. «Քանզի ահա՛ ես նոր երկինք ու նոր երկիր կ'ստեղծեմ. եւ առաջինները պիտի չյիշուին, ու մարդուս միտքը պիտի չգան: Բայց դուք իմ ստեղծագործութիւնովս յաւիտեանս յաւիտենից ուրախացէք եւ ցնծացէք. վասն զի ահա ես Երուսաղէմը ցնծութեան համար, ու անոր ժողովուրդը ուրախութեան համար կ'ստեղծեմ» (Եսայ. կե. 17, 18): Այս մարգարէութիւնը պէտք է որ իրականանայ:

Մարգարէին այս խօսքերուն համաձայն, Պետրոս առաքեալ մարգարէական ոճով կը նկարագրէ հին երկինքի ու երկրի անցնիլը: Նա կ'ըսէ. «Սպասելով ու արտորալով Աստուծոյ օրուանը գալուն, որուն մէջ երկինքը կրակով այրուած պիտի լուծուի, ու տարերքները բոնկած պիտի հալին» (Բ. Պետրոսի Գ. 12): Նկատի առնելու ենք թէ Աստուծոյ օրուանը մէջ ասոնք պիտի անցնին. այսինքն Աստուծոյ բարկութեան արտայայտած ժամանակ: Ապա

Պետրոս առաքեալ կ'աւելցնէ. «Սակայն իր խոստմունքին համեմատ նոր երկինքի մը ու նոր երկրի մը կ'սպասենք, որոնց մէջ արդարութիւն կը բնակի» (Բ. Պետ. Գ. 13): Աստուծոյ տուած այս երկու վկաներուվը մենք կրնանք լուռի վստահութիւն ունենալ թէ նոր երկիրը պիտի հաստատուի, եւ թէ ան այնքան ամրապինդ կերպով պիտի հաստատուի որ բնաւ պիտի չսասանի:

Երկար դարեր, թշնամի Սատանան, իրեն հետեւողց չար հրեշտակներու օգնութեամբը, կազմած է այն երկինքը՝ որ երկրի ազգերուն եւ ժողովուրդներուն վրայ ազդեցութիւն բանեցուցած ու տիրած է: 1914–ին Քրիստոս Յիսուսի տիրապետութեան ժամանակը հասած ըլլալով՝ Նա Սատանան ու անոր դեւերու վոհմակը երկինքէն վռնտեց ու երկրիս վրայ ձգեց (Սաղմ. ՃԺ. 5, Յայտ. ԺԲ.9): Ուրեմն նոր երկինքը ներկայիս իրապէս հաստատուած է: Անոր վրայ իշխողը Քրիստոս է: Ժողովուրդէն ոչ ոք կը գնահատէ այս իրողութիւնը՝ բացի անոնցմէ որոնք աչալրջօրէն կը ջանան տեղեկանալ Աստուծոյ Խօսքին ու Անոր ծառայել:

Տիրոջը զօրութեան յաջորդ մեծ արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ զազանին ու սուտ մարգարէին, Սատանայի կազմակերպութեան տեսանելի կամ երկրային մասին կործանումը: Գազանը եւ սուտ մարգարէն ոչնչացուած ու Սատանան կապուած ըլլալով, ամբողջ երկիրը (տեսանելի բոլոր չար դրութիւնները) պիտի անցնի: Այն ատեն այլեւս մարդկային անհանդարտ տարրեր պիտի չկենան, որոնք այլաբանօրէն որպէս «ծով» ներկայացուած են: Ասիկա պիտի յաջորդէ նոր երկրի հաստատումը: Անոր հիմնուելովը աշխարհը պիտի հաստատուի, ինչպէս որ մարգարէն նախագուշակած է (Սաղմ. ՂԶ. 10). ինչու որ թէ՛ երկինքն եւ թէ երկիրը այն ատեն ար-

զարաղատ Թագաւորին, Խաղաղութեան Իշխանին ու տէրերու Տէրոջ Իշխանութեանը տակ պիտի ըլլայ։

Յովհաննէս առաքեալ նոր աշխարհի նկատմամբ տեսիլք մ'ունեցաւ, ու ըրեց. «Եւ նոր երկինք մը ու նոր երկիր մը տեսայ. վասն զի առաջին երկինքը ու առաջին երկիրը անցան, եւ ա՛լ ծով չկար։ Եւ սուրբ քաղաքը, նոր Երուսաղէմը, տեսայ, որ երկինքէն Աստուծմէ կ'իջնէր, իր էրկանը համար զարդարուած հարսի մը պէս պատրաստուած»— Յայտ. ԻԱ. 1, 2։

Նոր երկինքը, Մեսիային, ծնած եւ իշխող նոր ազգին, կառավարութիւնն է, նոր Երուսաղէմը։ Ան՝ խաղաղութեան կառավարութիւնն է, իրեն որպէս գլուխ եւ կառավարիչ ունենալով Խաղաղութեան Իշխանը. ան՝ Մեսիայի կառավարութիւնն է՝ որ պիտի անցնի անո՛ր տեղը՝ որ երկար տարեւանեցի կերպով կառավարած է աշխարհը։ Նոր երկինքը կամ նոր կառավարութեան անտեսանելի մասը գեղեցիկ ու փառահեղ է. եւ Յովհաննէս առաքեալ այլաբանական ոճով՝ իր տեսային համար պատրաստուած հարսի մը նմանցուցած է զանիկա։ Ահա այդ տունն է ո՛ր կին մը կը ջանայ իր ամենալաւ վիճակով երեւնալ, ու այդպէս ալ կ'երեւնայ։ Ասիկա չի նշանակեր թէ սուրբ քաղաքը, նոր Երուսաղէմը, ամուսին մ'ունի։ Ընդհակառակը նոր Երուսաղէմը նոր կառավարութիւն մըն է, կազմուած Քրիստոսէն եւ Անոր մարմնին փառաւորուած անդամներէն։ «Իր էրկանը համար զարդարուած հարսի մը պէս» խօսքերը պարզապէս նոր կառավարութեան, ծնած նոր ազգին, գեղեցկութիւնն ու փառքը նկարագրող խօսքեր են։

Քանի որ թշնամի Սատանան եւ անոր հրեշտակները, որոնք հին երկինքը կը կազմեն, անտեսանելի են, արդեօք ատիկա կը նշանակէ՞ թէ նոր երկինքն ալ անտեսանելի պիտի ըլլայ։ Այո. նոր երկինքը անտեսանելի պիտի ըլլայ։ Այդ նոր երկինքը կազմող

դէմաւոր դէմքը Քրիստոս Յիսուսը պիտի ըլլայ։ Երկրի ժողովուրդներէն դարձեալ տեսնուելու կամ չի տեսնուելու նկատմամբ՝ մենք Յիսուսի խօսքերն ունինք. Նա ըսաւ. «Քիչ մը առնէն վերջ՝ ալ աշխարհս զիս չտեսներ» (Յովհ. ԺԴ. 19)։ Քրիստոս Յիսուս Եհովայի բուն պատկերն է, եւ մարդկային ոչ մէկ աչք կրնայ տեսնել զԱստուած (Եբր. Ա. 3, Ա. Տիմ. Զ. 16)։ Սատանան՝ հոգեղէն էակ մը՝ նաեւ անտեսանելի եղած է մարդուն եւ անոր վրայ զօրութիւն ու աղդեցութիւն գործածած է։ Նոյնպէս ալ Տէր Յիսուս, փառաց Թագաւորը, թէեւ մարդուն անտեսանելի՝ սակայն մարդոց վրայ զօրութիւն եւ իշխանութիւն պիտի գործածէ։

Եղեմի ժամանակէն մինչեւ իր կազմակերպութեան լիութիւնը կործանումը՝ Սատանան երկրի վրայ տեսանելի ներկայացուցիչներ ունեցած է։ Այդեօք ասիկա կը թելադրէ՞ թէ Խաղաղութեան Իշխանը, մեծ Մեսիան, երկրի վրայ տեսանելի ներկայացուցիչներ պիտի ունենայ։ Այո՛, Նա պիտի ունենա՛յ. եւ Ս. Գիրքը որոշ կերպով կը հաստատէ ասիկա։

Քանի որ Աստուած յայտնած է թէ նոր երկինք մը եւ նոր երկիր մը պիտի ստեղծէ, ու քանի որ Պետրոս Առաքեալ կ'ըսէ թէ այդ նոր երկինքին ու նոր երկրին մէջ արդարութիւն պիտի բնակի, մենք կը գտնանք վստահ ըլլալ թէ Մեսիական կառավարութեան տեսանելի նոր կազմակերպութիւնը արդարատատ պիտի ըլլայ. այսինքն թէ՝ արդար Թագաւորին երկրի վրայ ունենալիք ներկայացուցիչները Իր հրամանին հետ հաշտ պիտի ըլլան ու պիտի հնազանդին Անոր։

Բայց Սատանային կազմակերպութեանը կործանումէն ու անոր կաշկանդումէն վերջ, մաս մը մարդիկ ողջ պիտի մնան. եւ ատոնցմէ ոմանք ուրիշներէ աւելի փառասէր պիտի ըլլան։ Այդեօք այդ փառասէրներն ու զօրաւորագոյնները ինքզինքին

առաջ պիտի չքշե՛ն եւ կառավարութեանը մէջ մըտնելով՝ զայն տիրապետեն ու դարճեալ անարդարութեան վիճակ մը յառաջ բերեն։ Անոնք պիտի չըլլան, ինչու որ պիտի չթոյլատրուին (Դան. Բ. 44)։ Արդար թագաւորը բնաւ պիտի չթողու որ անարդարութիւն գործող մը դիրք ներկայացնէ։ Որպէս զի մարդը՝ կատարելութեան մէջ լիովին հաստատուելու պատեհութիւն մ՚ունենայ՝ Տէրը երկրի վրայ արդարադատ կառավարութիւն մը պիտի հաստատէ։ Յոստացուած է. «Ահա թագաւոր մը արդարութեամբ պիտի թագաւորէ. ու իշխանները իրաւունքով պիտի իշխեն» (Եսայ. ԼԲ. 1)։ Ասիկա կը նշանակէ թէ փառասէրներն ու զօրաւորները պիտի արգիլուին իրենց դործ դնելէ իրենց քաղաքական մեքենայութիւնները եւ գրաւելէ կառավարութիւնը եւ կամ անոր ոեւէ մէկ մասը։

Բայց բոլոր մարդիկ Ադամի սերունդէն են. ու քանի որ անոնցմէ ամէնն ալ անկատար են, ուրեմն ի՞նչպէս կարելի է դտնել անհատներ՝ որոնք արդարութեամբ եւ իրաւունքով իշխեն որպէս թագաւորին ներկայացուցիչները։

ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ

Հեռաւոր անցեալին մէջ՝ Աստուած մասնաւոր մարդիկ պատրաստեց՝ որոնք աննպաստ պայմաններու տակ հաւատարմութեամբ Աստուծոյ ծառայեցին եւ ապա մեռան։ Անոնք Աստուծոյ գնահատութեանը արժանացան։ Անոնք գերեզմանէն պիտի յարուցուին՝ որպէս կատարեալ մարդիկ, բոլորովին Տիրոջը նուիրուած, եւ Տիրոջը երկրային արդարադատ թագաւորութեանը տեսանելի ներկայացուցիչները պիտի ըլլան։ Անոնք՝ նոր երկրին կորիզը պիտի կազմեն։ Վերջէն մէջ բերուելիք Ս. Գրոց համարները վճռականօրէն կ՚ապացուցանեն այս հաստատումները։

Աստուած՝ Իր ծրագրին հաստատ մէկ կանոնին համաձայն՝ ոչ մէկ արարածէ յաւիտենական կեանք կը նուիրէ մինչեւ որ, ան լիովին չվճռուի՝ ու վճռէն ներքեւ չապացուցանէ իր հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը։ Աստուած կեանք տուաւ Ադամի. բայց Նա զանիկա վճռեց անոր յաւիտենական կեանք տալէ առաջ։ Ադամ՝ վճռին ներքեւ էնկաւ։ Անոր թերութիւնը Աստուծոյ թշնամիին հաւատարմութիւն յայտնելն էր։ Նա թէ՛ անհնազանդ եւ թէ անհաւատարիմ մարդ մ'եղաւ։

Երկրի վրայ յաջորդ կատարեալ մարդը Քրիստոս է։ Երկնաւոր Հայրը աստուածային մակարդակի վրայ յաւիտենական կենաց մեծ ու բարձր վարձատրութիւնը Քրիստոսի պարգեւելէ առաջ՝ զԱնիկա ամենախիստ կերպով վճռեց. Քրիստոս այս բոլոր վճռութեանց յաջող կերպով տոկաց, ու անոնցմով ապացուցանեց իր առ Աստուած ունեցած հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը— Ղուկ. Դ. 1–14, Փիլ. Բ. 5–11, Եբր. ե. 8, 9։

Ինչո՞ւ որոշ է՝ մարդոց ներակից անմահութեան վարդապետութեան արտառոցութիւնը։ Սատանան է այս կեղծ վարդապետութեան հեղինակը. եւ Սատանային ներկայացուցիչները, կղերականները, դարեր է վեր մարդոց մէջ քարոզած են այս կեղծ վարդապետութիւնը։

Կատարեալ մարդ Քրիստոսի մահուամբը պատրաստուած փրկանքի զոհէն առաջ, անկարելի էր ոեւէ մարդու յաւիտենական կեանք պարգեւել։ Ասիկա իրողութիւն է անոր համար որ՝ ամէն մարդ Ադամի սերունդէն ըլլալով՝ ժառանգած է անոր թերութեանց արդիւնքը (Հռոմ. ե. 12)։ Աստուծոյ օրէնքն է թէ՝ «ինչպէս որ Ադամով ամէնը կը մեռնին, նոյնպէս ալ Քրիստոսով ամէնը կենդանի պիտի ըլլան» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 22)։ Ոեւէ մարդու յաւիտենական կենաց պարգեւը տալէ առաջ՝ պէտք է

տեղի ունենայ Յիսուս Քրիստոսի մահն ու յարութիւնը: Ասիկա, սակայն, չարգիլեց որ անկատար մարդիկ իրենց կարողութեան չափովը ցոյց տան իրենց առ Աստուած ունեցած հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը: Այս ընելով անոնք կրնային ստանալ Աստուծոյ գնահատանքը:

Սակայն, քանի որ երկնից տակը ուրիշ անուն մը չկայ որուն միջոցաւ կրնայ գալ կենաց փրկութիւնը, բացի Քրիստոս Յիսուսի արեան արժանիքէն, կը հետեւի թէ մինչեւ Քրիստոս Յիսուսի գալուստը եւ փրկանքին տրուիլը, կարելի չէ կեանք պարգեւել: Նա «Իր անձը (Իր կեանքը), ամենուն տեղը փրկանք տուաւ՝ իր ատենին վկայութիւն ըլլալու» (Ա. Տիմ. Բ. 5, 6): Հետեւաբար, հոգ չէ թէ փրկանքը տալէ առաջ մարդ մը որքան հաւատարիմ եղած ըլլար՝ չէր կրնար ստանալ յաւիտենական կեանց պարգեւը՝ մինչեւ որ Եհովա Աստուծոյ գթութեան աթոռին առջեւ փրկանքը չներկայացուէր որպէս մեղաց-պատարագ: Ուրեմն Տէր Յիսուսի մահն ու յարութիւնը կեանք եւ անմահութիւն իւ լոյս բերաւ (Բ. Տիմ. Ա. 10): Իրլորն ալ պարտին կենաց տիրանալու պատեհութիւն մ'ունենալ: Անմահութեան պատեհութիւնը միայն անոնց համար է՝ որոնք զայն Աստուծոյ սահմանած ճամբովը կը փնտռեն. այսինքն, Յիսուս Քրիստոսի զոհաբերական մահուանը նմանակերպելով— Հռովմայեցիս Բ. 6, 7, Փիլիպ. Գ. 13–15:

Արդ՝ ներկայիս Ս. Գիրք ուսանողին յայտնի ըլլալու է թէ՝ այն ամէնը զոր մարդ կրնայ ընել իր փրկութեանը համար, է՝ հաւատք ունենալ, եւ փորձութեան պահուն ցոյց տալ իր առ Աստուած ունեցած հնազանդութիւնն ու հաւատարմութիւնը: Ասոր համար գրուած է. «Բայց առանց հաւատքի անհնար է Աստուծոյ հաճոյ ըլլալ. վասն զի այն որ Աստուծոյ կը մօտենայ, պէտք է որ հաւատայ թէ Աստուած

կայ, եւ թէ վարձահատոյց կ'ըլլայ անոնց որ գինքը կը փնտռեն»— Եբր. Ժ.Ա. 6:

Աբէլէն մինչեւ Գողգոթայի խաչը՝ երկրի վրայ կարզ մը մարդիկ գտնուեցան՝ որոնք Աստուծոյ հաւատացին եւ զգուշութեամբ քանացին զԱնիկա հաճեցնել ու հաճեցուցին ալ: Այս մարդոց նկատմամբ գրուած է. «Անոնք ամէնն ալ հաւատքով մեռան՝ խոստումնքները չառած, հապա հեռուէն տեսան զանոնք ու ողջունեցին, եւ խոստովանեցան թէ լրնենք օտարներ ու պանդուխտներ են երկրի վրայ: Քանզի անոնք որ ասանկ բաներ կը խօսին, յայտնի կ'ընեն թէ մէկ գաւառ մը կը փնտռեն: Եւ յիրաւի թէ որ անիկա յիշէին՝ ուակից որ ելան, ժամանակ ունէին հոն դառնալու: Բայց հիմա լաւագոյն գաւառ մը կը ցանկան, այսինքն երկնաւորին. ուստի ամօթ չեսեպեր Աստուած անոնց Աստուածը ըսուելու, լինչու որ լինքը անոնց քաղաք մը պատրաստեց»— Եբրայեցիս Ժ.Ա. 13–16:

Նախընթաց պարբերութեան մէջ յիշուած «գաւառ» բառը հայրենիք կը նշանակէ. այսինքն, անոնց բնակավայրը, ծննդավայրը: Մարդուն բնական վիճակը կատարելութիւն էր Եդեմի մէջ. եւ քանի որ Աստուծոյ նպատակն է վերահաստատել այս վիճակը. թէպէտեւ այս վերահաստատումը մի մխայն Անոր երկնային թագաւորութեամբը կրնայ գալ, եւ քանի որ այս հաւատարիմ անձինքը այսպիսի բանի մը ակնկալեցան, ուրեմն անոնք երկնային թագաւորութեան կամ կառավարութեան երկրի վրայ վերահաստատուելուն ցանկացին: Աստուած Իր ծրագրի կատարմանը մէջ, ուրեմն քաղաք մը պիտի պատրաստէ. այսինքն, կազմակերպութիւն մը, որուն մէջ այս անձինքը բաժին մը պիտի ունենան: Բայց որո՞նք են այս անձինքը:

Ս. Հոգիին ներշնչմամբը առաքեալը անոնց նկատմամբ գրեց (Տես Եբրայեցւոց Ժ.Ա. Գլուխը):

Նա նախ Աբէլը կը յիշէ, որը ապացուցանեց Աստուծոյ վրայ ունեցած իր հաւատքը: Ապա նա Ենովքի մասին կը պատմէ, որը Աստուծոյ հետ քալեց. ըսել ուզելով թէ նա Աստուծոյ վրայ հաւատք ունէր ու հաւատարիմ էր Անոր. եւ կ'ըսէ թէ Աստուած առաւ Ենովքը որպէս զի մահ չտեսնէ: Ապա նա կը յիշէ Նոյը, որ մեծ անօրինութեան ժամանակուան մը մէջ կ'ապրէր, եւ ճշմարտութիւնը անօրէն ու ապիրատ սերունդի մը մէջ քարոզելով, առ Աստուած ունեցած իր հաւատքը, հնազանդութիւնը եւ ջերմեռանդութիւնը արտայայտեց: Ապա կուգայ Աբրահամ, որ կանչուած էր երթալու երկիր մը որու մասին ոչինչ գիտէր. բայց նա գնաց իր հաւատքի զօրութեամբը: Նա օտար երկրի մը մէջ պանդխտացաւ, վրաններու տակ բնակելով Իսահակի եւ Յակոբի հետ: Առաքեալը նաեւ Աբրահամի կինը, Սառան կը յիշէ, որ Աստուծոյ խոստումներուն նկատմամբ իր հաւատքը ցոյց տուաւ: Ապա նա կը պատմէ այն մեծ փորձութիւնը որ Աբրահամի եկաւ՝ երբ Աստուած պատուիրեց անոր զոհաբերել իր Իսահակ որդին: Հաւատալով թէ Աստուած կարող էր Իսահակը մեռելներէն յարուցանել. Աբրահամ հնազանդեցաւ, եւ ասիկա կ'ապացուցանէ թէ Աբրահամ կը հաւատար մեռելոց յարութեան:

Ապա Պօղոս առաքեալ Իսահակը կը յիշէ որպէս հաւատարիմներէն մէկը: Յետոյ նա կը պատմէ Յակոբի հաւատքին մասին, որ Աստուծոյ վրայ ունեցած իր վստահութեամբը, իր մահուան անկողնին վրայ մարգարէացաւ եւ օրհնեց իր որդիները: Նա կը նկարագրէ Յովսէփի հաւատքը, եւ թէ ի՛նչպէս Տէրը զայն Եգիպտոսի մէջ առաջնորդեց: Ապա նա Մովսէսի մասին կը խօսի, որը թէեւ փարաւոնի մը պալատին մէջ մեծցած էր, բայց երբ չափահաս եղաւ՝ մերժեց փարաւոնին աղջկանը որդին կոչուիլ, աւելի նախընտրելով իր ժողովուրդին հետ տառա-

պիլ՝ Աստուծոյ վրայ ունեցած իր հաւատքին որպէս արդիւնք: Անոր մասին առաքեալը կ՚ուսուցնէ. «Աւելի մեծ հարստութիւն սեպեց Քրիստոսի նախատինքը, քան թէ Եգիպտոսի գանձերը, ինչու որ դիտելով կ՚սպասէր վարձքի հատուցմանը» (Եբրայեցիս ԺԱ. 26): Այսպէս ահա Մովսէս ապացուցանեց իր ունեցած հաւատքը՝ գալիք թագաւորութեան եւ մեծ թագաւորին նկատմամբ: Ապա առաքեալը կը յիշէ Յեսուի տոհմիկին հաւատքը. նաեւ կը պատմէ Գեդէօնի, Բարակի, Սամփսոնի, Յեփթայէին մասին:

Դաւիթը, Սամուէլը, ու հաւատարիմ մարգարէները յիշելէ վերջ, առաքեալը ճարտասանական թռիչք մը կ՚ստանայ, եւ իր բառերը հրճուանքով ու վստահութեամբ կը հնչեն Աստուծոյ մասին երբ նա կ՚ուսուցնէ. «Որոնք հաւատքով թագաւորութիւններու յաղթեցին, արդարութիւն գործեցին, խոստումնքներու հասան, առիւծներու բերաններ դոցեցին, կրակի զօրութիւն մարեցին, սուրի բերնէ ազատեցան, տկարութենէ ուժովցան, պատերազմի մէջ զօրաւոր եղան, օտարներու բանակներ ցրուեցին: Կիներ իրենց մեռելները ընդունեցին յարութիւն առած. ոմանք չարչարուեցան եւ չընդունեցին ազատութիւնը, որ լաւագոյն յարութեան հասնին: Ուրիշներ ալ նախատինքներու ու ծեծերու, նաեւ կապերու ու բանտերու վորձը առին: Քարկոծուեցան, սղոցուեցան, վորձանքի մէջ լինկան, սրով սպանուելով մեռան, ոչխարի մորթերով պտըտեցան, կարօտութիւն քաշելով, նեղը իյնալով, չարչարուելով (որոնց արժանի չէր աշխարհս), անապատներու ու լեռներու եւ այրերու ու երկրի խոռոչներու մէջ թափառելով: Եւ ասոնք ամէնը հաւատքով վկայուած՝ խոստումնքը չառին»— Եբր. ԺԱ. 33–39:

Առաքեալը հոս կ՚ըսէ. «Աշխարհս արժանի չէր» այս մարդոց. ըսել ուզելով այն աշխարհը որուն աներեւոյթ կառավարիչն է Աստուած: Այս արժանա-

ւոր անճնաւորութիւնները՝ Աստուծոյ ու Անոր խոստումներուն հանդէպ տածած իրենց հաւատարիմ անճնուիրութեամբը վկայեցին թէ՝ բոլորովին անհամաձայն էին Սատանային հետ եւ լիովին ներդաշնակ Աստուծոյ հետ: Անոնց սրտերը ուղիղ էին, եւ ուղիղը գործելու համար չմնայեցին իրենց ամենալաւ ջանքերը. ու իրենց հաւատարմութեանը համար լաւ վկայութիւն մ'ստացան: Բայց անոնք այն աւուրն չէին կրնար ստանալ խոստումը: Մի՛ քերնիս պահելու ենք թէ խոստումը յաւիտենական կենաց օրհնութիւնն էր, եւ առաքեալը որոշ կերպով կ'ըսէ թէ կեանքը Աստուծոյ պարգեւն է մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ (Հռոմ. Զ. 23): Ուրեմն, տրամաբանական է հետեւցնել թէ՝ փրկութեան գոհը մատուցուելէն առաջ անոնք չէին կրնար կեանք ստանալ:

Ապա առաքեալը կ'աւելցնէ. «Աստուած մեզի համար աւելի լաւ բան մը նախապատրաստեց, որ անոնք առանց մեզի կատարեալ չըլլան»: Ակներեւ է թէ հոս յիշուած «աւելի լաւ բան» ստացող դասակարգը անոնք են՝ որ Քրիստոսի հետ պիտի ընկերակցին հոգեղէն մակարդակի վրայ, որովհետեւ Պօղոս առաքեալ ինքզինքը անոնցմէ մէկը կը նկատէ: Նա կ'ըսէ թէ այս վաղեմի հաւատարիմ մարդիկը առանց մեզի կատարեալ պիտի չըլլան: Հոս «կատարեալ» բառը ամբողջ, լրացած, կատարուած նպատակ կը նշանակէ: Ուրեմն պէտք է հասկցուի թէ այս մարդիկը, որ իրենց հաւատարմութեան պատճառաւ լաւ վկայութիւն մ'ստացան, պարտին գերեզմանին մէջ սպասել մինչեւ որ Քրիստոսի մարմնոյ անդամները ընտրուին եւ փորձուին: Անոնց ակնարկող խոստումը չկրնար կատարուիլ մինչեւ որ Տէրը ամբողջ եկեղեցին չընտրէ: Այսինքն թէ, անոնց համար Աստուծոյ ունեցած նպատակը եւ կարգադրութիւնը չի կրնար լրանալ կամ ամբողջանալ՝ մինչեւ

որ թագաւորութեան աներեւոյթ բաժնին համար լիուլի եւ անթերի կարգադրութիւն եղած է։

Քաւութեան օրուան զոհաղործութեամբ, զոր Աստուած պատուիրեց Հրէից կատարել՝ Ղեւտացւոց ԺԶ. գլուխին մէջ նկարագրուածին համեմատ, ցոյց տրուած է թէ փրկութեան գոհը՝ Քրիստոսի մարմնին անդամներուն ընտրութենէն վերջ՝ որպէս մեղայ–պատարագ մը կը ներկայացուի բոլորին համար, բացի եկեղեցիէն։

Երբ Քրիստոսի մարմնին անդամները ամբողջանան՝ այն ատեն լինչ բան ակնկալելու ենք այն մարդոց համար՝ որոնք հաւատքի մէջ մեռան մեծ փրկութեան գոհին տրուելէն առաջ։ Պօղոս առաքեալ կը պատասխանէ. «Ուստի ամօթ չեսեպեր Աստուած անոնց Աստուածը ըսուելու, լինչու որ լինքը անոնց քաղաք մը պատրաստեց» (Եբր. ԺԱ. 16)։ Քաղաք բառը կառավարութեան մը խորհրդանշականէն ըլլալով՝ այս համարը վճռական ապացոյց մըն է թէ Աստուած բուն այս մարդոց համար պատրաստած է Իր արդարադատ կառավարութեան երկրային մասը։

Երբայեցւոց այս ԺԱ. գլուխն մէջ յիշուած հաւատարիմ անձանց իւրաքանչիւրը, բացի Բովհաննէս Մկրտիչէն՝ Քրիստոս Յիսուսի գալէն առաջ մեռաւ. իսկ Բովհաննէսն ալ մեր Տիրոջ խաչելութենէն առաջ մեռաւ։ Այս մեռնողներէն ոչ մէկը երկինք գնաց։ Կղերականները իրողութիւնը սխալ ներկայացուցած են ժողովուրդին թէ՝ այս հաւատարիմ մարդիկը մարդկայինէ հոգեղէնի փոխուած են։ Այս մասին ամենալաւ վկան Յիսուս է։ Յարութիւնը ներկարագրելով՝ Նա ըսաւ. «Մէկը երկինքը չելաւ» (Յովհ. Գ. 13)։ Նա այս խօսքերը արտասանած ժամանակ՝ հաւատարիմ Աբէլը մօտաւորապէս չորս հազար տարիներէ ի վեր մեռած էր. եւ քիչ առաջ յիշուած ցանկին մէջ գտնուող բոլոր միւսները, բացի Բովհաննէսէն, դարեր առաջ մեռած էին։ Ե–

որոս առաքեալ՝ ներշնչմամբ խօսելով՝ մանաւանդ պատկէս Դաւիթը կը յիշէ, որուն մասին կ'ըսէ. «Ինչու որ Դաւիթ երկինք չելաւ»— Գործք Բ. 34:

Դարձեալ, Տէր Յիսուս, մանաւանդ պատկէս ցոյց տալու համար թէ Յովհաննէս Մկրտիչ երկինքը չէր, եւ ոեւէ մարդու մտքէն այս կէտին շուրջ գոյութիւն ունեցած ամէն կասկած փարատելու համար, ըսաւ. «Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, կիներէն ծնածներուն մէջ Յովհաննէս Մկրտիչէն մեծը ելած չէ. սակայն երկնից թագաւորութեանը մէջ պինդ պզտիկը անկէ մեծ է» (Մատթ. ԺԱ. 11): Անկասկած՝ Նա հոս կ'ըսէ թէ Յովհաննէս Մկրտիչէն աւելի մեծ մարդ մ'եղած չէ, եւ սակայն Նա կ'աւելցնէ թէ երկնից թագաւորութեանը մէջ ամենափոքրը Յովհաննէսէն աւելի մեծ պիտի ըլլայ, քանզի Յովհաննէս խաչելութենէն առաջ մեռաւ, ուստի չէր կրնար թագաւորութեան աներեւոյթ բաժնին մէջ ըլլալ: Բայց քանի որ Պօղոս Առաքեալ այսքան վճռական կերպով ըսած է թէ Աստուած Յովհաննէսի եւ բոլոր միւս վաղեմի սուրբերուն համար բաժին մը պատրաստած է նոր կառավարութեանը կամ թագաւորութեանը մէջ, ուրեմն անոնք ուո՞ր կրնան ըլլալ:

Բաւական որոշ կը թուի թէ՝ ասոնք Եսայեայ Լ.Բ. 1–ին մէջ յիշուած իշխաններն են: Եբրայեցւոց ԺԱ. Գլխուն մէջ առաքեալին կողմէ յիշուածները, Հրէից մէջ շարունակ հաւատարիմ մարդիկ ճանչցուած են. անոնք, նոյնիսկ Դաւիթի օրով՝ որպէս Իսրայէլի հայրերը ճանչցուած էին: Մարգարէն՝ եկեղեցիին ընտրութեանը մասին ճառելէ յետոյ, կ'ըսէ. «Քու հայրերուդ տեղը որդիքդ պիտի ըլլան, բոլոր երկրին մէջ իշխաններ պիտի ընես զանոնք» (Սաղմ. ՂԵ. 16): Ուրեմն պէտք է այն եզրակացութեան յանգինք թէ՝ ասոնք իրենց կեանքը Քրիստոսի միջոցաւ պիտի ստանան, քանզի Նա է միակ ճամբան. ուստի անոնք Քրիստոսի որդիքը պիտի կոչ-

ուին, եւ թէ Նա զանոնք իշխաններ պիտի կարգէ բոլոր երկրին մէջ։

Ուրեմն, վստահ բառական վճռական կը թուի թէ՝ այս հաւատարիմ մարդիկը, որոնք Աստուծոյ նկատմամբ իրենց ունեցած հնազանդութեամբն ու հաւատարմութեամբը լաւ վկայութեան մը տիրացան, Քրիստոսի մէջոցաւ յաւիտենական կեանց խոստացեալ օրհնութիւնը պիտի ստանան, եւ թէ՝ այս օրհնութիւնները այն ժամանակ պիտի ստանան, երբ Քրիստոսի մարմնին անդամները ամբողջացած են։ Երբ անոնք կեանք ստանան՝ անոնց մասին տըրուած խոստումը այն ատեն ամբողջացած պիտի ըլլայ, ուրեմն այն ատեն անոնք ամբողջացած պիտի ըլլան։ Անոնք մեռնելէ առաջ՝ Աստուծոյ նկատմամբ իրենց հնազանդութիւնն ու հաւատքը, հաւատարմութիւնն ու անձնուիրումը ցոյց տուած էին։ Նա հասնեցաւ անոնց. Նա կ'սպասէ որ լրանայ երկնից արքայական ընտանիքին, թագաւորութեան աներեւոյթ բաժնին ընտրութիւնը. եւ տրուած խոստման համաձայն, ատկէ վերջ այդ բարեպաշտ մարդիկը Քրիստոսի տեսանելի ներկայացուցիչները պիտի ըլլան երկրիս վրայ Անոր թագաւորութեան ատեն։

ՀԱՍՏԱՏՈՂ ԱՊԱՑՈՒՑՆԵՐ

Թող ամէն ոք մի անդամ ընդ միշտ իր մտքին մէջ վճռէ թէ Աստուած ճշմարիտ է։ Թէ երբ Նա խոստում մը կ'ընէ, անպատճառ այդ խոստումը պիտի կատարուի։ Նա Իր խոստումներէն եւ ոչ մէկուն մէջ թերացած է, եւ անոնց ամէնն ալ լաւ են։ Սաղմոսերգուն՝ Եհովային մասին կ'ըսէ. «Քու խօսքդ սկիզբէն ճշմարտութիւն է, ու քու բոլոր արդար դատաստաններդ յաւիտեան են» (Սաղմ. ՃԺԹ.160)։ «Տէրոջը վկայութիւնը ճշմարիտ է» Սաղմ. ԺԹ.7)։ «Քանզի Աստուծոյ բոլոր խոստումները իր մէջը այո՛ (վստահ) են, ու իր մէջը ամէն (վստահելի, իրողութիւն) են Աստուծոյ փառքին համար մեր ձեռքովը»

(Բ. Կորնթ. Ա. 20)։ Յիսուս Աստուծոյ Որդին նըկատմամբ կ'ըսէ. «Քու խօսքդ ճշմարտութիւն է» (Յովհ. ԺԷ. 17)։ Դարձեալ նա կ'ըսէ. «Այն որ զիս ղրկեց ճշմարիտ է» (Յովհ. է. 28)։ «Աստուծոյ համար անկարելի է սուտ» (Եբր. Զ. 18)։ Ան չփոխուիր (Մաղաք. Գ. 6)։ «Ես խօսեցայ ու ես իւրծ պիտի ընեմ» (Եսայ. Ա. 11)։ «Իմ բերնէս ելած խօսքն ալ այնպէս պիտի ըլլայ. ինծի պարապ պիտի չդառնայ, հապա իմ կամքս պիտի կատարէ ու յաջողութեամբ իւրծ ընէ այն բանը՝ որուն համար զանիկա ղրկեցի»— Եսայ. ԾԵ. 11։

Հաւատք կը նշանակէ տեղեկանալ Աստուծոյ խոստումներուն ու անոնց վստահիլ։ Այն որ Աստուծոյ վրայ հաւատք ունի՝ պէտք է դիտնայ թէ Աստուած պիտի կատարէ Իր մէն մի խոստումը։ Ուրեմն, այս կէտը պարզաբանուած ըլլալով, նկատի առնենք այն մաս մը խոստումները՝ զորս Աստուած քիչ առաջ յիշուած հաւատարիմ մարդոց տուած է։

Աստուած խոստացաւ Աբրահամի թէ իրմով մեծ ազգ մը պիտի չինէ։ «Ես երկրի բոլոր ազգերը քեզմով պիտի օրհնուին» (Ծննդ. ԺԲ. 2,3)։ Դարձեալ՝ Աստուած խոստացաւ Աբրահամի տալ անոր տեսած բոլոր երկիրը։ «Եւ Տէրը Աբրամին ըսաւ՝ Ղովտ անկէ զատուելէն ետքը, հիմա աչքերդ վե՛ր վերցուր, ու քու եղած տեղէդ դէպի հիւսիս ու հարաւ, եւ դէպի արեւելք ու արեւմուտք նայէ. ինչու որ այդ բոլոր երկիրը՝ որ կը տեսնես, քեզի ու քու սերունդիդ պիտի տամ յաւիտեան։ Եւ քու սերունդդ երկրի փոշիին պէս անթիւ պիտի ընեմ. անանկ որ եթէ մէկը երկրի փոշին կրնայ համրել, քու սերունդդ ալ համրուի։ Ելի՛ր, այդ երկիրը պտըտէ, անոր երկայնութեանը ու լայնութեանը համեմատ. քանզի անիկա քեզի պիտի տամ»— Ծննդ. ԺԳ. 14–17։

Տէրը այս մեծնոյն խոստումը հետեւեալ ձեւովն ալ ըրաւ. «Եւ պիտի տամ քեզի՝ ու քեզմէ ետքը

քու սերունդիդ յաւիտենական ժառանգութեան համար այն երկիրը՝ ուր որ պանդխտեր եղար, բոլոր Քանանու երկիրը. եւ անոնց Աստուած պիտի ըլլամ»— Ծննդոց ԺԷ. 8:

Աբրահամ հարիւր հօթանասունըհինգ տարեկան հասակին մէջ մեռաւ, առանց ժառանգած ըլլալու Աստուծմէ իրեն խոստացուած երկրին ունէ մէկ մասը: Անկէ շատ վերջ Ստեփաննոս նախաւկան Աբրահամի նկատմամբ վկայեց, ինչպէս որ արձանագրուած է Ս. Գրոց մէջ. «Այն ատեն Քաղդէացւոց երկրէն ելլելով՝ Յառանի մէջ բնակեցաւ. եւ անոր հօրը մեռնելէն վերջ անկէ փոխադրեց զանիկա այս երկիրը, ուր որ դուք հիմա կը բնակիք: Եւ ասոր մէջ անոր ժառանգութիւն չտուաւ, ոչ ալ ոտքի քայլ մը տեղ, բայց խոստացաւ որ ասիկա իրեն տայ իրրեւ կալուածք, եւ իրմէ վերջը իր սերունդին, երբոր ինքը դեռ որդի չունէր»— Գործք Է. 4, 5:

Հեռաւոր անցեալին մէջ տրուած էին այս խոստումները: Անոնք դեռ չեն իրականացած: Աստուծոյ յարմար ատենին անոնք պէտք է իրականանան. եւ Պօղոս Առաքեալ՝ ներշնչմամբ կը գրէ թէ՝ Աստուծոյ յարմար ատենը այն ժամանակ է, երբ Քրիստոս իր զօրութիւնը ստանձնելով՝ սկսի իր տիրապետութիւնը:

Վերջէն, երբ Յակոբ իր հօրը տունը ձգելով ուրիշ երկիր մը կ'ուղեւորէր, Պաղեստինի մէջ բլուրի մը վրայ քնացաւ: «Ու երազ մը տեսաւ. եւ ահա սանդուխ մը երկրի վրայ դրուած էր, որուն գլուխը երկինքը կը հասնէր, եւ ահա Աստուծոյ հրեշտակները անկէց կ'ելլէին ու կ'իջնէին» (Ծննդ. ԻԸ. 12): Երկինքէն երկիր երկարող սանդուխի մը վրայ՝ հրեշտակներու ելեւէջի այս տեսիլքը, զոր Տէրը Յակոբի թոյլ տուաւ տեսնել, նշանակութիւն մ'ունենալու է: Ան՝ երկինից ու երկրի միջեւ հաղորդակցութիւն կը ներկայացնէ: Ուրեմն տրամաբանական

է եզրակացնել թէ՝ Տէրը այդ առթիւ նպատակ ունէր յայտնել թէ՝ պիտի գայ ժամանակ մը երբ Իր թագաւորութեանը անտեսանելի ու տեսանելի մասերուն մէջեւ յարաբերութիւն պիտի հաստատէ։

Միեւնոյն առեն նա սա խոստումը ըրաւ Յակոբին. «Եւ ահա Տէրը կայնեցաւ անոր վրայ, ու ըսաւ, Ես եմ Եհովան՝ քու հօրդ Աբրահամին Աստուածը, ու Իսահակին Աստուածը, այդ երկիրը՝ որուն վրայ դուն կը պառկիս, քեզի ու քու սերունդիդ պիտի տամ։ Եւ քու սերունդդ երկրի աւազին չափ չատ պիտի ըլլայ, ու դէպի արեւմուտք ու արեւելք, եւ դէպի հիւսիս ու հարաւ պիտի տարածուի. ու երկրի բոլոր ազգերը քեզմով ու քու սերունդովդ պիտի օրհնուին» (Ծննդ. ԻԸ. 13, 14)։ Վերջէն, Յակոբ եղիպտոս ուղեւորեցաւ եւ հոնապրեցաւ ու մեռաւ։ Նա դեռ չէր ժառանգած խոստացուած երկիրը։

ԱՆՈՆՑ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աբրահամի, Յակոբի ու անոնց մեռած սերունդին տրուած այս խոստումները չեն կրնար իրականանալ՝ եթէ Աստուած անոնց համար յարուքիւն մը տնօրինած չըլլայ։ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ Աստուած անոնց յարուքեան մը յոյսը տուաւ, եւ թէ Աբրահամ, Յակոբ ու վաղեմի մարգարէները կը հաւատային յարուքեան։ Յոբ յուսոյ եւ յարուքեան նկատմամբ վկայելով՝ ըսաւ. «Վասն զի գիտեմ որ իմ Փրկիչս ողջ է, ու անիկա վերջին ժամանակը պիտի ելլէ երկրի վրայ։ Ու թէեւ մորթէս ետքը այս մարմինս ալ փճանայ, բայց իմ մարմնովս Աստուած պիտի տեսնեմ» (Յոբ. Ժթ. 25, 26)։ Դարձեալ Յոբի գրքին մէջ, մարդուն յարուքեան ժամանակը դիտելով, յարուքեան նկատմամբ հաւատք արտայայտուած է։ Կը կարդանք. «Եթէ անոր քովը թարգմանն պատգամաւոր մ՚ըլլայ հազարէն մէկը, ու անոր ուղղուքիւնը մարդուն իմացնէ, այն առեն անոր ողորմելով պիտի ըսէ, Ազատէ զանիկա որ գերեզ-

ման չ'իջնէ. ես քաւութիւն մը գտայ։ Անոր մարմինը տղու մարմինէն աւելի վսեմուկ պիտի ըլլայ, ու անիկա իր մանկութեան օրերուն պիտի դառնայ»— Ցոբայ Լ.Գ. 23–25։

Մովսէս Աստուծոյ մարգարէներէն մին էր, եւ այն մէկը՝ որուն մասին Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ թէ թաղաւորութեան երկրային մակարդակին վրայ դիրքով մը պիտի վարձատրուի. եւ յարութեան նկատմամբ Մովսէս ալ գրեց. «Ինչ Տէր Աստուածդ քու եղբայրներուդ մէջէն ինծի պէս մարգարէ մը պիտի հանէ քեզի, անոր մտիկ ըրէք։... Քեզի պէս մարգարէ մը պիտի հանեմ անոնց իրենց եղբայրներուն մէջէն, եւ իմ խօսքերս անոր բերանը պիտի դնեմ. ու ինչ որ անոր պատուիրեմ, անոնց պիտի ըսուցէ— Բ. Օրինաց ԺԸ. 15, 18։

Սամուէլ՝ որ Աստուծոյ մարգարէներէն եւ Անոր գնահատութեանը արժանացողներէն մին էր, յարութեան նկատմամբ ունեցած իր հաւատքին մասին վկայեց՝ երբ սա խօսքերը արձանագրեց. «Մեռցնողը ու ողջացնողը, գերեզմանը իջեցնողը ու վեր հանողը Տէրն է»— Ա. Թագ. Բ. 6։

Դաւիթ՝ Աստուծոյ գնահատանքին արժանացողներէն մէկ ուրիշը՝ մարգարէացաւ թէ Աստուած մարդկային աղջին համար փրկանք եւ յարութիւն պիտի պարգեւէ։ Նա կը հաւատար ատոնց (Սաղմ. ՂԱ. 14, ԻԱ. 4)։ Դարձեալ նա ըսաւ. «Վասն զի մեռնելու ատենը ամենեւին բան մը իր հետը պիտի չառնէ, ու իր փառքը իր ետեւէն պիտի չիջնէ։ Սակայն Աստուած գերեզմանին ձեռքէն պիտի փրկէ իմ անձս, ինչու որ զիս պիտի ընդունի» (Սաղմ. ԽԹ. 17–15)։ Դաւիթն էր որ մարգարէացաւ թէ՝ ապագային աշխարհը պիտի հաստատուի որպէս զի ալ չի սասանի— Սաղմ. ՂԶ. 10։

Եսայի՝ մէկն է գնահատուած մարգարէներէն. եւ նա ալ յարութեան նկատմամբ իր ունեցած հա-

ատքին մասին վկայեց երբ ըրեց. «Եւ հոն պողոտայ ու ճամբայ պիտի ըլլայ, որ անիկա սուրբ ճամբայ պիտի ըսուի. անկէ պիղծ մէկը պիտի չանցնի, հապա անիկա անոնց համար պիտի ըլլայ. այն ճամբուն մէջ քալողը, ու յիմարները անդամ պիտի չմոլորին: Հոն առիւծ պիտի չըլլայ, ու անոր վրայ պատառող դազան պիտի չելլէ, եւ հոն պիտի չգտնուի, հապա փրկուածները հոն պիտի քալեն: Ու Տիրոջը փրկածները պիտի դառնան, ու երգելով Սիօն պիտի գան, եւ անոնց գլխուն վրայ յաւիտենական ուրախութիւն պիտի ըլլայ, անոնք ցնծութիւն եւ ուրախութիւն պիտի ստանան. ու տրտմութիւնը ու հեծութիւնը անոնցմէ պիտի հեռանայ»— Եսայեայ ԼԵ. 8–10:

Դարձեալ՝ Աստուած Եսայի մարգարէին միջոցաւ խօսելով՝ կը յայտարարէ թէ երկիրը մարդուն համար ստեղծած է, եւ թէ մարդը անոր վրայ պիտի բնակի. ու քանի որ Նա խոստացաւ երկիրը Աբրահամի եւ Յակոբի ու անոնց սերունդին տալ, ակնկալելու է որ անոնք պիտի ստանան զայն— Եսայեայ ԽԵ. 12, 18:

Յիսուս վկայեց բոլոր մեռեալներու յարութեանը մասին. եւ Անոր վկայութիւնը անպայման կը պարփակէ Աբրահամն ու բոլոր հաւատարիմները՝ որոնք յիշուած են Պօղոս առաքեալի կողմէ. «Ասոր վրայ մի՛ զարմանաք, քանզի որ ժամանակ պիտի գայ՝ որ բոլոր գերեզմաններու մէջ եղողները անոր ձայնը պիտի լսեն ու դուրս պիտի գան, անոնք որ բարի գործեր են, կեանց յարութեան համար, եւ անոնք որ չար գործեր են դատաստանի (Տես գրաբար Սուրբ Գիրքը) յարութեան համար»— Յովհ. Ե. 28,29:

Անցեալի այս հաւատարիմ մարդիկը, որոնք որպէս հաւատքի հերոսներ կամ վաղեմի սուրբեր կը ճանչցուին, բարին գործեցին եւ Եհովայի գնահատութեանը արժանացան. ուստի որոշ է թէ ասոնք՝

Տէր Քիստոսի յիշած կենաց յարութեան արժանացող դասակարգին կը պատկանին։

Ուրեմն այս համարներէն պէտք է եզրակացնենք թէ՝ Պօղոս առաքեալին յիշած այս բոլոր հաւատուրմ մարդիկը, որոնց բաժին մը խոստացուած է նոր կառավարութեանը մէջ, ընդհանուր մարդկութեան ստանալիք յարութենէն ունի լաւ յարութիւն մը պիտի ստանան։ Աւելի ըսել կ'ուզուի թէ՝ անոնք դեռ չեզմանէն մարդկային կատարեալ կեանքով դուրս պիտի գան։

Քիստոսի օրուան կեղծապաշտ (փայըս) կղերները կ'ակնկալէին Մեսիական թագաւորութեան մէկ մասը կազմել։ Իրապէս անոնք այնքան ինքնահաւան էին որ՝ չէին խորհեր թէ Մեսիան առանց իրենց կըրնայ Իր թագաւորութիւնը հիմնել. ու երբ Քիստոս զանոնք յանդիմանեց եւ անոնցմէ ոչ մէկը Իրեն խրեւ աշակերտ ընտրեց, անոնք անշուշտ խորհեցան թէ Նա անարժան էր Եհովայի ներկայացուցիչը կամ Մեսիան նկատուելու։ Բայց Նա ըսաւ անոնց. «Հոն պիտի ըլլայ լալ ու ակռաները կրճտել, երբոր տեսնէք Աբրահամը, ու Իսահակը եւ Յակոբը ու բոլոր մարգարէները Աստուծոյ թագաւորութեանը մէջ, ու ձեզ դուրս հանած» (Ղուկ. ԺԳ. 28)։ Ուրիշ առթիւ մը Քիստոս ըսաւ. «Արեւելքէն ու արեւմուտքէն շատեր պիտի գան, ու երկնից թագաւորութեանը մէջ պիտի բազմին Աբրահամին ու Իսահակին եւ Յակոբին հետ» (Մատթ. Ը. 11)։ Երկրի նոր կառավարութիւնը երկնից թագաւորութիւնն է, ինչու որ իշխանութիւնը Աստուծոյ զահէն կը յառաջանայ, եւ այն թագաւորին մէջոցաւ է գործ կը դրուի՝ զոր Աստուած դրած է Իր սուրբ զահին վրայ (Սաղմ. Բ. 6)։ Անոր աշխարհային իշխաններուն է գործ դնելիք իշխանութիւնը թագաւորութեան անտեսանելի բաժնէն պիտի յառաջանայ։ Անոնք երկրի վրայ Տէրոջը ներկայացուցիչները պիտի ըլլան, հետեւաբար ա-

նոնք այս երկնային թագաւորութեան երկրային բաժնին մէջ պիտի ըլլան. ուրիշ չատեր ալ պիտի գան աշխարհի զանազան կողմերէն ու պիտի նստին Աբրահամի, Իսահակի, Յակոբի եւ այս միւս հաւատարիմ մարդոց հետ: Անոնք այս հաւատարիմ մարդոց առջեւ պիտի նստին ու իմաստութիւն սորվին:

Տրամաբանական է ակնկալել թէ այս հաւատարիմ մարդիկը, զորս մենք «վաղեմի սուրբեր» կ'անուանենք, ներեզմանէն որպէս կատարեալ մարդիկ դուրս պիտի բերուին, կատարեալ մարմիններով եւ մտքերով: Անոնք մեռնելէ առաջ փորձուած էին: Անոնց՝ Տիրոջը հանդէպ ցոյց տուած հաւատարմութիւնը որպէս պատշաճ օրինակ մը եւ առաջնորդ մը ցոյց տրուած է նոյն իսկ եկեղեցիին եղողներուն համար, որոնք կը յուսան թագաւորութեան երկնային կամ աներեւոյթ մասին պատկանիլ (Եբր. ԺԲ. 1–2): Անոնք իրենց հաւատարմութեան որպէս արդիւնք Եհովային գնահատութեանը արժանացած են, ուրեմն ըստ Քրիստոս Յիսուսի գործածած ոճին, անոնք «բարի գործեր են», ուստի յարութեան ժամանակ կեանց համար «դուրս պիտի գան» (Յովհաննու Ե. 28, 29): Անոնք այն առեն կատարեալ մարդիկ ըլլալով՝ ինչպէս նաեւ իշխանները երկրիս վրայ, կարող պիտի ըլլան ազանչելի կերպով քալլաւերելու ժողովուրդը, որ կանան Աստուծոյ հաւատարիմ ըլլալ, Անոր խոստացած օրհնութիւնները կարենալ ժառանգելու համար:

Աստուած երբ Դաւիթին ընտրեց ու զանիկա որպէս թագաւոր օծեց, անոր նկատմամբ ըսաւ. «Դաւիթը գտայ իմ սրտիս համեմատ մարդ, որ իմ բոլոր կամքս պիտի կատարէ» (Գործք ԺԳ. 22): Ինչո՞ւ համար Դաւիթ Աստուծոյ սրտին համեմատ մարդ մըն էր: Անտարակոյս, պատճառը այն իրողութեան մէջ կը գտնուի թէ՝ Դաւիթ միշտ հնազանդ ու հաւատարիմ էր Աստուծոյ: Նա ուրիշներու նման սխալ-

ներ դործեց, բայց անոր սիրտը միշտ ուղիղ էր. այսինքն թէ, անոր չարժառիթը ուղիղ էր: Նա կը փափաքէր ղԱստուած պատուել, որուն համար նա իր ամենալաւն ըրաւ: Նա սիրեց ղԱստուած ու իր սիրոյն ապացոյցը տուաւ ինքզինքը Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրելով: Պօղոս առաքեալ մանաւանդ պէտ չէ դնէ Դաւիթը որպէս մէկը այն հաւատարիմ անձերէն՝ որոնք Աստուծոյ դնահատանքին արժանացան: Ուրեմն տրամաբանական է խորհիլ թէ նա մէկը պիտի ըլլայ անոնցմէ՝ որոնք Մեսիայի թագաւորութեան ժամանակ երկրի դործերուն մէջ մեծ բաժին պիտի ունենան: Տէրը, խօսելով Իսրայէլի եւ անոնց նկատմամբ՝ որոնք Քրիստոսի իշխանութեան տեւողութեան նոր կառավարութեան պայմաններուն ներքեւ պիտի դան, ըսաւ. «Ու ես Տէրս անոնց Աստուած պիտի ըլլամ. եւ իմ ծառաս Դաւիթ՝ անոնց մէջը իշխան պիտի ըլլայ»— Եզեկ. ԼԴ. 24:

ՕՐԷՆՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մեսիայի իշխանութեան ժամանակ ի՞նչ տեսակ օրէնք պիտի կառավարէ ժողովուրդը: Պիտի չարունակի՞ն օրէնսդիր մարմինները ընտրել. օրէնքներ հաստատել ու զանոնք դործադրել տալ: Եթէ ամէն մարդ ուղիղը դործէ օրէնքի պէտքը պիտի չըլլայ: Օրէնքները բարեդործ մարդոց համար չեն հաստատուելու զանոնք, որոնք չարագործ են: «Բայց այս թող գիտնայ որ արդարներուն համար չէ օրէնքը, հապա անօրէններուն ու անհնազանդներուն համար, ամբարիշտներուն եւ մեղաւորներուն, անսուրբներուն եւ պիղծներուն, հայր ու մայր զարնողներուն, մարդասպաններուն, պոռնիկներուն, արուադէտներուն, մարդ դողդողներուն, սուտերդուացներուն, սուտ երդում ընողներուն, եւ թէ ուրիշ ինչ որ հակառակ է ողջամիտ վարդապետութեան— Ա. Տիմ. Ա. 9, 10:

Օրէնքը գործունէութեան կանոն մըն է՝ որ կը հրամայէ ուղիղը գործել, ու կ՚արգիլէ ինչ որ սխալ է։ Եթէ ամէն մարդ բարին գործէր, եւ սխալ-գործութիւն չըլլար, այնատեն օրէնքի պէտքը պիտի չմնար այլեւս։ Բայց Հաղարամէկ տեսողութեան ժողովուրդը անկատար պիտի ըլլայ։ Մեսիայի իշխանութիւնը հարկ պիտի ըլլայ մարդկութիւնը դէպի ետ՝ կատարելութեան բերելու համար։ Ուրեմն անկատար մարդը օրէնքներու կամ կանոններու պէտքը պիտի ունենայ առաջնորդուելու համար։ Բայց անկատար մարդը չէ որ պիտի գծէ այս նոր կառավարութեան օրէնքները, ինչպէս որ սովորութիւն եղած է անցեալին մէջ։ Նոր կառավարութիւնը գուտ աստուածապետութիւն մը պիտի ըլլայ, ու Անոր որոշած կերպովը պիտի առաջնորդուի, այսինքն՝ Անոր սիրելի Որդւոյն Քրիստոս Յիսուսի միջոցաւ։

«Եւ պիտի հովուէ զանոնք երկաթէ գաւազանով» (Յայտ. Բ. 27)։ Երկաթէ գաւազանի տիրապետութիւնը օրէնքի վճռական եւ ազդու գործադրութիւն կը նշանակէ։ Անզուսպները պիտի ստիպուին հնազանդիլ։ Տէրը ոչ ոք պիտի ստիպէ ընդունիլ փրկագինը ու ապրիլ, բայց Նա ոեւէ մէկուն պիտի չթոյլատրէ ուրիշի մը վնասել Իր բոլոր սուրբ թագաւորութեանը մէջ (Եսայ. ԺԱ. 9)։ Անոնք որ փորձեն անիրաւութիւն գործել՝ անմիջապէս պիտի պատժըւին Տէրոջը սահմանած կերպովը։ Բայց մարդիկ ի՞նչպէս կրնան գիտնալ թէ ո՛ր մէկն է ուղիղ գործելակերպը, քանի որ անոնք դեռ անկատար պիտի ըլլան։

Աստուած մարդուն օգտին համար ուխտ մը պիտի ընէ։ Աբիկա Նոր Ուխտը կոչուած է։ Սինա Լեռան վրայ Աստուած Իսրայէլի հետ ուխտ մը կնքեց, եւ այդ ուխտը ցոյց տուաւ թէ ժողովուրդը ապրելու համար ի՛նչ պէտք է ընէ։ Այդ ուխտի միջնորդը Մովսէս էր։ Բայց Հրեաները չի կրցան պահել այդ

ուխտը, ինչու որ թէ՛ իրենք եւ թէ իրենց միջնորդը անկատար էին։ Նոր Ուխտի Միջնորդը Քրիստոս պիտի ըլլայ, որուն նախատիպն էր Մովսէս։ Նոր Ուխտի Միջնորդը կատարեալ ըլլալով, զօրութիւն ունի մարդուն համար ընելու այն, ինչ որ մարդը անկարող է ինքն իրեն համար ընել։ Ժողովուրդին պիտի պահանջուի որ իրենց ամենալաւ ջանքը թաւիեն դէպի արդարութիւն յառաջանալու համար. եւ Քրիստոս՝ Նոր Ուխտին Միջնորդը՝ անոնց չկրցածը ինք պիտի ընէ անոնց համար։ Անոնց բարի գործերը յառաջդիմութեամբ պիտի վարձատրուին։ Իսկ անոնց չար գործերը վայրկենապէս պիտի պատժուին։ Մեսիայի տիրապետութեան տեւողութեան երկրիս ժողովուրդներն առաջնորդելու համար Աստուծոյ մտադրած Նոր Ուխտին նկատմամբ Պօղոս առաքեալ մէջ կը բերէ (Երեմ. ԼԱ. 31—34 համարները).

«Քանզի կը յանդիմանէ զանոնք ու կ'ըսէ. Ահա օրեր կուգան՝ կ'ըսէ Տէրը, որ Իսրայէլի տանը հետ ու Յուդայի տանը հետ նոր ուխտ պիտի ընեմ, չէ թէ այն ուխտին պէս՝ որ անոնց հայրերուն հետ ըրի, այն օրը որ անոնց ձեռքէն բռնեցի՝ զանոնք Եգիպտոսի երկրէն հանելու համար. ինչու որ անոնք իմ ուխտիս մէջ չկեցան, ես ալ անհոգ եղայ անոնց վրայով՝ կ'ըսէ Տէրը։ Քանզի այս է այն ուխտը՝ որ Իսրայէլի տանը հետ պիտի ընեմ այն օրերէն ետքը՝ կ'ըսէ Տէրը. իմ օրէնքներս անոնց մտքին մէջը պիտի դնեմ, եւ անոնց սրտին վրայ պիտի գրեմ զանոնք, ու ես անոնց Աստուած պիտի ըլլամ, եւ անոնք ինծի ժողովուրդ պիտի ըլլան։ Ու բնաւ պիտի չսորվեցնեն ամէն մէկը իր ընկերին, եւ ամէն մէկը իր եղբօրը, ըսելով թէ Տէրը ճանչցէր. ինչու որ անոնց պզտիկէն մինչեւ մեծը ամէնը զիս պիտի ճանչնան. վասն զի ես անոնց անիրաւութիւնները պիտի ներեմ եւ անոնց մեղքերը ու անօրէնութիւնները ալ պիտի չյիշեմ»— Եբր. Ը. 8—12։

Առաջին օրէնքի ուխտը նախատիպն էր Նոր Ուխտին: Այդ հին ուխտը որպէս միջոց ծառայեց սորվեցնելու թէ՛ Հրեաներուն եւ թէ բոլոր մարդոց՝ թէ առանց Քրիստոսի օգնութեանը ո՛չ ոք կրնայ կեանք ստանալ: Ան նաեւ երբեւ միջոց ծառայեց՝ Քրիստոսի բերել Հրեաներէն ամէն անոնք՝ որոնք երբեմն կրցածին ամենալաւ կերպովը անոր (օրէնքին) հնազանդեցան, եւ որոնք փափաքեցան զԱնիկա որպէս թագաւոր ընդունիլ: Քիչեր ընդունեցին զԱնիկա. մխանները մերժեցին:

Հին ուխտը մանրամասնօրէն ցոյց կուտայ այն օրէնքները՝ որոնցմով ժողովուրդը պիտի կառավարուէր ուղիղ ճամբէն յառաջանալու համար: Աստուծոյ հիմնական օրէնքը, ուխտի օրէնքներուն որպէս հիմը, Բ. Օրինաց Ե. 1—21-ին մէջ ներկայացուած է: Օրէնքներն ու դատաստանները մանրամասնօրէն ցոյց տրուած են Բ. Օրինաց ԺԲ. Գլուխէն մինչեւ ԻԸ. Գլուխը: Տրամաբանական է ակնկալել թէ՝ Իսրայէլի հետ եւ անոնց միջոցաւ ալ երկրին մխաս բոլոր ազգերուն հետ եւ անոնց օգտին համար ընելիք Իր նոր ուխտով՝ Աստուած ցոյց պիտի տայ այն օրէնքները կամ գործողութեան կանոնները՝ որոնցմով պիտի կառավարուի ժողովուրդը:

Ներկայիս կը տեսնենք թէ չատեր կը ջանան պատշաճ կերպով հաւասարակշռուած աննղեղէն մը գտնել: Այժմ աննղեղէնի բազմաթիւ մասնագէտներ կան, եւ գովասանքի արժանի է որ անոնք կը ջանան պատշաճ կերպարանոն (տայէք) մը գտնել: Ասիկա ցոյց կուտայ թէ՝ այս խուզարկողներուն մխտքերը ուղիղ կողմը դարձեր են: Անտարակոյս, որոշեալ առեններ, Տէրը ժողովուրդին ցոյց պիտի տայ թէ որն է մարդկութեան համար պատշաճօրէն հաւասարակշռուած կերպականոնը, թէ ի՛նչ ուտելու եւ ինչպէս ուտելու են: Բ. Օրինաց ԺԴ. Գլուխին մէջ՝ Աստուած հին օրէնքի ուխտին ներքեւ գտնուող

Հրէից աննդատուբեանը մասին՝ կերպակուրի պատրաստութեան համար մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ։ Նա վստահօրէն նոյնքան եւ ա՛լ աւելին պիտի ընէ, կատարեալ Մկրնտրդ Քրիստոսէ, վառոց Թագաւորին, մերսպետութեանը առնն։

Պօղոս առաքեալ կ՚ըսէ. «Իսկ պատուիրանքին վախճանը սէր է՝ սուրբ սրտով ու բարի խղճմտանքով եւ անկեղծ հաւատքով» (Ա. Տիմ. Ա. 5)։ «Սէրը ընկերին դէշութիւն չըներ. ուրեմն օրէնքին լրումը սէր է» (Հռոմ. ԺԳ. 10)։ Արդ՝ կը տեսնենք թէ նոր ուխտի նկատմամբ Տէրը հետեւեալը կ՚ըսէ. «Ի՞նդի այս է այն ուխտը՝ որ Իսրայէլի տանը հետ պիտի ընեմ այն օրերէն ետքը՝ կ՚ըսէ Տէրը. իմ օրէնքներս անոնց մխքին մէջը պիտի դնեմ, եւ անոնց սրտին վրայ պիտի գրեմ զանոնք, ու ես անոնց Աստուած պիտի ըլլամ, եւ անոնք ինծի ժողովուրդ պիտի ըլլան»— Եբր. Ը. 10։

Սիրտը գործի կեդրոնն է։ Սիրտը, նոյնպէս, այլաբանօրէն կը ներկայացնէ մարդուն շարժառիթը։ Երբ Աստուծոյ օրէնքը, որ արդար է, մարդուն սրտին մէջ կը բնակի, անոր գործունէութեան ընթացքը արդար պիտի ըլլայ։ Ասկից ճշմարիտ ըլլալով՝ ուրեմն սէրը, որ անշահախնդրութեան կատարեալ արտայայտութիւնն է, օրէնքին անթերի կատարումը պիտի ըլլայ։ Սատանայի տիրապետութեան չքնաղին՝ ժողովուրդը կառավարողը միշտ շահախնդրութիւնը եղած է։ Քրիստոսի գործը պիտի ըլլայ ժողովուրդին սրտերուն մէջ սէրը հաստատել։

Հրեաները Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդն էին։ Նա զանոնք գործածեց բոլոր մարդկութեան դասեր տրվեցնելու համար։ Անոնք ուրիշ մարդոց նման անկատար էին։ Սատանան զանոնք խաբեց ու Աստուծմէ հեռացուց. ուստի մերժուեցան Աստուծոյ շնորհէն։ Հրեաները երկար տեսն տառապած

ևն, բայց ներկայիս անոնց անէծքի չրջանը վերջացած է (Եսայ. ԼԴ. 1, 2)։ Երբ անոնք հաւատքով Աստուծոյ դառնան, Նա պիտի ողորմի անոնց։ Պօղոս առաքեալն ալ ժամանակաւ Հրեայ մըն էր, բայց տեղեկանալով թէ Յիսուս Քրիստոս Մեսիան է, ինքզինքը բոլորովին Տիրոջը նուիրեց եւ Մովսէսի ուխտէն Քրիստոսի փոխանցուեցաւ։ Նա այն ատեն Հեթանոսաց մասնաւոր դեսպան կարգուեցաւ։

Աստուծոյ չնորհքը Հեթանոսաց դարձաւ երբ կոռնելիոս ընդունեց աւետարանը, եւ երբ Աստուած ճամբան բացաւ թոյլատրելու Հեթանոսաց, որ ինքզինքին Իրեն նուիրեն երկնային թագաւորական դասին պատկանելու համար։ Այն ատեն՝ Հեթանոսները տեսնելով թէ Հրեաները մերժուեցան, զոռոզացան եւ իրենց չնորհքը Աստուծմէ չընդունելու մեծ վտանգին ենթակայ եղան։ Պօղոս առաքեալ անոնց պատգամ մ'ուղղելով՝ ըսաւ.

«Վասն զի չեմ ուզեր՝ եղբայրներ՝ որ չգիտնաք այս խորհուրդս (որպէս զի ինքզինքնիդ իմաստուն չսեպէք), որ ըստ մասին կուրութիւն եղաւ Իսրայէլին, մինչեւ որ Հեթանոսներուն լրութիւնը մտնէ։ Եւ այսպէս բոլոր Իսրայէլ պիտի փրկուի. ինչպէս որ գրուած է, Սիօնէն պիտի գայ Փրկիչը, ու Յակոբէն ամբարշտութիւնները մէկդի պիտի դարձնէ. եւ այս է իմ ուխտս անոնց, երբոր անոնց մեղքերը վերցնեմ։ Աւետարանին նայելով՝ անոնք թշնամի են ձեր սիրոյն համար. բայց ընտրութեանց նայելով՝ սիրելի են իրենց հարցը սիրոյն համար։ Ինչու որ Աստուծոյ պարգեւները ու կոչումը առանց զղջանալու են։ Վասն զի ինչպէս որ դուք ալ ատեն մը Աստուծոյ չհնազանդեցաք, ու հիմա ողորմութիւն գտաք անոնց անհնազանդութիւնովը, անանկ ալ անոնք հիմա անհնազանդ եղան, որ ձեր ողորմութիւն գտնելովը՝ անոնք ալ ողորմութիւն գտնեն։ Ինչու որ

Աստուած ամէնն ալ անհաւատութեան մէջ արդիլեց, որ ամենուն ողորմի»— Հռոմ. ԺԱ. 25—32:

Պօղոս առաքեալին չնչատածը սա է թէ՝ Հրէից մերժուիլը Հեթանոսներուն պատեհութիւն մ'ընծայեց ընտրեալներու դասին պատկանելու. եւ թէ՝ երբ այս ընտրութիւնը վերջանայ, Հրեաները դարձեալ պիտի հաւատան Տէր Աստուծոյ եւ Նա անոնց հետ նոր ուխտ մը պիտի ընէ: Ապա առաքեալը կ'ըսէ, որ եթէ Հրէից մերժուիլը Հեթանոսաց Աստուծոյ հետ հաշտուելու այս պատեհութիւնը տուաւ՝ Քրիստոս Ցիսուսի մէջոցաւ, ուրեմն Աստուծոյ չնորհաց մէջ Հրէից վերահաստատուիլը աշխարհի համար մահուընէ վերակենդանանալ պիտի նշանակէ: Ատիկա պիտի նշանակէ թէ՝ նոր ուխտի պայմաններուն ներքեւ ամէն անոնք որ կը հնազադրին, լուսին պիտի ազատագրուին վերջին թշնամիին՝ մահուան ճիրաններէն: «Ուստի թէ որ անոնց յանցանքը աշխարհի մեծութիւն եղաւ, ու անոնց նուաստութիւնը՝ հեթանոսներուն մեծութիւն, ալ ո՛րչափ աւելի անոնց լրութիւնը:... Վասն զի թէ որ անոնց մերժուիլը աշխարհին հաշտութիւն է, հապա անոնց ընդունուիլը ի՞նչ պիտի ըլլայ, բայց եթէ մեռելներէն կենդանի ըլլալ»— Հռոմ. ԺԱ. 12, 15:

Երբ Սատանային կազմակերպութիւնը ոչնչացուի, Սատանան կապուի, վաղեմի սուրբերը որպէս կատարեալ մարդիկ յարութիւն առնեն, ու բոլոր երկրիս իշխաններն ըլլան, եւ վառաց անեղեւոյթ թագաւորէն ստանան իրենց հրահանգները, այնատեն ահա մեծ ու հրաշալի նոր աղգը, արդարութեան թագաւորութիւնը, արքայական քահանայութիւնը, թէ՛ երկնից մէջ եւ թէ երկրի վրայ կառավարական լուսի գործունէութեան պիտի սկսի, նպատակ ունենալով մարդկութիւնը լուսին ազատագրել իրենց բոլոր դժուարութիւններէն, նեղու-

թիւններէն ու անկատարութիւններէն, եւ զանոնք կատարեալ պէս հաշտեցնել Աստուծոյ հետ: Նոր երկինքն ու երկիրը լիազօր իշխանութեամբ գործի ըսկըսած ըլլալով՝ այն ատեն լիովին պիտի իրականանայ մարգարէին խօսքերը, թէ աշխարհը անսասան կերպով հաստատուած է յաւիտեան ու երբէք պիտի չանցնի (Սաղմ. ՂԲ. 10): Այս նոր աշխարհը արդարութեամբ պիտի կառավարուի եւ արդարութիւն պիտի բերէ ժողովուրդին, իրականացնելով արդարներուն սրտի անկեղծ բաղձանքը:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գլուխ ԺԴ.

ՄԱՐԴԸ իր նախկին կատարելութեան մէջ վերահաստատելը, եւ մարդկային աղդը վերաշինելը, արդարեւ վիթխարի գործ մըն է։ Աւելի մը մեայն աստուածային զօրութիւնը կրնայ իրականացնել։ Այս գործը Աստուծոյ որոշեալ ատենին պիտի կատարուի, եւ այդ ժամանակը ներկայիս սկսելու մօտ է։

Վերաշինութիւն՝ նորէն չինել, այսինքն՝ նորոգել կը նշանակէ։ Մարդուն վերահաստատութիւնը կը նշանակէ մարդը մարդկային կատարելութեան սկզբնական զօրութեան ու գեղեցկութեան վերադարձընել։ Նոր աշխարհը կազմող նոր երկինքի ու նոր երկրի գլխաւոր նպատակներէն մէկն է՝ որ մարդը վերանորոգուի, վերահաստատուի ու արդարութիւնը յաւիտենապէս հաստատուի մարդոց մէջ։ Քրիստոս Յիսուսի զոհաբերական մահն ու յարութիւնը կարելի ըրաւ մեծ վրկագինը, որու միջոցաւ կը վերցուի այն օրինական անկարողութիւնը որ կ'արգիլէ մարդուն Աստուծոյ վերադառնալ։ Սատանայի կայսրութեան կործանումը եւ թշնամիին սանձահարումը վերջ պիտի դնեն այն ուժերուն որոնք բուռն կերպով կ'ընդդիմանային մարդուն արդարութեան մէջ յառաջանալուն։

Ուրեմն, արդեօք մարդը առանց օգնութեան չի՞ կրնար Աստուծոյ հետ կրկին հաշտուիլ։ Ո՛չ, չի՛ կրնար։ Մտաբերելու ենք թէ՝ վեց հազար տարիներէ աւելի է որ մարդկութիւնը անարդարութեան լայն ճամբէն յառաջացած է՝ որը դէպի անկում եւ կործանում կ'առաջնորդէ։ Մեղաց ու ապականութեան այս երկար շրջանէն վերջ մարդկութիւնը չարացած

եւ ստորնացած է: Մեծ քաղաքներու աղտոտ վտղոցները այցելելով գաղափար մը պիտի կազմենք այն անառակութեանց, անբարոյականութեանց, ապականութեանց ու անօրինութեանց մասին, որոնք այդ տեղեր ի գործ կը դրուին: Նկատի առնենք աղտն ու կեղտը եւ աղքատութեան վիճակները: Դիտենք պանդք որ ժժգալի ախտերով կը տառապին, տկարամիտները, խղճալիները, կաղերը եւ կոյրերը, բոլորն ալ ցզտիկ եւ վատ-օդեայ խրճիթի մը մէջ խըճողուած, դուրկ պատշաճ սնունդէ եւ հագուստէ: Անոնք մարդը վեր բարձրացնող բան մը չունին՝ որուն վրայ կարենան հաստատել իրենց մտքերը: Անոնցմէ շատեր կը թուի թէ բոլորովին ստորնացման վիճակի մը հասած են: Ահա այդ է Սատանային գործունէութեան արդիւնքը:

Այցելենք նաեւ յիմարանոցները, ուր հարիւր հազարաւորներ պիտի գտնենք որոնց մտքերը բոլորովին սխալ ուղղութեան մը դարձած են, եւ որոնք կոյր են ամէն տրամաբանութեան եւ ճշմարտութեան հանդէպ: Այս ալ Թշնամիին գործն է:

Երթանք հիւանդանոցները ու դիտալիր աչքերով դիտենք կաղերը, կոյրերը, հիւանդները ու տառապեալները: Ասիկա ալ Սատանային գործին արդիւնքն են:

Բանտերն երթանք եւ ողորմելի անբախտներուն դէմքերուն վրայ նշմարենք չարագործութեան նշանները, որոնք հոն տաղտկալի գոյութեան մը քարշ կուտան: Ասիկա ալ չար էակին գործն է:

Ելեմտական կեդրոններն այցելենք եւ տեսնենք ազահ դրամատէրներու խիստ եւ անգութ դիմագիծերը, որոնք չեն վարանիր պատերազմ հրատարակելէ ու միլիոնաւոր երիտասարդներ խրամատները քշելէ, հոն վաղահաս եւ անգութ մահուան դիմելու: Ասիկա ալ Սատանային գործն է:

Շրջան մ՚ընենք քրտինք հոսող գործատեղիները, ուր թշուառ որբեւայրիներ, բարեկամէ զուրկ աղջիկներ եւ վաստիկ մարդիկ ամենաանպատեհ պայմաններու տակ տքնաջան կը գործեն, լոկ ապրուստ մը ապահովելու համար: Ասիկա Սատանային գործն է:

Նկատողութեան առնենք նաեւ անբարոյական տուները, ուր՝ ատենօք գեղանի եղող աղջիկները, չարաշահութեան պատճառաւ հրէշներու վոխուած են: Ասիկա ալ Սատանային գործին մէկ մասն է:

Այցելենք աղէ եւ ուրիշ հանքերու խորերը եւ հոն նայինք այն եղկելի արարածներուն, որոնք խաւարին մէջ չարաչար կը գործեն չնչին օրապահիկի մը համար, որպէս զի ուրիշներ հարստութեան եւ շուայտութեան մէջ լողան: Այս ալ Սատանային գործին մէկ մասն է:

Երթանք խճողուած վողոցները, գետնուղիները, պարապարահները եւ նման վայրերը, եւ դիտենք երեսատասարդ մանչերն ու աղջիկները, ծերունի այրերն ու կիները, որոնք նիկոթինի (ծխախոտի թոյն) եւ գեղանիւթերու գերիներ դարձած են, ու ամէն վայրկեան անառակութիւն եւ չարագործութիւն կը շընչեն: Ասոնք ալ Սատանային գործերն են:

Ծխուա Քրիստոսի միայն մահն ու յարութիւնը պիտի չդարմանեն այս չարիքները: Սատանայի կայսրութեան կործանումը ու թշնամիին զսպումը զանոնք պիտի չազատէ իրենց թշուառ վիճակներէն: Կատարուելիք ուրիշ բան մ՚ենք կայ. եւ որ պիտի կատարուի: Գրուած է. «Այն որ մեղք կը գործէ՝ Սատանայէն է, ինչու որ Սատանան սկիզբէն ի վեր կը մեղանչէ. ասոր համար Աստուծոյ Որդին յայտնուեցաւ, որ Սատանային գործերը քակէ» (Ա. Յովհաննու Գ. 8): «(Աստուած) առաջուց ձեզի քարոզուած Ծխուա Քրիստոսը պիտի ղրկէ, որ զանիկա պէտք է որ երկինքը ընդունի մինչեւ ամէն բաներու վերահաստատութեան ատենները՝ որոնց համար Աստուած

սկիզբէն ի վեր իր սուրբ մարգարէներուն բերնովը խօսած է»— Գործք Գ. 19–21, ըստ Անգլ. Ս. Գրոց։

Ալստամբ ու ամբարիշտ Սատանային վեց հազար տարուան վատ իշխանութիւնը յառաջ բերած է մարդկութեան մէջ դոյութիւն ունեցող բոլոր չարիքները։ Ներկայիս Աստուած Իր բոլոր իմացական արարածներուն ցոյց պիտի տայ թէ Իր սիրեցեալ Որդւոյն Քրիստոս Յիսուս արդարին մխայն մէկ հազար տարուան իշխանութիւնը կարող է ջնջելու եւ պիտի ջնջէ գործուած բոլոր չարիքը, ու բոլոր կամեցողները ու հնազանդները մարդկային կատարելութեան լեցուն վիճակ եւ դեղեցկութեան պիտի բարձրացնէ։ Այս օրհնեալ ու վիճակուոր գործը՝ բոլորին մտքերուն վրայ Եհովայի անունը պիտի դրօշմէ անմոռանալի ու անջնջելի կերպով։ Ամէն անոնք որ կը սորվին սահմանուած դասերը, ա՛լ պիտի չհետանան արդարութեան ճամբէն։

Երբ երկինքն ու երկիրը լեցուած ըլլան կատարեալ ու վիճակուոր արարածներով, բոլորն ալ մէկ Գլուխի, Քրիստոս Յիսուսի ներքեւ, ատիկա յաւիտենական կոթող մը պիտի ըլլայ, մեր Աստուծոյ իմաստութեան, զօրութեան եւ ողորմածութեանը։ Աստուծոյ Խօսքը զօրաւոր կերպով կ'ապացուցանէ թէ՝ մեծ Յաւիտենականը մտադրած է երկրի ժողովուրդներուն վերանորոգմանը եւ վերահաստատութեանը համար գործածել Իր Քրիստոսը. «Ահա իմ ծառաս՝ որուն ձեռնտու պիտի ըլլամ, ու իմ ընտրածս՝ որուն իմ սիրտս հաւնեցաւ. իմ հոգիս անոր վրայ դրի. անիկա ազգերուն իրաւունք պիտի հանէ։ ... Ես Տէրս քեզ արդարութեամբ կանչեցի, եւ ձեռքէդ պիտի բռնեմ ու քեզ պիտի պաշտպանեմ. եւ քեզ ժողովուրդներուն ուխտ, ու ազգերուն լոյս պիտի տամ. որ կոյրերուն աչքերը բանաս, բանտարկեալները բանտէն հանես, ու խաւարի մէջ նստողները կապանքի տունէն» (Եսայ. ԽԲ. 1, 6, 7)։ «Քեզ պիտի

պահեմ, եւ ժողովուրդին ուխտ ըլլալու պիտի տամ, որ երկիրը հաստատես, ու աւերուած ժառանգութիւնները ժառանգեցնես. եւ կապուածներուն ըսես, Ելէ՛ք, ու խաւարի մէջ եղողներուն՝ Յայտնուեցէ՛ք: Անոնք ճամբաներու վրայ պիտի արածին, եւ անոնց արօտը ամէն բլուրներու վրայ պիտի ըլլայ: Անոնք պիտի չ'անօթենան ու չծարաւին, եւ զանոնք խորշակը կամ արեւը պիտի չզարնէ. քանզի անոնց ողորմութիւն ընողը պիտի առաջնորդէ անոնց, ու ջուրի աղբերակներուն քովը պիտի տանի զանոնք»— Եսայեայ ԽԹ. 8–10:

Աստուածաշունչը ցոյց կուտայ թէ՝ վերաչինութեան եւ վերահաստատութեան գործը հազար տարուան շրջան մը պիտի դրաւէ: Հազարամեայ կը նշանակէ մէկ հազար տարի. ահա այդ պատճառաւ Մեսիայի իշխանութիւնը Հազարամեայ կոչուած է: Այդ ժամանակ ամբողջ մարդկութիւնը Քրիստոսի տիրապետութեան ներքեւ պիտի ըլլայ, որը տակաւ առ տակաւ հնազանդները պիտի դարձնէ ու Ամենակալ Աստուծոյ հետ հաշտեցնէ: Ասկէ զատ, Աստուածաշունչը ցոյց կուտայ թէ այս օրհնեալ գործը պիտի սկսի՝ երբ թշնամի Սատանան երկրէն հեռացուի ու երկրի վրայ հաստատուի Աստուծոյ թագաւորութիւնը: Ահա կը նշանակէ մարդկութեան անհատական դատաստանի սկիզբը— Գործք ԺԷ. 31:

ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԳԸ

Ս. Գիրքը կը յայտարարէ թէ նախ կենդանիները՝ ու ապա մեռելները պիտի դատուին: Գրուած է. «Այս վկայութիւնը կը զնեմ Աստուծոյ առջեւը եւ Յիսուս Քրիստոսի, որ պիտի դատէ կենդանիները ու մեռեալները իր յայտնութեանը ու թագաւորութեանը առեներ» (Բ. Տիմ. Դ. 1): Երկրիս վրայ ներկայիս մօտաւորապէս 1,748,000,000 ժողովուրդ կայ: Քանի որ դատաստանը երկրի վրայ գտնուող ամբողջ

պիտի սկսի դատաստանի ժամանակ, ուրեմն ներկայիս երկրի վրայ ապրողներէն միլիոնաւոր մարդիկ քննութեան առաջին ենթարկուողները եւ հետեւելիք օրհնութիւնները ստանալու պատեհութիւնը ունեցողները պիտի ըլլան:

Երբ երկրի վրայ եղողները կ'սկսին վայելել վերաշինութեան եւ վերահաստատութեան օրհնութիւնները, անոնք այն ատեն իրենց սիրեցեալ մեռեալները պիտի յիշեն, բաղձալով որ անոնք ալ վերակենդանացուին: Աստուծոյ Խօսքին նկատմամբ ունեցած իրենց դիտութեանը վրայ հիմնուած հաւատք եւ յոյս ունենալով՝ անոնք իրենց սիրեցեալ մեռեալներու վերադարձին մասին պիտի սկսին պատրաստութիւններ տեսնել: Սորվելով թէ աղօթելու առանձնաշնորհն ունին, անոնք Տիրոջը պիտի աղօթեն՝ որպէս զի եթէ կարելի է իրենց սիրելի մեռեալները իրենց վերադարձուին, եւ Տէրը խօստացած է լսել եւ պատասխանել անոնց աղօթքը: «Եւ պիտի ըլլայ որ անոնք դեռ չկանչած՝ պատասխան պիտի տամ, ու քանի որ դեռ կը խօսին՝ պիտի լսեմ»— Եսայ. կե. 24:

Մեռելոց յարութեան նկատմամբ Ս. Գրոց հոգեըղմայլ ուսուցումը հինուց ի վեր ծածկուած է ժողովուրդին մտքէն, եւ Սատանան այդ բանը գլուխ հանած է իր երկրային ներկայացուցիչներն եղող կըղերականներուն միջոցաւ սուտ վարդապետութիւններ քարոզել տալով: Այս կեղծ մարգարէները, յայտարարելով թէ Ս. Գիրքը քարոզելու իշխանութիւն ունին, ժողովուրդին հաւատացուցած են թէ՝ ամէն մարդ անմահ հոգի մ'ունի, որը իրապէս չկրնար մեռնիլ. թէ՝ ինչ որ մահ կոչուած է իրական մահ չէ. թէ՝ մեռած ենթադրուած անձը պարզ փոփոխում մ'ունեցած է եւ ուրիշ շրջանի մը մէջ անցած է: Սակայն իրողութիւնը այն է թէ՝ ամէն մարդ հոգի մըն է, եւ ոչ թէ հոգի մ'ունի:

Աստուածաշունչը կը յայտարարէ թէ Աստուած մարդը երկրի հողէն չինեց, եւ անոր ռնդունքներուն կենդանութեանց շունչը փչեց, եւ մարդը կենդանի հոգի մ'եղաւ. որը կը նշանակէ թէ մարդը կենդանի, շարժող, շնչող, ղպայուն էակ մ'եղաւ (Ծննդ. Բ.7): Աստուծոյ օրէնքին մէջ գրուած է. «Այն հոգին (ըստ Անգլ. Ս. Գրոց) որ կը մեղանչէ, պիտի մեռնի» (Եզեկիէլ ԺԸ. 4): Եթէ հոգին անմահ է՝ ուրեմն ան չի կրնար մեռնիլ: Մեւնոյն ուղղութեամբ գարձեալ գրուած է. «Ո՛վ է այն մարդը որ ապրի ու մահ չտեսնէ, եւ իր անձը դժոխքին (գերեզմանին, տես Անգլ. Ս. Գիրքը) ձեռքէն ազատէ» (Սաղմ. ՁԹ. 48): Երբ մարդ մը կը մեռնի, նա այնքան մեռած է որքան չուն մը (Ժողով. Թ. 5, 10, Սաղմ. ՃԺԵ. 17): Նա այդ վիճակին մէջ կը մնայ մինչեւ յարութիւն:

Մեւնոյն կեղծ ուսուցիչները ժողովուրդին հաւատացուցած են թէ՝ ոմանք մեռած ատեն քաւարան կ'երթան ու հոն կը չարչարուին մինչեւ որ քահանաներու միջոցաւ ազատուին, որոնք դրամական վճարումով այդ մեռեալներուն համար կ'աղօթեն: Անոնք նաեւ կ'ուսուցանեն թէ չարերը կը մեռնին ու դժոխք կ'երթան, եւ թէ դժոխքը յաւիտենական չարչարանաց վայր մըն է: Աստուծոյ Խօսքը կը սորվեցնէ թէ դժոխքը գերեզմանն է, մահուան վիճակը. եւ թէ՝ ամէն անոնք որ կը մեռնին, թէ՛ բարիները եւ թէ չարերը, հոն կ'երթան: Քաւարանի վարդապետութիւնը զուտ մարդկային հնարք մըն է: Այդպիսի տեղ մը չկայ՝ ուր մարդիկ կը տառապին եւ ուրիշ կրնան աղաւնել կղերին աղօթքներուվը, ըլլան անոնք գերեզամուլ կամ ձերի:

Ցոբ աղօթեց դժոխք, գերեզման, շէօլ երթալ (Ցոբայ ԺԴ. 13, 14): Աւով նա ըսել ուզեց հանդչիլ գերեզմանին, մահուան վիճակին մէջ. մինչեւ յարութիւնը: Յակոբ ըսաւ. «Իմ որդիս ձեզ հետ չերթար. ինչու որ անոր եղբայրը մեռած է, ու անիկա

մինակ մնաց. եւ թէ որ ձեր երթալու ճամբուն մէջ անոր վնաբանք մը պատահելու ըլլայ, իմ ճերմակ մաղերս տրտմութիւնով դժոխքը, (գերեզմանը, շէօլը) պիտի իջեցնէք» (Ծննդոց ԽԲ. 38)։ *Անոր ճերմակ մաղերը յաւիտենական կրակին մէջ երկար չէին կրնար դիմանալ։*

Երբայեցերէն շէօլ *եւ Յունարէն* հատէս *բառերը, որոնք Հայերէն Ս. Գրոց մէջ դժոխք թարգմանուած են, միեւնոյն բանը կը նշանակեն. երկուքն ալ մահուան վիճակը կը նշանակեն որմէ վերակենդանանալու յոյս մը կայ։ Յունարէն* գեհեն *բառը կը նշանակէ մահուան այն վիճակը որմէ վերակենդանանալու յոյս չկայ. եւ ասիկա է կամակոր չարերուն, ինչպէս նաեւ նոյն ինքն Սատանային, վերջնական ճակատագիրը։ Սատանան հաւատացուցած է ժողովուրդին թէ՝ ինքը այս բոլոր դարերու տեւողութեան դժոխքին մէջ յաւիտենական կրակը հրահրելու գործովը զբաղած է. մինչդեռ, ճշմարտութիւնն ու իրողութիւնը այն է թէ նա դեռ բնաւ դժոխքին մէջ չէ եղած։ Որոշեալ ատենին նա հոն պիտի երթայ ու յաւիտեան հոն պիտի մնայ, առանց սակայն կրակ հրահրելու—* Եզեկիէլի ԻԸ. 19։

Քիսուսի մասին գրուած է. «Վասն զի իմ անձս (հոգիս) գերեզմանին շէօլին*, դժոխքին) մէջ պիտի չթողուս, ու քու սուրբիդ ալ ապականութիւն տեսնել պիտի չտաս»* (Սաղմ. ԺԶ. 10)։ Առաքեալը Գործք Առաքելոց Բ. 27–ին մէջ ասիկա որոշ կերպով Քիսուսի կը վերագրէ։ Քիսուս երրորդ օրը յարուցուած էր։ Ասիկա ինքնին վճռական ապացոյց մըն է թէ դժոխքը յաւիտենական տանջարան մը չէ։ Աստուածաշունչին մէջ ոչ մէկ վարդապետութիւն աւելի յստակ կերպով ուսուցուած է, քան մեռելոց յարութիւնը։ Բայց եթէ հոգին անմահ է, այն ատեն յարութիւն կարելի չէ տեղի ունենալ. եւ եթէ ոմանք յաւիտենական տանջանաց մէջ են, կարելի չէ զանոնք դուրս բերել։

Յիսուսի յարութիւնը երաշխիք մըն է թէ մեռելները պիտի յարուցուին։ Պօղոս առաքեալին պատճառաբանութիւնը այն էր թէ՝ Քրիստոս մեռելներէն յարուցուած էր, բայց եթէ Նա յարութիւն չէր առած ուրեմն մեռելոց յարութիւն չկար։ Ուրիշ խօսքով՝ Քրիստոսի յարութիւնը ապացոյց մըն է թէ մեռելներն ալ պիտի յարուցուին։ «Բայց հիմա Քրիստոս մեռելներէն յարութիւն առած է՝ ննջեցեալոց առաջին պտուղը։ Քանզի ինչպէս որ մարդով եղաւ մահը, մարդով ալ մեռելոց յարութիւնը։ Վասն զի ինչպէս որ Ադամով ամէնը կը մեռնին, անանկ ալ Քրիստոսով ամէնը կենդանի պիտի ըլլան։ Բայց ամէն մէկը իր կարգովը, առաջին պտուղը Քրիստոս, ետքը Քրիստոսինները՝ իր գալուստին»— Ա. Կորընթացիս ԺԵ. 20–23։

Դարձեալ առաքեալը կ'ըսէ. «Մեռելոց յարութիւն մը պիտի ըլլայ, թէ՛ արդարներուն եւ թէ մեղաւորներուն» (Գործք ԻԴ. 15)։ Ապա Յիսուս մեռելներուն մասին կ'ըսէ. «Ատոր վրայ մի՛ զարմանաք, ինչու որ ժամանակ պիտի գայ՝ որ բոլոր դերեզմաններուն մէջ եղողները անոր ձայնը պիտի լսեն, ու դուրս պիտի գան, անոնք որ բարի գործեր են, կեանց յարութեան համար, եւ անոնք որ չար գործեր են, դատաստանի յարութեան համար» (Յովհաննու Ե. 28, 29— Տես դրաբար Ս. Գիրքը)։ Հոս դերեզմանթարգմանուած բառը այնպիսի բառէ մը թարգմանուած է՝ որ «Ատուածոյ յիշողութիւնը» կը նշանակէ. ուրեմն այս համարը վճռական ապացոյց մըն է թէ Ատուած Իր յիշողութեանը մէջ կը պահէ բոլոր մեռեալները, բացի անոնցմէ որոնք կամաւորապէս չար եղած են, ինչպէս որ Յուդա էր. եւ թէ Իր որոշեալ ատենին, Նա Քրիստոսի միջոցաւ զանոնք մահուընէ դուրս պիտի բերէ։ «Քանզի թէ որ կը հաւատանք թէ Յիսուս մեռաւ ու յարութիւն առաւ, անանկ ալ Ատ-

ուած ննջեցեալները Յիսուսով պիտի բերէ անոր հետ»— Ա. Թես. Դ. 13:

Փրկագինը ամենուն համար տրուած էր (Երբայեցիս Բ. 9): Աստուծոյ յարմար առնելին բոլորն ալ պէտք է որ տեսնեն այս մեծ ճշմարտութիւնը: «Քանզի մէկ Աստուած մը կայ, եւ մէկ միջնորդ մը Աստուծոյ ու մարդոց միջեւ՝ Քրիստոս Յիսուս մարդը, որ իր անձը ամենուն տեղը վերկանք տուաւ՝ իր առենին վկայութիւն ըլլալու» (Ա. Տիմ. Բ. 5, 6): Երկիւղածաւոր մարդիկ մեռած են առանց տեսնելու գիտութեան թէ Աստուած իրենց վերստին ապրելուն համար գմայլելի տնօրինութիւն մ'ըրած է: Ուստի Իր յարմար առենին Աստուած այս ամենը ետ բերել պիտի տայ, մահուընէ արթնցնել պիտի տայ, որպէս զի կեանք ստանալու համար Տիրոջ ըրած կարգադրութեանը ծանօթանան:

Ուրեմն ե՞րբ պիտի սկսի մեռելոց զարթնումը: Ս. Գիրքը անոր օրն ու ժամը չյայտներ, բայց ցոյց կուտայ թէ՝ կենդանի մնացողներուն վերաշինութեան պատեհութիւն ունենալէն շատ վերջը պիտի չըլլայ: Տրամաբանական է եզրակացնել թէ՝ Տէրը մարդիկը դատելու համար մահուընէ ետ պիտի չբերէ մինչեւ որ նախ երկրի վրայ գտնուողները չ'ուղղէ: Ներկայիս երկրի վրայ ապրող՝ եւ վերաշինութեան ու վերահաստատութեան ապաստղներու քննութիւնը կամ դատաստանը չկրնար սկսիլ՝ մինչեւ որ Սատանային կայսրութիւնը բոլորովին չտապալուի եւ թշնամին չսանձահարուի, ինչպէս որ նկարագրուած է նախընթաց գլուխին մէջ: Այն ատեն ժողովուրդը պիտի գիտնայ թէ վերաշինութեան ժամանակը հասած է: Բայց ի՞նչպէս պիտի գիտնան: Ս. Գիրքը կը պատասխանէ թէ Աստուած այն ատեն ժողովուրդին պիտի տայ ճշմարտութեան պատգամը, որու միջոցաւ պիտի ծանօթանան իրողութեանց ինչպէս որ գրուած է. «Վասն զի ան ժամանակ ժողովուրդներուն չըր-

թունքները մաքուր չըթունքներու (լեզու) պիտի դարձնեմ, որ ամէնը Տէրոջը անունը կանչեն, ու մէկ սրտով անոր ծառայութիւն ընեն»— Սոփոնեայ Գ. 9:

Աստուած մեծ վրկանքը կամ փրկութեան դէնը մարդուն համար այն պատճառաւ հայթայթեց՝ որպէս զի կարենայ անոր կորսնցուցածը լրեն վերադարձնել: Բայց վերահաստատութիւնը չկրնար իրականանալ՝ մինչեւ որ մարդը չտեղեկանայ թէ ան ի՛րեն կը մատուցուի: Անոր համար գրուած է. «Ան է աղէկը ու ընդունելին մեր Փրկիչ Աստուծոյն առջեւը, որ կ'ուզէ թէ ամէն մարդիկ փրկուին ու ճշմարտութիւնը (ճշդրտօրէն) ճանչնալու գան»— Ա. Տիմոթէոսի Բ. 3, 4:

Ինչո՞ւ համար առաջին կարեւոր բանը դիտութիւնն է: Աստուծմէ մարդուն խօստացուած ամենամեծ օրհնութիւնը յաւիտենական կեանք է: Միւս բոլոր օրհնութիւնները կեանքին յարակից են: Աստուած այս օրհնութիւնը կամայականօրէն ոեւէ մարդու պիտի չտիպէ: Նա զայն պիտի ընծայէ որպէս ձրի պարգեւ մը: «Աստուծոյ պարգեւը յաւիտենական կեանք է մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի մէջոցով» (Հռոմ. Զ. 23): Այս պարգեւը մարդուն կը տրուի որպէս զի նա կարենայ կեանք ունենալ (Հռոմայեցիս Ե. 18): Պարգեւ մը կամ նուէր մը պայմանաւորում մըն է որ երկու անհատներ կը պահանջէ: Պէտք է տուող մը եւ ընդունող մ'ըլլայ, ու անոնց մտքերը պէտք է համաձայնին: Նուիրատուն պէտք է յօժարութեամբ տայ, եւ նուէրը ընդունողն ալ առոր մասին տեղեկութիւն ունենալու եւ զայն ընդունելու յօժար ըլլալու է: Ուստի մարդուն համար անկարելի պիտի ըլլայ կեանքը որպէս բարեշնորհ պարգեւ մ'ընդունիլ՝ եթէ պարգեւին մասին նախ տեղեկութիւն չունի:

Բայց երբ ժողովուրդը կ'սկսի կենաց եւ անոր յարակից օրհնութեանց նկատմամբ մի քիչ տեղեկութիւն ստանալ, ի՞նչպէս պիտի գիտնայ թէ ատիկա ճշմարիտ եւ ուղիղ տեղեկութիւն մըն է։ Ճշմարտութիւնը ա՛յնքան պայծառ ու պարզ կերպով պիտի ցուցադրուի որ ո՛չ ոք պիտի կրնայ սխալիլ։ Քրիստոս մեծ ուսուցիչն է. եւ Նա երկրի վրայ Իր հաւատարիմ ներկայացուցիչները՝ վաղեմի սուրբերը պիտի դրծածէ ժողովուրդին ուսուցանելու համար։ Կենաց առաջնորդող ճամբան պարզ ու յստակ պիտի ըլլայ։

ՈՒՂԻՂ ՃԱՄԲԱՆ

Աստուած Իր սուրբ մարգարէին միջոցաւ կը յայտնէ՝ ժողովուրդը դաստիարակելու ու զանոնք ուղիղ ճամբէն առաջնորդելու համար Իր ունեցած ծրագիրը։ «Եւ հոն պողոտայ ու ճամբայ պիտի ըլլայ, որ անիկա սրբութեան ճամբայ պիտի ըսուի. անկէ պիղծ մէկը պիտի չանցնի, հապա անիկա անոնց համար պիտի ըլլայ, ան ճամբուն մէջ քալողը, ու յիմարները անգամ պիտի չմոլորին»— Եսայ. Լե. 8։

«Պողոտայ» հարթ ճամբայ կը նշանակէ, որու միջոցաւ կարելի է վայր մը կամ նպատակակէտի մը հասնիլ։ Ան՝ ճամբորդելու դիւրին ուղի մը կը նշանակէ, ուր դժուարութիւններ կամ արգիլող բաներ չկան։ Անտարակոյս ատիկա ուղեւորութեան իրական ճամբայ չնշանակեր. պողոտայ բառը այլաբանական իմաստով գործածուած է, որը կը նշանակէ թէ Աստուած պարզ ճամբայ մը հայթայթած է մարդկութիւնը Իրեն վերադարձնելու համար, այնքան պարզ, որ բոլորն ալ կրնան անոր ծանօթանալ, եւ թէ՝ ամէն անոնք որ կ'ուզեն, կրնան անոր շնորհները ընդունիլ։

Այս համաբերին մէջ մասնաւորապէս «ճամբայ» մը յիշուած է, եւ որը «սրբութեան ճամբայ» կոչուած է։ «Պողոտան» որոշ ճանապարհ մըն է որը նպատա-

կակիէմի մը կ՚առաջնորդէ. մինչդեռ «ճամբան» կը նշանակէ ընթացքը դիւակավարելու համար որոշուած կամ սահմանուած կանոնները, զորոնք ամէն ոք պարտի ճշդութեամբ կատարել՝ որպէս զի կարենայ պողոտային ծայրը հասնիլ: Ան՝ «արդարութեան ճամբայ» կոչուած է, ինչու որ ան ուղիղ, մաքուր եւ սուրբ է: Եթէ մէկը օրէնքները հաւատարմօրէն պահէ, ան օգնութիւն պիտի գտնէ պողոտային վրայէն յառաջդիմելու համար: Եթէ ան մերժէ օրէնքներուն հնազանդիլ, մերժած պիտի ըլլայ «ճամբայ»–ին համաձայն քալել, ուստի անոր պիտի չթոյլատրուի որ պողոտային ծայրը հասնի: Կատարելութեան եւ օրհնութեանց նպատակակէտը պողոտային ծայրը կը դտնուի, եւ որ անոր հասնելու ճամբան՝ ուղիղ գործելն է: Ոչ մի անմաքուր անձ պիտի թոյլատրուի անոր ծայրը հասնելու: Ամէն անոնք որ պողոտայէն կ՚սկսին քալել, սկսած առեններին անմաքուր պիտի ըլլան, ինչու որ անկատար են: Սակայն եթէ անոնք պահեն արդարութեան ճամբան, ու անոր համաձայն քալեն, պիտի մաքրուին: Արդարութեան եւ արդարութեան ճամբէն յառաջդիմելով, այն որ կը յարատեւէ պողոտային մէջ, պիտի չարունակէ յառաջդիմել մինչեւ որ ի վերջոյ անոր վախճանին հասնի:

Ճամբան այնքան պարզ եւ որոշ պիտի ըլլայ՝ որ ոչ ոք զայն չդիտնալու արդարացի պատճառ մը կամ չքմեղանք մը պիտի ունենայ: Ինչո՞ւ համար ոեւէ մէկուն անոր մէջ մոլորելու պատճառ պիտի չկրնայ: Որովհետեւ, ինչպէս որ Ս. Գիրքը կը պատասխանէ. «Հոն առուծ պիտի չըլլայ» (Եսայ. Լե. 9): Առուծը խորհրդապատկեր մըն է, որը հոս գործածուած է Սատանան ներկայացնելու համար (Ա. Պետ. Ե. 8): Ոչ Սատանայի եւ ոչ ալ ուրիշ ոեւէ դեւի պիտի թոյլատրուի որ այդ պողոտային վրայ մնայ, կամ թէ անոր վրայէն յառաջացող ոեւէ մէկուն ընդդիմանայ: «Անոր վրայ պատառող գազան պիտի չելլէ»: Առիւա

կը նշանակէ թէ հոն ա՛լ սատանայական կազմակերպութիւններ պիտի չըլլան՝ կազմուած դրամատէրներէ, քաղաքագէտներէ եւ քարոզիչներէ, ժողովուրդը որսալու եւ կամ դանոնք մոլորեցնելու եւ ճնշելու նպատակաւ։ Այդ տեսակ բաներ հոն դոյութիւն պիտի չունենան։ Հոս «պատառող գազան» բառերը գործածուած են՝ պատկերացնելու Սատանային կազմակերպութիւնը։ Ասոնցմէ այս բոլորը վերահաստատութեան սկսելէ առաջ պիտի մաքրէ. ու այսպէս մարդուն յատակ, անարդել պատեհութիւն մը պիտի տայ ապացուցանելու համար թէ արդեօք ան կ՚ուզէ՞ օրհնուիլ թէ ոչ։

Այս հատորին առաջին պարբերութեանը մէջ հետեւեալ հարցումը ուղղուած է. Արդեօք ժողովուրդը պիտի ազատի՞ այս տխուր վիճակէն, եւ պիտի վայելէ՞ խաղաղութիւն, առատութիւն, առողջութիւն, կեանք, ազատութիւն եւ երջանկութիւն։ Հիմա պիտի պատասխանենք այս հարցումին։

ԿՈՒՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒԺՈՒԱԾ

Ներկայիս իրականացած կը դտնենք մարգարէին սա խօսքերը. «Ահա երկիրը՝ խաւար, ու ազգերը մառախուղ պիտի ծածկէ» (Եսայ. Կ. 2)։ Մարդկային զանգուածը բոլորովին տգէտ է՝ ժողովուրդին օրհնութեանը համար Աստուծոյ ըրած պատրաստութիւններուն նկատմամբ։ Թշնամի Սատանան է այս կուրութեան գլխաւոր պատասխանատուն (Բ. Կորընթացիս Դ. 3, 4)։ Այսպիսի կուրութեան պատճառաւ էր որ՝ Հրեաները Աստուծմէ մերժուեցան։ Ապա այս մխիթարիչ մարգարէն կը շարունակէ. «Բայց քու վրադ Տէրը պիտի ծագի, եւ անոր փառքը քու վրադ պիտի երեւնայ» (Եսայ. Կ. 2)։ Առաքեալը կը յայտարարէ թէ անոնց կուրութիւնը պիտի վերնայ երբ որ Հեթանոսաց լրումը մտնէ. որը կը նշանակէ, երբոր Թագաւորութեան վերջին անդամը Հեթանոս-

ներէն կ'ընտրուի ու կը փոխադրուի Տիրոջը հետ։ Սիօնէն (Աստուծոյ կազմակերպութենէն) պիտի դայ Փրկիչը (Մեսիան), ու Յակոբի (սերունդէն) ամբարշտութիւնները պիտի դարձնէ» (Հռովմայեցիս ԺԱ. 25, 26)։ Ներկայիս խաւարի գոգ մը կայ ժողովուրդին աչքերուն վրայ, որը կ'արգիլէ զանոնք տեսնելէ Աստուծոյ մարդասիրութիւնը, եւ անոնց օգտին համար Անոր ըրած կարգադրութիւնը։ Բայց ի մօտոյ հաստատուելիք թագաւորութեան ժամանակ, Տիրոջը առաջին դործերէն մէկը պիտի ըլլայ՝ ջնջել կուրութեան եւ նախապաշարումի այդ գոգը, որպէս զի ժողովուրդը կարենայ ըմբռնել իրենց ազատագրութեան համար Աստուծոյ ըրած կարգադրութիւնները։ «Եւ աս լերանս (թագաւորութեանս) վրայ ամէն ժողովուրդներուն վրայ տարածուած ծածկոցը, ու ամէն ազգերուն վրայ փռուած վարագոյրը բնաջինջ պիտի ընէ»— Ես. ԻԵ. 7։

Աստուծոյ Որդին՝ Աստուածաշունչին ակնարկելով Յիսուս յայտարարեց. «Արդէ զանոնք քու ճշմարտութիւնովդ, քու Որդդ ճշմարտութիւն է» (Յովհ. ԺԷ. 17)։ Ժողովուրդը օրհնուելու համար պարտի ծանօթանալ ճշմարտութեան, եւ օրհնութիւնները վայելելէ առաջ՝ պարտի հնազանդիլ ճշմարտութեան։ Բայց դիտուք թէ անոնք կը մերժեն ճշմարտութիւնը ու անոր չեն հնազանդիր, արդիւնքը ի՞նչ պիտի ըլլայ։

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՆԵՐԸ

Տէրը եւ ոչ մէկը պիտի բռնադատէ ընդունելու ճշմարտութիւնը. բայց ամէն անոնք որ կը լսեն ճշմարտութիւնը, Նա պիտի ստիպէ զանոնք որ հնազանդին անոր. հակառակ պարագային պիտի պատժուին։ Աստուծոյ եւ երջանկութեան վերադառնալու միակ ճամբան, արքունեան ճանապարհին համաձայն պողոտային քալելը պիտի ըլլայ։ Անոնք որ

այս ճամբուն նկատմամբ Տիրոջը յորդորանքները կը մերժեն լսել, պիտի պատժուին. եւ այս պատիժը պիտի ըլլայ՝ յաւիտենական ոչնչացում:

Մովսէս իր հակատիպին, Յիսուսի մասին գրեց, թէ Անոր տիրապետութեանը ժամանակ բոլոր ժողովուրդը պէտք է Անոր հնազանդի: «Մովսէս մեր հայրերուն ըսաւ թէ ձեր Տէր Աստուածը ձեր եղբայրներէն ինծի պէս մարգարէ մը պիտի հանէ ձեզի, անոր մտիկ ըրէք՝ ամէն ինչ որ ձեզի խօսի: Եւ պիտի ըլլայ թէ ամէն ով որ ան մարգարէին մտիկ չընէ, ժողովուրդին մէջէն պիտի կորսուի» (Գործք Գ. 22, 23): Այս պատիժը յաւիտենական աստակում (ոչնչացում) կոչուած է (Բ. Թեսաղ. Ա. 9): Ասիկա համաձայն է նաեւ մարգարէին հետեւեալ յայտարարութեանը հետ. «Տէրը բոլոր դինքը սիրողները կը պահէ, սակայն բոլոր ամբարիշտները պիտի ոչնչացնէ» (Սաղմ. ՃՆԵ. 20—Տես Անգլ. Աստուածաշունչը): Այնատեն ամէն մարդ իր անօրինութեանը համար պիտի մեռնի, ոչ ոք ուրիշի մը մեղքին համար պիտի տառապի (Երեմ. ԼԱ. 29, 30): Այնատեն եթէ մէկը սկսի ուղիղը գործել, բայց անկէ կը դառնայ ու անօրինութիւն կը գործէ, ան պիտի մեռնի (Եզեկ. ԺԸ. 26): Տէրը լաւ եւ կատարեալ պատեհութիւն մը պիտի տայ ամէն անոնց՝ որոնք ուղիղը գործելու վճիռք մը կը յայտնեն. բայց անոնք որ կամաւորապէս կը մերժեն լսել ու հնազանդիլ Տիրոջը, պիտի ոչնչացուին, որպէս զի ոեւէ մէկուն յառաջդիմութեան արգելք չ'ըլլան:

ՊԱՑՄԱՆՆԵՐԸ

Եհովայի օրէնքները անփոփոխելի են: Անոր սահմանած կանոնները Իր բոլոր խմացական արարածներուն համար են: Նա Իր Խօսքին մէջ գրած է այն գլխաւոր կանոնները՝ որոնցմով պիտի կառավարուին պողոտայէն քալել ակսողները: «Քեզի յայտնեց՝ ո՛վ մարդ, թէ ի՛նչ է աղէկը. ու Տէրը

քեզմէ ի՞նչ կը պահանջէ, բայց միայն իրաւունք ընել, ողորմութիւն սիրել ու խոնարհութեամբ քալել քու Աստուածոյդ հետը» (Միքիա Զ. 8)։ Ասիկա կը նշանակէ թէ մարդէն պիտի պահանջուի արդարութեամբ գործել. այսինքն, ուղիղը ընել. ու անոր պիտի սորվեցուի թէ ո՛րն է ուղիղը, այնպէս որ նա պիտի չկրնայ սխալիլ իր հետեւելիք ուղիղ ճամբուն ընտրութեանը մէջ։ Ասիկա կը նշանակէ թէ նա պարտի ողորմութիւնը սիրել ու գործադրել։ Եթէ կը տեսնէ որ իր ընկերը արարածը կը չանայ պողոտային վրայէն քալել, պէտք է անոր օգնելու անկեղծ ու անշահախնդիր փափաք մ՚ունենայ, եւ անոր հանդէպ բարեսիրտ ու փափկանկատ ըլլայ։ Այս օրէնքը նաեւ կը նշանակէ թէ նա խոնարհութեամբ քալելու է Աստուծոյ հետ. այսինքն, նա կամաւորապէս հնազանդ ըլլալու է Աստուծոյ օրէնքներուն։ Նոր ուխտը՝ որու մասին արդէն յիշած ենք, մանրամասնօրէն ցոյց պիտի տայ այն հիմնական օրէնքներն ու կանոնները՝ որոնք վերաչինութեան շրջանին պիտի կառավարեն մարդկութիւնը։ Տիրոջը առջեւ խոնարհաբար քալելը կը նշանակէ թէ՝ իւրաքանչիւր անհատ պիտի պահանջուի որ ծանօթանայ այս օրէնքներուն եւ ճշդութօրէն հնազանդի անոնց։

Ներկայիս շատեր միշտ դժուարութիւն կը կրեն գիտնալու թէ ո՛րն է ուղիղը, բայց այն ատեն այսպիսի դժուարութիւն բնաւ պիտի չկենայ։ Ամէն անոնք որ կ՚ուզեն ու կը չանան ուղիղը եւ բարին գործել, անոնց պիտի տրուի պէտք եղած քաջալերութիւնն ու օգնութիւնը, որպէս զի չարունակեն քալել ուղիղ ճամբէն։

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՆԱԶԱՆԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Երբ մեծ Արարիչը մարդը եդեմի մէջ դրաւ, անոր տուաւ կեանք ու կենաց իրաւունք, այսինքն թէ նա կրնար յաւիտեան ապրիլ, այն պայմանով որ Աստուծոյ օրէնքին լիովին հնազանդէր։ Արարածին

բոլոր օրհնութիւնները կեանք ունենալէ կախում ունին։ Կեանքէ զատ՝ օրհնութիւններ են նաեւ խաղաղութիւնը, բարգաւաճութիւնը, առողջութիւնը, ազատութիւնը եւ երջանկութիւնը։ Որովհետեւ մարդը ղրժեց Աստուծոյ օրէնքը, մեծ Արարիչը անկէ ետ առաւ կեանքն ու անոր իրաւասութիւնը, ինչպէս նաեւ կենաց յարակից օրհնութիւնները։ Իր մարդասիրութեան որպէս արդիւնք՝ Աստուած ներկայիս կատարեալ վերահաստատութեան ճամբան պիտի բանայ, որպէս զի մարդը կարենայ շահիլ այս բոլոր օրհնութիւնները. պայմանաւ սակայն որ մարդը դոհացում տայ աստուածային պահանջներուն։ Վերաշինութիւնը ուրեմն պիտի նշանակէ մեղքէ ու անկումէ վեր բարձրացնել մարդկութիւնը, եւ զանոնք պողոտայէն առաջնորդել։ Վերահաստատութիւնը պիտի նշանակէ թէ պողոտային վերջաւորութեանը մարդուն պիտի վերադարձուին սկիզբէն անոր վայելած օրհնութիւնները. այսինքն՝ կեանք լիակատար կերպով, անոր յարակից բոլոր օրհնութիւններով միասին։ Ասոնք են Աստուծոյ խոստացածները. «Եւ առաջուց ձեղի քարոզուած Յիսուս Քրիստոսը պիտի ղրկէ, որ զանիկա պէտք է որ երկինքը ընդունի մինչեւ ամէն բաներու վերահաստատութեան ժամանակները, որոնց համար Աստուած սկիզբէն իվեր իր սուրբ մարգարէներուն բերնովը խօսած է»-- Գործք Առաքելոց Գ. 20, 21-- ըստ Անգլ. Ս. Գրոց։

Աստուծոյ բոլոր սուրբ մարգարէները նախաձայնեցին գալիք վերահաստատութեան օրուան մասին։ Վաղեմի սուրբերը, որ Աստուծոյ գնահատութեանը արժանացան, այդ օրուան նկատմամբ մեծ հաւատք ունէին, եւ այդ պատճառաւ անոնք ոեւէ բանի հանդուրժեցին, որպէս զի վայելեն Աստուծոյ օրհնութիւնները, նաեւ ուրախութիւնը ունենան Աստուծոյ որոշեալ ատենին տեսնելու՝ թէ իրենց ըն-

կեր արարածներն ալ կը վայելեն սոյն երանաւէտ օրհնութիւնները։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Երբ ժողովուրդները սկսին սորվիլ պողոտային եւ արքունեան ճանապարհին մասին՝ որոնք կենաց կ'առաջնորդեն, անոնք պիտի ըսեն իրարու. «Եկէ՛ք՝ Եհովային լեռը՝ (խորհրդապատկեր Մեսիական թագաւորութեան) Յակոբին (Աստուծոյ թագաւորութեան տեսանելի մակարդակը) Աստուծոյն տունը ելլենք, որ մեզի իր (Տիրոջը) ճամբաները (արքունեան ճամբան, ուղիղ ճամբան) սորվեցնէ, ու անոր շաւիղներուն մէջը քալենք»։ Եւ անոր օրէնքը սորվինք (Եսայ. Բ. 3)։ Մեծ Մեսիային տիտղոսներէն մին է՝ Խաղաղութեան Իշխան։ Նա խաղաղութեամբ պիտի իշխէ եւ յաւիտենական խաղաղութիւն պիտի հաստատէ (Եսայ. Թ. 6, 7)։ Երբ Անոր դատաստանները երկրի վրայ տեղի ունենան, բնակիչները արդարութիւն պիտի սորվին (Եսայ. ԻԶ. 9)։ Անոնք խաղաղութիւն պիտի սորվին ու ալ պիտի չպատերազմին։ «Անոնք իրենց սուրերը խոփեր՝ եւ իրենց նիզակները յօտոցներ պիտի շինեն. ազգ ազգի վրայ սուր պիտի չվերցնէ, ու ալ պատերազմ պիտի չսորվին» (Եսայ. Բ. 4)։ Այնատեն ամէն ոք խաղաղութիւն պիտի վայելէ, եւ ոչ ոք պիտի վախցնէ զանոնք (Միքիա Դ. 4)։ Անոնք յաւիտեանս խաղաղութիւն պիտի ունենան։

ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒԹԻՒՆ

Աղքատութիւնը՝ մեղքին երբ արդիւնք եղող անէծքներէն մին է։ Հողերն ու բնակարանները սրամիտ վոքրամասնութեան ձեռքը անցած են։ Տկարները տուներ չինած են, մինչդեռ զօրաւորներն ու անխիղճները անոնց տիրացած են։ Տկարները պըղտիկ եւ կեղտոտ թաղերու մէջ խճողուելով՝ ցուրտէ ու անօթութենէ տառապած են, որովհետեւ չէին

կրնար իրենց ու իրենց սիրելիներուն պիտոյքները հայթայթել: Մեսիական տիրապետութեան ժամանակ այսպէս պիտի չըլլայ: Երկիրը Տիրոջը կը պատկանի (Ղեւտ. ԻԵ. 23): Նա հետամուտ պիտի ըլլայ՝ որպէս զի երկիրը պատշաճ կերպով բաժնուի ժողովուրդին մէջեւ, որպէս զի բոլորն ալ բնակելու տեղ մ'ունենան: Այնատեն ամէն մարդ իր որթին ու թզենիին տակը պիտի նստի, եւ ամէն ոք իր սեփհական բնակարանը պիտի չինէ ու անոր մէջ բնակի— Միքիա Դ. 4, Եսայ. կե. 21, 22:

Մարդուն վրայ դրուած անէծքին մէկ մասն էր՝ թէ իր ճակտին քրտինքովը պէտք է վաստկի իր հացը: Եղեմէն մինչեւ հիմա մարդը ստիպուած է փուշերու եւ տատասկներու, վնասակար խոտերու եւ ուրիշ արգելքներու հետ պայքարիլ, իր ու իր ընտանեաց անդամներուն կերակուր հայթայթելու համար: Տէրը Իր բարի կերպովը մարդուն պիտի որոշեցնէ թէ ի՛նչպէս բնաջինջ կրնայ ընել փուշերն ու տատասկները եւ վնասակար խոտերը, որպէս զի երկրին բերքերը առատանան. եւ այն ալ առանց քրտնաջան աշխատութեան:

«Փուշին տեղը՝ մայր, ու դժնիկին տեղը մրտենի պիտի բուսանի. եւ ասիկա Տիրոջը անունը փառքին համար անջինջ ու յաւիտենական նշան մը պիտի ըլլայ» (Եսայ. ԾԵ. 13— ըստ Ա.Եզր. Ս. Գրոց): «Անապատին մէջ՝ եղեւնին, սատիմ, մրտենի ու նոճի պիտի տնկեմ. անջուր երկրի մէջ մայր, սօսի ու տօսախ մէկտեղ պիտի դնեմ. որպէս զի տեսնեն ու գիտնան, ու մէկտեղ մտածեն ու հասկնան, որ ասիկա Տիրոջը ձեռքը ըրաւ, ու Իսրայէլին Սուրբը ստեղծեց» (Եսայ. ԽԱ. 19): «Անապատը ու չոր երկիրը պիտի ուրախանայ, եւ անբնակ երկիրը պիտի ցնծայ ու շուշանի պէս պիտի ծաղկի: Անիկա բոլորովին պիտի ծաղկի. եւ ցնծութեամբ ու երգերով պիտի ուրախանայ. անոր պիտի տրուի Լիբանանին փառ-

քը, Կարմելոսին ու Սարօնին վայելչութիւնը. անոնք Տիրոջը վիճակը՝ մեր Աստուծոյն վայելչութիւնը պիտի տեսնեն» (Եսայ. Լե. 1, 2): «Երկիրը իր պտուղը պիտի տայ, ու Աստուած՝ մեր Աստուածը մեզ պիտի օրհնէ»— Սաղմ. կէ. 6:

Այն ատեն աղքատութեան, մոլութեան եւ տըղէտութեան պատճառները չուտով պիտի անհետանան, եւ բարեպաշտութիւնը պիտի ըլլայ ժողովուրդին բաժինը. ու անոնք պիտի հրճուին: «Զօրաց Տէրը աս լերանս վրայ բոլոր ազգերուն կոչունք մը պիտի ընէ, պարարտ բաներու եւ հին գինիներու, ծուծով լեցուած պարարտ բաներու ու զտուած հին գինիներու կոչունք» (Եսայ. Իե. 6): Ժանտախտն ու խորշակը պիտի անհետացուին, եւ այն երկիրը որ անդամ մը ամայացեր էր, ուրախութեան ու հրճուանաց վայրի մը պիտի վերածուի: «Տէր ԵՀովան այսպէս կ'ըսէ. ան օրը որ ձեր բոլոր անօրէնութիւններէն ձեզ մաքրեմ, քաղաքները մարդաբնակ պիտի ընեմ, ու աւերակները պիտի չմնան: Եւ ան ամայացած երկիրը՝ ամէն անցնողին աչքերուն առջեւը ամայի ըլլալուն տեղը՝ պիտի մշակուի: Ու պիտի ըսեն, Աս ամայացած երկիրը Եդեմի դրախտին պէս եղաւ. եւ աւերակ, ամայի ու վլած քաղաքները պարսպաւոր ու մարդաբնակ եղան»— Եզեկիէլ Լզ. 33—35:

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ

Ինչո՞ւ համար յիմարանոցները յիմարներով՝ ու հիւանդանոցները հիւանդներով եւ ախտաւորներով լեցուն են: Մոքի եւ մարմնի ախտաւորութեան պատճառաւ, որը արդիւնքն է մեղքին: Քիստոսի սիրալիր սիրտը կարեկցութեամբ կը շարժէր՝ երբ հիւանդներն ու տառապեալները Իրեն կուգային, եւ Նա անոնց ամէնն ալ կը բուժէր (Մատթէոսի ժ. 35, 36): Քիստոս օրէնքին ներքեւ ծնած էր (Գաղատացիս Դ. 4) եւ կատարեց օրէնքը (Մատթ. Ե. 17):

Օրէնքին բաները զալիք աւելի լաւ բաներ նախապատկերեցին (Եբր. ժ. 1)։ Ուրեմն հիւանդին բժշկումը, կոյրին աչքերուն բացուիլը, եւ հիւծուածներուն ուժ տրուիլը նախապատկերեցին այն աւելի մեծ գործերը՝ զորս Յիսուս Քրիստոս պիտի կատարէ Իր Հազարամեայ թագաւորութեան ժամանակաշրջանին։

Յոբ մարգարէն՝ հիւանդ ու թշուառ մարդկութեան ապերջանիկ ու տառապալի վիճակը կը նկարագրէ (Յոբ. ԼԳ. 18–22)։ Ապա՝ նա կը յիշէ Պատգամաբերը որ Մեսիան է։ Պատգամաբերը ան է որ կը մեկնէ Աստուծոյ Խօսքը ու զայն կը պարզաբանէ, որպէս զի մարդը կարենայ ծանօթանալ ճանապարհին եւ արդարութեան ճամբայովը յառաջանալ պողոտայէն։ Այն ատեն տառապող մարդկութիւնը մեծ Պատգամաբերէն գիտութիւն կը սորվի, եւ մարդը ներկայացուած է որպէս թէ կը պատասխանէ. «Ես քաւութիւն մը (փրկանք մը) գտայ»–համար 24։

Ապա մագարէն կը շարունակէ. «Եթէ անոր քովը թարգման պատգամաւոր մ'ըլլայ, հազարէն մէկը, որ անոր ուղղութիւնը մարդուն իմացնէ. այն ատեն անոր ողորմելով պիտի ըսէ, Ազատէ զանիկա՝ որ գերեզմանը չիյնէ. ես քաւութիւն մը գտայ։ Անոր մարմինը տղու մարմինէն աւելի փափուկ պիտի ըլլայ, ու անիկա իր մանկութեան օրերուն պիտի դառնայ։ Աստուծոյ պիտի աղաղակէ, ու Աստուած զանիկա պիտի ընդունի. ու անոր երեսը ուրախութեամբ պիտի տեսնէ. քանզի Անիկա պիտի հատուցանէ մարդուն անոր արդարութեան համեմատ»–Յոբայ ԼԳ. 23–26։

Տէրը ժողովուրդին պիտի սորվեցնէ ինչպէս ուտել, մարմինը ինչպէս մարզել, ինչպէս քնանալ, ինչպէս խորհիլ ու ինչպէս արդարութեան հնազանդիլ. եւ զանոնք պիտի բժշկէ ու առողջացնէ,

ինչպէս որ գրուած է. «Ահա անոր առողջութիւն ու բժշկութիւն պիտի բերեմ, եւ զանոնք պիտի բժշկեմ, ու խաղաղութեան եւ ճշմարտութեան առատութիւնը անոնց պիտի յայտնեմ» (Երեմ. Լ.Գ. 6): «Եւ հոն բնակողը պիտի չըսէ թէ հիւանդ եմ. հոն բնակող ժողովուրդին անօրէնութիւնը պիտի ներուի»— Եսայեայ Լ.Գ. 24:

ԿԵԱՆՔ

Կեանք ըսելով՝ գոյութիւն ըսել կ'ուզենք, ինչպէս նաեւ գոյութեան իրաւունք ունենալ ու վայելել անոր յարակից բոլոր օրհնութիւնները: Քրիստոս աշխարհ եկաւ որ ժողովուրդը կեանք ունենայ (Յովհաննու ժ. 10): Նա ըսաւ. «Ես եմ յաւիտենական կեանքը, որ ճանչնան քեզ մի միայն ճշմարիտ Աստուածդ, ու Քրիստոսը՝ որ դուն ղրկեցիր» (Յովհ. ԺԷ. 3): Քրիստոս Իր մահուամբն ու յարութեամբը, մարդուն համար գնեց կենաց իրաւունքը: Երբ ժողովուրդը կը յառաջդիմէ պողոտայի վրայ, արբութեան ճամբէն քալելով, Տէրը զանոնք հետզհետէ պիտի վերաշինէ. այսինքն, զանոնք խաղաղութեամբ, բարգաւաճութեամբ, առողջութեամբ եւ ղօրութեամբ պիտի օրհնէ: Երկիւղոնատուր ժողովուրդներ կան՝ որոնք թշնամի Սատանային չար ազդեցութեանը պատճառաւ ամբարիշտ եղած են: Ամէն անոնք որ փափաքին ազատիլ այդ ամբարշտութիւններէն, Տէրը պիտի իրականացնէ անոնց բաղձանքը: Եթէ այդ ամբարիշտները ետ դառնան իրենց չար գործքերէն ու արբութեան եւ արդարութեան ճամբէն յառաջանան պողոտային վրայէն, անոնք հետզհետէ պիտի վերաշինուին. ու մինչեւ ճամբուն վերջը չարունակելով, յաւիտեան ապրելու իրաւունքը պիտի ստանան: «Ու երբոր ամբարիշտը իր ըրած ամբարշտութենէն դառնայ, եւ իրաւունք ու արդարութիւն ընէ, անիկա իր անձը պիտի ապրեցնէ: Որովհետեւ անիկա ուշադրութիւն

ըրաւ, ու իր ըրած բոլոր յանցանքներէն ետ դարձաւ, անշուշտ պիտի ապրի, պիտի չմեռնի»— Եզեկիելի ԺԸ. 27, 28:

Հնազանդներուն է որ յաւիտենական կեանց իրաւունք պիտի տրուի, ինչպէս որ Քիսուս ըսաւ. «Ըլլամարիտ՝ ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, թէ որ մէկը իմ խօսքըս պահէ, յաւիտեան մահ պիտի չտեսնէ» (Յովհ. Ը. 51): Այն ատեն, ան որ կենդանի է ու Տիրոջը կը հաւատայ (որը հնազանդիլ կը նշանակէ), պիտի ապրի եւ չմեռնի (Յովհ. ԺԱ. 26): Քրիստոսի տիրապետութիւնը պիտի ոչնչացնէ մարդուն բոլոր թշնամիները, եւ «վերջին թշնամին որ պիտի ոչնչացուի, մահն է. վասն զի ինըսը կ'ըսէ. Ամէն բանը անոր ոտքերուն տակը հնազանդեցուց: Բայց երբոր կ'ըսէ թէ ամէն բան անոր հնազանդած է, յայտնի է թէ բացի անկէ, որ ամէնը անոր հնազանդեցուց»— Ա. Կորընթացիս ԺԵ. 26, 27:

Հաւատարիմները յաւիտեան պիտի ապրին ու երբէք պիտի չմեռնին, Տիրոջմէ ստացած ըլլալով ապրելու իրաւունքը: Այս օրհնութիւնը ներկայիս սկսելու վրայ է, ուստի կարելի է պատշաճօրէն ըսել թէ՝ ներկայիս ապրողներէն միլիոնաւոր մարդիկ բնաւ պիտի չմեռնին, ինչու որ հաւանական կը թուի ենթադրել թէ, միլիոնաւոր մարդիկ, երբ Աստուծոյ սիրոյն իրականութեանը կը տեղեկանան, պիտի փափաքին օգտուիլ կենաց տիրանալու համար Աստուծոյ պատրաստած այդ պատեհութենէն:

ՍԱՏԱՆԱՑԻՆ ԲՆԱԶՆԱՒՄԸ

Մեծ պողոտայի վրայէն մարդկութեան յառաջդիմութեան ամբողջ տեւողութեանը, թշնամի Սատանան բանտարկուած ըլլալով, անկարող պիտի ըլլայ ոեւէ մէկը մոլորեցնելու (Յայտ. Ի. 1—3): Աստուծոյ ծրագրին հաստատ կանոնն է թէ՝ Նա ո՛չ մէկ մարդու յաւիտենական կեանք պիտի պարգեւէ, մինչեւ որ ան՝ փորձին ներքեւ չ'ապացուցանէ իր հնա-

զանղուխիւնն ու հաւատարմութիւնը։ Պողոտայի վախճանին, որը Հաղարամէի վերջաւորութեան է, Սատանան ազատ պիտի արձակուի որպէս զի անդամ մըն ալ փորձէ Ժողովուրդը մոլորցնել ու Աստուծմէ հեռացնել։ Յայտնապէս, ենթադրա՝ այն տեսակէտը որդեդրած է թէ, ապրելու արժանի չէ այն անձը որ Սատանային ընթացքին, ու չարագործութիւններուն ու երկրին վրայ անոր բերած տառապանքին եւ նոյն ատեն Աստուծոյ մարդասիրութեանը մասին բոլորովին տեղեկանալէ վերջ, կամովին ճշմարտութենէն կը հեռանայ։

Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ թէ՝ Հաղարամէի վերջաւորութեան Սատանան պիտի թոյլատրուի վերջին անդամն ըլլալով համախմբելու ամէն անոնք՝ զորս պիտի կրնայ համոզել իրեն հետեւելու։ Ամէն անոնք որ այն ատեն Սատանային կը հետեւին, յաւիտենապէս պիտի ոչնչացուին, եւ նոյն ինքն Սատանան այն ատեն պիտի բնաջնջուի։ Սատանային ամբողջական կազմը (սիստէմը) ու անոր բոլոր զզուելի գործերը, վերապրող արդար ժողովուրդին ընդհայը յաւիտեան նողկալի դարշահոտութիւն մը պիտի ըլլան։ Ուստի կարելի է պատշաճօրէն ըսել թէ, Սատանային ու անոր գործած ամբարշտութիւններուն պարզ վերյիշումը՝ յաւիտենական զզուանք մը կամ տառապանք մը պիտի ըլլայ վերապրող արդար ժողովուրդին համար— Յայտ. Ի. 7—10։

Յայտնութիւնը խորհրդաբանական ոճով գրուած է։ Առաքեալը պարզ լեզուով մեզի կ'ըսէ թէ Սատանան յաւիտեան պիտի ոչնչացուի (Եբր. Բ. 14)։ «Երկրորդ մահ» ապացուածքը բացարձակ ոչնչացում կը նշանակէ։ Այն ատեն, ինչպէս որ Ս. Գիրքը ցոյց կուտայ, տեղի պիտի ունենայ նոյնիսկ մահուան ոչնչացումը, ինչպէս նաեւ ոչնչացումը դժոխքի, գերեզմանի կամ մահուան վիճակին (Յայտ. Ի. 14)։ Բոլոր հնազանդները կեանքի տիրանալով՝ մահը պի-

ու ոչնչացուի։ Երբոր Սատանան ու անոր բոլոր հետեւորդները բոլորովին ոչնչանան, այն ատեն մարդու եւ սուրբ տիեզերք մը պիտի ունենանք։

ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ

Յիսուս յայտարարեց թէ անոնք որ ճշմարտութեան կը հետեւին, որոշեալ ատենին պիտի ազատուին (Յովհ. Ը. 36)։ Ազատութիւն՝ չի նշանակեր չարութիւն գործելու արտօնութիւն։ Ան կը նշանակէ բարիք գործելու կաշկանդումէն ազատիլ։ Մարդիկ վաղուց իվեր կաշկանդումի, դերութեան, հիւանդութեան, ցաւի, ոճիրի եւ չար ազդեցութեան ու մահուան տակ եղած են։ Սատնոյ ամենուն ոչնչացումովը մարդկութիւնը լիակատար կերպով պիտի ազատագրուի ու միշտ կեանք եւ երջանկութիւն վայելէ։ «Եւ Աստուած անոնց աչքերէն բոլոր արցունքները պիտի սրբէ, ու ալ մահ պիտի չըլլայ, ո՛չ սուգ՝ եւ ո՛չ աղաղակ՝ եւ ո՛չ ցաւ պիտի ըլլայ ասկէ վերջ. ինչու որ առջի բանները անցան։ Եւ ան որ աթոռին վրայ կը նստէր, ըսաւ. Ահա՛ ամէն բանները նոր կ՚ընեմ. ու ըսաւ ինծի. Գրէ՛. ինչու որ այս խօսքերը ճշմարիտ ու հաւատարիմ են»— Յայտ. ԻԱ. 4, 5։

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Աստուծոյ օրէնքին հանդէպ անհնազանդ գըտնըւելուն եւ արդարութեան չաւղէն հեռանալուն իբր արդիւնք էր որ երեսան եկան բոլոր ապերջանկութիւնները։ Ուստի, արդարութեան չաւղէն քալելով եւ լիովին Աստուծոյ շնորհաց վերադառնալով՝ մարդիկ պիտի կրնան լիակատար երջանկութիւն վայելել։ Տէր Յիսուս՝ ցոյց տուած է Եհովայի հանդէպ Իր ունեցած կատարեալ հնազանդութիւնը, եւ այլեւս Նա յաւիտեան երջանիկ է։ Նա յայտարարեց թէ «Աստուած ճանչնալը ու Անոր կամքը կատարելը երջանկութիւն կը բերէ (Յովհ. ԺԳ. 17)։ Աստուծոյ նպատակն է մէկ գլուխի, Քրիստոս Յիսուսի, ներ-

քեւ հաւաքել տիեզերքի բոլոր հնազանդ արարածները, ինչպէս որ գրուած է. «Որ ժամանակաց լրանալուն ամենայնքը մէջ ամէն բան բովանդակէ Քրիստոսով՝ ինչ որ երկինքը ու ինչ որ երկրի վրայ կայ» (Եփես. Ա. 10)։ Այն ատեն մարդկութեան բոլոր փրկուածները ուրախութիւն երգելով Տիրոջը պիտի գան եւ տրտմութիւնը ու հեծեծանքը պիտի անհետանայ։ Ամէնէն երջանիկ ժամանակ մը պիտի ըլլայ (Եսայ. Լե. 10)։ Այն ատեն հանուր մարդկութիւնը երջանիկ պիտի ըլլայ՝ քանի որ Աստուծոյ հետ հաշտուած պիտի ըլլայ։ «Երանի այն ազգին որուն Աստուածը Եհովան է»— Սաղմ. ՃԽԴ. 15։

Երջանկութիւնը երանութեան վիճակ մըն է։ Վերահաստատուած մարդկութիւնը այն ատեն պիտի դիտնայ թէ Աստուած սէր է եւ թէ Նա է իրենց ճշմարիտ ու յաւիտենական բարեկամը։ Այն ատեն մարդիկ իրարու հետ զոհունակութեամբ պիտի ապրին Աստուծոյ տանը (կազմակերպութեանը) մէջ։ Անոնց բաժինը յաւիտենական երջանկութիւն պիտի ըլլայ։ Անոնք յաւիտեանս պիտի փառաբանեն մեծ Եհովա Աստուածը։ Մարգարէն վերահաստատուածներուն մասին հետեւեալ ճառախօսութիւնը կ'ընէ.

«Ո՛նչպէս սիրելի են քու բնակարանները, ո՛վ զօրաց Տէր։ Իմ անձս կը փափաքի ու նաեւ կը մաշի Տիրոջը սրահներուն համար. իմ սիրտս ու մարմինս ցնծութեամբ կ'աղաղակեն կենդանի Աստուծոյն։ Ճնճղուկն ալ տուն գտաւ, ու ծիծեռնիկը իրեն բոյն՝ իր ձագերը դնելու համար, քու սեղաններուդ քովը՝ ո՛վ զօրաց Տէր, իմ Թագաւորս ու Աստուածս։ Երանի՛ անոնց որ քու տանդ մէջ կը բնակին. անոնք անդադար քեզ պիտի օրհնեն։ (Սէլայ)։ Երանի այն մարդուն որուն զօրութիւնը քեզմէ է, ու իրենց սրտին մէջ քու տանդ ճամբաները կան։... Քանզի Տէր Աստուած արեւ ու վահան է. Տէրը չնորհք ու փառք պիտի տայ. բարութիւն մը պիտի չպակսեցնէ ուղ-

ղուխեամբ քալողներէն։ Ո՛վ զօրաց Տէր, երանելի է քեզի յուսացող մարդը»— Սաղմ. ՀԲ. 1—5, 11, 12։

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՕՐԸ

Աստուծոյ մարգարէն՝ հաստատուելիք թագաւորութիւնը երկու մեծ լեռներու կը նմանցնէ, մէկը հիւսիսային կողմը իսկ միւսն ալ հարաւային կողմը, մէջտեղը մեծ հովիտով մը, որը որպէս օրհնութեանց հովիտ՝ երջանկութեան հովիտ ճանչցուած է— Զաքարեայ Ժ. 4։

Երեսուներորդ դարու գարունն է։ Ազգը ծնանելէն իվեր հազար տարի բոլորած է։ Տիրոջը քովը մէկ օրը հազար տարուան պէս է եւ հազար տարին մէկ օրուան պէս (Բ. Պետ. Գ. 8)։ Եկէք լեռը ելլենք որպէս զի անկէ տեսնենք օրհնութեան հովիտը։ Ներկաստողութեան առնենք թէ հոն արեգակը առաւօրէն մինչեւ երեկոյ կը փայլի։ Այդ հովիտին մէջ միշտ պայծառ է։ Ծաղկանց ու ծառերու աննկարագրելի գոյներու բաղադրութեան նայինք։ Ամէն բան կեանքով կը խայտայ։ Կեռասենիները ծաղկած են, ինչպէս նաեւ նարնջենիները ու մադնոնելիները (մէկնօլիա)· վարդերը, յակինթները, շահոքրամները, այծտերեւիները (հըպիսըքըլ) եւ շատ մը ուրիշ գեղեցիկ ու անուշաբոյր ծաղիկներ կը զարդարեն հովիտը, անոր կանաչ թաւշեայ գորգին վրայ ժպիտներ ցանցնելով։ Օդը լեցուած է անոնց անուշ բուրումներովը, ու կը ծփծփայ հարաւային կողմէն փչող զեփիւռէն՝ որը ծառերու մէջէն մեղմիւ կ'երգէ։ Զուգաւորման եղանակն է, եւ փոքրիկ թռչունները իրարու հետ կը մրցին խնդակցութեան երգեր ճոռողելով։

Ընկերութիւն. ուղեւոր բազմութեանց ոտնաձայնը կուգայ։ Երկրի ամէն կողմերէն խուռն բազմութիւններ հեղեղի նման դէպի հովիտը կը լեցուին։ Անոնք կատարեալ կարգապահութեամբ կը յառաջա-

նան. հոն դիւանագրական մթնոլորտի կատարեալ բացակայութիւն կը տիրէ: Անոնք ո՛չ հրացան, ո՛չ սուր եւ ոչ ալ պաշտպանողական կամ յարձակողական ուրիշ զործիքներ կը կրեն: Այն առեն այդպիսի բաներ բոլորովին անտեղի պիտի ըլլան: Առանք դրեթէ մուռուսած անցեալի մը բեկորներն են: Տեսէ՛ք, հոն միայն մէկ հրեաանի մը կայ. եւ կապոյտ թռչունները անոր բերնին մէջ բոյն դրած են առանց վրդովուելու կամ վախնալու: Նկատողութեան առնե՛նք թէ ժողովուրդը լ՚ինչպիսի աշխոյժ քայլերով կը յառաջանայ: Անոնց մէջ ո՛չ կաղերը, ոչ կոյրեր եւ ոչ ալ խեղանդամներ կան: Ո՛չ, անոնց մէջ նոյն իսկ ծերուն մը չկայ: Ուր են ծերունիները: Անոնք երիտասարդութեան օրերուն վերադարձուած են, եւ մանուկներու նման քնքուշ մարմիններ ունին—Ծորայ Լ.Գ. 23—26:

Հոն աղքատներ կամ մուրացկաններ չկան: Ո՛չ, ո՛չ բնաւ, ինչու որ ներկայիս բոլորն ալ ամէն բանի առատութիւն կը վայելեն: Հոն հիւանդներ կամ տառապողներ չկան. որովհետեւ ամէնն ալ առողջ եւ կորովի են: Հոն ժանտատեսիլ, պաղ կամ խստերես մարդիկ չկան. ինչու որ անոնք, ամէնն ալ պողոտային վրայէն քալած, անոր ծայրը հասած եւ լիուլին վերահաստատուած են: Տեսէ՛ք, անոնց ամենուն դէմքերը խնդութեամբ պատած են: Բաղմութիւն բազմութեան ետեւէ կը հասնի: Անոնք բաղմաթիւ դրօշակներ կը կրեն, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ հետեւեալ բառերը դրոշմուած են. «Սրբութիւն Տեառն» (Զաքարեայ ԺԴ. 20): Թէ՛ այրերը եւ թէ՛ կիները չնորհաց ու գեղեցկութեան մարմնացումներ են: Այո՛. ներկայիս անոնք բոլորն ալ արքայական ընտանիքին կը պատկանին, քանզի Թագաւորին որդիներն են:

Կատարեալ օր մըն է, եւ արարչագործութեան ամէն բան կատարելութեան դրոշմը կը կրէ: Հովիտին վրայէն արծաթի վտակ մը զօրաւոր, յստակ եւ

քաղցր նօթերը կը լսուին: Անոր հրաւէրին վրայ հսկայ բազմութիւնը լուին չնորհակալութեամբ կը ծնրադրէ Աստուծոյ առջեւ: Արծաթ փողը անգամ մըն ալ կը հնչէ, եւ ահա բոլոր աղգերէ ու ցեղերէ կազմուած այդ բիւրաւոր ժողովուրդները կատարեալ ձայնով եւ քաղցր ներդաշնակութեամբ մխաբերան կ'երգեն.

«ԱՋԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Է. ՏԷ՛Ր ՓԱՌԱԲԱՆԵՑԷՔ»:

Վերջ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Գիրք հրատարակել չէ մեր գործը, եւ ոչ ալ գիրք գրելը կամ գիրք ծախելն է մեր գործը: Այս երեք ձեռնարկները միայն միջոցներ են, կամ հարկաւոր են մեր գլխաւոր գործը յառաջ տանելու համար:

Մեր բուն կամ գլխաւոր գործն է՝ բոլոր գիտնալ փափաքողներուն գիտցնել թէ՝ Եհովա զարմանալի ծրագիր մ'ունի, որով հոս՝ այս մեր երկրագունդին վրայ, թէ՛ Հայերը եւ թէ աշխարհի բոլոր ազգերը երջանկութիւն, ազատութիւն, կատարեալ առողջութիւն եւ յաւիտենական կեանք պիտի կըրնան ստանալ:

* * *

Ներկայ ձեռնարկութիւնը կը հրատարակենք 30-էն աւելի տարբեր լեզուներով. փափաքողներուն պատրաստ ենք ղրկելու՝ մեր թէ՛ Հայերէն եւ թէ ուրիշ լեզուներով հրատարակած գրականութիւններուն լիակատար ցուցակը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Արարիչ եւ Արարածներ

Արարիչը— Լօղոսը— Արուսեակը— Երկրին Ստեղծագործութիւնը—«Առաւօտեան Աստղերը»—Մարդուն Ստեղծագործութիւնը— Աստուծոյ Պատկերովը— Նմանները Մնանելու Զօրութեամբ Օժտուած 9

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ապստամբութիւնը

Եդեմի Ողբերգութիւնը— Աստուծմէ Մարդուն Տըրուած Առաջին Օրէնքը— Պատիժը— Արուսեակին Պաշտօնը— Մահուան Զօրութիւնը— Զօրութեան Զարաչար Գործածութիւնը— Եղեռնը— Գիտութեան Ծառը— Կեանց Ծառը— Հրեշտակներ եւ Կիներ— Բանտին Մէջի Հոգիները 20

ԳԼՈՒԽ Գ.

Կեղծաւորութիւն եւ Հաւատարմութիւն

Օձը— Օձին Սերունդը— Կնոջը Սերունդը— Կեղծաւորութեան Սկիզբը— Ենովսի եւ Ենովքի Բաղդատութիւնը— Ենովքի Վարձատրութիւնը 36

ԳԼՈՒԽ Դ.

Աշխարհը Կործանուած

Աչխարհ, Երկինք, Երկիր, որպէս Մորհրդապատկեր — Նոյ Կատարեալ Իր Դարուն Մէջ— Տապանը— Ջրհեղեղը— «Ո՞վ Է Աստուած» 42

ԳԼՈՒԽ Ե.

Թշնամին կը կազմակերպուի

Ջրհեղեղէն վերջ— Ներքոմիթ— Բաբելոնի Աշտարակը— Լեզուներու Խառնակութիւնը 48

ԳԼՈՒԽ Զ.

Առաջին Աշխարհական Պետութիւնը

Հին Եգիպտոսը— Յովսէփ կը Մեկնէ Թագաւորին Երազը— Անոր Զօրութեան Բարձրացումը— Իսրայելացիք Գերութեան մէջ— Մովսէս եւ Ահարոն — Փարաւոնի Ամբարտաւանութիւնը— Պատուհասները— Առաջին Զատիկը— կարմիր Ծովուն մէջ Եղած Ազատագրութիւնը— Եգիպտոսի Անկումը Այլեւս Նշան էր 53

ԳԼՈՒԽ Է.

Այլարանական Կազմակերպութիւնը

Աստուածոյ Կազմակերպութիւնը— Աբրահամով Սկսած— Շարունակուած Իսահակով եւ Յակոբով— Իսրայէլ Օրէնքի Ուխտին Ներքեւ— Շուքեր— Խորանը— Քառասուն Տարուան Թափառումը— Թագաւորութիւնը Սաւուղի Ներքեւ — Դաւիթ — Սիօնի Տուգութիւնը 68

ԳԼՈՒԽ Ը.

Ամբարտաւանութիւնը Աստուած

Եգիպտոս, Ասորեստան, Բաբելոն — Աստանային Գործակատարները—Սենեքերիմին Եզեկիայի Ղըրկած Նամակը— Եսայիի Մարգարէական Հաւաստիքը— Սենեքերիմի Բանակը Ոչնչացուած— Բաբելոնական Գերութիւնը 89

ԳԼՈՒԽ Թ.

Ազատարարը

Բաբելացիներուն Սխալը— Մարդուն Բնութիւնը— Անոր Մահուան Դատապարտութիւնը— Արդա-

բացում— Մովսէս Խորհրդապատակը Քրիստոսի— Դաւիթն ալ Խորհրդաբանական— Սողոմոնի Տիրապետութիւնը որպէս Պատկեր— Մարիամի Ըղութիւնը— Յիսուսի Ծնունդը— Սատանան կը փորձէ Սպաննել Յիսուս—Դաւադրութիւնը— Յիսուսի Առաքելութիւնը— Հալածանք— Յիշատակատօնը Հաստատուած— Ծուղակ— Յիսուս Ինչո՞ւ Պարտ էր Մեռնիլ— Փրկութիւն— Փրկութեան Ներշանակութիւնը—Մեր Տիրոջ Յարութիւնը— Աստղոյցը— Մեղաց-Պատարագը— Աբրահամով Նախապատկերացուած— Խորանի Պատկերը— Մեսիան 103

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Կայսրութեան Պատրաստութիւնը

Մեսիայի Կայսրութիւնը— Սիօն եւ Երուսաղէմ— Ընկերակից Իշխանները— Ընտրութեան Կերպը— Ս. Հոգիին Թափումը—Կենդանի Քարեր— Նեռը— Հեթանոս եւ Պապական Հռովմը—Եկեղեցականութիւնը Փորձուած— Կեղծ Վարդապետութիւններ —Ամբաստանութիւն մը— Քրիստոնեաներու Նեղութիւնը— Գերութիւնը— Աղէտրու Ժամանակները Վերջացած 199

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Ազգը Ծնած

Սուրբ Աղգը— Սրու Զաւակը (Եսայ. ԿԶ. 7)— Աչխարհի Վախճանը— Աղգ Աղգի դէմ— Սով, Համաճարակ, Երկրաշարժ— Արեւ, Լուսին եւ Աստղեր— Մայր Սիօն— Պատերազմ Վիշապին հետ— Սատանան Երկրի վրայ Նետուած— Հաստատող Աստացոյց— Մերժուած Քարը Գլուխը կ'ըլլայ— Յայտարարութիւն մը կը Մերժուի իր Հեղինակներէն 255

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Վերջին Պատերազմը

Եհովան Ի Աստուած— Եկեղեցական Պոռնկութիւն— Համախմբում Պատերազմի համար— Վիշապը— Գաղանը— Կեղծ Մարգարէն— Գորտերու նման Պիղծ Ոգիները— Պատերազմի Զօրաշարքը— Գազանին Պատկերը— Դրամական, Քաղաքական եւ Եկեղեցական Դաշնակիցները— Տիրոջը Բանակը Բաղդատուած— Կռիւը— Ճաղթութիւնը— Սրածութեան Զաւիկը— Երկու Մասը Կտրուած 277

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Աշխարհը Հաստատուած

Արմաղեդոնը եւ Անոր Հետեւանքը— Նոր Երկինք եւ Նոր Երկիր — Վաղեմի Սուրբերը— Յովհաննէս Մկրտիչ Մարգարէից Վերջինը— Աստուած Ճըշմարիտ է— Ճարութիւն— Օրէնք Ժողովուրդին Համար— Նոր Ուխտ 316

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Վերաշինութիւն Եւ Վերահաստատութիւն

Քառսէն կարգ կանոն Դուրս Կուգայ— Սատանային Գործերը կը Քակուին— Դատաստանի Կարգը— Դժոխքը իր Մեռելները Կուտայ— Շէօլ, Հատէս, Բացատրուած— Գողգոթան— Սրբութեան Ճամբան — Կուրութիւնը Բուժուած — Անհնազանդները Պատժուած—Պայմանները— Օրհնութիւններ Հնազանդներուն համար— Խաղաղութիւն, Բարգաւաճութիւն, Առողջութիւն, Կեանք — Սատանային Բնաջնջումը— Ազատութիւն եւ Երջանկութիւն— Կատարեալ Օրը— «Ազատագրութիւնը Կատարեալ է. Տէ՛րը Փառաբանեցէք» 348

ԴԻՏԱՐԱՆԸ

ԴԻՏԱՐԱՆԸ եւ Քրիստոսի Ներկայութեան Մուճետիկը.— Ժլատարանի Սբ. Գրոց եւ Տետրակի Ընկերութեան Հայկական Բաժնին 16 էջնոց պաշտօնական ամսաթերթը, որ 1921-էն իվեր կը հրատարակուի՝ օգնելու համար մեր ճշմարտասէր ազգայիններուն որպէս զի անոնք տեղեակ ըլլան՝ թէ՛ Հայերու եւ թէ բոլոր ազգերու ճշմարիտ ազատագրութեան համար Աստուծոյ պատրաստած ծրագրի մասին։

Ճշմարտութիւնը վնտռտող մը շատ յառաջ չի կրնար երթալ իր քննութեանց մէջ՝ առանց ԴԻՏԱՐԱՆ-ի օգնութեան։ ԴԻՏԱՐԱՆԸ՝ մեր ամենօրեայ կրօնական, քաղաքական, դիտական եւ առողջապահական կեանքէն օրինակներ վեր առնելով՝ ցոյց կուտայ թէ Սբ. Գրոց մարգարէութիւնները զարմանալի կերպով կը կատարուին ներկայիս՝ ճիշդ մեր աչքին առջեւ։

ԴԻՏԱՐԱՆ-ի տարեկան բաժնեգինն է՝ $1·00 Ամերիկայի, եւ $1·50 արտասահմանի համար. իսկ ձրի է անոնց՝ որ կը զնահատեն թերթը, բայց անկարող են բաժնեգինը վճարելու։

ԴԻՏԱՐԱՆԸ կը հրատարակուի նաեւ 21 տարբեր լեզուներով. վարիչքողներուն ձրի նմոյշներ կրնանք ղրկել։ Մեր հասցէն է հետեւեալը՝

THE TIDARAN
117 Adams Street, Brooklyn, N. Y., U. S. A.

Արտասահմանի մեր Հայկական մասնաճիւղին հասցէն է հետեւեալը.

THE TIDARAN
55 Bvd. Beaumont St. Julien, Marseille, France

ԱՋԳԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

107 Րէտիօ կայաններէն հեռարձակուած՝ Դաստառը Րըթհըրֆորտի աշխարհածաւալ բանախօսութիւնը։ Սոյն յիշատակելի ճառը՝ զօրաւոր յայտարարութիւն մըն է ընդդէմ Սատանայի եւ ի նպաստ Եհովայի։

Այլեւս հասա՛ծ է ժամանակը որ զօրաց Եհովա Աստուածը հրաշալի եւ տեսանելի կերպով կործանէ Սատանան եւ անոր բռնակալ կազմակերպութիւնը, որպէս զի բոլոր տառապող ազգերը պատեհութիւն ունենան երկրիս վրայ խաղաղ ու երջանիկ ապրելու։

Այս 64 էջերէ բաղկացեալ գրքոյկին գինը հինգ սէնթ է, բայց պարունակութիւնը անգին է։ Ուստի առանց յապաղելու գրկէ ապսպրանքդ, այսօ՛ր։

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ.— Այս գրքոյկը անժխտելի ապացոյցներով կը ցուցնէ թէ՝ ներկայ կաշառակեր եւ անարդար կառավարութիւններուն վերջին օրերուն մէջն է որ կ'ապրինք։ 64 էջնոց. գին 10 սէնթ։

ԱՍՏՈՒԾՈՑ ՔՆԱՐԸ.— Այս 384 էջնոց հատորին մէջ ցոյց տրուած է տառապող մարդկութիւնը երջանկացնող միակ միջոցը։ Լաթակազմ. գին 35¢

ՀԱԶԱՐԱՄԻՒ ԱՐՇԱԼՈՑԸ.— Պատուական հատոր մը։ Լաթակազմ, 532 էջնոց. գինն է 35 սէնթ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ.— 64 էջնոց. գին հինգ սէնթ։ Դեռ ունինք ուրիշ ընտիր գիրքեր եւ գրքոյկներ ալ, բայց միջոց չկենալուն համար անոնց ցանկը հոս չենք կրցած դնել։

* * *

Մեր գրականութիւնները կամ գրականութեանց լիակատար ցուցակը ստանալու համար՝ հաճեցէք դիմել ԴԻՏԱՐԱՆ-ի, որուն հասցէն է՝

THE TIDARAN
117 Adams Street, Brooklyn, N. Y., U. S. A.

ԴԻՏԱՐԱՆԻ ՍԲ. ԳՐՈՑ
ԵՒ ՏԵՏՐԱԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉ Է ԱՅՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.— 1884–ին իւրեր կազմակերպուած ճշմարիտ Քրիստոնեաներու ընկերութիւն մըն է, առանց ազգային կամ յարանուանական խորութեան։

ՆՊԱՏԱԿԸ.— Այս Ընկերութեան նպատակն է, ծանուցանել Թագաւորը եւ Անոր Թագաւորութիւնը. եւ Տիրոջը չնորհքով ազատել մարդկութիւնը խաւար դարերէն ներկայ սերունդին հասած դաւանանքներու, աւանդութիւններու եւ նախապաշարումներու կապանքէն, լուսաւորելով բոլոր ազգերը Սբ. Գրոց ճշդիւ ուսուցումներով։

ՆՊԱՏԱԿԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Ընկերութիւնս իր նպատակը յառաջ կը տանի՝ 30–էն աւելի լեզուներու թարգմանուած թերթերով, գիրքերով, ժողովներով, բէմէօյով, եւ իր ներկայացուցիչներուն Քրիստոնէավայել կեանքով։

ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Այս Ընկերութիւնը անդամակցութեան տոմսը չի բռներ, քանի որ այդ տոմսերը բռնողը Աստուած ինքն է, որ ի սրտէ Իրեն նուիրուողներուն անուններըը երկինքը մէջ կ'արձանագրէ (Երր. ԺԲ. 23). բայց ամէն անոնք որ ճշմարտութեան համար անօթի ու ծարաւի են, սիրով կը հրաւիրէ իր ժողովներուն՝ որոնք տեղի կ'ունենան աշխարհի ամէն կողմերը կամ՝ Հայերէն լեզուաւ եւ կամ 30–էն աւելի ազգային լեզուներով։

ԴՐԱՄԸ.— Ընկերութեանս գործը՝ իր սկզբնաւորութենէն իվեր կամաւոր ընծաբերութիւններէ գոյացած դրամով է որ յառաջ կը տարուի։ Ընկերութեանս կամ անոր Հայկական բաժնին նուէր դրկուած դրամը, մի միայն իր նպատակին՝ թէ՛ Հայոց եւ թէ հանուր մարդկութեան հոգեւոր կեանց բարելաւութեան համար կը գործածուի։

ՆԹԷ կը գնահատէք այս Ընկերութեան կամ անոր Հայկական բաժնին մատուցած ծառայութիւնը եւ կ'ուզէք գործակցիլ անոնց, ապա կրնաք ձեր լուրջ եւ աղօթալից դատողութեանը կը ձգենք։

Բոլոր թղթակցութիւնները կամ նուէրները դրկուելու են ԴԻՏԱՐԱՆ–ի անուան եւ հասցէին, որն է հետեւեալը՝

THE TIDARAN
117 Adams Street, Brooklyn, N. Y., U. S. A.

Արտասահմանի մեր Հայկական մասնաճիւղին հասցէն է.

THE TIDARAN
55 Bvd. Beaumont St. Julien, Marseille, France

ՀԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0470351

A II
80493